36. 15. C. 2

IOACHIMI FORTII RINGELbergij Andouerpiani liber de ratione ſtudij.

BIBL. NAZ. ROMA

EPISTOLA AD LECTOREM.

De ſtudij ratione nonnihil in Chao præſcripſimus. Verum quãdo ea ſtudioſis prorſus neceſſaria eſt, hæc latius explicabitur. Vale. Louanij Idib. Auguſti, Anno M. D. XXIX.

ANTE OMNIA CERTVM PRAEFIGI SCOPVM DEBERE.

SI QVIS *frugem aliquam conſequi uelit, nec temere quocunq; impetus rap[illegible], uagarier: is initio conſtituat o[illegible]tet, quouſq; progredi in lit[illegible]cupiat, quidue deſideret adipi[illegible]. Si[illegible] nã q; in ijs dumtaxat rebus elaborabit, quæ ad ſcopum conferunt. Atqui uarium iſtiuſmodi eſſe inſtitutũ liquet. Pulchrum eſt enim mediocrem autorum æquare doctrinam. Pulchrius ad ſummorum ui=* Triplex ſcopus,

rorum excellentian contendere. Pulcherrimum longe ſuperare maiores omneis, atq; eum tenere montis tra= ctum, quò nec aliquis perueniſſet unquàm, nec fortaſſe quiſquam eſſet perueneturus. Primum prorſus facile. Medium arduum. Poſtremum tale, ut nefas uideatur, ſi mente eiuſmodi quicquam agitaris. Cæterum, quoniam fuiſſe homines conſtat, queis primas hactenus conſenſus mortalium parteis conceßit: in hominũ eſſe manu reor altius paulò quàm illi tot annis conſedêre, aſcendere. Sed per deos immortales, quàm humilis, quàm pauidi, quàm abiecti deniq; animi eſt, mediocrẽ eſſe uelle. Contra, quanta mentis dignitas, quæ ſuperatis hoſtibus arcem occupabit: unde clarior ſole, uniuerſo orbi conſpicua ad finem uſq; æui erit? Quam tot hominum milia, quot arenas oceani littora continent, perpetuò celebrabunt? Iccirco omneis, quos dulces Muſæ numine afflarunt ſuo, hortamur, uti illic ſcopum figant, quo fortißimus quisq; ſeſe cuperet perueniſſe. Certe ego, ſi me aut comitem, aut ſociũ, aut ducem quærãt, ſpem omnem planè abijcere cogor. Sic nanq; interim meditantem calculi premunt, ut graui ipſa dolore mœreat mens, ut plerunq; noctes abducat inſomnes angor. Veruntamẽ ſpe ſopita, labor nõ ante quieſcet, quã ſæuitia mortis, atq; extrem[illegible]æ dies lumina noſtra cõdat. Laborabimus ſemper, [illegible]am ſi fructum nullum, gloriam nullam, nullam laudem conſequamur. Metam contingat alius, alius caſtrum expugnarit, conatus tamen noſter nunquam eſt defuturus. In hoc animus arma ſumpſit ſplendidiora auro, operoſa magis, quàm ſtrenuus unquam induit Achilles.

Adhortatio ad ſummum ſcopum.

les. Stricto manus ferro tremit, munitũ galea caput eſt, corpus totum nunquam non ære reſplendebit. Tubarũ clangor implebit cœlum, campos pauor ipſos inuadet, ingruentibus undiq; copijs. Flammam cõcepit, quicquid in membris materiæ latet. Tacere nõ poßum, quod ingens ardor, aut uis, quæ in corpore ſpirat, ut ſcriberem imperauit. Nec arrogantis eſſe arbitror, laborem duntaxat, uictoriæ ſpe relicta, profiteri: ingrediq́; uiam, qua tot uiri ad uirtutem contenderunt. Equidem me in mille diſcerpi parteis malim (diſpereã ſi ſecus loquor ac ſentio) quàm remittere animum ad ſumma euadendi. Vincere uelle ueteres illos eloquentiæ principes, nõ ſuperbiæ modò, ſed furoris cenſeatur. In ijs etenim omnia propè elaborata adeo, adeo abſoluta apparent, ut uerbum uix ullum aut addere, aut detrahere, aut immutare uel trãſponere poßis. At ego nil eſſe tam arduum, tamq́; admirabile in rebus humanis exiſtimo, quod hominũ non poßit induſtria cõparari. Itaq; (ut ſemel finiam, ut eloquar quid uelim) ſi quis inter mortales ſit, quẽ hæc uictoria, hæc laus, hic triũphus, hæc trophæa moueant, immenſum pectore robur trahat, dicatq́; cum Marone,

Autoris inſtitutum & animus.

Tentanda uia eſt, qua me quoq; poßim
Tollere humo, uictorq́; uirûm uolitare per ora.
Primus ego in patriam mecum (modò uita ſuperſit)
Aonio rediens deducam uertice Muſas.
Primus Idumæas referam tibi Mantua palmas.

Aſpirantem ad altiora, quàm maiores peruenere, nemo compos mentis improbabit. Nec dubito, quin pleriſq; inferioris doctrinæ uiris, quos ſecula ſuperiora uidere,

Ex libris Monasterij SS. Joannis, et Pauli de Urbe

idem fuerit inſtitutum, licet euentus feſellerit. Quorum conditio nobis non aſpernanda. Etenim in magnis rebus uel conatus laudari ſolet. Cenſent complures ſtudendum eſſe, ut uiuamus molliter, non tanto furore ſæuiendum, illi qui plus corporis, quàm animi bonis conſulunt: qui non perpendunt, quàm ſpecioſa, quàm cœleſtis, quàm diuina quædam res ſit, mens ornata diſciplinis uarijs. Ego ſanè non uideo, quid hæc hominum monſtra, quæ corpus grande circumferunt, uel ægrè trahũt potius, à bobus diſtent, niſi quòd loquantur, non mugiant. Facies ſtupida, aſpectus hebes, craſſa labra, ſemper terram & pabula ſpectant, uenter ingens, quẽ quater aut quinquies quotidie replent, iſthæc animalia generoſos ſpiritus ad alta natos, trahunt ad quietem: aliqua diſcenda arbitrãtur, quæ more ſuo apud imperitos inter conuiuandum quęas oſtentare. Agite ergo nobilior propago iuuentutis, quibus corpus omne ardore tremit (reliquæ turbæ non magis loquor, quàm ſtupidis animantibus) agite inquam, animi noſtri pulchritudinẽ quæramus, huius decore gloriemur, atq; contra breuitatem æui memoriã noſtri quàm maximè longam efficere conemur. Cœleſti ſumus omnes ſemine oriundi, illò pergamus igitur, unde nobis origo eſt. Quemadmodum radios ſolis contingere quidem terram uidemus, ſed ibi ſunt unde mittuntur: ſic animus ſacer conuerſetur nobiſcum, ſed hæreat origini ſuæ, illinc pendeat, illuc ſpectet ac nitatur. Leonis ſequamur ingeniũ, quod animal ſolitariũ eſt, experſq; ſocietatis. Nemo maiorẽ agnoſcere debet in orbe, niſi illũ ſolum, qui ſolus orbem condidit.

Adhortatio ad ſummum ſcopum.

dit. Nihil placeat, niſi quod ſummũ eſt. Hoc enim plus ſapies in rebus æternis, quò magis ſtupes ad humilia. Vtinam è tot milibus unus animoſo pectore, quò diximus, penetraret. Quem ſtudioſis omnibus eſſe ſcopum optarim, hactenus dictum.

AMARI SEMPER LABORES, *& contemni luxum debere.*

AH libri leges excedere cogar: grauioreq́; dicendi forma, quàm conſuetudo poſtulat, animantes ſtupidiſſimas ad æternam gloriam excitare. Qui ſub ſignis noſtris merere ſtudet, in primis amplecti uigilias ac labores debet: fugere luxum, delicias, & quicquid effœminatum reddit animum. Dormire malit ſubiectis corpori aut ſaxis aut lignis, quàm plumis pellibúsue. Veſci alimentis aſſueſcat, quæ minimè placere ſentit palato: auerſetur ea, quæ uoluptatem ullam adferunt. De ſtilo huius libri.

Quiſquis enim duros caſus, uirtutis amore
Vicerit, ille ſibi laudemq; decusq́; parabit.
At qui deſidiam luxumq; ſequetur inertem,
Turpis inopsq́; ſimul, miſerabile tranſiget æuum.

Corporis tamen ualetudinem curet, namq; ſine ipſa nihil efficere animus poteſt. Stare malit quàm ſedere: currere, quàm ire: nũquàm arma deponat è manibus. Hæc omnia & corpori robur adferunt, & menti uigorem. „
Vt enim arborum robuſtiores ſunt partes Aquiloni op „
poſitæ, quàm quæ Auſtrum aut Zephyrum ſpectant: „
ita fortiores ac firmiores ſumus in ijs rebus, in quibus „
nos aut aduerſa Fortuna, aut labor magnus exercuit. „
In labore uiget uirtus. Nec poteſt eſſe magnum, quod „

,, *ſine puluere & ſudore contingit.* Ita *nanq; naturæ pa*
,, *renti placuit, ut præſtantiſſima quæq; non niſi ſummis*
,, *uigilijs conſequamur.* Res *uerò uiliſſimæ ſicut laborem*
,, *non requirunt, ita finem habent ingloriũ: & facilè par*
,, *ta facillime dilabuntur. Si quis aliud meditetur, aut factu*
,, *rum ſeſe putet, is noſtris ſe copijs ne audeat adiũgere.*
In *militia hac maiorem à milite poſcimus curam, quàm*
haberi cònſueuit in principum exercitu aliorum. Nec
Contentio *iniuria.* Illi *enim exiguam ſolum orbis partem, nempe*
urbem aliquam: uniuerſum nos mundum petimus. Illi
ad annos aliquot rerũ futuri domini ſunt: nos gloriam
noſtram nõ niſi orbis, temporũmue fine metimur. Pro-
inde ſi quiſquam non alium hæc fore laborem ſperarit,
quàm apud Imperatores, *qui urbem aliquam milite cin*
gunt, is hinc faceſſat pondus inutile ad mediocrem tur
bam, ubi ſeſe rem pulchre uidẽtur geſsiſſe, atq; mire ſi-
bi applaudere in rebus etiam uiliſſimis conſueuere. So-
crates ille non hominum modo, uerum etiam Apollinis
craculo ſapientiſſimus iudicatus, & perennis philoſo-
phiæ fons, dicere ſolebat: Radicem *quidem eruditionis*
peramaram eſſe, ſed fructum habere iucundiſſimum: ini-
tioq; magnos adferre labores, ſed honeſtiſſimum ſudan
Adhortatio ad laborem. *tibus præmium reponere.* Ergo *ô tu quiſquis es, cui i-*
gnea uis in pectore exarſit, cui flãma in præcordijs mi-
cat: procul, procul abſint mollia, lenia, facilia, blanda,
quæ animi impetum extinguere ſolent. Dura *petamus,*
dura inquam, feramur per ſaxa, per rupes, per ignes.
Fatigare *iuuet* Scyllas, Syrtes, Charybdas, *ac reliqua*
monſtra aquarum. Si quicquam in mundo ſit arduum,
ſi uſquam

ſi uſquam pericula, eò contendamus. Exhauſtum *ſudo-
rem ingens comutatur gloria. Si magnum aliquid in or
be apparet, noſtrum id eſt, adde momentum temporis.
Summo ardore, impetu, ui, ocyus fulmine illuc ſpiritus
celer tranſuolet, ubi propior aliquis uictoriæ eſſe locus
poßit. Multa exilia patent fugienti. Patria eſt, ubicunq;* „
uirtus ſedem ſibi elegerit. Audendum eſt, audendum for „
tibus uiris. Fortuna ipſa aperit uiam, inuita etiam uelit „
*nolit. Nulla uis ſit, quæ uim iſtam poßit coërcere: huc
omnes conatus aduolent: nihil hoc inſtitutum mutare
queat, niſi mors, quæ rerum omnium finis eſt. Dura ali
quis præcepta uocet mea: dura fatemur eſſe, ſed ut ua-
leas multa ferenda tibi. Secũdæ res felicem, magnum ue
ro faciunt aduerſæ. Alexander tot uigilias, tot labores
pertulit, quò neminem in orbe relinqueret, qui non ſuo
ſubeſſet imperio, & nihil nos tentabimus? ſic ſine hono
re, ſine memoria extinguemur?* Ἀνδρῶδες οὐδὲν ἐπι-
δεδειγμένοι? Plinius (opinor) *uſpiam refert,* Pompe-
ium Magnũ *inter* Alpes & Hiſpaniam *exteriorem o-
ctingentas urbes* populo Romano *ſubiugaſſe: quur nos
in re tam facili adeo ſumus deſides? Verum mediusfi-
dius prouerbium uulgi literatos omnes ignauos eſſe. Sa
tis diu, heu nimium diu collegimus robur, aperto Mar
te agendũ eſt. Abeant qui uerba iſthæc ſapere clament
arrogantiam. Abunde relata nobis gratia erit, nec labo
rem nos hũc fruſtra putabimus inſumpſiſſe, ſi illorum
conſequi fauorem poßimus, quibus ipſa profuerint, quo
rumue mentem ad altiora paulò, quàm erant ituri, inci
tarint. Si redamant aquilæ, redamant delphines aman-*

i. Virile nihil operati? Vel, Quum uirile nihil oſtenderimus? Vide annotationes autoris.

tem: quis pectore adeo duro, imò quis tā barbarus, tam ab omni humanitate alienus fuerit, qui nō mutuo amore complectatur eum, cuius conſilio uel labore profecerit? Ego ſemper excelſi eſſe animi duxi, quicquid uulgare eſt, faſtidire: atq; monumentum ſui immortale inter mortales relinquere. Cæterum nos male ſani, dum florem terimus ætatis, uanis blandiſq; ducimur illecebris: poſt ſenio confecti, in corporis morbos, in uitæ finem pellimur.

NVNQVAM DESPERANDVM ESSE.

ἀλληγορία. SI *nos interim ſucceſſus deſtituat, deterreátue labor, non continuò deſiſtendum cenſeo. Si fortè nos in ſublime tendentes ad montis uerticem, decies præcipites deuoluamur, imò centies, millies: toties ardentius, ac inflammatiore ſpiritu iter idem arripiemus, ad eundem uerticem aduolabimus.* Historia. Rex Alexander *generoſi homo ſpiritus, domiturus orbem, ad rupē uenit ita ſublimem, ut aditum militibus nullum reperiret.* Eò *principes aliquot confugerāt, aduecto cōmeatu in biennium, ſperantes fore, ut interea homo aut moreretur, aut minus ſæuiret cupidine imperandi.* Hi *ridentes num* Alexander *uolare poßit, exploratores illuc miſſos interrogabāt.* Nuntiatum hoc regi eſt. Qui *grauiter id ferens, uolensq; ſuos ad uictoriam incitare, aiebat:* Nihil *tam alte poſuiſſe naturam, quò uirtus peruenire non queat.* Nec *multo poſt petrā occupauit, pollicitus ante decem talenta illi, qui primus ad uerticem euaderet: nouem ſecūdo: ſequenti octo: quarto ſeptem: ſic uſq; ad decimum decreſcente*

numero

numero. Qua de cauſa non malè habere quenquam debet, ſi non protinus incrementa doctrinæ ſentiat. Sicuti enim horologij umbram progreſſam ſentimus, progredientem nō cernimus: & fruticem aut herbam creuiſſe apparet, non apparet creſcere: ita & ingeniorum profectus, quoniam minutis conſtat auctibus, ex interuallo ſentitur. ὁμοίωσις. *Leonis catuli informes naſcūtur, uix ingrediuntur ſemeſtres, non mouentur niſi bimeſtres: ſic aliquando egregia futura, tarde ſolent prouenire. Contrà, quæ ſpectatiſſimè florent, celerrimè marceſcunt.* "Bene actum ſecum putat mercator, ſi poſt decennem nauigationem, poſt mille incōmoda, nullę uitæ diſcrimina, rem ſibi comparauerit paulò uberiorem: & nos pauidæ animantes primo impetu ſpem omnem abijciemus? Quodcunq; imperauit animus obtinuit."

OPES DEBERE CONTEMNI.

FAlſò queruntur, obeſſe literis egeſtatem: neq; facilè emergere, quibus res anguſtior ſit. Contrà *nihil uidetur accommodatius, nihil magis neceſſariū penuria: cuius beneficio artes omnes inuentæ ſunt, ut ſcitè* Theocritus *de* Penia *perſcripſit.* Nam *quemadmodum corpora habentibus pinguia & ualida, nullum erit ualetudinis emolumentum, ſi animus ſegnis fuerit, ac deiectus: ſic & illis, qui humili conditione ſunt, nullum erit ex hac re nocumentum, ſi animus nobilis ac generoſus fuerit. Corporis & fortunæ dotes euaneſcunt ocyßimè, uirtutis laus æterna eſt.* Vidimus *multos honore cōſpicuos celſarum dignitatum inſediſſe faſtigijs, & diffuſo uſq;quaq; cenſu per orbem patrimonia propagaſſe, quorū* Similitudo.

amplis.

ampliſsimæ opes abierunt, tranſierunt & ipſi tantarum opum domini. Quamobrem non omnino diſplicet ſententia illorum, qui magnam auri uim cõiecerunt in mare, niſi quòd idipſum non dederint egentibus. Equidem *eo ingenio ſum, ſemper fui, & ſemper ero, ut ſummam inopiam, quàm ſummas opes malim.* Metuerem enim, *ne pernicioſa eſca mentem occuparet meam: néue tam uilis metalli cura ſtudia dulciſsima impediret.* Medio*crem tamen modum ad uitam tuendam neceſſarium eſſe non pernego.* Nec *aurum contemno, ſed magnas opes, quæ mentem à literis abducere queant.* Ferè *ſit, ut bona animi corporis mala: rurſus corporis bona, animi mala ſint.* Nihil *ſanè rarius, nihilq; magis arduum puto,*
" *quàm hominem eſſe & eruditum & diuitem.* Quapro
" *pter certum habeant illi, qui genere & opibus clari ſunt, ſeſe nunquam aliquid memoratu dignũ effecturos.* Fieri *poteſt, ut opuſculum non ſine laude prodeat in lucem, ſed ad ſummam illam gloriam perueniet nemo.* Vi*di complures nobili ortos genere, qui ampla mercede cõductis præceptoribus, optimas quasq; diſciplinas breuiſsimo tempore perdiſcebant.* Verum *eoſdem haud multò poſt inueni duxiſſe uxorem, alere familiam, ſeruos, equos, canes.* Id *fecerat cupido pernicioſa opum.* Adde *quod parentes facilius tolerabũt, te deum peierare ipſum, homini uitam adimere, quàm ut auri amor decreſcere uideatur.* Et *mihi ſæpenumero obiectum eſt, in ijs me ſudare rebus, quæ ad farinam non ita multum facerent.*

ADFECTANDAS ESSE
ſtudioſo laudes.

Magnum

Magnum futuræ uictoriæ ſignum eſt excitari laude, ſi pulchrè geſſeris quicquam: atq; ſi ab alijs uel reprehendi te, uel ſuperari uideris, dolere, incendiq; ad altiora. Siquidem, ut Ouidius *ait, non paruas animo gloria dat uires, et fœcunda facit pectora laudis amor. Igitur gloriæ ſtudioſiſſimum eſſe adoleſcentē oportet, qui ad ſumma conabitur. Nihil enim uideo quid poſſit eruditio ſine laudum cupiditate: laudum cupiditas ſine eruditione. Ita alterum alterius præſidio ſemper innititur.*

QVIBVS REBVS FACILE *ſumma peritia poßit comparari.*

Quæ prima eſſe debeant adoleſcentis officia dictū: nimirum ut ſumma petat, ut amet labores, deſperet nuſquam, contemnat opes, ut ſit auidus laudis. Reliquum eſt uti doceamus, qua ipſe uia literis incumbere fœliciter queat, atq; ſine negotio ad ſumma breui peruenire. Quemadmodum in Chao admonui, tres potißimū in ſtudendi modo gradus ſunt, audire, docere, ſcribere. Quoq; magis pauida mœreat multitudo, quæ ad celſiora nuſquam auſa aſpirare, uitam omnem inani metu perdidit, bonū & facile eſt audire: melius ac facilius docere: optimū & facillimū ſcribere. Partem primā eò eſſe difficillimā iudicamus, quod nihil magis arduū ſit, quàm attente audire una hora profeſſorem. Quum aliorū ego intereſſe lectioni ſolebam, ſingulas horas ſingulos fore dies arbitrabar. Quoniā tædioſum, cogitationē liberam ad uocem legentis cohibere. Verum quando aut docemus, aut ſcribimus, exercitatio ipſa omne aufert tædiū.

Hac

Hac re perterriti adoleſcentes, quia & labores immen ſos in ludo pertulerunt, & operam in ſequentibus, hoc eſt in docendo ac ſcribendo longe fore grauiorem opi nantur, literas ſæpe deſerunt. Ad præceptores itaq; per tinet pueros admonere, nihil eſſe moleſtius, quàm id in quo uerſantur: reliqua omnia futura leuiora. De parti bus his tribus nonnulla deinceps eloquemur, ſi prius ali quid de lectione ſolitaria tradiderimus.

DE SOLITARIA LECTIONE.

SOlitaria lectio, qua omnes penè domi tabeſcunt, mi nime placet. Ea ſiquidem ut maximum faſtidium, ita nullum propè fructum adfert, & uehementer obtundit ingenij uires. Porrò ſi quandoq; legere autorem libeat, id cum alio fieri uelim. Mirabile enim ex alterius præ ſentia oritur iudicium. Adeò ut ſi adſit quiſpiam tan quam apertis oculis res ipſas introſpicere te: ſi nemo, ſomniare dũtaxat exiſtimes. Ad hæc, quum proferenda ſunt ſtudia, caligant in luce, & omnia noua offendunt, ut qui ſoli didicerint, quod inter multos faciendum eſt.

DE AVDIENDI FORMA.

SVnt qui dicant ſatis eſſe, ſi quotidie horis duabus alios audieris, atq; eadem domi diligenter repetas. Verum hi omnis expertes rationis ſunt, hi mẽte carent. Duabus horis oſcitanter audiẽt profeſſorem, audita uix domi inſpicient, diem totum auferent luxus, ſomnus, tæ dium, fabulæ. Quid hoc aliud eſt, quàm hortari impera torem orbis Alexandrũ, uti domita uſpiam urbe, ibi hæ reat, ea fruatur, eã colat, deſideat illic perpetuo? Abſit. Alia ui rem aggrediemur. Non urbem enim, ſed Eu ropam

ropam, Aphricam, Aſiam: non portum maris, ſed Oceanum ipſum: non terræ portiunculam, ſed mundum belli iure poſtulamus. Copiæ noſtræ omnibus ordine ciuitatibus per orbem totum impetu ſummo ingruẽt, nec diſcedemus, niſi uictores. Ignauia iaceat in tenebris domi, fugiat laborem, fugiat pericula, fugiat lucem, fugiat gloriam, fugiat imperium. Sed ô pigrum animal, cui nihil ineſt cerebri, cuius omnia conſilia ad deſidiam tendunt, remediũ aliud accipe. Quicquid didiceris, id confeſtim doceas. Sic & tua firmare, & prodeſſe alijs potes.

IN DISCENDO FAMAM VANAM DEBERE CONTEMNI.

Plerique quum dubitant uſquam, accedere ad profeſſorem uerentur, retinenturq; pudore. Cogitant qua fronte illius pulſare fores auderẽt, cũ quo nulla extitiſſet neceſſitudo. Sic ſecũ deliberant per dies multos. Illis non momentum, non hora, non dies, ſed uita ipſa, & ſpes omnis defluit ſuperſtitione. Tales igitur quàm primum dubitauerint; ad profeſſorem accedant, interrogent libere. Sed paucis quæſtionem abſoluant, nam mora uiris doctis ſemper infeſta eſt. Si is dedignabitur reſpondere, currendum ad alios. Nihil refert, quiſnam ille ſit, cuius ope opes noſtræ augeantur. Nec cogites deceſſurum quid exiſtimationi, ſi aliorum egere uidearis auxilio. Memineris potius nullam ſpectandam gloriam eſſe, ni ad finem laborum perueneris. Ne in præmijs humanis ſpem poſueris rerũ tuarum, ſuis te illecebris oportet ipſa uirtus trahat ad uerum decus.

CVIVSMODI DISCENdæ ſint artes.

Grammatice

SVmmo oratori, aut poëtæ futuro cum primis neceſſariæ formæ loquendi, diſſerendi, dicendi. Grammatice aditum præbet ad alias arteis: quo ſi careamus, cæci per omnes diſciplinas aberrabimus, nullam unquam optimarum pulcherrimarumq; rerũ cognitionem conſecuturi. Dialectice docendi modum exprimit: Rhetorice eloquendi. Ad hanc memoriæ artificiũ pertinet. Græca lingua adeò neceſſaria, ut uix quẽquam dixerim eruditum, qui eam ignorauerit. Nec omittendæ hiſtoriæ: præſtant enim & copiam orationis, & rerum experientiam. Mathematicæ artes ſimul dignitate quadã pollent ſua, tractant enim rerum ſublimium deſcriptiones: ſimul ad uarietatem orationis faciunt. Aſtronomia legẽ naturamq; docet eorum, quæ ab extremo circuitu mundi uſq; ad elemẽta ſunt, hoc eſt, penè orbem uniuerſum. In cœlo ſitum monſtrat Helices, Cynoſuræ, Βοώτου, Erichthonij, Capræ, Vergiliarum, Hyadum, Argus, Canopi, Syrij: quorum ortu obituq; tempora omnia deſcribuntur. Velut apud Vergilium: Sub ipſum

Dialectice

Rhetorice

Græca lingua.

Hiſtoriæ.

Aſtronomia.

Arcturum tenui ſat erit ſuſpendere ſulco. Item:
Antè tibi Eoæ Atlantides abſcondantur,
Debita quàm ſulcis committas ſemina. Et:
Multi ante occaſum Maiæ cœpere.

Nec pauca huiuſmodi exempla paſsim obuia ſunt apud Ouidium, præſertim in Faſtis. Infra cœlum uagorum ſiderum progreſsus, regreſsus, ſtationes, defectionesq;. Solem eſſe principem, eumq; ſuperiora trigonis ferè ra

dijs

dijs conuertere:inferiora,interuallo breuiore.

Felices animæ,quibus hæc cognoſcere primum,
Inq; domos ſuperas ſcandere cura fuit.
Sic petitur cœlum,non ut ferat Oſſan Olympus,
Summaq; Peliacus ſidera tangat apex.

O quanta uoluptas animi, non terras & maria ſolum, ſed ſidera ipſa cognatosq; cœlos pererrare, per tenuiſſima queq; aëris ſpatia celeri impetu uolatuq; ferri, ac penetrare cuncta? Quo tandem gaudio adfici neceſſe eſt cum his habitantem pernoctantemq; curis? Contueamur ergo candentem illum igneumq; æthera, cœleſtiū igniū flammas immotis oculis admiremur. Omnia enim quæ mundi circumflexus continet, non alij uſui,quàm ſpectaculo & admirationi ſacrarum mentium fabricator orbis uidetur deſtinaſſe: idq; uoluiſſe, ut tantarum uarietate rerum in medio operis ſui ſpatio rationis capaces oblectaremur. Mens hiſce dedita ſtudijs, non ea concupiſcit,quæ uilia ſunt,non illicitis diſtringitur notis,tantū id quod pulchrum eſt,quod purum eſt, quod diuinum eſt,nihil mortale ſapiens dulci ardore amplectitur. Pridem,ab hinc luce,opinor,ſeptima circa ſecun= ,, dam uigiliam noctis, ſolus eram in horto quodam haud ,, procul à meo cubiculo. In cœna fuerat mentio facta de ,, ratione ſtellarum eiuſmodi. Mirum eſſe ſic prædici de= ,, fectiones:Solem eſſe maiorem terra,idq; ex umbra de= ,, prehendi: incredibilem eſſe diſtantiam, quæ ſidus facit ,, tam paruum uideri:ad hæc,miram celeritatem,quòd ho ,, ris quatuor & uiginti nos non ſuper terram,ſed tanto ὑποτύπωσις. circuitu ambiat. Tali ſermone ultro citroq; habito,

 perac

peractaq́; cœna, ſub Ioue *ſtabam erecto ſurſum uultu, placida nocte, quum iam omnia ſilerent, quum in pro= ximis ædibus lumina nulla cernerentur:* Principio *lunã diu fixis oculis aſpiciebam, quæ tum plena circumfuſo rubore circulum ſuum deſcribebat. Spectabam deinde* Helicen, Cynoſuram, Vergilias, Sirium, Oriona. *Poſt ſumptis in manum tabellis, carmine nonnihil hiſce de re bus conſcribere cœpi:*

Oceani *curſus mundiq́; ruentis imago.*

Mox *abiecto ſtilo uarias rerum uices altiore intellectu percurrebam, adeò ut & mei, & loci in quo eram, pla nè oblitus fuerim.* Tandem *cũ gemitu ſic cogitabam.*

De *fato.* Q*uur natura parens rerum tam breue tempus homini largita es? Quur nobiles ſpiritus è medio tollis, prius quàm orbem perſpexerint? Quur cœli pulchritudinem, gratiam ſolis ita repente oculis noſtris ſubtrahis?* Tua *uis uaria uim animorum ſuperat, te admirabimur, dum uita manebit.* O *quàm triſte erit orbari uita, in tanta ui dendi cupidine?* O *me felicem* Lacheſis, *ſi uel ſemel an= te mortem tot ſpecies an mantium, tot fructuum, quos terra profert, genera: deniq́; tot artium formas in orbe ſucceſſu ætatum proditas cognoſcere daretur.* Heu *me miſerum, celerrimè uolant* Oceanus, *Sol ac ſidera cœ= li: & mihi tempus perit per ignauiam, etiam tum, quũ diligentiſſimus uideor. Quis enim unquam adeò in per= agendis rebus uehemens fuit, qui non multò eſſe poſ= ſit uehementior, ſi extremas uires cogeretur experiri?* Paucos *annos* Parcæ *donant, iisq́; negligenter utimur.* Breui *aderit dies, quum communi rerum lege ad finem ſuum*

ſuum huius uiciſsitudo corporis deueniet. Verũ quando quibuſue exactis ſeculis rediturus ſum? Quo æuo eandem Lunam, Pleiades illas, Arctos ibi, hic Sirium iterũ uidebit Ioachimus? Vtinam poſt annos mille ea, quæ tum naturæ, tum hominum induſtria conuerſa erũt, exiguo momento temporis liceat intueri. Miſer, de reditu uerba facis? Quin lachrymas mitte, grauem mœrorem è pectore moue, miſſa fac inania uota, ac horis potius fruere præſentibus. Quid te toties fatorum memoria cruciat? O ſi puerilibus annis uſus eſſem, quibus illi negotijs imprudenti defluxere? Sed quid ago? rurſus dolor recrudeſcit, quanquam fletus ratio non minus dulcis quàm iuſta apparet. Quid fœminarum more lachrymas fundo? En unicum remedium, uigilantius omnia peragenda: hoc ocyus properandum, quo tempus dabitur breuius: horis pro diebus utar, ſingulos menſes annos putabo. De cœleſti illa cognitione dictum ſatis arbitror. Næ ſenſu prorſus omni uacare iudico eum, quẽ non delectat tam iucunda contemplatio, quem nulla rerum miracula mouent. Ex ea de qua nunc loquuti ſumus arte, proficiſcitur Aſtrologia, Medicis magis, præcipue ad uenas ſcindẽdas, & decretorios dies, quàm ſtudijs noſtris neceſſaria: niſi quòd ſtilũ uarietatis luce commendet, uti abunde apparet in Lucani primo libro. Hanc falſò uulgus incertam uocat, propter errores non arti, ſed indoctiſsimorum hominum inſcitiæ & temeritati imputandos, qui citra delectum omnia effutiunt. Quæ ex hac diſciplina ad literas magis conferunt, quæq; diſcenti fuerint iucundiſsima, hæc ſunt. Quæ duodecim Aſtrologia.

mundi domus: quæ uis radij hexagoni, tetragoni, trigoni, aduerſi: quid Fortunæ gradus efficiat, & qua uia reperiatur: atq; alia complura, quæ longum eſſet recenſere. Coſmographia. *Neceſſaria & Coſmographia. Hæc enim demonſtrat zonas, climata, παραλλήλους, antœcos, periœcos, ἀντίχθονας, anphiſcios, periſcios, heteroſcios: longitudinem urbium latitudinemq́; , hoc eſt, quot ipſe horis abſint ab occaſu, quot cœli partibus ab æquatore. De ea libellũ emiſimus.* Geographia. *Geographia cognitu facilior, conſtat enim ſola locorum commemoratione. Id duntaxat indicat, ubi Tanais, Nilus, Tigris, Euphrates, Andros, Scythæ, Perſæ, Arabes, ſine ulla mentione cœli: ſine circulorum, latitudinis, longitudinis, umbrarũ, zonarumq́; deſcriptione.* Geometria. *Geometria terrarum menſuras tradit, hoc modo. Si quadrata forma oram habeat uiginti pedum, intus eſſe uigintiquinq;. Si cuneatus ager longus fuerit pedes quinquaginta: latus ex una parte pedes triginta ſeptem, ex altera nouem, aream eſſe pedum mille centum quinquaginta: idq́; deprehendi quæſito ex imparibus numeris medio, ductoq; in longitudinem. In collibus uallibusq́; plus ſoli eſſe quàm cœli. De his libellum cõſcripſimus, cui titulus Chaos Mathematicum. Quantum hæc omnia ad ſtili proſunt ornamentum, uidere licet quum in locis permultis, tum in Ciceronis operibus de uniuerſitate, de natura deorum, de diuinatione, in Somnio Scipionis: in Quintiliani capite de agrorum menſura: in Vergilij Georgicis: Ouidij Faſtis, & Metamorphoſi: deniq; in Lucano.* Arithmetica. *Arithmeticam primus Pythagoras in artem fertur redegiſſe. Hinc Pythagorei*

rei per numerum iurabant quaternarium, quo nihil apud eos uidetur eſſe perfectius. Etenim quatuor elementa, ignis, aër, aqua, terra. Quatuor anni tempora, uer, autumnus, æſtas, hyems. Quatuor qualitates rerum omnium, calidum, frigidum, humidum, ſiccum. Quatuor cœli plagæ, ortus, occaſus, meridies, ſeptentrio. Muſice mētem labore feßam reficit: uerum inter diſcendum non parū aufert temporis: qua de cauſa præclarius reor frui concentu aliorum, quàm canendi artem diſcere. Eius inuentorem quoq; fuiſſe Pythagoram putant. Hic primus dicitur ex malleorum ictibus uocū diuerſarum numeros, modos, inflexionesq́; perpendendo, Muſicam artem diuina quadam induſtria confeciſſe. Cytharam tradunt inueniſſe Orpheum: qui, ſi poëtis credimus, nō ſolum homines rudes atq; agreſtes, ſed leones etiam ac tigres & inferos manes lyræ ſuauitate demulſit. Fiſtulam Pan Arcadicus primus inflauit. Nunc qui in his potißimum legendi ſint autores. In Grammatica Diomedes, Perottus, Valla: in Dialectica, Ariſtoteles: in Rhetorica, Cicero & Fabius præcipui. In Aſtronomia legēdi Proclus & Aratus, nam apud Latinos pauci de ea docte ſcripſere. Si altiora ſpectes, adiungere potes Ptolemæum. In Aſtrologia Iulius Firmicus, qui cæteris elegantius & uerius artem tradidit. Is tamen nihil profuerit, niſi compoſita prius ex Ephemeridum libris pictura domorum, & niſi habitis rudimentis è barbaris ſcriptoribus, quorū Alcabitius princeps. In Coſmographia Ptolemæum: in Geographia Pomponium Melam: in Geometria Euclidem cenſeo perdiſcēdos. Feliciter

Muſice.

Qui autores in ſingulis artibus legēdi ſint.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

citer ſtudia inſtituent, qui ante omnia è doctis autoribus artium cognitionem, hoc eſt, materiam ſeu inſtrumenta ſcribēdi ſibi comparauerint. Alioqui nihil ſapiet *ſtilus præter inanem loquacitatem. Summus nō erit, qui non ex unaquaq; diſciplina decerpſerit, quod ad ſcopū ſuum conferat.* Id *citra laborem effeceris, ſi nihil attigeris niſi locos communes, de quibus quum dabitur occaſio libellum conſcribemus.*

ELOQVENTIAE LAVS.

DE *oratoria facultate, luce omnium diſciplinarum, plura prodentur.* Non *ſatis eſt tam leuiter doctrinarum principem deſcribere.* I*ſthæc haud dubie cæteris, quod ſol mundo, quod animis deus. Sine hac nō modo artes reliquæ, ſed res omnes, in tenebris uerſarētur.* Quid *eſſent* Romani, *ſi non fuiſſet eloquentia? Quid Camillus? Quid Cæſar? Quid Scipio? Quid maximi uiri, qui nunc mortui, eloquentiæ uiribus uiuunt?.* Nemo *ſane aliquod præclarum facinus tētaret, ſi certum eſſet à morte, ſui nullam fore memoriam.* Deniq; *quid* Demo*ſtheni, quid Ciceroni, quid* L. *Craſſo tantam laudem peperit, niſi eloquentia?* H*æc ſiderum meatus, uentorum fragores & impetus, crepitus flammarum, undarū murmura, montiū celſitudines, nemorum umbras, fluminū diſcurſus ſic depingit, ut ea ipſa te oculis cōtueri exiſtimes.* H*ac irritare torpentes, deſides animare, temerarios retrahere, ſontes damnare, bonos extollere poſſumus. Sed quid in re immenſa laboro?* Plenum *inſolentiæ uidetur, ſi quis huius laudes uel conetur commendare, quæ per ſe ſunt ampliſſimæ: uel recenſere, quæ ſunt innumeræ*

numeræ:uel quouis modo demonſtrare,quarum lumen & ſplendor omnium oculos iam menteſq; perſtringit. Prode teipſam eloquentia. Sentiat fulgorem ſol lucidiſſime tenebris immerſum mortalium genus. Nemo te niſi tu exprimere ualet. Caligant in luce tanta oculi contuentium.Tu in excelſo ſolio ſedens, mundũ illuſtras uniuerſum. Te colẽtes ſimiles tui,hoc eſt,immortales,atq; orbi toti per omne tempus reddis admirabiles. Quid προσωποποιία *me Forti niteris extollere, cuius gloriam olim iam cognoſcunt omnes,cuius tot extant monumẽta,nullo æuo, nulla iniuria interitura? Via quæ ad me perducit pri=* Iter ad Eloquentiam. *mo ingreſſu eſt ardua,confragoſa,ſaxis aſpera,obducta ſentibus:* ἐπεὶ δ' εἰς ἄκρον ἵκηται, *lucida,plana & amœna.Quare multi initio laborem immenſum proſpicientes,abijciunt ſpem. Complures in medio deficiunt. Ad ſummum perueniunt pauciſſimi. Hanc omnes penè perterriti malis fugiunt.Verum tanto maior gloria ui=* ” *ctori,quanto uictoria rarior. Pulchrum ſi intra annos* ” *mille uel unus ad uerticem euaſerit. Si quis ergo plenũ iſtud ſudoris iter ingredi uelit, componat ſeſe ad tolerandum quicquid durum eſt.Euitanda mollia,quæq; ad corporis gratiam faciũt,quo magis uigeat animus. Dũ alij conuiuijs ac fabulis fruentur, impalleſcere chartis oportebit.Nonnulli ſe ſimul & uoluptatibus & literis dedunt:uerum hi nihil aliud efficiunt, niſi dum utrũq; captant,neutro potiantur. Sine ſudore,ſine uigilijs,ſine curis perpetuis huc perueniet nemo. Ferendi æſtus, algores,calamitates.Sæpenumero lachrymæ feſſo obor* ὑποτύπωσις. *tæ excident.Sæpe ſedebit mœrens cogitanſq; cœptis ne*

,, *deſiſtere, an perficere uelit quod cœperit. Tum ſur-*
,, *gens ueluti furore quodam incitus, præceps fertur in*
,, *labores, donec laſſus uictusq́; humi proſtratus iaceat,*
,, *aduolaturus iterum ſimul atq; uel minimæ uires anhe-*
,, *lum & ſudore perfuſum accenderint. Hic noctes ple-*
,, *runq; inſomnes ducet, cæteris dormientibus. Hunc ſæpe*
,, *labore multo feßum Phœbus admirabitur. Tu perge*
quo cœpiſti.

DE LEGVM STVDIO.

DIuini origo iuris altius repetenda. Principio ciui-tates non erant: per campos, per ſyluas, per mon tes paßim homines ſine ueſte, ſine legibus ſub dio uaga bantur. Nondum erant domus aut ædificia: frondibus, ac pellibus à pluuia, niue, grandine ſeſe defendebant. Neq; uini uſum neq; frumenti nouerant: ſed pomis a-greſtibusueſcebantur. A poſteris urbes extructæ, ter-ræq́; cultura inuenta eſt. Cererem primam leges dediſ-ſe hominibus exiſtimant. Digna ſanè res, quæ diuinita-ti adſcribatur. Quippe quæ dea fruges nobis alimen-taq́; dederit, leges quoq; dare uoluit, ut uitam corpusq́; non ſolum ſuſtentaremus cibo, ſed legum etiam defenſio ne tueremur. Athenienſibus poſtea Solon nouas leges inſtituit. Primam, ut qui parentes ſuos non alerent, pa-
,, *trimoniúmue dißiparent, ij perpetuo obſcuri atq; igno-*
,, *biles haberentur. Alteram, qui otium ſectarentur, &*
,, *inertiæ dediti eſſent, eos iure ab omnibus tanquam no-*
,, *centißimos accuſari poße. Et qui in prælio pro patria*
,, *cecidißent, eorum filios publice nutriendos erudien-*
,, *dosq́; præcepit. Item curatorem unà cum matre pupil-*
lorum

lorum nequaquam habitare. Eum præterea curatorem eſſe nō poſſe, ad quem eßet hæreditas pupillorum morte peruentura. Poſtremo ſtatuit temulentum principem non pecunijs mulctandum eſſe, ſed durißima atq; ignominioſißima morte puniendum. Lycurgus quoq; ſuis Lacedæmonijs leges condidit, è quarum numero hæc eſt: Pueros inopes non in urbe fouendos eſſe, ſed in agros ad uſum rei ruſticæ deducendos: ut ab ineunte ætate laboribus adſuefacti, paratiores ad tolerandam inopiam per reliquum tempus efficerentur. Principatum obtinere uidentur Romanorum iura, quæ Iuſtinianus prodidit. Sine legum præſidio uita humana conſtare nō poſſet. Eæ ſiquidem nemini inferri uim, nemini iniuriā fieri patiuntur. Vnūquemq; in ſuo gradu, ſuaq; dignitate tuentur. Virtutem non quærunt ſolum ſed premijs exornant: nō modo uitia reprimunt, ſed ulciſcuntur ſupplicijs. Quod ſtamus, quod incedimus, quod dormimus, quod ſecure uitam agimus, id totum harum defenſioni tribuendum. Quæ niſi hominum libidines atq; auaritiam compeſcerent, non uxores pudicas, non agros, non „
domos, non uitam tutam haberemus. Virgines è paren „
tū amplexibus eriperētur. Paßim per uicos à ſicarijs, à „
latronibus, à parricidis crudelißime necaremur. Omnia „
deniq; in uilißimorum hominum eſſent poteſtate. Poſ- „
ſunt imperatores leges peruertere, ſed ſuum unà cum legibus imperium peruertetur. Quanobrem? Quia nullum imperiū, nulla Reſp. ſine legibus poteſt eſſe diuturna. Qua de cauſa harum cognitionem ſumme eſſe frugiferam nemo dubitauerit. Ea enim quo pacto inter ho-

Laus legum.

mines uerſari homo debeat edocet. Verum hic diſcendum duntaxat, quantum ad ſtilum,ſeu oratoriam artem (ſi ſtudia noſtra ſectari uelint) conferat. Pulchrum fuerit ſeruare modum Ciceronis,hoc eſt,attingere quantum ſatis eſt. Minus placent illi, qui ſeſe ita huic ſtudio dedunt,ut nihil niſi barbariem ament,ut omnia præ legibus faſtidiant.

MEDICINA.

MEdendi facultas ualetudinem tuetur corporis.De hac in libro de homine habemus, quantum ſatis fuerit ad lectionem poëtarum oratorumq́;, atq; ſi horum ſequi ſtilum libet, qui ſemper & elegantiſſimus fuit, & rerum artiumq́; uarietate mira nobilis,ad ſcribendum.

DE THEOLOGIA.

IN Theologiæ ſtudio plura ne diſcat pietatis opera, quàm uelit exercere. Facilius quippe rudem uulgum uitæ exemplo,quàm uerbis, aut uano clamore in ſententiam tuam pertraxeris.At qui contra euenit,ut uigilantior quiſq; ſit in ſcrutando modo colendi Deum, quàm in ſeruando. Alij alias precandi formas anxie præſcripſere,omnes tamen eidem obnoxij uitio ſunt. Ore uerba proferuntur : mens,opes,honores, gloriam quærit. Optime heic officio fungi ſuo uidetur, qui ſtudet bene uiuere.

Quædam de locis communibus.

IN autorum lectione loci communes ſignãdi,hoc modo.Principio Homericæ Οδυσσείας *in margine ſcribendum* PRVDENTIA *ubi at:* Ανδρα μοὶ ἔννεπε

νεπε μοῦσα πολύτροπον. Vlyſſem poëta commendat, quòd multa uiderit à bello Troiano. *Hæc ad* Ethica, *& laudes perſonarũ ſpectãt.* Paulum *infra,* AETHIOPIA, *è regione:* Ἀλλ' ὁ μὲν αἰθίοπας. Aethiopes *procul abeſſe à* Græcia *ſcribit, & in oriente alios, alios in occidente reperiri, quæ ad terræ deſcriptionem conferunt.* In *hunc modum utile fuerit communes locos, in* Homero *atq; autoribus alijs depingere.* Ad *docendi formam tranſeamus.*

DE RATIONE DOCENDI.

HEic *etiam præcipiunt horas ſolum debere duas impendi, aut unam potius, quo rem accuratius queas explicare.* At *hæc præcepta ſecordiæ ſunt, hæc fugienda, heic ſpectanda inertia uulgi.* Aliud *nos ſentimus. Simul atq; in literarum iudicio promoueris nonnihil, enitere, ut per diem totum, ſi fieri poßit, doceas. Si non ita in diſciplinis omnibus uerſatus ſis, ſi non tantum opum congeſſerit ſedulitas, ut per multas id horas queas præſtare: ea doce, quæ noueris, eaq́; diuerſis horis, alijs atq; alijs conueniet inculcare, iuxta uulgarem ſentẽtiam: multum legendum, nõ multa.* Ita *nihil erit difficile, ſic perpetuò ſine præmeditatione poteris profiteri.* Satis *ſit ſi quiſpiam te audiat.* Interea *exercitio miram rerum copiam tibi comparaueris.* Exercitij fructus. *Vbi decies rem eandem docueris, plus te ſenties profeciſſe, quàm ſi fugiens lucem magno te domi labore confeciſſes.* Per *ſingulos dies duodecim docere horis ſolebã.* Præterq́; *ipſas ſemel interim declamare, uel de deo, uel de mũdo, aut thematibus alijs exercitationis cauſa.* Nonnulli *inſanire me uociferabantur,*

tur, ſed utinam ſic ab ineunte ætate contigiſſet inſanire. Tanti ego facultatem iſtam facio, ut malim iudicium adoleſcentis, qui perpetuò docuiſſet, etiam res humillimas, quàm eius, qui ſolitaria domi lectione autores optimos perlegiſſet. Multa ſæpe legi, ſed menſis unius intercapedo memoriã ita deleuerat omnem, ut uixdum ſcirem quos legiſſem. At quæ alios docui, ea tam mihi perſpecta ſunt, quàm corporis membra ipſa. Ea nõ aliter ac Solis ſplendorem ante oculos hærere ſentio. Horum cognitionem firmam eſſe, certam eſſe, frugemq; proferre ampliſſimam experimento comperi. Horum memoriam uix morte credam extingui poſſe. Ceterum nolumus indoctos protinus autorem publice profiteri, id enim furori eſſet ſimile: ſed domi doceant, aut puerum unum, aut duos, aut tres, donec maiore digni theatro fuerint. Quod ſi mihi filius eſſet, huic ita ſtudium inſtituerem. Quàm primum etiam in ipſis ſermonis Latini, ſeu Græc elementis uerbum unum à præceptore didiciſſet, id extemplò alios doceret. Profeſſorem agricolæ haud incõmodè poſſe cõferri opinor. Illi nãq; munus prælegẽdi, quod alteri ſementis eſt. Illi iudicium, & cognitio rerum, quod alteri meſſis. Duo ſunt quibus ad exercitiũ maximè incitamur, ingens copia auditorum, & ſpes cuiuſpiam magni lucri.

QVA RATIONE CAPTARI DEbeat occaſio docendi.

Fit plerunq; ut auſpicanti exercitium non ſemper præſto ſint, qui audiant. Quare ſedulò curandum, ut uel precibus, uel pretio habeas unum, cui ea que uoles,

*les,poßis recitare.Si pro horis ſingulis exiguam pecu=
niã dederis auditori,atq; hoc modo quatuor aut quinq;
aureos expenderis, tantum comperies te profeciße tum
in literis,tum in forma docendi,ut uel palam eadem au
deas profiteri.Sed quis iſtuc,inquis,faciet?* Nemo opi=
*nor.*Ideo dico,*quòd pauci ad magna peruenient.* Vul=
*gus enim inertißimum pecuniæ paruæ ſtudio, cupidine
oſtentandi, pudore uano, rebusq́; friuolis præpeditur.*
Quocirca *quando uniuerſam cohortem inermem uide=
mus,et eiuſmodi cura,hoc eſt,metu parui ſumptus deti=
neri, non ad ſumma euademus?* Vbi *tam facilis uicto=
ria?Certum eſt,certißimum eſt ex tali plebe ſequuturum
neminem.An poſteritas fortè pectus aliquod nobile par
turiet?Minime, hæc ipſa doctrinæ impedimenta cũ ſecu
lis creſcũt.Quid tu cogitas ô Sol,qui cuncta intueris ac
luſtras,cui nulla unquam ab ortu mundi contigit quies?
Quæ mens tibi,quũ ocyßimè per cœlũ ruis,uidesq́; ocu
lis tuis tam ſomnolentos homines?Lege naturæ odiße ſo
lemus gnaui ignauos, docti inertes. Quur itaq; tu lon
go curſu laßus, iuſtißimam ſemper indignationem cohi
bes? Quin protinus perdis ignauam multitudinem?* Hi
*ſunt,qui turpi otio tranſigunt uitam,nati fruges conſu=
mere. Cæterum quum res cunctas terra produxerit in
communem uſum,quàm iniquum uidetur,ꝙ ſolus homo
omnia ſibi rapiat,& reliqua animalia paßim per uicos,
per campos,per ſyluas longa fame intereant?præſertim
quum apud nos ſint tam nullius pretij,nec digni,ut uel
ſemel pulcherrima ſolis luce fruantur.* Ego *mediusfidius
hæc aliquando cum tanta indignatione perpendo,ut ue*

lim

lim cæteras animantes omneis in horum exitium conſpiraſſe. Sed redeamus, unde inertiæ mẽtio nos deduxit. In profectione Germanica contigit mihi, ut à media nocte non dormiuerim. Animaduerti milites quoſdam, qui nobiſcum in naui erant, itidem uigilantes. Cogitabam pulchrum fore, ſi horam unam eius noctis mihi lucrifacerem. Docui illos Germanico ſermone circuitum mundi, Solis, Lunæ, ſiderum reliquorum. Quid orbes, circuli, axes, poli. Terram mundi centrum eſſe: & nullam in cœlo ſtellam cerni, quæ nõ multo maior ſit quàm terra. Quid annus, menſis, dies, hora, & è quibus motibus profluerẽt. Hæc ita perſpicue illis deliniabam, reddita omnium ratione ac uſu, ut iam totam ſeſe faciem mundi tenere exiſtimarint. Iſthæc eò ſcripſi, quòd cenſeam omni momento temporis, quærendam eſſe occaſionem aliquid docendi.

DOCENDI MVNVS OB LEVEM *cauſam non debere intermitti.*

INter docendum non rarò uſuueniet, ut minus te aptum ad futuram lectionem ſentias. Id fit ob uarias cogitationes & ſtudia diuerſa, quibus domi fueris deditus. Pleriq; id præſentientes ſignificare ſolent ſe nõ eſſe lecturos. Verum hi in docendo famam magis, & gloriam ſpectant, quàm eruditionem, quæ paratur exercitio. Proinde relicta oſtentandi libidine, quoquo modo adfectum te eſſe ſenſeris, ſiue per noctem totam uigilaris, ſiue altior cogitatio in perquirendis naturæ arcanis mentem impedierit tuam, ad exercitium, ueluti ad meſſem currito. Præſtantius eſt enim è profeſſione iudi-

ciam ſolum, atq; fructum quærere. Laudem uerò ſpectare nuſquam, niſi in ſtili gloria, quæ æterna eſſe debet. Nam quæ prælegeris audient pauci: quæ ſcripſeris, ſecula cuncta intuebuntur. Duo tamen remedia ſunt, quibus μελαγχολίαν *ex animo pellas. Alterum, ut bene nutrias corpus, ambules, ludas, conuiueris, corpus uino impleas, ac alijs modis recrees mentem. Icc irco nonnulli ante cõcionem integros uini cantharos ſpiritu uno exhauriũt. Alterum, ut multum dormias. Incredibile enim, quantũ lucis, quantum alacritatis res ea adferat animo. Somnũ conciliari binis præcipuè modis poſſe, nemo eſt qui ignoret: magna corporis fatigatione, ac uſu pharmacorum, inter quæ primas tribuunt papaueri. Corporis robur ac ualetudinem cõferre ad oſtentationem hoc modo diſcas. Nam, ut uidemus ij, quibus craſſum & pingue corpus eſt, uel magna caloris copia, facundiores ſunt, & aptiores ad docendum, etiam ſi non admodum ſint eruditi, quàm alij qui perpetuò chartis inhærent. Illi nanq; membra, uel organa, quibus utuntur in ſermone, robuſta ac bene nutrita habent: hi contrà imbecilla, & exiguos in pectore ſpiritus. Quippe quanto magis animus, tanto minus corpus ualet. Verũ in altero genere aliquid eſt diſcriminis. Quibus enim craſſum corpus eſt, ſermonẽ tardum cũ grauitate: quibus gracile, & calidum, celerẽ habent. Cæterũ in uniuerſum id præcipio, ut fugias ea quæ mollia ſunt: ut manibus pedibuſq; ad ſcopum, hoc eſt, formã bene ſcribendi perferaris. Caue corpus alas, & impleas potu, quò maiore cum gratia pronunties ea, quæ per horam unam dictabis audientibus.*

bus. Ne talenta tria abijcias, ut referas unum. Alioqui ſa tius fuerit nihil docere.

IN PRAELEGENDO VITARI *ſuperſtitionem debere.*

VBi autor errauit, hoc eſt, obſcure ſcripſit, ibi lecto res maximè laborãt in eruendo ſenſu. Vt hoc fortaſſe malum non ſit, malim tamen interea diſci, quod ma gis eſſet frugiferum. Præſtaret igitur locum cum intactum relinquere, & admonere obſcurum eſſe: quod ſæpenumero fit inſcitia ſcriptoris. Etenim non autorum ſcripta, aut uerba, ſed artes quas tradunt perdiſcendæ. Eſt alia quædam obſcuritas artificioſa, ut in Perſij Satyris, & epiſtolis aliquot Ciceronis, de qua hic non di ſputo. Mea ſententia nuſquam laborandum, ubi maior labor, quàm honos ſeu commoditas. Itaq; è prælectione fructum magis, quàm gloriam quære.

IN DOCENDO NIHIL CAElandum eſſe.

PLeriq; libentius imperitos docere, quàm doctos ſo lent. Verentur enim ſi ſua ſic omnibus tradiderint, ne non ſint alijs ſuperiores. Cæterum tales aſtu ſolum, fœminarum modo: non ui, non aperte ſtudent uincere. Quapropter ſi literatus quiſpiã me inuiſat, nõ occultabo ea, quæ aſsidua peperit cõſuetudo, turpe enim id eſſe iudicarem. Verum ultrò ipſa prodam, tradamq; alteri ferrum, quo me ſuperare poſsit, ſi uelit. Sic etenim alijs indicando ſæpe ſtudij modum, ipſe meliorem ſemper inueniam quem exercitatio illa ſuggeret docenti. Hoc pacto aperta ui euadere uictores poſſumus. Præſtat per

uirtutem

uirtutem in pugna belli fortunam experiri. Inertis eſt, uenari dolo,quod ſanguine parari poßit.Nec,ſi ad ſumma niti uelim,aduerſus unum aut alterum arma ſumam, ſed aduerſus regiones omnes, aduerſus tot ſecula poſt me uẽtura.Si magno igitur animo ſimus,conabimur efficere,ut non unus ſolum uincatur à nobis:uerum ut nationes uniuerſæ ſuccumbant: ut ſecula nulla alere poſſint aliquẽ,qui eódem ſit peruenturus. Itaq; nemo exiſtimet, me quicquam alios cælare uelle. Quin potius perſuadeat ſibi, quicquid domi habemus, obuijs omnibus patere ſponte.Quicunque nobiſcum iter facient,eandem habeant mentem oportet.

DE DOCENDI FORMA
apud Peripateticos.

PRius, quàm ad alia tranſeamus, de Peripateticis ſcholis nonnihil dicendum. Heic tria mihi conſilia occurrunt non admodum ijs infrugifera.Primum eſt, ut cauillationes,uel ſophiſmata,hoc eſt,ſuppoſitionum cõiecturas, atq; id genus deliramenta penitus abijciant: ut quæ nihil ad communem loquendi morem conferant. Nec aliud illorum eſſe argumentationes uideo, quàm chartarũ luſus,in quibus omnia ficta ſunt.Fingunt enim in primæ formæ ſyllogiſmis themata conuerſa,ſiue præpoſteras orationes,quæ nuſquàm reperiuntur. Fingunt longe aliud eſſe:homo animal non eſt,quam homo non eſt animal:hanc falſam eſſe,illam ueram:quæ tamen diſferentia nuſquam obſeruatur. Iucundum fortè uidetur omnem uerborum,ſeu contextus uim perſpicere. Atqui optabilius erat ijs,quorum nullus uſus eſt,relictis,melio

„ *ra perſequi, ſeruareq; Poëtæ dictum:* Ne *quid nimis.* Vi
„ *tam quippe mortalibus breuem, ac artis innumeras na=*
„ *tura conceßit. Alterum eſt, uti illa, quæ ex Ariſtotele prælegunt adoleſcentibus, ocyus paulò abſoluant, addi= to ſemper rerum quas produnt uſu. Meminerint pueris lõgum ſupereſſe iter, antequam ad metam peruenerint. Poſtremum, ut nõ modo dialecticen, & Phyſicen, queis duos, trésue annos tribuunt, doceant: uerum alia quo= que non minus neceſſaria, elementa Græcæ linguæ, Rhe toricen, ac rationem ſcribendi. Vt pueri, quemadmodum Fabius monet, nonnunquã declament, propoſito ſingu= lis menſibus, aut præmio, aut honore aliquo illi, qui ui= ciſſet. Si hunc docendi modũ haberent, & uberiorẽ for taſſe referrẽt fructum, & iuuentuti rectius conſulerent.*

AD SCRIBENDVM LABORES *omneis, atq; adeo ſtudia reliqua referri debere.*

SEquitur id, in quo curam omnem, omnem ſpem, o= mnem uoluptatẽ ponere debes, ſcribere ipſum. Hunc ſcopum ſemper habere in pectore ſtude. Huc cogitatio= nes, colloquia, labores, ſomnia, uigilias, mentem, ualetu= dinem corporis, opes, deniq; quicquid egeris, quicquid audieris, quicquid uideris, referas neceſſe eſt. Vbi per= ueneris ad prouectiora, puta te tantum profeciſſe, quan tum quotidie ſcripſeris. Etiam ſi natura facũdus es, de= dita opera loquaris incõpoſite. Nã ferè fit, ut q loquũ= tur accuratè, minus erudite ſcribant. Dũ enim rerũ illa= rum uoluptate afficiuntur, imperfectiores oportet ſint in altero. Nemo pari cura res duas unquam tractauerit.

Vide annotationes autoris.

Nulla

Nulla prælectio mihi tanti eſt,ut cogitationis aliquid il li uelim tribuere. Id *namq; me à ſcopo meo auerteret.* Ea *ſolum profero,quæ primum ueniunt in mentem,quæ exercitatio longa mihi cõparauit.*Et *ſi loquendum eſſet cum uiris ſummis, etiam in cœtu maximo, ne uerbum quidem unum præmeditarer,tam libẽs inepte,quàm apte ſententiam exprimerem.* Q*uod ſi res maiorem curam poſtularet,talem rem, talem cœtum ueluti peſtem fuge= rem,ac ſtili amorem continerem in pectore.* Venu*ſte lo= qui per ſe eſt bonum.*Sed *quia plerunq; facundiam con= ſequuti,ea tantopere capiuntur,ut paſsim in uicis collo= quendi oſtẽtandiq; captent occaſionem,arteis uerò pul cherrimas,quas neceſſe erat ſcire negligant,eò mihi mi= nus ꝓbatur facundia.* Q*uo pacto id genus homines,qui tanto plauſu in tanta nugatorũ corona nugari poſsunt, accuratè quicquam ſcripſerint. Certè neminem unquam uidi (niſi me memoria fallat) doctè ſcribentem, cui ual= de in promptu fuit colloquendi diſſerendiq; ratio.* Er*= go quicunq; gaudere ſe ſentit, quum magnificè quen= quam ſalutarit, quum recitarit eleganter euentum belli, is fruſtra è noſtro certamine laudem expectabit.* Non *paucos* T*hraſones reperias,qui quum aut ſalsè, aut ſci tè aliquid dixerint,id plus millies apud quoſuis referãt.* Hu*iuſmodi rebus uani homines occupantur. Accitus ad conuiuium,ubi fore putabis eos, quorum audire nugas deberes,ne accedas.*Sat*ius eſſet corporis mẽbrum amit= tere, quàm cogitationem per horas duas tam inanibus fabulis impediri:quippe quum omnem corporis uſum in gloriam hanc rear expendendum.*Con*trà,ſicut hoc in=*

 frugiferum

frugiferũ: ita utilius nihil exiſtimo, quàm ut inter prãdendum unus adſit, quem uel formam ſtudendi, uel ſcribendi modum doceas: atq; poſtea mediteris, qua ratione eũdem & graphicè depingere, & cum laude tradere poſteris queas. Caue itaq; ne aut ſermonis gratia, aut fabulæ otioſæ ſcribendi cupiditatem ullo pacto diminuat. Memineris non ſemper æſtatem fore. οὐκ ἀιεὶ θέρος ἐσσεῖται, ποιεῖσθε καλιάς. Aeſtas non ſemper fuerit, componite nidos. Vitæ ſumma breuis ſpem nos uetat inchoare longam. Famam puerilem aſpernemur, uulgo inertes uideamur. Verſetur ante oculos leonis habitus: qui quum iacet, aut ab humilibus rebus infeſtatur, apparet ignauiſſimus. At in corporibus magnis ſternendis, miro pollet impetu. Pulchrum æternam laudem quærere ſtilo, & in fabulis quotidianis, è quibus tenuis gloria manat, exquiſitum ſermonẽ fugere. Verum heus tu, tametſi uana colloquia damno, nõ tamen cenſeo fugiendum cõſpectum hominum, ne μισάνθρωπον quempiam probare me putes, imò nil inutilius reor ſtudio ſolitario: ſed orationem uirilem eſſe, non adfectatam uolo: & è ſermone uel exercitio non plauſum uulgarem, aut paucorum hominum gratiam, quæ momento interit: ſed ueram atq; æternam frugem, quæ ad poſteros pertinet, quæ cum ætate augebitur, quærendam eſſe arbitror. Fabulæ, non homines uitandi ſunt.

i. Non ſemp æſtas erit, cõponite nidos.

i. Oſorẽ hominum.

QVIBVS SIGNIS COGNOSCANtur illi, qui ad magnam in ſcribendo gloriam peruenient.

Amoris

AMoris iſtiuſmodi certa ſunt indicia. Quæ manifeſta abunde erūt, ubi tres ardoris gradus expoſuero. Nonnulli quicquā perdiſcere apud me ſtudentes, eas ſtatui horas uolunt, quas uel prandio uel cœnæ nihil putent offecturas. Hos ego ad rem propenſos uocari poſſe reor: hos in infimo ordine colloco, ni forſitan uis alia excreuerit. Alij & cœnas & prandia contemnunt, hos propenſiores nomino. Tertium genus rarum eſt. Tales eſſent, qui contemnentes & longam uiam, & horrorem tenebrarum etiam media nocte ad me uigilantem accedere nō uererentur. Hos non propenſos, nō mediocres, ſed uiolētos appellauerim. Si talis exiſteret quiſquam, huic fortaſſe cederem, hunc putarem ſine mora ad ſumma uelle penetrare. E medio genere multos reperio: è primo, plures, è tertio nullum. Ergo euētum ex ui animorum colligo: quod me Græcorū ſentētia perdocuit, τῷ δὲ πόνῳ ἀντικρίνεται τύχη, par eſt fortuna labori. »
Nā tāto quiſq; maiora in quauis diſciplina cōſequetur, »
quanto maiores tulerit labores: nihil paratur ignauia. »

QVA RATIONE VITARE poſſis in ſcribendo tædium.

SI tædium mentem à ſcribendo auerterit, hoc utere remedio. Statue ac uoue uoluntate firma te eo die nō cœnaturum, quo non tot paginas, nō tot uerſus, ut decreueras, ſcripſeris. Quòd ſi acciderit delinquere, tu tibi ignoſcere noli, uolo cœna careas. Abſtinere à cibo non parum quandoq; ad corporis ualetudinem facit, & alacriorem reddit animum. Vel ſi mauis, alia tibi interdicere potes, quorum uoluptate plus ſenſeris te adfici.

Quia difficile ſcribere eſt, quia tædioſum, quia paucis datum, eò rem debes expetere. Si facile eſſet, ſi obuium omnibus, quam hac induſtria laudem poſſes conſequi? Certe nullã. Ea utiq; ſum natura (nõ id gloriãdi cauſa, ſed excitandi alios dico) ut petam nihil, quod non uidetur arduum. Si ſine negotio id fieret, nunquam me hercule ſcriberem. Mihi rem principio moleſtam fuiſſe iudicabit, qui uiderit, quando in ipſa cœperim elaborare. Nam ante paucos annos nihil ſcripſeram unquam, niſi fortè quatuor aut quinq; paginas, ſi colligas omnia, quæ exercendi cauſſa cogebar in ludo componere. Intra annos duos uix unam latine epiſtolam ſcribebam. Tractabam nugas alias, quæ nihil ad ſtilum conferunt, ut obiter exponam. Circa decimumſeptimum ætatis annum regiam deſerui. Didici Louanij latinæ linguæ rudimenta. Inde Ariſtotelis Dialecticen, ac Phyſicen. In quibus pædagogum habui Petrum Curtium in omni literarum genere apprime eruditum. Atqui dum diſciplinis hiſce operam darem, ad res inanes mentem abduxi. Initio modum ſcribendi aulicum profitebar, quẽ habent in aula imperatoris. Tantopere me tum delectabant characteres apte compoſiti, pulchri, & uarij, ut quindecim diuerſas ſcribendi formas collegerim. Poſtea relictis ijs in pingendi arte graſſari cœpi. Literas deſcripſi maiuſculas, non ſimplici ductu linearum, ut uulgaris typorũ ſpecies eſt, ſed è frondium, arborum, rerumq; aliarum, qua litera patet, protractione. Sic apud me litera A eſt magnitudine palmorum trium aut quatuor, quam ad hunc compoſui modum. In dextera typi parte frondes ducun

ducūtur coloribus diſtinctæ. In ſiniſtra arbor eſt, è cuius ſpecu paulum infra uerticem puer feram iacētem humi nititur configere. Sic pingebam mala, pyra, flores, ac res alias. Poſt hæc ſum aggreſſus artificium cælandi picturas in ære leuigato conuerſa imaginis forma, ut appoſito atramento eadem in chartis multis premi poſſit. Inde apud me eſt ſpecies puellæ regiæ ornatæ gēmis, atq; ueſtitu eximio, quā in ærea tabula ſculpſeram. Poſtea per annos aliquot didici & publice profeſſus ſum Arithmeticen, Aſtronomiā & Græcam linguam. Poſtremò animum adiūxi ad curam Latinè ac politè ſcribendi, cuius gloria inter humanos conatus omneis ſummum tenere locum uidetur. In hac finire uitam decreui. Quæ ſi dabitur mediocriter lōga, in animo eſt opuſcula millena (idq; ſumma, quantum in nobis fuerit, adhibita cura Latini ſermonis) ante mortem conſcribere: quorum corpori uniuerſo inde titulus erit Chilias. Nec prius deſiſtere certum eſt, quā iſtæc quæ dixi, perfecero, niſi mors inuitum opprimat. Ex hoc numero libellos nuper undeuiginti abſoluimus: ſperamusq; nos breui ad centum, hoc eſt decimam Chiliados partē peruenturos. Hæc ideo te cenſeo, ne iuuenta deſperet uſquàm, ſciatq; homini nihil eſſe arduum, ſi labor non defuerit. Mitto diuerſa Muſicorum organa, quæ tantum temporis abſtulerunt, ut interea facilè ſermonem Romanum perdiſceres. Nihil magis doleo, quàm quòd hac uoluptate uita mihi perierit. Scio artem labore feſſos inſtaurare, atqui ſi bene ſtudioſorum turbam inſpicias, nimium omnes, quæ mentem reficiant, quærimus. Scilicet is, qui in rebus gerēdis im-

petu uacat, & ſemper languet, & exiguo labore facile opprimitur. Mala mille moleſtant affligūtq; hominem, cui ſegne atq; inutile corpus. Taceo lites, quæ per bien nium mihi fuere in iudicio, dū opera daretur artibus. Prætereo occupationes alias, quas longū eſſet hic enar rare. Sed relicta uanitate ad rem eamus, unde plus ſatis digreſſa eſt oratio. Admonui qua ſolertia teipſum ad ſcribendū incitabis. Alterum eſt, ut alios quæras, qui ad laborem te prouocent, hoc modo. Dic chalcographis parent ſeſe, librum te dare uelle excudendum, etiam ſi ne paginam quidem parauerís. Tum facilè totam uolu minis ſpeciem animo concipere, inde ſingulas parteis le uiter in comœdiarum argumenti modū deſcribere: deniq; quotidie, quantum illis ſatis erit, abſoluere poteris. Quum ſic inceperis aliquid, perficere debes uelis, nolis. Id ego in omnibus penè libris feci, ac etiam in iſto. Sed qua ratione infrà dicam. Facillime ſcribo pedetentim dū quotidie typographus ſuas exigit chartas. Malim ſic quinquaginta ædere libros, quàm ratione alia unum. Vbi Horatius inquit ſcripta in nonū ſeruari annum debere, non tempus, ſed diligentia præſcribitur. Verū ne tale quicquā audeas, niſi in ea re, quam ſcribe re tentabis ſatis ſis uerſatus. Alioqui omnium dignus ri ſu eris. Porrò iſtuc conſilium eſſe, nō præceptum uolo, præſertim illis, qui parua petunt, qui non terræ regnū totius, ſed urbem ſolum unam quærunt. Nō enim diſpli cet æditionem premi, quô cōmendatior liber exeat. Mora tamen aliquid habet incommodi. Hominem facit tran quillum, deſidem, otioſum, ignauum, ſomnolentum. Et

neſcio

neſcio quã adferat ſuperſtitionem, dum diſsimulat quædã, dum rogari uult, ut librum emittat. Quare animus, qui graſſari uelit, nuſquam patiens moræ ſit. Expectent *ita languido pectore ac pendula ceruice homines, quibus ſatis eſt, ſi nõ omnino ſint imperiti, ſi ante uitæ finẽ quædam ædiderint non minima cum laude. At imperator ille, cuius uirtus per omne æuum eminebit, nonum ne expectet annum? Quin potius orbẽ uniuerſum horæ interſtitio unius ſibi conabitur ſubiugare. Adde quòd nonnulli maiore cum gratia, decore, dignitate ſcribere quicquam cito poſſunt, quàm alij tarde. Studioſus itaque hic ſequatur, quod uidebitur melius. Sua cuiq; ſententia. Verum tu qui ſumma petis, ſemper fuge moram. Pleriq; quicquid ineniunt apud Ciceronem, Fabium, ac ſimules autores ueteres, in ore ſemper pro legibus habent.* Hi *& ſe ignorant homines eſſe, & iudicio nullo rationis utuntur. Horatius uoluit temere nihil uulgãdum eſſe. Si quicquan tentaris proferre in lucem mediocri ſcriptum cura, quoſcunq; uideris, cantilenam eãdem occinent, differri æditionem debere.*

QVEM IN AEDENDIS LIbris ſcribendi modum nos habeamus.

Diximus librum à nobis perfici nullum niſi dum à typographo excudatur. Cæterũ nolo ideo quiſquam temere omnia, & ſine cura effundi clamet. Quocirca ut uulgi opinionem hanc diluere, & ſtudioſis nõ paruam adferre frugem inuentione noſtra poſsimus, exponetur, quam in operibus cudendis ſeruare ſeriem con ſueuimus. Ante omnia animo concipio totum corpus

operis futuri. Deinde in tabula lignea maximæ amplitudinis rubrica titulos ſolum capitum delinio. Circunſpicio num cũcta bene cohæreant. Si res uidetur exigere, alios addo, auſero, muto, tranſpono. Titulorum capita, dum excogitatio recens eſt, rudi oratione leuiter ſingula in ſingulis chartis depingo. Eas chartas ordine pono in tabula, ubi titulos prius collocaram. Hos poſtremò magnis ſcribo typis, quò libri ordo uniuerſus aſpectu uno poßit comprehendi. Non aliter me paro ante, quàm librum incipio emittere. Tum ſingulis diebus capita aliquot ad prælum abſoluo, ad hunc modum. Illis, quæ prius leuiter deſcripſeram addo aliquid, uel adimo. Inde quum materiæ deeſſe nihil, aut redundare uideo, animum conuerto ad elocutionem. Quæ partibus quatuor cõſummatur. Primum enim ſi res tractetur magnifica, caueo ne particula uſquam iaceat humi infra dignitatem orationis. Ea tolli ſurſum poteſt, aut περιφράσεως forma, aut uerborum contextu immutato, aut ratione quapiam alia. Vt ſi offendam: Homo ad omnia peruenit. Pauor inuadet ipſos campos, aliter ſcribo: Hominis cura, quò non aſpirauit? Campos pauor ipſos inuadet. Prius in libro de homine habemus circa operis initiũ: poſterius in hoc. Cõtrà ſi in ſtructura humili inflatũ reperio quicquàm, qđ præ cæteris partibus nimiũ extumeſcat, id per uiã eandẽ, ꝑ eoſdẽ gradus detracto regio cultu, demitto ad humiliora. Tum etiam uideo ne uerbum idem, aut ſyllaba, ſi fieri poßit, bis ponatur: niſi forte repetitionis habeat colorem, hoc eſt, niſi inſignis ſit ἀνάφορα. Sed miſeri nos non uoces omnes ſem-

per

per uidemus, quæ ſpecioſius poſſent immutari. Ita *Pomponius* Mela *in hac re diligentiſſimus cenſor non perſpexit, quod in præfationis ſuæ medio, bis poſuerit autem.* Ei *loco maieſtas quædam accederet, ſi uel prius, uel utrūq; tolleretur.* Et *apud* Fabiū *crebra ſatis coniunctio* Nam, *præſertim in capite ſeptimi libri de qualitate.* Ad *hæc do operam, ut numerorum gratia, ſiue concentus cohæreat, aut per omnes periodi partes, ſi terſius quicquam ſcribere coner, aut ſaltem in fine.* Vbi *oratio deſinet, quæro ſpondæos, trochæos, epitiritos quartos, παιῶνας ſecundos, tertiosue, ſed per uiciſſitudinem.* Poſtrema *cura eſt, ne multi ſint fines ſentētiarum, qui pedes eoſdem habeant.* Inſuaue *enim quiddam, periodos tres, ſeu quatuor eundem habere παιῶνα, epitritum, aut alium quempiam orationis exitum.* In *pedum concentu omnem propemodum elegantiam pono.* Sed *maxima heic uarietas exquiritur.* Quocirca *maiorem multò tum laudem, tum occaſionem oſtentandæ doctrinæ conſequeris, ſi ita occulto nexu orationem uinxeris, quàm ſi ſcripſeris carmen.* Illic *nanque uarietatem, qua ipſa in primis natura gaudet: heic unum dumtaxat florum genus proferre potes.* Numeros *equidem uitam uocauerim orationis, quod haud obſcurè apparebit, ſi ſententiā numeroſam ſolueris iiſdem ſeruatis ac tranſpoſitis uerbis.* Quippe *quæ ante efficax erat, ea ſoluta ridicula uidebitur.* Quamobrem *in omni opere prima curarum eſſe debet, ut res ſiue membra cohæreāt: proxima ut uerba, ſeu modulatio numerorum.* His *tamen non ita anxiè per omnia ſeruiendum.* Vt *enim in ſaporibus quædam interdum*

ταυτολογίας exempla.

De numeris oratorijs.

dum ſuauiter amara ſunt: ſic aliquãdo modica in dictione aſperitas & uiciſsitudine oblectat aures, & cætera cõmendat. Singulas quatuor partium modis item quatuor perficio: uocum aliquarum additione, detractione, immutatione, tranſpoſitione. Quod ad eundem penè modum non illepide exprimunt uerſus.

Dextra tenet ferrum, uacuam tenet altera cæram.
Incipit, & dubitat, ſcribit, damnátque tabellas,
Et notat, & delet, mutat, culpatq́; , probátque.
Inq́; uicem ſumptas ponit poſitásque reſumit.

Hiſce limis orationem politam, ac deinde ſcriptam ordine mitto ad chalcographum. Cæterum id neminem latere arbitror, non omnes libros eandem diligentiam requirere. Tum à nobis plus operæ uni impendi, quàm alteri, etiam ex induſtria. Denique aliâs ad ſtilum aptiores nos eſſe, & omnia ſponte profluere, aliâs uero non niſi labore, atque longa cogitatione quicquam poſſe cõparari. Iccirco minus rectè colligunt, non eſſe eiuſdem autoris, quæ non pari cura perſcripta ſunt.

DE PVERORVM EXERCItatione in ſcribendo.

SCribere eſſe tædioſum ſuprà memorauimus, & arte animos debere incitari. Proinde felices pueros uoco, qui præceptorum plagis coguntur ad ſcribendum. At tamen ipſos ijdem admonere deberent, ut quicquid ſcripſerint, ueluti gemmas ſeruent in futurum ſtili uſum. Vt enim in ſcriptis hiſce elegãtia prorſus nulla ſit, poſtmodo tamẽ quum emittere librũ uolent, aut uerbum aptũ, aut ſenſum aliquem commodum inuenient, qui ad operis

ris ſtructuram faciat. Nec ſatis eſt flagris ad ſeruandum miſeram cogere iuuentutem: ſed illorũ indicare eſt, quas olim cõmoditates ex ijs poßint conſequi. Deinde quàm primum epiſtolam compoſuißent, demonſtrare, in quos locos communes particulæ omnes ſint digerendæ. Vt ſi pulchre quid de deo, de homine, de mundo, de animalium natura ſcripſerint, id in locis iiſdem, dum memoria recens eſt, continuo eſſe reponendum. Iſtæc forte ſtudiorum ratio non niſi prouectioribus conducere uideatur. Quur etiam non conferat alijs, quando nihil excogitari utilius poßit? Satius eſt citra delectum illis temere obtrudi omnia. Seruent, abijciant quicquid uelint, quid hoc ad literatores? Quàm facile iuuenta ad maxima quæque perueniret, ſi ſuperuacuum nihil traderetur? Sed ferè fit, ut præceptores ipſi uixdum ſciãt, quid communes loci ſint, Sic cæcos cæci ducunt.

IN PVERIS MAGNAM
eſſe ſpem perueniendi ad ſumma.

AD hanc uictoriam, quis aptior erit, quàm ille, qui à primis annis optimis quibusq; literis imbutus eſt? Cui res nullæ facinus pulcherrimum impedierint? Felix puer, cui molles articuli, rubicundæ genæ, flos ætatis, ſpes longa annorum. Vel infelix potius, quòd optimos dies tam imprudenter abijcit. O utinam mihi ad primos redire annos liceret. O utinam conuerſo rerum ordine rurſus inter pueros humi ſedere, præceptoris audire præcepta, eiúsque dulceis ferre plagas daretur. Sed fruſtra queror, fruſtra mea hæc uota fluunt, fruſtra cadunt lachrymæ, Aetas abijt reditura nunquàm, ah nunquam reditura.

Spes puerorum.

ditura. Tametſi annum nunc ſolum trigeſimum ago, ſpem tamen ademit calculi morbus, qui ſolicitudine aßi-
„ *dua, ac dolore adficit mentem. Quod igitur reſtat cum*
„ *Alexandro, non annos, ſed uictorias numerabo. Idem co nentur, quibus melior uitæ pars ſine fructu exacta eſt. O pueri, qui grandi cœtu itis ad ludum, ſi mens uobis eſſet, quam habebitis prouectiores, ſi tēporis uobis eſſet cura, ſi uos in literis graßari uelletis, tanta præſente ſpe æui futuri, per immortales deos id certò ſcio, eò uos poſſe doctrinæ uenire, ut non homines, ſed diuos uideretur terra genuiſſe. Eò uos ducere tempus poſſet, unde Græci omnes Latiniq; literarum præſides pueri uiderentur. O ſi mihi hic flos rediret. Quæ ſpes ardorem, quo pectus feruet, ad altißima quæque impelleret? Certe ego maiora multò, quàm mundus ipſe eſt, animo agitarem. Sed tempus dum querimur præteriiſſe, præterit. Sudo-*
„ *rē repete mens anhela, perge ad uictoriā. Præceps in me*
„ *dia pericula rue: uincere omnia labor improbus poteſt.*

CAVENDVM ESSE NE MOmentum temporis ſine fructu abeat.

TRadidimus modum audiendi, docendi, ſcribendi, quæ tres præcipuæ in ſtudij ratione partes ſunt. Ante eas memoriæ quædam dedimus ad triplicem illum gradum adprime neceßaria, & ſine quibus fruſtra quicquam tentaueris. Pari forma præceptiones quaſdam huic ponemus, quæ ad partium perfectionem earundem adiumenti plurimum adferent. Ad ſumma perueniet nemo, niſi tempore, quo nihil eſſe fugacius conſtat, prudenter utatur: niſi momento omni captet, quod ad futurā glo-

riam

rian nonnihil cõferat emolumẽti. Hic *conſilia duo tra demus.* Noctu *ad manum tabulas ceratas, uel lapideas habe, aut membranas, quas oſsibus aduſtis in uſum eum præparant.* In *his ſomno intermiſſo notare poteris, quæ libebit, ac luce diurna melioribus typis reſcribere.* Eaſdem *tecum circumfer ſemper, ut quum in mentem aut uenuſta uerborum connexio, aut rerum obſeruatio ulla inciderit, ſcribere ipſam in ijs queas.* Bonam partem *libri huius in tenebris ſcripſi, quãdo ſomnus me ob calculi dolorẽ reliquerat, idq́; quũ* Sol *aduerſa nobis figeret ueſtigia nocte uagante in medio cœlo.* Quur *enim nõ utar* Vraniæ *uerbis, quum ſeſe ſponte offerunt? quum ſtilum trahit dulcis cœleſtium rerum memoria?* Ni *refugis, ſubiungam plura.* Vitæ *domum obtinebat* Orionis *ſidus, cum* Geminis, & Eridano. Opum, *Sirius,* Procyon, Cancer. Fratrum, *Canopus,* Anguis *caput, os* Leonis. Sol, *parentum,* Sobolis, *Coruus, cum* Centauro. Fera, *morborum.* Arcturus *matrimonij.* Mortis Hercules. Religionis, *cadens* Cynoſura, Draco. Cycnus, Telum. Κηφεύς *altus, actionum.* Vbi & Pegaſus *hæret æſtum fugiens* Phœbi *aduerſi.* Proxima *ora* Meduſæ *uultum ac* Capram Oleniam *intuebatur.* Deniq; Cœti, Tauri. Pleiadum *atq;* Hœdorum *ſimulachris pars mundi poſtrema ceſſerat.* Nos *ſpectabant* Phænon, *ac* Gradiuus: *errantes reliqui* ἀντίχθονας. Nimium *digredimur.* Quò *mentem abducit imago mira rerum? Sed iure iſta commemoramus.* Facies *mundi eſt admiratione maiore digna ſi locus pateretur.* Hic *cœli ſitus erat, quum opus auſpicabar,* Horoſcopi *formam tui* Roma *contemplata* es, aliarum

Duodecĩ cœli domus.

es, aliarum alij rerum: quur huius originem libri nos pigeat inquirere? Si locum ueſtigas, à bruna abeſt ſextante orbis, cum ſemuncia: binis propè horis ab occaſu. Nunc ad rem. Deerat lumen, uerum tabulas habeo quibus etiam in tenebris utor. Altera de temporis parſimonia præceptio hæc eſt. Si qui ad te acceſſerint, qui res uanas, quæ nihil ad artes facere uidentur, proferant, fuge repente ad ſtudia tua. Satius eſt, ut illi tuam mirentur impudentiam, quàm tibi pereat tempus. Illud enim unus aut alter, hoc tota ſentiet poſteritas. Quot uolumina poſſent ſcribi intra horas illas, quæ per annum pereunt? Nulla tam breuis uitæ portio, in qua non magnus ad felicitatem gradus ſit. Adoleſcentibus anni ſuperſunt admodum pauci, forte decem, duodecim, aut uiginti: uerum ipſi tamen ſic ſtudia inſtituunt, tanquã annis mille ſint uicturi.

DE TEMPORE NOSTRO *infeliciter exacto.*

LAchrymare magis, quã ſcribere nũc lubet, quũ recordor ſic tẽpus noſtrũ abijſſe. Quid infelix de pueris loquor? mihi miſero anni defluxerunt, mihi inquam, cui animus demum ad alta ſurrexit. Quid igitur? deſiſtám ne, quia ſerò rem aggreſſus ſum? Minime, etiam ſi certum eſſet intra horam me moriturum. Dulce erit extingui labore literarum. Adhuc alta ſpes in pectore ſedet, quæ non niſi cum uita migrabit. O dura fata, quæ optimum tempus imprudenti eripuerunt. O fures, ô latrones, ô tyrãnos crudeliſſimos, quorum conſilio mihi nunquam perijt hora. Quod ſaxum mecum non ploret,

ſi &

ſi & gemitũ meum fletúmq;, & ordinem fatorum im- mutabilem uideat? Miram uarietatem, certam legem, im par æuum rerum cunctarum in mundo contemplamur. Oritur Sol & occidit, & ad locũ ſuũ reuertitur. Idem ſidus Lunæq; uices, ut nos uidemus, ita Cicero uidit, Plato uidit, & antiquiſſima ſecula. Curſu ſeſe terrámq; fatigat Oceanus, nec ullã ullo tempore quietem nouit. Omnes aquæ fluunt in mare, & ipſum non redundat. Eædem uapore ſurſum trahũtur, nubéq; ſoluta decidũt, ut iterũ fluant. Sic tacito caſu ripas flumina præter- eunt, rerũq; noſtrarũ exprimunt imaginẽ. Frigora mi teſcunt Zephyris, abit æſtas, abit autũnus, nec quicquã diu infra Lunã eadẽ facie uiſitur. Mortali corpore uelu ti plumbo in ima mũdi ualle præpotens mergitur tene- turq; animus, miratur naturæ miracula, nec mirationis unquã finis eſt. Breui momẽto hominum uita præterit. Vbi pius Aeneas? ubi Tullus diues? ubi Cæſar? ubi Ale xander terræ dominus? in tenuem puluerem, in umbram inanem conuerſi ſunt: uirtus ſola, ſi qua fuit, permanet. Duc mẽtem per gradus ætatum, nihil adeò ſplendidum offendes, quod non tandem conciderit. Qui ſcis, qui ſcis formoſe puer, an craſtinam lucem hodiernæ ſuperi adijcient? Quum ſemel occideris, non genus, quo fru- ſtra tumes, non turba eorum quibuſcũ bonam uitæ par tem abſtulerunt fabulæ, te ab Orco reuocabunt. Ro- ſa pulchra eſt, ſed citò marceſcit. Candidum lilium, at perit, quum ceciderit. Viola pulchra ἐν ἔαρι, ἀλλὰ ταχὺ γηρᾷ. Καὶ κάλλος καλόν ἐστι τὸ παιδικόν, ἀλλ' ὀλίγον ζῇ. Quotidie ad interitum certam iti-

Fatorũ lex.

Natura flu- minum.

Apoſtrophe.

„ „ i. In uere, ſed ci to ſeneſcit. Et forma pulchra eſt in puero, ſed nõ diu durat.

neris portionem abſoluimus. Mitto quod ſæpenumero antè in ipſo curſu obruimur, quàm portum attingere liceat. Ad hæc ludibria naſcimur. Agitur humanum genus rapida in occaſum mortalitate, omniſq; poſteritas ſuccedentium ſeculorum lege decurrit. Maiores noſtri præterierunt, nos abimus, poſteri ſequētur. Quid iſtuc quæſo, quid iſtuc eſt? Nihil ita crebrò, ut mortem uident, nihil ita obliuiſcuntur, ut mortem. Quis inter tot uitæ diſcrimina. At pauidū animal quò decidis? Quid
" *mœres, fatumq; times oblita tui mens? Quid te falſæ*
" *malorum umbræ terrent? Quid queri, aut lachrymare proderit? Ad inſtitutum redeat oratio.*

NON CVRANDA ESSE *aliena ſtudia.*

SCio *non paucos eſſe, qui ſolum quærunt, quid agatur apud alios: quàm ſint alij uel periti, uel diuites. Hi nihil agunt aliud, quàm ſi tribus aut quatuor montem conſcendētibus, unus eorum uideat, quo modo ſcandant cæteri, & in medio montis flores ac frondes contempletur, dum illi uolant ad ſumma cacumina: dum de gloria, de laude, de uita deniq; ipſa uno momento concertetur.*

NE NIMIO SOMNO *depereat tempus.*

FIt *quandoq;, ut pluſquam ſatis eſt dormias. Hic ſtudioſe cauendum, ne horas ſomnus auferat non neceſſarius corpori. Itaq; aut horologium habeto, quod pulſu, quum uoles, te poßit excitare. Aut quod ſæpe ego in itinere feci, ſiue locis alijs, ubi inſtrumenta eiuſmodi defuere,*

fuere, ſaxa ſeu ligna per tranſuerſum lateri ſupponito. Ea nanq; principio non ſenties, & poſt horas aliquot duritie magis, quàm prius premente membra ſponte excitaberis. Arduum id fortaſſe uidetur, at arduū eſt, quicquid conducit ad uirtutem. Vide annotationes autoris.

QVOD TEMPVS APTIVS ſtudio ſit.

Solent à cœna horas quaſdam tribuere amicis, ambulationi, aut rebus operæ leuioris. Cuiq; ſua natura & conſuetudo. Mihi placet omne tempus aptum eſſe ſtudio, quo animus promptus eſt ad laborem. Iccirco quū incitari me ſentio ad legendū aliquid ſcribēdúm ue, nulla patior occaſione impetum eum cohiberi, quocūq; id fiat tempore, etiā ſi nocte media relicto ſomno id cōtingeret. Pòſt lectione, ſeu ſtilo defeſſus, nihil nitor repugnante natura: ſed exercitij genus aliud quæro, quò tædium uarietas minuat.

ACCVRRATE NOTANDVM eſſe, ſi quid per diem profeceris.

ID quoque perutile fuerit, ante ſomnum notare, quæcunq; luce ea pacta ſunt, hoc modo. Iouis die primo Martij quinquaginta in Cicerone paginas perlegi, decē in Plinio. Horis tribus alios docui. Octoginta uerſus aut paginas quq; in ſtili exercitio pſcripſi. Quāto pluris feceris exiguū prouentum, tanto ad altiora doctrinæ faſtigia es euaſurus. Qui uiliſſimos quoſq; nūmos admirantur, ītuētur crebro, & ſeruāt accurate, ad ſummas ſæpenumero diuitias perueniunt. Contrà qui ipſos contemnunt, ac uiles putant, tales ad extremā plerūq; redactos

egeſtatem uidemus. Pari modo ſi quis optarit ſudorum metam bene ſcribere, diſcat mirari bene ſcripta, diſcat gaudere, ſi uel nomina duo coniunxerit uenuſte. Illa ſeruet maiore cura, quàm aurũ, gẽmas cæteráſue opes. Equidem in libris excudendis, cum ſpecioſum aliquẽ uocum contextum, aut uerba duo ornata inuenio, lætitia exulto maiore, quàm ſi aureum reperiſſem. Tum mirus ſplendor pectus illuſtrat, hac ἀμβροσίᾳ uiuimus, hoc dulci gaudio mens tranquilla fruitur. Ea mihi ſententia eſt, atq; uti ſpero ad uitæ exitũ permanebit, ut pro ſingulis uocibus nitidis, ſignificantibus, appoſitis, ſingulos recipere aureos nolim, etiã ſi ſumma me premeret inopia. Malo dictionem eſſe decoram, aut uoces duas commiſſas apte, aut ſplẽdide dictũ aliquid in opuſculis meis, quàm aureum in manibus. Illud nanq; imperatorẽ animum uoluptate incredibili adficit: hoc uitiorum fomes eſt, hoc ad corpus ſolum, & luxum ſpectat. Illud perpetuò meum erit: hoc ad breue tempus.

DE EXERCITIO CORPORIS.

Longa quies eneruat corpus, & calculum parit, ideo præcepere, ut ſtudioſi quandoq; æreum globum manu agitent, torqueantq; ad fatigationem. Verũ hoc exercitium nonnihil aufert temporis. Modum igitur alium excogitaui. In ueſtibus interioribus aliquando conſuo plumbum diſſectum in minutas laminas, tanti ponderis, ut utraq; manu uniuerſam leuare molẽ uix poſſim. Has induo mane, has robur corporis commode ſuſtentat. Caueo tamẽ, ne inferior ſpinæ pars plus æquo prematur. Id facio ad octo ferè dies, donec æſtu laboris

Hac de re diligenter lege ãnotationes autoris poſt finẽ huius libri.

*nimium membra accenduntur. Sed pondus dictum ſen-
ſim augetur, ac minuitur. Repentina namq; mutatio, læ
dere non parum naturam ſolet. Milonem ſequor, qui
quotidie uitulum ferre ſolitus, tandem geſtauit taurum.
Hac ratione tempore eodem & ſcribo, & firmo uale-
tudinẽ. Sic reuera ſum armatus, ut in libri exordio de-
ſcripſimus. Nec deceret, quod tãto clamore alios ad du
ra excitarẽ, mollia quærens ipſe. Non erit poſt princi-
pia, qui primũ ſe urbes expugnaturũ eſſe profeſſus eſt,
modo uita ſuperſit. Animum quiſq; ſumat, hæc belli uis
& ſumma quærit, & ſumme eſt honeſta.*

FORMA PELLENDI *deſidiam.*

*VBi nos deſidia inuaſerit, ſententias quaſdam habe
bimus in promptu, quibus noſmetipſos cõmoueã-
mus. Quales ſunt: μοχθεῖν ἀνάγκη τοὺς θέλοντας* i. Laborare de-
εὐτυχεῖν, Omnis ſpes in uirtute ponẽda. Cõtuebimur bent, uolentes
ſubinde Solẽ, cogitabimusq́;, quãtũ cœli ĩtra horas duas eſſe felices.
*aut tres trãſierit, quæ nobis perierũt fabulis. Hic horæ
ſpatio quindecim cũ mũdo partes ꝑcurrit: quarũ ſingu
læ tã ſunt amplæ, ut quinquaginta terræ globi, ne unã
quidem implere poßint. Pecuniam numeramus omnes:* »
quàm pauci temporis dãna perpendunt? Si perierint »
opes, ꝑpetuò dolemus: ſi ſine fruge abierint dies, æqua »
mente ferimus.

QVANDOQVE QVIESCEN- *dum eſſe.*

*QViefcere ſubinde, ſeu luſibus uires, inſtaurare lice
bit. Quippe omnes in ore ſententiam habent,*

 quod

quod requie alterna caret, durare non poſſe. Cæterum hic etiam quærẽdum, quod ad uictoriã conferat. Quapropter ut gnauus miles pugnat ad palũ, iaculatur ad ſcopum, torquet fundam, uibrat haſtam, decertat paleſtra, concurrit lanceis, armatus in equum inſilit, deniq; ſic feriatur à belli munijs, ut ad ea redeat uegetior: ita adoleſcens luſum captet, quo & mentem reficere, & iuuare doctrinam queat. Quale eſt, ſi inter ambulandum de literis diſceptatio ſit. Si in pratis amœnis themate propoſito alterum alter conetur ſuperare. Sic uterq; incitabitur ad laborem, uel laude uel ignominia. Verũ tu, qui ſpiritu generoſo, & uirtutibus alto præter cæteros emines, tametſi nonnunquam urget fatigatio, quietem tamen quantum potes, fugias, quies à mor
" *te dabitur longiſſima. O' dulcem lucem, nunc omni*
" *conatu, à nugis, à fabulis, à luxu arcendam. O triſtem*
" *horam, quæ poſtremam lucem adferet. Cæterum nos*
" *tempore fugiente, laborãte Oceano, ipſo currente mun*
" *do, iacemus, dormimus, atq; ad umbras, Stygaq; horrendam celeri motu tendimus.*

MVTANDVM ESSE
ſubinde locum.

QVò uigilantiore ſpiritu, & artium diſcere præceptiones, & docere alios, & ſcribere poſſis, locum mutare interdum oportebit. Semper enim deprehendes aliquid, quod antè nuſquam uideris. Pleriq; manere ſatis ducunt, quod non ſine periculo, & grandi ſumptu, & iactura temporis graui, iter facere liceat. Verum plus tamen ex huiuſmodi peregri-

natione

natione compendij, quàm diſpendij tibi comparaueris. Quippe animus & uarietate mirè excitatur: & ſæpenumero rerum conſpectu nouarum permotus efficit ea, quæ domi nunquam agitaſſet. Quantulum enim audeat ille, qui in eodem ſemper loco hæret? Iulius Cæſar, quum in inſulam Gades ueniſſet, animaduerſa in Herculis templo Magni Alexandri imagine, ingemuit: pertæſusq; ignauiam ſuam, quòd nihil à ſe memorabile actum eſſet ea ætate, qua iam ille orbem terrarum domuiſſet, miſsionem continuò efflagitauit, ad captandas maiorum rerum occaſiones. Ad tantam gloriam adipiſcendam commotus forſitan non fuiſſet, ſi ſemper permanſiſſet domi. Pari forma certum eſt ad literas quoq; nouitate animos incitari. Mea ſententia ſenis ferè menſibus, aut ſingulis annis urbem quæres aliam. Curas omnes, quæ hunc impedire morem poſsint abdicabis. Equidem infeliciſsimos uoco, ſemperq; uocabo, dies illos, quibus uſquam ultra menſem deſederim. Quòd ſi profecturos metus inanis periculorum terreat, cum Cæſare dicant, nunc te Fortuna ſequamur. Peregrinatio præcipuè confert ad exercitationem. Poſtquam enim in una urbe continua lectione eos, qui te audiunt, fatigaueris, tranſire licebit in aliam, ubi rurſus nouos habiturus ſis. Sunt præterea res complures, tum in campis quos peragramus, tum in ciuitatibus, ad quas uenimus, quæ nos impellunt ad altiora. Quis non increpet ignauiam ſuam, quum tot Syluas ueſtitas frondibus, tot campos floribus herbiſq; diſtinctos contuetur? Quis nõ

doleat ſe tam diu domi latuiſſe? Quis nō miſeretur eos, qui iugi otio, uel ut illorum uerbo utar, tranquillitate, in urbe marceſcunt? Nec nobis tempus itineris omnino perit. Tum confeſtim arrepto ſtilo tot miraculis exciti, aliquam naturæ induſtriam nitimur exprimere, eamq; mōſtrare poſteris. Tum penitet ſic optimos annos defluxiſſe. Tum ſtatuimus nos nunquā in uno loco, niſi per dies uiginti duraturos. Tum cenſemus extremo impetu omnia peragēda. In agris, naturæ uires: in urbe, hominum opera magis contemplamur. Ergo extemplò euolandum, omnia luſtranda, ubi Muſæ uerſantur: non ſemel, ſed decies, uicies cēties. Neq; id, quò πόλεων μεγέθη, καὶ λαμπρότητας, ἢ τὴν τῶν ὠνίων ἀφθονίαν *ſpectemus, quæ ad inſtitutum nihil conferunt: ſed ut omnia trahamus in occaſionem eruditionis. Literas uenabimur, literarū gratia proficiſcēdum. Res quidē aliquādo aduerſæ in itinere accidūt, ferendi æſtus, algores, pluuiæ, uenti. Sed ut ſæpenumero dixi, dura durū faciunt, mollia mollē. Magis optauerim leonis robur nuſquam cedens, quàm luxum muliebrem. Palmæ naturam ſequi lubet, neſciam ſuccumbere. Quis perpetuò ſecundam Fortunam toleret? tantum ubiq; uarietas iuuat. Nec ego ſemper proſperam expertus ſum. Quum puer eſſem, ex alto loco in medium flumen incidi, ita ut omnis penè uitæ ſpes perierit. Mox caſu aduenere, qui non ſine ſuo periculo iam fermè mortuum liberarunt. Nunc ingens malorum agmē occurrit, quæ fata ſuperarunt noſtra. Verum iſtæc commemoratio huc non ſpectat. Apage ergo ſtolida dea, quæ*

i. Vrbiū magnitudines, & ſplēdores, & rerum uænalium copiam.

quæ immeritò & bonos uiros opprimis, & flágitioſos blandis afflatibus in altum uehis. Tua Virtus ueſtigia ſequar, mille laboribus, per ſaxa, per ignes. In hac ſemita, nec aſcēſus arduus, nec ruinæ, nec diſcrimina, nec uulgi terrores properantem detinebunt. Hic dulciores ſudores cum ſpe ſummæ uictoriæ, quàm fortunæ luxus cū perenni ſolicitudine. Hic in lachrymis ipſis eſt quædam conſolatio. Hic gratum eſt inter imbres, procellas, fulmina, tonitrua per altiſſimas rupes manibus pedibusq; niti. Quippe ardens amor nullum admittit tædium. Hic iucundum uulnerari ſentibus, ex alto præcipitari, nullis non agitari incommodis, modo indies propior ſpes uictoriæ fiat. Hæc alit laborantem. Hæc efficit, ut in medijs malis pleno gaudio mens exultet. An ego queā tot labores perpeti, nunc ſcribendo per decem dies, nunc docendo ab aurora ad Heſperum, nunc iter faciendo æſtate per æſtus, fulmina, tonitrua: hyeme per frigora, niues, grandines, niſi ipſa aliquando fatigato occurreret? Lateat uulgus in ædibus, ſequantur ſomnia tenebras, caueant pallentes umbræ ne leuis aura faciem lædat, ne madeant imbre, ne tegulæ caſu intereant, domi etiam non deſunt pericula, curent ſe longis conuiuijs, tū horis præſcriptis deambulēt, alternis diebus mētem, ſi quam habent, in tanto contemptu temporis, inſtaurent luſu, ne lentæ animantes labore nimio conſumantur. Nos in luce uerſari, atq; ſub diuo mundum ſpectare decreuimus. Certum eſt uiſere uaria gentium ſtudia. Quis ſemper inter eoſdem uultus ſine tædio tranſigat uitam? Sed dicat aliquis, qui ex puerorum conui-

ctu colligit pecuniam. Quid? etiam in primis Latinæ lin guæ rudimentis ſic mutandum locum cenſes? Maxime: Grãmaticæ ferè quatuor annos tribuũt, & plerunq; in uno loco. Quanto ſatius eſſet, ſi interea octies ſchola et urbe cõmutatis, toties ſummã artis, quæ breuis eſt, puer didiciſſet: relictis omnibus præceptionibus, quæ nõ omnino ſunt neceſſariæ. Nunc cõtrà, quò diu detineãt ado leſcentes, ea inculcãt, quæ me puderet hic recenſere, tam ſunt humilia, tam rarò occurrunt apud autores. Quum principio nihil docere deberent, quod non creberrimi uſus ſit. Cauſæ huius cõſilij ſunt, quòd à multis plura, uel ſaltem aptiore omnia ordine diſcent, quàm ab uno. Deinde, quòd eam ætatem ſicuti nos, non parum excitabit nouus cõſpectus eorum, inter quos uerſabitur. Haud ambigo complures fore, qui faciendum ſecus iudicent: ſed his non omnino ſumma erit, & temporis, & uictoriæ cura.

QVOS SECVM LIBROS *uehere debeat ſtudioſus, qui mutabit locum.*

QVi *alium petere locum decreuit, & longam ingredi uiam, libros ſecum conferat ſolum, in quibus diligenter res aliquas notauerit. Quod ſi in uolumine duæ tantum tréſue paginæ notatæ ſint, eas è libro eximat, reliquum uendat. Nec ſit adeò ſordidus ut exigua iactura rei conatum remoretur. Cogitet ſemper, ſi ad ſumma peruenerit, nõ defuturas opes. Superiore anno Baſileam profecturus è nouo opere Plinij ſecundum librum à me notatum excidebam, ut mecum ferrem. Ami*

cus

cus interueniens me mentis eſſe parum ſanæ opinabatur. Sic tractaui libros complures, ſemperq́; faciã quum id poſtularit occaſio. Tametſi mihi eſſent noui codices Ciceronis, Platonis, Demoſthenis grandi comparati ære, omnes tamen paginas erumperem, in quibus ſcitu dignum aliquid ſcripſiſſem, quando eſſet proficiſcendum. Ob duas cauſas id facio. Quod in illis fixa memoria ſit, & quòd ſcripta ea nonnihil conducere queãt ad ſtilum. Qui hoc mirantur, mirentur iidẽ, quur in terram agricolæ abijciant ſemen, ut cum fœnore plura recipiant. Nobis certior multò quàm ruſticis ſpes eſt rerum maximarum, ſi uixerimus In hunc modum iter faciam ad uarias hominum nationes, noua diſcendi gratia. Idem facient, qui mecum proficiſcentur, ſi meum ſequi conſilium uelint. Librorum ingentem ubiq; reperiemus copiã. In itinere autem cogitatione utemur, & mẽtis uis noui ſemper aliquid parturiet.

STVDIOSOS DEBERE *eſſe liberos.*

HAVD *facile emergunt, qui conducti ſtipendio, uel pueros priuatim inſtituunt, uel publice in academia non omnino celebri profitentur diſciplinas ad ſpatium anni, duorúmue, uel apud typographos ſcriptores emendant. Cauſſæ mihi duæ occurrunt. Quod hi non magno uideantur animo, nec amplius tendere ad altiora, qui huiuſmodi rebus poſſunt detineri. Meo iudicio per campos apertos laxis habenis quacunq; fortuna monſtraret iter, tendendum erat ad ſcopum. Altera, quod ex ea tranquillitate ſocordia quædam exiſtit,*

“ *ſtit, quæ perſuadeat nobis deſiderari nihil, quod ad tri*
“ *umphi nomen faciat.* Itaque ô iuuentæ illuſtre robur, debinc contemptis & ſtipendijs, & illecebris cunctis, quæ uel horæ intercapedinem unius poßint impedire, petamus ſedem, quò nemo unquam aſpirauit. Ingentis eſt ignauiæ ſemper alios uelle ſequi, ſemper ducem quærere. Antè mori certum ſit, quàm ulli cedere mortalium. Pulchrum eſt ſexcentos leones in pugnam ſpectaculo uno committere: pulchrum fortè multis populis imperare: ſed pulchrius propria uirtute eò ueræ laudis penetrare, quò nemo te ſequi poterit. Victoria in manu eſt. Magno Alexandro (quis non crebrò tam animoſi pectoris meminerit?) quum nuntiaretur Darium regem

I. Vnus lanius, inquit nõ timet multas oues.

triginta militũ adducere myriadas, εἷς μάγειρος ἔφη, πολλὰ πρόβατα οὐ πτοεῖται. Sicuti leo citius ſæuit in uirum, quàm fœminam, pueros non niſi ſumma fame coactus attingit: ita & nobis leonũ more, maxima quæq; maximo arripienda ſudore ſunt. Hominis uita tempo ris punctum eſt, ſed quid non uincit labor ac ſedulitas? Fingat ſe quiſq; nudis pedibus in medio poſitum igne, cogitetq; quanta tum agilitas in membris pigris eſſet, ſolum pro ſalute corporis: nunc nunc multò maior ſit pro ſalute animi. Hoc ſpectaculum ſemper ſit in pectore. Quum ædificia quinq; aut ſex ſimul flagrant incendio, tum curſitant, in flammas ruunt, ut aliquid igni eripiãt: pars tecta cõſcendunt, funduntq; aquas, pars opes è domo rapiũt, nec ea tẽpeſtate magna ſomni aut uẽtris cura eſt: ſic noſtra tractãda ſtudia ſunt. Iſthic uideas, quid humana uis efficiat, ſi uires experiatur: quid intra annum,

annũ,imò breuiſsimũ tẽpus præſtare poſsit. Fulminis mo ,,
do ad ea feremur, quæ poſcimus.Sermones oẽs, nõ niſi ,,
tonitrui ictus erũt. Mens momẽto orbem totũ peragra ,,
bit.Quid celerius mẽte?Manu. ſus corporiſq; motio= ,,
nes globos emiſſos puluere accenſo imitabũtur. Ocyſsi= ,,
me Sol in occiduas mundi plagas tẽdit,niſi hũc ſequa= ,,
mur,nihil efficimus:Vix eſſe credã cœli uolatũ uehemẽ ,,
tia noſtra concitatiorẽ.Tu ignaua Græcia non perpe= ,,
tuũ dabitur decenniũ Troiæ,primo impetu omnia ruẽt: ,,
Etiã mũdo egredi facile eſt,ſi pauidũ animal tentauerit, ,,
ſi ſemel tantum fecerit periculum. Nõ arbitremur deos ,,
eſſe,qui ſolertia mediocri ſumma hactenus occupauere. ,,
Quorum admiratio ita cæpit poſteros , ut uixdũ quiſ= ,,
quã ſequi eôdẽ contenderit. Nõ priſcorum eleuare de= ,,
cus,uerum ad maiora alios impellere conamur.

PERORATIO.

NE *fortè ſurdis auribus hæc,quæ diximus,præterierint, nonnulla repetemus,unde cõmunis omniũ ſalus pẽdet.Ante oĩa ſummũ tibi ſcopũ præfige,niſi prorſus effœminato ſis aĩo.Nec te moueat ſcripſiſſe quoſdã, nihil ſibi eſſe magis in uotis,quàm ut uel umbrã Ciceronis adſequantur. Ne tibi adſcripſeris uetuſta ſtemmata, aut à maioribus partã laudẽ,pulchrius erit decus,cuius autor ipſe,quàm cuius hæres fueris. Animaduerte nihil intereſſe inter eos,qui nũquã nati ſunt,& eos,qui nulla re memorabili geſta obſcuri ex hac uita migrarunt. Nihil ames,niſi laborẽ:luxum,& fabulas fugito. Semper quære occaſionẽ audiẽdi,docendi,ſcribẽdi.Euitãda lectio ſolitaria,tẽpusq; omne exercitio impendendum.*

Non

Nõ uerear adfirmare tãto quoſq; eſſe doctiores, quãto crebrius docuerint. Quapropter σοφίαν apud poetã dicere reor: Vſus me genuit, mater peperit memoria. Dum audimus, uigilãtiſsimo ſimus ãio. Quum docemus, fugiẽda oſtẽtatio, & uanitas illorũ, qui horæ interuallo uix decẽ uerba proferũt, adeò lentè rem aggrediũtur, adeò ſeſe ad laborẽ cõponũt, captãtes autoritatẽ. Omnis ipſorũ cogitatio eſt, ut habeãtur in prætio, ut docti à uulgo cenſeãtur. Illi ad ſumma peruenient unquã? Impetus impetus mihi placet, quã in rebus oĩbus, tũ in docendo. Quod enim agricolis meſsis eſt, hoc tẽpus iſtud, ſi fructũ ſpectes, eruditis: ubi obſecro quis non morã dãnauerit? Noſtris potius uiribus nitamur: ac horas illas, quæ infeliciter alijs pereũt aſſentatione, ſeu conciliando fauore hominũ, impẽdamus literis. Sapiẽs animi magnitudo ue-rã laudẽ in factis poſitã, nõ in uaga fama iudicat: principẽq; ſe eſſe mauult, quàm uideri. Tametſi nonnunquam inter legendũ animus laſsus aut labore, aut cogitatione perpetua lãgueſcit, laborãdũ tamẽ, quoad ſpiritus ullus in corpore fuerit reliquus: à morte licebit quieſcere. Nuſquã umbra, ſemper lux, & hominũ cœtus placeãt. Dij boni, quãtus intra breuiſsimum tẽpus euaderet ille, qui nullã diei intermitteret horã, qua nõ aliquid uel audiret, uel doceret, uel ſcriberet. Si fieri poteſt, docendi magis, quàm audiẽdi occaſionẽ captabimus. Quippe nõ paucos uideas, qui aliud nihil, quàm audiũt, in hoc ſeneſcũt, nec apti ſunt, ut uel autorẽ profiteri, uel quicquam politè ſcribere queant. Si mentem exornare ſtudes qua ſola diſtamus à cæteris animantibus, perdiſcẽda omnia

è toto

e toto diſciplinarũ orbe, quæ ſcitu digna iudicas. Illi quorum maior eſt cura corporis quàm animi, aiũt pulchrũ eſſe in una arte excellere, at pulchrius multò excellere in pluribus. Nullæ ſunt fœminæ tã à Muſis alienæ, quæ non unam diſcere queant: imò picas id efficere poſſe intra annos uiginti, quos hæc hominum monſtra uni ſtudio impendunt, arbitror. Vt Fabij uerbis utar, hi nõ perſpiciunt, quãtum natura humani ingenij ualeat, quæ ita eſt agilis ac uelox, ut ne poßit quidem aliquid agere tãtum unum. Poſtremum eſt, ut mutes locum: alioqui & ſomnolentus, & imperitus ſemper permanebis. Nunquã me penituit (nec quenquam penituiße puto) quòd literarũ gratia in academiam aliam tranſierim. Cõtrà ſemper magno, & ſero dolore deprehẽdi, me nimiũ diu in urbe una deſediße. Haud abijciẽdus animus, licet nõ continuò ex ſentẽtia oĩa ſucceſſerint. Nihil enim uidemus, niſi ex paruis principijs, ad ſumma rerum faſtigia emergere. Habẽt oĩa doctrinarũ genera amari nõnihil, quod initio ingruẽtiũ pectus deterreat. Verũ ipſum illud comes pẽſat utilitas. Proinde leui incõmodo offenſi nõ protinus reſilienius. Olim principes Græciæ uellus aureũ per tot maria & pericula petitũ, uirtute duce, comite Fortuna, urgẽtibus acrioribus glĩæ ſtimulis, uexerũt: ſpirãtes ignes, indomitos & rebelles tauros domuere: ſopitũ draconẽ occidêre, ſatiſq; dẽtibus obortã ſegetẽ illã multitũ, ut rueret ĩ mutua uulnera, coẽgere. Amazones dexterã mãmam exurebãt, quò plus alimẽti ad manũ uicinã perueniret. Democritus quũ uideret ãĩ aciẽ ĩpediri aſpectu oculorũ, ipſos ſibi eruit, ut cõmodius rerũ naturas

mente

mẽte cõprehẽderet. Hæc nos nonnihil accendere debẽt. Demus itaq; operam omnes, ut aliorum exemplis exciti, dehinc ſummo labore ad maiora enitamur. Luxus, fabulæ inanes, & muliebres animi linquantur mulieribus. Τῆς ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν. *Fingamus reliquum tempus abſtuliſſe ſomnum, abſtuliſſe pericula, abſtuliſſe morbos. Sed tamen dolendum hactenus florem ætatis ſine fructu periiſſe, periiſſe tempora nũquam reditura. Memoria qſq; repetat oĩa malorũ genera ab ipſo uitæ exordio: ſubeat recordatio quot dies, q̃ frigidis rebus abſumpſerit, ut indignans dolensq́; tot annos ſine fruge abiiſſe, tanto maiore furore graſſetur. Valeat ignauia: ualeat cũ ea iniqua fatorum ſeries, quã nemo ſapiẽs metuit: animus ubi ad gloriã uirtutis uia ſæuit abũde potẽs eſt, neq; Fortunæ ĩdiget. Verè etenim nobiles exiſtimo, non qui funes aureos collo circunferunt, quiq́; parietes & ueſtibula pictis maiorũ magiſtratibus ornant: ſed qui ueris ac ſuis bonis hoc eſt, eruditiõe, moribus, eloquentia ſe ſuosq́; illuſtrare conantur. Pauci nouerunt, quàm certa ipſos ſolidaq; maneat felicitas, qui ad hanc æternam ſedem penetrare ſtatuerunt. Fortunæ munera, ut regna, & urbes, & decor formæ pereunt: parta uirtute ac labore fixa ſunt. Hæc poſſeßio non ferro, non flammis, non rapinis, nõ tempeſtatibus ullis obnoxia eſt. Sed finem facio. Breue ſpatium uitæ noſtræ, per horas id dilabitur, ocyßimè perit hora (utinã iſtæc ô formoſa iuuenta perſpiceres, in te ſpes longè maxima eſt) citò dies, citò menſis, celeriter etiam annus, quum tamẽ paruus annorum numerus ſit: ad hæc dimidiũ æui*

i. uirtuti ſudorem dij præpoſuerunt.

aufert

aufert ſomnus, magnam partem conuiuia, luſus, morbi, præpoſteri conatus: quodq́; duriſsimum, incerta morte Lacheſis atrox omni momento immines: niſi ſummo ſtudio temporis fructum quæramus, ſine gloria pecudum more ſumus morituri.

IOACHIMI FORTII RINGELbergij Andouerpiani in librum ſuum de ratione ſtudij annotationes.

AIVNT *nonnulli concitatam plus æquo eſſe orationem. Sed hi non uidēt, quòd* Horatius *iubet, talem eſſe debere aut poëtam aut oratorem, cuiuſmodi eſſe auditores cupit. Si dolere me uis, inquit, dolendum tibi prius eſt. Si incitare uelis alios, id nunquam efficies ſedato ſermone.* Etenim, *quemadmodum Fabius ait, non incendit, niſi ignis: nec madeſcimus, niſi humore: nec res ulla dat alteri colorem, quem ipſa nō habet. Citius quiſquam manu cœlum attingeret, quàm animos moueret, ipſe tranquillus & immotus.* Pulchrum *eſt enim mediocrem),* Triplex *ſtudioſorum inſtitutum, ſiue ſcopus eſt.* Infimus, *quum eſſe uolunt mediocres.* Medius, *quando pares eſſe ſtudent illis, qui primas hactenus partes tenuere.* Summus, *quum euadere conātur ſupra ſummos.* Quam tot

hominum milia). *Adhuc perpetua manet interrogatio & admuratio, ideo poſt celebrabunt etiam nota interrogationis ponenda.* Immẽſum pectore). Hoc eſt pulmone, quo ſpiritum attrahimus, continens pro contento. Qui ſub ſignis noſtris) Cõplures in ſtudij ratione demonſtrauere, qui libri quo ordine legendi ſint: quum multo magis neceſſe erat expellere ignauiam, quæ paſſim dominatur. Nanq; ſine ipſa nihil efficere animus poteſt) Corpus enim inſtrumentum animi eſt. Quod ſi bene adfectũ fuerit, facilius ea, quæ uolet, animus operabitur: ſin malè, maiore conatu atq; ſudore opus erit, quia multa tentabit repugnante natura. Ἀνδρῶδες οὐδὲν ἐπιδεδειγμένοι?) Ad imitationẽ Luciani, ubi in deorum dialogis Aeſculapio Hercules obijcit: Σὺ δὲ ῥιζοτόμος εἶ, καὶ ἀγύρτης νοσοῦσι μὲν ἴσως ἀνθρώποις χρήσιμος ἐπιθήσειν τῶν φαρμάκων, ἀνδρῶδες δ' οὐδὲν ἐπιδεδειγμένος. Ante ἀνδρῶδες ponenda nota interrogationis, atq; etiã poſt ἐπιδεδειγμένοι. Quod ſine puluere) Metaphora ſumpta à pugnantibus in prælio. Alia ui rem aggredimur) Hic ui ſcribendum duabus literis, non tribus. Quod dico ne typographi per imprudentiam pro ui ponant uia. Qui error & frequens eſt, & ſæpenumero faciem mutat orationis. Eadem cauſa me plerunq; ſcribere cogit, quod alioqui non eram ſcripturus: præſertim, quum leuis immutatio, tum numeros, tum ſtructuram totam inuerteret. Si nihil attigeris, niſi locos communes) Hi ſunt res aut uoces, quarum frequens uſus eſt: ut deus, mundus, homo, animus, animal, iuſtitia, fortitudo.

i. Tu uero radicida es & præſtigiator, ægris forſan hominibus utilis ad tribuẽda pharmaca, ſed uirile nihil operatus.

do. *Optimè hic officio fungi ſuo)* Hic aduerbium, hoc eſt, in Theologiæ ſtudio. *Non ſatis eſt tam leuiter)* Siquidem prius de ea aliquid dictum hoc loco: *Neceſſariæ formæ loquendi, diſſerendi, dicendi.* *Cuius tot extant monumenta)* Vt opera Homeri, Ciceronis, Vergilij, Ouidij. *Solem ſuperiora trigonis ferè radijs conuertere)* Quoniam hac diſtantia ſtare coguntur. *Ea doce, quæ noueris)* Et ſi parum feliciter doceri uidetur is, qui iſtiuſmodi lectorem audit: diſcenti tamen plus adferri frugis opinor exercitio tali, quàm labore ſolitario. *Primas tribuunt papaueri)* Marſilius Ficinus ait ſtudioſis edendum papauer, quòd ſemen illud ſomnum inducat. *Mihi rem fuiſſe principio laborioſam)* Digreſſio uſq; ad eum locum: ſed ad rem eamus. *Etiamſi natura facundus es, data opera loquaris incompoſite)* Hoc omnino neceſſarium ijs, qui ſummi eſſe uolunt in ſcribendo, ad quod omnia noſtra tum ſtudia, tum præcepta tendunt. *Inquiunt bene poſſe ſcribere eos, qui bene loquuntur.* Fateor id uerum eſſe, ſi de rebus ijſdem & loquerentur, & ſcriberent. Sed colloquia ferè ſunt de rebus familiaribus, de euentu belli aliquo, quum ſcribendum ſit de communibus locis, de deo, de mundo, de homine, de animo ſiue animalibus. Quid hic profuerit, quòd aliquando domeſticas nugas ſcitè recitaueris? Hoc ergo tempus, quod ijs impendiſti, certum eſt tibi maiore ex parte perijſſe. Porrò quibus animus non eſt ut ſcribant, totis uiribus uti debent, ut politè loquantur. Diſcant

hi, quemadmodum res omnes memorare eleganter poſsint. Illorum *tamen gloria à noſtra laude diſtat, quo momentum ab æternitate.* Graſſari cœpi) Id uerbum quoq; in bonam partem accipi poteſt. Velut apud Salluſtium: *Animus ubi ad gloriam uirtutis uia graſſatur.* In hac finire uitam decreui) Hic obiecere *nonnulli uitam potius honeſtam debere eſſe finem.* Qui non rectè uidentur ratiocinari. Nam fieri poteſt, *ut aliquis probè uiuat, & ſit eruditus.* Nec credo ullam *eſſe occupationem, quæ magis ab illicitis adfectibus hominem abducat, quàm ſtudia literarum.* Mirum dictu, *quantum uitiorum è pectore humano tollat luxus opumq́; contemptio, quam neceſſariam hic eſſe diximus.* Poſtmodo *tamen) uox crebra apud Suetonium.* *Sic aliquando modica in dictione)* Hoc eſt oratione, *ne uocabulum quis putet ſignificari.* Ad maxima *queq; peruenires*) Apoſtrophe ad pueros. Felix *puer, cui molles articuli)* Oratio iucunda, *quæ eſt quoties deſcribuntur ſyluæ uirentes, flumina currentia, res ſeu luſus puerorum.* O *utinam*) Ouidius in *epiſtolis:* O *utinam tunc, quum* Lacedœmona *claſſe petebat.* Quum *Sol aduerſa nobis figeret ueſtigia*) *Sermo eſt de media nocte.* Tunc *enim Sol eſt in parte circuli meridiani, quæ nobis perpetuò ſub terra occultatur ſupra caput antichthonum.* Nocte *uagante in medio cœlo*) Nox *aliud nihil, niſi terræ umbra eſt, quæ ſurgente* Sole *occidit, oritur occidente.* Vitæ *domum*) Deſcribitur *horoſcopus libri de ratione ſtudij, hoc eſt, ſitus ſeu facies cœli, quæ erat prima*

media

media nocte in Auguſto anni milleſimi quingenteſi-mi uigeſiminoni. Duodecim cœli domus ſunt. *Quarum prima, ſignificat uitam: ſecunda opes: tertia fratres: quarta parentes: quinta prolem: ſexta morbos: ſeptima, matrimonium ſeu nuptias: octaua mortem: nona religiones & peregrinationes: decima actiones: undecima amicos: duodecima inimicos.* De his *plura in inſtitutionibus noſtris Aſtronomicis.* Sol pa*rentum*) Sol *ſemper media nocte in principio domus quartæ eſt.* Pars *mundi poſtrema*) Id *eſt, duodecima domus, quæ attingit horoſcopum.* Nos *ſpectabant* Phænon) In *noſtro* Hemiſphærio *erant.* Facies *mundi eſt admiratione maiore digna*) *inter alia feliciter ſortita eſt locum* Luna *tribus de cauſis: quòd in domo ſecunda ſit, quòd in* Cancro *domicilio ſuo, quod cum parte* Fortunæ *ſit.* Horoſcopi *formam tui*) A*poſtrophe ad* Romam. Horoſcopus *eſt pars ſigniferi, quæ alicuius rei exordio emergit: qua parte cognita, etiam reliquæ habentur domus. Sed quoniam in figura duodecim domorum aſcēdens gradus præcipuus eſt, quemq; ante omnia ſolent contemplari, fit ut horoſcopus hoc loco, & identidē apud autores alios pro toto cœlo in plana forma depicto, diſtinctóq; partibus duodecim accipiatur.* Si locum) Hoc *eſt, urbem, in qua librũ de ſtudij ratione perſcripſerim.* A bruma) A *circulo Capricorni, in quo bruma ſiue breuiſsimus dies eſt.* Sextante *orbis*) Hoc *eſt, duobus ſignis.* Cũ *ſemuncia*) *Semuncia mundi quindecim continet gradus.* Binis *propè horis*) Id *eſt, penè triginta gradibus: quia inter*

Quid Horoſcopus.

orientem & occidentem tranſitus quindecim graduum cœli unam efficit horam. Ab occaſu) Ab inſulis fortunatis, ubi occidens terræ totius collocatur. Quò facilius iſtæc omnia accipi queant, domorum formam depingemus. Horoſcopus habet Geminorum partem undetrigeſimam: proxima domus, decimamſextam Cancri: tertia, primã Leonis: quarta ſideris eiuſdem partẽ duodeuigeſimã: quinta, decimamſextam Virginis: nonam ſexta Scorpij. Oppoſitæ regiones eodem graduum numero conſtant. Draconis caput in domicilio ſexto: κατα-ϐιϐάζων, in duodecimo: in ſecundo Fortuna. Iſthæc in adpoſita pictura ſatis apparent.

Quis inter tot uitæ diſcrimina) Ἀπροσώπησις, quemadmodum apud Vergilium: Quos ego, ſed motos præſtat componere fluctus. *Voces duas commiſſas apte)* Metaphora ſumpta à tabulis ligneis, quæ propriè dicũtur cõmitti: unde & commiſſura dicta. *Saxa aut ligna per tranſuerſum lateri ſupponito)* Si qui hanc præceptionem mirentur, legant id, quod mox de plumbo admonebimus, nam idem utriſq; reſpondemus. *In ueſtibus interioribus aliquando conſuo plumbum)* Cauillantur hic præſcribi de exercitio corporis, quæ ne Geta quidẽ faceret: ſed hi quibus ad ſtilũ minus eſt ardoris, qui hanc tantã gloriã nõdũ cõceperunt animo. Quũ ad ſumma tẽdenti nihil nõ tentandũ ſit, unde uel minimam frugem ſperes. Quis nõ eſſe furoris dicat, quod Demoſthenes fecit, circa flumina & mõtes calculis iniectis ori inſani modo currere, clamareq; uocis augendæ gratia. Id tamen uno ore laudamus omnes. Nemo eſt, qui ignoret pro animorũ uehementia remiſſionéue aliud nos tũ ſentire, tum facere. Vt uno uerbo omnes eiuſmodi obiectiones diluã, omnes ſermones laboresq;, qui paulũ excedunt cõmunẽ conſuetudinẽ uulgi, hoc eſt, fabulas inanes, deſidiã, oſtentationẽ maximã in minimis & ſemper iiſdẽ rebus, inſani iudicantur. Quicqd infra ſuã ĩduſtriã uidẽt, pigritiã uocãt: ſi maius quicquã inuenerint, furorẽ. Eos q magnos crateras hauſtu uno ſiccare põt, q ſic craſſum illud & toroſum corpus uino implẽt, ut p cutẽ humor erũpat (Nã tum ſe ſatis inquiunt potaſſe, quum poſitis quinq; ſup mẽſam digitis (qd' ipſe aliqñ uidi) totidẽ guttæ excidũt) laudant, hos uiros eſſe & homines

dicunt, indignos hominis uocabulo. Reliquos qui ſpreta hac fœdiſſima uita ad altiora ſe conuertunt, qui animi cultu certare malunt, quàm poculis, nuncupant inſanos. Age dic mihi quid aliud curant p totos dies, quàm pabulum, armentorum more, & obſcœnas libidines? ad hæc duo omnes ſuas cogitationes, omnia ſtudia referũt: in his duabus uoluptatibus ſummũ bonum, hoc eſt, ſummam humanæ naturæ felicitatem ponunt: opes colligũt in hunc uſum. Aiunt ſe uelle colere deum, ac iuuare pauperes, ſed nihil minus aut cogitant, aut faciunt: ad corpus omnia referuntur. Animus noſter ſæpe multò maiora concipit, quàm palàm auſit profiteri, propter cõmunem ſtuporem plebis, quæ uel minimam diligentiam furorem appellat. Quoties me inſanum uocarunt, quum per integrum menſem quotidie docerem ab ortu Solis ad occaſum? quoties dixerunt fieri nõ poſſe, quin ante finem mẽſis inter labores expirarem? Fatigor quidem, id non nego, etiam penè uſq; ad ſpiritus defectionẽ, ſed fatigatio ea dulcis eſt. Complures alijs occupationibus impediti ad lectionem ueniebant nõ tam audiendi, quàm ſpectandi gratia. Si quenquã ſtudioſum lentè & grauiter, compoſito & affectato greſſu uideant incedere, hunc ſapientem, hunc grauem uirum nominant. Quòd ſi currentẽ aliquẽ conſpicerent, hunc extemplò exclamarent eſſe furioſum, & in uincula conijcerent. Quãobrem? quia ſegnius ipſi laborare cõſueuerunt, quia nihil probant, niſi quod ipſi faciũt. Sed ſtupida multitudo nõ uidet illo lento aggreſſu nil niſi uulgare poſſe cõparari. Paulò maiora petenda ſunt, ſi ſapimus. Vtinã ij, qui

turpiſ

turpiſſimas corporis uoluptates ſequuntur, ſic ſæuirent in rebus honeſtis. Quàm admirabilis tum eſſes hominis natura nobiliſſima? quàm te dignam cenſeremus, cui uitæ neciſq; poteſtas ſit reliquarum animantium? In rebus omnibus uſus nitorem & gratiam: quies ſitum ac ſqualorem parit. Nihil peius otio. Quid in Oceano, Sole, ſtelliſq; cœli, præſertim circa medium orbis, magis admirabile, quã uelociſſimus curſus, quo quotidie terram totam ambiunt? Nos animo omnem corporis uſum dicamus. Hoc ſeruire etiam inter imbres, procellas, fulmina, tonitrua, æſtus, algores, & nocturnas tenebras, inter mille pericula, dum alij conuiuijs, luſu, ſomno fruentur: illum imperare uolumus. Scio me ſcripſiſſe in hoc libro multa, quæ otioſorũ hominum fabulas non effugient: nec me ſcripſiſſe pœnitet. Nam paruipendo iudicium eorum, quibus diuerſum inſtitutum eſt, hoc eſt, qui decreuerũt lente omnia aggredi, quæ ad mentis decorem faciunt: ac uigilantius quærere, quæ ad corpus pertinẽt. Meminiſſe oportet perbreue ſupereſſe tẽpus, fortè annos quinq; aut ſex (certè nõ plures nos expectamus, ob calculi morbum, aduerſus quem uix ullum eſt remedium) proinde aut laborandum eſſe, aut cadendum ſine honore, ſine gloria, cum ignaua multitudine in fumi modũ, cuius ueſtigia nulla relinquũtur. Multa ſanè pertuli: ſed quia magna nõ niſi magno cõparãtur, hac mercede placet, quicquid Fortuna intuleris. Ingruat ſimul uniuerſa malorũ multitudo, modo aliquando liceat per tot rerũ diſcrimina eò quò decreuimus, euadere. Pulchrũ eſt inerti turbæ inſanũ uideri: imò turpiſſimum, illorũ ſequi

ueſtigia. Qui primùm *ſe urbes expugnaturũ*) *Alluſio ad* Terentij *dictũ:primũ ædes expugnabo.* Omni *momẽto immines*) *Apoſtrophe ad* Lacheſin: *ne tertia perſona pro ſecunda ponatur.*

IOACHIMI

FORTII RING. ANDOuerpiani *Elegantiæ.*

Ioa.Fortius Iacobo Caſtrico. S.

ELegantias aliquot Latini ſermonis;Iacobe chariſsime tibi dedicamus, quæ filio tuo ad literas diſcendas promptiſsimo nonnihil conferent emolumenti. Vale. And uerpiæ,pridie Calendas Apriles. Ann. 1528.

DE ORTHOGRAPHIA

PARTES *methodicæ Grammatices quatuor ſunt:Orthographia,Proſodia,Etymologia, Syntaxis:quibus reſpondent litera, ſyllaba,dictio,oratio.Recta ſcribendi forma,quam Orthographiam nominant, modis tribus corrumpitur: adiectione, detractione, immutatione.* Vt *quum ſcribimus relligio per duplex ll,ordeum ſine aſpiratione,ſet per t:pro religio, hordeum, ſed.* Corrigi*tur totidẽ:autoritate,*ἐτυμολογία,ἀναλογία.*Autoritas è Cicerone,Plinio,Liuio atq; uiris alijs Latinis petenda.*Etymologia *ut quum dicimus inchoare cũ aſpiratione ſcribendum,quod ſit à Chao dictum,quod rerũ cunctarum initium fuit.* Proportione, *ut quum dicimus,*

ſeruus

ſeruus in caſu genitiuo ſerui habere, quod uoces omnes inflexionis ſecundæ ſic uertantur. Plerũq; & pleriq; ſine diphthongo ſcribuntur. Autor ſine c & ſine aſpiratione. Deductũ uidetur à Græca uoce αὐτὸς, & à dicto uulgari αὐτὸς ἔφα. Penultimam ſuperlatiui ſyllabam per u ſcribebant. Plautus: Semper cogites id optumum eſſe, tute ut ſis optumus: ſi id nequiueris, ſaltem ut optumis ſis proxumus. Antiqui dicebant pultare, fœdum, fariolum, fordeum: ubi nos pulſare, hœdũ, hariolum, hordeum. Terent. Horreſco ſemper, ubi pultare haſce occipio fores. Idẽ. Sed quis oſtiũ hoc pultauit? Ciceronis temporibus, paulumq́; infra quoties s litera media uocalium longarum, uel ſubiecta longis eſſet, geminabatur: ut cauſſæ, caſſus, diuiſſiones. Longas ſyllabas geminis uocalibus ſignabant. In Caius, Cneus, amurca, c per g proferendum.

DE ANALOGIA ET Etymologia.

QVemadmodum ait Quintilianus, ſermo conſtat ratione, uetuſtate, autoritate, conſuetudine. Rationem præſtat præcipue Analogia, nonnunquam & Etymologia. Autoritas ab Oratoribus, uel Hiſtoricis peti ſolet. Nam Poëtas metri neceſſitas excuſat, niſi ſiquando nihil impediente in utroq; ratione pedum alterum ipſi eligunt. Qualia ſunt: Imo de ſtirpe reciſum, & ſilice in nuda. Analogia proportio ſiue ſimilitudo dicitur. Eius hæc uis eſt, ut id quod dubium eſt, ad aliquid ſimile, de quo nõ quæritur, referat, quò incerta certis probet. Hæc in nominibus genera ac declinationes

depre

deprehendit:in uerbis,tempora,modos aliaq́;. Iuxta eã dicimus domata inflexionis eſſe tertiæ atq; generis neu= tri, & ſeruêre uerbum productã mediam non corre= ptam habere:quoniam ſic eſt in uocibus ſimilibus clima ta docere. Iuxta etymologiam,id eſt,originem uocabu= li in nomine Ariſtoteles penultima ſine aſpiratione ſcri bẽda eſt,quoniã ita fit in dictione τέλ☉,unde ipſum ducit originem.

VARIAE NOMINVM DE= *ſcriptiones ſine lege poſitæ,quibus in prælegendis autoribus pro= feſſores uti poſſunt.*

CONCIO ſignificatiões treis habet. Accipitur enim quandoq; pro ſuggeſtu, ſiue loco ex quo uerba fiunt ad populũ. Cicero: Aſcendi in concionẽ. Interdum pro oratione ipſa. Sall. Cõcione habita. Nõnunquã pro populo cõuocato. Sall. Cõcione aduocata,huiuſmodi ora tionẽ habuit. Gentiles dicũtur qui ex eadẽ familia ſunt, & eiuſdẽ nominis. Cice. Si paterfamilias moritur,fami= lia,pecuniaq́; eius agnatorum,gẽtiliumq́; eſto Gentiles etiã uocãtur idolorũ cultores,qui aliter,quàm Chriſtia ni de Deo ſentiũt:ita nũcupati,quia in gentiliũ,hoc eſt, maiorũ ſuorũ fide perſtiterũt. Gẽtilitia nomina ſunt quæ originẽ gentis uel familiæ declarãt:ut Portius,Tullius. Gẽtilitiũ ſacerdotiũ, quod ad ius familiæ pertinet. Inge nium,eſt natura cuiq; ingenita. Salluſt. Caſtriſq́; colla= tis,pugna tamen ingenio loci prohibebatur. A gignen= do deductum eſt. Literæ à lituris dicũtur. Litura eſt ma cula,uel nota, qua delemus ea, quæ ſcripſimus. Ouid.

Quaſ=

Quaſcunq; aſpicies lachrymæ fecere lituras. Hoſpites *amici ſunt in diuerſis locis habitãtes, qui ſe mutuo reci piunt, quũ alter in alterius patria peregrinus eſt. Sub diuo, uel ſub dio, idem eſt quod ſub cœlo, uel aëre,* Pli. In *Iunonis ara ſub diuo ſita cinerẽ aiunt immobilẽ eſſe perflantibus undiq; procellis.* Id *genus pro talis uel hu iuſmodi accipitur.* Gel. A *genethliacis iſtis, & quibuſ= dã alijs id genus, qui futura oĩa dicturos pollicẽtur.* Idẽ Q*uàm facete ſophiſma id genus remuneratus ſit.* Te= rẽt. I*d genus hoĩm eſt peſsimũ.* Lactan. Vt *nulli adhuc extiterint, qui id genus uitæ ſequerẽtur.* Dicimus *& om ne genus,* Gell. *Ariſtotelis libri ſunt, qui ꝓblemata phy= ſica inſcribuntur lepidiſsimi, & elegantiarum omne ge nus referti.* Malus, *eſt arbor erecta in nauigio.* Malus *di citur à malis, uel nodis circundantibus, quorum uolubi= litate facilius attollitur, & demittitur uelum.* Nauis *par tes, prora, puppis, malus, antenna, carina.* Antẽna, *eſt li= gnum per tranſuerſum in malo poſitum, cui uelum alli gatur.* Carina, *eſt infima trabs, ubi nauis fundatur.* Ouid. *Dum mea puppis erat ualida fundata carina.* Piſo *nes dicuntur à piſis leguminibus, quæ optime ſerebant, ut* Fabij *à fabis,* Lentuli *à lente,* Cicerones *à cicere.* Chi *lones, uel* Labeones *nominantur, qui ſunt maioribus la bris.* Luſcus, *qui altero captus eſt oculo, qualis fuit* An= *nibal.* Vnde Iuuenal. Q*uum Getula ducem portaret be= lua luſcum.* Androgyni, *uel* Hermophroditi *dicuntur utriuſq; ſexus homines.* Capitale *eſt facinus pœna ca= pitis dignum.* Sylua *quandoq; accipitur pro rebus te= mere congeſtis: ut quum* Probum *aiunt reliquiſſe non medio=*

mediocrem ſyluam obſeruationum ſermonis antiqui. Punctus magnitudinis principium uocatur, quod in nullas diuidi parteis poteſt. Capitur pro fauore uel ſuffragijs, quoniam ſuffragia non ſcribebant, ſed puncto duntaxat notabant. Horat. *Omne tulit punctum, qui miſcuit utile dulci. Conſultor duplicem habet uim. Significat enim quandoq; eum, qui conſilium petit. Cicero. Vigilas de nocte, ut conſultoribus tuis reſpondeas.* Horat. *Sub galli cantum conſultor ubi oſtia pulſat.* Interdum *ipſum, qui alijs conſulit. Sall. Simul ab eo petijt, ut fautor conſultorq; ſibi adeſſet.* Limen *eſt, quod ex tranſuerſo ponitur in ianua.* Non *inferiorem ſolum partem ſignificat, quæ pedibus calcari ſolet, ſed etiam ſuperiorem.* Neuius.*Exime limen ſuperum, quod mihi miſero ſæpe confregit caput, inferum quoq;, ubi ego omnes defregi digitos.* Munus *tria ſignificat: donum, onus, officium.* Donum, *ut munera multa donquit. Onus, unde ſumpta ſunt immunis, & immunitas. Officium ut munera reipub. Munia, ſunt obſequia lege debita. Colu. Sic & magiſtri ſingulorum officiorum ſedulo munia ſua exequuntur. Municipia uocabantur quæ aliunde ueniebant in ciuitatem* Ro*manam, & ibi ſuo iure uiuentes, muneribus & honoribus fungebantur populi* Romani. *A quo munere capeſſendo dicta ſunt municipia, & eorum incolæ municipes.* Embryo ἔμβρυον, *eſt, quod in utero matris uiuit antequam liniamenta ſuæ ſpeciei accipiat, quaſi intus germinans.* Βρύω ὕσω *emano, uel germino di*

no dicitur. *Lumen eſt defluxus quidam ſplendoris à corpore lucis, per aëra fuſus.* Pulchritudo corporis, *eſt apta figura membrorum cum coloris quadam ſuauitate.* Ciuitas *eſt multitudo collecta, ad ſtatum rerum ſuarum tuendum per ſe ſufficiens, quæ conſenſu ſit legum, uitæq́; coniuncta.* Penula *uocatur ueſtis uilis & denſa, qua cæteras ab imbre cuſtodimus.* Epicœna *genera ſiue promiſcua ſunt, in quibus ſexus uterq; per alterum apparet.* Radius *proprie fulgor ſiue ſplendor eſt. Accipitur pro uirga qua Geometræ lineas indicant.* Vergili. *Deſcripſit radio totum qui gentibus orbem.* Quandoq; *idem eſt quod aſpectus: unde dicimus* Iouis *radios ſalutares eſſe, Saturni radios pernicioſos.* Turba, *eſt multitudo, & etiam turbatio.* Cicero. *Quanta in turba uiueremus?* Perpetuum *dicitur, quod ſolidum eſt non conciſum in fruſta, ſed continuatum, non interruptum, aut temporis ſpatio intermiſſum.* Cæſar: *Perpetuæ foſſæ quinos altæ pedes ducebantur.* Veriſimile *eſt ſimile uero.* Terentius, *Mihi quidem hercle non fit ueriſimile.* Idem. *Non ueriſimile dicis.* Matrimonium *dicitur legitima perpetuáq; uiri, ac mulieris ſtudio gignendæ ſobolis coniunctio, uitæ ac fortunarum omnium indiuiduam ſocietatem adducens.* Fortuna, *eſt accidentium rerum ſubitus atque inopinatus euentus.* Fortuitum *dicitur, quod caſu accidit.* Aug. *de ciui. dei:* Fortuita *dicunt eſſe, quæ nullas cauſas habẽt, uel nõ ex aliquo ordine ueniũt.*

Idem

Idem ſignant uoces tres: rerum natura, orbis, mundus. Sic dicimus in tota rerũ natura nihil eſſe pulchrius Sole. Plin de impari numero: Quæ obſeruatio etiã in alijs multis rerum naturæ partibus ualet. Ordo, eſt ſua cuiq; loca tribuens diſpoſitio. Oriundus, idẽ eſt quod originẽ ducens. Lactantius: Cœleſti ſumus omnes ſemine oriundi. Liuius. Nati Carthagine, ſed oriundi à Syracuſis. Iumenta & armenta dicuntur à iuuando & arando, quibus utimur in agricultura. Fatũ eſt inhærens rebus mobilibus diſpoſitio, per quam prouidentia ſuis quæq; nectit ordinibus. Vel breuius: fatũ eſt certus rerum ordo. Præceps pro profundo capitur. Pli. Spiritus dum in præceps fertur. Idem: Vaſto in præceps hiatu. Oſtenta nuncupantur, quia oſtendunt: Portenta quia portendunt: Mõſtra, quia mõſtrant: Prodigia, quia prædicũt. Tumultus quaſi timor multus. Copia pro facultate accipitur. Sall. Quod ei ꝑ maximã amicitiã, maxima copia fallẽdi erat. Prius et poſterius quatuor modis dicũtur: natura, tẽpore, ordine, dignitate. Natura id prius eſt, à quo uerti nõ poſsit cõſequẽtia. Vt ſi currit, mouetur. Quippe nõ contrà dicas, ſi mouetur, currit. Moueri itaq; quã currere prius eſt. Tempore autẽ: ſic Romulus prior Camillo fuit. Ordine: ut exordium narratione prius eſt. Dignitate: conſul prætore.

DE ASSIS PARTIBVS AC *nominibus numerorum.*

AS, integrum eſt, uel res tota. Diuiditur in duodecim uncias, quæ partes minores uocari poſſunt. Maiores uerò quæ ſequuntur. Triens quatuor uncias, uel tertiam

tiam integri partem complectitur. Quadrans tres. Quincunx quinq;. Sextans duas, id eſt, ſextam partem. Semis ſex. Septunx ſeptem. Bes uel beſſis octo. Dodrans nouẽ. Dextans decem. Deunx undecim. Pari modo unciam in uicenos quaternos ſcrupulos, ſeu grammata à numero uiginti quatuor literarum diſtribuunt. Partes unciæ maiores ſunt hæ. Semuncia duodecim ſcrupulos continet. Sextula quatuor, hoc eſt, ſextam unciæ partem. Duella octo. Drachma tres. Siciliquum ſex. Scrupulum in duos obolos diuidunt. Hoc loco pauca de ſeſtertijs ac talentis ſubijcienda. Decem ſeſtertia, & decem milia ſeſtertium nummorum pro eodem ponuntur. Item hæc quinq;: mille ſeſtertij, mille nummi, mille ſeſtertiũ, mille nummum, & mille ſeſtertium nummum, numerum eundem efficiunt, nempe uigintiquinq; coronatos. Centum ſeſtertia, ſunt centum milia ſeſtertium. Centies ſeſtertium, centies centena ſeſtertia, uel centies centena milia ſeſtertium. Decies uero ſeſtertium, decies centena milia ſeſtertium, quem numerum uulgus milionem uocat. Romanorum ſupputatio hæc eſt. Apud Græcos autem talenti uocabulum uſurpatur. Id multiplex erat, ſed frequentiſſimum Atticum in hiſtorijs, quod coronatos ſexcentos continebat. Vnde colligitur, mille talenta, ſexcenta milia coronatorum uel aureorum efficere: & decem milia talentum, ſexagies centena milia. Vocum quæ numeros ſignant, octo ſunt genera: Nomina numeralia cardinalia, Vnus, duo, tria, octoginta, ducenti, trecenti, nongenti. Numeralia diſtributiua, Singuli, bini, terni, ſeni, octoni, noueni, undeni, deniterni, uiceni, triceni,

F quadra

quadrageni, quinquageni, octogeni, nonageni, duceni pro ducenteni, treceni, quadringeni, quingeni, ſexceni, ſeptingeni, octingēteni, nongeni. Ordinalia, *primus, uiceſimus uel uigeſimus, octogeſimus, ducēteſimus, trecēteſimus, quadringēteſimus, ſexcenteſimus, nongenteſimus.* Numeralia in arius, Ternarius, *quaternarius, quinarius ſenarius, ſeptenarius, octonarius, nouenarius, denarius, undenarius, duodenarius, ternariuſdenarius, uicenarius, tricenarius, quadragenarius, quinquagenarius, ſexagenarius, ſeptuagenarius, octogenarius, nonagenarius, centenarius, ducētenarius uel ducenarius, trecētenarius, quadringentenarius, quingētenarius, ſexcentenarius, ſeptingentenarius, octingētenarius, nongentenarius, millenarius.* Numeralia in anus, *Primanus, ſecūdanus, tertianus, quartanus, quintanus, ſextanus, ſeptemanus, octanus, nonanus, decumanus.* Numeralia multiplicatiua in us. *Simplus, duplus, triplus, quadruplus. quintuplus, ſextuplus, ſeptuplus, octuplus, nōcuplus, decuplus, cētuplus, millecuplus.* Numeralia multiplicatiua in ex. *Simplex, duplex, triplex, quadruplex, quintuplex, ſextuplex, ſeptuplex, octuplex, nōcuplex, decuplex, cētuplex, millecuplex, multiplex.* Aduerbia numeralia, *Semel, nonies, undecies, duodecies, tredecies, quatuordecies, qndecies, deciesſexies, uicies, trigecies, uel tricies, quadragies, quinquagies, ſexagies, ſeptuagies, octogies, nonagies, ducēties, trecenties, quadringenties, quingēties, ſexcenties, ſeptingēties, octingenties, nongenties, millies, toties, quoties.* Numerorum uoces uarie cōponuntur. *Plinius 2. lib. cap. 108. Octogies quinquies cētena ſeptuaginta octo millia paſſuum.*

ſuum.Idem:Nonagies,octies centena & decem & octo milia paſſuum. Item quinquagies bis quindecim milia paſſuum.Iterum:tricies quater quinquaginta milia paſſuum.Et:quatuordecies centena & quinquaginta milia paſſuum.Item:Octogies quinquies ſeptuaginta octo milia paſſuum.

ALTER PRO DVO, SECVNdus, primus. Et iterum pro bis uel ſecundo.

PRO *unus & duo,unus & alter,uel unus aut alter Latine dicimus.* Teren.*Venit unus & item alter.* Cice.*Quid eſt tantum in uno,aut altero die?* Idem pro Aulo Cluentio:*Vnus & alter dies interceſſerat, quum res parũ certa uidebatur.*Et:*Habetur una & altera cõcio uehemens & grauis.*Idẽ in Verrẽ:*Vnum & alterũ mẽſem.*Hora.in ſermonibus:*Ducẽdus comes unus & alter.*Idem in epiſt. *Si uerſus paulò cõcinnior unus & alter.*Liuius:*Vno aut altero abrepto.*Idẽ: *Vni aut alteri militi.*Idem de bello punico: *Vno,aut ad ſummũ altero precio.*Simili modo pro ſecundũ,alterũ ſcribimus.Cice. pro Aulo Cluẽtio:*Vnũ,alterũ, tertiũ annũ quieſcebat.* Idem de natu.deo.*Vnus is modus eſt,de quo ſatis dixi, qui eſt ſuſceptus ex præſenſione rerũ futurarũ: alter ex perturbationibus tẽpeſtatũ:tertius ex cõmoditate rerũ.* Sic quoq; dicimus:*alter & uigeſimus,alter & trigeſimus,pro uigeſimusprimus,trigeſimusprimus.* Cice.pro Cornificio: *Literas accepi tuas, quas mihi Cornificius altero & uigeſimo die, ut dicebat,reddidit.* Idem pro Milone: *Centeſima lux eſt hæc ab interitu* P. *Clodij,*

& opinor altera. T. *Liuius ab urbe condita: Anno triceſimoaltero, quàm condita* Roma *erat. Eadem ratio in aduerbijs ſemel iterum, tertiũ uel tertio, pro ſemel, ſecundo, tertio.* Cic. *de diuinatione:* Q*uod ſemel ille iterumq; neglexit.* Liuius: *Iterum ac tertio ueniſſe tradunt.* Q*uãdoq; nõ unum & alterum: uel primũ & alterum, ſed alterum & alterũ dicimus.* Cic. *in* T*uſ. quæſt.* D*uæ ſunt ex opinione boni, quarũ altera uoluptas, altera cupiditas.*

DE ID TEMPORIS, ID *ætatis, idem mentis.*

ID *temporis, pro eo tempore.* Cicero *de finibus bonorum & malorum:* Q*uod is locus ab omni turba id temporis uacuus eſſet.* I*dem* A*ttico:* V*enit id tẽporis, ut retinendus eſſet.* I*dem pro* M*ilone:* D*einde profectus id temporis, quum iam* C*lodius, ſi quidem eo die* R*omam uẽturus erat, redire potuiſſet.* T*itus* L*iuius ab urbe condita:* V*t purgaret ſe, quod id temporis ueniſſet.* I*d ætatis, pro ea ætate.* P*lautus in* A*ſinaria:* N*eq; puduit eam id ætatis ſycophãtias ſtruere.* C*icero* T*orannio:* I*ta uiximus, & id ætatis iam ſumus, ut omnia, quæ noſtra culpa accidũt, fortiter ferre debeamus.* I*dẽ pro* A*ulo* C*luentio:* S*e in balneis cum id ætatis filio fuiſſe.* I*dem pro* L*ucio* F*lacco:* Q*ui quoniã eſt id ætatis.* T*.* L*iuius ab urbe cõdita:* Q*uis & cuias, & cur id ætatis in caſtris fuiſſet?* S*imili modo hoc ætatis pro hac ætate dicimus.* P*lautus:* H*oc demũ eſt, quod percrucior, me hoc ætatis ludificari.*

I*dem mẽtis, pro eandem mentem.* Q*uint.* H*is adijcio præceptores ipſos nõ idem mentis ac ſpiritus in dicẽdo poſſe concipere ſingulis tantum præſentibus.*

VOCVM DIVERSARVM *differentiæ.*

IOcus dicitur omne illud, quo riſus moderatus conciliari poteſt. Comitas eſt in ioco, & dicendo, & audiendo, quæ oportet, laudabilis mediocritas. Scomma eſt cõtumelia leuior, quæ urbanitate tegitur, ut aliud ſonet, aliud intelligas. Conuitium eſt contumelia aperta, grauior, & petulãtior. Iudicium eſt res quæ cauſſam, litemq́; determinat. Præiudiciũ dicitur res quæ quum ſtatuta fuerit, adfert iudicaturis exemplum, quod ſequãtur.

Dimidiatũ eſt, quaſi in partes duas pares diuiſum. Dimidium uocatur, quæ ex dimidiato pars altera eſt. Dimidium de diſcretis: Dimidiatũ de cõtinuis nominant. Dimidiatam horam uel dimidiã partem horæ dicimus. Dimidiatum diem, digitũ dimidiatum, uel digiti dimidiũ. Legi dimidiatum librũ, dimidiatam fabulã. Gellius: Si è ſextario fuſa ſit hemina, non dimidiatũ ſextarium fuſum dicemus. Si ſcyphus argenteus mihi cum alio communis in duas partes diſſectus ſit, dimidiatum ſcyphum eſſe dicemus. Argẽti, quod in eo ſcypho ineſt, dimidiũ meũ eſt. Tereti. Dedit in ſumptũ dimidium minæ. Plin. Latitudo terræ dimidio ferè minor eſt quàm lõgitudo. Idẽ. Arcus nõ apparẽt, niſi dimidia circuli forma. Q. Curtius: Quũ dimidio fermè maior eſſet exercitus, quàm in Cilicia fuerat. Mediũ eſt, quod æquo interuallo abeſt ab extremis.

Mimus dicitur, qui mores hominũ imitatur præſertim obſcœnos. Ouidius: Scribere ſi fas eſt, imitãtes turpia mimos. Hiſtrio q perſonatus in ſcena comœdias agit, aut tragœdias. Actor pro oratore ponitur, & hiſtrione.

Orator dicitur actor ab actione cauſarum. Quintilianus: Quare diligenter æſtimet uires ſuas actor oportet. Hiſtrio *nuncupatur actor ab actione comœdiarum. Cicero:*Geſtus *penè ſummorum actorum eſt requirendus.*

Comœdus, qui comœdiam repræſentat, & qui præeſt actoribus. Quintilianus: Debet *etiam docere comœdus quomodo narrandum, qua ſit autoritate ſuadendum, qua concitatione conſurgat ira, quis flexus deceat miſerationem. Comicus, qui ſcribit comœdiam, ut* Terentius. Littus *per duplex tt, extrema terræ pars eſt, quam alluit mare.* Littus *proprie de mari dicitur, ripa de fluminibus.* Ripa *dicitur extrema terræ pars circa flumina.* Fœtus *uocabulum generale eſt, refertur ad omnia animantia, etiam ad fructus arborum.* Vergilius: *Arborei fœtus alibi.* Oua *etiam fœtus dicuntur.* Partus *interdum pro fœtu accipitur.* Plin. 2. *nat. hiſt.* Martia *princeps* Romanarum *icta grauida, partu exanimato, ipſa citra ullum aliud incommodum uixit.* Interdum *pro actu pariendi.* Teren. Nec *ſatis digna cui cõmittas primo partu mulierem.* Proles *idem eſt, quod progenies.* Colu. *lib.* 8. *de caprino pecore:* Parit *autẽ ſi eſt generoſa proles, frequenter duas, nõnunquam trigeminas.*

Soboles ſucceßio dicitur. Plin. *Quorum armenta paſcit, maribus interemptis, præterquam ſobolis cauſſa.*

Exemplar *plerunq; animatum eſt: exemplũ inanimatum. Sic probum uirum exemplar uocamus: uirtutẽ eius exemplum.* Lactan. Tullius *eloquẽtiæ unicum exemplar.*

Hiſtoriæ, *non modo res geſtas ordine explicant, ſed conſilia quoq;, quibus geſtæ ſunt ponunt, cõciones continent,*

tinent, acies inſtruunt, ac ſitus locorum deſcribunt, ut apud Salluſtium. Annales ſunt quãdo ſingulorum annorum geſta breuiter ſolum notantur: ut annales Piſonis. Diarium, quum ſingulorum dierum res geſtæ ſcribuntur, Græci ephemerida uocant. Socij uocantur, qui pari conſilio, & autoritate rem aliquam aggrediũtur. Comites, qui conſulendo operámue præſtando ſubſequuntur. Cæſar: Quum ſe uictoriæ Pompeij comitẽ eſſe mallet, quàm ſocium Cæſaris. Sodales in rebus leuioribus dicuntur, ut in conuiuijs, quaſi ſimul edales. Furtum generale nomẽ eſt. Peculatus, pecuniæ publicæ, aut principis furtum. Sacrilegium, ſacrorũ furtum. Differunt Poëtæ, Philoſophi, Sophiſtæ. Poëtæ, res tractãt cõm ntitias. Philoſophi, certiori iudicio ueritatem & rerum cunctarum naturam ſcrutantur. Sophiſtæ olim dicebantur philoſophi, poſtea rhetores, poſtremo abijt nomen in inuidiam, ut ij dicerentur ſophiſtæ, qui fictam quandam ſapientiæ ſpeciẽ iactitarent. Homonyma, una uoce multa ſignificant, ut canis. A Dialecticis æquiuoca dicuntur. Synonyma, multis uocibus idem, ut enſis & gladius. Notus idem eſt, quod cognitus. Notos, uentus. Nothus, qui ex uxore non legitima natus eſt, uel adulterinus. Exules, dicuntur qui iure pulſi ab urbe ſunt. Proſcripti uero, exules, quorum bona uendebantur, & quos ubique licebat impune occidere. Neceſſitas, eſt uis aliqua, quam amplecti debemus, ſi ſalui & incolumes eſſe uolumus. Neceſſitudo, eſt uinculum aliquod per amicitiam, aut familiaritatem partum. Neceſſitudo interim pro neceſſitate ponitur. Salluſtius:

Quos magis dominationis ſpes hortabatur, quàm ino-pia, aut alia neceßitudo. Ceruix, poſterior pars colli eſt. Iugulus, anterior, unde procedit halitus. Petere *iu-gulum, uel ferire iugulum, interficere, uel quod eſt po-tentißimum inuadere. Iugulare occidere.* Horat. *Vt iu-gulent homines, ſurgunt de nocte latrones. Gula, colli pars eſt, qua cibus & potus deuoratur. Strangulare, ſtringendo gulam necare.* Plinius: *Fabius ſenator in la-ctis hauſtu uno pilo ſtrangulatus. Sinus eſt intra pe-ctoris, & brachiorum complexum, Vt quum lactantur infantes, ad ſinum admouentur. Gremium uero, intra complexum femorum, Vt pueri à ſedentibus matribus ad gremium accipi ſolent.* Vergilius: *Hæret, & inter-dum gremio fouet inſcia* Dido. *Conſilium per s ſcri-ptum, eſt faciendi excogitata ratio. Concilium uero per c, idem eſt quod cœtus ſiue concio. Commeatus, eſt fa cultas quæ datur militi abeundi, quò uelit, ad præſcri-ptum tempus reuerſuro. Accipitur etiam pro uictu omni publico, præſertim in exercitu. Cice. Iam commeatu, & priuato, & publico prohibemur.* Penus, *ſignificat ui-ctum omnem priuatũ domi repoſitum. Vnde penarium, locus ubi cibus reponitur. Dicimus penus penus ui, pe-num i, penu penu, uel penus penoris. Cuniculi uocan-tur meatus latentes in terra. Scrobes, foueæ intra ter-ram, manu factæ, ad uineas, ſeu arbores conſerendas, uel ad metalla fodiẽda. Colu. Ante annum, quàm poma diſpo nere uelis, ſcrobes fodito.* Dicimus *arbor illa plantatur ſcrobe pedali. Foueæ, ſcrobes à fodiendo dictæ. Scy-phus poculũ eſt, ex quo bibitur. Cyathus, idem.* Pate-ra, po

ra, poculum late patens. Sall. Humani corporis ſanguinem uino permixtum in pateris circumtuliſſe. Patina, lanx late patens. Plura comparatiuus eſt, & dici poteſt de duobus. Complura, dici de duobus non poteſt, neq; comparatiuus eſt. Vt ſi tantum duo dixerint innumerabiles eſſe mundos, non apte dicemus, complures dixiſſe innumerabiles eſſe mundos. Laus, uocabulum generale eſt. Hymnus, laus deorũ. Encomium, laus hominum, & aliarũ rerum, ut encomiũ ſtultitiæ. Trophæa, ſunt hoſtium ſpolia, arborum truncis, aut ſaxis adfixa. Triumphus, honor dicitur, qui uictoribus ducibus publice dabatur. Luca. Cumq; ſuperba foret Babylon ſpoliando trophæis Auſonijs, umbraq; erraret Craſſus inulta, Bella geri placuit nullos habitura triumphos. Facultas, poteſtas eſt. Plin. Si mihi facultas daretur, utrum mallẽ eligendi. Indulgẽtia, mollis permiſſio, opponitur ſeueritati. Quint. Mollis illa educatio, quàm indulgentiam uocamus, neruos omnes, & mentis, & corporis frangit. Licentia, impunita quædam facultas agẽdi quicquid uelis. Luca. Quis furor ò ciues, quæ tanta licentia ferri, Gẽtibus inuiſis Latium præbere cruorẽ. Venia, condonatio, & remiſſio culpæ. Cicer. Peccaui, ueniam peto. Officina dicitur ubi opera fiunt. Taberna, ubi uẽdũtur. Opus, eſt id quod efficitur ab artifice, ut domus eſt opus fabri. Operatio, ipſa operandi actio. Opera uero, labor & induſtria operantis. Inſomnia, ſunt uiſa in ſomno, quibus per diẽ homo uigil occupatur. Inſomnia æ, eſt uigilia, uel carẽtia ſomni. Salluſt. Neq; in ſomnijs neq; labore fatigari. Collega in officio. Cõ-

ſors in præmio. Aerarium, quò publica pecunia refe= rebatur. Fiſcus, quò principis. Domini olim diceban= tur tyranni. Vnde dominatio tyrannis. Sall. Hunc poſt dominationem Syllæ libido maxima inuaſerat reipubli= cæ capiundæ. Heroës, qui geniti erant altero ſolū pa rente mortali. Nos heroas appellamus uiros nobiles, & generoſos. Heroidas mulieres nobiles, & generoſas. Papi. lib. 3. Qua ueteres latias, graiasq́; heroidas æquas. Herus, dicitur dominus, ſed in minoribus. Terē. Herus me relictis rebus omnibus. τελώνης, uel publi= canus eſt, qui uectigalia exigenda certo redimit precio. Cice. Flos equitum Romanorum, ornamētum ciuitatis, firmamētum reipublicæ, publicanorū ordīne cōtinetur. Fœnerator, qui quicquam dat ad fœnus. Fœneror uel fœnero, do ad fœnus. Cicer. Vt enim benefici, libera= lesq́; ſimus, non ut exigamus gratiam, neq; enim benefi cium fœneramur. Fœnus, quod ſorti accreſcit. Sors eſt, quod datur à fœneratore. Vſura idem quod fœnus. Vectigal, quod ex uectura penditur. Capitur pro fructu priuato. Cice. Ex meo tenui uectigali capio ego ducēta. Vectigalis le, quod uectigal, uel tributū principi, aut ci= uitati pendit. Cicer. Et ſyluas, lucosq́; publicos Romani uectigales habuere. Stipendiarij, qui ſtipem pendunt, ſiue ſoluunt. Siquidem ueteres non numerare pecuniā, ſed ponderare ſolent. Tributū eſt, quod principi, aut ciuitati penditur. Tributarius, qui tributum ſoluit. Iu= ſtinus. Sed ciuitates Medorum, quæ tributariæ fuerant. Reditus, puentus annuus. Ouid. At reditus iā quiſq; ſu= os amat, & ſibi qd ſit Vtile ſollicitis ſupputat articulis.

Toga

Toga Romanorum erat:pallium Græcorum. Grates in uerſu:in proſa gratiæ. Alter de duobus: alius de multis dicitur. Triclinium à tribus menſis, uel thoris nuncupatum,eſt conclaue diſcubitorium. Quintilianus triclinium uocat,quod Cicero conclaue,ubi loquuntur de conuiuio in quo Simonides inuenit artem memoriæ. Quintil. Vix eo egreſſo triclinium illud ſupra conuiuas corruit. Cicer. Hoc interim ſpatio conclaue illud dicitur concidiſſe. Conclaue generalius eſt. Aula, atriũ eſt. Capitur pro regia. Seneca. Quum quidam illũ interrogaret,quo modo rariſſimam rem in aula conſequutus eſſet ſenectutem? iniurias,inquit,accipiendo,& gratias ſæpe agẽdo. Regia,domus principis eſt. Liuius. Eo tempore in regia prodigium uiſu euentuq; mirabile fuit. Atrium,dicitur prima domus pars,ubi deambulare ſolent. Frutex,qui ad iuſtam magnitudinem arboris nondum aſſurgit. Differt ab herba,quia nõ moriatur quotannis ſicut herba. Factio,eſt conſenſus malorum inter ſe. Amicitia, bonorum. Acini,ſunt fructus minutiores arborũ,uel fruticum,qui denſius naſcuntur, ut grana,uuæ. Baccæ,fructus minutiores arborũ,uel fruticum,qui rarius naſcuntur,ut fructus oliuæ. Poma dicũtur,quæ molli ſunt cortice ut ceraſa, pruna. Malum, ſpecies pomi Græce μῆλον,ut malum punicum. Nubes appellantur,quæ duro ſunt cortice:ut amygdala,iu glandes. Inſtituta ſunt mores boni longa conſuetudine inducti. Quintilianus: Tamen optimis inſtitutis formari mentem infantium iudicat. Inſtitutiones dicuntur libri,uel præcepta, quibus elementa traduntur aliquarum

quarum artium:ut inſtitutiones oratoriæ Fabij, *& inſtitutiones legum,quas non recte inſtituta nominãt.* Cõſuetudo *ius eſt, quod ſine lege propter uetuſtatẽ æque ac ſi legitimum ſit uſitatum eſt.* Mos *uero inſtitutum uitæ,aut uiuendi ratio.* Differt *à conſuetudine, quod mores mutare liceat,conſuetudinem non liceat.* Sæpenumero *tamen ſine diſcrimine nomen unum pro altero ponunt.* Lex *ius eſt, quod aut populi, aut imperatoris iuſſu ſancitum eſt.* Quintilianus *aliquid intereſſe inter uim & uiolentiam cenſet:ubi dicit lib.2.* At *illi hãc uim appellant,quæ eſt potius uiolentia.*

DE PRONOMINE.

SVus,*uel ſui refertur ad ſuppoſitum tertiæ perſonæ: ut quiſq; fauet ſuis.* Terent. Tum *ipſa timet,ne deſeras ſe.* Cicero: Hic *non recuſat, quin id facinus ſuum iudices.* Vel *ad obliquum qui uim habet ſuppoſiti tertiæ perſonæ.* Horat. Aut *famam ſequere,aut ſibi cõuenientia finge,id eſt, ea quæ ſibi conueniunt.* Terent. Scio *hanc meritam eſſe,ut memor eſſes ſui. Si autem duo ſint ſuppoſita tertiæ perſonæ,refertur ad prius,uel principalius.* Cicero *rogat fratrem tuum,ut ueniat ad ſe.* Noſtrum *& ueſtrum referuntur ad mis, tis.* Vt *nemo noſtrum.* Noſtri,*ueſtri ad mei tui.* Vt *habe curam noſtri* Tute,*id eſt,tu ipſe.* Terent. Quamobrem *id tute non facis?* Egomet,*idem eſt.quod ego ipſe.* Idem:*Proximus ſum egomet mihi.*

Verborum deſcriptiones aliquot.

SVperſedere *cum ablatiuo ſignificat intermittere.* Cicer.*Superſedeas hoc labore itineris.* Idem *ad* Herennium.

rennium. Exemplorum multitudine ſuperſedendum eſt. Caligo, eſt repentina luce offendor. Quint. Deinde cũ proferenda ſunt ſtudia, caligat in ſole, & omnia noua offendit. Facere operæprecium dicimus, pro commo ditatis nonnihil adferre. Vt, me operæprecium facturũ exiſtimaui, ſi omnia hæc breuiter tradidero. Liuius in præfatione. Facturus ne operæprecium ſim, ſi res popu li Romani perſcripſero, nec ſatis ſcio, nec ſi ſciam dice re auſim. Concedere cum ablatiuo interpoſita præpo ſitione de, ſignificat permittere. Terent. Si de tuo iure conceſſiſſes paululum, id eſt, tuum ius permiſiſſes. Deſignare, eſt rem nouam facere, ſæpius in malam par tẽ accipitur. Terent. Modo quid deſignauit? fores effre git. Agere animam, eſt mori. Seneca. Apparebit quũ animam ages. Queror ſine diphthongo ſignificat la mentor: ut queruntur ſemper aliquid. Cicer. Multa de mea ſententia queſtus eſt Cæſari. Idem ſunt miſeret me tui, miſereor tui, & miſeror te. Poſtremũ caſui accu ſatiuo iungitur: ut, nec eſt miſeratus amantem. Claudia nus. Nam prima Chaos Clementia ſoluit Congeriẽ miſe rata rudem. Varijs dictionibus iungitur uerbũ facio. Dicimus enim facere finem. Terent. Iam finem faciã. Fa cere fidem, Cicer. Fidem faceret oratio mea. Facere cõ uitium eſt cõtumelijs aliquem laceſſere. Quod inepte di cunt dicere iniuriam. Plau. Sic & præſenti tibi facit cõ uitium. Facere naufragium. Cicer. Multi naufragia fece runt. Facere iter. Facere copiã. Plau. Feci enim ei, quod orauit mei copiam. Facere lucrum. Plau. Vnde tu præ grande lucrum facias. Facere poteſtatem. Varro de re ruſt.

ruſt.Secundum cibum large ut bibant, faciunt poteſta-tem. Facere *inſidias. Cicer.* Vt *huic faceret inſidias.* Ore *rotundo loqui eſt paucis multa exprimere.* Horat. *Graijs dedit ore rotundo muſa loqui.* Conſultare *eſt de dubijs & incertis, quo pacto peragenda ſint, per rati-onem inquirere.* Deſciſcere *militare uocabulũ, deficere ab imperatore.* Tueor *uerbum duplicem habet uim. Si gnificat enim ut plurimum defendo.* Vnde *deducuntur participium tuitus, tutus nomen, tuitio uerbale.* Quan-*doq; uideo. A quo intueor, & contueor, pro inſpicio & conſpicio uſurpamus. Cice. de ſole. Ipſe enim hic ra diatus me intueri uidetur.* Idem : Quum *totam terram contueri licebit.* Tuor *uero tertiæ inflexionis ſignifi cat uideo. Vnde intuor intutum, contuor contutum, ob-tuor obtutum, pro inſpicio & conſpicio.* Exiſtere, *proprie oriri uel emergere ſignificat. Cicer. in parti-tionibus :* Exiſtit *illa diſceptatio, minueritne maieſtatẽ, qui uoluntate populi aliquid per uim egerit.* Idem *pau lum infra:* Tum *diſceptatio ex ſcripti contentione exi-ſtit. Plin.* Quin *& repentinos ignes exiſtere.* Idem: Ma *ximus terræ extitit motus Tyberij principatu.* Idem: Extra *has cauſas non negauerim exiſtere imbres uen-toſq;. Plin. Iunior.* Poſtremo *adhuc nemo extitit, cuius uirtutes nullo uitiorũ confinio læderentur.* Fraudi eſſe, *ſignificat adſcribi, nocere, uitio dari, unde pœna aliqua proueniat: antiqui enim fraudem, pœnam uocabant. Ci-cer. pro L. Murena.* Id *erit eius uitrico fraudi ac cri-mini.* Idem : Pro *Sexto Roſcio Amerino.* Id *erit ei ma-xime fraudi.* Idem: Quibus *certe pietas fraudi eſſe non debet.*

debet. Idem : Eis fraudi ne ſit, quod cum M. Antonio fuerint. Idem pro Cluentio: Quæ res nemini unquã fraudi fuit. Liuius : Alij metu, ne non ueniſſe fraudi eſſet. Idem: Latum ad populum eſt, ne Seruilio fraudi eſſet, quod patre uiuo ædilis plebis fuiſſet. Idem: Vt ſine fraude Punicum emitteretur præſidium. Idem: Iudicibus ne fraudi ea res ſit, curare. Duco pro puto accipitur, ut apud Græcos ἡγέομαι. Cic. Nec fas eſſe ducebã uerſari me in ueſtro ueteri curriculo. Idem: Tuumq; hoſtem eſſe duxit ſuum. Indignari eſt cũ tædio aſpernari, & ægre ferre. Vlciſcor eſt pœnas ſumo. Terent. Satis, mihi id habeam ſupplicij, dum illos ulciſcar modo. Idem: Ego te pro iſtis factis ulciſcar, ut ne impune in nos illuſeris.

DIFFERENTIAE VERborum aliquot.

GRatias agere, eſt uerbo oſtendere nos memores eſſe beneficij accepti. Gratiam habere, eſt animum ac mentem gratam habere, & inuicem gratificandi uoluntatem. Referre uero gratiam, eſt facto beneficium acceptum compenſare. Simulamus falſa. Terent. Quur ſimulas igitur. Diſſimulamus uera. Idem: Ibi tum exanimatus Pamphilus bene diſſimulatum amorem, & cælatum indicat. Vel ſimulare, eſt fingere aliquid eſſe, quod non eſt. Diſſimulare, fingere aliquid non eſſe, quod eſt. Suadere eſt hortari aliquem, ut faciat, quod ante facere noluerit. Diſſuadere eſt ſuadere ne faciat. Perſuadere, dicendo aliquẽ in ſuam ſententiam inducere. Reliquum feci, id eſt, reliqui. Miſſum feci, dimiſi.

Perue

Peruenimus ad altiora: deuenimus ad humiliora. Mutuo tibi, uel fœneror tibi, id eſt, mutuum tibi do. Mutuor uero, uel fœneror abs te, hoc eſt, mutuum recipio. Flagrare eſt ardere: fragrare, bene olere: à frangendo, quod fracta uehementius oleant. Triplex uerbum cedo. Primum cũ diphthongo, quod habet cæcidi cæſum. Inde præcido, incido, concido. Secundum ſine diphthongo, quod habet ceßi, ceſſum. Hoc triplicem habet ſignificationem. Eſt enim cedere ſæpenumero locum dare, ut cede repugnanti. Interdum diſcedere, uelut cedere bonis, id eſt, diſcedere à bonis. Quandoq; in ius uenire. Terent. Cedunt mihi ea bona. Ouid. in principio Metamorph. de diſiecto Chao. Ceßerunt nitidis habitandæ piſcibus undæ. Tertiũ cedo imperatiuus eſt, in multitudinis numero habens cedite, id ſignificat idem, quod dic & dicite. Terent. Cedo cuium puerum appoſuiſti? Differunt, Lino, Linio, & Lenio. Nam poſteriora duo quartæ coniugationis ſunt. Lino & linio habent primã correptam: Lenio productam. Lino habet lini, liui, & leui. Linire, eſt leniter aliquid inducere, & quaſi lineam protrahere. Qui mentitur fallit. Qui mendacium dicit fallitur. Accubare dicuntur cœnaturi. Recubare, deſides uel ocioſi. Verg. Recubans ſub tegmine fagi. Decubare ægroti. Lachrymo, eſt lachrymas emitto. Fleo lachrymis dolorem oſtendo. Gemo pectore, quum præ anguſtia in ſonum prorumpit. Refertur quoq; ad inanimata. Verg. Gemuit ſub pondere cymba. Ploro eſt uoce triſti dolorem oſtendo. Imploro cum dolore auxilium peto. Plango, eſt præ dolore pectus, capútue, aut membrũ

membrũ aliud percutio. Eiulo,uoce elata fleo. Vociferor,non modo dolorem, ſed indignationem uoce effrenata demonſtro. Lamẽtor,idem quod ploro,uoce triſti dolorem oſtẽdo. Poſtulamus iure,poſcimus imperioſe: petimus quum precamur. Cieo es,& cio is,ambo ciui citum habent. Sed à cieo citum breue: à cio productum. Ouid. in Metamorph. Vigilantibus excita curis. Idem in triſt. Accitus toties,in genus omne loci. Cieo,eſt moueo: Cio,uoco. Iuro, eſt ſancte aliquid promitto, ita ſeruatum iri,ac ſi ius eſſet. Iuratus participium ſignificationem tam actiuam quàm paſſiuam habet. Cicer. Ex eo,quod ait ſe non potuiſſe adeſſe,ita ut iuratus fuerat. Iniuratus,qui non iurauit. Cice. in Verrem. Malo ei iurato ſuam,quàm iniurato aliorum tabellas committere. Deiero,eſt ualde,ſancte,uel libere iuro. Gell. Nam quũ amicus eum rogaret,ut pro re,cauſſaq; eius deieraret, his ad eum uerbis uſus eſt. Deiurium,eſt ſanctum iuſiurandum. Gell. Octo ad hoſtes redire uoluerũt,quod deiurio uincti forent. Peiero,eſt animo fallendi iuro, aut non ſeruo, quod iureiurando promiſimus. Plin. Alij in ipſo Capitolio fallunt, ac fulminantem peierant Iouem. Periurus nuncupatur, qui iuſiurandum uiolat. Verg. Talibus inſidijs, periuriq; arte Sinonis. Iuſiurandum eſt affirmatio religioſa. Quintil. Iuſiurandum litigatores, aut offerunt ſuum, aut non recipiunt oblatum, aut ab aduerſario exigunt, aut recuſant quum ab ipſis exigatur. Coniuro eſt in perniciem alterius conſpiro. Liuius. Trecenti coniurauimus principes iuuentutis Romæ. Cõceptis uerbis iuramus,quum alio iuſiurandum dictante,

G *aliquid*

aliquid certa forma uerborum promittimus. Aedere *eſt emittere uel generare.* Horat. *Mecœnas attauis edite regibus.* Parere, *fœtum emittere ad fœminas pertinet.* Excludere, *incubando pullum emittere.* Pli. *Quædam gallinæ omnia gemina oua pariunt, & geminos interdum excludunt.* Suſtuli *filium ex uxore dicimus, pro habui filium.* Quintil. *Cupidus ego liberorum uxorem duxi, filium ſuſtuli, atq; educaui.* Quod *ſuſtuli à tollo deſcendit.* Quandoq; *tollere ſignificat educare.* Terent. *Quicquid peperiſſet, decreuerunt tollere.* Tulit *filium, id eſt, ſuſtulit.* Suetonius. *Vxorem* Domitiani, *ex qua filium tulerat, repudiauit.*

Primas ferre. Primas ferre, *primas deferre, primas tenere, ueteres dicebant: in quibus omnibus ſubintelligimus partes.* Cic. *Et ſi utriq; primas: priores tamen deferunt* Lelio. Idem *in Oratore.* Quis *unquam dubitauit, quin in rep. noſtra primas eloquētia tenuerit: ſecundas, iuris ſciētia.* Primas *deferre: hoc eſt, primas partes alicui cōcedere.* Primas *ferre, primas ſecum portare.* Horat. *Omne tulit punctū, qui miſcuit utile dulci.* Dicimus *etiam poſteriores ferre.* Terent. *Si id fit dādo, atq; obſequendo, non poſteriores feram.* Et *priores partes habere.* Idem. *Sine illū priores parteis per hoſce aliquot dies apud me habere.*

Mereo. Mereo, *uel mereor ſine diphthongo in præterito habens merui, uel meritus ſum tria ſignificat.* Quandoq; *dignus ſum.* Ouid. *Quam meruit pœnam ſolus, digeſſit in omnes.* Interdum *confero ut, bene de te mereor, male de te mereor.* Nonnunquam *ſtipendij gratia milito.* Lucanus : *Aere merent paruo.* Huius *compoſita uerba quatuor ſunt.* Demereor *eſt beneficio*

neficio aliquẽ concilio, beneuolum reddo, uel ſibi aſtringo. Quintil. Simul ut pleniore obſequio amantiſſimos mei demererer. Emereor, *perfecte mereor. Vnde emeriti milites dicuntur, qui præ ſenio amplius merere, uel militare non poſſunt.* Lactan. *lib.* 4. Etenim *quum cõſtet homo ex carne, ac ſpiritu, & oporteat ſpiritũ emereri, ut fiat æternus.* Commereo *eſt committo.* Terent. *Quid feci, aut commerui pater.* Iterum. *Si ſenſerit te timidum pater, arbitrabitur commeruiſſe culpã.* Promereo *eſt beneficium præſto.* Teren. *Quum is nihil promereat.* Eſt *& aliud mœreo diphthongum habens, & in præterito mœſtus ſum, id ſignificat doleo uel dolore afficior.* Mœreo.
Cice. *Quum grauiter filij mortem mœreret.* Inde *nomẽ mœror.* Habere *fidem, eſt credere.* Dare *fidẽ, promittere: do fidem futurum, hoc eſt, promitto.* Facere *fidem, perſuadere.* Accidunt *mala, contingunt bona.* Quintil. Hinc *accidunt & oris plurima uitia.* Oratores *dicũt ius dicere, & reddere ius: poëtæ uero dare ius.* Verg. Iura *dabat, legesq́; uiris, operumq́; laborem* Partibus *æquabat.* Sacrificare *eſt ſacrificium facere.* Litare, *impetrare uota.* Suetonius *in Cæſare : Calendis* Martijs *quum ſacrificaſſet, litare non potuit.* Plautus: *Si hercle iſtuc unquam factum eſt. tum* Iuppiter *faciat ut ſemper ſacrificem, neque unquam litem.* Amplificare *Rhetorum uox, eſt aliquid maius uel grauius oſtendere, quàm eſt.* Dilatare *uero pluribus uerbis aliquid explicare.*

IO. FORTII
RINGEL. ANDOVERPIANI
libellus de uſu uocum, quæ non flectuntur.

De Aduerbijs.

ADVERBIA *omnibus iunguntur caſibus. Demonſtrandi enim uoces nominatiuũ poſtulant. Verg. Deus ecce deus. Iterum: En priamus. Quandoq; accuſatiuũ. Plau. Ecce me. Verg. En quatuor aras. Quadruplicia ſunt aduerbia, quæ genitiuum exquirunt, temporis, loci, quantitatis ac gradus ſuperlatiui. Temporis quidem: ut interea temporis. Loci: Teren, Quocunq; hinc aſportantur terrarum. Et nuſquam gentium. Quantitatis, ut parum pecuniæ, ſatis ueſtiũ. Superlatiui gradus: ut omniũ ornatiſſime orauit Cicero. At uero pridie, & poſtridie ratione nominis incluſi genitiuum habent: ut pridie illius diei, pridie Calendarum. Poſcunt etiam accuſatiuũ ratione præpoſitionũ ante & poſt, quæ ſubaudiuntur, ut pridie Nonas, poſtridie Calendas. Obuiam datiuũ habet, ut obuiam tibi. Teren. Curre pueris obuiã. Propius & ꝓxime accuſatiuo iungũtur ſicut prope. Cic. Caſtra propius urbẽ mouẽtur. Sall. Proxime Hiſpaniam Mauri ſunt. Quandoq; datiuo. Verg. Quũ propius ſtabulis armenta tenerent. Huc referẽda en, ecce, pridie poſtridie. Vocandi aduerbiũ uocatiuũ habet. Verg. Heus iuuenes monſtrate uiã. Idem: O ſocij neq; ignari ſumus ante malorũ. Aduerbia gradus cõparatiui ablatiuũ, ut cũctis eruditius orauit Cicero, eo melius ſcripſit nemo. Itẽ aduer=*

biorum

biorum alia omnia uerborum tempora admittũt,ut prudenter. Alia certa,ut heri,hodie,perendie. Alia oẽs modos,ut diligenter curas,diligenter cura,utinam diligenter curares,quum dilig ẽter cures,diligenter curare uelis. Alia certos, ut ne. Deniq; *aduerbia alia primitiua ſunt,ut non,ita,ceu,ſæpe.* Deriuatiua *uel ab alijs aduerbijs deducũtur,ut propius à propè:uel à nominibus, ut docte à docto.* Præpoſitio *in compoſitione efficit tria auget,mutat,minuit,ut in his perdoctus, indoctus, ſubtriſtis.* Quoties *præpoſitio per ſe abſq; caſu ponitur, fit aduerbiũ.*Et *nomen quãdoq; pro aduerbio ponitur.* Ouid.*Dulce Venus riſit.* Interiectio *uox eſt,quæ animi lætitiã,dolorẽ,admirationẽ,metum,aut ſimiles adfectus exprimit.*Aut:Interiectio *dictio eſt,uel ſonus,animi adfectum ſignificans.* Verbis *additur,quẽadmodũ aduerbia.Cõplectitur enim propriũ adfectũ ſeu ſignificationẽ uerbi,etiã ſi uerbũ nõ ponatur:ut papæ,eheu, ubi includuntur admiror,doleo.*Nomina *quandoq; & uerba pro interiectione ponuntur.*Verg. N*auibus,infandũ,amiſsis unius ob iram prodimur.Hic infandũ pro interiectione poſuit.Cicero in epiſtolis:Sed amabo te cura.*

De Præpoſitione.

De Interiectione.

VOCVM, QVAE NON FLEctuntur,literarum ordine deſcriptio.

A*Bhinc idem quod ab hoc tẽpore,uel ante hoc tempus.Quã dudũ obijt pater?abhinc tres mẽſes.* Horũ *pater abhinc duos & uiginti annos mortuus eſt.*Terent.*Mulier quædã abhinc trienniũ cõmigrauit huic uiciniæ. Abunde ſignificat copioſe,uel ſatis.Sall.Abunde magna præſidia nobis in ueſtra amicitia fore. Ad aliqñ*

Abunde.

Ad.

pro circa accipitur. Cice. *Ad undecimum Calendas* Iu*nias legatus tuus mihi præſto fuit.* Interdum *comparationem notat.* Teren. *Sed nihil ad noſtram hanc.* Quandoq; *ſignificat iuxta.* Q. *Curtius:* Erat *ad ripam fluminis ingens arbor.*

Adeo. *Adeo quando præponitur cõiunctio atq; ſignificat potius, uel etiam.* Cic. Hoc *cõſilio, atque adeo hac amentia impulſi.* Idem: Inſector, *poſco, atque adeo flagito.*

Ah. *Ah modo dolentis, ſiue cõmiſerantis eſt.* Verg. *Ah tibi ne teneras glacies ſecet aſpera plantas.* Idem: *Quẽ fugis ah demens?* Modo *admirãtis.* Plau. *Ah quid agis?*

Alibi. Alibi. Pli. *Varie terra quatitur, alibi proſtratis mœnibus, alibi hiatu profundo hauſtis, alibi egeſtis molibus.*

An. An. Quint. *Ad quã ſcribendo plus, an legẽdo cõferatur, ſolere quæri ſcio.* Sall. *Quæ poſtea fecerit, incertũ habeo pudeat magis an pigeat diſſerere.* Antehac. Teren. *Quæ antehac facta ſunt omitto, modo quid deſignauit?*

At. *At particula ſæpenumero cũ admiratione pariter, ac interrogatione laudat uel uituperat.* Teren. In Eunu. *Fucum factũ mulieri, at quẽ deũ?* Cice. *pro domo ſua. At quæ dea eſt?* Idem *pro Au. Clu. Vna mater oppugnat, at quæ mater? quã cæcã crudelitate & ſcelere ferri uidetis.* Idẽ *pro* Milone. *Itaq; anteuertit, at quo die?* Idẽ *pro* Publio Sylla. *At quos uiros?* Idẽ *pro* Lucio Flacco. *At quos teſtes?* Quãdoq; *ſaltem ſignificat:* Cato *de re ruſt. Si nõ eodẽ die, at poſtridie.* Cice. *Noſtrã ſuffragationẽ ſi minus potentẽ, at probatã tñ, & iuſtã.* Idẽ *pro* Luc. Flacco. *Si nõ propinqtatis, at ætatis ſuæ, ſi nõ hominis, at humanitatis rationẽ haberet.* Interdũ *pro ſed accipitur.* Cic. *pro* Milone. *Quid porrò quærendũ eſt? Factum*

ctum ne ſit? At cõſtat. Aliquando execrantis eſt particu la. Teren. At *tibi dij dignũ factis exitiũ dent.* Q*uãdoq; optantis.* Plau. At *tibi dij oẽs bene faciant.* Cedo *aduerbium pro dic, aliqñ pro dicite poni ſolet.* Cice. *de ſenectute:* Cedo *qui ueſtrã remp. tantã amiſiſtis, & tã cito?* Cedo.

Certe quando ſequitur ſcio, mutat e in o, ut certo ſcio. Teren. *dixit:* Atqui *certo cõperi.* Ceu. Pli. *Stellæ antennis nauigantium, alijsq; nauium partibus, ceu uocali quodã ſono inſiſtũt.* Certe. Ceu.

Circiter. Pli. *Vnde circiter ducẽtis milibus diſtat.* Idẽ: *Olympiade circiter quadrageſima ſecũda.* Sall. *Sed ex omni copia circiter pars quarta erat militaribus armis instructa.* Circiter.

Circũcirca. *Seruius Sulpitius Ciceroni:* Ex *Aſia rediens cœpi regiones circũcirca proſpicere.* Circũcirca.

Cõtra Verg. *Carthago Italiam contra.* Q*uintil.* Nam *contra plures reperias, & faciles in excogitando, & ad diſcendum promptos.* Idem *lib. primo: In quibus patrium pro poſſeſſiuo dicitur, aut contra.* Salluſtius. Eorum *fortia facta memorando, clariores ſeſe putant, quod contra eſt.* Contra.

Coram. Terentius: Ah *uereor coram in os te laudare amplius.* Idem: Non *imperabat corã quid facto opus eſſet.* Coram.

Cum. Teren. *Dignus es cũ tua religione odio.* Cum.

De pro ꝓpter. Cice. His *de cauſis ego huic cauſæ patronus extiti.* Pli. *Hyeme & æſtate rara fulmina contrarijs de cauſis.* Idẽ. *Varijs de cauſis.* Idẽ. *Cõtrarijs de cauſis.* Terẽ: *Ecqd nos amas de fidicina iſtac?* Cicero *pro M. Marcello:* Nam *lætari omnes, non ut de unius ſolum, ſed ut de communi omniũ ſalute ſentio.* De.

Demum *aliquando ſignificat tandem.* Terent. Nunc *demum uenis?* Idem: Nunc *demum intelligo.* Demum.

Interdum prorſus, quando præcedit is, ea, id, uel ita. Cicero in Sall. Ea demum magna uoluptas eſt, parem uerbis uitam agere. Idem: Quaſi iniuriam facere, id demum ſit imperio uti. Terent. Id demum iuuat, ſi quem æquum eſt bene facere, is facit. Quintil. Id demum bonum eſt, quo nemo male poteſt uti. Idem: Ita demum mihi ſatisfacies, ſi apud patrem fuiſti. Idem: Ne ita demum uitium credat eſſe puer, ſi pro alia parte ponatur alia. Idē: Ita demum ſtudere liberos ſuos, ſi quàm frequentiſsime declamauerint credunt. Verg. Sic demum ſocios conſumpta nocte reuiſo.

Denuo. *Denuo idem eſt quod iterum, quaſi de nouo. Terent. Metuo ne denuo hinc aliquò extrudar.*

Diu. *Diu nihil aliud ſignificat, quàm per longum tempus, ut diu nauigaui: Non diu receſsi, ſed nuper receſsi aut dudum dicendum.*

Dum. *Aduerbio Dum ſæpenumero iungitur moror ſeu expecto. Plautus: Ne expectetis, dum redeam. Terent: Expectabo dum ueniant. Cice. Scribis te in Italia moraturum, dum literæ meæ ueniant. Idem Cn. Pompeio: Non expectaui, dum mihi à te literæ redderentur. Idem in Philippicis: Num expectas, dum te ſtimulis fodiā? T. Liuius: Ne expectent, dū à Roma legati ueniāt. Idem: Moratus dū imperatores cōſuleret. Idē: Expectātes, dum ab hoſtibus clamor inciperet. Idē de bello Punico: Paucos morati dies, dū ſocij uenirēt. Idē: Nolite expectare, dū fugiāt. Idē: Expectate, dū uobis obuiæ ueniāt. Idē de bello Macedonico: Paucos moratus dies, dū ſe copiæ aſſequerētur.*

Dūtaxat. *Dūtaxat à ſolū, tātū & modo diſtat, qđ tria hæc poſteriora cōſequi pōt particula ſed etiā, dūtaxat uero nō. Cic. Vt tradamus ea dūtaxat quæ nos uſus docuit.*

docuit. Quintil. In his duntaxat qualia hæc ſunt. Minus
apte ergo ſic loquimur: Non Rhetorice duntaxat, ſed
etiam omne doctrinarũ genus cognoſcẽdum. Eatenus **Eatenus.**
poſt ſe ut, quoad & quatenus admittit, ſignificatq; tam-
diu, uel uſq; ad id. Cice. de optimo genere oratorũ: Ver
ba proſequẽs eatenus, ut non abhorreãt à more noſtro.
Idẽ ad Q. Fratrem: Quorũ ſi quis fortè eſſet ſordidior,
ferret eatenus, quoad per ſe negligeret eas leges, qui-
bus eſt aſtrictus. Caius de inſtitutoria actione: Eatenus
dabitur in eum actio, quatenus ex ea re locupletior fa-
ctus eſt. Quintil. Dandũ aliquid comœdo quoq;, eatenus
qua pronuntiandi ſcientiam deſiderat. Ecce nomina- **Ecce.**
tiuum habet. Quare apud Terentiũ in Eunucho legen-
dum eſt: Ecce autẽ alter, neſcio quid de amore loquitur,
nõ alterũ. Raro accuſatiuũ, ut ſemel apud Plautũ: Opus
ne erit tibi aduocato triſti, iracũdo? ecce me. Eccũ & **Eccum, &**
ellũ nõ per ecce eum & ecce illũ, autore Valla, inter- **ellum.**
pretamur: ſed per ecce hic, & ecce illic. Vt eccum aut
ellum Parmenonẽ, ecce hic uel illic Parmeno, ſeu Parme
nonẽ. En nominatiuũ pariter & accuſatiuũ deſiderat **En.**
tum indicãdo, tũ exprobrãdo. Indicãdo, Verg. En Pria
mus. Exprobrãdo: En agros, & quã bello Troiane pe-
tiſti Heſperiã metire iacẽs. Seneca in Agamemnone: En
Paridis hoſtem. Oratores ſæpius exprobrãdo, & ſæpius
per nominatiuũ. Quintil. En improbitas. Cic. En crimẽ,
en cauſa, cur regẽ fugitiuus, dominũ ſeruus accuſet. Sine
caſu. Vergil. En ipſe capellas protenus æger ago. Eò **Eò.**
pro ideo. Cic. in Partitionibus: Nec eò dicũtur ſine ar-
te, quòd ita ſunt, ſed quod ea non parit oratoris ars.

Teren. Quæſo inquam Strato, eò ne es ferox, quia habes imperium in belluas? Salluſt. Quia uos cognoui fortes, eò animus auſus eſt pulcherrimum facinus incipere.

Eouſq;. Eouſq;. Quintil. Neque inficiabor aliquem ex ijs, qui Grãmaticen profiteãtur, eouſq; ſciẽtiæ progredi poſſe, ut ad hæc quoq; tradenda ſufficiat.

Et. Et, trifariam accipitur. Quandoq; enim exponi poteſt per axioma copulatiuum. Vt, Philippus & Alexander mille habent talenta, hoc eſt, Philippus mille habet, & totidem Alexãder. Aliquãdo per ſimul exponi poteſt. Vt heic: Philoſtratus & Aſpaſia nouem talenta habent, ſi intelligamus opes utriuſq; collectas eam ſummam efficere. Interdum exponitur per hoc eſt, quando præcedit interpretationem. Tum enim non res diuerſas cõnectit, ſed orationes, quæ eundẽ planè ſenſum habent, & quæ inuicem ſeſe declarant, Vt apud Terentium: Hanc tibi committo, & tuæ mãdo fidei. Valla ait hanc coniunctionem aliquãdo pro quia accipi, ut apud Ouid. in Faſtis: Nil aliud Veſtam, quàm purã intellige flãmam, Nataq; de flãma corpora nulla uides.

Fruſtra. Fruſtra. Sall. Quippe cuius neq; cõſilium, neq; incœptũ ullũ fruſtra erat. Idẽ: Poſtq̃ id fruſtra fuit, Iugurtham placãdi gratia accedit.

Heus. Heus. Teren: Heus heus Syre, rogat te Cteſipho ut redeas: Idẽ: Heus heus dico tibi Cherea. Idem: Heus heus Aeſchinus ego ſum, aperite aliquis actutum oſtium. Hinc geminatũ. Q. Curtius: Itaq; hinc morientium gemitus, hinc ad ſuos recurrentiũ miſerabilis facies.

Hodie. Hodie eleganter capitur pro hoc tempore. Vt uideas hodie multos qui pluris faciunt uel ſordidiſſimum quæſtum, quàm ſummã eruditionem.

Quintil.

Quintil. Sunt clari quoq; hodie autores. Iam quãdoq; pro tunc accipitur. Quintil. Quod ſi ſatis prudẽter ea uiderint, iam prope conſummata fuerit præcipiẽtis opera. Idem: Chryſippus quãuis nutricibus triennium dederit, tamen ab illis quoq; iam formandam quàm optimis inſtitutis mentẽ infantium iudicat. Ouid. in epiſt. Phyllidos: At ſi noſtra tuo ſpumeſcãt æquora remo, Iam mihi, iam dicar cõſuluiſſe meis. Verg. Iamq; iugis ſummæ ſurgebat Lucifer Idæ, Ducebatq; diem. Idẽ: Iamq; ferè mediã cœli nox humida metam Cõtigerat. Idem: Depreſſo incipiat iam tũc mihi taurus aratro Ingemere. Aliquando pro nunc. Idem: Iamq; hos curſu, iam præterit illos. Terẽ. Ego iam proſpiciã mihi. Interdũ pro præterea. Verg. Iam maris immẽſi prolẽ, & genus omne natãtũ. Iam uarias pelagi uolucres. Iamiam ſignificat mox uel repnete: ut iamiã aderit, ſimilis iamiam morituro. Ibi pro tũc. Terẽ. Sed ſi tu negaris ducere, ibi culpam in te trãsferet omnẽ. Imò aduerbiũ eligẽdi eſt, ſignificatq; quin potius. Varro: Nõ humanitas, imò ſæuitia eſt lædere innocẽtẽ. Pli. Nihil addiſci noua inquiſitione, imò ne ueterum quidem inuenta perdiſci. Indidem aduerbium compoſitum ab inde & idem, ſignificat ex eodem loco, uel ex eadem re ſeu cauſa. Vt indidem exiſtit auaritia. Gellius: Oritur Sol non indidem ſemper. Inſtar proprie ad magnitudinem ſignificat, licet nonnunquam ſimilitudini attribuatur. Vergilius: Ductores Danaum tot iam labentibus annis, Inſtar montis equum diuina Palladis arte Aedificant. Marſilius in conuiuium Platonis: Agatho amorem hominum inſtar formoſum pingit.

Iam. Iamiam. Ibi. Imò. Indidem. Inſtar.

Inſtar quãdoq; nõ ad ſimilitudinẽ, ſed ſimilitudinẽ ſignificat. Ouid. *in epiſt.* V*num in me ſcelus eſt, quod te ſcelerate recepi, Sed ſcelus hoc meriti pondus, & inſtar habet.*

Interea. Interea *idẽ quod intra illud tẽpus.* Teren. T*u hic nos dum eximus interea opperibere.* Idem: Ego *uirũ interea opperibor.* Idẽ: Cenſen, *me poſſe perpeti ne redeã interea?* Idem: Interea *mulier quædã abhinc triennium.* Idẽ: Interea *dum hæ ſileſcũt turbæ, edormiſcã hoc uilli.*

Interim. Idem *ſignificat interim.* Terẽ. T*u cum illa te intus oble ctа interim.* Idẽ: Interim *dum ante oſtiũ ſto, notus mihi quidã obuiã uenit.*

In uniuerſum. In *uniuerſum eſt, quod uulgus dicit in genere.* Quint. In *uniuerſum autẽ, ſi ſit neceſſe, durã potius, atq; aſperam cõpoſitionẽ malim eſſe, quàm effœminatã, & eneruẽ.* Idem: Verũ *ante quàm de ſingulis loquar, pauca in uniuerſum de uarietate opinionũ dicẽda ſunt.*

Itaq;. Itaq; *quũ in media ſyllaba tonũ habet, ſignificat & ita.* Terẽ. Ita *uolo, itáq; poſtulo ut fiat Chreme.* Cic. pro Deiotaro: At *eõdẽ te, quũ cœnauiſſes, redíturũ dixeras, itáq; feciſti.* Quãdo *autẽ in antepenultima tonus eſt, ergo uel igitur.* Vt, *itaq; tu uel tu itaq; da operã, uti cõualeſcas.* Quint. Nõ *lõge itaq;* Latina *ſubſequi debent, & cito pariter ire.*

Iuxta. Iuxta *quãdoq; ſignificat ad.* Plin. Duo *ſunt mõtes iuxta flumen* Indum. Interdũ *æque.* Vt *uir eſt doctus iuxta ac bonus.* Pli. Iuxta *diebus noctibusq́; tacitus labitur mũdus.* Idem: In Italiæ *partibus quibuſdã iuxta hyeme & æſtate fulgurat.* Sall. Hyemẽ *atq; æſtatẽ iuxta pati.* Idẽ: Nũc *uerò quo loco res noſtræ ſint, iuxta mecum omnes intelligitis.*

Mirum ni. Mirum *ni apud* Poëtas *ſignificat certe, uel nimirum.* Teren. in Eunucho: Mirum *ni ego*

ni ego me turpiter hodie hic dabo,cum meo decrepito
hoc Eunucho.I*dem:*M*irum ni hãc dicit, huic quæ data*
eſt dono. Modo *pro ſi.*V*erg.*P*rimus ego in patriam* Modo.
mecum,modo uita ſuperſit, A*onio rediens deducam uer*
tice muſas. Næ *adfirmandi aduerbium eſt,idem ſigni* Næ.
*ficans quod certe.*T*eren.*N*æ ille haud ſcit hoc paulum*
*lucri , quantum ei damni adportet.*I*dem:* N*æ ille haud*
*ſcit,quam mihi nunc ſurdo narret fabulã.*I*dem:*N*æ iſte*
*haud mecum ſentit.*I*dem:*N*æ illiuſmodi iam nobis ma=*
*gna ciuium penuria eſt.*I*dẽ:*M*ihi ſi unquam filius erit,*
*næ ille facillime utetur patre.*I*dem:* N*æ ego homo ſum*
*infelix.*I*dem:* N*æ ego fortunatus homo ſum.*I*dem:*F*a=*
*ciunt næ intelligendo,ut nihil intelligant.*P*lau.* N*æ tibi*
*hercle haud longe eſt os ab infortunio.*S*all.*N*æ iſta uo*
bis manſuetudo atq; miſericordia, ſi illi arma ceperint,
in miſeriam cõuertetur. Nedum *idem quod non mo* Nedum.
do,non ſolum,non tantum,ſed aliam in contextu ſeriem
*habet.*N*am in oratione adfirmatiua id quod maius eſt,*
*præponitur.*V*t talẽtum tibi darem,nedum aureum.*V*el*
duobus uerbis:ſanguinem pro te funderem,nedum pecu
niam darem:hoc eſt, commutatis partibus orationis,nõ
modo pecuniam tibi darem,uerum etiam ſanguinem pro
*te funderem.*I*n oratione negatiua præponitur id,quod*
*minus eſt.*A*ureum tibi non darem,nedum talentum.*V*el*
*duobus uerbis:*P*ecuniam non darem, nedum ſanguinem*
pro te funderem:id eſt,non ſolum pro te ſanguinẽ non
funderem,ſed ne pecuniam quidem darem. Ni *ſubiun* Ni.
*ctiuo iungitur.*T*eren.*N*i metuam patrem.* Niſi *quo=* Niſi.
ties in principio ſententiæ ponitur, uerbum principale

indicatiui

indicatiui modi poſtulat. Plautus: N*iſi annuus penus mihi datur, non ſubſiſtam*. In *medio orationis uerbum minus principale habet, nunc ſubiunctiui, nunc indicatiui modi*. Vt *uapulabis, niſi ſtudes, uel niſi ſtudeas*.

Non. Non, *nunquam adiungitur imperatiuo, niſi in compoſitione, ut noli: alijs modis ſæpiſsime*. Optatiuo: Vergilius: N*on illa quiſquam me nocte per altum* Ire, *neque à terra moneat conuellere funem*. Subiunctiuo: N*on mihi ſi linguæ centum ſint, oráque centum*, Fer*rea uox omnes ſcelerum comprendere formas*, Omni*a pœnarum percurrere nomina poſsim*. Ali*a ſatis nota ſunt, non ſcribis, ſcio te non ſcribere, ſeu non ſcripſiſſe*. Pro *hoc aduerbio aliquando ponuntur nihil & nullus*. Terentius: N*ihil circuitione uſus es*. Idem: N*ihil me fallis*. Idem: M*emini, tametſi nullus moneas*.

Num. N*um aliâs indicatiuum, aliâs ſubiunctiuum habet*. N*um ego te ſpoliaui? Viſe num redierit*. Teren. N*um immemor es diſcipuli?* Idem: N*um ſolus ille dona dat?* Quintil. N*um tamen ille totum in uno diem conſumpturus eſt?*

O. O, *aliquando notat admirationem*. Vergilius: O *fortunatos nimium bona ſi ſua norint* Agri*colas*. Q*uandoque indignationem: ut*, O *ſceleſtum hominem*. N*onnunquam deſyderium: ut*, O *mihi tam longe maneat pars ultima uitæ*. Interdum *exclamantis eſt*, O *fortunati quorum iam mœnia ſurgunt*.

Ob. Ob *ſignificat aliquando ante, uel contra*. Plautus *in* M*ilite*: N*unc demum experior ob oculos caliginem prius mihi obtigiſſe*. Idem *in* Truculento: Ir*ata eſt, quia ſcortum ob oculos*

los adduxerit. Cicero de finibus bonorum & malorum: Cuius incola Sophocles ob oculos uerſabatur. Titus Liuius ab urbe condita: Fœda mors ob oculos erat.

Obuiam datiuum poſtulat. Terentius: Hic fit mihi obuiam. Idem Curre pueris obuiam. Idem: Notus mihi quidam obuiam uenit. Idem: Nihil eſt quod malim, quàm illam totam familiam dari mihi obuiam. Salluſtius: Sæpe obuiam eundo periculis. Idem: Obuiam ire factionis potentiæ. Obuiam. Penes ſignificat apud. Sed uſurpatur frequentius in his quæ ſpectant ad dominium, laudem uel uituperium, commodum aut incommodum. Penes. Varro: Seruorum cura penes dominos ſit. Liuius: Vt penes eoſdem pericula belli, penes quos præmia eſſent.

Per primo refertur ad locum & tempus, ut per forum. Per. Plinius: Per ſeptem dies ſidus crinitum apparuit. Idem: Aeſtate arcus per meridiem non cernuntur. Iterum: Per hyemem niues cadere non grandines. Secundo iurandi eſt particula: ut, per Iouem. Tertio obteſtantis. Vergilius: Per connubia noſtra, per incertos Hymenæos. Quarto abnegantis in compoſitione: ut, periurus, perfidus, qui iuſiurandum fidémque non ſeruat. Quinto ſignificat uſque ad finem. Inde perlegere, perferre. Sexto, ualde: ut, perpulchre, perbelle. Septimo nimis, aut uehementer, quo modo in partem peiorem accipitur: ut, pertinax, id eſt, nimis tenax. Aliquando pro præter uſurpatur. Salluſt. Neque eos pudet, aut pœnitet, ſed incedunt per ora ueſtra magnifice. Per, ſyllabica adiectio ſignificat per tempus.

Vt pau

Vt pauliſper, aliquantiſper, parumper, tantiſper, pro
Perinde. *paulum, aliquãtum, parum, tantum temporis.* Perinde *ſignificat tria: ita, ſimul, multũ. Ita, ſequẽte ac uel acſi: ut, Fac perinde acſi res tua eſſet: faueo rei tuæ perinde ac meæ. Simul, Pli. Iunior: Funus Rufi clariſſimi & perinde feliciſſi*[illegible] *Multũ, Sueto. quare aduẽtus eius non perinde*
Porrò. *gratus fuit.* Porrò *ſignificat cæterũ uel autẽ, & nouo ac maioris cuiuſdam ſermonis initio conuenit. Cic. Quid ſit porrò animus. Idem pro Milone: Quid porrò quærendum eſt, factum ne ſit? At conſtat. Quintilianus: Porrò qui confeſſum defendit, non abſolutionem ſceleris petit, ſed licentiam. Plin. Iunior: Igitur cogendus fuiſti, cogi porrò non poteras, niſi periculo patriæ. Interdũ pro certe accipitur. Cicero: Nihil porrò tam inhumanum, tam immane, tam ferum, quàm committere, ut beneficio non dicam indignus, ſed uictus eſſe uideare. Quandoq; eſt dictio expletiua. Teren. in prologo Andriæ: Dehinc*
Præ. *ut quieſcant porrò moneo.* Præ *aliquando comparationem quandam inducit, ut præ nobis beatus uideris, id eſt, plus nobis. Teren. Ego illum contempſi præ me. Aliquando ſignificat propter. Teren. Miſera præ amore excluſit hunc foras. Cicero: Nec loqui præ mœrore potuit. Idem pro Milone: Neq; enim præ lachrymis loqui poſſum. Hæc præpoſitio tam compoſita, quàm ſeparata*
Pridie. *ſemper diphthongon habet.* Pridie *ſignificat præcedenti die tam in futuro tempore, quàm præterito. Pri-*
Pro. *die quàm redeas in patriam ſacrificium facito.* Pro *aliquando rationem uel proportionem quandam indicat rei, cui præponitur. Salluſt. Cohortes pro numero mul-*

tum

tum complet. Idem: Hisq; permiſſum eſt, uti pro tempore atq; periculo exercitum compararent, id eſt, pro ratione temporis & periculi. Idem: Tametſi longe aliter animo agitabat, tamen pro tempore benigne reſpondit. Quintus Curtius: Conſedit deinde in regia ſella multo excelſiore, quàm pro habitu corporis, hoc eſt, quàm pro ratione uel proportione corporis. Idē penè ſignificat prout. Quintil. lib. 1. Eadem litera alium atq; aliū intellectum, prout correpta uel producta eſt, ficit. Plin. Varietates colorum in nubibus cerni, prout admixtus ignis ſuperet aut uincatur. Q. Curtius: Omnia planctu tumultuq; prout cuiq; fortuna erat, caſtra repleuerant. Prout.

Quàm aliquando ſignificat quantum. Cice. Quàm moroſi ſunt qui amant, ex hoc potes intelligere. Quintil. Si tantopere efflagitantur, quàm tu adfirmas, permittamus uela uentis. Interdum pro ualde accipitur, ſed tum gaudet ſuperlatiuo. Quintil. Nato filio pater ſpem de illo primum quàm optimam capiat. Teren. Obſecro te, quàm primum hoc me libera metu. Idem: Fac quàm primum hæc audiat frater. Idem: Reſpondeat mihi, ut quid agam, quàm primum ſciam. Cicero in epiſtolis: Cura igitur ut quàm primum uenias. Idem Cælio: Gratiſſimum mihi feceris, ſi ad me in Ciliciam quàm primum ueneris. Idem: Ipſe operam dabo, ut te quàm primum uideā. Idem Seruio Sulpitio: Te uidere quàm primum cupio. Quandoq; pro poſt quàm uſurpatur. Quint. Curtius: Tyrus ſeptimo menſe, quàm oppugnari cœpta erat, capta eſt. Sæpenumero ſubauditur. Cicero: Tecum plus anno uixit. Terent. Plus millies iam audiui. Idem: Plus Quàm.

Quando. *quingẽtos colaphos infregit mihi. Quando interdum pro ißquidem uel quoniam ponitur, & ſic eſt cõiunctio cauſalis.* Verg. *Hic tibi ſabor enim, quando hæc te cura remordet.* Idem: *His ſe, quãdo ultima cernunt,* Extrema *iam in morte parant defendere telis.* Teren. *Meus fac ſis poſtremo animus, quando ego ſum tuus.* Idem: Duc me *ad eam, quando huc ueni, ut uideam.* Idem in Adelphis: *Poſtremo quando conſcia ſum à me culpam hanc eſſe procul.* Quintil. *Quando igitur orator eſt uir bonus, mores ante omnia erunt excolendi. Pro eodem accipi*

Quandoqdẽ. *tur quandoquidem.* Terentius: *Deos quæſo ut ſit ſuper=*

Quaſi. *ſtes, quandoquidem ipſe eſt ingenio bono. Quaſi idẽ eſt quod tanquam, aut uelut.* Pli. *Quaſi uero menſuram ullius rei poßit agere, qui ſui neſciat.* Teren. *In cõmune ut conſulas, quaſi illa tua ſit,* Pamphiliq; *ego ſim pater.* Idem: *Iam nunc times, quaſi nunquam adfueris.* Idem: *Iſthæc commemoratio, quaſi exprobratio eſt immemo= ris beneficij.* Quintil. *Quum uox quaſi in receſſu oris*

Quin. *auditur. Quin ſignificat aliquando cur non.* Vt *quin ad me uenis?* Cicero pro Rabirio: *Quin compeſcitis iſtã uocem indicem ſtultitiæ, teſtem prauitatis?* Verg. *Quin tu aliquid ſaltem potius quorum indiget uſus,* Vimini= *bus molliq; paras dextere iunco?* Terent. *Quid ſtas la= pis, quin accipis?* N*onnunquam age.* Terentius: *Quin tu uno uerbo dic, quid eſt, quod me uelis.* Idem: *Quin dic quid eſt, id eſt, age dic.* Plautus: *Quin tu eloquere quid faciemus, hoc eſt, age eloquere.* Interdum *& uel atque etiam.* Quintilianus: *Quin Cicero quoque idem teſtari uidetur, quum dicit, cauſas Cæſar egi multas.*

Verg.

Verg. *Quin aſpera Iuno, quæ mare nunc terraſq́; metu cœlumq́; fatigat, Conſilia in melius referet.* Quandoque. quòd Terentius: *Non dubium eſt, quin uxorem nolit filius.* Iterum: *Haud dubium eſt, ſi nolit quin eum poßim cogere.* Sæpe quòd non, uel qui non. *Nullus eſt quin te amet.* Cicero: *Neque quiſquam eſt, quin ſatietate iam defeſſus ſit.* Terentius: *Quam ioco rem uoluiſti à me, tandem quin perfeceris?* hoc eſt, quam non. Idem: *Nunquam ad te uenio, quin diſcedam ſapientior.* Idem: *Nunquam unum intermittit diem, quin ſemper ueniat.* Quoad pro quamdiu indicatiuis & ſubiunctiuis iungitur. Terentius: *Quid ſenem quoad expectatis ueſtrum?* Cicero: *Vt quoad poſſem & liceret, ab eius latere nunquam diſcederem.* Pro donec ſubiunctiuis. Plancus Ciceroni: *Omniaq́; integra ſeruem, dabo operam, quoad exercitus huc mittatis.* Quoad.

Quod aliquando in principio orationis ponitur nihil ſignificans. Quintilianus: *Quòd ſi ſatis prudenter ea uiderint, iam propè conſummata fuerit præcipientis opera.* Verg. *Quòd ſi tantus amor menti, ſi tanta cupido eſt, Accipe quæ peragenda prius.* Quoniam idem quod quia, quippe, etenim. Cicero Appio: *Idq́; me, quoniam tu ita uis, puto non inuita Minerua eſſe facturum.* Sæpe cauſam præponit toti orationi. *Vt quoniam una eſſe quoties libet non licet, cura frequentius ad me ſcribas.* Cicero: *Quoniã utriuſq; conſilij cauſam P.C. probatum uobis eſſe confido, priuſquã de rep. dicere incipio, pauca loquar de heſterna M. Antonij iniuria.* Hoc loco nõ licet ponere quippe, niſi inuerſa oratione: Quod. Quoniam.

*Prius quàm de rep. dicere incipio P.C. pauca loquar de
heſterna M. Antonij iniuria. Quippe probatā uobis eſſe
confido cauſam utriuſq; conſilij. Idem in Partitionibus:
Quoniam unde inueniantur quæ ad fidem pertinent, ha
beo: quemadmodum in dicendo ſingula tractentur, ex=*
Quoties. *pecto. Cicero nunquam quoties poſuit niſi adiuncto to=
ties: poſteriores illo ſæpenumero quoties pro quando*
Quum. *uſurparunt. Quum pro quando aliâs indicatiuum ha
bet, aliâs ſubiunctiuum. Vt quum dico, quum dicebam,
quum dixi, quum dicerem. Cicero: Nonnihil me conſo=
latur, quum recordor, quanta me complecteris beneuolē*
Sanè. *tia. Quemadmodum ſanus pro ualidus accipitur, ita
ſanè, pro ualde, quidem, aut certe. Gellius: Poterit ſanè*
Scilicet. *ita dici. Scilicet idem eſt, quod certe. Ouidius: Scilicet
interdum miſcentur triſtia lætis. Sall. Quod ſi tecum pa
tria atq; parentes poſſent loqui, ſcilicet hæc tibi dice=
rent. Idem: Sed ubi formido mētibus deceſſit, ſcilicet ea,
quæ ſecundæ res amant, laſciuia atq; ſuperbia inceſſere.
Idem: Sin ea contemnit, ſcilicet æſtimabitis, qualis illa
pax aut deditio ſit. Terē. Scilicet faciendū eſt, quod uis.*
Secundum. *Secundum ſignificat aliquando iuxta. Seruius Sulpi=
tius Ciceroni: Marcellum duo uulnera accepiſſe, unum
in ſtomacho, alterum in capite ſecundum aurem. Quā=
doque poſt. Cicero: Proxime & ſecundum deos homi=
nes hominibus maxime utiles eſſe poſſunt. Interdū pro.
Fabius: Ordinem dicendi ſecundum uires ingenij dabāt,*
Si. *hoc eſt, pro uiribus ingenij. Si coniunctio cauſalis eſt.
Vt ſi ſol oritur, dies eſt. Ponitur interdum pro ſiquidē,
uel quia. Verg. Veſtro ſi munere tellus Chaoniam pin=
gui glan*

gui glandem mutauit ariſta. Simul *geminatum idem eſt quod tum.* Quintil.*in præfatione:*Pluſquam impone*batur oneris ſponte ſuſcepi,ſimul ut pleniori obſequio demererer amantiſſimos mei,ſimul ne uulgarẽ uiam ingreſſus alienis demum ueſtigijs inſiſterem.* T. Liuius: *Audita clades ſimul pauorem,ſimul luctũ ingentẽ fecit.* Simul.

Sin *ſignificat ſed ſi.* Sall. *Ego regnum uobis trado firmum,ſi boni eritis:ſin mali,imbecillum.* Teren. *Si illum relinquo,eius uitæ timeo:ſin opitulor,huius minas.* Vix *unquam ponitur,niſi præcedente ſi.* Siquidẽ *una uox idem eſt,quod quoniam.* Quintil. *Nec minus error eorum nocet moribus:ſiquidem* Leonides Alexandri *pædagogus quibuſdam eum uitijs imbuit, quæ robuſtum quoq; & maximum regem ſunt proſequuta.* Apud Terentium:*Si quidem me amaret,tum iſtuc prodeſſet* Gnato,*item:*Occidi:*ſi quidem uera prædicas,&:*Actum *eſt, ſi quidem hæc uera prædicat,duabus dictionibus ſcribẽda ſunt.* Super *ſæpenumero ponitur pro de.* Verg. *Multa ſuper* Priamo *rogitans,ſuper* Hectore *multa.* Cicer. Attico: *Hac ſuper re ſcribam ad te.* Idem: *Hac ſuper re ſcripſi ad te.* Tacitus: *Multus ea ſuper re uariusq; rumor.* Tandem *ſignificat poſtremum.* Verg. *Iam tandem Italiæ fugientis prendimus oras.* Terẽ. *Ab uix tandem ſenſi ſtolidus.* Per *interrogationem habet urgens quiddam & accelerans.* Cicero: *Quouſq; tandem abutêre* Catilina *patientia noſtra?* Liuius: *Quouſq; tandem ignorabimus uires noſtras?* Tanquam *idem eſt, quod quaſi aut uelut.* Cice. Cælio: *De Dolobella uideas, tanquam ſi res tua agatur.* Quintil. *Apud minores ali-* Sin. Siquidem. Super. Tandem. Tanquam.

quādiu detinēt, tanq̄ inſtituēdis artibus magis ſit apta me diocritas præceptoris. Idē: *Siue cōtemnentes tanq̄ parua quæ prius diſcimus ſtudia.* Idē: *Ne qs igitur tanq̄ parua faſtidiat Grāmatices elemēta.* Cic. *Seruio Sulp.* *Multo añ*

Tantiſper. *tanq̄ ex aliqua ſpecula proſpexi tēpeſtatē futurā.* Tātiſper aduerbiū ſignificat tamdiu, poſtulatq; poſt ſe dū, donec, quādiu, uel quoad. Terē. *Tātiſper cauet, dū id reſci tum iri credit.* Idem: *Ego te meum eſſe dici tantiſper uolo, dum quod te dignum eſt facis.* Plautus: *Meretrix tantiſper blanditur, dum illud, quod rapiat, uidet.* Te=

Temere. *mere eſt ſine cura uel ratione.* Vt *cauendum, ne quid te mere dicas.*

Valde. Valde *per ſyncopen pro ualide dicitur.*

Vel. Vel *ſignificat aut, etiam, ſaltem.* Fabius: *Eximia uirtus tua efficit, ut te uel maxime diligā.* Plau. *Si nō tangēdi, uel nobis uidendi procul ſtantibus copia detur.*

Vltra. Vltra *exceſſum notat.* Val. Max. *Socrates nihil ultrà petendū à dijs arbitrabatur, quàm ut bona tribuerent, quia ij demū ſcirēt, quid unicuiq; eſſet utile.* Quintil. *Nihil peius eſt ijs, qui paulū aliquid ultra primas literas progreſſi falſam ſibi ſciētiæ perſuaſionē induerūt.* Idē: *Ne amaritudinē ſemel pceptā etiā ultra rudes annos reformidet.*

Vſq;. Vſq; *accōmodatur locis & tēporibus. Locis, ut uſque ad* Numantiam, *uſq; ad flumē, uſq; in flumen.* Terēt. *Ex* Aethiopia *eſt uſq; hæc.* Plau. *in* Rudēte: *Longe uſque à cāpis ultimis.* Idē ī Perſa: *Quas tu attuliſti mihi ab hero meo uſq; è Perſia.* Cice. Pro A. Cluētio: *Cōperi mulierē quandā uſq; à mari ſupero Romā proficiſci cū magno comitatu.* Tēporibus, *ut uſq; ad quintā horā, uſq; ſub obſcurū noctis.* Verg. *Sub ipſum Arcturū tenui ſat erit ſuſpendere ſulco, ubi uſq; ſubauditur.* Quintil. *Cuius diſci*

pline uſus in noſtrã uſq; ætatẽ deſcẽdit. Et cũ ablatiuo, *à prãdio uſq;, à pueritia uſq; honeſtißime uixit.* Terẽ. in Adelph: *Vſq; à pueris curaui ambos ſedulo.* Idẽ ĩ Heau. *Mihi magnã cũ eo iã inde uſq; à pueritia ſemp fuit familiaritas.* Cic. *Quod augures oẽs uſq; à Romulo decreuerũt.* Quint. lib. I. *Quũ antiqtus uſq; à Chirone uſque ad noſtra tẽpora durauerit.* Vt ſignificationes octo habet. Aliqñ ſignificat quò. Ouid. *Vt corpus redimas, ferrũ patieris & ignes.* Interdũ q̃uo. *Vt uales?* Verg. *Vt uidi, ut perij, ut me malus abſtulit error.* Nõnunquã quippe uel qa ſequẽte relatiuo. Quint. *Nec ignoro quos trãſeo, nec utiq; dãno, ut qui dixerim eſſe in oĩbus utilitatis ali qd, id eſt, qa dixi.* Quãdoq; ſicut. Fabius: *Quod ut lõge optimũ ita difficillimũ.* Quinto quãuis. Plau. *Vt iſtuc periculũ ingẽs ſit, me tñ nõ interfecit.* Sexto quòd. *Nõ eſt opus ut fugias.* Septimo poſtquã. Cic. *Equidẽ ut ueni ad urbẽ, nõ deſtiti oĩa & ſentire, & dicere, & facere, quæ ad cõcordiã pertineret.* Octauo ne nõ. *Vereor ut poßim* hoc eſt, ne nõ poßim. Cice. pro M. Marcello: *Vereor ut hoc qd' dicã, pinde intelligi poßit auditu, atq; ipſa cogitans ſentio.* Terẽ. in Andria: *Dies hic, ut mihi ſit ſatis uereor ad agẽdũ.* Vt ne idẽ ſignificat, qd' ne pticula ſola. Vt ne. Terẽ. in Eunuch. *Vlciſcar, ut ne impune in nos illuſeris.* Idẽ in Andria: *Vt ne pater p me ſtetiſſe credat.* Cic. Curioni: *Sed tñ ita uelim, ut ne qd properes.* Idẽ pro Mil. *Opa datur, ut iudicia ne fiãt.* Ibidẽ: *Si hic illi, ut ne ſit impune.* Idẽ in Verrẽ: *Impetrãt, ut ne iurẽt.* Idẽ ad Brutũ: *Oĩ ſtudio à te cõtendo, ut Cic. meũ ne dimittas.* Idẽ pro Cluẽt. *Me obſecrare cœpit, ut ne ſeſe lege defenderẽ.* Idẽ p P. Quintio: *Ita poßideto, ut Quintio ius ne auferatur.*

Vt.

Idem pro domo ſua. Vt M. Tullius in ciuitate ne ſit. Idē pro Sexto Roſcio Amerino: Vt ne planè illudamur ab accuſatoribus. Idē pro Gn. Rabirio: Vt ne plura de pudicitia dicerē. Varro de re ruſt. Vt ne plus quarta pars eximatur mellis. Vitruuius: Vt ne plus pateant palmum. Idē: Vt ab aquæ ui ne diſſoluantur. T. Liuius de bello Macedonico: Id ut ne fiat, uno modo cauendū arbitror.

DIFFERENTIAE, ET ALIquot *aliæ deſcriptiones uocū indeclinabiliū.*

Modo, aliâs nunc. EAndem ferè in oratione uim & elegantiam habent particulæ tres geminatæ modo, aliâs, nūc. Vt modo negat, modo ait. Nunc neminē admittit, nunc omnibus occurrit. Plin. de luna. Modo curuata in cornua, modo æqua portione diuiſa, modo ſinuata in orbem. Maculoſa eademq; ſubito prænitens immenſa orbe pleno, ac repēte nulla. Aliâs admota cælo, aliâs cōtingua mōtibus, nūc in aquilonē elata, nunc in auſtros deiecta. Plin. iunior: Nunc cythara, nūc lyra perſonatur. Quintil. Actionem Cicero aliâs quaſi ſermonē: aliâs eloquentiā quandam corporis dicit. Dum & donec quādoq; iungūtur ſubiūctiuo. Vt dabo operā literis donec moriar, id eſt, uſq;

Donec. ad mortē. Quintil. Donec literas qui inſtituuntur facie norint, nō ordine. Quandoq; indicatiuo: ut dabo operā literis donec uiuo, hoc eſt, quādiu uiuo. Quoad ſignificat quandiu, donec, uel quouſque. Vt dabo operam

Circa. literis quoad uiuam, uel quoad moriar. Circa locum & tempus notat. Vt circa forum, circa horam tertiam. Circiter tempus & numerum. Plau. Redito huc circiter meridiem. Q. Curtius. Multi eo bello capti, circiter duo

duo milia deſiderati. Intra, *tempus:ut, ueniam intra ho ram.* Infra, *locum:ut, infra tectum.* Etiam *ad dignitatem refertur:ut, infra dignitatẽ tuam eſt, hoc eſt, minus quàm dignitatem tuam deceat.* Tempus *uixdum præteritum ſignificatur per modo: paulo longius, per dudũ & iam-dudum: adhuc longius, per nuper, pridem, & iampridẽ: longißimum, per quondam, olim & iamolim.* Iamdudũ, *iampridem, iamolim, dicuntur de rebus durantibus, & uerbum exigunt præſentis temporis.* Vt, *iamdudũ finem exigit epiſtola.* Iampridem *abſum è Gallia.* Iamdudum, *iampridẽ, iamolim te amant omnes.* Terẽ. Quid *interim iamdudum gnatus ceſſat cum Syro?* Idem: Iamdudum *amat te.* Idem: Te *iandudum quæro* Mitio. Idem: Iam-*dudum animus eſt in patinis.* Verg. Iampridẽ *nobis cœli te regia Cæſar* Inuidet. T. Liuius: Præualentis populi *uires iampridẽ ſe ipſæ cõficiunt.* Fabius: Olim *iam imperator inter fulgentes uirtutes tuas liuor locum quærit.* Idem *iam omiſſo ait:* Illam *facilitatẽ olim deſideramus, pro iamolim.* Iamdudum, *iampridem, iamolim dicimus, quaſi iam à dudum, iam à pridẽ, iam ab olim.* Contrà *dudum, pridem, & olim dicũtur de rebus non durãtibus, & uerbũ habẽt præteriti tẽporis.* Vt, *dudũ te quæſiui, ſi nunc non amplius quæro.* Pridem *fuit in ædibus meis.* Olim *fuimus* Troës. Olim *etiam futurum ſignificat.* Cic. Olim *mundus igne interiturus eſt.* Modo, nunc, mox, *tria diuerſa tempora habent:ut, modo ſcripſit, nunc ſcribit, mox ſcribet epiſtolam.* Terentius: Modo *è* Dauo *audiui.* Idem: Modo *quid deſignauit?* Idem: Mox *ego huc reuertar.* Continuo, protinus, ſtatim, *præcedente negatione,*

Dudum, pridem, olim.

Modo, nũc, mox.

tione, aut addita particula interrogatiua uim negandi habente, ſignificant non ideo. Quintil. Continuo ne ſi ille ſtulte cogitauit, nobis quoque ſtulte dicendum eſt?

Cominus. *Cominus certare dicuntur, quum res manibus, & gladijs inter hoſtes agitur.* Eminus. *Eminus, quum iaculis inter ſe decertant. Cominus eſt è propinquo loco, eminus è longinquo. Particulis iam uero, age uero, quid quod, quū progreſſu incandeſcit oratio utimur. Iam uero quid referam? Age uero ad bellum in Africa geſtum ueniamus. Quid quod ſuos etiam inceßit? Ne dicas non uero, tum autem: ſed contra non autem, tum uero.* Viciſsim. *Viciſsim ſignificat alternatim: ut uiciſsim ſuccumbunt oneri. Interdum ediuerſo. Cice. Sed ego admiratione quadam uirtutis eius: ille uiciſsim opinione fortaſſe nonnulla, quam de moribus meis habebat, me dilexit.* Mutuo. *Mutuo ſignificat inuicem. Cice. Mutuo ſe amabant, quandoq; ediuerſo. Cice. Fac me mutuo diligas.* Inuicem. *Inuicem, idem eſt quod mutuo. Quintil. Qui ſe ardentiſsimo amore inuicē dilexerunt. Idem: Quid o atq; u permutatæ inuicem? ut Hecoba, Culchides. Nōnunquam ediuerſo. Quintil. Qui ſi nihil inuicē præſtant, indigni fuerunt defenſione. Valer. Max. Ab eo inuicem non diligeretur. His tribus uocibus iam, iamiam & mox, explicatur Græcorum paulopoſt futurum: ſignificant enim paulopoſt, uel ſtatim. Vt iam aderit: ſimilis iamiam morituro: mox audies. Differunt ultro, citro, huc & illuc: quod ultro & citro dicantur in dictis & factis.* Vltro, citro. *In dictis, Cice. Multiſq; uerbis ultro citroq; habitis. In factis, idem 2. de natu. deo. Sic naturis his, ex quibus omnia conſtant, ſurſum, deorſum,*

*ſum,ultro citroq́; cõmeantibus mundi partium coniun=ctio cõtinetur.*Huc *& illuc in factis ſolum.* Pli.*Siue hic eſt ille generabilis rerum naturæ ſpiritus huc illucq́; tan quam in utero aliquo uagus.* Diſtant ultro *&* ſponte, *quod ultro ſolum referatur ad animata.* Teren. *Venit Chremes ultro ad me. Sponte etiam ad inanimata.* Vt, *hæc herba ſponte creuit.*Lapis *ſponte decidit.*Quintil. Plus *quàm imponebatur oneris ſponte ſuſcepi.* Vt,ut=pote,quippe,*ſignificant quia ſequẽte relatiuo,qui,quæ, quod.*Quintil. Deinde *quum preferenda ſunt ſtudia,ca ligat in ſole,& omnia noua offendit,ut qui ſolus didi=cerit,quod inter multos faciendum eſt.*Vtpote. Sal. *An=tonius procul aberat,utpote qui magno exercitu expe ditos in fugam ſequeretur, hoc eſt , quia ſolus didicit, quia ſequebatur.* Dicimus *& utpote quum.*Pli. *Plerũq; & tardius,utpote quũ annuo & biẽnij ſpacio durauerint.*Idẽ:Vtpote *quũ plura exẽpla ſint,id eſt,q̃a plura ſunt exẽpla.Sũt orationes ubi utimur niſi,& nõ quàm.* Vt *q̃d eſt animal niſi corpus cum anima cõcretũ?*Terẽ. Tu *quãtus quãtus nihil niſi ſapiẽtia es.*Sall.*Omniũ cõſi liorũ,niſi nouiſſimi particeps.* Idem:*Nihil metuere,niſi turpẽ famã.*Idẽ:*Quæ niſi ijs,qui uidere,nemini credibi lia ſunt.*Vocibus *niſi & q̃,ſine diſcrimine utimur,quum eas antecedit aliud,aliter,uel cõparatiuus.*Vt *q̃d eſt ani mal aliud q̃ corpus cum anima cõcretum?*Nihil *aliud,q̃ aut niſi ſapiẽtia es.*Cic.*Nihil quæſiuit aliud,niſi iuſtitiã, grauitatẽ,fidẽ.* Quintil.*Nihil facilius niſi totã orationẽ omnino non agere.* Voce *præterq̃ utimur, ubi poneretur præter.* Vt *omnibus places præter me , uel præterq̃ mihi.*

Vltro,ſpõte.

Vt,*utpote. quippe.*

Niſi.

mihi. Sex aduerbia *quaſi, uelut, ueluti, tanquam, uti, ceu,* imaginem rei ſignificant, & exponuntur per uerbum ſubſtantiuum. Vt, tu incedis uelut rex uel tanquam rex: aut ueluti urſus, id eſt, tanquam eſſes rex uel urſus. *Sicut, ſicuti, ut,* ſimilitudinem notant, & per idem uerbum explicantur. Vt, tu loqueris ſicut rex, id eſt, ſicut rex lo

Quò. quitur. Pro eodem accipiuntur *ut, uti, quò.* Cura ut conualeſcas. Da operam uti doctior euadas. Quintil. Quò

Quare. ſit leuius ipſum illud, in quod exercent. *Cur, quare, quamobrem, quapropter,* ſic utimur. Multæ ſunt cauſæ, quamobrem cupio, pro propter quas. Cice. Attico: Sed erant cauſæ, cur hoc tẽpore iſtic eſſe nollem. Idem: Non fuit cauſa, cur tantum laborem caperes. Idem: Nulla res eſt, quamobrem iſtum nolim ex paternis probris emergere. Teren. in Adel. Nihil reperio, quamobrem lauder tantopere. Plaut. Sed quid eſt, quapropter nobis malum minitemini?

In rem, & è re. *In rem, è re, è dignitate, è rep. & ex fide* eſſe dicimus. Plau. in Aulularia: Quod in rem eſſe utriq; arbitremur. Ibidẽ: In rem hoc tuam eſt. Ibidem: Hæc tu eadem, ſi confiteri uis, in rem tuam feceris. Ibidem: Iſtud in rem utriq; eſt maxime. Idem in Amphitryone: Quæ maxime in rem ueſtram cõmunem ſient. Salluſt. in Catilina: In rem fore credens uniuerſos appellare, hoc eſt, utile fore. Terent. in Phor. Non hercle ex re iſtius me inſtigaſti. Cic. Attico: Summa erit hæc, ſtatues ut ex fide, fama, req́; mea uidebitur. Idem Bruto: Facis ex tua dignitate, & ex rep. Eidem: Et tu ſi arbitrere utile fore, & ex rep. eſſe, perſequere bello Dolobellam. Salluſt. in Catilina: Certe ſcio, quæ ſtudio dixerit, è rep. dixiſſe.

Titus

Titus Liuius ab urbe condita: Faceret quod è rep. fideq́; ſua duceret. *Idem de bello Macedonico:* Loquendo plura, quæ in rem non eſſent, die conſumpto. *Ibidem:* Hortatur, imperat, quæ in rem ſunt. *Idem de bello Punico:* Vt ſi è rep. cenſeret eſſe, ueniret. In diem, in horam, in annum, pro de die in diem, de hora in horam, de anno in annum eleganter dicimus. *Cice.* Barbarorum eſt in diem uiuere. *Idem in Tuſculanis:* Nos in diem uiuimus. *Titus Liuius de bello Punico:* In diem rapto uiuit. *Ibidem:* Nihil ex raptis in diem cõmeatibus ſuperabat. *Cicero in Philippicis:* Qui in horam uiuerent. In ſingulos dies ueteres dicebant pro ſingulis diebus, uel per dies ſingulos. *Varro:* Se capturum de prædio in dies ſingulos denariûm mille. *Cicero in Catilinam:* Creſcit in dies ſingulos hoſtium numerus. *T. Liuius ab urbe condita:* Quæ bina millia æris in annos ſingulos penderent. *Ibidem:* Vt in ſingulas horas capite dimices tuo. Ornatius in paucos dies, in duos menſes, in quintũ annũ dicimus, quàm pro paucis diebus, pro duobus menſibus, pro quinto anno. *T. Liuius:* In duos menſes induciæ factæ. *Idem de bello Macedonico:* Naues in diem tertium expediri iubet. *Idem ab urbe cõdita:* Ludos, quos Torquatus dictator in quintum annum uouiſſet. Heu, aliquando accuſatiuum habet, ut heu me miſerum, heu ſtirpem inuiſam. *Pli.* Heu dementiam. Quandoq́; nominatiuum, heu pietas, heu priſca fides. *Teren. in Adel.* Heu miſera. Hei datiuo iungitur, hei mihi qualis erat, quantum mutatus ab illo Hectore. Eheu nullum caſum poſcit. *Verg. in Buco.* Eheu quid uolui miſero mihi. Væ datiuo iungitur.

In diem.

Heu, hei, eheu, uæ.

Martialis:

Quoquo-uerſum. *Martialis: Væ tibi cauſidice.* *Quoquouerſum, aduerbium ſignificat, uerſus quemcunq; locum. Cæſar in commen.* Eius *imperio claſſem quoquouerſum dimittunt. Cato de re ruſtica :* Pedes *denos quoquouerſum habeat.*

Quaqua-uerſum. *Quaquauerſum, per quemcunq; locum. Cæſar in commen.* Legatos *quaquauerſum dimittere.* *Aliquouerſum, uerſus aliquem locum.* Plaut. Ego *pol iſtam iam aliquouerſum regulam dedero.* *Aliouerſum, uerſus alium locum, & per metaphoram, ob aliam cauſam.* Plau. *Atque ego iſtuc aliò uerſum dixeram.* *Vtroq; uerſum, uerſus utrũq; locum.* Plaut. in Captiuis: *Vtroq; uerſum rectum eſt ingeniũ ad te, atq; ad illum.*

Pridie. *Pridie ſignificat præcedenti die: poſtridie, poſtero die: ut, quidam pridie ductam uxorem, poſtridie repudiauit.*

Quia & quod. *Quia & quod, de cauſa efficiente: quò & ut, de fine dicuntur.* Non *caſtigo te, quòd odio habeam, ſed quò meliorẽ efficiam.* In *priore parte cauſa efficiens eſt: in poſteriore, finalis.*

Quatenus et quouſque. *Quatenus & quouſq;, ſignificant uſq; ad quod tempus, & uſq; ad quem locum.* Vt *quatenus ibimus?* *Quouſq; agri tui fines protraxiſti?* Cicero *de amicitia:* Videamus, *ſi placet, quatenus amor in amicitia progredi debeat.* In Inſtitutionibus *legum:* Eſt *autem littus maris, quatenus hybernus fluctus maximus excurrit.* Cicero: *Quouſq; tandem abutere* Catilina *patiẽtia noſtra?* Fabius: Mihi *placet* Latinam *rationem ſequi, quouſq; patitur decor.*

Quum & tum. *Quum & tum particulæ geminum habent uſum. Aliquando enim exponi poſſunt per minus & magis.* Quum *doctus, tum probus, hoc eſt, minus doctus, magis probus, uel probior, quàm doctior.* Interdũ quum

quum generali, tum particulari iungitur, gaudentq́; ſigno Omnis. *Quum omnes autores ſic ſentiunt, tum* Homerus. *Quum in omni diſciplina, tum in* Rhetorica *exercitatiſſimus.* Cicero : *Luxuria uero quum omni ætati turpis, tum ſenectuti fœdiſſima eſt.* Idem: *Quum reliquis in rebus, tum in ſermone communi uiciſſitudine nonnunquam utendum.* Idem: *Quum in omni genere, tum in hoc ipſo magna quædam eſt uis naturæ.* Hic *tum exponi poteſt per & præſertim.* Etſi, *tametſi, & quanquam in principio orationis, libri, aut epiſtolæ ſoli indicatiuo iunguntur: in medio etiam ſubiunctiuo.* Etſi, *tametſi, & quanquã.* Cicero: Etſi *nihil noui adferebatur.* Idem: Etſi, *ubicunq́; es, in eadem es naui.* Idem : *Quod ipſum etſi non iniquum eſt, in tuo duntaxat periculo.* Idem: *Quam etſi ſpero eſſe falſam, nunquam tamen uerbis extenuabo.* Idẽ Attico: Etſi *nihil noui afferebatur.* Idem pro Milone: Etſi *uereor iudices.* Quintilianus: *Quod fecerunt plerique ueterum, qui etſi nondum quenquam ſapientem repertum putabant, præcepta tamen ſapientiæ tradiderũt.* Idem: *Quare tametſi me fateor uſurum quibuſdam quæ philoſophorum libris continentur, tamen ea iure uereq́; contenderim eſſe operis noſtri.* Salluſtius: *Quæ tametſi animus aſpernabatur.* Idem: Tametſi *longe aliter animo agitabat, tamen pro tempore benigne reſpondit.* Terentius: Obtundis, *tametſi intelligo.* Idem: *Quid iſtuc* Phædria, *quanquam illam cupio abducere, uerumtamen potius quàm te inimicum habeam, faciam ut iuſſeris.* Salluſtius: *Quãquam tibi immaturo uita erepta eſt.* Quintil. *Quanquam hæc ſequenti tẽpore interciderũt.* Idem:

Nec *refert*

Nec refert de Græco an de Latino loquar, quanquam Græcum eſſe priorē placet. Idem: Quanquam ſuus cuiq; dignus eſt. Idem: Quanquam fuerunt, qui nobis quoque adijcerēt dualem ſcripſere legêre. Idem: Id mea quidem opinione, quanquam ſint, qui diſſentiant, ſatis non eſt. Idem: Cædi uerò diſcipulos, quanquam & receptum ſit & Chryſippus non improbet. Eandem penè naturam

Etiamſi. *habet etiamſi. Cicero pro M. Marcello: Quem deum, etiamſi cupiat, opitulari poſſe reip. credamus. Idem: Vt mihi uideantur dij immortales, etiamſi pœnas à populo Romano ob aliquod delictum expetiuerint, omnē ſpem ſalutis ad clementiam uictoris contuliſſe. Idem: Quam tibi, eitamſi non deſideras, tamen mittam. Quintil. Nihil aſpere nos dicturos teſtandum: ut etianſi non poſſumus conuitiari, nolle uideamur. Idem: Etiamſi in utranq; par tem ualent arma facundiæ.*

Quamuis & licet. *Quamuis & licet ſemper ſubiunctiuum poſtulant. Verg. Quamuis multa meis exiret uictima ſeptis. Idem: Quamuis Eliſeos miretur Græcia campos. Fabius: Quamuis autem non tam me uinceret præſtandi quod exigebatur, fiducia, quàm negandi uerecundia: latius ſe tamen aperiēte materia, plus quàm imponebatur oneris ſponte ſuſcepi. Idem: Nam is quamuis nutricibus triennium dederit, tamen ab illis quoque iam formandam, quàm optimis inſtitutis mentem infantium iudicat. Idem: Accendunt omnia hæc animos: & licet ipſa uitium ſit ambitio, frequenter tamen cauſa uirtutum eſt. Idem: Licet enim dicamus aliquid proprium, ſpecioſum, ſublime, nihil tamen horum niſi in complexu loquendi ſerieq; contingit. Quamuis rariſſime cum indicatiuo*

dicatiuo reperitur. Terent. *in Adelphis:* Non tam cito, *quamuis etiam maneo otioſus hic.*

PARTICVLAS AC, ATQVE, PRO *quàm accipi, quum eas præcedit Alius.*

ALiud, *aliter, contra, ſecus, ſimile, pariter, æque, & quandoq; comparatiuum, eleganter poſt ſe particulas ac, atq;, ut, quàm, admittunt:* Terẽ. *in* Phor. *Aliud mihi reſpondes ac rogo.* Cice. *in* Verrem. *Ne alio menſe, ac fas erat, commitia haberentur.* Idem *de oratore.* Poteſt enĩ nõ ſolũ *aliud mihi, ac tibi, ſed mihi ipſi aliud aliâs uideri.* Idem *pro* Cor. Balbo. *Quid ergo hi poſſunt aliud iudicare, ac iudicauerunt?* Idem *de arte rheto. Aut ſi alia ratione, aut aliam ob cauſam, ac dicet ſe reus feciſſe, demonſtrabitur eſſe factũ.* Cæſar *in commẽ. Qui longe alia ratione, ac reliqui Galli bellum gerũt.* T. Liuius *ab urbe condita: Aliam ſuam ac transfugarũ cauſam eſſe.* Plau. *Illi ſunt alio ingenio atq; tu.* Terent. *in Andria: Alium nunc cenſes eſſe me atq; olim, quum dabam?* Cice. *Non alius eſſem atq; nunc ſum.* Idem *in Academicis: Quum aliud agnoſceret, atq; ſentiret:* Idẽ *in rheto. Alio nomine illam rẽ de qua agitur appellari oportet, atq; aduerſarij dicunt.* Cæſar *in commen. Docet longè alia ratione eſſe bellum gerendum, atq; antea geſtum ſit.* Idem. *Longe aliud ſibi capiendum conſilium, atq; antea ſenſerat.* Idem. *Longe aliam eſſe nauigationem in concluſo mari, atq; in apertiſsimo oceano perſpiciebant.* Idem. *Aliæ ſunt legati partes, atq; imperatoris.* Apud Sallu. *Alia &: Longe mihi alia mens eſt* P. C. *quum res atq; pericula noſtra conſidero, & quũ*

Ac. Atq;.

ſententias nonnullorum ipſe mecũ reputo.

AC, ATQVE, PRO QVAM, PRAE=
cedente aduerbio aliter, uel aliorſum.

TErent. in Heauton. *Aliter tuum amorem, atq; eſt accipis.* Varro *de lingua latina: Aliter atque in reliquis dicitur.* Idem *de re ruſt. De emptione aliter dico, atque fiet.* Idem *de lingua lat.* Hoc *nunc aliter fit, atq; olim.* Ibidem. *Quædam aliter olim ac nunc.* Cice. *de oratore. Quum aliter ſentias ac loquare.* Cice. in Partitionibus *oratorijs. Caſu quum aliter cecidit, ac ſperatum & putatum ſit.* Idem in Sall. Neque *enim qui ita uiuit ut tu, aliter ac tu loqui poteſt.* Idem *de officijs. Aliter de illis, ac de nobis iudicamus.* Cice. *pro Sexto* Roſcio. *Aliter cauſam agi, atque ille exiſtimaret.* T. Liuius *ab urbe condita.* Longe *aliter patres, ac plebem afficere.* Cice. *de arte rhet. Quum aliter quid accidit, atque hi qui arguuntur, arbitrati eſſe dicuntur.* Idem *de finibus bonorum & ma. Hic ſ loquebatur aliter, atq; omnes ſentiebant.* Idem. *Sed aliter, atque oſtenderam facio.* Idem *pro domo ſua. Hæc homines improbi ad quoſdam uiros fortes longe aliter atque à me dicta ſunt detulerunt.* Terent. Nunquam *te aliter, atq; es in animũ induxi meũ.* Idem. Neue *aliorſum, atque ego feci acceperit.*

PARTICVLA CONTRA, CVM
atque, ac, quàm, poſita.

PRimum *exempla de atque ponentur: tum de ac: poſtremo de quàm.* Cic. *pro* P. *Sylla.* Iam *enim faciã criminibus omnibus penè diſſolutis cõtra atq; in cæteris cauſis fieri ſolet.* Idem *in Catilinã.* Idemq; *iuſſerũt ſimulachrum*

lachrum Iouis facere maius, & in excelſum collocare, contra atq; antea fuerat. Idem in Som.Scip. *Qui uerſatur retro contrario motu atq; cælũ.* Cæſar in comment. *Qui contra atq; eſſet dictũ prælium commiſiſſent.* Cic. pro Cor.Bal. *Si deniq; aliquid, quod non contra ac liceret factum diceretur, ſed cõtra atq; oporteret.* Idem de oratore. *Vt cõtra ac dicat accipi, & ſentiri uelit.* Idem in Verrẽ. *Si hæc cõtra ac dico eſſent omnia.* Idẽ de fin. bo. & ma. *Itaq; cõtra eſt ac dicitis.* Idẽ de diuinatione. *Vides tamẽ omnia ferè cõtra ac dicta ſunt eueniſſe.* Idẽ in Philip.12. *Præſertim quũ cõtra ac Deiotarus ſenſit, uictoria belli iudicauerit.* Sall. in Catil. *Vbi uidet Catilinam cõtra ac ratus erat cõtendere.* Cice. pro A.Cecin. *Miror te hoc in hac re alieno tẽpore, & contra quàm iſta cauſa poſtulaſſet defendiſſe.* Idẽ pro Clu. *Generi ſui cõtra, quàm fas erat, amore capta.* Idem pro domo ſua. *Aut q̃d de ueſtro iure, aut religione, cõtra quàm propoſuerã diſputabo.* Idẽ de arte rhet. *Qui cõtra quàm ſcriptũ ſit aliquid probare uelit.* Ouid. *Obſequio tranãtur aquæ: nec uincere poſſis Flumina, ſi cõtra q̃ rapit unda, nates.* Vl. de ſeruitutibus, quod ui, aut clã l. Pretor ait: *Si quis cõtra quàm prohiberetur, fecerit.* Idẽ. Quod ui, aut clam. l. Si alius. Ait Iul. *qui ante nũtiationis remiſſionem contra quàm prohibitus fuerit, opus fecerit.*

SECVS, CVM QVAM, AC, ATQVE.

PLautus. *Ne me ſecus honore honeſtes, quàm ego te.* Cicer. *Me non multo ſecus facere, quum de oratore diſputem, ac facerem ſi eſſet mihi de hiſtrione dicendũ.* Idem pro Lucio Murena: *Nõ ſecus, ac ſi meus* Secus.

eſſet frater. Iterum. Non *dixi ſecus, ac ſentiam.* Idē *pro* Planco. *Cuius ego ſalutem non ſecus, ac meam tueri debeo.* Idem. *Sed aliquanto ſecus, atq; in tradenda arte dici ſolet.* Idem *de nat. deorum.* Q*uoniam cœpi ſecus agere, atq; initio dixeram.* Verg. *Haud ſecus, atq; alto in luco.* Idem. *Haud ſecus, ac iuſsi faciunt.*

SIMILIS, PAR, AEQVE, ET *comparatiuus cum ac, atq;, quàm.*

TEren. in prologo Phor. Ne *ſimili utamur fortuna, atq; uſi ſumus.* Cice. *de fin. bon. & ma.* Itaq; & *ſimilis erit finis boni, atq; antea fuerat.* Cæſar *in cōmen.* Hortatur *eos, ut ſimili ratione atque ipſi fecerunt, ſuas iniurias perſequantur.* T. Liuius *ab urbe condita. Similem pauorem inde, fugamq; fore, ac bello Gallico fuerat.* Cice. De *nat. deo.* Neque *enim mihi par ratio cum* Lucilio *eſt, ac tecum fuit.* T. Liu. *ab urbe condita.* Ne*quaquam pari ad patienda ea robore, ac* Romani *fuiſſent.* Teren. in Andr. Q*uis miſer æque ac ego?* Iterum.

Aeque. Miſer *æque atque ego.* Cæſar *in comment.* Aequa *ferè latitudine, atque ille congeſtus ex materia.* Cice. Aeque *turpe, atque illud, de quo ante dixi.* Plaut. Ridiculus *æque nullus eſt, quàm dum eſurit.* Idem in Aularia. Nunquam *æque patri nuncium lepidum attulit, quàm ego nunc meæ heræ nunciabo.* Cicero: Mihi *quidem uidetur diutius abfuturus, ac uellem.* Horat. Arctius *atque hedera procera aſtringitur* Ilex.

Ioachimi

IOACHIMI FORTII RING. ANDOVERpiani Elementa Græca.

DE LITERIS.

ORATIONEM *omnem partibus ſex componi cōſtat: periodis, membris, inciſis, uerbis, ſyllabis, literis. Literarū formæ quatuor & uiginti:* α, β, γ, δ, ε, ζ, η, θ, ι, κ, λ, μ, ν, ξ, ο, π, ρ, σ, τ, υ, φ, χ, ψ, ω. *Vocalium longæ* η, ω: *breues,* ε, ο: *communes* α, ι, υ. *Mutabiles* α, ε, ο. *Ita dictæ, quòd in uerborum præteritis mutentur* α, ε, *in,* η: ο *in* ω. *Vt* ἀκούω ἤκουον, ἐθέλω ἤθελον, ὀνομάζω ὠνόμαζον. *Ex his diphthongi* κυρίως, αι, αυ, ει, ευ, οι, ου: *impropriè* ᾳ, ῃ, ῳ, υι, ηυ, ωυ. *Porrò inter conſonantes, duplices* ζ, ξ, ψ: *immutabiles, quæ non mutantur in futuris uerborum,* λ, μ, ν, ρ: *tenues,* κ, π, τ: *mediæ,* γ, β, δ: *denſæ* χ, φ, θ. *Monadicon ſiue* ἄσημον σ. *Sic appellatum, quod non habeat ſignificationem, ut aliæ.* Etenim ξ, ζ, ψ, *& ſemiuocales ſunt, & duplices:* λ, μ, ν, ρ *ſemiuocales immutabilesq́;*: σ *dūtaxat ſemiuocalis.* ρ *in augmento & compoſitione geminatur, ut* ἐπίῤῥημα. Ει *diphthongon, Latini nunc mutant in* i *longum, ut in dictionibus* Darīus, Thalīa, Alexandrīa, ironīa, Nīlus: *nunc in* e *longum, ut chorēa,* Aenēas. Γ *ante* γ, ξ, χ, κ, *per* n *profertur,*

ἄγγελος, λύγξ, ἔγχος, ἀνάγκη. τ poſt ν per δ proferendum, & κ per γ, ſi ipſum γ præceſſerit, θεόντε, ἀνάγκη. π per b Latinum præcedente μ, ut πέμπω.

DE ACCENTIBVS.

Προσῳδιῶν ſiue accentuum genera quatuor, τόνοι, πνεύματα, χρόνοι, πάθη. Toni tres ſunt grauis, acutus, circumflexus. Spiritus duo, denſus & tenuis. Tempora totidem, longũ & breue. Adfectus tres, apoſtrophus, ὑφὲν, diſtinctio. Accentus grauis eſt in omnibus ſyllabis, quæ non habent proprium tonum: notatur ſolum in fine dictionis pro acuto παρὰ θεῦ. In ultima ponitur tonus acutus, quando ipſa uel breuis eſt, uel longa abſque ſynæreſi, ut καλὸς, σοφὸς, ἀνήρ. In penultima, quum uel breuis ipſa eſt, uel ultima longa: λόγος, ἀνθρώπου. In antepenultima nunquam, niſi ultima fuerit breuis: φιλόσοφος, λέγεσθαι. Excipiuntur Attica, ut μενέλεως, φύσεως. In omni genitiuo & datiuo ultima longa & tonum habens circumflectitur: ποιητοῦ ποιητῇ, τιμῆς τιμῇ, θεοῦ, θεῷ. Reliqui caſus acutum habent, τιμὴν, θεόν. Item omnis longa per ſynæreſin, ut ποιῶ, ποιεῖς, ποιεῖ. Longa penultima præcedens breuem ſemper circumflectitur: μοῦσα. Contra ultima longa, antepenultima caret tono, penultima circumflexo.

Grauis. Acutus. Circũflexus.

Enclitica uox tonum flectit in ſyllabam præcedentem, ſi antecedat προπαροξύτονον, προπερισπώμενον, aut παροξύτονον cum trochæo: ἄνθρωπός τε, σκῶλόν τε

λόν τε

λόν τε, φύλλά τε. Abijcit omnino, præcedente ſpondæo, iambo, pyrrhichio, ſeu periſpomeno: ἀτρείδης τε, ἄναξ τε, γλύος τε, φῶς τε. Ἐστὶν poſitum in exordio orationis, aut ſequens aliquam harum uocum: οὐ, οὐκ, ὡς, οὕτως, ἀλλὰ, τοῦτο, priorem ſyllabam acuit: ἔστι πόλις, οὐκ ἔστιν, ὡς ἔστιν, οὕτως, ἔστιν, ἀλλ᾽ ἔστιν, τοῦτ᾽ ἔστιν. Si ſequatur ὀξύτονον ſiue περισπώμενον, tonum amittit: καλός ἐστιν, ἑρμῆς ἐστιν. Si iungatur dictioni paroxytonæ, ſiue illa trochæus ſit, ſiue iambus, ſiue pyrrhichius, ſiue ſpondæus, tonum habebit poſterior uerbi ſyllaba: φύλλα ἐστὶν, ἥρως ἐστὶ, γέλως ἐστὶ, λόγος ἐστίν. Si præcedat προπαροξύτονον uel προπερισπώμενον, tonus in præcedentem ſyllabam reijcitur: φιλόσοφός ἐστι, φαῦλός ἐστι. Si προπερισπώμενον in poſitione longam deſinat, tonus manet in poſteriore ſyllaba uerbi ἐστὶ, φοῖνιξ ἐστί.

Acutus tonus in ultima ſyllaba poſitus, nomen facit ὀξύτονον: in penultima, παροξύτονον, ſeu βαρύτονον: in antepenultima, προπαροξύτονον, ſiue βαρύτονον. Circumflexus in poſtrema, περισπώμενον: in penultima, προπερισπώμενον: Vt καλός, λόγος, ἄνθρωπος, ξενοφῶν, μοῦσα. Omnis uocalis in principio dictionis ſignatur ſpiritu uel aſpero, uel leni. υ & ρ ſemper aſpirantur. ρ ſi geminũ fuerit in una dictione, prius ſignatur tenui ſpiritu, poſterius denſo, ut ἐπίῤῥημα.

Omnis uocalis aſpirata, adſumpta υ aſpirationem Spiritus.
abijcit, ὅρος, οὖρος. Græcorum aſpirationem Latini ſæpenumero uertunt in σ, ὑπὲρ ſuper, ὑπὸ ſub, ὗς ſub, ἕρπω ſerpo, ἕ ſe, ἕξ ſex, ἑπτά ſeptem.

ἓξ, εἷς, ἓν ideò uidentur habere denſiorem ſpiritum, quàm ἐξ, εἰς, ἐν, quod dignitate quadam nomen præſtet præpoſitioni. Ἀπόστροφος nota eſt, qua indicamus è fine dictionis ablatū eſſe aliquid. Quod quatuor accidit uocalibus: ε, ο, α, ι: & duabus diphthongis αι, οι. Vt φέρ᾽ εἰπὲ, τοῦτ᾽ ἐμὸν, παρ᾽ ἡμῶν, ἐφ᾽ ἡμῖν, βούλομ᾽ ἐγὼ, οἴμ᾽ ὡς ἄχθομαι. ὑφὲν eſt nota, qua duas dictiones cōiungimus, ut ante‿malorū.

Apoſtrophus

ὑφέν.

ὑποδιαστολὴ, qua male cohærentia diſcernuntur, ut cor,uinum inſtaurat, ne Coruinum dicere uidearis.

Hypodiaſtole.

DE ARTICVLO.

Vocum quibus oratio conſtat, octo ſunt genera: articulus, nomen, uerbum, participium, pronomen, præpoſitio, aduerbium, coniunctio. Articuli præpoſitiui hoc modo declinantur. Ἀρσενικὰ ἑνικά. ἡ εὐθεῖα ὁ. ἡ γενικὴ τοῦ. ἡ δοτικὴ τῷ. ἡ αἰτιατικὴ τόν. Δυϊκά. ἡ εὐθεῖα καὶ αἰτιατικὴ τώ. ἡ γενικὴ καὶ δοτικὴ τοῖν. Πληθυντικά, ἡ εὐθεῖα οἱ. ἡ γενικὴ τῶν. ἡ δοτικὴ τοῖς. ἡ αἰτιατικὴ τούς. ἑνικὰ θηλυκά. ἡ, τῆς, τῇ, τήν. Δυϊκὰ, τὰ ταῖν. Π. αἱ, τῶν, ταῖς, τάς. Οὐδέτερα, τὸ, τοῦ, τῷ, τό. Δ. τὼ, τοῖν. Π. τὰ, τῶν, τοῖς, τά. Subiunctiui ſic. Ἀρσενικὰ ἑνικά. ὅς, οὗ, ᾧ, ὅν. Δ. ὥ, οἷν. Π. οἵ, ὧν, οἷς, οὕς.

Θηλυκά. Ε, ἥ, ἧς, ᾗ, ἥν. Δ. ἅ, αἷν. Π. αἵ, ὧν, αἷς, ἅς. Οὐδέτερα. Ε, ὅ, οὗ, ᾧ, ὅ. Δ. ὥ, οἷν. Π. ἅ, ὧν, οἷς, ἅ. Ex præpoſitiuis ſubiunctiuos effeceris, mutato τ in aſpirationem, ut τοῦ οὗ, τῷ ᾧ.

ὁ, οἱ

ὁ, οἱ, ἡ, αἱ, *præpoſitiui tono carent: ſubiunctiui non.*

ACCIDENTIA NOMINVM.

Nominibus accidunt, γένος, εἶδος, σχῆμα, ἀριθμός, πτῶσις. *Genera quinq; ſunt*: ἀρσενικὸν, ὁ λόγος: θηλυκὸν, ἡ μοῦσα: οὐδέτερον, τὸ ῥῆμα: κοινὸν, ὁ καὶ ἡ ἄνθρωπος: ἐπίκοινον, ὁ ἀετὸς *hæc aquila*, ὁ στρουθὸς *hic paſſer*, ἡ χελιδὼν *hæc hirundo. Diſtant commune & epicœnum, quòd cõmune eſt ubi uiſu diſcernimus ſexum, ut* κύων *canis: ubi diſcrimen minus apparet, epicœnum. Species ſiue* εἴδη *duo*: πρωτότυπον, *ut* οὐρανός, *&* παράγωγον. *Poſterioris genera ſeptem.* Συγκριτικὸν, οἷον ὀξύτερος: ὑπερθετικὸν, οἷον ὀξύτατος: πατρωνυμικὸν, πριαμίδης: ὑποκοριστικὸν, ἀνθρωπίσκος: κτητικὸν, βασιλικόν: παρώνυμον, ἀνθηρός: ῥηματικὸν, ποίημα. *Cõparatiua ab adiectiuis in* ος *fiunt mutato* σ *in* τερος: λευκὸς λευκότερος, σόφος σοφώτερος. *Si penultima poſitiui longa fuerit* ο μικρὸν *ſeruatur: ſin breuis, uertitur in* ω μέγα. *Adiectiua in* ης *&* εις *cõparatiuum faciunt in* εστερος: ἀληθὴς ἀληθέστερος, χαρίεις χαριέστερος. *Poſitiua in* υς *à neutro genere, addito* τερος: *ut* βραχὺς βραχύτερος. *In* ους, τερος *aſſumunt*: εὔνους εὐνούστερος. *Superlatiuum fit mutatione* τερος *in* τατος: λευκότερος λευκότατος. *Comparatiua in* ων *ſuperlatiua faciunt in* ιστος, *ut* ἡδίων ἥδιστος. Σχήματα δύο: ἁπλοῦν, ἵππος: σύνθετον, φίλιππος. *Numeri tres*: ἑνικὸς, θεός: δυϊκὸς, θεώ: πληθυντικὸς, θεοί. Πτώσεις *quinq;* ὀνομαστικὴ *uel* εὐθεῖα, γενικὴ, δοτικὴ, αἰτιατικὴ, κλητική.

DECLINATIONES NOMINVM.

Prima. QVinq; ſunt nominum declinationes. Prima terminationes duas habet, ας & ης. In hac omnia maſculina ſunt, & in ſecūda fœminina. ὁ αἰνείας, αἰνείου, αἰνείᾳ, αἰνείαν, ὦ αἰνεία. Δ. αἰνεία, αἰνείαιν, ὦ αἰνεία. Π. αἰνεῖαι, αἰνειῶν, αἰνείαις, αἰνείας, ὦ αἰνεῖαι. ὁ χρύσης, χρύσου, χρύσῃ, χρύσην, ὦ χρύση. Δ. χρύσα, χρύσαιν, ὦ χρύσα. Π. χρύσαι, χρυσῶν, χρύσαις, χρύσας, ὦ χρύσαι.

Secunda. Secunda totidem habet terminationes, α & η. ἡ μαῖα, μαίας, μαίᾳ, μαῖαν, ὦ μαῖα. Δ. τὰ μαία, μαίαιν, ὦ μαία. Π. μαῖαι, μαιῶν, μαίαις, μαίας, ὦ μαῖαι. ἡ μοῦσα, μούσης, μούσῃ, μοῦσαν, ὦ μοῦσα. Δ. μούσα, μούσαιν, ὦ μούσα. Π. μοῦσαι, μουσῶν, μούσαις, μούσας, ὦ μοῦσαι. τιμὴ, τιμῆς, τιμῇ, τιμὴν, ὦ τιμή. Δ. τιμὰ, τιμαῖν, τιμά. Π. τιμαὶ, τιμῶν, τιμαῖς, τιμὰς, ὦ τιμαί. Nomina deſinentia in α purum, ρα, δα, uel θα, ſeruant α in obliquis.

Tertia. Tertia quoque terminationes duas habet, ος maſculinorum ac fœmininorum, & ον neutrorum. ὁ θεὸς, θεοῦ, θεῷ, θεὸν, ὦ θεέ. Δ. θεὼ, θεοῖν, ὦ θεώ. Π. θεοὶ, θεῶν, θεοῖς, θεοὺς, ὦ θεοί. ἡ ὁδὸς, τῆς ὁδοῦ, τῇ ὁδῷ, ὁδὸν, ὦ ὁδέ. Δ. τὰ ὁδὼ, ταῖν ὁδοῖν, ὦ ὁδώ. Π. αἱ ὁδοὶ, ὁδῶν, ὁδοῖς, ὁδοὺς, ὦ ὁδοί.

τὸ καλὸν, καλοῦ, καλῷ, καλὸν, ὦ καλόν. Δ. τὼ καλὼ, καλοῖν, ὦ καλώ. Π. καλὰ, καλῶν, καλοῖς, καλὰ, ὦ καλά.

Quarta. Quarta etiam duas terminationes

minationes habet, ως *maſculinorum & fœmininorum, &* ων *neutrorum. Hæc in omnibus caſibus ſeruat* ω. ὁ μενέλεως, τοῦ μενέλεω, τῷ μενέλεῳ, τὸν μενέλεων, ὦ μενέλεως. Δ. τὼ μενέλεω, τοῖν μενελέῳν, ὦ μενέλεω. Π. οἱ μενέλεῳ, τῶν μενέλεων, τοῖς μενέλεῳς, τοὺς μενέλεως, ὦ μενέλεῳ. ἡ ἅλως, τῆς ἅλω, τῇ ἅλῳ, τὴν ἅλων, ὦ ἅλως. Δ. τὰ ἅλω, τῶν ἅλων, ταῖς ἅλῳς, τὰς ἅλως, ὦ ἅλῳ.

τὸ εὔγεων, τοῦ εὔγεω, τῷ εὔγεῳ, τὸ εὔγεων, ὦ εὔγεων. Δ. τῷ εὔγεω, τοῖν εὔγεῳν, ὦ εὔγεω. Π. τὰ εὔγεω, τῶν εὔγεων, τοῖς εὔγεῳς, τὰ εὔγεω, ὦ εὔγεω. *Quinta uarias terminationes habet, & diuerſorum generum. Hæc ſimilis eſt Latinorum tertiæ.* ὁ αἴας, τοῦ αἴαντος, αἴαντι, αἴαντα, ὦ αἴας *&* ὦ αἶαν. Δ. τὼ αἴαντε, τοῖν αἰάντοιν, ὦ αἴαντε. Π. οἱ αἴαντες, αἰάντων, αἴασι, αἴαντας, ὦ αἴαντες. ἡ τρυγὼν, τῆς τρυγόνος, τρυγόνι, τρυγόνα, ὦ τρυγών. Δ. τὰ τρυγόνε, ταῖν τρυγόνοιν, ὦ τρυγόνε. Π. αἱ τρυγόνες, τῶν τρυγόνων, ταῖς τρυγόσι, τὰς τρυγόνας, ὦ τρυγόνες. τὸ βῆμα, βήματος, βήματι, βῆμα, ὦ βῆμα. Δ. βήματε, βημάτοιν, ὦ βήματε. Π. βήματα, βημάτων, βήμασι, βήματα, ὦ βήματα. *Monoſyllaborum quintæ declinationis genitiuus & datiuus tonum habent in poſteriore ſyllaba: reliqui caſus in priore.* Vt, πᾶς παντὸς παντὶ πάντα πάντες, χεὶρ χειρὸς χειρὶ χεῖρα χεῖρε, εἷς ἑνὸς ἑνὶ ἕνα. *Quinta.*

Nomina

Nomina in ευς *uarie flectuntur.* ὁ βασιλεύς, τοῦ βασιλέως ἀττικῶς, βασιλῆος καὶ βασιλεῖος ἰωνικῶς, βασιλίος βοιωτικῶς, βασιλεῦς δωρικῶς. *E quibus Aeolice mutato accentu* βασίληος, βασίλειος, βασίλευς. *Omnis datiuus in ultima ſyllaba* ι *habet:* αἰνείᾳ, μούσῃ, θεῷ, μενέλεῳ, πατρί. *Genera mutantur hoc modo:* πᾶς πᾶσα πᾶν: βραδὺς βραδεῖα βραδύ: χαρίεις χαρίεσσα χάριεν: ἀληθὴς ἀληθές: φιλόπατρις, τὸ φιλόπατρι: τέρην τέρεν: εὐδαίμων εὔδαιμον. ἁπλοῦς ἁπλῆ ἁπλοῦν: διπλοῦς διπλῆ διπλοῦν: τριπλοῦς τριπλῆ τριπλοῦν: τετραπλοῦς τετραπλῆ τετραπλοῦν: μολιβδοῦς μολιβδῆ μολιβδοῦν: χαλκοῦς χαλκῆ χαλκοῦν: χρυσοῦς χρυσῆ χρυσοῦν.

CONTRACTIONES NOMINVM.

Contractorum nominum duo genera, πολυπαθῆ,
καὶ ὀλιγοπαθῆ. Πολυπαθῶν *terminationes ſex,*
ης, ες, ος, ις, ι, ας. ὀλιγοπαθῶν, ευς, ους, ω & ως, υς
& υ. *Contrahuntur autem hoc modo.* Δημοσθένεος
ης. ους, δημοσθένει ει, δημοσθένεα η, δημοσθένεε η, δημο-
ος. σθενέοιν οῖν, δημοσθένεες εις, δημοσθενέων ῶν, δη-
ες. μοσθένεας εις. Τὰ τείχεα η, ἀληθέα ῆ. Τῷ ὄφιϊ ὄφι,
ις. ὄφιες ὄφις, ὄφιας ὄφις. Τὰ σινήπια σινήπι. *Vel* τῷ
ας. ὄφεϊ ὄφει, ὄφεες ὄφεις, ὄφεας ὄφεις: σινήπεα σινήπη.
Τοῦ κρέαος κρέως, κρέαϊ κρέᾳ, κρέαε κρέα, κρεάοιν κρεῷν,
ευς. κρέαα κρέα, κρεάων ῶν. Βασιλεῖ εῖ, βασιλέες εῖς, βασι-
ους. λέας εῖς. οἱ βόες βοῦς, βόας βοῦς. Τῆς λητόος λητοῦς,
ω. λητόϊ λητοῖ, λητόα λητῶ. *Horum dualia & pluralia*
tertiæ declinationis ſunt: ut τὰ λητώ, ταῖν λητοῖν, αἱ
υς. λητοὶ, τῶν λητῶν. Τῷ ἡδεῖ εῖ, ἡδέες εῖς, ἡδέας εῖς.

βότρυες βότρυς, βότρυας βότρυς.

DE NOMINIBVS NVMERORVM.

Numerorum ordines quinq;. Primus, ἓν, δύο, τρία, τέσσαρα, πέντε, ἓξ, ἑπτὰ, ὀκτὼ, ἐννέα, δέκα, ἕνδεκα, δώδεκα, δεκατρία, uel τρία καὶ δέκα, minore præeunte, ſi cõiunctio interponatur: δεκατέσσαρα, δεκαπέντε, δεκαὲξ, δεκαέπτα, δεκαόκτω, aut ὄκτω καὶ δέκα, δεκαεννέα, εἴκοσι, εἰκοσιὲν, εἰκοσιδύο, εἰκοσιτρία, τριάκοντα, τριακονταὲν, τεσσαράκοντα, πεντήκοντα, ἑξήκοντα, ἑβδομήκοντα, ὀγδοήκοντα, ἐννενήκοντα, ἑκατὸν, διακόσια, τριακόσια, τεσσαρακόσια, πεντακόσια, ἑξακόσια, ἑπτακόσια, ὀκτακόσια, ἐννεακόσια, χίλιοι, δισχίλιοι, τρισχίλιοι, μύριοι. Secundus, διπλοῦς, τριπλοῦς, τετραπλοῦς, πενταπλοῦς, ἑξαπλοῦς, ἑπταπλοῦς, ὀκταπλοῦς, ἐννεαπλοῦς, δεκαπλοῦς. Tertius, διπλάσιος, τριπλάσιος, τετραπλάσιος, πενταπλάσιος, ἑξαπλάσιος, ἑπταπλάσιος, ὀκταπλάσιος, ἐννεαπλάσιος, δεκαπλάσιος.

Quartus, μονὰς, δυὰς, τριὰς, τετρὰς, πεμπτὰς, ἑκτὰς, ἑπτὰς, ὀγδοὰς, ἐννεὰς, δεκὰς, χιλιὰς, μυριάς. Quintus, πρῶτος, δεύτερος, τρίτος, τέταρτος, πέμπτος, ἕκτος, ἕβδομος, ὄγδοος, ἔννατος, δέκατος, ἑνδέκατος, δυοκαιδέκατος, εἰκοσός, εἰκοσὸς πρῶτος, εἰκοσὸς δεύτερος, τριακοσὸς, τεσσαρακοσὸς, πεντηκοσὸς, πεντηκοσὸς πρῶτος, ἑξηκοσὸς; ἑβδομηκοσὸς, ὀγδοηκοσὸς, ἐννενηκοσὸς, ἑκατοσὸς; διακοσιοσὸς, τριακοσιοσὸς, τεσσαρακοσιοσὸς, πεντακοσιοσὸς, ἑξακοσιοσὸς, ἑπτακοσιοσὸς, ὀκτακοσιοσὸς; ἐννακοσιοσὸς, χιλιοσὸς, δισχιλιοσὸς, τρισχιλιοσὸς; μυριοσός.

μυριοσός. Hippocrates: θεωρητὴ δὲ πάλιν ἡ ἑπτακαιδεκάτη, αὐτὴ γάρ ἐστι τετάρτη ἀπὸ τῆς τεσσαρεσκαιδεκάτης. Indicatiuus decimusſeptimus, quartus enim eſt à decimoquarto. Numeros, qui infra decem ſunt, notant characteres, α β γ δ ε ς ζ η θ. Denarios omnes infra centum, ι κ λ μ ν ξ ο π ϟ. Centenarios, ρ σ τ υ φ χ ψ ω ϡ. ᾱ cum nota ſuperpoſita, mille.

CONIVGATIONES VERBORVM.

QVinq; uerborum ordines ſunt. Primus habet ante ω, β π φ πτ: in futuro ψ, in præterito φ. Vt, λείβω, τέρπω, γράφω, τύπτω. Secundus ante ω habet γ κ χ κτ σσ uel ττ ζ: in futuro ξ, in præterito χ. Vt, λέγω, πλέκω, ἔχω, τίκτω, ὀρύττω, παίζω.

Tertius habet δ θ τ ζ ττ ω purum: in futuro σ, in præterito κ. Vt, ᾄδω, πλήθω, ἀνύτω, φράζω, πλάττω, ἀκούω. Quartus in præſenti & futuro quatuor immutabiles λ μ ν ρ: in præterito κ. Vt, ψάλλω, νέμω, κρίνω, σπείρω. Quinto comprehenduntur uerba in ημι, ωμι, υμι: ut, ἵστημι, τίθημι, δίδωμι, ζεύγνυμι.

Actiuorum ergo triplex terminatio: ω βαρύτονον, ῶ περισπώμενον, & μι: ut, λέγω, ποιῶ, τίθημι. Verborum tempora ſunt præſens, præteritum imperfectum, futurū, duo indefinita quæ ſignificatione non differunt, præteritum perfectum, præteritum pluſquamperfectum.

In præ

In præteritis ε *præponitur ſi prima uerbi litera ſit* De augmētis
conſonans. Si uocalis, α & ε *in* η *uertuntur*, ο *in*
ω, αι *in* ῃ, αυ *in* ηυ, οι *in* ῳ. *Vt*, ᾄδω ᾖδον,
ἐρωτάω ἠρώτων, ὀρύττω ὤρυττον, αἴρω ᾖρον,
αὐδῶ ηὖδον, οἰκτείρω ᾤκτειρον. Reliquæ *uocales*
η, ι, υ, ω, *non mutantur*. *Dicimus enim* ἡγέομαι
ἡγεόμην, ἰάπτω ἴαπτον, ὑβρίζω ὕβριζον, ὠνέομαι ὠνεόμην. *Coniugantur autem uerba hoc modo. Actiua præſens, indicatiuum:* τύπτω τύπτεις τύπτει. Δ. τύπτετον τύπτετον. Π. τύπτομεν τύπτετε τύπτουσι. *Præteritum imperfectum:* ἔτυπτον ἔτυπτες ἔτυπτε. Δ. ἐτύπτετον ἐτυπτέτην. Π. ἐτύπτομεν ἐτύπτετε ἔτυπτον. *Imperatiuum:* τύπτε τυπτέτω. Δ. τύπτετον τυπτέτων. Π. τύπτετε τυπτέτωσαν. *Optatiuum:* τύπτοιμι τύπτοις τύπτοι. Δ. τύπτοιτον τυπτοίτην. Π. τύπτοιμεν τύπτοιτε τύπτοιεν. *Subiunctiuum:* ἐὰν τύπτω τύπτῃς τύπτῃ. Δ. ἐὰν τύπτητον τύπτητον. Π. ἐὰν τύπτωμεν τύπτητε τύπτωσι. *Infinitum:* τύπτειν.

τύπτω.

Futurum indicatiuum: τύψω τύψεις τύψει. Δ. τύψετον τύψετον. Π. τύψομεν τύψετε τύψουσιν. *Optatiuum:* τύψοιμι τύψοις τύψοι. Δ. τύψοιτον τυψοίτην. Π. τύψοιμεν τύψοιτε τύψοιεν. *Infinitum:* τύψειν.

Futurum.

Indefinitum primum, indicatiuum: ἔτυψα ἔτυψας ἔτυψε. Δ. ἐτύψατον ἐτυψάτην. Π. ἐτύψαμεν ἐτύψατε ἔτυψαν. *Imperatiuum:* τύψον τυψάτω. Δ. τύψατον τυψάτων. Π. τύψατε τυψάτωσαν.

ἀόριστος α.

Optatiuum: τύψαιμι τύψαις τύψαι. Δ. τύψαιτον τυψαίτην. Π. τύψαιμεν τύψαιτε τύψαιεν. *Subiunctiuum*: ἐὰν τύψω τύψῃς τύψῃ. Δ. ἐὰν τύψητον τύψητον. Π. ἐὰν τύψωμεν τύψητε τύψωσιν. *Infinitum*, τύψαι.

Præteritum. Præteritum perfectum, indicatiuum: τέτυφα τέτυφας τέτυφε. Δ. τετύφατον τετύφατον. Π. τετύφαμεν τετύφατε τετύφασιν. *Imperatiuum*: τέτυφε τετυφέτω. Δ. τετύφετον τετυφέτων. Π. τετύφετε τετυφέτωσαν. Optatiuum: τετύφοιμι τετύφοις τετύφοι. Δ. τετύφοιτον τετυφοίτην. Π. τετύφοιμεν τετύφοιτε τετύφοιεν. *Subiunctiuum*: ἐὰν τετύφω τετύφῃς τετύφῃ. Δ. ἐὰν τετύφητον τετύφητον. Π. ἐὰν τετύφωμεν τετύφητε τετύφωσιν. *Infinitum*: τετυφέναι. *Præteritum plusquamperfectum*: ἐτετύφειν ἐτετύφεις ἐτετύφει. Δ. ἐτετύφειτον ἐτετυφείτην. Π. ἐτετύφειμεν ἐτετύφειτε ἐτετύφεισαν.

ἀόριστος β. *Indefinitum ſecundū, indicatiuum*: ἔτυπον ἔτυπες ἔτυπε. Δ. ἐτύπετον ἐτυπέτην. Π. ἐτύπομεν ἐτύπετε ἔτυπον. *Imperatiuū*: τύπε τυπέτω. Δ. τύπετον τυπέτων. Π. τύπετε τυπέτωσαν. Optatiuum: τύποιμι τύποις τύποι. Δ. τύποιτον τυποίτην. Π. τύποιμεν τύποιτε τύποιεν. *Subiunctiuum*: ἐὰν τύπω τύπῃς τύπῃ. Δ. ἐὰν τύπητον τύπητον. Π. ἐὰν τύπωμεν τύπητε τύπωσι. *Infinitū*: τυπεῖν. *Futurum ſecundum, indicatiuum*: τυπῶ τυπεῖς τυπεῖ. Δ. τυπεῖτον τυπεῖτον. Π. τυποῦμεν τυπεῖτε τυποῦσι. Optatiuum: τυποῖμι τυποῖς τυποῖ. Δ. τυποῖτον τυποίτην. Π. τυποῖμεν τυποῖτε τυποῖεν. *Infinitum*: τυπεῖν.

Media. *Media, præſens indicatiuum*: τύπτομαι τύπτῃ τύπτεται. Δ. τυπτόμεθον

τύπτεσθον τύπτεσθον. Π. τυπτόμεθα τύπτεσθε τύ=
πτονται. *Præteritum imperfectum:* ἐτυπτόμην ἐτύπτου
ἐτύπτετο. Δ. ἐτυπτόμεθον ἐτύπτεσθον ἐτυπτέσθην.
Π. ἐτυπτόμεθα ἐτύπτεσθε ἐτύπτοντο. *Imperati=
uum:* τύπτου τυπτέσθω. Δ. τύπτεσθον τυπτέσθων.
Π. τύπτεσθε τυπτέσθωσαν. *Optatiuum:* τυπτοίμην
τύπτοιο τύπτοιτο. Δ. τυπτοίμεθον τύπτοισθον τυ=
πτοίσθην. Π. τυπτοίμεθα τύπτοισθε τύπτοιντο.
Subiunctiuum: ἐὰν τύπτωμαι τύπτῃ τύπτηται. Δ.
ἐὰν τυπτώμεθον τύπτησθον τύπτησθον. Π. ἐὰν
τυπτώμεθα τύπτησθε τύπτωνται. *Infinitum:* τύπτεσθαι.
Futurum primum, indicatiuum: τύψομαι τύψῃ τύψεται.
Δ. τυψόμεθον τύψεσθον τύψεσθον. Π. τυψόμε=
θα τύψεσθε τύψονται. *Optatiuum:* τυψοίμην τύψοιο
τύψοιτο. Δ. τυψοίμεθον τύψοισθον τυψοίσθην. Π.
τυψοίμεθα τύψοισθε τύψοιντο. *Infinitum:* τύψεσθαι. ἀόριστος α.
Indefinitum primum, indicatiuum: ἐτυψάμην ἐτύψω
ἐτύψατο. Δ. ἐτυψάμεθον ἐτύψασθον ἐτυψάσθην.
Π. ἐτυψάμεθα ἐτύψασθε ἐτύψαντο. *Imperatiuum:* τύ
ψαι τυψάσθω. Δ. τύψασθον τυψάσθων. Π. τύψασθε
τυψάσθωσαν. *Optatiuum:* τυψαίμην τύψαιο τύψαιτο.
Δ. τυψαίμεθον τύψαισθον τυψαίσθην. Π. τυψαί=
μεθα τύψαισθε τύψαιντο. *Subiunctiuum:* ἐὰν τύψω=
μαι τύψῃ τύψηται. Δ. ἐὰν τυψώμεθον τύψησθον τύ=
ψησθον. Π. ἐὰν τυψώμεθα τύψησθε τύψωνται. *Infini=
tum:* τύψασθαι. *Præteritum perfectum, indicatiuum:* τέ= *Præteritum.*
τυπα τέτυπας τέτυπε. Δ. τετύπατον τετύπατον.
Π. τετύπαμεν τετύπατε τετύπασιν. *Imperatiuum:*
τέτυπε τετυπέτω. Δ. τετύπετον τετυπέτων. Π. τε=

τύπετε τετυπέτωσαν. *Optatiuum:* τετύποιμι τετύποις τετύποι. Δ. τετύποιτον τετυποίτην. Π. τετύποιμεν τετύποιτε τετύποιεν. *Subiunctiuum:* ἐὰν τετύπω τετύπῃς τετύπῃ. Δ. ἐὰν τετύπητον τετύπητον. Π. τετύπωμεν τετύπητε τετύπωσιν. *Infinitiu:* τετυπέναι. *Præteritum pluſquamperfectum, indicatiuum:* ἐτετύπειν ἐτετύπεις ἐτετύπει. Δ. ἐτετύπειτον ἐτετυπείτην. Π. ἐτετύπειμεν ἐτετύπειτε ἐτετύπεισαν.

ἀόριστος β. *Indefinitum ſecundum, indicatiuum:* ἐτυπόμην ἐτύπου ἐτύπετο. Δ. ἐτυπόμεθον ἐτύπεσθον ἐτυπέσθην. Π. ἐτυπόμεθα ἐτύπεσθε ἐτύποντο. *Imperatiuum:* τυποῦ τυπέσθω. Δ. τύπεσθον τυπέσθων. Π. τύπεσθε τυπέσθωσαν. *Optatiuum:* τυποίμην τύποιο τύποιτο. Δ. τυποίμεθον τύποισθον τυποίσθην. Π. τυποίμεθα τύποισθε τύποιντο. *Subiunctiuum:* ἐὰν τύπωμαι τύπῃ τύπηται. Δ. ἐὰν τυπώμεθον τύπησθον τύπησθον. Π. ἐὰν τυπώμεθα τύπησθε τύπωνται. *Infinitum:* τυπέσθαι. *Futurum ſecundum, indicatiuum:* τυποῦμαι τυπῇ τυπεῖται. Δ. τυπούμεθον τυπεῖσθον τυπεῖσθον. Π. τυπούμεθα τυπεῖσθε τυποῦνται. *Optatiuum:* τυποίμην τυποῖο τυποῖτο. Δ. τυποίμεθον τυποῖσθον τυποίσθην. Π. τυποίμεθα τυποῖσθε τυποῖντο. *Infinitum:* τυπεῖσθαι.

Paſsiua. *Paſsiua præſens, indicatiuum:* τύπτομαι τύπτῃ τύπτεται. Δ. τυπτόμεθον τύπτεσθον τύπτεσθον. Π. τυπτόμεθα τύπτεσθε τύπτονται. *Præteritum imperfectum:* ἐτυπτόμην ἐτύπτου ἐτύπτετο. Δ. ἐτυπτόμεθον ἐτύπτεσθον ἐτυπτέσθην. Π. ἐτυπτόμεθα ἐτύπτεσθε ἐτύπτοντο. *Imperatiuum:* τύπτου τυπτέσθω. Δ. τύπτεσθον τυπτέσθων. Π. τύπτεσθε τυπτέσθωσαν.

Optatiuum:

Optatiuum: τυπτοίμην τύπτοιο τύπτοιτο. Δ. τυπτοίμεθον τύπτοισθον τυπτοίσθην. Π. τυπτοίμεθα τύπτοισθε τύπτοιντο. Subiunctiuum: ἐὰν τύπτωμαι τύπτῃ τύπτηται. Δ. ἐὰν τυπτώμεθον τύπτησθον τύπτησθον. Π. ἐὰν τυπτώμεθα τύπτησθε τύπτωνται. Infinitum: τύπτεσθαι.

Præteritum.

Præteritum perfectum, indicatiuum: τέτυμμαι τέτυψαι τέτυπται. Δ. τετύμμεθον τέτυφθον τέτυφθον. Π. τετύμμεθα τέτυφθε τετύφαται. Præteritum plusquamperfectum, indicatiuum: ἐτετύμμην ἐτέτυψο ἐτέτυπτο. Δ. ἐτετύμμεθον ἐτέτυφθον ἐτετύφθην. Π. ἐτετύμμεθα ἐτέτυφθε ἐτετύφατο. Imperatiuum: τέτυψο τετύφθω. Δ. τέτυφθον τετύφθων. Π. τέτυφθε τετύφθωσαν. Infinitum: τετύφθαι.

ἀόριστος α.

Indefinitum primum, indicatiuum: ἐτύφθην ἐτύφθης ἐτύφθη. Δ. ἐτύφθητον ἐτυφθήτην. Π. ἐτύφθημεν ἐτύφθητε ἐτύφθησαν. Imperatiuum: τύφθητι τυφθήτω. Δ. τύφθητον τυφθήτων. Π. τύφθητε τυφθήτωσαν. Optatiuum: τυφθείην τυφθείης τυφθείη. Δ. τυφθείητον τυφθειήτην. Π. τυφθείημεν τυφθείητε τυφθείησαν uel τυφθεῖεν. Subiunctiuum: ἐὰν τυφθῶ τυφθῇς τυφθῇ. Δ. ἐὰν τυφθῆτον τυφθῆτον. Π. ἐὰν τυφθῶμεν τυφθῆτε τυφθῶσι. Infinitum: τυφθῆναι. Futurum primum, indicatiuũ: τυφθήσομαι τυφθήσῃ τυφθήσεται. Δ. τυφθησόμεθον τυφθήσεσθον τυφθήσεσθον. Π. τυφθησόμεθα τυφθήσεσθε τυφθήσονται. Optatiuum: τυφθησοίμην τυφθήσοιο τυφθήσοιτο. Δ. τυφθησοίμεθον τυφθήσοισθον τυφθησοίσθην. Π. τυφθησοίμεθα τυφθήσοισθε τυφθήσοιντο. Infinitũ: τυφθήσεσθαι.

ἀόριστος β.

Indefinitũ secundũ, indicatiuũ: ἐτύπην ἐτύπης ἐτύπη. Δ. ἐτύπητον ἐτυπήτην. Π. ἐτύπημεν ἐτύπητε

ἐτύπησαν. *Imperatiuum:* τύπηθι τυπήτω. Δ. τύπητον τυπήτων. Π. τύπητε τυπήτωσαν. *Optatiuum:* τυπείην τυπείης τυπείη. Δ. τυπείητον τυπειήτην. Π. τυπείημεν τυπείητε τυπείησαν, *uel* τυπεῖεν. *Subiunctiuum:* ἐὰν τυπῶ τυπῇς τυπῇ. Δ. ἐὰν τυπῆτον τυπῆτον. Π. ἐὰν τυπῶμεν τυπῆτε τυπῶσι.

Futurum ſecundum. *Infinitum:* τυπῆναι. *Futurum ſecundum, indicatiuum:* τυπήσομαι τυπήσῃ τυπήσεται. Δ. τυπησόμεθον τυπήσεσθον τυπήσεσθον. Π. τυπησόμεθα τυπήσεσθε τυπήσονται. *Optatiuum:* τυπησοίμην τυπήσοιο τυπήσοιτο. Δ. τυπησοίμεθον τυπήσοισθον τυπησοίσθην. Π. τυπησοίμεθα τυπήσοισθε τυπήσοιντο. *Infinitum:* τυπήσεσθαι.

Mox futurū. *Mox futurum, indicatiuum:* τετύψομαι τετύψῃ τετύψεται. Δ. τετυψόμεθον τετύψεσθον τετύψεσθον. Π. τετυψόμεθα τετύψεσθε τετύψονται. *Optatiuum:* τετυψοίμην τετύψοιο τετύψοιτο. Δ. τετυψοίμεθον τετύψοισθον τετυψοίσθην. Π. τετυψοίμεθα τετύψοισθε τετύψοιντο. *Infinitum:* τετύψεσθαι.

VERBA IN
έω, άω, & όω.

έω. PRæſens indicatiuum: ποιέω ποιῶ, ποιέεις ποιεῖς, ποιέει ποιεῖ. Δ. ποιέετον ποιεῖτον. Π. ποιέομεν ποιοῦμεν, ποιέετε ποιεῖτε, ποιέουσι ποιοῦσι. *Præteritū imperfectum:* ἐποίεον ἐποίουν, ἐποίεες ἐποίεις, ἐποίεε ἐποίει. Δ. ἐποιέετον ἐποιεῖτον, ἐποιεέτην ἐποιείτην. Π. ἐποιέομεν ἐποιοῦμεν, ἐποιέετε ἐποιεῖτε, ἐποίεον ἐποίουν. *Imperatiuum:* ποίεε ποίει, ποιεέτω ποιείτω. *Optatiuum:* ποιέοιμι ποιοῖμι, ποιέοις ποιοῖς,

ποιοῖς, ποιέοι ποιοῖ. *Attice ſeu Aeolice* ποιοίην οίης οίη. *Dorice* ποιῴην ῴης ῴη. *Subiunctiuum:* ἐὰν ποιέω ποιῶ, έῃς ῇς, έῃ ῇ. Δ. έητον ῆτον. *Infinitum:* ποιέειν ποιεῖν, *Dorice* ποιῆν. *Indicatiuum paßiuum:* ποιέομαι ποιοῦμαι, έῃ ῇ, έεται εῖται. Δ. εόμεθον ούμεθον, έεσθον εῖσθον. Π. εόμεθα ούμεθα. *Præteritum imperfectum:* ἐποιεόμην ούμην, ἐποιέου οῦ, έετο εῖτο. *Imperatiuum:* ποιέου οῦ, ποιεέσθω εῖσθω. *Optatiuum:* ποιεοίμην ποιοίμην, έοιο οῖο, έοιτο οῖτο. *Subiunctiuum:* ἐὰν ποιέωμαι ῶμαι, έῃ ῇ, έηται ῆται. *Infinitum:* ποιέεσθαι εῖσθαι. *Participia:* ποιέων ῶν, έοντος οῦντος, έουσα οῦσα, ἐούσης ούσης, έον οῦν, ποιεόμενος ούμενος. *In his* ου *Dorice in* ευ *conuertitur,* ποιοῦμεν ποιεῦμεν. *Præſens indicatiuum:* βοάω βοῶ, βοάεις άω.
βοᾷς, βοάει βοᾷ. Δ. βοάετον βοᾶτον. Π. βοάομεν βοῶμεν, βοάετε βοᾶτε, βοάουσι βοῶσι. *Præteritum imperfectum:* ἐβόαον ἐβόων, ἐβόαες ἐβόας, ἐβόαε ἐβόα. Δ. ἐβοάετον ᾶτον, ἐβοαέτην ἐβοάτην. Π. ἐβοάομεν ῶμεν, ἐβοάετε ᾶτε, ἐβόαον όων. *Imperatiuum:* βόαε βόα, βοαέτω άτω. *Optatiuum:* βοάοιμι ῷμι, άοις ῷς: *Aeolice* βοῴην ῴης. *Subiunctiuum:* βοάω ῶ, άῃς ᾷς, άῃ ᾷ. Δ. άετον, ᾶτον. Π. άωμεν ῶμεν, άετε ᾶτε, άωσι ῶσι. *Infinitum:* βοάειν βοᾶν, *Dorice* βοῆν, *Aeolice* βόαις. *Indicatiuum* παθητικὸν: βοάομαι βοῶμαι, βοάῃ βοᾷ, βοάεται ᾶται. Δ. βοαόμεθον ώμεθον, άεσθον ᾶσθον. Π. αόμεθα ώμεθα, άεσθε ᾶσθε, άονται ῶνται. *Præteritum imperfectum:* ἐβοαόμην ώμην, ἐβοάου ῶ, άετο ᾶτο. *Imperatiuum,* βοάου ῶ, βοαέσθω άσθω. *Optatiuum:* βοαοίμην

ῴμην,

ώμην, άοιο, ῷο. *Subiunctiuum:* βοάομαι ῶμαι, άῃ ᾷ, άηται ᾶται. *Infinitum:* βοάεσθαι ᾶσθαι. *Participia:* βοάων ῶν, άοντος ῶντος, άουσα ῶσα, αούσης ώσης,
όω. άον ῶν, βοαόμενος ώμενος. *Præſens indicatiuum:* χρυσόω χρυσῶ, χρυσόεις χρυσοῖς, χρυσόει χρυσοῖ. Δ. χρυσόετον χρυσοῦτον. Π. χρυσόομεν χρυσοῦμεν, χρυσόετε οῦτε, χρυσόουσι οῦσι. *Præteritũ imperfectum:* ἐχρύσοον ουν, ἐχρύσοες ους, ἐχρύσοε ου. Δ. ἐχρυσόετον οῦτον. *Imperatiuum:* χρύσοε ου, χρυσοέτω ούτω. *Optatiuum:* χρυσόοιμι οῖμι, χρυσόοις οῖς, όοι οῖ. *Subiunctiuum:* χρυσόω ῶ, όῃς οῖς, όῃ οῖ. Δ. όητον οῖτον. Π. όωμεν ῶμεν, όητε οῖτε, όωσι ῶσι. *Infinitum:* χρυσόειν χρυσοῦν, *Aeolice* χρύσοις. *Indicatiuum paſsiuum:* χρυσόομαι οῦμαι, όῃ οῖ, όεται οῦται. *Præteritum imperfectum:* ἐχρυσοόμην ούμην, όου οῦ, όετο οῦτο. *Imperatiuum:* χρυσόου οῦ, χρυσοέσθω ούσθω. *Optatiuum:* χρυσοοίμην χρυσοίμην, χρυσόοιο οῖο. *Subiunctiuum:* χρυσόωμαι ῶμαι, όῃ οῖ, όηται οῖται, *alij* οῦται, *uel* ῶται. Δ. οώμεθον ώμεθον, όησθον οῖσθον, οῦσθον *uel* ῶσθον. *Infinitum:* χρυσόεσθαι οῦσθαι. *Participia:* χρυσόων ῶν, όουσα οῦσα, όον οῦν, χρυσοόμενος ούμενος.

ΤΊΘΗΜΙ.

Verba in μι *deducuntur à uerbis habentibus* έω, άω, όω, υω: *ut* τίθημι, ἵστημι, δίδωμι, ζεύγνυμι, *à* θέω, στάω, δόω, ζευγνύω, *idq; præpoſita* ι *cum prima conſonante. Hæc carent ſecundo futuro, præterito perfecto & pluſquamperfecto medio: item indefinito ſecundo & futuro ſecundo paſſiuo. Actiua præſens, indicatiuum:* τίθημι τίθης τίθησι. Δ. τίθετον τίθετον

θετον. Π. τιθέμεν τίθετε τιθέασι. *Præteritum imperfectum:* ἐτίθην ἐτίθης ἐτίθη. Δ. ἐτίθετον ἐτιθέτην. Π. ἐτίθεμεν ἐτίθετε ἐτίθεσαν. *Imperatiuum:* τίθετι *uel* τίθει *à* τιθέω, τιθέτω. Δ. τίθετον τιθέτων. Π. τίθετε τιθέτωσαν. *Optatiuum:* τιθείην τιθείης τιθείη. Δ. τιθείητον τιθειήτην. Π. τιθείημεν τιθείητε τιθείησαν. *Subiunctiuum:* ἐὰν τιθῶ τιθῇς τιθῇ. Δ. ἐὰν τιθῆτον τιθῆτον. Π. ἐὰν τιθῶμεν τιθῆτε τιθῶσι. *Infinitum:* τιθέναι. *Indefinitum ſecundum, indicatiuum:* ἔθην ἔθης ἔθη. Δ. ἔθετον ἐθέτην. Π. ἔθεμεν ἔθετε ἔθεσαν. *Imperatiuum:* θέτι *uel* θὲς θέτω. Δ. θέτον θέτων. Π. θέτε θέτωσαν. *Optatiuum:* θείην θείης θείη. Δ. θείητον θειήτην. Π. θείημεν θείητε θείησαν. *Subiunctiuũ:* ἐὰν θῶ θῇς θῇ. Δ. θῆτον θῆτον. Π. θῶμεν θῆτε θῶσι. *Infinitum:* θῆναι. ἀόριστος β.

Media præſens, indicatiuũ: τίθεμαι τίθεσαι τίθεται. Δ. τιθέμεθον τίθεσθον τίθεσθον. Π. τιθέμεθα τίθεσθε τίθενται. *Præteritum imperfectum:* ἐτιθέμην ἐτίθεσο *uel* ἐτίθου, ἐτίθετο. Δ. ἐτιθέμεθον ἐτίθεσθον ἐτιθέσθην. Π. ἐτιθέμεθα ἐτίθεσθε ἐτίθεντο. *Imperatiuum:* τίθεσο *uel* τίθου, τιθέσθω. Δ. τίθεσθον τιθέσθων. Π. τίθεσθε τιθέσθωσαν. *Optatiuum:* τιθείμην τιθεῖο τίθειτο. Δ. τιθείμεθον τιθεῖσθον τιθείσθην. Π. τιθείμεθα τίθεισθε τίθειντο. *Subiunctiuum:* ἐὰν τιθῶμαι τιθῇ τιθῆται. Δ. ἐὰν τιθώμεθον τιθῆσθον τιθῆσθον. Π. τιθώμεθα τιθῆσθε τιθῶνται. *Infinitum:* τίθεσθαι. *Indefinitum ſecundum, indicatiuum:* ἐθέμην ἔθεσο *uel* ἔθου, ἔθετο. Δ. ἐθέμεθον ἔθεσθον ἐθέσθην. Π. ἐθέμεθα ἔθεσθε ἔθεντο. *Vt in præterito imperfecto* ἐτιθέμην *remota ſyllaba* τι. Media. ἀόριστος β.

Paſſiua. Paſſiua præſens, indicatiuum: τίθεμαι τίθεσαι τίθεται. Δ. τιθέμεθον τίθεσθον τίθεσθον. Π. τιθέμεθα τίθεσθε τίθενται. *Præteritum imperfectum:* ἐτιθέμην ἐτίθεσο uel ἐτίθου, ἐτίθετο. Δ. ἐτιθέμεθον ἐτίθεσθον ἐτιθέσθην. Π. ἐτιθέμεθα ἐτίθεσθε ἐτίθεντο. *Imperatiuum:* τίθεσο uel τίθου, τιθέσθω. Δ. τίθεσθον τιθέσθων. Π. τίθεσθε τιθέσθωσαν. *Optatiuum:* τιθείμην τίθειο τίθειτο. Δ. τιθείμεθον τίθεισθον τιθείσθην. Π. τιθείμεθα τίθεισθε τίθειντο. *Subiunctiuum:* ἐὰν τιθῶμαι τιθῇ τιθῆται. Δ. ἐὰν τιθώμεθον τιθῆσθον. Π. ἐὰν τιθώμεθα

Præteritum. τιθῆσθαι τιθῶνται. *Infinitum:* τίθεσθαι. *Præteritum perfectum, indicatiuum:* τέθειμαι τέθεισαι τέθειται. Δ. τεθείμεθον τέτεισθον τέτεισθον. Π. τεθείμεθα τέθεισθε τέθεινται. *Optatiuum:* τεθείμην τεθεῖο τεθεῖτο. Δ. τεθείμεθον τεθεῖσθον τεθείσθην. Π. τεθείμεθα τεθεῖσθε τεθεῖντο. *Subiunctiuum:* ἐὰν τεθῶμαι τεθῇ τεθῆται. Δ. τεθώμεθον τεθῆσθον τεθῆσθον. Π. τεθώμεθα τεθῆσθε τεθῶνται. *Infinitum:* τεθεῖσθαι. *Præteritum plusquamperfectum, indicatiuum:* ἐτεθείμην ἐτέθεισο ἐτέθειτο. Δ. ἐτεθείμεθον ἐτέθεισθον ἐτεθείσθην. Π. ἐτεθείμεθα ἐτέθεισθε ἐτέθειντο. *Imperatiuum:* τέθεισο τεθείσθω. Δ. τέθεισθον τε-

ἀόριστος α. θείσθων. Π. τέθεισθε τεθείσθωσαν. *Indefinitum primum, indicatiuum:* ἐτέθην ἐτέθης ἐτέθη. Δ. ἐτέθητον ἐτεθήτην. Π. ἐτέθημεν ἐτέθητε ἐτέθησαν. *Imperatiuum:* τέθητι τεθήτω. Δ. τέθητον τεθήτων. Π. τέθητε τεθήτωσαν. *Optatiuum:* τεθείην τεθείης τεθείη. Δ. τεθείητον τεθειήτην. Π. τεθείημεν τεθείητε τεθείησαν.

τεθείησαν. *Subiunctiuum:* ἐὰν τεθῶ τεθῇς τεθῇ. Δ. τεθῆτον τεθῆτον. Π. ἐὰν τεθῶμεν τεθῆτε τεθῶσι. *Infinitum,* τεθῆναι. *Futurum primum, indicatiuum:* τεθήσομαι τεθήσῃ τεθήσεται. Δ. τεθησόμεθον τε=θήσεσθον τεθήσεσθον. Π. τεθησόμεθα τεθήσεσθε τε=θήσονται. *Optatiuũ:* τεθησοίμην τεθήσοιο τεθήσοιτο. Δ. τεθησοίμεθον τεθήσοισθον τεθησοίσθην. Π. τεθη σοίμεθα τεθήσοισθε τεθήσοιντο. *Infinitũ,* τεθήσεσθαι. μέλλων α.

ἽΣΤΗΜΙ.

Actiua præſens, indicatiuum: ἵστημι ἵστης ἵστησι. Δ. ἵστατον ἵστατον. Π. ἵσταμεν ἵστατε ἱστᾶσι, *uel Ioni ce* ἱστάασι. *Præteritum imperfectum:* ἵστην ἵστης ἵστη. Δ. ἵστατον ἱστάτην. Π. ἵσταμεν ἵστατε ἵστασαν.

Imperatiuum: ἵσταθι ἱστάτω. Δ. ἵστατον ἱστάτων. Π. ἵστατε ἱστάτωσαν. *Optatiuum:* ἱσταίην ἱσταίης ἱσταίη. Δ. ἱσταίητον ἱσταιήτην. Π. ἱσταίημεν ἱσταίητε ἱσταίη=σαν, *uel* ἱσταῖεν. *Subiunctiuum:* ἐὰν ἱστῶ ἱστᾷς ἱστᾷ. Δ. ἱστᾶτον. Π. ἱστῶμεν ἱστᾶτε ἱστῶσι. *Infinitum,* ἱστάναι. *Indefinitum ſecundum:* ἔστην ἔστης ἔστη. Δ. ἀόριστος β. ἔστητον ἐστήτην. Π. ἔστημεν ἔστητε ἔστησαν, *uel Attice* ἔσταν. *Imperatiuum:* στῆθι στήτω. Δ. στῆτον στήτων. Π. στῆτε στήτωσαν. *Optatiuum:* σταίην σταίης σταίη. Δ. σταίητον σταιήτην. Π. σταίημεν σταίητε σταίησαν. *Subiunctiuum:* ἐὰν στῶ στᾷς στᾷ. Δ. στᾶτον. Π. στῶμεν στᾶτε στῶσι. *Infinitũ,* στῆναι. *Media & paſsiua. Præ ſens indicatiuum:* ἵσταμαι ἵστασαι ἵσταται. Δ. ἱστάμε=θον ἵστασθον ἵστασθον. Π. ἱστάμεθα ἵστασθε ἵστανται. *Præteritum imperfectũ:* ἱστάμην ἵστασο ἵστατο. Δ. ἱστά=μεθον ἵστασθον ἱστάσθην. Π. ἱστάμεθα ἵστασθε ἵσταντο.

Imperatiuum: ἵστασο ἱστάσθω. Δ. ἵστασθον ἱστάσθων. Π. ἵστασθε ἱστάσθωσαν. Optatiuum: ἱσταίμην ἱσταῖο ἱσταῖτο. Δ. ἱσταίμεθον ἱσταῖσθον ἱσταίσθην. Π. ἱσταίμεθα ἱσταῖσθε ἱσταῖντο. Subiunctiuum: ἐὰν ἱστῶμαι ἱστᾷ ἱστᾶται. Δ. ἱστώμεθον ἱστᾶσθον. Π. ἱστώμεθα ἱστᾶσθε

Præteritum. ἱστῶνται. Infinitum, ἵστασθαι. *Præteritum perfectum, indicatiuum*: ἕσταμαι ἕστασαι ἕσταται. Δ. ἑστάμεθον ἕστασθον ἕστασθον. Π. ἑστάμεθα ἕστασθε ἕστανται.

Optatiuum: ἑσταίμην ἑσταῖο ἑσταῖτο. Δ. ἑσταίμεθον ἑσταῖσθον ἑσταίσθην. Π. ἑσταίμεθα ἑσταῖσθε ἑσταῖντο.

Subiunctiuum: ἐὰν ἑστῶμαι ἑστᾷ ἑστᾶται. Δ. ἐὰν ἑστώμεθον ἑστᾶσθον ἑστᾶσθον. Π. ἐὰν ἑστώμεθα ἑστᾶ-

Preteritum plusq̃perfe- ctum. σθε ἑστῶνται. Infinitum, ἑστάσθαι. *Præteritum plus quamperfectum*: ἑστάμην ἕστασο ἕστατο. Δ. ἑστάμεθον ἕστασθον ἑστάσθην. Π. ἑστάμεθα ἕστασθε ἕσταντο.

Imperatiuum: ἕστασο ἑστάσθω. Δ. ἕστασθον ἑστάσθων. Π. ἕστασθε ἑστάσθωσαν. *Indefinitum primum, indicatiuum*: ἐστάθην ἐστάθης ἐστάθη. Δ. ἐστάθητον ἐσταθήτην. Π. ἐστάθημεν ἐστάθητε ἐστάθησαν uel ἔσταθεν. Imperatiuum: στάθητι σταθήτω. Δ. στάθητον σταθήτων. Π. στάθητε σταθήτωσαν. Optatiuum: σταθείην σταθείης σταθείη. Δ. σταθείητον σταθειήτην. Π. σταθείημεν σταθείητε σταθείησαν. Subiunctiuum: ἐὰν σταθῶ σταθῇς σταθῇ. Δ. σταθῆτον σταθῆτον. Π. σταθῶμεν σταθῆτε σταθῶσι. Infinitum, σταθῆναι.

Futurum pr i mum. *Futurum primum, indicatiuum*: σταθήσομαι σταθήσῃ σταθήσεται. Δ. σταθησόμεθον σταθήσεσθον σταθήσεσθον. Π. σταθησόμεθα σταθήσεσθε σταθήσονται.

Optatiuum: σταθησοίμην σταθήσοιο σταθήσοιτο.

Δ. σταθη

Δ. σαθησοίμεθον σαθήσοισθον σαθησοίσθην. Π. σαθησοίμεθα σαθήσοισθε σαθήσοιντο. Infinitum, σαθήσεσθαι.

ΔΙΔΩΜΙ.

Actiua præſens, indicatiuum: δίδωμι δίδως δίδωσι. Δ. δίδοτον δίδοτον. Π. δίδομεν δίδοτε διδοῦσι *uel* διδόασι. *Præteritum imperfectum:* ἐδίδων ἐδίδως ἐδίδω. Δ. ἐδίδοτον ἐδιδότην. Π. ἐδίδομεν ἐδίδοτε ἐδίδοσαν.

Imperatiuum: δίδοθι διδότω. Δ. δίδοτον διδότων. Π. δίδοτε διδότωσαν. *Optatiuum:* διδοίην διδοίης διδοίη. Δ. διδοίητον διδοιήτην. Π. διδοίημεν διδοίητε διδοίησαν *uel* διδοῖεν.

Et Aeolice: διδῴην διδῴης διδῴη. *Subiunctiuum:* ἐὰν διδῶ διδῷς διδῷ. Δ. διδῶτον διδῶτον. Π. διδῶμεν διδῶτε διδῶσι. *Infinitum,* διδόναι.

Indefinitum ſecundum, indicatiuum: ἔδων ἔδως ἀόριστος β. ἔδω. Δ. ἔδοτον ἐδότην. Π. ἔδομεν ἔδοτε ἔδοσαν.

Imperatiuum: δόθι *uel* δὸς δότω. Δ. δότον δότων. Π. δότε δότωσαν. *Optatiuum:* δοίην δοίης δοίη. Δ. δοίητον δοιήτην. Π. δοίημεν δοίητε δοίησαν. *Subiunctiuum:* ἐὰν δῶ δῷς δῷ, *aut Ionice* δῶσι. Δ. δῶτον. Π. δῶμεν δῶτε δῶσι *uel* δώωσι *poëtice. Infinitum,* δοῦναι. *Media & paſsiua, præſens:* δίδομαι δίδοσαι δίδοται. Δ. διδόμεθον δίδοσθον δίδοσθον. Π. διδόμεθα δίδοσθε δίδονται. *Præteritum imperfectum:* ἐδιδόμην ἐδίδοσο ἐδίδοτο. Δ. ἐδιδόμεθον ἐδίδοσθον ἐδιδόσθην. Π. ἐδιδόμεθα ἐδίδοσθε ἐδίδοντο.

Media & paſsiua.

Impe

Imperatiuum: δίδοσο διδόσθω. Δ. δίδοσθον δι-
δόσθων. Π. δίδοσθε διδόσθωσαν. Optatiuum: δι
δοίμην διδοῖο διδοῖτο. Δ. διδοίμεθον διδοῖ-
σθον διδοίσθην. Π. διδοίμεθα διδοῖσθε διδοῖντο.
Subiunctiuum: ἐὰν διδῶμαι διδῷ διδῶται. Δ.
διδώμεθον διδῶσθον. Π. διδώμεθα διδῶσθε δι
δῶνται, penultima circumflexa. Infinitum, δίδοσθαι.

Præteritum. Præteritum perfectum: δέδομαι δέδοσαι δέδοται.
Δ. δεδόμεθον δέδοσθον δέδοσθον. Π δεδόμεθα
δέδοσθε δέδονται. Optatiuum: δεδοίμην δεδοῖο
δεδοῖτο. Δ. δεδοίμεθον δεδοῖσθον δεδοίσθην. Π.
δεδοίμεθα δεδοῖσθε δεδοῖντο. Subiunctiuum: ἐὰν
δεδῶμαι δεδῷ δεδῶται, ἄρχησα. Infinitũ, δεδόσθαι.

Preteritum plusq̃perfectum. Præteritũ plusquãperfectũ: ἐδεδόμην ἐδέδοσο ἐδέ-
δοτο. Δ. ἐδεδόμεθον ἐδέδοσθον ἐδεδόσθην. Π. ἐδεδό
μεθα ἐδέδοσθε ἐδέδοντο. Imperatiuũ: δέδοσο δεδό-
σθω. Δ δέδοσθον δεδόσθων. Π. δέδοσθε δεδό-

ἀόριστος α. σθωσαν. Indefinitum primum, indicatiuum: ἐδόθην
ἐδόθης ἐδόθη. Δ. ἐδόθητον ἐδοθήτην. Π. ἐδόθη-
μεν ἐδόθητε ἐδόθησαν. Optatiuum: δοθείην δο-
θείης δοθείη. Δ. δοθείητον δοθειήτην. Π. δο-
θείημεν δοθείητε δοθείησαν, uel δοθεῖεν. Subiun-
ctiuum: ἐὰν δοθῶ δοθῇς δοθῇ. Δ· δοθῆτον δοθῆ-
τον. Π. δοθῶμεν δοθῆτε δοθῶσι. Infinitum, δο-

μέλλων α. θῆναι. Futurum primum, indicatiuum: δοθήσομαι
δοθήσῃ δοθήσεται. Δ. δοθησόμεθον δοθήσε-
σθον. Π. δοθησόμεθα δοθήσεσθε δοθήσονται. Opta
tiuum: δοθησοίμην δοθήσοιο δοθήσοιτο. Δ. δοθη-
σοίμεθον δοθήσοισθον δοθησοίσθην. Π. δοθησοί-
μεθα

μεθα δοθήσοισθε δοθήσοιντο. *Infinitũ,* δοθήσεσθαι.

ΖΕΥ'ΓΝΥΜΙ.

Polyſyllaba uerba tam in υω, quàm in υμι ſolum in præſenti & præterito imperfecto flectũtur, alijs temporibus carent. Diſyllaba uero apud poëtas quandoque etiam futurum & indefinitum habent, ut δύω δῦμι δύσω ἔδυν δῦθι, κλύω κλῦμι κλύσω ἔκλυν κλῦθι. Actiua præſens, indicatiuum: ζεύγνυμι ζεύγνυς ζεύγνυσι. Δ. ζεύγνυτον. Π. ζεύγνυμεν ζεύγνυτε ζευγνῦσι, uel ζευγνῦασι, aut quod uſitatius eſt, ζευγνύουσι à ζευγνύω. Præteritũ imperfectum: ἐζεύγνυν ἐζεύγνυς ἐζεύγνυ. Δ. ἐζεύγνυτον ἐζευγνύτην. Π. ἐζεύγνυμεν ἐζεύγνυτε ἐζεύγνυσαν. Imperatiuum: ζεύγνυθι ζευγνύτω. Δ. ζεύγνυτον ζευγνύτων. Π. ζεύγνυτε ζευγνύτωσαν. Infinitum, ζευγνύναι. Media & paßiua, præſens indicatiuum: ζεύγνυμαι ζεύγνυσαι ζεύγνυται. Δ. ζευγνύμεθον ζεύγνυσθον. Π. ζευγνύμεθα ζεύγνυσθε ζεύγνυνται. Præteritum imperfectum: ἐζευγνύμην ἐζεύγνυσο ἐζεύγνυτο. Δ. ἐζευγνύμεθον ἐζεύγνυσθον ἐζευγνύσθην. Π. ἐζευγνύμεθα ἐζεύγνυσθε ἐζεύγνυντο. Imperatiuum: ζεύγνυσο ζευγνύσθω. Δ. ζεύγνυσθον ζευγνύσθων. Π. ζεύγνυσθε ζευγνύσθωσαν. Infinitũ, ζεύγνυσθαι. Participia: ὁ ζευγνὺς τοῦ ζευγνύντος. ἡ ζευγνῦσα τῆς ζευγνύσης. τὸ ζευγνῦν τοῦ ζευγνύντος. A paßiuo ζευγνύμενος.

QVAEDAM DE FORMA= *tione temporum.*

Verbum cum præpoſitione compoſitum non plus ſignificãs quàm ſimplex, augetur in principio præ poſitionis

poſitionis. Vt ἕπω *dico,* ἐνέπω ἤνεπον, εὕδω καθεύδω ἐκάθευδον. *Præpoſitione uero ſignificationem aliquam adferente, augmentum fit in principio uerbi ſimplicis: ut* ἀκούω παρακούω *obaudio,* παρήκουον.

Præpoſitio uocalem poſtremam amittit, ſi componatur cum uocali, ut ἔγραφον κατέγραφον: *exceptis* περὶ *&* πρὸ, *ut* ἔχω περιέχω προέχω. Παρατατικὸς *fit à præſenti mutato* ω *in* ον *& præpoſito augmento, ut* τύπτω ἔτυπτον. *Ab eodem futurum fit mutata conſona præſentis in conſonantẽ futuri,* γράφω γράψω, λέγω λέξω, φράζω φράσω, ψάλλω ψαλῶ.

Verba autem habentia ω *purum, futurum ferè faciunt, uerſo* α *uel* ε *in* η, *&* ο *in* ω, *aut interpoſito* σ, *ut* ποιέω ποιήσω, δίδωμι δώσω, ἀκούω ἀκούσω. α *&* ε *quandoq; manent,* καλέω καλέσω. *Futura quartæ coniugationis penultimam breuem poſtulant: quare ſi duplex cõſona ſit, altera abijcitur: ut* ψάλλω ψαλῶ. *Si diphthongus, uocalis eximitur: ut* σπείρω σπερῶ, φαίνω φανῶ.

ἀόριστος α.

Indefinitum primũ ſemper ſeruat cõſonantẽ futuri, prætèr τίθημι θήσω ἔθηκα, δίδωμι δώσω ἔδωκα, ἵημι ἥσω ἧκα, ἔπω ἔψω εἶπα, ἐνέγκω ἐνέγξω ἤνεγκα. *Si penultima indefiniti primi fuerit breuis, ut in quarta cõiugatione, ꝑducitur hoc modo:* α *mutatur in* η, ε *aſumit* ι, ι *&* υ *fiũt lõgæ, ut* ψαλῶ ἔψηλα, χανῶ ἔχηνα, φθερῶ ἔφθειρα, κρινῶ ἔκρινα, ὀτρύνω ὤτρυνα.

De præterito perfecto.

Verba in λω *&* ρω *eandem conſonantem ſeruant in præterito perfecto: ut* ψάλλω ἔψαλκα, σπείρω ἔσπαρκα. *Si uero* μ *ante* ω *fuerit, inter* μ *&* κ, η *interponitur: ut* νέμω νενέμηκα. *Habentia* ι *uel* ει *ante* νω, *in*

νω, *in præterito perfecto abijciũt* ν, *ut* κρίνω κέκρικα, κτίνω κτενῶ ἔκτακα. *Quæ uero* αι *aut* υ *in penultima habent, in præterito* ν *in* γ *mutant : ut* μιαίνω μιανῶ μεμίαρκα, μολύνω μολυνῶ μεμόλυγκα.

Ἀόριστος β. *ſeruat conſonantem præteriti perfecti medij. Penultima indefiniti ſecundi, ſi tribus ipſum pluribus ue ſyllabis conſtet, corripi debet, hoc modo.* η *in* α *uertitur. Vt* λήβω *capio* ἔλαβον, πήθω *ſatior* ἔπαθον, λήχω *ſortior* ἔλαχον, φήγω *comedo* ἔφαγον, δήκω *mordeo* ἔδακον, λήθω *lateo* ἔλαθον. Ἀόριστος β.

ω *in* α : τρώγω *uoro* ἔτραγον. Αι *in* α : φαίνω *appareo* ἔφανον, καίω *uro* ἔκαον, δαίω *ſcio* ἔδαον. Αυ *in* α : παύω *ſedo* ἔπαον. Ου *in* ο : ἀκούω *audio* ἤκοον. Ει *in* ι : λείπω *linquo* ἔλιπον, λείβω *libo* ἔλιβον, πείθω *ſuadeo* ἔπιθον. Ευ *in* υ : φεύγω *fugio* ἔφυγον, τεύχω *cõſequor* ἔτυχον, ἐλεύθω *uenio* ἤλυθον & ἦλθον, πεύθω *iterrogo* ἔπυθον. *Verbo in* ζω, *uel* σσω *ſecũdæ cõiugationis, in præterito medio* γ *habẽt: ut* κράζω κράξω κέκραγα, πλήσσω πλήξω πέπληγα. *Verba in* ζω *conuigationis tertiæ, in eodem loco* δ *habent: ut* φράζω πέφραδα. *Si tertia ſingularis in præterito perfecto paßiuo uocalẽ habuerit ante* ται, *infinitũ formatur interpoſito* σ, *ut* πεποίηται πεποίησθαι. λήβω *capio,* λείβω *libo,* λήχω *ſortior,* μείρομαι *ſortior, iuxta cõmunẽ linguã habent* λέληφα, λέλειφα, λέληχα, μέμαρμαι: *atticè uerò,* εἴληφα, εἴλειφα, εἴληχα, εἵμαρμαι. Paßiua.

Indefinitum ſecundum paßiuũ fit ab indefinito ſecundo actiuo mutatione ον *in* ην. ἔτυπον ἐτύπην, ἔλεγον, ἐλέγην, ἤκοον, ἠκόην.

Duo

Duo futura paſſiua fiunt à ſecunda perſona indefinitorum addito ομαι, *ut* ἐτύφθης τυφθήσομαι, ἐτύπης τυπήσομαι. *Paulò poſt futurum à ſecunda perſona paſſiui præteriti formatur* ἐπενθέσει τοῦ ομ. τέτυψαι τετύψομαι, λέλεξαι λελέξομαι, πεποίησαι πεποιήσομαι. *Ex præterito imperfecto actiuo uerborum in* μι *fiunt præterita imperfecta media & paſſiua mutatione* ην *in* έμην *uel* άμην, *&* ων *in* όμην, *ut* ἐτίθην ἐτιθέμην, ἵστην ἱστάμην, ἐδίδων ἐδιδόμην.

εἰμὶ, εἶμι, ἵημι, ἴημι, ἦμαι & φημί.

AB ἔω *ſum uel uado fiunt* εἰμὶ, εἶμι, ἵημι. Εἰμὶ εἶς εἶ *uel* ἐσσὶ ἐσί. Δ. ἐσόν ἐσόν. Π. ἐσμὲν *uel* εἰμὲν, ἐστὲ, εἰσὶ *uel* ἔασι. *Præteritum imperfectum*, ἦν ἔα ἦα ἦ ἔην *uel* ἔσκον, ἦς ἦσθα, ἦν ἔην ἤην ἦεν ἔσκε ἦς. Δ. ἦτον ἤτην. Π. ἦμεν *uel* ἦμες ἦτε ἦσαν *uel* ἔσαν. *Et* ἤμην ἦσο ἦτο *medium. Reliquis præteritis caret. Futurum medium* ἔσομαι ἔσῃ *uel* ἔσεαι ἔσσῃ *uel* ἔσσεαι, ἔσεται, ἔσσεται *uel* ἔσαι. Δ. ἐσόμεθον. *Imperatiuus:* ἴσθι ἔσο *uel* ἔσσο, ἔσω. Δ. ἔσον ἔσων. Π. ἔστε ἔσωσαν. *Optatiui præſens*, εἴην εἴης εἴη. Δ. εἴητον εἰήτην. Π. εἴημεν εἴητε εἴησαν, & *per ſyncopen* εἶμεν εἶτε εἶεν. *Futurũ* ἐσοίμην ἔσοιο ἔσοιτο. *Subiunctiui præſens:* ἐὰν ὦ ᾖς ᾖ *uel* ἦσι *Ionice*. Δ. ἦτον. Π. ὦμεν ἦτε ὦσι. *Indefinitum primum:* ἐὰν ἔσωμαι ἔσῃ ἔσηται. *Infinitum* εἶναι ἔμεναι ἔμμεναι ἔμεν *uel* ἦμεν, *unde* ἐνῆμεν *ineſſe*.

εἶμι *uado*. Εἶμι εἶς *uel* εἶσθα εἶσι. Δ. ἴτον ἴτον. Π. ἴμεν

ἴτε

ἴτε ἴσι *uel* ἴασι. *Præteritum imperfectum:* εἶν εἶς εἶ. Δ. ἶτον ἴτην. Π. ἶμεν ἶτε ἴσαν *uel* ἤισαν. *Præteritum perfectum:* εἶκα εἶκας εἶκε *inuſitatum. Præteritum pluſquamperfectum:* ἤκειν ἤκεις ἤκει. *Præteritum perfectum medium:* εἶα εἶας εἶε, *uel Ionice* ἦα ἦας ἦε, *&* *ſoluta diphthongo* ἤια ἤιας ἤιε. *Pluſquamperfectum medium:* ἤειν ἤεις ἤει. *Tertia pluralis:* ἤεσαν *uel* ἤεσαν. *Sic eius compoſita* ἀνήειν *redieram,* ἐξήειν *exiueram,* ἀνήεισαν *uel* εσαν, ἐξήεισαν *uel* εσαν. *Imperatiuus:* ἴθι (*uel* εἶ *ab* ἔω ἔε *per ſynæreſin, unde* ἔξει *apud Ariſtophanem*) ἴτω. Δ. ἶτον ἴτων. Π. ἶτε ἴτωσαν. *Indefinitis & futuris, item optatiuo & ſubiunctiuo caret. Infinitum:* ἰναι ἴμεναι ἶμεν εἶναι, *unde* παρεῖναι *adire,* ἀπεῖναι *abire.* Ἵημι ἵης ἵημι, *uado.* ἵησι. *Infinitum:* ἰέναι. *Præſens medium:* ἵεμαι ἵεσαι ἵεται. *Præteritum imperfectum:* ἰέμην ἵεσο ἵετο. *Imperatiuus:* ἵεσο ἰέσθω. *Participium:* ἰέμενος. ἕω ἵημι, *mitto, mitto, ſedeo, cupio, induo: unde* ἵημι *&* ἧμαι, ἵημι ἵης *cupio.* ἵησι. Δ. ἵετον ἵετον. Π. ἵεμεν ἵετε ἱεῖσι *uel* ἱέασι *& per craſin* ἱᾶσι. *Præteritum imperfectum:* ἵην ἵης. *Perfectum:* εἶκα εἶκας. *Hinc* εἰκὼς, ἀφεικὼς, ἀφεικέναι, *& perfectum paßiuum,* εἶμαι εἶσαι. *Pluſquamperfectum* εἵκειν εἵκεις *inuſitatum. Indefinitum primum:* ἧκα ἧκας *pro* ἧσα. *Secundum,* ἧν ἧς ἧ. Δ. ἕτον ἕτην. Π. ἕμεν ἕτε ἕσαν. *Futurum:* ἥσω ἥσεις. *Imperatiui præſens:* ἵεθι ἱέτω. *Indefinitum ſecundum:* ἕς *pro* ἕθι: *hinc* ἄφες, πρόες, ἄνες, ἕτω. *Optatiui præſens:* ἱείην ἱείης. *Indefinitum ſecundum:* εἵην εἵης. *Subiunctiui præſens:* ἐὰν ἱῶ ἱῇς ἱῇ. *Indefinitum*

 ſecundum:

ſecundum: ἐὰν ὧ ἧς ἧ, & Poëtice ἕω ἕῃς ἕῃ, uel εἵω εἵῃς, unde ἀφείω dimiſero, ἐφείω immiſero Ἰλια. α. Infiniti præſens: ἱέναι ἱέμεναι ἱέμεν. Indefinitum ſecundum: εἶναι ἕμεναι ἕμεν, unde μεθέμεν dimiſiſſe. Participium præſentis: ἱεὶς ἱέντος, ἱεῖσα ης, ἱὲν ἱέντος. Indefiniti ſecundi: εἷς ἕντος. Paßiuum ſeu medium præſens: ἵεμαι ἵεσαι. Præteritum imperfectum: ἱέμην ἵεσο. Indefinitum ſecundum medium:
ἧμαι, ſedeo. ἕμην ἕσο, uel οὗ ἕο ἕτο. ἧμαι ἧσαι ἧται. Δ. ἥμεθον ἧσθον. Π. ἥμεθα ἧσθε ἧνται, Ionice ἕαται uel εἵαται. Præteritum imperfectum: ἥμην ἧσο ἧτο. Δ. ἥμεθον ἧσθον ἥσθην. Π. ἥμεθα ἧσθε ἧντο ἕατο εἵατο uel ἥατο, unde καθήατο Ἰλια. α. Imperatiuus:
φημὶ. ἧσο ἥσθω. Infinitum: ἧσθαι. φημὶ φὴς φησὶ. Δ. φατόν. Π. φαμὲν φατὲ φασὶ, Dorice φατί. Παρατα. ἢ ἀόριστος β, ἔφην ἔφης (uel ἔφησθα Ionico more, qui ſæpenumero ſecundis perſonis θα apponunt, ut οἶδας οἶδασθα, per ſyncopen οἶσθα) ἔφη. Δ. ἔφατον ἐφάτην. Π. ἔφαμεν ἔφατε ἔφασαν uel ἔφαν. Et abiecto augmento, φῆν φῆς φῆ, item ablato φ, ἦν ἦς ἦ, quod frequens eſt apud Homerum. Μέσα, φαμαὶ σαὶ ταὶ. Παρατα. ἐφάμην ἔφασο ἔφατο.

ΠΕΡΙ ΜΕΤΟΧΗΣ.

Participia habent: τύπτω & ἔτυπτον, τύπτων, τύπτουσα, τύπτον: τύψω, τύψων, τύψουσα, τύψον: ἔτυψα, τύψας, τύψασα, τύψαν: τέτυφα & ἐτετύφειν, τετυφὼς, τετυφυῖα, τετυφός: ἔτυπον, τυπὼν, τυποῦσα, τυπόν:

τυπόν: τυπῶ, τυπῶν, τυποῦσα, τυποῦν Μέσα: τύπτομαι, τυπτόμενος, τυπτομένη, τυπτόμενον: τύψομαι, τυψόμενος: ἐτυψάμην, τυψάμενος: τέτυπα, τετυπὼς, τετυπυῖα, τετυπός: ἐτυπόμην, τυπόμενος: τυποῦμαι, τυπούμενος. Παθητικά: τύπτομαι, τυπτόμενος: τέτυμμαι, τετυμμένος: ἐτύφθην, τυφθεὶς, τυφθεῖσα, τυφθέν: τυφθήσομαι, τυφθησόμενος: ἐτύπην, τυπεὶς, τυπεῖσα, τυπέν: τυπήσομαι, τυπησόμενος: τετύψομαι, τετυψόμενος. Item τίθημι καὶ ἐτίθην, τιθεὶς, τιθεῖσα, τιθέν: ἔθην, θεὶς, θεῖσα, θέν. ἵστημι ἵστην, ἱστὰς, ἱστᾶσα, ἱστάν: ἔστην, στὰς, στᾶσα, στάν. δίδωμι ἐδίδων, διδοὺς, διδοῦσα, διδόν: ἔδων, δοὺς, δοῦσα, δόν. ζεύγνυμι ἐζεύγνυν, ζευγνὺς, ζευγνῦσα, ζευγνύν. Et εἰμὶ ἦν, ὢν, οὖσα, ὄν: ἔσομαι, ἐσόμενος.

ΠΕΡΙ ΑΝΤΩΝΟΜΙΑΣ.

PRonomen aliud primitiuum, aliud poſſeßiuum, aliud demonſtratiuum, aliud relatiuum, aliud compoſitum. Primitiua tria: ἐγὼ, ἐμοῦ, ἐμοὶ, ἐμέ. Δ. νὼ, νῷν. Π. ἡμεῖς, ἡμῶν, ἡμῖν, ἡμᾶς. Σὺ, σοῦ, σοὶ, σέ. Δ. σφὼ, σφῷν. Π. ὑμεῖς, ὑμῶν, ὑμῖν, ὑμᾶς. Ε. ὃς, οὗ, οἷ, ἕ. Δ. σφὲ, σφίν. Π. σφεῖς, σφῶν, σφίσι, σφᾶς. Poſſeßiua octo: ἐμὸς, σὸς, ἑὸς, νωΐτερος, σφωΐτερος, ἡμέτερος, ὑμέτερος, σφέτερος. Demonſtratiua: οὗτος, τούτου, τούτῳ, τοῦτον, ὦ οὗτος. Δ. τούτω, τούτοιν, ὦ τούτω. Π. οὗτοι, τούτων, τούτοις, τούτους, ὦ οὗτοι. Ενικά.

Πρωτότυποι. Κτητικαί. Δεικτικαί.

αὕτη, ταύτης, ταύτῃ, ταύτην, ὦ αὕτη. Δ. ταύτα. ταύταιν, ὦ ταύτα. Π. αὗται, τούτων, ταύταις, ταύτας, ὦ αὗται. Ε. τοῦτο, τούτου, τούτῳ, τοῦτο, ὦ τοῦτο. Δ. τούτω, τούτοιν, ὦ τούτω. Π. ταῦτα, τούτων, τούτοις, ταῦτα, ὦ ταῦτα. Ἐκεῖνος ἐκείνου, ἐκείνη ἐκείνης, ἐκεῖνο ἐκείνου. Relatiuum unum: αὐτὸς, αὐτὴ, αὐτό: quod tribus perſonis accommodatur. Compoſita tria nominatiuo carentia: ἐμαυτοῦ, ἐμαυτῷ, ἐμαυτὸν: σαυτοῦ, σαυτῷ, σαυτὸν, & ἑαυτοῦ, ἑαυτῷ, ἑαυτὸν: quod ἐστὶ τῶν πληθυντικῶν tum συνθέτως, tum διῃρημένως inflectitur, hoc modo: ἑαυτῶν καὶ σφῶν αὐτῶν, ἑαυτοῖς καὶ σφίσιν αὐτοῖς, ἑαυτοὺς καὶ σφᾶς αὐτούς.

Ἀναφορική. Σύνθετοι.

ΠΕΡΙ ΠΡΟΘΕΣΕΩΣ.

PRæpoſitiones aut carent tono, aut acutum habent in ultima, ut ἐν, ἐπί. Quum caſum ſequuntur, tonus transfertur ad priorem ſyllabam. Οδυσ. α. φίλων ἄπο πήματα πάσχειν. Sunt autem hæ: ἐν, εἰς, ἐξ, σύν, πρός, πρό, ἀνά, κατά, διά, μετά, παρά, ἀντί, ἐπί, περί, ἀμφί, ἀπό, ὑπό, ὑπέρ.

ΠΕΡΙ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΟΣ.

ADuerbia temporis ſunt: νῦν, τότε, ποτὲ, ἤδη. Loci, ἄνω, κάτω, ἔξω, ἔσω. Ποιότητος, εὖ, καλῶς. Ποσότητος, ἅπαξ, δίς, πολλάκις. Congregãdi, ἅμα, ὁμοῦ. Διαιρέσεως, ἄνευ, χωρίς. Exceptionis, πλήν. Ordinis, ἑξῆς. Similitudinis, ὡς, ὥσπερ, καθάπερ. Συγκρίσεως, μᾶλλον, ἧττον. Vehementiæ ſeu ἐπιτάσεως, λίαν, ἄγαν, μάλιστα, πάνυ, σφόδρα. Remiſſionis, ἠρέμα, μόγις. Confirmãdi, ὄντως, δηλαδή.

Negandi,

Negandi, οὐδαμῶς, ἥκιστα. *Prohibendi*, μή. *Coniecturæ*, ἴσως, τάχα. *Interrogandi*, πόθεν, ποῦ, πῶς. *Demonſtrandi*, ἰδού, ἠνί. *Vocandi*, ὦ. *Optandi*, εἴθε. *Exclamandi*, οἴμοι, φεῦ. *Hortandi*, εἶα, ἄγε, φέρε.

Aduerbia habent ſpeciem & figuram. Aliud enim πρωτότυπον, *ut* νῦν: *aliud* παράγωγον, *ut* ἑτέρωθεν. *Item aliud ſimplex*, οἷον πάλαι: *aliud compoſitum*, οἷον πρόπαλαι. *Aduerbia præpoſito articulo nomina fiunt*. *Lucianus in Caucaſo*: ἀφανὴς γὰρ ἂν εἴη τοῖς κάτω.

VOCES, QVAE NON *flectuntur*.

HIC *literarum ordine* προθέσεων ἐπιῤῥημάτων, *coniunctionumq; ſignificationes adponam, duabus de cauſis. Quòd nihil magis orationem exornet, quàm aptus horum uſus: & quòd in legendis diſcendisue autoribus creberrimè occurrant, adeò ut uix ullum inuenias uerſum, cuius non dimidium intelligas, ſi duntaxat hæc, quæ ſequuntur, expeditè noueris: quod inter docendum ſæpenumero deprehendi*. Facile *fórſitan uideatur cuiuis ea ſcribere, ſed ego hoc labore fructum adoleſcentium magis, quàm gloriam quæro*. Ἄγαν *nimis*. ἀεὶ καὶ αἰεὶ *ſemper*. ἀθρόως *comprehenſim, ſtatim*. ἀκριβῶς *diligenter*. ἀλλὰ *ſed*. ἄλλως *aliter, alioqui*. ἅμα *ſimul*. ἀμφὶ *circum, de, utrinq;*. ἄμφις *utrinq;, ſeorſim*. ἂν *ſi, completiua dictio, nota modi potentialis*. Lucianus: τοῦτο ἴσως φαίης ἄν,

forſan hoc dicas. ἀνὰ *per, accuſatiuum habet:* ἀνά τ' ἔντεα καὶ μέλαν αἷμα, *perq; arma & atrum ſanguinem.* ἄνευ *ſine.* ἀντὶ, *pro.* ἀντίον *contra* ἄντικρυς *aperte. Lucianus:* φθόνος ἄντικρυς τὸ τοιοῦτο. ἄνω *ſupra.* ἁπλῶς *ſimpliciter.* ἀπὸ *ab.* ἆρα *igitur, ſanè.* ἄρα *utiq;, completiua dictio.* ἄρτι *modo. Lucianus:* ἄρτι μὲν ταῦροι, ἄρτι σάτυροι καὶ κύκνοι γενόμενοι. ἀτὰρ *&* αὐτὰρ *ſed.* ἅτε *tanquam, utpote.* ἀτεχνῶς, *uerè, manifeſtè.* αὖ *&* αὖθις *rurſus.* αὔριον *cras.* αὐτίκα *ſtatim.* γὰρ *enim.* γὲ *quidem.* γοῦν *igitur, tamen.* Δαὶ *autem. Lucianus:* τί δαὶ ὑβρίσει. δὲ *uero.* δεῦρο *huc.* δὴ *ſanè, expletiua particula.* δηλαδὴ, *&* δηλονότι *uidelicet.* διὰ *per, propter.* διὸ *ideo.* διότι *propterea, quòd.* δίχα *ſeparatim, bifariam.* Ἐὰν *ſi.* ἐγγὺς *propé.* εἰ *ſi.* εἴθε *utinam.* εἰκότως *meritò.* εἰς, *in, ad.* εἶτα *deinde.* εἴτε *ſiue.* ἐκεῖ *illic, ibi.* ἐν *in, ſemper datiuo iungitur,* ἐν οἴκῳ, ἐν ἀγορᾷ. ἔναγχος *nuper, modò.* ἔνδον, ἐντὸν, ἐντὸς *intus.* ἕνεκα *propter, quod aliquando ſubauditur, ut in primo* Ὀδυσσείας: κύκλωπος κεχόλωται, *ait Neptunum iratum eſſe Vlyßi propter Polyphemum.* ἔνθα *ubi.* ἐνθάδε *hic, huc.* ἐνίοτε *interdum.* ἐνταῦθα *&* ἐνταυθοῖ *hic, nunc, ibi.* ἐντεῦθεν *hinc.* ἐξ *ex, ſemper cum genitiuo,* ἐκ μεγάρων. ἑξῆς *deinceps, ordine.* ἔξω *extra, foras.* ἔξωθεν *ab exteriori loco.* ἐπεὶ, ἐπειδὰν, ἐπειδὴ, ἐπειδήπερ, ἐπεὶ, ἐπείθην, *poſtquàm.* ἔπειτα *poſtea.*

ἐπὶ *in, ad, ob. Lucianus in dialogo Iouis & Promethei:* σὲ δὲ ὁ ἥφαιστος ἐπὶ τούτοις λυσάτω. *Idem:* ἐπὶ

ἐπὶ τούτοις αὐτοῖς ἀφίημί σε. ἐς *in, ad.* ἔστ᾽ ἂν, *quouſque, donec.* ἔστε *donec.* ἔτι *adhuc.* εὖ *bene.* εὐθέως & εὐθὺς *confeſtim.* ἕωθεν *mané.*

ἕως *donec,quouſque,quamdiu.* ἢ, *uel,quàm,an.* η.

ἦ *profectò.* ἤγουν *uidelicet, ſiue.* ἡδέως *iucundè, libenter.* ἤδη *iam.* ἥκιστα *minimé.* ἢν *ſi.* ἡνίκα *quando.* ἠρέμα *paulatim.* ἤτοι *uel,uidelicet,*

ἧττον *minus.* ἰδοὺ *ecce.* ἱκανῶς *ſatis, abunde.*

ἵνα *ut,ubi.* ἰσχυρῶς *fortiter.* ἴσως *forſitan.* καθὰ & καθάπερ *quemadmodum.* καὶ &. καὶ γὰρ *etenim.* καὶ μὴν *atqui.* κἂν *quamuis.* κατὰ *cum genitiuo in, ex, contra,* κατὰ αἰσχίνου λόγος, *contra Aeſchinem oratio. Aliquando ab,* ἰλιαδ. α. κατ᾽ οὐλύμποιο καρήνων, *ab Olympi uerticibus. Cum accuſatiuo, ſecundum.* κάτω *infra, deorſum.* κ.

κάτωθεν *infernè, ex inferiori loco.* Μὰ *non, per, ut* μὰ δία. μάλα *ualde.* μάλιστα *maximé.* μᾶλλον *magis.* μάτην *fruſtra.* μὲν *quidem.* μετὰ *cum, poſt. Xenophon:* μετὰ τοῦτο, *poſt hoc.* μετ᾽ ὀλίγον, *paulo poſt.* μεταξὺ *inter.* μέχρι *uſque.* μὴ *ne.* μηδαμῶς *nequaquam.* μηδέποτε *nunquam.* μηδέπω *nondum.* μηκέτι *non amplius.* μῶν *num.* ναὶ *adfirmandi aduerbium.* νὴ *per.* νῦν *nunc.* ὅθεν *unde.* οἷον *ut.* ὅλως *omnino.* ὁμοίως *ſimiliter.* ὁμοῦ & ὁμῶς,*ſimul.* ὅμως *tamen.* ὀπίσω *retro.* ὅποι *quò, ubi, hic.* ὁπότε καὶ ὁπόταν *quando.* ὅπου *ubi.* ὅπως *quomodo, ut.* μ. ο.

ὅταν & ὅτε *quum.* ὅτι *quòd, quoniam.*

Interdum quàm ſignificat, poſcit'q; ſuperlatiuum. Xeno phon ἐν οἰκονομίᾳ: τέκνα μὲν οὖν ἢν θεὸς ποτε διδῷ ἡμῖν γενέσθαι, τότε βουλευσόμεθα περὶ αὐτῶν, ὅπως ὅτι βέλτιστα παιδεύσωμεν αὐτά. κοινὸν γὰρ ἡμῖν καὶ τοῦτο ἀγαθὸν, συμμάχων ὅτι βελτίστων τυγχάνειν. Paulum infrà: καὶ ἄλλα ὅσα πλεῖστα ἐκ τοῦ καλοῦ τε καὶ δικαίου προσγενήσεται. Hoc eſt, *quàm optimè erudiamus, quàm optimos conſequi, alia quàm plurima.* οὐδαμῶς *nequaquam.* οὐδὲ, οὔτε, μηδὲ, μήτε *neq;.* οὐκ ἔτι *non amplius.* οὐκοῦν *igitur.* οὔκουν *non, nequaquã.* οὖν *igitur.* οὕτως *ſic, adeò.* Xenophon: οὕτως εἰσόμεθα, *ſic ſciemus.* Lucianus in Caucaſo: νομὴν οὕτως ἄδικον, *partitionem adeò iniquam.* Πάλιν *rurſus.* παντάπασιν *omnino.* πάντῃ *paſsim, per omnia:* οὐ πάντῃ ἀσφαλές. πάντως *omnino.* πάνυ *ualde.* Παρὰ, πὰρ, παραὶ *cum genitiuo ab,* παρὰ σοῦ: *cum datiuo apud,* παρὰ σοὶ: *cum accuſatiuo ad, & præter, ut* παρὰ σὲ ἔρχομαι. Lucianus in Cau caſo: κατελεήσατέ με, παρὰ τὴν ἀξίαν δυστυχοῦντα.

Inde paradoxa dicuntur, quæ eueniunt præter expectationem. παρέργως *negligenter, obiter.* πάρος *prius.* περὶ *cum genitiuo de, cum accuſatiuo circum uel circa, ut* περὶ τὴν πόλιν. πῆ *alicubi, quò, partim.* πηνίκα *quando.* πλὴν *præter.* πόθεν *unde.* πολὺ *multò.* πολλάκις *frequenter.* πόῤῥω *longè, porrò.* ποῦ *ubi.* πού *uſquam.* πρὶν *prius, antea.* πρὸ *ante, cum genitiuo.*

Πρός, Atticè ὡς, Ionice ποτὶ, *uel* προτί, *cum ge nitiuo*

nitiuo ſignificat à, per, coram: πρός τῶ θεῶ τὰ ἀγαθά, *à deo,* πρὸς τῶν μουσῶν, *per muſas,* πρὸς θεῶν μακάρων, *coram dijs. Cum datiuo iuxta:* πρὸς τοῖς ποσὶν, *ante pedes. Cum accuſatiuo motum ad perſonan, & habitudinem:* πρός σὲ ἔρχομαι, ὡς τὰ δύο πρὸς τὰ τέσσαρα, οὕτω καὶ τὰ τέσσαρα πρὸς τὰ ὀκτώ. πρόσθεν *ante, prius.* πρώην *nuper, paulo ante.* πῶς *quo pacto.* σὺν *cum, datiuum habet,* σὺν θεῷ, σὺν αὐτοῖς. σφόδρα *ualde.* τάχα *ualociter, forſan.* ταχὺ *celeriter.* τε *q; uel &.* τέως *antea.* τῆμος *tunc.* τοὶ *dictio expletiua.* τοιγαροῦν & τοιγάρτοι *igitur, atqui.* τοίνυν *igitur.* τότε *tūc.* ὑπὲρ *cum genitiuo pro,* ὑπὲρ κτησιφῶντος. ὁ λόγος. *Lucianus:* ὁ ἑρμῆς ὑπὲρ ἐμοῦ ἐρεῖ, *cum accuſatiuo ſuper, ſupra.* ὑπὸ *cum genitiuo ab, cum datiuo & accuſatiuo ſub.* φέρε *age.* χωρὶς *ſeparatim.* ὡς *ut, ad, quàm. Lucianus in Caucaſo:* ὅπως μου ὡς δεινότατα κατηγορήσῃς, *ut me quàm grauiſſimè accuſes.* ὡσανεὶ *tanquam, quaſi.* ὡσαύτως *ſimiliter.* ὡς ἐπιτοπολὺ *ut plurimum.* ὥσπερ *quemadmodum.* ὥστε *unde, ergo, quemadmodum.*

ΠΕΡΙ ΔΙΑΛΕΚΤΩΝ.

Διάλεκτοι πέντε, ἰὰς, ἀτθὶς, δωρὶς, αἰολὶς, κοινή. *Ionica multum uſi ſunt* Homerus, *Heſiodus, Archilochus, &* Herodotus: *Attica Ariſtophanes:* Dorica, Theocritus: *Aeolica, Alcæus & Sappho: communi* Pindarus. Διάλεκτός ἐστιν ἰδίωμα γλώσσης.

Iones. Iones præpoſitiuis articulis pro ſubiunctiuis utuntur, ut τὸν pro ὅν. Pro Ξέρξης Ξέρξου Ξέρξεω dicunt. θύρην, ἡμέρην, pro θύραν, ἡμέραν. καλῇσι pro καλαῖς. κεῖνος pro ἐκεῖνος. σοφοῖσι pro σοφοῖς. κόσα ὁκόσα, κῶς ὅκως pro πόσα, ὁπόσα, πῶς, ὅπως. οὔνομα & οὖρος pro ὄνομα, ὄρος. In genitiuis tertiæ declinationis pro ου ponunt οιο, ut θεοῖο. Sine augmento aiunt βῆ & τύπτε pro ἔβη, ἔτυπτε. ijdem pro τέμνειν τάμνειν dicunt, unde Hippocrates, φλέβα τάμνειν. ποιέειν pro ποιεῖν. ἐπορᾶν pro ἐφορᾶν non mutata tenui in compoſitione. ἀγορευέειν pro ἀγόρευε, infinitum pro imperatiuo. κέκλυθι pro κλῦθι. λελασμένος pro λελησμένος, pro η α breue. In uerbis medijs & paßiuis è tertia perſona ſecundam faciunt ablato τ, ut τύπτεαι pro τύπτῃ. Attici θοἰμάτιον dicunt

Attici. ἀντὶ τοῦ τὸ ἱμάτιον. νηρῆδα pro νηρηίδα. νεφεληγερέτα Ζεὺς, pro νεφεληγερέτης. ξυμφορὰν pro συμφοράν. θαρσαλέον pro θαῤῥαλέον, θάλατταν pro θάλασσαν. μείζους pro μείζονες. τοὔλαιον, τοὔργον pro τὸ ἔλαιον, τὸ ἔργον. ἑτάρους pro ἑταίρους. ὦ φίλος pro ὦ φίλε. νυνὶ, τουτονὶ, οὑτοσὶ, pro νῦν, τοῦτον, οὗτος. γονῆς, βασιλῆς pro γονεῖς βασιλεῖς, in nominatiuo plurali nominũ habentium ευς. Accuſatiuis aliquando pro genitiuis utuntur, ut Ιλιάδ. α. μήτε σὺ τόνδ᾽ ἀγαθός περ ἐὼν ἀποαίρεο κούρην, pro τούτου. ἠδυνάμην, inquiunt, & ἠβουλόμην pro ἐδυνάμην, ἐβουλόμην. ἐὰν ἔλθοις pro ἐὰν ἔλθῃς, optatiuum pro ſubiunctiuo. ποιούντων,

λεγόντων

λεγόντων pro ποιείτωσαν, λεγέτωσαν genitiuos participiorum ponentes pro imperatiuis. κλάζειν, ποεῖν, πόημα pro κλαίειν, ποιεῖν, ποίημα. Sæpe paßiua uerba pro actiuis uſurpant, ut γράφομαι, ποιοῦμαι pro γράφω, ποιῶ, φαινόμενος pro φαίνων. Interdum actiua pro paßiuis, ut γράφειν pro γράφεσθαι. Pro εἰς ἀθήνας, εἰς οἶκον aiunt ἀθήναζε. οἴκαδε: pro ἐν ἀθήναις, ἐν οἴκῳ, ἀθήνησι, οἴκοι: pro ἐξ ἀθηνῶν, ἐξ οἴκου, ἀθήνηθεν, οἴκοθεν. Atticorum hæc φράσις eſt, λῆρον ληρεῖς, ὕβριν ὑβρίζεις. Δωριεῖς μώσας pro μούσας dicunt. Δωριέες. ἅλιον, ἀμέραν pro ἥλιον, ἡμέραν. μουσᾶν pro μουσῶν. καλὰς, σοφὰς pro καλήν, σοφήν, in nominibus fœminini generis pluralem numerum pro ſingulari uſurpantes. πρᾶτος & πράτιστον pro πρῶτος & πρώτιστον. δῶ pro δῶμα. τύ pro σέ. τὼς ἀνθρώπως, τὼς ἵππος in accuſatiuo per ο μικρόν, pro τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς ἵππους. μικκόν pro μικρόν, Theocritus: ὦ ξένε μικκόν ἄκουσον τῇδ᾽ ἐνθών. τύπτομες ποιοῦμες pro τύπτομεν ποιοῦμεν. Verborum in άω participium pro tertia plurali ponunt, hoc modo, βοῶντι & γελῶντι pro βοῶσι, γελῶσι. Pro ἴσασι ἴσαντι dicunt. ἧς pro ἦν erat. ἦνθον pro ἦλθον. κάλως pro καλῶς. In impeeatiuis pro ε ponunt ου, ut pro θίγε θίγον. Pro δίδου, δίδοι tertiam perſonam optatiui. Pindarus: Τὺ δὲ πρᾶξιν φίλαν δίδοι. θᾶσαι pro θέασαι. Theocritus: θᾶσαι φίλος, ὡς καλὸν ὄσδει.

Quãdoq;

Quandoq; ſubiunctiuis utuntur pro indicatiuis, Theocritus: ἵππον καὶ τὸν ψυχρὸν ὄφιν τὰ μάλιστα δεδοίκω pro δέδοικα. Circumflectunt futura, ut ἀποισῶ pro ἀποίσω. Participijs indefinitorum apponunt ι. Pindarus: ἐπεὶ τρεῖς τε καὶ δέκα ἄνδρας ὀλέσαισ μνηστῆρας. ἀνὰ pro σὺν accipiunt. Vnde Homerus: χρυσέῳ ἀνὰ σκήπτρῳ, & Pindarus: χρυ-
Aeoles. σέαις ἂν ἵπποις. Aeoles βρόδα & βράκη dicunt pro ῥόδα & ῥάκη. πόταμος & κάλος pro ποταμὸς, καλός. Accuſatiuis fœminini generis apponunt ι, ut καλαῖς σοφαῖς pro καλὰς, σοφάς. Vocales in principio dictionum tenui ſpiritu proferunt, ut ἠμέρα, ἤλιος, ὐμεῖς pro ἡμέρα, ἥλιος, ὑμεῖς.

FINIS.

IOACHIMI FORTII RING. ANDOVERpiani Dialectica.

EPISTOLA AD LECTOREM.

Dialecticæ præceptiones in particulas quatuor diſtribuemus. In quarum prima tradentur, quæ ad uoces pertinent: in ſecũda axiomata: in tertia ſyllogiſmi, enthymemata, inductiones, exempla: in quarta locorum ratio. Hic nihil prætermittemus, quod Dialectico neceſſarium ſit, tametſi fortaſſe breues nimium uideamur. Idem quoque in oratorijs præceptis conabimur efficere. Vale. Andouerpiæ quinto Idus Maij. ANNO M. D. XXIX.

QVID DIALECTICE, *& quot eius partes ſint.*

DIALECTICEN *artem docendi uocamus. Docet enim naturam thematum omnium: ſimplicium definitione, ac diuiſione: compoſitorum, confirmatione, quæ è locis petitur. Qua ſi quis careat, fieri poteſt, ut adiutus eloquentia è uerbis elegãtibus uenuſtam conſtruat orationem: ſed ſi rerum ordinem ſpectes, uidebis nihil cohærere, eaq; in medio uel fine poni, quæ principio erant abſoluenda, & nihil recte ex*

Vſus Dialectices.

ēte ex alio ſequi. Nam Dialectice ad res: Rhetorice ad uerba magis pertinet. Id intereſt inter Rhetoricen & Dialecticen, quòd hæc breuiter ac aperte rē tradit: illa copioſius eandem explicat. Hæc docendi legem: illa eloquendi modum aperit. Zeno Dialecticen compreſſæ in pugnum manus: Rhetoricen explicitæ dicebat ſimilem. Quod explicatius hæc: illa contractius ſeu breuius rem eandem eloquatur. Partes eius duæ τοπικὴ & κριτικὴ, *hoc eſt ratio inueniendi, & forma iudicandi. Prior locos demonſtrat, unde petitur medium, quo probemus axioma uerum eſſe ſiue falſum. Poſterior uim ſeu intellectum docet thematis tum ſimplicis tum compoſiti. Simplicis: ut ſit ne ipſam ſpecies, genus, differētia, proprium, accidens, ſubſtantia, quantitas, qualitas, relatio. Qua forma finiatur. Quæ eius ſint partes, ſpecies, officia. Compoſiti: ut ſit ne uerum, falſum, adfirmans, negans, generale, particulare, neceſſarium, cōtingens, impoßibile. Hæc continet modos colligendi ſyllogiſmum, enthymema, inductionem, exemplum. Ea ergo, quæ de uocum generibus, de finiendi diuidendiq; ratione: deniq; de pronuntiatis ueris, falſis, generalibus, cōtrarijs, contradictorijs infra dicemus, ad iudicationem præcipue referenda ſunt. Fit tamen, ut eadē præceptio ad partem utranq; pertineat. Generis nanq; & ſpeciei uocabula ad criticen ſpectant, quum dicimus, herbam eſſe genus: hominem ſpeciem non genus, quod eadem mortalibus cunctis forma ſit. Ad topicen uero, quum ex ijs argumenta ducuntur: Fortitudo eſt, igitur & uirtus: animal non eſt, ergo nec homo. Quatuor partibus diſſerendi*

τόπος του, *eſt locus, ide* τοπικὴ *ars locorũ. Et* κρίνω *iudico, inde* κριτικὴ *ars iudicãdi.*

rendi artem abſoluemus. In prima deſcribentur dictiones: in ſecunda propoſitiones: in tertia probationes: in poſtrema loci.

PRIOR VOCVM DIVISIO.

Voces omnes quibus oratio conſtat, aut ſunt ſingulares, ant communes. Singulare nomen ſiue indiuiduum uocamus, quod rem duntaxat unam ſignat. Vt Cicero, Vergilius, Plinius, Bucephalus, hæc herba, iſte liber, illa domus. Id aliorum omnium origo eſt. Quippe ſicut momentum temporis principium eſt: unitas numeri: & punctus magnitudinis: ſic reliquarum uocum, indiuiduum. Porrò uoces communes nuncupantur, quæ de alijs uocibus prædicari, uel quæ alias deſcribere poſſunt: ut ueſtis, fera, equus. Dicimus enim & penulam ueſtem eſſe: & feram leonem: & Bucephalum equum. Harum quinque formæ: genus, ſpecies, differentia, proprium, accidens. Genus eſt nomen commune multis ſpeciebus: aut uocabulum, quod primum occurrit in definienda ſpecie: uel id quod prædicatur de diuerſis rebus, quæ forma aut ſpecie differunt: Vt animal, lapis, gemma, prudentia, iuſtitia, fortitudo, temperãtia. Animal prædicatur de homine, leone, piſce, quibus diuerſa ſpecies ſeu forma eſt. Duplex eſt genus. Summũ: ut ſubſtantia, quantitas, qualitas, relatio. Et medium, quod etiam ſpecies eſt: corpus, animal, arbor, lapis. Species eſt commune nomen proximum indiuiduis: uel quod

Vox ſingularis ſeu indiuidua.

Genus.

Species.

uel quod primum occurrit in definiendo indiuiduo : ut homo. Hæc *quoque duplex eſt.* Infima, *quæ proprie ſpecies eſt, & quam modo definiuimus: equus, leo, lupus.* Media, *quæ etiam genus eſt: ut piſcis, fera, auis.* Differentia *eſt, qua ſpecies inter ſe differunt: uel quæ ſpecies eiuſdem generis diſcernit: uel propria rei nota, qua ab alijs diſtinguitur rebus.* Vt *ſentiens, non ſentiens, capax rationis, expers rationis.* Peripatetici *differētiam aiunt ſignificare partem alteram rei cōpoſitæ.* Sentiens *enim in ſe cōplectitur animam ſenſitiuam, quæ eſt altera pars animalis.* Et *intellectualis intellectum, ſiue animam capacem rationis, alteran hominis partem.* Quoniam *ſic uoces interpretamur.* Sentiens, *habens animam, quæ ſentit: non ſentiens, habens animam, quæ non ſentit, qualis eſt in plantis: & intellectualis, habens intellectum, uel animum præditum ratione.* Ideoq; *inquiunt accidentibus non eſſe differentias, quod non componantur ex materia & forma.* Subtiliore *tamen iudicio uolunt, etiā quædam accidentia eſſe, quæ ſimile aliquid materiæ ac formæ habeant.* Vt *quum peccatum nuncupamus actionem illicitam cum praua uoluntate: peccati materia eſt illicita actio : forma uero eius, & differentia, qua ab alijs diſtat actionibus, eſt praua uoluntas, ſine qua peccatum dici non debet : ſicuti nec animal mente carens, homo.* Sic *perpaucas differentias habent.* Difficile *eſt enim inuenire illam ueram naturam interiorem, qua differt equus à leone, qua ab eſculo pinus diſtat.* Cæterum *oratores, qui loquendi legibus uti, quàm ſeruire malunt, differentiam appellant omne id, quo res una ab altera diſcernitur.*

Differentia.

diſcernitur. Hi pro ſubſtantiarũ atq; accidentium differentijs, eorum officia, effectus, uel ſubiecta ponunt. Sic diem efficere, mouere aquas, loqui, diſſerere, dicere, numerare, canere, eſſe in animo, eſſe in corpore: differẽtiæ ſunt Solis, Lunæ, Grammatices, Dialectices, Rhetorices, Arithmetices, Muſices, uirtutum, palæſtricæ. Ita dicimus prudentiam ab iuſtitia diſtare ſubiecto & officio. Huius enim ſubiectũ uoluntas eſt, illius intellectus. Huius officium, unicuiq; rei tribuere ſuum: illius, perſpicere præterita, præſentia, & futura. Quin propria quoque pro differentijs accipiuntur. Sermone enim homo à cæteris differt animantibus: & hinnitu equi à bobus. Nam ſi quis inter hominem & equum quærat diſcrimen: adpoſite reſpondeas homines loqui, equos hinnire. Propriũ eſt propria rei indoles, ſiue natura, quæ competit uni ſpeciei tantũ, idq; uniuerſæ: ut numerare, loqui, ridere, quæ aſsignãtur homini. Ariſtoteles quatuor ſpecies enumerat. Quod omni, ſed non ſoli competit, ut bipedem eſſe: quod ſoli ſed non omni, ut medicum uel literatum eſſe: quod omni & ſoli ſed non ſemper, ut canẽre: quod omni & ſoli & ſemper, ut loqui ridere, hinnire. Poſtremum uere proprium uocat. A differentia diſtat. Hoc enim officium: illa partem indicat rei. Differt ab accidente. Quoniam proprium natura ſemper adeſt rei, cui proprium eſt: accidens nunc adeſt nunc abeſt: ut album eſſe, nigrum eſſe, poëtam eſſe, oratorem eſſe. Proprium nuncupant, quod ſit natura quædam peculiaris toti alicui ſpeciei & ſoli. Vt loqui hominibus omnibus commune eſt, & ſolis hominibus datum. Accidens ſpe-

Proprium.

ciebus pluribus ſæpenumero congruit: ut eſſe album, nigrum, uelox, ſegne. Sæpenumero dixi, propter Poëticen *ac artem dicendi, quæ hominibus ſolis tribuuntur.* Neq; *ſemper adſunt, quoniam longo labore ipſa comparantur.* Quòd *ſi poëtice & oratoria ars ſemper adeſſent omnibus uiris, fœminis, pueris, ſenibus: haud dubie homini propria dicerentur.*

Cõfutatio. Quamuis *primo anno à natali die homo nõ loquatur: ea tamen res nihil impedit, quo minus loqui ſit proprium hominis: quum tot uiri, tot fœminæ, excepto fortaßis uno aut altero muto à pueritia ad finem uſq; uitæ loquantur.* Nec *etiam obſit, quod pauciſsimæ aues magno labore ad rem eandem interim perueniant.* Vt *ſummatim uocis naturam demonſtremus: quanto aliquid pluribus competit ſpecierum indiuiduis, quantóq; crebrius, tanto id magis ijſdẽ eſſe proprium iudicamus.* Sic *numerare minus homini propriũ, quàm loqui uidetur, quoniam rarius numeret, quàm loquatur.* Item *loqui magis eſſe homini proprium diceretur, quàm eſt, ſi aues prorſus nullæ loquerentur: atq; ſi nulli eſſent muti, aut infantes.* Hæc *explicatius ſcripſi, quod complures ſint, qui uocum harum diſcrimen ignorent.*

Accidens. Accidens *dicitur nomen commune uagantem naturam ſignificans, quæ tum adeße, tum detrahi alteri poteſt: ut calor, rigor, religio, pietas, gratia, nitor, poëta, domus, doctrina, honor, opes.* Etſi *pleraq; accidentia ita hærent in ſubſtantijs, ut natura ſeparari inde non queant: ut calor in igni, candor in niue & cycno: intellectu tamen ac cogitatione ipſa diſcernuntur.* Intelligimus *enim aliud eſſe calorem, candorémque: aliud*

ignem

ignem, niuem, cycnum.

VSVS DICTORVM.

DVplex eorum uſus eſt, quæ de uocum ratione dicta ſunt. Alter, quod ex præceptionibus iis diſcimus, quæ uoces de quibus prædicentur. Genus nanq;, differentia, ac proprium de ſpecie dicuntur : ut homo animal eſt, homo rationis capax eſt : homo numerare, loqui, diſſerere poteſt. Species de indiuiduo : ut Bucephalus *equus eſt. Accidentia de genere, ſpecie, ac indiuiduo prædicantur, ſed non neceſſario : ut* Cicero *eſt orator. Alter, quod conducunt ad finiendum & diuidendum. Species quippe definitur per genus, differentiam, proprium, accidens.*

ALTERA VOCVM DIVISIO.

DVæ uocum diuiſiones. Prior *in ſingulares ac communes.* Poſterior *in quatuor genera, quæ uulgus* κατηγορίας *appellat. Omnia enim uocabula aut ſunt ſubſtantiarũ, aut quãtitatũ, aut qualitatũ, aut relationũ.* Diximus *antè quid genus, quid ſpecies, quid differẽtia, quid propriũ, quid accidens: hic generũ, ſpecierũ, differentiarũ, indiuiduorũ uaria ponentur exẽpla.* Vt *ſi quis generũ multitudinẽ quærat, in hiſce rerũ ordinibus cernẽtur: animal, herba, arbor, frutex, flos, metallũ, gẽma, corpus, prudẽtia, iuſtitia, fortitudo, morbus, numerus, linea.* Si *ſpecierũ: homo, equus, leo, aurũ, plumbũ.* Si *differentiarum: corporeũ, incorporeũ: uiuũ, inanime: ſentiẽs, ſenſu carẽs.* Si *accidentium: uirtus, uitiũ, ædificium, morbus.* Nec *mirũ uideri cuiquã debet, quod morbi uocabulum modo inter genera poſuimus: nunc inter accidẽtia.*

> Id eſt, Prædicationes, ita dictas, quod contineãt uoces cognatas, quæ de ſe mutuo poſ[illegible]ſint prædicari.

Quippe res eadem & accidens eſſe, & genus, & ſpecies poteſt: quemadmodum homo idem pater, filius, rex. Quorum primum generis: ſecundum ſpeciei: poſtremũ accidentis ſimilitudinẽ exprimit. Vt iuſticiæ nomen accidens eſt hominis: gratitudinis genus: & forma uirtutis. Ariſtoteles decem uocũ ordines ponit: quorum ſex poſteriores ad relatiua pertinẽt: & aliqui eorum adeo paucas dictiones, quibus utimur, comprehendũt, ut operæpreciũ nõ ſit propter eas nouos ordines excogitare.

DE VOCIBVS, QVAE SIGNIficant ſubſtantias.

Svbſtantia res eſt per ſe cõſiſtens. Hæc in ſpecies duas corpoream, atq; incorpoream diducitur. Corporea in ſimplicem & concretam. Simplex in orbes cæleſtes decem, & quatuor elementa. Concreta in animatã, ac inanimem: Viua in ſentientem, & non ſentientem. Sentiens, in ſubſtantiam capacem rationis, & ratione carentem. Ad ſubſtantiarum ordinẽ referendæ etiã partes earum: ut oculus, auris, facies, os, ramus, flos, foliũ, truncus, radix. Subſtantias diuidunt in primam & ſecundam. Prima eſt indiuidua uel ſingularis, ut Demoſthenes, Cicero, Vergilius, hæc gemma. Ita nominatur, quod ſenſibus ſit propinquior, primáq; his occurrat. Secunda, quæ de indiuiduis prædicatur. Vt ſpecies & genera homo, animal, leo, fera.

Subſtan

Subſtantia.

Corporea, *Incorporea* { *Deus.* *Anima.*

Corpus,

Compoſitum, *Simplex,* { *Orbes decem cœleſtes.* *Ignis.* *Aër.* *Aqua.* *Terra.*

Corpus compoſitum,

Animatum, *Inanime.* { *Lapis. Gemma.* *Sulphur.* *Metalla.*

Corpus uiuum,

Sentiens, *Non ſentiens, ut planta* { *Arbor.* *Herba.* *Frutex.*

Animal,

Capax rationis, *Expers rationis,* { *Volatile.* *Aquatile.* *Terreſtre.*

Homo,

Homerus, *Plato,* *Vergilius.*

Hunc ſubſtantiarum ordinem magnitudinum nominibus conferre licet, hoc modo: Plato *lineæ ſimilis eſt: homo ſuperficiei: animal corpori: corpus uiuum pyramidi: corpus cubo, & ſubſtantia ſphæræ, quæ omnium capaciſſima eſt.* Cubus eſt corpus ſolidum ex omni parte quadratum.

ORDO QVANTITATVM.

Quantitas eſt, qua ſubſtantiæ in ſpatia ac numeros diuiduntur. Ea *duplex eſt.* Continua, *qua res in ſpacia:* Diſcreta, *qua in numeros partimur.* Continuæ *duo genera: permanens, & ſucceſſiuũ.* Permanentis *tres ſpecies: longitudo, latitudo, profunditas, hoc eſt, linea, ſuperficies, corpus, ne in relationẽ incidas.* Linea *eſt longitudo ſine latitudine, & profunditate.* Huc *referantur ea, quibus rerum menſura in longum ſumitur.* Cuiuſmodi *ſunt: ulna, cubitus, granũ, digitus, palmus, pes, paſſus, ſtadium.* Superficies *eſt latitudo ſine profunditate.* Huc *pertinet iugerũ.* Circulus *uero ad ſequentis ordinis ſpeciem poſtremam.* Non *enim magnitudinem notat aliquam, ſed figuram, quæ in planicie depingitur.* Quãdo *autem circulum eſſe dicimus, ſuperficiem planam, quæ una in orbem ambiente linea comprehenditur: non uolumus planiciem eam genus eſſe circuli, ſed figurã, quæ ſuperficie plana conſtat in orbẽ æquata.* Corpus *eſt longitudo cum latitudine, & profunditate.* Hic *corpus ſolam magnitudinem ſignificat, aliter ac inter ſubſtantias.* Succeſſiuum *dicitur, quod in fluxu & agitatione conſiſtit.* Eius *duæ ſpecies motus & tempus.* Motus *in rectũ, circularem, & miſtum diuiditur.* Primo *elementa feruntur grauia duo deorſum, totidem leuia ſurſum: ſecũdo, mundus: tertio animalia per montes ac ualles incedẽtia.* Tempus *in parteis quatuor, annum, menſem, diẽ, horã: de quibus & librum & tabulam conſcripſimus.* Porrò *quantitas diſcreta eſt, quũ quærimus quot ſint res.* Eius *unica ſpecies eſt, nempe numerus, hoc eſt unitatũ collectio: ut*

Quid circulus.

ctio:ut duo,tria,quatuor:binarius,ternarius,quaternarius.Secūdus,tertius,quartus,quintus relatiua ſunt. Ad quantitatū ordinem pertinēt gradus herbarū,ſigna,partes,minuta circulorum,quibus ſic ipſi diſtinguuntur,ut lignum aliquod pedibus,palmis,digitis. Et menſuræ nomina:uncia,ſextans,quadrans,triens,quicunx,ſemis,ſeptunx, bes uel beſſis, dodrans, dextans, deunx,as.Item ſemuncia,ſextula,duella,drachma,ſiciliquum: quarum uocum deſcriptiones in Elegantijs poſuimus. Dicimus enim alicuius lineæ,ſuperficiei,corporis,motus,temporis unciam, trientem, dodrantem. Vt quadrans motus quo mundus circumagitur, ſex continet horas. Cuius claſſis hæc ſit tabula:

De gradibus herbarum uide Chaos, de ſignis, partibus, & minutis circulorum, uide Sphæram autoris.

- Quantitas
  - Cōtinua, ut magnitudo
    - Permanens
      - Linea
        - Recta.
        - Curua.
      - Supficies
        - Aequa.
        - Iniqua.
      - Corpus
        - Rotundū
        - Angulare
    - Succeſſiua
      - Motus
        - Rectus.
        - Circularis.
        - Miſtus.
      - Tempus
        - Annus.
        - Menſis.
        - Dies.
        - Hora.
  - Diſcreta, ut numerus
    - Par.
    - Impar.

QVALITATES.

Qualitas eſt adfectio aut animi,aut corporis, unde appellationem aliquam accipimus. Vt pruden= tia,iuſtitia,fortitudo,temperantia,Rhetorice:unde di= cimur prudentes,iuſti, fortes, temperantes, Rhetores. Eius quatuor ſunt ſpecies:habitus,adfectus,ſenſum mo= uens,& figura.Habitus, eſt qualitas animi uel corpo= ris,conſuetudine agendi parta, qua facilius & certius aliquid agamus.Vt facultas orandi,animi ἕξις eſt,pa= leſtrica corporis. Habitum in duo genera diuidimus: animi & corporis.Habitus animi duplex eſt.Alius enim in intellectu conſiſtit, ut prudentia, & artes omnes. Alius in uoluntate,ut cæteræ uirtutes iuſtitia,fortitudo, temperantia.Habitus corporis,ut uires,aut robur, ue= locitas,agilitas. Adfectus eſt animi perturbatio,uel, ut Græci aiunt, πάθος. Quatuor adfectuum formæ, ægritudo,metus,lætitia,cupiditas.Tertia ſpecies eſt qua litas ſenſum mouens:ut ſonus,color,odor, ſapor : quæ quatuor mouent auditum,uiſum, olfactum,guſtum. Ad tactum plura referuntur:'calidum, frigidum, humidum, ſiccum:& quæ horum miſtura conſtant,durum,molle, aſperum,læue.Ad hæc referendæ naturæ herbarum, la= pidum,metallorum. Quartum ac poſtremum qualitatis genus eſt forma uel figura.Huc omnia ſpectant quæ ma nu uel induſtria hominis conficiuntur.Quod genus,mē ſa,domus,templum, nauis,ſedes, panis, ueſtis, penula, pannus.Nam quum aliquis dicit ſe emiſſe domum,pan= num,aut ueſtem, extemplo forman uel figuran, quan

illæ

illæ res habent, mente concipimus, ſed qua ſubſtantia ſeu materia conſtent, ignoramus. Lapis tamen, lignum, ac lana ſubſtantiæ ſunt. Item figuram ſignificant circulus, triangulus, & ſimilia. Notant enim formam ſuperficiei, quæ à nobis & confici, & immutari rurſum poteſt. Alijs alia huius claſsis diſtinctio placet, uerum hæc ad uſum communem uidetur accommodatior. Qualitates ferè ſunt inſtrumenta ſubſtantiarum. Vt calor, frigus, humor, ſiue ſiccitas in herbis inſtrumentum eſt, quo ipſæ hominem interimunt. Grammatice, Dialectice, Rhetorice, Medicina inſtrumēta ſunt, quibus loquimur, docemus, dicimus, medemur. Ad hunc ordinem igitur referre licebit omnia uirtutum, uitiorum, colorum, ac ſaporum genera, quæ in libro de Homine tradidimus. Artium cunctarum tum ſeriem, tum ſubiecta deſcripſimus in Chao.

Qualitatũ genera quatuor.

- Habitus
  - Animi
    - Intellectus
      - Prudentia
      - Artes oẽs
        - Grãmatice
        - Dialectice.
        - Rhetorice
    - Voluntatis
      - Iuſtitia.
      - Fortitudo.
      - Temperantia.
  - Corporis
    - Robur.
    - Velocitas.
    - Agilitas.
- Adfectus
  - Aegritudo.
  - Metus.
  - Lætitia.
  - Cupiditas.
- Senſum mouens
  - Sonus
    - Vox, ſtrepitus.
    - Mugitus, tonitruum.
  - Color
  - Odor.
  - Sapor.
  - Calidum, frigidum: durum, molle: quæ tactu percipiuntur.
- Forma, uel figura.
  - Domus, templum, menſa.
  - Nauis, carina, uelum.
  - Fiſtula, enſis, circulus.

DE RELATIVIS.

Relatio, eſt rerum inter ſe collatarum unius ad alteram habitudo. Duo relationum genera: ſimplex & mixtum. Simplex relatio in formas tres diuiditur. Quarum prima eſt ſubſtantiæ: ut idem, diuerſum. Secunda quantitatis: ut æquale, inæquale: æqualitas, inæqualitas, proportio, hoc eſt, duarum magnitudinum ſimilis habitudo: maius, minus: par, impar: duplum, triplum: multum, paucum: magnum, paruum. Par & impar duobus modis accipiuntur. Abſolute, quando binarium, quaternarium, ſenarium numeros pares nuncupamus. Relatiue, quum dicimus res aliquas alijs rebus numero eſſe pares. Tertia qualitatis: ut antœci, periœci, antichthones ſeu antipodes: ſimule, diſsimule: dominus, ſeruus: conſul, iudex: rex, populus: proconſul, prouincia, & omnia magiſtratuum nomina: emptor, uenditor: accuſator, reus: metropolis, colonia: pater, filius, auus, nepos: maritus, uxor: ſocer, gener: frater, ſoror, & reliqua cognationum uocabula. Item præceptor, diſcipulus: patronus, cliens: dux, comes: amicus, inimicus: hoſpes, peregrinus: creditor, debitor: & inde uerba credere, debere. His adduntur uoces, quæ ex præpoſitione con ſunt contextæ: ut collega, conſors, conuictor, contubernalis, coniunx. Et ſimilis ſignificationis: ſocius, ſodalis. Mixta ſex generibus conſtat. Oritur enim uel ex ſubſtantia & qualitate: ſed bifariam. Siquidem ea aut in mouendo, agendoq; conſiſtit, ſic actio dicitur: aut in patiendo, ſic paſſio. Vt legere, docere, ſcribere: legi, doceri, ſcribi. Huc pertinent cauſa uel ſignum & effectus. Quippe nihil eſt

De antœcis, periœcis, antichthonibus, uide autoris Coſmographiam.

nihil eſt cauſa uel ſignum, niſi effectus alicuius ſit cauſa uel ſignum. Apud pleroſq; dubitatio exiſtit: ſint ne aſtra cauſæ effectuum, ſiue rerum, an ſigna. Vel relatio oritur è ſubſtantia, & quãtitate. Hoc item bifariam. Aut in cõprehendenda re, ſic locus efficitur: aut metienda, ſic tempus. Hoc, quando: illum, ubi Ariſtotelici *nominant.* Locus *eſt circumfuſus, uel aër, uel aqua, uel res aliqua alia, qua quicquam continetur.* Vt *cœlum eſt locus ſiderum: aër, nubium, uentorum, auium: aqua, piſcium.* Locus *refertur ad id cuius locus eſt.* Vel *ex ſubſtantia & relatione aut qualitate.* Id *quoque binis modis.* Vel *in occupando loco, ſic poſitus oritur, quem nunc ſitum, nunc compoſitum eſſe uocant.* Vel *in qualitate accipienda induendáue, ſic habitus procreatur.* Porrò *eorum, quæ ſita ſunt, alia nunquam mouetur, ut terra: alia nunquam quieſcunt, ut cœlum: alia medium ſeruant modum, ut homo, equus, leo, piſcis.* Rurſus *animantium & præcipue hominum poſitus tres ſpecies habet: ſtare, ſedere, iacere.* Recubamus *tribus modis: proni, ſupini, obliqui.* Habitus *eſt corporis, & eorum, quæ circa corpus ſunt applicatio, per quam hoc habere, illa haberi dicuntur. Sunt itaque mixtæ relationis ſpecies ſex: actio, paßio, ubi, quando, ſitus, habitus.* Quarum *duæ priores naſcuntur è ſubſtantiarum qualitatumq; actione.* Mediæ *duæ è capacitate, qua ſubſtantias locus & tempus comprehendunt atque metiuntur.* Reliquæ *è ſubſtantiarum habitudine prona aut ſupina ad locum: atque ex habitudine earundem ad qualitates, ut ad penulas, togas, ueſtésque alias.*

Idem.

- Relatio
  - Simplex
    - Subſtantiæ
      - *Idem.*
      - *Diuerſum.*
    - Quantitatis
      - *Acquale, Inæquale.*
      - *Magnum, Paruum*
      - *Par, Impar.*
    - Qualitatis
      - *Simile, Diſsimile.*
      - *Herus, Seruus.*
      - *Dux, Comes.*
  - Mixta
    - Actio
      - *Docere.*
      - *Secare.*
      - *Gignere.*
    - Paſſio
      - *Doceri.*
      - *Secari.*
      - *Gigni.*
    - Vbi
      - *Surſum, Deorſum.*
      - *Dextrorſum, Leuorſum.*
    - Quando
      - *Olim, nuper, dudum.*
      - *Heri, cras, perendie: quæ referuntur ad tẽpus præſens.*
    - Situs
      - *Statio. Seſsio.*
      - *Pronum, Supinum.*
    - Habitus
      - *Togatum, Penulatum.*
      - *Loricatum, Armatum.*

Relationes

Relationes breuius hunc in modum nonnulli diſtinguunt. Relatiua omnia eſſe, aut alicuius, hoc eſt, quæ iunguntur gen.tiuo: qualia ſunt: imperator, rex, prætor, dictator, conſul, pater, filius, auus, nepos, maritus, uxor, ſocer, gener, frater, ſoror, præceptor, diſcipulus, patronus, cliens, dominus, ſeruus, dux, comes. Aut alicui: ut æqualis, inæqualis, par, impar, uicinus, propinquus, ſimilis, diſſimilis. Aut ad aliquid: ut magnum, paruum, longum, breue, mons, uallis, altum, humile, ſublime, depreſſum. Item primus, ſecundus, tertius, quartus, quintus, ſextus, uigeſimus, centeſimus, milleſimus. Quippe nihil eſſe ſecundum poteſt, aut tertium, niſi aliud primum ſit. Eodem pertinent ſimplex, duplex, triplex, quadruplex. Et ſimplum, duplum, triplum, quadruplum, dimidium. Nam duplum ad aliquid ſimplum refertur: ſicut magnum ad paruum: altum ad humile: ſurſum ad deorſum: ſupinum ad pronum: longum ad breue: ſecũdum ad primum. Relatiuorum natura eſt, ut unum ſine altero nequeat intelligi. Pater enim eſſe nemo poteſt ſine filio: nec mons ſine ualle: nec dux ſine comite. Item relatiua inuicem ſe definiunt. Pater eſt, qui habet filium. Filius qui habet patrem. Maius, quo aliquid minus eſt. Minus, quo maius aliquid reperitur. Maritus, qui uxorem habet. Vxor, cui maritus eſt. Et relatiuą ſimul aiunt oriri, conſiſtere, deſinere. Siquidem eodem tempore fiunt, & deſinunt eſſe: dominus & ſeruus: præceptor & diſcipulus: auus & nepos: dux & comes.

Triplex natura relatiuorum.

QVID THEMA ET *quot eius ſpecies.*

Duas

DVas uocum diuiſiones abſoluimus: alteram in indiuiduas & communes: alteram in dictiones ſubſtantiarum, quantitatum, qualitatum & relationum. Reliquum eſt, ut dicamus, quomodo ſingulæ uoces, definiri & diuidi poßint. Thema, eſt id de quo agitur: uel eſt id, ad quod omnia orationis, ſeu diſceptationis argumẽta referuntur. Thematum duo genera ſunt. Simplex thema, eſt uox aliqua ſimplex: ut deus, mundus, homo, animal. Compoſitum, eſt integra oratio, ſiue pronunciatum, uel axioma. Clodius iure cæſus eſt. Mundus prouidentia regitur. Differendi ratio ad diſciplinas omneis neceſſaria eſt.

DE DEFINITIONE NOMINIS.

TRia Dialectices officia ſunt: finire, diuidere, ratiocinari. Finitio & diuiſio ad themata ſimplicia pertinent: argumentatio ad orationem. Definitio eſt oratio, quæ aut uocis, aut rei alicuius naturam declarat. Ea duplex eſt: nominis & rei. Finitio nominis, eſt ſimplex etymologia, uel qualiſcunq; interpretatio uocabuli. Vt ſacrilegium eſt ſacræ rei ablatio. Conſul, qui Reip. conſulit. Theologus, qui de deo loquitur. Medicus, qui medetur. Id genus finitiones imperfectiores ſunt, quàm deſcriptiones rerum: neq; rerum naturam explicãt, ſed uocum duntaxat originem. Quoniam non cõtinuo ſcimus, qui conſulentes Reipub. conſules uocandi ſint. Nam & miles in pugna Reipub. conſulit: & ciuis ædificans domum, conſulit Reipub. Sic non ſtatim liquet, qui de diuina mente diſputantes theologi ſint. Etenim & philoſophi, & poëtæ, & oratores crebro de deo differunt, nec ideo

*nec ideo ipſos eo cognomento nuncupamus. Sic & de medici deſcriptione dicēdum:herbas complures,& bruta animantia mederi poſſe, non tamen medicorum nomen uſurpare. Cæterum nominis finitio planè neceſſaria eſt,præſertim quando uox, de qua agitur,eſt ambigua.*Docet enim *principio diſceptationis, orationis,uel operis,qua uerbi ſignificatione uti uelimus.*Vt *ſcripturi de mundo,initio exprimere debemus,quid nos appellemus mundum.*Eſt *enim mundus,proprie qui conſtat ex decem orbibus ſiderum, & quatuor elementis.* Plinius *mundi uocabulo pro cœlo interim utitur:uulgus quandoque pro terra.*

DE SVBSTANTIAE *finitione.*

ALtera *eſt finitio rei.* Q*uæ eſt oratio, qua quid ſit res explicatur.* Huius *quinque ſpecies ſunt: finitio ſubſtantiæ,finitio cauſarum,finitio quæ conſtat ex effectibus ſeu officijs, finitio quæ conſtat ex partibus uel ſpeciebus,& finitio, quæ ex accidentibus componitur. Subſtantiæ definitio eſt,quæ conſtat ex genere & differentia.*Vt *homo eſt animal habens mentem.* Animal *eſt corpus uiuum & ſentiens.* Planta,*eſt corpus uiuum,& non ſentiens.* Ignis *eſt elementum calidum & ſiccum.* Elementum,*eſt ſubſtantia corporea & ſimplex infra orbem* Lunæ. Deus *eſt ſubſtantia carens corpore, à qua res omnes ſunt conditæ.* Q*uod addo propter animas, quæ etiam ſine corpore ſunt ſubſtantiæ.* Differentias, *quum defuerint,excogitare licebit.* Vt *herba plantæ genus eſt,quod quotānis areſcit.Sic enim diſtat à fructice, & arbore.*

& arbore. Pro iis ſæpe accidentium congerie utimur. Ita calidum & ſiccum uocamus differentiam ignis: calidum & humidum, aëris: frigidum & humidum, aquæ: frigidum & ſiccum terræ.

DE CAVSARVM FINItione, & quatuor cauſis.

D*Efinitio cauſarum eſt, quæ ex cauſis rei conficitur, uel quæ rei cauſas exprimit. Cauſam proprie uocamus id, ex quo, per quod, à quo, ſiue gratia cuius aliquid fit. Cauſæ quatuor ſunt: materia, forma, efficiens, finis. Materia eſt, ex qua aliquid fit. Vt pannus eſt materia ueſtis. Lana eſt materia panni. Ligna & lapides ſunt materia domus. Forma eſt ipſa figura, effigies, ſeu qualitas, quam induit materia. Vt figura illa, quam habet domus, eſt forma & cauſa domus, ſine qua domus, non diceretur. Et figura illa, quam præ ſe fert nauigium, eſt forma & cauſa nauis: quippe ſine ea huiuſcemodi lignorum ſtructura nauis uocari non poſſet. Eſt ergo forma cauſa domus, nauis, ueſtis, urbis, & aliarum rerum. Cauſa efficiens, eſt res, quæ aliquid efficit: ut architectus, uel faber eſt cauſa efficiens domus & nauigij. Finis eſt gratia cuius aliquid fit. Hic alio nomine uſus dici poteſt, quemadmodum cauſa efficiens autor. Domus finis, uel cauſa eſt habitatio, ut nos defendat ab imbre, & tempeſtatibus. Finis nauium, nauigatio eſt. Quatuor ergo domus, & nauis cauſæ ſunt, ſine quibus neque domus, neq; nauigium fit. Materia, hoc eſt, ligna & lapides: forma, id eſt, figura illa, quam habent domus & nauis: efficiens ut architectus aut faber: finis, ut habitatio, nauigatio.*

Materia. *Forma.* *Cauſa efficiens.* *Finis.*

nauigatio. Simili ratione aliarum quoque rerum cauſæ poßunt indagari. Ex his quatuor *cauſis finitiones rerum conficimus.* Vt *domus eſt ædificium è lignis & lapidibus habitationis gratia conſtructum. Hæc finitio duabus conſtat rei cauſis, materia, & fine.* Aedificium *genus eſt.* Penula, *eſt ueſtis uilis & denſa, qua cæteras ab imbre cuſtodimus, Cæteras ab imbre defendere, finis eſt, & cauſa penulæ.* Veſtis, *genus eſt.* Vilis *& denſa, accidentia ſunt differentiæ loco poſita, quibus penula ab alijs differt ueſtibus.* Hac uoce Cicero *utitur, ubi ait* Milonem *penulatum fuiſſe, quum occideret* Clodium. Ad *hunc locum pertinent definitiones nominum relatiuorum, quorum unum alterius cauſa eſt, & quæ mutuo ſe definiunt.* Vt *pater eſt, qui habet filium.* Filius, *qui habet patrem.*

FINITIO EX EFFECTIbus, ſeu officijs.

EX *effectibus, ſeu officijs haud raro finitiones componuntur.* Magna *eſt effectuum cum officijs cognatio, adeo ut plerunq; haud facile diſcernas.* Effecta *propriam cuiuſque rei uim demonſtrant.* Vt *magnes eſt lapis, qui attrahit ferrum: hæmatites, qui ſanguinem ſiſtit.* Malua *herba eſt, quæ uentrem lenit.* Sol *ſidus eſt, cuius ortu dies fit.* Luna *ſidus eſt, cuius ui fluunt ac refluunt maria.* Sirius *ſtella eſt, qua exoriente ardor ſolis geminatur.* Ex *officijs.* Iuſtitia *uirtus eſt, qua unicuiq; rei tribuimus ſuum.* Grammatice *eſt, quæ recte loquendi modum docet.* Rhetorice *eſt, quæ bene dicendi præcepta tradit.* Prætor *eſt qui iuri dicēdo in ciuitate præeſt.*

Aedilis,

Aedilis, qui publica & priuata ædificia curat. Comœdus, qui actores, quomodo agendæ ſint fabulæ, docet. Effectus magis ad res natura agentes: officia uerò ad res, quæ conſilio agunt, pertinent.

FINITIO EX PARTIbus, uel ſpeciebus.

QVartum definitionum genus componitur ex partibus, uel ſpeciebus. Ex partibus. Dies ciuilis, eſt ſpatium uigintiquatuor horarum. Annus uertens, qui conſtat diebus tercentum ſexagintaquinq; & quadrāte diei. Magnus annus, qui quadraginta nouem uertētium annorum millia complectitur. Ex ſpeciebus. Finitio, eſt oratio quæ aut uocis, aut rei alicuius naturam declarat. Hæc deſcriptio è duabus contexitur finitionum formis: nominis & rei. Differunt ſpecies & partes. Nam genus prædicari poteſt de ſpeciebus: totum de partibus nequaquam.

FINITIO EX ACCIDENTIBVS.

QVintum finiendi genus conſtat accidentibus. Homo eſt animal, bipes, erectum, ſine pēnis. Narciſſus, flos eſt croco ſimilis, menſe Auguſto florens, poſtremus omnium florum. Ceruus eſt animal quadrupes, pilo ſubrufo, ungula biſulca, ramoſis ac ſolidis cornibus, & ad ſeptennium uſque deciduis.

QVAE SERVANDA ſint in finitione.

DIfferunt finitio & finitum. Finitio enim proprie uocatur id, quod uerbum eſt, conſequitur. Finitum, id quod præcedit, Vt in hac oratione,

homo eſt animal capax rationis: homo definitum eſt: animal capax rationis, finitio. In finiendis rebus duo ſeruanda ſunt. Ne finitum plura comprehendat, quàm finitio. Et contra ne finitio aliquid cõtineat, quod deſit definito. Quare hæc finitio uitioſa eſt: homo eſt animal bipes: quia tum gallinæ, tum anſeres bipedes ſunt. Et hæc: homo eſt animal literatum, ac bellicoſum: quoniam pleriq; imbelles ſunt, & literarum expertes. In priore latius definitio patet: in poſteriore definitum. In omni finitione genus definiti ponendum, aut aliquid loco generis. In orationibus, uel libris finitio thematis ſcopus eſſe debet, & regula omnium eorum, quæ de themate illo traduntur. Vt ſi quis de Dialectices, Rhetorices, uel mundi natura ſcripturus ſit, ita uocem finiat oportet, ut rei totius ſummam quàm breuiſſime cõplectatur. Quod fit, quum dicimus: Dialecticen eſſe artem docendi ſiue explicandi naturam thematum ſimplicium & compoſitorum. Rhetoricen eſſe bene dicendi ſcientiam. Sola ſpecies definitur.

DE DIVISIONE.

Triplex diuiſio.

DIuiſio eſt uocis in ſpecies, uel partes, aut accidẽtia diſtinctio. Diuiſionum tres ſunt formæ. Quarum prima eſt generis in ſpecies. Sic corpus uiuum in plantam & animal diuiditur: arbor in malum, pyrum, pinum: axioma in ſimplex & compoſitum. Secunda, rei in parteis, uel membra. Vt quum arborem in radices, caudicem, ramos, folia, flores, partimur. Axioma in ſubiectum & prædicatum. Hanc Cicero partitionem: illam ſuperiorem, diuiſionem nominat. Tertia, rerum in accidẽtia.

Vt phar

Vt pharmacorum aliud ſalutare, aliud peſtiferum. Arborum aliæ ſylueſtres, aliæ domeſticæ. Proloquiorum aliud *uerum, aliud falſum.* Hic *arborum & pronuntiatorum rationem tribus diuiſionum formis diſtinximus.* In *diuiſione duo ſeruanda. Alterum ut membra ſint oppoſita uel pugnantia. Qua de cauſa hæc bona non eſt: hominum alij ruſtici ſunt, alij docti.* Item *hominum alij liberi, alij urbani. Fieri enim poteſt, ut idem ſit ruſticus, & eruditus: idem liber & urbanus. Alterum, ut diſiunctum conſtans ex membris omnibus ſimul ſumptis conuerti poßit cum diuiſo. Velut in diuiſione animati corporis in animal, & plantam: quicquid eſt animal uel planta, eſt corpus uiuum: & quicquid uiuum corpus eſt, eſt animal uel planta. Quocirca diuiſio plantæ in herbam & fruticem non eſt bona. Nam licet iſtud proloquium uerum ſit: quicquid eſt herba uel frutex, eſt planta: falſum tamen eſt, quicquid eſt planta, eſt herba uel frutex.*

OCTO QVAESTIONES, VEL *loci thematis ſimplicis.*

PRima, *quæ etymologia uel origo uocabuli ſit.* Vt *Medicus dicitur, quia medetur. Mundus, à perfecta abſolutaq; elegantia. Chelidonia, quod ab hirundine inuenta ſit. Secunda an ſit. Vt ſit ne ars aliqua, qua adiuuari memoria poßit. Sit ne deus. Sint ne inferi. Hæc quæſtio ſecundo loco abſoluēda eſt. Tertiá quid ſit res de qua agitur. Quid ſit deus. Quid mundus. Quid uirtus. Quid fortitudo. Huc pertinent, ea quæ de quinque*

finiendi formis dicta ſunt. Quarta, quæ cauſæ ſint: A quo autore res ſit profecta. Cuius gratia facta. Ex *qua materia conſtet, Cuiuſmodi figuram habeat.* Po*culi forma apud* Theocritum *deſcribitur ad hunc fermè modum:* Dabo *& profundum poculum molli oblitum cæra, recens fabricatum, adhuc ſculpturam redolens.*

Quinta unum an multa. Sint ne plures dij, quemadmodum ueteres crediderunt. Hic *dicemus, qua ratione id eſſe non poßit. Sint ne plures mundi.* Democritus *enim innumerabiles eſſe mundos opinabatur, quaſi pilas alios extra alios. Sexta, quæ & quot ſint ſpecies rei.* Vt *treis eſſe plantarum formas, arborem, fruticem, herbam.* Duo *eſſe axiomatum genera: ſimplex & compoſitum. Quatuor uirtutum ſpecies: prudentiam, iuſtitiam, fortitudinem, temperantiam. Septima, quibus membris, ſeu partibus conſtet. Arboris partes ſunt radix, caudex, rami, flores. Axiomatis, ſubiectum & prædicatum. Octaua, quæ rei ſint uires, uel officia, ſiue quid res efficiat. Quid efficiat* Luna *ſuo inceßu. Quid Chelidonia. Quid ſol efficiat* Plinius *ſcribit in* Naturali *hiſtoria, his uerbis:* Non *temporum modo, terrarumq́; ,ſed ſiderum etiam ipſorum, cœliq́; rector.* Hic *lucem rebus miniſtrat, auffertq́; tenebras.* Hic *reliqua ſidera occultat.* Hic *uices temporum, annumq́; ſemper renaſcentem ex uſu naturæ temperat.* Hic *cœli triſtitiam diſcutit, atque etiam nubila humani animi ſerenat.* Hic *ſuum lumen cæteris quoque ſideribus fœnerat.* Hac *ratione thematum ſimplicium natura indaganda eſt.*

Quid

QVID AXIOMA, ET *quæ eius partes.*

PRonuntiatum,axioma,enuntiatio,proloquium,uel propoſitio eſt indicatiua, & ſimplex oratio, qua certi quiddam ſignificatur. Vt *continentia temperantia eſt.* In *omnibus perſonis, numeris, ac temporibus modi indicatiui axioma, uel propoſitio dicitur. Cicero mortalis erat.*I*gne mundus interibit.Dederam ad te literas.Cæſar uicit* Pompeium. *Verba infinitiua,ac ſubiunctiua,ſi pro indicatiuis ſumantur,propoſitionem efficiunt.* Vt *omnes concurrere pro concurrebant. Actas non ſemper fuerit,cõponite nidos,pro erit.* M. *Varro in lib.de lin.*Lat.*ad* Ci.*quarto & uigeſimo,pronuntiatum ita finit:*Proloquium *eſt ſententia in qua nihil deſideratur.*De *hoc Gellij uerba hæc ſunt.*Erit *autem planius quid proloquium ſit:ſi exemplum eius dixerimus.* Axioma *igitur huiuſcemodi eſt.*Annibal *Pœnus fuit.*Sci*pio* N*umantiã deleuit.* M*ilo cædis damnatus eſt.*Neq; *bonũ eſt uoluptas,neq; malũ.*Et *omnino quicquid ita dicitur,plena atq; perfecta uerborũ ſentẽtia,ut id neceſſe ſit aut uerum aut falſum eſſe:id à* Dialecticis ἀξίωμα, *id eſt,oratio uerũ aut falſum plene ſignificans appellatum eſt.* A Marco Varrone *proloquium.*A Marco *autem* Cice.*pronuntiatũ.* Partes *axiomatis ſunt ſubiectum & prædicatũ:uel quemadmodũ* Græci *aiunt,*ὑποκείμε- Id *eſt,ſubia-*
νον,τὸ κατηγορούμενον. *Subiectũ,prior proloquij pars cens & præ*
eſt, de qua aliquid dicitur. Prædicatum *poſterior pars dicatum.*
eſt, quæ de alio prædicatur. Vt *in his:*Cicero *eſt orator, iuſtitia eſt uirtus, ſubiecta ſunt* Cicero, *iuſtitia.*

Prædicata uero orator, uirtus. Interdum uerba reſoluenda, quo partes dictæ habeantur, hoc modo: Cæſar uicit Pompeium, hoc eſt, fuit uincens. Cicero ſcribit, eſt ſcribens. Id prodeſt ad peruestigandos errores talium ſophiſmatum: Nullus panis eſt piſcis, Cicero comedit panem, ergo non comedit piſcem. Nullus canis eſt equus, Cæſar canem habet, non habet igitur equum. Differunt enim panis & comedens panem: piſcis & comedens piſcem: canis & habens canem: equus & habens equum. Miror nõnullos hunc ſoluendi modum improbare quando non parum ad pronuntiatorum intellectum conferat. Aiunt neminem ita loqui, fateor. Nec ideo hæc præſcribo, quod ſic aliquos loqui uelim, ſed uti hac ratione axiomatum uim excutiant. Pari modo damnari poſſet conſuetudo Grammaticorum quod in exploranda orationis ſerie primo loco ponunt uocatiuum: ſecundo rectum: tertio uerbum: aduerbium quarto, quinto obliquum, quum perpauci tamen ſic loquantur. Nam elegantiſſima ferè oratio eſt, in qua uoces digeruntur ordine conuerſo. Prædicari, eſt alterum de altero explicãdi eius cauſa dici. Vt quum dicimus homo eſt animal: animal de homine prædicatur, & naturam eius exprimit. Bifariam accipitur. Aliquando pro uere & adfirmatiue de aliquo dici, ut hic gratitudo iuſtitia eſt. Sæpenumero pro quouis modo de altero dici, ut aliud nihil ſit, quàm eſſe prædicatum. Velut in hoc proloquio, homo non eſt lapis.

PRIMA DIVISIO
pronuntiati.

Axioma

Axioma aliud ſimplex eſt, aliud compoſitum. Simplex, cuius præcipuæ partes ſunt ſubiectũ, & prædicatum, ut ſomnus eſt imago mortis. Compoſitum, cuius partes ſunt duo pronuntiata ſimplicia, quæ connectuntur coniunctionibus &, uel, ſi. Id triplex eſt: copulatiuum, diſiunctiuum, conditionale. Copulatiua propoſitio eſt, cuius partes coniunguntur coniunctione copulatiua. Vt Cicero eſt orator, & Plato philoſophus. Sol diurnum ſidus eſt, & Luna nocturnum. Poßunt & plura pronuntiata, quàm duo connecti. Demoſthenes orator eſt, & Socrates philoſophus, & Homerus poëta. Scipio & bis conſul fuit, & bis triumphauit, & cẽſura functus eſt. Diſiunctiua dicitur, cuius partes connectuntur coniunctione diſiunctiua: ut mundus ſemper fuit, uel conditus eſt à deo. E diſiunctiuo axiomate ad hunc modum ratiocinamur. Si uiuat aut animal eſt, aut planta. Verum animal non eſt, igitur planta. Cicero in ſecũda Philippica: Neceſſe eſt Cæſaris interfectores aut liberatores populi Romani, conſeruatoresq́; reipub. eſſe: aut plus quàm ſicarios, plus quàm homicidas, plus quã parricidas. Sed liberatores patriæ ſunt: ergo nõ homicidæ, non ſicarij, non parricidæ. Idem primo de natura deorum: In omnibus diſiunctionibus alterutrũ uerum eſſe oportet. Vt ſi cõceßum eſſet huiuſmodi aliquid: aut uiuet cras, aut nõ uiuet Epicurus, alterũ fieri neceſſariũ. Cõditionalis, in cuius initio ſi cõiunctio ponitur. Si ſol oritur, dies eſt. Si furatus eſt rem ſacrã, ſacrilegus eſt. Apud uulgus triplex eſt de propoſitionũ natura quæſtio: quæ, qualis quanta. Ad quæ reſpõdent ſimplicẽ eße,

aut compoſitum. Ad qualis, adfirmatiuã uel negatiuam. Ad quanta, generalẽ, particularẽ, indefinitã, ſingularẽ.

SECVNDA DIVISIO.

P*Ronuntiatum aliud uerũ eſt, quod rebus cõſentit. Vt fortitudo uirtus eſt. Aliud falſum, qd' rebus non cõſentit. Vt fortitudo eſt uitiũ. Lapis eſt corpus uiuũ.*

TERTIA.

P*Roloquiorum aliud adfirmatiuum eſt, quo alterũ alteri dicitur ineſſe. Vt pudor eſt metus. Animus eſt immortalis. Aliud negatiuum quo alterum dicitur non ineſſe alteri. Vt patientia non eſt uitium. Libido non eſt uirtus.*

QVARTA.

A*Xiomatum aliud uniuerſale eſt, cuius ſubiecto præponitur ſignum uniuerſale: uel quo alterum dicitur ineſſe, aut non ineſſe alteri uniuerſim. Vt omnis homo capax rationis eſt. Nihil tam alte à natura poſitũ eſt, quò uirtus nõ poſſit eniti. Nulla uirtus opibus inferior eſt. Aliud particulare, cuius ſubiecto præfigitur ſignum particulare: uel quo alterum dicitur ineſſe, aut non ineſſe alteri ex parte aliqua. Vt aliquis homo orator eſt. Aliquod animal oculis caret. Hæc proprie eſt indefinita, aliquis homo eſt animal, & ſignum præpoſitum ſubiecto, omnino ſuperuacuum eſt. Licet enim uera ſit locutio aliquem hominẽ animal eſſe, aliquod animal corpus eſſe uiuum, tamen parum apta eſt. Nam ſi rex quiſpiam uniuerſos ciues ad ſe conuocarit, improprie loquetur, qui dixerit aliquos accitos eſſe ad regem ciues. Aliud indefinitum, quo alterum dicitur ineſſe, uel non ineſſe*

ineſſe alteri ſine ſigno, & quod ſimile eſt uniuerſali. Vt poëtæ ſunt honore digni. Hominem decet piū eſſe. Fures puniendi ſunt. Sic proprie appellantur propoſitiones neceſſariæ, ubi genus uel differentia de ſpecie prædicatur. Vt homo eſt animal, homo eſt mortalis, capax rationis. Hæ uero ſunt particulares homo ſcribit, homo eſt orator. Vtrobiq; ſubauditur aliquis. Aliud ſingulare, ubi proprium nomen, uel indiuiduum ſubijcitur. Vt Demoſthenes orator fuit. Homerus literarum princeps eſt. Hæc herba emoritur.

QVAE SINT SIGNA VNI*uerſalia, quæ particularia.*

GEneralia, *ſiue uniuerſalia ſigna uocamus quæ ſignificant uocē ſequentē accipi pro omnibus indiuiduis. Vel: quæ interpretamur per coniunctionem, aut propoſitionem copulatiuam. Sunt autē hæc: cunctus, uniuerſus, ſinguli, omnis, quiſq;, unuſquiſq;, nullus, nullus non, nemo, nemo nō. Cūcti mortales ambitioſi ſunt. Vniuerſa pecunia dabitur. In ſingulas naues ſinguli milites accerſebantur. Omnis homo mortalis eſt. Sua cuiq; ſententia. Vnūquodq; crimen excutietur. Quæ ſic explicamus. In hanc nauē militē unū accerſebant, & in illā nauem militem unū accerſebant. Sic de nauigijs alijs. Huc pertinēt interrogationes, quæ interim propoſitionē generalē efficiunt. Quid nō uaſtauit? id eſt, omnia. Et prouerbia: Iuueneſq; ſeneſq;, hoc eſt, omnes. Miſcebis ſacra prophanis, id eſt, omnia. Item hæc. Quantum eſt hominum uenuſtiorū. Quicquid erat copiarū amiſit. Si quid erat copiarū amiſit, hoc eſt, oēs uenuſtiores, oēs copias.*

Differūt

Differunt omnis & totus, quod hoc ad partes, illud ad ſpecies ſeu formas referatur, ut totus homo, omnis homo. Particularia *uero ſigna ſunt, quæ indicant uocem ſequentem pro aliquot duntaxat indiuiduis accipi, uel quæ interpretamur per pronuntiatum diſiunctiuũ.* Huiuſmodi *ſigna ſunt hæc: aliquis, quidam, quilibet, quiuis, nonnullus.* Vt *aliquis homo fortis fuit.* Quidam *non ſatis te amat.* Qualibet *hirſutas fronde tegente comas, id eſt, hac uel illa citra delectum, nõ omnibus frondibus.* Non *apte itaq; quemlibet hominem pro omni homine dicimus.* Quemuis *arbitrum cedo, hoc eſt, hunc uel illũ ſine delectu.* Diſtant *aliquis, quidam, nonnullus.* Nã *aliquis de re incerta: quidam de certa dici ſolet: nonnullus medium tenet modum.* Porrò *aduerbia uniuerſalia ſunt: nunquam, ſemper, ubiq;, nuſquam.* Particularia, *unquã, uſquam, quandoq;, aliquando, interdum, nonnunquam.* Singularia: *hic, illic, iſthic, nunc, hodie, cras, perendie, nudiuſtertius.*

QVINTA.

PRonuntiatorum *aliud neceßariũ eſt, quũ prædicatum neceſſario ineſt ſubiecto.* Id *fit, quando genus, uel differentia de ſpecie dicitur: aut finitio de definito.* Vt *homo eſt animal.* Homo *eſt capax rationis.* Animal *eſt corpus uiuũ & ſentiens.* Aliud *cõtingens, quũ prædicatum ut ineſt ſubiecto, ita poteſt nõ ineſſe.* Quod *fit, quãdo de ſubſtantijs accidẽtia dicũtur: aut de accidẽtibus accidentia.* Vergilius *poëta eſt.* Poëtæ *ſunt honore digni.* Aliud *impoßibile, quũ fieri non poteſt, ut prædicatum inſit ſubiecto.* Lapis *ſentit.* Frutex *eſt animal.*

De oppo

DE OPPOSITIONE PRONVNTIATORVM.

TRia ſunt pugnantium axiomatum genera. Contraria dicuntur duo uniuerſalia. Vt omnis pudor eſt metus. Nullus pudor eſt metus. Horum natura eſt, ut nunquam ſimul uera ſint: ſæpenumero tamen, præſertim in contingentibus, falſa. Vt omnis homo poëta eſt, nullus homo poëta eſt. Subcõtraria, duo particularia ſunt. Aliquis homo eſt doctus, aliquis homo non eſt doctus. Hæc nunquam ſimul falſa ſunt, ſed quandoque ſimul uera. Contradictoria, ſunt duo axiomata, quorum alterum eſt uniuerſale, alterum particulare: uel quorum utrunq; eſt ſingulare. Vt omnis pietas eſt iuſtitia, aliqua pietas non eſt iuſtitia. Nullus pudor eſt metus, aliquis pudor eſt metus. Hæc nunquam ſimul neque uera, neq; falſa ſunt. Triplex ergo propoſitionum pugnantia eſt. Contraria, quando utraq; eſt uniuerſalis. Subcontraria, quum utraque particularis. Contradictoria & maxima, quum altera generalis altera particularis eſt. In omnibus ſeruanda ſunt duo. Vt altera ſit adfirmatiua: altera, negatiua. Vt in utraque idem ſit ſubiectum, & idem prædicatum. Quoniam hic nulla eſt pugnantia. Cicero eſt orator, Vergilius non eſt orator. Axiomata contraria ac ſubcontraria ſolum pugnant qualitate: contradictoria etiam quantitate. Ideoq; inter hæc maior eſt pugnantia.

Omnis

Omnis pati entia eſt for titudo.	*Contrariæ*	Nulla pati=entia eſt for titudo.
Contradi-		*Contra-*
dictoriæ		*ctoriæ*
Aliqua pati entia eſt for titudo.	*Subcōtrariæ*	Aliqua pati entia nō eſt fortitudo.

DE PROPOSITIONVM ISODYNAMIA.

Iſodynamia,uel (ut uulgari uocabulo utar) æquipollē tia pronuntiatorum, eſt ſimilis tum quantitas tū qualitas duorum axiomatū, quibus idem ſubiectū ac prædi=catum eſt. Quantitas ad generalitatē: qualitas ad negationem adfirmationemq; referēda eſt. Signa ἰσοδυνα=μοῦντα *hæc ſunt: non omnis, & aliquis nō: omnis, & nullus non: omnis & nemo non: nō omnis non, & ali=quis: nōnullus, & aliquis: nōnullus non, & aliquis non. Ex his cōficiuntur pronuntiata* ἰσοδυναμοῦντα. *Non omnis homo eſt iuſtus: aliqs homo nō eſt iuſtus. Omnis homo eſt mortalis: nullus homo nō eſt mortalis. Omnis*

homo

homo ignauus eſt: nemo nō eſt ignauus. Nō *omnis homo non eſt doctus: aliquis homo doctus eſt.* Nōnulli *oratores fuerūt: aliqui oratores fuerūt.* Nonnulli *homines nō amant literas: aliqui hoies literas nō amant.* Hæc *ratio inueniendi propoſitiones, quæ eandē habeant uim, duas adfert cōmoditates, Cōducit enim nō mediocriter ad iudiciū, ſi propoſitio aliqua obſcura ſit. Deinde haud parū facit ad copiā. Quippe pulchrū eſt quærēti ſermonis ornatum poſſe multas excogitare formas loquēdi: atq; ex iis, ueluti ex ingenti floſculorum multitudine, aptiſſimam, elegantiſſimamq; eligere.*

DE CONVERSIONE.

Conuerſio *propoſitionis, eſt ſubiecti ac prædicati cōmutatio. Conuerſionū duo genera ſunt: ſimplex, & (ut uulgari uocabulo utar) per accidēs. Simplex eſt, quando nō mutantur ſigna.* Hoc *modo uertūtur pronūtiata generalia negatiua, & particularia adfirmatiua.* Vt *nulla iuſtitia uitiū eſt: nullū uitiū eſt iuſtitia.* Aliqua *fortitudo uirtus eſt: aliqua uirtus eſt fortitudo.* Hic *manēt ſigna nullus & aliqs uocibus aliis trāſpoſitis. Altera uertēdi forma eſt, qua mutātur ſigna.* Id *fit in axiomate gn̄ali adfirmatiuo. Oīs hō animal eſt: aliqd' aīal eſt hō. Oīs patiētia fortitudo eſt: aliqua fortitudo eſt patiētia.*

Quot ſint formæ Argumentorum.

Diximus *duas eſſe* Dialecticæ *partes, topicen ac criticen.* Topicen *locos demonſtrare, unde; argumenta petantur, de quibus poſterius loquemur.* Criticen *uero, rationes colligendi: quæ ad iudicium faciūt, quando docere libet confirmationes, aut noſtras, aut*

poeta

poëtarum, aut oratorum efficaces eſſe, & cohærere: uel uanas eſſe, & nihil efficere. Inde hanc Dialectices par*tem criticen, hoc eſt, iudicandi artem nuncupamus. Sicut enim aurum lapide, & igne probatur: ita ſunt certæ argumentorum ſpecies, formæ, uel modi, quibus nullo penè negotio cognoſcamus uim probationis è locis inuentæ.* Hos colligendi modos *deſcribemus. Argumentũ eſt ratio probationẽ præſtans, qua colligitur aliud per aliud: & quæ quod eſt dubium, per id quod dubiũ non eſt, confirmat.* Argumentorum *quatuor formæ ſunt: ſyllogiſmus, enthymema, inductio, exemplum. Soriten ad ſyllogiſmos referunt: nec reuera aliud, niſi ſyllogiſmus eſt.* Quod *aperte docet axiomatum commutatio, quæ crebra in epicherematis eſt apud oratores.* Quid *etenim aliud eſt, omnis homo eſt animal, omne animal eſt ſubſtantia, ergo omnis homo eſt ſubſtantia: quàm omne animal eſt ſubſtantia, omnis homo eſt animal, igitur omnis homo eſt ſubſtantia?* Sorites *quidem, quoniam medium in maiore propoſitione prædicatur, in minore ſubijcitur, plures admittere tum uoces tum axiomata poteſt, quàm ſyllogiſmus, uerum probandi loquendiq; conſuetudo id non requirit. Primus colligendi modus ſyllogiſmus uel ratiocinatio per antonomaſian nuncupatur, quemadmodum* Homerus *poëta, & ius ciuile quod* Ro*manorum eſt.* Nam *& enthymema, & inductio, & exẽplorum uſus formæ quædam ſunt ratiocinandi.*

Partes ſyllogiſmi uel ratiocinationis.

R*Atiocinatio uel ſyllogiſmus duplex eſt,* Dialecti*cus &* Rhetoricus, *qui à* Fabio *epicherema uocatur.*

catur. Eius enim hæc uerba: Epicherematos & quatuor, & quinq;, & ſex etiam factæ ſunt partes à quibuſdam. Cicero maxime quinq; defendit, ut ſit propoſitio, deinde ratio eius, tum aſſumptio, & eius probatio, quinta complexio. Dialectica ratiocinatio eſt efficaciſſima probandi forma, quà è duobus pronuntiatis concluſio ſeu thema colligitur. Huius partes tres uoces maior, minor, media: & duæ propoſitiones, quarum prior maior propoſitio nominatur, altera minor. Thema ipſum quod probatur, uocant concluſionem, complexionē, intentionem. Vt hic: omnis metus eſt adfectus, omnis pudor metus eſt, ergo omnis pudor eſt adfectus, priora duo axiomata appellari poſſunt probatio ſiue ſyllogiſmus, & tertium, thema probatum: quemadmodum in hac oratione, homo eſt animal mentē habens, pars altera finitio, altera finitum. Vel ſi lubet adiecto themate tres dici poſſunt propoſitiones. Terminus maior, eſt uox quæ cum medio ponitur in maiore propoſitione. Minor terminus, uocabulum eſt, quod cum medio ponitur in minore propoſitione. Medius, qui bis uſurpatur ante concluſionem. Vt in hoc ſyllogiſmo, omnis inſidiator iure occiditur, Clodius eſt inſidiator, ergo Clodius iure cæſus eſt, inſidiator medium eſt: iure occiſus, terminus maior: Clodius, minor.

DE FIGVRIS, ET MODIS SYLLOGISMORVM.

OMnis ſyllogiſmus habet materiam, & formā. Materia ſunt axiomata, ex quibus ſyllogiſmus compo- Syllogiſmi materia.

nitur. Sic dicimus pronuntiatum eſſe uerum aut falſum nihil ad formam facere, ſed ſolum ad materiam confirmationis. Quippe ex proloquijs falſis ſæpe ſyllogiſmus bonus contexitur. Vt hic: Nullum animal mortale *eſt, omnis homo eſt animal, ergo nullus homo mortalis eſt.*

Forma. *Forma eſt uerborum, ſeu axiomatum diſpoſitio. Quemadmodum enim in ædificijs ligna & lapides materia ſunt: domus aut nauis eorundem diſpoſitio: ſic probationes è locis inuentæ ſyllogiſmi, enthymematis, inductionis, ſeu exempli formam ſuſcipiunt.* Hæc conſtat *figuris & modis.*

Figura. *Figura, eſt diſpoſitio medij. Tres ſunt figuræ. Prima, quando mediũ in priore pronuntiato ſubijcitur: in poſteriore prædicatur. Secunda, quum utrobiq; prædicatur medium. Tertia, quando bis ſubijcitur. Harum unaquæq; aliquot ſub ſe modos habet.*

Modus. *Modus eſt ratio qualitatis & quantitatis propoſitionum. Prima figura modos admittit quatuor: ſecũda totidem: tertia ſex. In modorum nominibus omnes propè characteres peculiarem aliquam habent uim.* A *uniuerſalem affirmatiuam ſignificat* : E *uniuerſalem negatiuam:* I *particularem affirmatiuam* : O *particularem negatiuam:* B *indicat argumentationẽ reduci poße ad primæ figuræ primum modum:* C *ad ſecundũ:* D *ad tertium:* F *ad quartum:* S *conuerſionem ſimplicem notat:* P *per accidens:* M *axiomatum tranſpoſitionem. Græci his dictionibus utuntur:* γράμματα, ἔγραψε, γραφίδι, τεχνικός, *in prima figura:* ἔγραψε, κάτεχε, μέτριον, ἄχολον, *in ſecũda:* ἅπασι, σθεναρός, ἰσάκις, ἀσπίδι, ὁμαλός, φέριστος, *in tertia.*

Id eſt, Literas, ſcripſit, calamo artifex; ſcripſit, contine, medio critatẽ, ſine ira; omnibus, fortis, æqualiter, ſcuto, planus, optimus.

Quæ ſeruanda ſint in ſyllogiſmis.

IN *omni ſyllogiſmo neceſſe eſt maiorē propoſitionē, uel minorē, aut utrāq; adfirmatiuā eſſe.* Nam ex duabus *negatiuis nihil recte colligitur.* Ante cōcluſionē *altera uel utraq; debet eſſe uniuerſalis. Si maior propoſitio uel minor negatiua fuerit cōcluſio quoq; negatiua ſequetur. Si propoſitio maior uel minor particularis fuerit: cōcluſio etiā particularis erit.* Mediū *nunq̄ ponitur in cōcluſione.* In *ſyllogiſmo nō ſint plures uoces, quàm tres.* Mediū *in altera propoſitionū diſtribui debet, hoc eſt, generaliter uel pro oībus ſignificatis accipi.* Quare *inepta confirmatio eſt: animal eſt equus: omnis homo eſt animal: ergo homo eſt equus.* Non *plus debet ſumi in una propoſitione pro medio, quàm in altera.* Quod *in hac probatione fit:* Nullus *piſcis eſt auis: homo comedit piſcem: ergo nō comedit auē.* Neq; *nomen aliquod ambiguū ſit, qđ in uno axiomate, aliter capiatur, q̄ in alio.*

MODI PRIMAE FIGVRAE.

B*Arbara:* Omne *animal ſentit, omnis homo animal eſt: igitur omnis homo ſentit. Celarent:* Nullū *animal caret ſenſu, omnis homo animal eſt: ergo nullus homo caret ſenſu.* Darij: *Omnis inſidiator iure occiditur,* Clodius *eſt inſidiator: ergo* Clodius *iure cæſus eſt.* Ferio. Nulla *ars inutilis eſt, Dialectice ars eſt: igitur* Dialectice *non eſt inutilis.* Nonnulli *his addunt alios modos, qui concluſionem inuerſam habent, uel, ut ipſi uocant, indirectam.* Etenim *duas concluſionum formas tradunt.* Directam *in qua maior terminus prædicatur de minore.* Vt *hic :* Omnis *iuſtitia uirtus eſt, pietas*

eſt iuſtitia: ergo pietas eſt uirtus. Indirectam, *in qua terminus maior ſubijcitur: Omnis temperantia eſt uirtus, clementia temperantia eſt: igitur aliqua uirtus eſt clementia.* Poſterior *forma loquendi planè contraria eſt communi naturæ ſermonis.*

MODI SECVNDAE FIGVRAE.

Ceſare. C*Eſare: Nemo prodigus eſt auarus, omnes fœneratores ſunt auari:ergo nullus fœnerator eſt prodigus.* Hæc *ratiocinatio per conuerſionem ſic ad primã figuram ducitur:*Nemo *auarus eſt prodigus,omnes fœneratores ſunt auari; ergo nullus fœnerator eſt prodigus.*Per *ductum ad impoſsibile,ſiue per contentionem, hoc modo:* Nemo *prodigus eſt auarus, aliquis fœnerator eſt prodigus, igitur aliquis fœnerator non eſt auarus.*

Cameſtres, *Cameſtres: Omnis gratitudo eſt iuſtitia, nulla prudentia eſt iuſtitia, ergo nulla prudentia eſt gratitudo. Ducitur ad ſecundum modum primæ figuræ cõuerſione & tranſpoſitione propoſitionum. Nulla iuſtitia eſt prudentia, omnis gratitudo eſt iuſtitia, ergo nulla gratitudo eſt prudentia.* Per *contentionem ad tertium modum. Omnis gratitudo eſt iuſtitia, aliqua prudentia eſt gratitudo, igitur aliqua prudentia eſt iuſtitia.*

Feſtino, Feſtino: *Nemo ignauus literas amat, Cœlius literas amat, ergo Cœlius non eſt ignauus. Per conuerſionem ad primam figuram ducitur ita:* Nemo *literas amans ignauus eſt, Cœlius literas amat, ergo Cœlius non eſt ignauus. Per contentionem:* Nemo *ignauus literas amat, Cœlius eſt ignauus, ergo Cœlius non amat literas.*

Baroco, *Baroco: Omnes eruditi ſunt co=*

mes

mes & humani, homo iſte nec comis eſt nec humanus, ergo non eſt eruditus. Poſtrema *hæc colligendi forma ſolum ad primam figuram ducitur per contentionem: Omnes eruditi ſunt comes & humani, homo iſte eſt eruditus, ergo comis eſt, & humanus.*

MODI TERTIAE FIGVRAE.

D*Arapti: Omnis homo mentem habet, omnis homo eſt animal, igitur aliquod animal habet mentem.* Per *conuerſionem ſic ad primam figuram ducitur: Omnis homo mentem habet, aliquod animal homo eſt, ergo aliquod animal mentem habet.* Per *contentionem*: *Nullum animal habet mentem, omnis homo eſt animal, ergo nullus homo habet mentem.* Hic *infertur propoſitio maiori contraria.* Felapton: Nulla *deſidia eſt uirtus, omnis deſidia metus eſt, ergo aliquis metus non eſt uirtus.* Q*uæ ratiocinatio ſic probatur per conuerſionem*: Nulla *deſidia uirtus eſt, aliquis metus eſt deſidia, ergo aliquis metus non eſt uirtus.* Per *contentionem hoc modo*: Omnis *metus eſt uirtus, omnis deſidia metus eſt, ergo omnis deſidia uirtus eſt: quæ itidem maiori eſt contraria.* Diſamis: Aliquis Ae*thiops orator eſt, omnis* Aethiops *eſt homo, igitur aliquis homo eſt orator.* Per *conuerſionem & tranſpoſitionem pronuntiatorum ſic ad primam figuram ducitur.* Omnis Aethiops *eſt homo, aliquis orator eſt* Aethiops, *ergo aliquis orator eſt homo.* Per *contentionē*: Nullus *homo eſt orator, omnis* Aethiops *homo eſt, ergo nullus* Aethiops *eſt orator.* Datiſi: Omnis *homo*

Darapti.

Felapton.

Diſamis.

Datiſi.

homo eſt mortalis, aliquis homo eſt animal, igitur ali-quod animal eſt mortale. Probatur conuerſione: Omnis *homo eſt mortalis, aliquod animal eſt homo, ergo ali-quod animal eſt mortale. Contentione autem ſic:* Nul-*lum animal eſt mortale, aliquis homo eſt animal, ergo aliquis homo non eſt mortalis.* Bocardo: Aliquis *ho-mo non eſt ignauus, omnis homo eſt animal, igitur ali-quod animal non eſt ignauum.* Hic *modus quoque dũ-taxat ad primam figuram ducitur per contentionem:* Omne *animal eſt ignauum, omnis homo eſt animal, er-go omnis homo eſt ignauus.* Feriſon: Nullus *homo æternus eſt, aliquis homo eſt animal, ergo aliquod ani-mal non eſt æternum.* Conuerſione *ducitur ad primam figuram, hoc modo:* Nullus *homo æternus eſt, aliquod animal eſt homo, igitur aliquod animal non eſt æter-num.* Contentione *autem ſic:* Omne *animal eſt æternũ, aliquis homo eſt animal, ergo aliquis homo æternus eſt.*

Bocardo.

iſFeron.

MODVS PROBANDI SYL-*logiſmi formam per contentionem.*

APud Rhetores *inter ſchemata* διανοίας *contentio eſt, hoc eſt, rerũ diuerſarum uel cõtrariarũ compa ratio, qua etiam utuntur* Dialectici. *Cæterum quod nos hic diximus probari per cõtentionem, id uulgus ait con firmari ductu ad impoßibile, hoc eſt, ad id, quod manife ſte falſum eſt.* Hanc *cõtentionem, ſi quis uolet, uocare poterit* Dialecticam: *alteram oratoriam.* Formam *itaq; ſyllogiſmi probam eſſe hunc in modum docere poßu-mus*

mus contentione Dialectica. In ſecunda figura è maiore propoſitione,& contradictoria concluſionis, inferenda contradictoria minoris. Vt omnis homo habet mentem,aliquod animal mente uacat,igitur aliquod animal non eſt homo. Huius concluſionem ſi quis eſſe falſam putet,contexendus ſyllogiſmus è pronuntiatis contradictorijs:Omnis homo capax rationis eſt,omne animal eſt homo, ergo omne animal eſt capax rationis. Atqui hæc poſtrema, quoniã falſa eſt,neceſſe eſt falſam quoque eſſe alteram earum, ex quibus ipſa colligitur. Non maiorem, nam ea in ſyllogiſmo priore dicebatur uera. Ergo minorem, quæ contradictoria eſt concluſionis,cuius ueritas incerta erat. Si itaque falſum axioma eſt,omne animal eſt homo,uerum eſt, aliquod animal non eſt homo, quod erat thema probandum. Nam duo contradictoria nunquam ſimul falſa ſunt. Porrò in tertia figura ex axiomate contradictorio concluſionis, & minore propoſitione, colligitur contradictoria uel contraria maioris. Vt hunc ſyllogiſmum: Aethiopes non ſunt Germani, omnis Aethiops homo eſt,ergo aliquis homo non eſt Germanus, ſic ad primam figuram ducimus: Omnis homo eſt Germanus, omnis Aethiops homo eſt, igitur omnis Aethiops eſt Germanus. Hac ratione omnes ſyllogiſmi in ſecunda & tertia figura poſſunt confirmari.Sed in ſecunda, propoſitio maior:in tertia,minor ſeruari debet.

COMMVNIS COLLIGENDI LEX, SEV RATIO.

IN *omni argumentatione bona,ut ſupra apparuit,ex pronuntiato contradictorio concluſionis, bene ſequitur contradictorium pronuntiatum antecedentis.* Bona *eſt ratiocinatio:nullum animal lapis eſt,ergo nullus homo eſt lapis,igitur & hæc bona: aliquis homo eſt lapis,ergo aliquod animal lapis eſt.*

DE INVENTIONE MEDII.

MEdium *hoc modo inuenias.* Habito *themate cauſam perquire aliquam,quur ita ſit,ut ipſo ſignificatur.* In *qua uox ea,quæ in themate non apparet,mediũ erit.* Vt *ſint themata:*Clodius *iure cæſus eſt.*Cicero *mortalis fuit.*Fingamus *interrogare nos hominẽ quẽquã etiã ineruditũ,quãobrẽ iure cæſus ſit* Clodius*,quare* Cicero *fuerit mortalis.*Rationes *in promptu:quoniã inſidiator erat,quia omnis homo mortalis eſt,uel quia cõſtabat ex rebus,quæ diu nõ poßunt cohærere,ex calido,frigido,humido,ſicco.*Termini *medij ſunt:inſidiator,homo,& cõſtans rebus quæ diu cõſiſtere nequeant.* Vnde *ſyllogiſmi conficiuntur:*Omnis *inſidiator iure cæditur,* Clodius *eſt inſidiator,ergo* Clodius *iure cæſus eſt.* Oĩs *homo eſt mortalis,*Cicero *homo erat,igitur* Cicero *erat mortalis.* Quicquid *cõpoſitũ eſt rebus,quæ diu nõ poſſunt cohærere mortale eſt,*Cicero *conſtabat rebus, quæ diu nequeunt cohærere,ergo* Cicero *mortalis erat.* Ex *his colligitur idẽ thema tot ꝓbari modis,quot eius poſſint inueniri cauſæ.* Cæterũ *nõ niſi axioma particulare cõfirmari poteſt per oẽs figuras.* Exẽpli *gratia, thema ſit, aliqui homines non ſunt* Græci*:* Hiſpani *medium eſto.*In *prima figura ſyllogiſmus iſtiuſmodi erit:* Nulli

Hiſpani

Hiſpani ſunt Græci, aliqui homines Hiſpani ſunt, ergo aliqui homines non ſunt Græci. In ſecunda: Nulli Græci ſunt Hiſpani, homines aliqui Hiſpani ſunt, igitur aliqui homines non ſunt Græci. In tertia: Nulli Hiſpani ſunt Græci, Hiſpani homines ſunt, ergo aliqui homines non ſunt Græci. Hic uidemus diuerſo poſitu medij axioma idem probari, & eandem manere concluſionem.

DE SYLLOGISMO RHETORICO.

RHetorici ſyllogiſmi partes quinq; ſunt: propoſitio uel expoſitio, propoſitionis approbatio, aſſumptio, adſumptionis ratio, complexio. Propoſitio eſt, per quam breuiter is locus proponitur, ex quo omnis emanat uis argumentationis. Ratio expoſitionis eſt, quæ demonſtrat uerum eſſe, quod propoſuimus, uno pluribúsue argumentis. Aſſumptio, eſt per quam id, quod ex propoſitione ad oſtendendum pertinet, aſſumitur. Aſſumptionis ratio, eſt per quam id quod aſſumptum eſt, confirmatur. Complexio eſt, per quam id quod ex tota argumentatione conficitur, exponimus. Ratiocinatio oratoria interdum quinq;, quandoq; quatuor, ſæpenumero tribus duntaxat partibus conſtat. Quinq;, quando tam expoſitio, quàm adſumptio indiget probationis. Quatuor, quum ſola uel propoſitio, uel adſumptio rationibus confirmatur. Tribus, quando neq; expoſitio, neque adſumptio probatione eget.

QVINQVEPARTITA ratiocinatio.

PRopoſitio, uel expoſitio: Quicquid optime adminiſtratur, adminiſtratur conſilio. Ratio uel confirma

 tio expo

tio expoſitionis: Domus ea, quæ ratione regitur, longe apparatior eſt, quàm ea, quæ temere, & nullo conſilio gubernatur. Alia ratio: Exercitus is, cui præpoſitus eſt ſapiẽs, & callidus imperator, cõmodius regitur, quàm is qui ſtultitia, & temeritate alicuius adminiſtratur. Alia approbatio. Eadem nauigij ratio eſt: nam nauis optime curſum cõficit, in qua prudens gubernator eſt. Adſumptio, quæ tertia argumẽtationis pars eſt: Mũdus optime adminiſtratur. Confirmatio adſumptionis: Quippe & ſignorũ ortus & obitus, certũ quendam ordinẽ ſeruãt. Et annuæ cõmutationes non modo quadã ex neceßitate ſemper eodẽ modo fiunt, uerũ ad utilitatẽ quoq; rerum omniũ ſunt accõmodatæ. Et diurnæ nocturnæq́; uicißitudines nulla in re unquã mutatæ, quicquã nocuerũt. Hactenus quatuor habuimus ratiocinationis partes. Quinta eſt cõplexio, ſiue intẽtio. Quæ aut id infert ſolũ, quod ex omnibus partibus colligitur, hoc modo. Conſilio igitur mundus adminiſtratur. Aut unum in locum quum contraxerit breuiter propoſitionem & adſumptionem, id adiungit, quod ex his cõficitur, ad hunc modum. Quòd ſi melius geruntur ea, quæ conſilio, quàm quæ ſine conſilio geruntur: nihilq́; omnium rerum melius quàm mundus adminiſtratur: cõſilio igitur mundus adminiſtratur.

QVADRIPARTITA.

Expoſitio: Qui ſæpenumero nos per fidem fefellerunt, eorum orationi fidem habere non debemus. Propoſitionis ratio: Si quid enim perfidia illorum detrimenti acceperimus, nemo erit, præter noſmetipſos, quem iure accuſare poßimus. Alia ratio: Ac primo quidem

dem decipi incommodum eſt, iterum ſtultum, tertio turpe. Adſumptio: Carthaginenſes autem perſæpe iam nos fefellerunt. Hæc probationis non indiget. Complexio: Summa igitur amentia eſt, ijs credere aut fidem habere, quorum perfidia toties deceptus ſis.

TRIPARTITA.

AVt metuamus Carthaginenſes oportet, ſi incolumes reliquerimus: aut eorum urbem diruamus. At metuere non oportet. Reſtat igitur, ut urbem diruamus.

Alia: Quicũq; literas amãt, opes, honores, ac corporis dignitatẽ contemnere ſolent. Poëtæ literas amant: igitur opes & honores contẽnunt. Id ſolũ intereſt inter Dialecticos, & Oratores: quod hi copioſius, illi breuius rem eandem exponunt. Hi non ita anxie ordinẽ ſeruant pronuntiatorum: illi ſemper maiorem propoſitionem primo loco: minorem ſecundo: cõplexionem poſtremo ponunt.

CAPTIOSAE ARGVMENTATIONES.

QVod homo eſt, hoc non eſt equus: homo autẽ animal eſt, equus igitur animal non eſt. Quod nix eſt, hoc grãdo nõ eſt, nix alba eſt, grãdo igitur alba nõ eſt. Omnis homo dormit uel uigilat, ſed nõ omnis homo uigilat, ergo omnis homo dormit. Omnis homo eſt doctus uel indoctus, uerũ nõ omnis homo doctus eſt, igitur omnis homo eſt indoctus. Quicquid nõ amiſiſti hoc habes, mille talenta non amiſiſti, igitur mille talenta habes.

Nullũ aurũ eſt argẽtum, Cicero habet aurũ, ergo non habet argentum. Nulla manus caput eſt, iſte manũ habet, ergo non habet caput. Aliquod animal equus eſt,

omnis

omnis homo eſt animal, igitur homo equus eſt. Aliqua ſubſtantia lapis eſt, omnis homo ſubſtantia eſt, ergo homo eſt lapis. Omnis homo mentem habet, aliqua effigies picta homo eſt, igitur picta imago mentem habet. Quinq; ſunt duo & tria, ergo quinq; ſunt duo, & quinq; ſunt tria. Omne malum eſt fugiendum, pomum aliquod malum eſt, ergo pomum eſt fugiendum.

Omnis homo habet mentem, omnis homo eſt animal, ergo omne animal habet mentem. Duo ſunt duplum ad unum, & non ſunt duplum ad tria, igitur duo ſunt duplum & non duplum. Deus ubiq; eſt, ubiq; eſt aduerbium, ergo deus aduerbium eſt. Animal eſt genus, homo eſt animal, ergo homo eſt genus. Huc pertinet ars quædam, quam autor quidam, cuius nomē nunc non teneo, iuſto uolumine deſcripſit. Ea docet communes quaſdam cauillationes, quibus in omni diſciplina etiam quiduis poßis perſuadere. Iſthæc omnia dilui facile poterunt, ſi ea quæ in ſyllogiſmi compoſitione ſeruanda præſcripſimus, teneantur. In primo & ſecundo ſophiſmate è ſolis particularibus colligitur thema. Dicendum erat: quicquid homo eſt, hoc non eſt equus: quicquid nix eſt, hoc grando non eſt. In tertio, & quarto coniunctio uel accipitur diſiunctim, & ita infertur concluſio, quaſi acciperetur diſiunctiue. Vel capitur duobus modis. Diſiunctim, quando non poteſt exponi per propoſitionem diſiunctiuam. Hæc enim propoſitio uera eſt: omne corpus uiuum eſt animal uel planta. Hæc autem falſa: omne corpus uiuum eſt animal, uel omne corpus uiuum eſt planta. Diſiunctiue, quum per axioma diſiunctiuum

Vel, duobus modis accipitur.

diſiunctiuum exponitur, hoc modo: Cicero orator eſt uel poëta: Cicero orator eſt, uel Cicero eſt poëta. In *quinto non amittere ſemel dicitur proprie de rebus quas poßidemus: poſt improprie de rebus quas nunquam uidimus.* In *ſexto & ſeptimo plus ponitur pro medio in una propoſitione quàm in altera.* In *octauo & nono medium nuſquam diſtribuitur.* In *decimo homo capitur bifariam: proprie pro hominibus uiuis, improprie pro pictis.* In *undecimo,* Et, *duobus modis accipitur: copulatim & copulatiue.* Hanc *coniunctionem deſcripſimus in libello de uſu uocum, quæ non flectuntur.* In *duodecimo, decimoquinto, & decimoſexto non eodem modo accipiuntur malum, ubiq;, animal.* Decimumter*tium thema generale probat in tertia figura.* In *decimoquarto binarius duplus & non duplus eſt, ſed ratione diuerſorum: ſicut homo idem filius & pater.* To*leranda hæc ſunt, ac ideo ea uoluptatis cauſa tradidimus.* Verum *alia ſunt prodigia, quibus ſophiſtarum libri replentur, quale eſt hoc: Alterum a & utrunque b ſunt c, omne d utrunq; a & alterum b eſt, ergo omne d eſt c.* Iſtiuſmodi *nugis hoc ſeculo multa adoleſcentum & uirorum milia occupantur.* Parentes *parum ſciunt, quibus rebus liberi ſui per tot annos dant operam.* Domi *magno ſudore & parſimonia pecuniam quærunt, qua chariſsimos filios alant, & hi homines præſtigijs ſuis per tres aut quatuor perpetuos annos miſeram iuuẽtam detinent, quum alioqui ſimplicem* Dia*lecticen intra totidem menſes commodißime poßint tradere.* Qua *de cauſa ergo tot adoleſcentes horum ſophiſmata*

phiſmata cupiunt perdiſcere? Certe non cupiunt, ſed coguntur, quia neminem inueniunt, qui breuiter ueram artem doceat. In *multis academijs intra ſpatium unius menſis bis prælegi* Dialecticen: & *re ipſa comperi tantum profeciſſe auditores, ut nihil amplius deſiderarint. Sed inter docendum hortabar eos, ut ea quæ audierant, à lectione conferrent inter ſe, & firmarent exercitio. Summam artis in pariete grandibus typis depingebam, quam quotidie ſemel prælongo radio omnibus declarabam ante finem lectionis.* Finito *menſe rogabam eos, an adhuc ſemel repeti uellent eandem artem, dicebant ſe ſatis habere* Dialectices, *etiam illi, qui ante aduentum meum in* Dialectica *nihil unquam uiderant.* Tamen *præter ipſam eodem menſe alijs horis audiuerant nonnihil in* Græcis *literis,* Coſmographiam, Rhetoricen, *atque alias artes.* Nam *ego plerunque doceo per totum diem ab ortu ſolis ad occaſum, excepta dimidiata hora quæ prandio datur.* Dialecticam *totam plus ſexagies prælegi, & adhuc plus centies prælecturus ſum, ſi uixero.* Quod *dico ne quis iudicium meum de præſtigiatoribus illis uelut parum prudentis, aut non ſatis exercitati aſpernetur.* Ego *hanc artem plurimum conferre ſentio ad ſcribendum.* Efficit *enim primum ut res omnes apte definire & diuidere poßis, ut non ſit opus aliorum autorum deſcriptiones, quæ plerunque ineptæ ſunt, tanquam oracula quædam ſequi: tum ut omnes orationis partes cohæreant: denique præcipue confert ad copiam, quemadmodum in uſu locorum circa libri finem demonſtrabimus.*

Vſus Dialectices.

De

DE ENTHYMEMATE.

ENthymema, eſt imperfectus ſyllogiſmus. Id quandoque maiorem cum themate complectitur: ut hic, omnis iuſtitia uirtus eſt, igitur pietas uirtus eſt, deeſt minor, pietas eſt iuſtitia. Interdum ex minore, & themate componitur omiſſa maiore: ut pietas eſt iuſtitia, ergo pietas uirtus eſt, deeſt maior, omnis iuſtitia uirtus eſt. Vtra deſit, hoc pacto cognoſcas. Si in antecedente, & conſequente idem ſit ſubiectum, maior deeſt: ſin idem prædicatum minor. Vt in hoc enthymemate: Clodius inſidiator eſt, ergo Clodius iure cæſus eſt, deeſt maior: inſidiator omnis iure occiditur. Hic uero minor deeſt: Omnis inſidiator iure occiditur, ergo Clodius iure cæſus eſt. Quoniam in priore, idem ſubiectum: in poſteriore, idem prædicatum. Enthymemate crebrò Poëtæ utuntur. Vt apud Ouidium: Quæritur Aegiſthus, quare ſit factus adulter, In promptu cauſa eſt, deſidioſus erat. Antecedens eſt, Aegiſthus deſidioſus erat: Thema, Aegiſthus adulter erat: deeſt maior, omnis deſidioſus adulter eſt. Partes huius ratiocinationis duæ ſunt: antecedens prior enthymematis pars: & conſequens poſterior.

DE INDVCTIONE.

INductio, quæ Græcis ἐπαγωγὴ dicitur, eſt forma colligendi, qua è ſingularibus, ad uniuerſale progredimur. Vt plebs Romana optime de Milone ſentit: equeſter ordo optime ſentit: Senatus optime ſentit: totus igitur

tur populus Romanus optime de Milone ſentit. Syllogiſmus à generalibus ſæpe progreditur ad ſingularia. Omnis homo mortalis eſt, Cicero eſt homo, ergo Cicero mortalis eſt. Inductio ſemper à particularibus ad generalia. Homerus mortuus uel mortalis eſt, Demoſthenes mortalis eſt, igitur omnis homo eſt mortalis. In epagogis cauendum, ne diuerſum aliquid inter ſingularia, quæ non expriumntur, appareat. Quippe non recte colligas: Demoſthenes orator eſt, Cicero orator eſt, ergo omnis homo orator eſt. Partes inductionis ſunt antecedens, quod ſingularium coaceruatione conſtat: & conſequens generale, collectum è ſingularibus.

DE EXEMPLO.

Exemplum uel παράδειγμα eſt, quoties unum particulare per aliud probatur, propter ſimilitudinem, quæ in utroque reperitur. Alij modi colligendi nomen habent à forma, ut ſyllogiſmus à ratiocinando: inductio ab inducendo, quòd è ſingularibus, uniuerſale inducat. Exemplum à materia, hoc eſt, ab exemplis è quibus ipſum componitur. Vt hic: Nauium rectores iudicio non ſorte eliguntur, igitur & magiſtratus iudicio non ſorte eligendi ſunt: rectores nauium iudicio eligi, eſt exemplum, per quod probamus iſtud thema: magiſtratus iudicio eſſe eligendos. Et ab ea propoſitione rectores nauium iudicio non ſorte eliguntur, tota diſpoſitio argumenti dicitur exemplum. Nihil itaque aliud eſt exemplum, quàm exemplorum ſimilium, parium, maiorum,

rum, aut minorum in confirmatione diſpoſitio. Diſtat *ab enthymemate, quod hoc ſyllogiſmo probari poßit, exemplum non poßit: hoc antecedens plerunque generale habeat, exemplum ſemper particulare.* Exempli *materia multiplex eſt, ut in locis indicabimus.*

DE LOCIS.

L*Oci argumentorum ſedes ſunt.* Ita *eos appellauerunt, quod in ipſis faciendæ fidei inſtrumenta ſint repoſita.* Duo *locorum genera.* Dialectici*, ut genus, ſpecies, differentia, definitio, materia, forma, finis, ſimile, par, maius, minus.* Et Rhetorici*, qui aut laudatiui dicuntur: ut genus, natio, patria, infantia, pueritia, adoleſcentia.* Aut *ſuaſorij, ut tutum, iucundum, facile, neceſſarium, utile, iuſtum, honeſtum: & his contrarij à periculis, ab iniucundo, à difficili, à non neceſſario, ab inutili, ab iniuſto, ab inhoneſto.* Aut *iudiciales: ut teſtes, tabulæ, quæſtiones, rumores.* Hos *ordine deſcribemus poſita prius diuiſionis tabula.*

- Loci
  - Dialectici
    - *Genus.*
    - *Species.*
    - *Differentia.*
    - *Finitio.*
    - *Materia.*
    - *Forma.*
    - *Finis.*
  - Rhetorici
    - *Laudatiui*
      - *Genus, Natio.*
      - *Patria.*
      - *Infantia, Pueritia.*
      - *Adoleſcentia.*
      - *Genera uirtutũ & uitiorum animi.*
    - *Deliberatiui*
      - *Tutum.*
      - *Iucundum.*
      - *Facile.*
      - *Neceſſarium.*
      - *Vtile. Iuſtum.*
      - *Honeſtum.*
      - *Periculoſum.*
      - *Iniucundum.*
      - *Difficile.*
      - *Non neceſſariũ.*
      - *Inutile, Iniuſtũ.*
      - *Inhoneſtum.*
    - *Iudiciales.*
      - *Teſtes.*
      - *Tabulæ.*
      - *Quæſtiones.*
      - *Rumores.*

GENVS ET COMMVNE.

GEneris negationem conſequitur ſpeciei remotio. Studioſus non eſt: igitur fortis non eſt. Affirmationem generis non ſequitur adfirmatio ſpeciei. Ineptum enim argumentum, Animal eſt, ergo homo eſt: uirtus eſt, ergo prudentia eſt. Totius generis adfirmationem conſequitur adfirmatio cuiuslibet ſpeciei. Omne argentum legauit, igitur & cælatum. Omnes artes nouit, igitur & Dialecticen. Simili forma è communi colligimus particulare. Commune hic uocamus, quicquid altero latius patet. Vt homo commune eſt ad Aethiopem & hominem album: ad pauperem & opulentum. Domus ad paruam domum, & magnam. Colligendi forma eiuſmodi eſt. Nullam unquam domum habuit, igitur nec magnam. Nunquam librũ aliquem uidit, ergo nec auratum.

SPECIES, AC PARTICVLARE.

REmota ſpecie, non conſequitur remotio generis. Vt homo non eſt, igitur animal non eſt. Chelidonia arbor nõ eſt, ergo nec planta. Sed adfirmata ſpecie, ſequitur adfirmatio generis. Cicero eſt homo, ergo & animal. Remotis uniuerſis ſpeciebus remouetur genus. Neq; prudẽs, neq; iuſtus, neq; fortis, neq; tẽperans eſt, igitur ne ſtudioſus qdẽ eſt. Huc etiã referẽdæ ſunt probationes, quæ è particulari colligũt cõmune. Particulare hic nominatur, quicqd altero anguſtius eſt. Quod genus ueſtis lõga ad ueſtẽ: homo timidus, ad hominẽ: liber elegans ad librũ. Argumẽtãdi ratio talis. Librũ elegãtẽ habui, ergo & librũ. Equũ paruũ uẽdidit, igitur & equũ.

DIFFERENTIA.

NEgationem differentiæ ſequitur negatio ſpeciei, quam conſtituit: & adfirmationem, adfirmatio. Spongia ſentit, eſt igitur animal. Ratione caret, *igitur homo non eſt.*

FINITIO ET ETYMOLOGIA.

A Definitione ad definitum, & contra à definito ad definitionem argumentamur tum adfirmatiue tum negatiue. Animal capax rationis eſt, ergo & homo. Animal eſt, igitur corpus uiuum ac ſentiens. Non eſt *animal capax rationis, ergo homo non eſt.* Non eſt *animal, igitur nec corpus uiuum & ſentiens. Simili ratione ab etymologia argumentum ducitur, ſed negatiue duntaxat.* Non *eſt ſacræ rei ablatio, ergo nec ſacrilegium.* Non *medetur, igitur non eſt medicus.* Non *loquitur de deo, non eſt ergo* Theologus.

DESCRIPTIO.

DIſtant finitio & deſcriptio. Quod *hæc quale aliquid ſit: illa quid ſit doceat. Hæc accidentibus: illa genere & differentia conſtet.* Ex *deſcriptione haud alia ratione argumentum conficitur, atq; è definitione. Sed cauendum ne deſcriptio latius pateat, néue ſit anguſtior, quàm id, quod deſcribitur.*

TOTVM ET PARTES.

A Toto inferuntur partes, non remouentur. Domum *emi, ergo & tectum & parietes emi.* Verum *non recte dicas, domus non eſt, ergo nec tectũ nec parietes ſunt. Poßunt enim ſupereſſe parietes, reliquis cõſumptis incẽdio. Partes ſi uniuerſæ colligãtur, totũ inferunt. Parietes & tectum ſunt, neceßе eſt igitur domum eſſe.*

Cauſæ

CAVSAE QVATVOR.

Cauſarum naturam ante expoſuimus. Ab efficien-te. Sol adhuc ſub terra eſt,igitur nondum eſt dies. Efficientium *cauſarum aliæ natura agunt,quæ non con ſilium,ſed impetum ſequuntur, quales* Sol,Luna,*ignis, herbæ,gemmæ:aliæ conſilio,ut homines. Sublata mate-ria aufertur effectus.* Nullum *lignum habuit,non potuit igitur fabricare naues.* Ferrum *non habet,ergo nec cu-dere gladios poteſt.* A *forma:* Rotundus *eſt globus,eſt ergo uolubilis.* Non *habet figuram domus,ergo nec do mus eſt.* Non *habet ſpeciem libri, igitur non eſt liber.*

A fine. Doctus *eſt, ergo multos labores pertulit:nam doctrina laborum finis eſt.* Nauigandum *eſt,igitur & naues habendæ.*

EVENTA.

Pari modo ex euentis uel effectibus colliguntur cau ſæ. Ab effectu cauſæ efficientis. Dies *eſt, ergo ſol eſt ortus.* Peperit,*igitur cum uiro rem habuit.* Ex *effe ctu materiæ:* Poculum *liquitur,non eſt igitur ligneum.*

*Ab effectu formæ:*Volubile *eſt uas,eſt ergo rotũdum.*

*Ab effectu finis:*Nauem *emit,igitur nauigare uult.*Na *uigatio cauſa eſt , emptio nauis, effectus.* Equum *ſibi comparauit,igitur aliquò faciet iter.* Fugit *labores,er go nũquam doctus erit.* Id *quod facimus propter aliud, effectus eſt,& res alia finis. Studemus,quo docti poſsi-mus euadere.* Vxorem *ducimus,cauſa gignendi liberos.* Caſtigamus *aliquem , quo reddamus meliorem.* Diſci-*mus* Dialecticen *, ut de unoquoque themate apte diſſe-rere uel ſcribere poſsimus.* Breuiter *non ſtamus,non in-*

P 3 *cedimus,*

cedimus, non prandemus, non dormimus, niſi alicuius rei cauſa. Ex *effectu finem, & contra è fine effectum colligimus affirmatiue & negatiue.*

SIGNA.

SIgnorum tria genera ſunt. *Antecedentia, quæ ante rem eueniunt: ut apparatus, colloquium. Adiuncta, quæ cum re fiunt: ut umbra corporum, ſtrepitus pedum. Conſequentia, quæ poſt rem: ut titubatio, trepidatio, pallor, rubor, tremor.* E *ſignis antecedentibus argumentum tale conficit* Terentius: *Solitudo ante oſtium, nihil apparatus, ergo non erunt nuptiæ.* E *ſignis adiunctis ſic ratiocinamur:* Pallet, *cogitabundus ſedet, animum ſubinde mutat, igitur amat: hæc omnia nanque amori ſunt coniuncta.* E *conſequentibus ſic:* Expalluit, *titubauit, trepidauit: ergo ſibi conſcius eſt.*

AVTORITAS ET EXEMPLVM.

AB *iudicio uel autoritate argumentamur affirmatiue.* Optima *ſtatim diſcenda ſunt: ita enim* Quintilianus *faciendum exiſtimauit.* Negatiue *non apte dicas: hoc non ſcripſit* Ariſtoteles, *igitur ſic non eſt.* Diſtant *exemplum & locus ab autoritate: quòd in uno iudicio hominis, in altero facti ſimilitudine utimur.* Exemplum *aut ſimile eſt, aut diſsimile, aut par, aut maius, aut minus.*

A ſimili. *Simile:* Quemadmodum *uaſcula oris anguſti nimiam humoris copiam reſpuunt, ſenſim autẽ immiſſo liquore replẽtur: ſic tenera puerorũ ingenia grãdia non percipiũt, modica & uiribus ſuis apta cõmodius diſcũt.* Argumentũ *à ſimili confutari poteſt, ſi aut diſsimile eſſe oſtẽdamus, aut cõmodiorem ſimilitudinẽ demus, hoc modo:* Vt

do: Vt picem nemo attingit, niſi cõtaminetur: ita poëtas nemo legit, quin ad libidinẽ incitetur. Negabimus ſimile quidpiã poëſin cum pice habere, & aliã ſimilitudinẽ da bimus. Imò quod apes facere uidemus, ut ex unoquoq; flo ſculo quicquid optimũ eſt, excerpãt, uenenũ araneis relin quãt: ſic è poëtarũ ſcriptis excerpimus utilia, obſcœna re linquimus. Diſsimile: Si barbarorũ eſt in diẽ uiuere, no ſtra cõſilia ſempiternũ æuũ ſpectare debẽt. A pari: Si pa tri ius eſt in filiũ, igitur & in filiã. Si fratrẽ domi alis, quur me eijcis? E maioribus exẽplis duobus modis con ficimus argumẽta. Affirmatiue ſic: Cæſar Pompeium ui cit, & militem nõ poterit uincere? Adulterum occidere licet, ergo & loris cædere. Nam ſi quis id facit, aut fa cere poteſt, quod maius eſt, poterit & quod minus eſt.

A diſsimili.

A pari exemplo.

A maiori affirmatiue.

Negatiue: Rex non poteſt arcem aut urbem expugna re, ergo nec miles. Cicero nõ perſuaſiſſet, multo minus puer hic. Parenti non obtemperat, & parebit alieno? Sic apud Ouidiũ, ubi Phaëtõta ſol deterret à quadrigis:

Negatiue.

Vaſti quoque rector olympi,
Qui fera terribili iaculatur fulmina dextra,
Non aget hos currus, & quid Ioue maius habetur?

Idem paulum infra:

Nec tibi quadrupedes animoſos ignibus illic,
Quos in pectore habent, quos ore & naribus efflant,
In promptu regere eſt, uix me patiuntur, ubi acres
Incaluere animi.

Confirmatur locus propoſitione: Si id quod magis uide tur ineſſe, non ineſt: nec id quod minus uidebitur ineſſe, inerit. E minori exemplo maius colligitur affirmatiue, quãdo minus exemplum pro minus ueriſimili, ſeu minus

A minori affirmatiue.

probabili accipitur. Hic *puer perſuaſit,igitur & Cice=ro perſuadere potuiſſet.* Terentius in Andria: *Hic par=uæ conſuetudinis cauſa huius mortem tam fert familiari=ter:quid ſi ipſe amaſſet? quid mihi hic faciet patri?* Fu=rem *cædere licet, igitur & latronem.* Si *puer iſta po=tuiſti,uir non poteris?* Leo *ingredi antrum poteſt,er=go & lepus.* Si *maleficij commemoratione offendun=tur ij, qui iniuria alium adfecere:quomodo putes adfe=ctos eſſe eos,qui rebus ipſis læſi ſunt?* Tibicines *quum ex urbe receßiſſent,publice ſunt reuocati:* Ciuitatis *prin cipes,qui bene de* Repub.*meriti ſunt,quum inuidiæ ceſ=ſerint, ab exilio non ſunt reuocandi?* In *his minus eſt probabile alienos amari, quàm parentes:pueros effice=re aliquid poſſe, quàm uiros: leones ingredi antrum poſſe, quàm lepores.* Huc *pertinet uulgare pronuntia=tum:* Si *id quod minus uidetur ineſſe,ineſt: & id quod magis uidebitur ineſſe, inerit.* Negatiue, *quum minus exemplum pro faciliori, uel magis probabili accipitur.*

A minori ne=gatiue.

Non *poteſt arcem expugnare, ergo nec ciuitatem.* Non *licet adulterum loris cædere, ergo nec occide=re.* Etenim *ſi quis id facere non poteſt, quod minus aut probabilius eſt:nec poterit id, quod maius eſt, aut minus ueriſimile.* Hos *locos* Cicero & Quintilianus *uo cant à comparatione maiorum & minorum.* Ad *exem pla referri poßunt ſententiæ,parœmiæ,fabulæ,apologi.*

Sententiæ.

Omnis *ſententia aliquid probat, ſed thema ſeu axioma conſequens ferè ſubauditur ad hūc modum.* Omnis *ſpes in uirtute ponenda, ergo forti animo labores perferen=di.* Non *ſemper æſtas erit, properandum igitur, ca=uendumq́;*

uendumq; ſtudioſe, ne tempus ullum ſine fructu abeat. Nihil *tam altè poſuit natura, quò uirtus nō poßit eniti, aut homini nihil arduum, ergo non deſperandum.* Ma*la mille moleſtant affliguntq; hominem, cui ſegne & inutile corpus, ergo ſummo impetu rē aggrediemur.*

PVGNANTIA.

R*Erum pugnantium quinq; ferè genera ſunt: relatiua, contradictoria, priuatiua, contraria, diuerſæ ſpecies & differentiæ.* Relatiua *ut credere, debere: patronus & cliens: præceptor & diſcipulus.* E *quibus ad hunc modum conficimus argumenta: Si fateris à me tibi creditam pecuniam, tu mihi debes. Carthaginenſes* Ro*manis ſubiectos fuiſſe dicitis: conſtat igitur* Romanos *Carthagini imperaße. Contradictoria, quæ propoſitiones ſunt, inter quas nullo modo conuenit, ut* Home*rus poëta eſt,* Homerus *non eſt poëta.* E *quibus ſic ratiocinamur: Si uerum eſt axioma Cæſar uicit* Pom*peium: falſum eſt contradictorium pronūtiatum Cæſar non uicit.* Priuatiua*: ut lux & tenebræ: uiſus & cæcitas. Cæcus eſt, ergo non uidet.* T*enebræ ſunt, igitur nō eſt lux. Contraria ſunt calidum & frigidum: humidū & ſiccum: album & nigrum: bonum & malum.* Her*ba calida eſt, ergo non eſt frigida. Aër humidus eſt, nō eſt igitur ſiccus. Si amādus, qui bene meretur, odio proſequendus, qui male. Si præmio dignus, qui tyrannum occidit: ſupplicio adficiendus, qui iuuat. Si ueniā meretur, qui imprudēs nocuit: nō meretur præmiū, qui impru*

Relatiua.

Contradictoria.

Priuatiua.

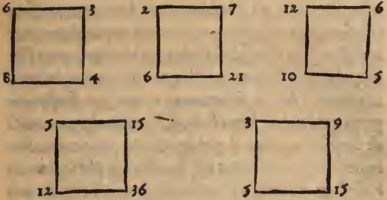
Contraria.

dens profuit. Quem res plus nimio delectauere ſecun= A diuerſis *dæ,mutatæ quatient. A diuerſis ſpeciebus & differen=* ſpeciebus. *tijs.*Homo *eſt,ergo non eſt equus. Capax rationis eſt, igitur non eſt expers rationis.* E *loco contrariorum petitur contentio hoc eſt, contrariorum comparatio, qua præcipue oratores utuntur in demonſtratione per=ſonarum, quum unius uirtutes, alterius uitijs conſtẽ=runt.Sic Cicero in Catilinam:*Ex *hac parte pudor pu=gnat, illinc petulantia: hinc pudicitia, illinc ſtuprum: hinc fides,illinc fraudatio: hinc pietas, illinc ſcelus.*De *hac exornatione plura in orationum figuris dicentur.*

COMMVTATA PRO=PORTIO.

SIcut *ſe habent ſex ad tria,ſic ad quatuor octo: igi=tur ut ſe habent tria ad quatuor,ita ſex ad octo.*Vt *ſe habent ad ſeptem duo, ita ſex ad unum & uiginti: ergo ſicut ſe habent ſeptem ad unum & uiginti, ita duo ad ſex.Sicut ſe habent duodecim ad ſex, ita decem ad quinque: ergo ita ſe habent duodecim ad decem, ſicut ſex ad quinque.* I*ta habent ſe duodecim ad tri=gintaſex, ut ad quindecim, quinque: igitur ſic ſe ha=bent quinque ad duodecim, ut quindecim ad trigin=taſex. Si quis ergo negauerit ſic ſe habere tria ad quinque,ut ad quindecim nouem, probari poterit per mutatam proportionem, hoc modo. Sicut ſe habent tria ad nouem,ita quinque ad quindecim:ergo ita ſe ha bent*

bent ad quinque tria, quemadmodum nouem ad quindecim. Hæ proportiones ſic forma quadrata depingi poßunt.

CONIVGATA ET CASVS.

A *Coniugatis. Si fortitudo uirtus eſt, fortem ſtudioſum eſſe neceſſe eſt.* T*erentius:*H*omo ſum, humani nihil à me alienum puto. Coniugata dicuntur quæ ſola nominis terminatione diſtant, ut candidum & candor.* A *caſibus. Prudenter agit, ergo prudens eſt. Si ingratitudo turpis eſt, turpiter igitur facis, qui bene merito gratiam non referas. Caſus hoc loco eſt nominis in aduerbium deflexio.*

LOCI LAVDATIVI, SVASORII, ET IVDICIALES.

T*riplex laus eſt:perſonarum, factorum, rerum.* P*erſonæ laudantur à genere, à natione, patria, ſexu, ætate, hoc eſt, infantia, pueritia, adoleſcentia, iuuenta, ſenectute, ab educatione & diſciplina, ab habitu corporis, ab animo, à ſtudio.* Q*ui loci quoq; pertinent ad iudicia*

dicia,quum cauſa coniecturalis eſt, ut in arte oratoria demonſtrabimus. Factorum *laus è ſuaſorijs locis petitur.*Siquidem *eadem penè ratione facta laudamus, qua ad ea hortamur.*Vt *Scæuolæ factum laudatur,quia periculoſum,quia utile,quia neceßarium reipub.fuerit.*Res *ut hiſtoria,poëtice,philoſophia, probantur, quod ſint iucundæ,faciles,honeſtæ,utiles, neceſſariæ.*Ex *his maniſeſtum eſt laudes factorum ac rerum, & ſuaſorium genus eoſdem ferè locos habere. Omißis alijs, nonnihil de perſonis agemus. A genere.*Cicero pro Sextio. *Parente* Pub.*Sextius natus eſt, homine (ut pleriq; meminiſtis) & ſapiente & ſancto,& ſeuero.*Verg.*At non ille ſatum quo te mentiris* Achilles, *talis in hoſte fuit* Priamo.A *natione.* Sic Cicero *teſtium autoritatem eleuat,quod* Græci *ſint, his uerbis:* Tribuo *illis literas,do multarum artium diſciplinam,non adimo ſermonis lepôrem,ingeniorum acumen,dicendi copiam: deniq; & ſi qua ſibi alia ſumunt,non repugno:teſtimoniorum religionem,& fidem nunquam iſta natio coluit: totiusq́; huiuſce rei,quæ ſit uis,quæ autoritas,quod põdus ignorat.*Hic *utile fuerit ſingularum gentium mores tenere.* Græci *mendaces dicuntur:* Galli *leues :* Pœni *perfidi:* Latini *ſuperciliosi:*Germani *bellicoſi:*Hiſpani *tactabundi.*Cice.*pro* L.Sylla.*Licet ipſi nos amemus,tamen nec calliditate* Pœnos,*nec artibus* Græcos *ſuperamus. A patria* Athenienſis *eſt,ergo ueriſimile eſt eum* Græce *loqui.*Romanus *eſt,igitur &* Romane *ipſum loqui probabile eſt.*A *ſexu.* Cice.Pro Sextio: Mortem *quam etiã uirgines* Athenienſes *pro patria cõtempſiſſe dicuntur,*

ego

ego uir conſularis timerem? Habitus *corporis ſæpenumero naturam hominis, & animi conditionem exprimit.* Vnde *ita ratiocinamur:* Forma *bona eſt, uultus modeſtus, humeri demiſſi, probabile eſt igitur probum eſſe & honeſtum. Contra, color ſeruilis eſt, piloſæ genæ, dentes putridi, os intortum, humeri inæquales: quis ſub iſtiuſmodi corporis habitu animum ſceleratiſſimum latere dubitet?* Cic. *in oratione pro* Roſcio: Nónne *ipſum caput, & ſupercilia penitus abraſa olere maliciam & clamare calliditatem uidentur?* A *nomine.* Vt *ſi quem* Valerium *eſſe nominatum dicamus, quòd animo & corpore ualeat.* Candidum, *quòd minime ſit candidus.* Probum, *quòd minime probus ſit.* Ad *perſonarum demonſtrationes ſpectant uirtutum ac uitiorum genera. Suaſorios locos ſupra enumerauimus: hic aliquot corũ exẽpla ponemus.* A *tuto argumentum colligit* Dauus, *ubi inquit, nullum fore periculum, ſi* Pamphilus *dixerit uxorem ſe uelle ducere.* A *periculis.* Ouid. Medio *eſt altiſſima cœlo.* Vnde *mare & terras ipſi mihi ſæpe uidere.* Fit *timor, & pauida trepidat formidine pectus.* Vltima *prona uia eſt, & egẽt moderamine certo.* Tũc *etiã, quæ me ſubiectis excipit undis,* Ne *ferar in præceps* Thetis *ſolet ipſa uereri.* Ait *uiam eſſe ſublimem in medio cœlo: circa occaſum uero, pronam & præcipitem.* A *difficili.* Idem: *Ardua prima uia eſt, & qua uix mane recentes* Enituntur *equi.* Similia *facile ex autoribus peti poſſunt.* Iucundum *uocamus, quod uoluptatem, aut animi, aut corporis, aut utriuſq; adfert.* Facile, *quod ſine periculo & negotio poſſit fieri.* Neceſſarium, *quod aliter fieri*

In principio lib. 2. Metamorph.

fieri nequit. Loci iudiciales ſunt tabulæ, teſtes, quæſtiones, rumores: quibus aut deberi nobis aliquid, aut alios quicquam feciſſe, quod negant, confirmamus.

DE VSV LOCORVM.

Reliquum eſt, ut aliquid de locorum uſu dicamus. Quatuor adferunt commoditates. Cõducunt enim maxime ad copiam: inde ad confirmationem: tum ad cõfutationem: deniq; ad palinodiam, exercitationem cum primis utilem iuuenibus. Loci ſunt definitio, genus, ſpecies, adiacentia, officia, efficiens cauſa, finis, effecta. Eos *hoc modo in thematum natura ſcrutanda percurremus. Si ſuadere philoſopho uelis, ut ducat uxorem: thema uel theſis conſtituenda: Sit ne philoſopho ducenda uxor.* Huius *partes duæ ſunt, philoſophus & uxor, quas per locos omnes deducemus. Philoſophus eſt homo ſapientiæ ſtudioſus. Species: Stoicus, Peripateticus, Academicus, Epicureus. Adiacentia, quæ & propria dici poſſunt, pallor, macies, horror, ſeueritas uitæ, morum integritas, amor laborum, rerum humanarum incuria, contemptus uoluptatum. Officia, ſtudere, uigilare, & aliquid ſemper efficere, quò melior ipſe, meliores alij fiãt. Finis, bene tranquilleq; uiuere. Effecta ſunt mores hominum uitaq; rectis inſtitutis emendata, & conſcriptæ uiuendi leges. Pari forma diſcurrendũ per locos alterius partis.* Vxor *eſt mulier in conſortium uitæ liberorum cauſa legitimè accepta. Adiacentia, pudicitia & negligentia tori. Actus & officia, blandiri, queri, rixari, ſuſpicari, æmulam metuere, & communem rem familiarem curare. Finis, procreatio & educatio liberorum.*

Quantũ

Quantum hæc ad copiam conferant nemo non uidet. Tres commoditates alias demonſtrabo. Si philoſophum hortari uelimus ut ducat uxorem: ad confirmationem pertinebit, quod uxores pariunt ac educāt liberos, quod curam habent rei familiaris. Ad confutationem uero, quod queruntur, rixantur atq; omnia perturbant. Ad palinodiam hac ratione. Si deterrere eundem ab uxore uelimus, dicemus eas blandiri, queri, rixari, perturbare omnia: neq; hominem unquam tranquillum eſſe, qui ſemel in malam inciderit uxorem. Deinde ea quæ cauſam ante confirmabant, ſic refutanda. Pariunt quidem liberos, ſed cum ijs pariunt perpetuam calamitatem: & rē domeſticam ita curant, ut nonnunquam plura diſsipent, quàm maritus colligat. Simili modo per locos encomiaſticos, ſuaſorios, atque iudiciales uagabimur in quæſtionibus alijs. Indicant enim quid de re quaq; dicendum ſit.

FINIS.

SEQVVNTVR TABVLAE *aliquot Dialectices.*

- Dialecticę partes duæ
  - κριτική, uel iudicatio, q̃ describit
    - Dictiones, quarum
      - Quædam
        - Singulares uel indiuiduæ.
        - Communes — Genus. Species. Differentia. Proprium. Accidens. Ad uocum ordinē pertinēt formæ finiēdi diuidendiq́;.
      - Quædam
        - Subſtātiarum.
        - Quantitatum.
        - Qualitatum.
        - Relationum.
    - Propoſitiones, *quæ diuiduntur in ſimplices & compoſitas, in ueras & falſas, in affirmantes & negantes, in generales, particulares, indefinitas, ſingulares.*
    - Probationes, *ſeu formas argumentorum quatuor,*
      - Syllogiſmum.
      - Enthymema.
      - Inductionem.
      - Exemplum.
  - Dialectici, *thematum*
    - Simplicium: *quæ etymologia, an ſit, quid ſit, quæ cauſæ, unum an multa, quæ ſpecies, quæ partes, quæ uires uel officia.*
    - Compoſitorum: *genus & cōmune, ſpecies & particulare, differentia, etymologia, definitio, deſcriptio, totū & partes, cauſæ quatuor & totidē earum effectus, autoritas, exēplum ſimile, diſsimile,*

tuor & totidē earum effectus, autoritas, exēplum ſimile, diſſimile,

Τοπικὴ, ſiue inuentio, quà continentur loci

par, maius, minus, quinq; pugnantium rerum genera, relatiua, contradictoria, priuatiua, contraria, diuerſæ ſpecies & differētiæ, commutata proportio, coniugata, caſus. Quidam loci ad utraq; themata pertinent, ut etymologia, definitio, cauſæ.

Rhetorici

- **Demōſtratiui**, ſeu encomiaſtici, nā Dialectici generis locos, quia illud præcipuā ſuā ſupellectilē habet ex arte Dialectica, inter locos Dialecticos poſuimus. Et hiſtoricū genus nihil niſi ppetua qdam narratio eſt.
  - **Perſonarum**, genus, natio, patria, ſexus, infantia, pueritia, adoleſcentia, iuuenta, ſenectus, educatio, & diſciplina, forma uel habitus corporis, animi natura, ſtudiū. Quibus addūtur genera uirtutum & uitiorum.
  - **Factorum**, ut Scæuolæ facti, utile, inutile, honeſtum, inhoneſtum, periculoſum, tutum, neceſſarium, facile, difficile, iuſtum, iniuſtum.
  - **Rerum**, ut belli, pacis, philoſophiæ, iucūdum, facile, neceſſarium, utile, honeſtum, periculoſum, iniucundum, difficile, inhoneſtum, non neceſſarium, inutile.
- **Suaſorij**, Tutum, iucundum, facile, neceſſarium, utile, iuſtum, honeſtum, periculoſum, iniucundum, arduum, nō neceſſarium, inutile, iniuſtum, inhoneſtum.
- **Iudiciales**, Teſtes, tabulæ, quæſtiones, rumores.

P

Dictionum *aut uocũ duæ formæ*

- **Singulares,** *ſeu indiuiduæ:* Cicero, Bucephalus, *hæc herba, ille homo, iſta domus.*
- **Communes,**
  - **Genus,** *animal, flos, herba, uirtus.*
  - **Species,** *homo, equus, leo, aurũ, argentũ, plumbum.*
  - **Differentia,** *habens mentem, mẽte uacãs, ſentiens, non ſentiens.*
  - **Proprium,** *poſſe loqui, ridere, numerare, mugire, hinnire.*
  - **Accidens,** *album, orator, poëta, domus, ueſtis, pannus, liber.*

ALTERA DIVISIO VOCVM.

Dictiones *alia ratione in genera quatuor diuiduntur. Aliæ enim*

- **Subſtantiarum,** *ut homo, lana, lapis, lignum, caput, pectus, pes, digitus.*
- **Quantitatum,** *ut palmus, pes, paßus, iugerũ, annus, menſis, duo, tria, uncia, ſextans, quadrans, triens.*
- **Qualitatum,** *ut* Rhetorice, Dialectice, Geometria, *prudentia, iuſtitia, fortitudo, album, nigrum, ueſtis, panis, nauis.*
- **Relationum,** *ſeu relatiuæ: idem, diuerſum: æquale, inæquale: par, impar: ſimule, dißimile: dux, comes: auus, nepos: proconſul, prouincia: magnum, paruum: primus, ſecũdus, tertius: ſimplum, duplum.*

Finitio duplex,

- Nominis, *ut conſul eſt, qui reipub. conſulit:* Medicus, *qui medetur:* Theologus, *qui de deo loqtur:* Achelous, *eſt fluuius:* Athenæ, *ciuitas:* Olympus, *nomen montis eſt.*
- Rei,
  - *Subſtantiæ, animal corpus uiuū eſt & ſentiens.*
  - *Cauſarum, domus eſt ædificium è lignis & lapidibus habitationis cauſa conſtructum.*
  - *Quæ conſtat effectibus, ſeu officijs.*
  - *Quæ ex partibus uel ſpeciebus conſtat.*
  - *Quæ ex accidentibus componitur.*

Diuiſio triplex,

- Generis *in ſpecies.*
- Rei *in partes.*
- Rei *in accidentia.*

Quō arbores diuiduntur in

- *Malum, pinum, eſculum, quercum.*
- *Radices truncum, ramos, folia, fructus.*
- *Domeſticas & ſylueſtres.*

Diſpoſitiones uel formæ confirmationum quatuor ſunt

- **Syllogiſmus,** *cuius partes*
  - *Propoſitio, expoſitio, uel propoſitio maior.*
  - *Aßumptio, propoſitio minor.*
  - *Thema, complexio, intentio, concluſio.*
- **Enthymema,** *cuius partes antecedens & conſequens. Omnis inſidiator iure occiditur, ergo Clodius iure cæſus eſt.*
- **Inductio,** *cuius partes quoq; antecedens & conſequens. Alexandri, Herculis, Cæſaris, Platonis, Demoſthenis, Ciceronis, Vergilij labores par Fortuna ſequuta eſt: ergo ſemper, quod Græci aiunt, τῷ πόνῳ ἀποκρίνεται τύχη.*
- **Exemplum,** *à ſimili, dißimili, pari, maiori, minori. Huc pertinent ſententiæ, parœmiæ, fabulæ, apologi.*

Ideſt, Labori reſpondet fortuna.

Syllogiſmus conſtat

- Materia, *cuius partes*
  - *Tres uoces: maior, minor, media.*
  - *Duæ propoſitiones, maior & minor cum themate.*
- Forma, *uel diſpoſitione materiæ, cuius partes duæ ſunt*
  - Figura, *eſt diſpoſitio medij. Hæc triplex eſt,*
    - *Prima, quando ipſum in priore propoſitione ſubijcitur: in poſteriore prædicatur.*
    - *Secunda, quum in utraq; prædicatur.*
    - *Tertia, quãdo bis ſubijcitur.*
  - Modus, *eſt diſpoſitio quãtitatis & qualitatis propoſitionum. Hic indicat, quæ axiomata eſſe debeant generalia, particularia, affirmantia, negãtia.*

Quibuſdam talis locorum diſtinctio placet.

Probationes ſunt

- *Aut* ἄτεχνοι, *ut rumores, tabulæ, teſtes, quæſtiores.*
- *Aut* ἔντεχνοι, *ſeu artificioſæ quæ conſtant*
  - Signis, *quorum*
    - *Quædam*
      - Neceſſaria: *peperit, non eſt, igitur uirgo.*
      - Probabilia, *ſepeliſti ſolus, ergo occidiſti.*
    - *Quædam*
      - Antecedentia, *Nullus apparatus eſt, ergo non erunt nuptiæ.*
      - Adiuncta, *Pallet, cogitabundus ſedet, animum ſubinde mutat, igitur amat.*
      - Conſequentia, *Expalluit, titubauit, trepidauit, ergo ſibi conſcius eſt.*
  - Argumentis, *quæ ducuntur*
    - Vel à perſonis, *ut genus, natio, patria, ſexus, educatio, pueritia, adoleſcentia, iuuenta.*
    - Vel à rebus, *ut genus, ſpecies, definitio, exẽplũ, ſimile, par, maius minus.*

IOA. FORTIVS PE= TRO STELLAE LEGVM profeſſori peritiſſimo, Sa= lutem dicit.

HAS *de eloquentia præceptiones nomi ni tuo dedicamus doctiſsime Stella, non quòd ijs tibi ſit opus, ſed quòd forſitan nonnihil poſsint conducere Ludouico filio tuo eloquentiæ ſtudioſo. In quo adoleſcente uixdum quindecim annos nato, quum Aureliæ eram ſæpe miratus ſum utriuſq; linguæ peritiam tantam, ut etiam cum uiris doctis certare poſsit. Hunc poſtquam ſemel atq; iterum audiueram interpretantem dialogos Luciani, quandoq; ſum hortatus ad exercitiū, non ut quotidie bis doceret, quemadmodum paſsim cla mitat uulgus, ſed per omnes diei horas nunc publice, nūc domi, nunc in aliorum ædibus, ut ab aurora ad Solis oc caſum, ſi fieri poſsit, nunquam lingua quieſceret. Quod ſi faceret, breui futurus eſſet, non modo tibi & patriæ, ſed toti mundo admirabilis. Mirantur credo quàm plu= rimi, quur tantopere ſemper exercitium probem, ſed ipſe ſum expertus id, quod uulgari prouerbio dicitur;* μελέτῃ πάντα δύναται. *Crede hoc mihi, quod euē tus indicabit, tanto comperies doctiorem filium, quanto ſæpius docuerit. Multi tabeſcunt lectione ſolitaria per annos decem aut uiginti, ſed quem fructum referunt? Quum proferenda ſunt ſtudia, muti ſunt: nihil ſum=*

Id eſt, Exercitiū omnia poſſe.

matim & apte docere poſsunt, nec epiſtolam unam, ſi opus fuerit, ſcribere. N*omine duntaxat ſunt eruditi, quacunq; uagantur incerto ſcopo, temere percurrunt omnia, & quum ſolos ſe omnia habere credunt, ſoli omnium ſunt expertes.* I*ngentem librorum copiam habent, præter quam nihil queunt oſtentare. Cõtra quàm pulchrum eſt, uerſari in cœtu hominum, atq; ex omniũ uultu, omnium ſentire iudicia, uidereq́; quid magis aut minus arrideat?* H*omerus,* D*emoſthenes,* C*icero alijq́; innumeri nunquam tam clari extitiſſent, ſi noſtrorum hominum more ſemper ſomniaſſent domi. Si quiſquam eſſet tam fortunatus, ut per ſingulas diei horas, idq́; annorum quinq; ſpatio, in maxima multitudine docere poſsit (quod facile eſt nuſquam hærentibus) hic haud dubie euaderet tantus, quantus nemo unquam fuit, aut unquam ſit futurus.* Q*ui quinquagies aut centies dicendi artem tradidit, expeditius eam in promptu habet, quàm ſi per totam uitam in* R*hetorum ſcriptis ſomniaſſet, ſeſeq́; infelici labore conſumpſiſſet in tenebris.* H*æc propterea tibi ſcripſi, quod aliquando rogare me ſoles, quæ ſtudendi ratio commodiſsima uideatur.* A*iebas te uelle filium tuum oratoriam artem perdiſcere, ad eam hæ noſtræ præceptiones, haud parum conferent emolumenti.* V*ale Stella chariſsime, ego tui tuorumq́; meritorũ ſemper ero memor.* L*ugduni* C*alendis* I*anuarijs,* A*nno milleſimo quingẽteſimo trigeſimoprimo.*

Io.

IOACHIMI FORTII RINGELBERGII Andouerpiani Rhetorica.

RHETORICEN *uocant bene dicendi ſcientiam. Diſtat à Dialectica, quod neruos omneis & robur orationis totius petimus à Dialecticis: ornatum à Rhetoricis. Aut quod Dialectice tanquam primas cauſæ lineas ducit: Rhetorice uiuos addit colores. Orator eſt uir bonus dicendi peritus. Ab Rhetore & declamatore diſtat. Quod orator dicitur, qui cauſas ueras agit. Quales fuere Cicero ac Demoſthenes. Rhetor uero profeſſor Rhetorices. Declamator, qui cauſas fictas agit exercitij gratia. Item orationes, oratoris ſunt, ut orationes Ciceronis, ac Demoſthenis: declamationes, declamatoris. Dicere hic uocamus apte, copioſe & diſtincte loqui. In Rhetorices præceptionibus hunc ſeruabimus ordinem. Primum cauſarum genera diſtinguentur. Inde tradentur inuentionis, ſiue orationis partes: exordium, narratio, diuiſio, confirmatio, confutatio, concluſio. Poſtremo reliqua quatuor oratoris officia: diſpoſitio, elocutio, memoria, pronuntiatio.*

DE TRIBVS CAVSARVM GENERIBVS.

QVo facilius intelligamus cauſarum genera dicen- dum quid proprie cauſam uocemus. Hæc aliquā- do ſignificat id, ex quo, propter quod, per quod, ſiue à quo aliquid fit. Eiuſmodi cauſæ quatuor ſunt: efficiens, materia, forma, finis, quas in Dialectica deſcripſimus. Sæpenumero ponitur pro ratione. Interdum pro actio- ne omni, quàm in foro, aut in ſenatu habemus. Sic dici- mus tria eſſe cauſarum genera: demonſtratiuum, delibe ratiuum, iudiciale. E quibus tamen magis proprie cauſa uocatur, quæ iudicialis eſt. Demonſtratiuum genus eſt, quo laudamus, uituperamus, narramus, aut docemus ali- quid: ita dictū, quod demonſtret, quale aliquid ſit. De- liberatiuum ſiue ſuaſorium, quo quicquam ſuademus uel diſſuademus. Iudiciale quo accuſamus uel defendi- mus in iudicio aliquem. In demonſtratiuo genere uer- ſatur Plinij Panegyricus: in ſuaſorio, Solis apud Oui- dium oratio, qua Phaëtonta deterret à quadrigis: in iu diciali, omnes fermè tum Ciceronis tum Demoſthenis orationes. Item ad demonſtratiuum genus referendæ deſcriptiones perſonarum, regionum, prædiorum, ar- tium, fontium, hortorum, montium, monſtrorum, tempe ſtatum, itinerum, conuiuiorum, ædificiorū, pomparum. Ad ſuaſorium, conciliatio, exhortatio, dehortatio, ſua- ſio, diſſuaſio, conſolatio, petitio, commendatio, monitio. Ad iudiciale, accuſatio, querela, defenſio, expoſtula- tio, expurgatio, exprobatio, comminatio, deprecatio. Demonſtratiui generis finis eſt honeſtas: deliberatiui, utilitas: iudicialis, æquitas. Hæc tria genera ita diſcernū tur. Res aut futuræ ſunt, aut factæ. De futuris delibera- mus.

mus. Factæ uel in iudiciū uocantur: uel extra iudiciū docentur, narrantur, laudātur, uituperātur. Vel ſic: Omnis cauſa uel uerſatur in iudicio, uel extra iudiciū. Si in iudicio, iudicialis eſt. Si extra iudicium, aut tractat res præteritas, aut futuras. Si præteritas, demonſtratiua eſt. Si futuras, deliberatiua. Nam de futuris conſultamus, non de præteritis. De primo genere plura dicenda.

DE GENERE DEMONSTRATIVO.

ID triplex eſt, dialecticon, hiſtoricon, laudatiuum. Dialecticum eſt, quod cuiuſcunque thematis aut ſimplicis, aut compoſiti naturam demonſtrat. Idem & didacticon, & methodicon appellatur. Vt quum ſermo eſt de mundo, de deo, de homine: aut quum inquirimus, an prudentia uirtus ſit. Hæc omnia ad Dialecticos locos pertinent: ac ideo inde nomen habent. Eo genere ſcripta ſunt officia Ciceronis. Hiſtoricon, quo res geſtæ deſcribuntur. Laudatiuum triplex eſt. Laudantur enim uel perſonæ, ut Cæſar: uel facta, ut Sceuolæ factum: uel res, ut pietas, iuſtitia, fortitudo.

- Genera *cauſarum*
  - Ἐπιδεικτι-*κόν*,
    - Dialecticũ
      - *Thematis ſimplicis.*
      - *Compoſiti.*
    - Hiſtoricum.
    - Encomiaſticon
      - *Perſonæ.*
      - *Factorum*
      - *Rerum.*
  - Deliberatiuum
    - *Suaſio.*
    - *Diſſuaſio.*
  - Iudiciale
    - *Accuſatio.*
    - *Defenſio.*

DE OFFICIIS ORATORIS.

Quinque ſunt officia oratoris: inuenire, diſponere, exornare uerbis & ſententijs, ediſcere, ac pronuntiare uel agere. Inuentio, *eſt excogitatio rerum uerarum, aut ueriſimilium, quæ cauſam probabilem reddant.* Diſpoſitio, *eſt apta rerum, atq; argumentorum omnium collocatio.* Elocutio, *eſt idoneorũ uerborum & ſententiarũ ad inuentionem accõmodatio.* Memoria, *eſt*

ria, eſt firma animi, rerum & uerborum diſpoſitionis perceptio. Pronuntiatio, eſt uocis, uultus ac geſtus moderatio cum uenuſtate & gratia. Eadem Cicero in libris de oratore hiſce uerbis enumerat: Quinq; faciunt quaſi membra eloquentiæ: inuenire quid dicas, inuenta diſponere, deinde ornare uerbis, poſt memoriæ mandare, tum ad extremum agere, aut pronuntiare. Idem alio loco: Si quis uniuerſam & propriam oratoris uim definire complectiq; uult, is orator erit, qui quæcunque res inciderit, quæ ſit dictione explicanda, prudẽter, & compoſite, & ornate, & memoriter dicat, cum quadam etiam actionis dignitate. Prudenter ad inuentionem refertur: compoſite ad diſpoſitionem: reliqua ordine ad alia. Omnis oratio conſtat rebus & uerbis. In rebus intuenda inuentio: in uerbis, elocutio: in utroq;, diſpoſitio: hæc memoria cõplectitur omnia, & actio, ſiue pronuntiatio cõmendat. Sunt & tria alia officia oratoris: ut probet, ut delectet, ut flectat. Probare neceſsitatis eſt: delectare ſuauitatis: flectere uictoriæ. Ad probationem pertinẽt confirmatio, & cõfutatio: ad delectationẽ, ornatus ſermonis & elocutio: ad uictoriam ratio affectuum.

DE PARTIBVS ORATIOnis, ſiue inuentionis.

ORationum quatuor ferè ſpecies ſunt. Ciuilis, qua utuntur in concionibus, qui adminiſtrant Remp. Priuata, qua priuati inter ſe mutuo colloquũtur. Dialectica, qua compendio ij qui rogant, & reſpondent ad interrogata, diſſerunt. Et oratoria, qua utuntur oratores, quum laudant, accuſant, uel defendunt aliquem.

Huius

Huius ſex ſunt partes: exordium, narratio, diuiſio, confirmatio, confutatio, concluſio. Quarum prima, auditorum animos conciliat: narratio, & contentio docent: peroratio mouet. Ordo *dictus naturalis eſt, & crebrior.* *Verum pro cauſæ ratione uarie poteſt immutari.*

DE EXORDIO.

Exordium, eſt principium orationis, quo auditores facimus attentos, beneuolos, ac dociles. Attentos *facimus ſex modis. Primum, ſi pollicebimur nos de rebus magnis, nouis, inuſitatis uerba facturos. Quemadmodum* Vergilius: *Protinus aërij mellis cœleſtia dona* Exequar, *hanc etiam* Mecœnas *aſpice partem. Admiranda tibi leuium ſpectacula rerum, Magnanimosq; duces, totiusq; ex ordine gentis Mores, & ſtudia, & populos, & prælia dicam. Scripturus de apibus, gentium mores, ſtudia, populos, atq; prælia pollicetur. Secundo: Si rogabimus ut attẽte audiant.* Id *frequens eſt apud* Ciceronem, *& in prologis comœdiarum.* Vergilius *in eodem loco:* Hanc *etiam* Mecœnas *aſpice partem. Tertio, expectatione. Si paulùlum expectabimus cum grauitate quadam, & ſeueritate uultus, antequam ordiamur.* Vt *apud* Ouidium *in oratione* Vlyſsis: Donec Laërtius *heros* Aſtitit, *atq; oculos paulum tellure moratos* Suſtulit *ad proceres, expectatoq; reſoluit ora ſono. Quarto: Si pollicebimur nos dicturos breuiter ſolum ea, quæ putabimus quàm maxime pertinere ad utilitatem cauſæ. Quinto: Si interdum aliquid ſalſi facetiq; narrabimus, quod ad audiendum excitet, & à tædio defendat orationem.* *Sexto dubitatione. Si dubitare nos ſignificabimus quibus po,*

bus potiſsimum uerbis rem tantam exordiamur. Vt dictu rus de tam ſublimi immenſoq; & modum omnem cogitationis humanæ excedente myſterio, non uideo quibus uerbis, aut qua ueneratione aptius rem tantam proſequar. Attentio inter agendum renouari poteſt ita. Magna ſunt hæc, ſed leuia præ his, quæ nunc dicturus ſum. Nunc ad ipſum rei caput accedo. His longius fortaſſe ſum immoratus, cætera paucis ac dilucide expediam.

Beneuolentiam captamus quatuor modis: à noſtra perſona, ab aduerſariorũ, ab auditorũ perſona, & à rebus ipſis. A noſtra perſona beneuolentiã cõtrahemus, ſi noſtrum officium ſine arrogantia laudabimus. Teren. Ego poſtquam te emi à paruulo, ut ſemper tibi apud me iuſta & clemens fuerit ſeruitus ſcis: feci è ſeruo ut eſſes libertus mihi, propterea quod ſeruiebas liberaliter. Quod habui ſummum precium, perſolui tibi. Vlyſſes apud Ouidium libro Metamorphoſeon decimotertio.

Néue mihi noceat, quod uobis ſemper Achiui
Profuit ingenium.

Sed quia crebrius hac oratione utemur, particulam eius apponam: Donec Laërtius heros.

Aſtitit: atque oculos paulum tellure moratos
Suſtulit ad proceres, expectatoq; reſoluit
Ora ſono: neque abeſt facundis gratia dictis.
Si mea cum ueſtris uoluiſſent uota Pelaſgi,
Non foret ambiguus tanti certaminis hæres,
Tuq; tuis armis: nos te poteremur Achille.
Quem quoniam non æqua mihi uobiſq; negárunt
Fata (manuq; ſimul ueluti lachrymantia terſit

Lumina

Lumina) quis magno melius ſuccedet Achilli,
Quàm per quem magnus Danais ſucceſsit Achilles.
Huic modo ne proſit quod,ut eſt,hebes eſſe uidetur,
Néue mihi noceat,quod uobis ſemper Achiui
Profuit ingenium,meáq; hæc facundia,ſi qua eſt,
Quæ nunc pro domino,pro uobis ſæpe locuta eſt,
Inuidia careat,bona nec ſua quiſque recuſet.
Nam genus & proauos,& quæ non fecimus ipſi,
Vix ea noſtra uoco:ſed enim quia rettulit Aiax
Eſſe Iouis pronepos,noſtri quoque ſanguinis autor
Iuppiter eſt,totidemq́; gradus diſtamus ab illo.

Ab aduerſariorum perſona, ſi eos in odium,in inuidiam,in contemptionem adducemus. Sic beneuolentiam Cicero captat in præfatione ad Herennium. Quas ob res,inquit,illa quæ Græci ſcriptores inanis arrogantiæ cauſa ſibi adſumpſerunt,reliquimus. Nam illi ne parum multa ſciſſe uiderentur,ea conquiſiuerunt, quæ nihil ad propoſitum attinebant,ut ars difficilior cognitu putaretur. Nos autem ea,quæ uidebantur ad rationem dicendi pertinere,ſumpſimus. Non enim ſpe quæſtus aut gloria commoti uenimus ad ſcribendum, quemadmodum cæteri:ſed ut induſtria noſtra tuæ morem geramus uoluntati. Ab auditorum perſona:ſi illos aut illorum dicta uel geſta laudabimus. Velut apud Terentium in Andria: Propterea quod ſeruiebas liberaliter. Cæterum in iudiciali genere,ubi maxime ad uictoriam tendit oratio,iudicis laus accommodari debet ad utilitatem cauſæ. Vt allegemus pro honeſtis,dignitatem illi ſuam:pro humilibus, iuſtitiam:pro læſis, ſeueritatem: pro infelicibus,miſericordiam.

cordiam. Idcirco Cicero Ligarium exulem defendens, & ueniam petens non æquitatem, non doctrinam, aut alias dotes, ſed ſolum miſericordiam laudat Cæſaris. Nulla de uirtutibus tuis plurimis nec gratior, nec admirabilior miſericordia eſt. Homines enim ad deos nulla re propius accedunt, quàm ſalutem hominibus dando. Nihil habet nec fortuna tua maius, quàm ut poßis: nec natura tua melius, quàm ut uelis conſeruare quàmplurimos. A re ipſa, ſi rem de qua dicturi ſumus, auditoribus fore frugiferam adfirmemus. Hoc modo faciemus & attentos & beneuolos. Attentos, quia res futura eſt utilis. Beneuolos, quoniam ſtudere uidemur illorum commoditati. Quippe niſi faueremus, non traderemus, quod illis foret utile. Dociles, tribus modis. Primum, ſi ſummam cauſæ breuiter exponemus: uel, ſi dicamus quid aut quo ordine ſimus ſcripturi: ut omnes poëtæ, quãdo proponunt. Homerus: Ἄνδρα μοὶ ἔννεπε· μοῦσα πολύτροπον, *ubi ſe uerba facturum de Vlyſſe pollicetur.* Id eſt, uirum mihi dic Musa prudẽtem.
Ouid. in Faſtis: Tempora cum cauſis Latium digeſta per annum, Lapſaq; ſub terras, ortaq; ſigna canam. Deinde ſi ante omnia diluamus eam partem, quam nobis putamus maxime offecturam. Ouidius in oratione Vlyſſis: Néue mihi noceat, quod uobis ſemper Achiui Profuit ingenium, meaq; hæc facũdia, ſi qua eſt, Quæ nunc pro domino, pro uobis ſæpe locuta eſt, Inuidia careat. Aiax ante perſuaſerat Vlyßi non habendam eſſe fidem, quod facundia facile falleret auditores. Id diluit Vlyſſes, docetq; iniquum fore, ſi facundia, quæ toties profuerat Græcis, ſibi nunc officiat. Quare auditores, qui ante

inſtituerant non habēdam eſſe fidem orationi, dociles facit, & aptos, ſiue promptos ad audiēdam, ac cognoſcendam cauſam. Deniq; *ſi interdum repetemus, quæ non ſatis percepiſſe eos, qui cognoſcunt, putabimus.*

EXORDIORVM SPECIES.

DVo *exordiorum genera ſunt, principium & inſinuatio.* Principium *uocamus, quando auditores facimus attentos, beneuolos, atq; dociles aperte.* Quale *eſt illud apud* Terentium: Ego *poſtquam te emi à paruulo, ut ſemper tibi apud me iuſta & clemens fuerit ſeruitus ſcis, feci è ſeruo ut eſſes libertus mihi, propterea quod ſeruiebas liberaliter, quod habui ſummū precium perſolui tibi.* Cicero *in* Catilinam: Remp. Quirites, *uitamq́; omnium ueſtrum, bona, fortunas, coniuges, liberosq́; ueſtros, atq; hoc domiciliū clariſsimi imperij, fortunatiſsimā, pulcherrimamq́; urbem hodierno die deorū immortalium erga uos ſummo amore, laboribus, cōſilijs, periculisq́; meis ex flamma, atq; ferro, ac penè ex faucibus fati, ereptam, & uobis conſeruatam ac reſtitutam uidetis.* Vtrobiq; *aperte ab officio ſuo beneuolentiam captant.* Inſinuatio *uero eſt, quando hæc eadem præſtamus, hoc eſt, attentos, beneuolos, & dociles facimus, ſed occulte, aut lachrymis, aut alia quapiam ratione.* Nam *ab iratis ſi perſpicue pax & beneuolentia petatur, non modo ea non inuenitur, ſed augetur atque inflammatur odium.* Inſinuationis *exemplum longe elegantiſsimum eſt in oratione* Vlyßis, *cuius initium ſupra adſcripſimus.* In *ea attentos facit expectatione, beneuolos lachrymis, dociles, diluendo id, quod* Aiax *de facundia* Græ

dia Græcis perſuaſerat. Cæterum ut conſtet quando utendum ſit principio, quando inſinuatione, alia ratione diſtinguenda cauſarum genera.

ALIA CAVSARVM DIVISIO.

Dictum eſt prius tres eſſe cauſarum formas: demonſtratiuam, deliberatiuam, iudicialem. Cuiusq; illorum quinque adhuc genera ſunt: honeſtum, turpe, dubium, humile, obſcurum. Honeſtum cauſæ genus uocant, quando id laudamus, ſuademus, defendimus: quod ab omnibus uidetur laudandum, ſuadendum, defendendum. Vt quum laudamus fortitudinem, quum hortamur ad pacem, quum pro patre aduerſus latronem dicimus.

Turpe, quum aut honeſta res oppugnatur, aut defenditur turpis: ut ſi dicas aduerſus patrem pro latrone.

Dubium eſt, quãdo habet in ſe cauſa & honeſtatis & turpitudinis partem: ut ſi quis dicat pro patre latrone. Turpe eſt enim defendere latronẽ: pulchrũ defendere patrem. Humile, quum cõtempta res adfertur. Obſcurum, quum cauſa intricata, ſeu obſcura eſt. Nũc qua nam ratione ordiendũ ſit in ſingulis cauſarũ generibus, dicẽdũ. Quãdo res honeſta eſt, uti licebit principio, niſi auditores ſint uel defeſſi audiẽdo alios, uel perſuaſi ab aduerſarijs. Quãdo cauſa turpis erit, utẽdũ inſinuatione. In genere dubio utemur principio. Sed ante omnia diluemus partẽ, quæ habet turpitudinẽ, ne ea nobis obſit. In genere cauſæ humili magis faciemus attẽtos. Vt Verg. Protinus aërij mellis cœleſtia dona Exequar. In obſcuro, dociles.

QVANDO NON LICEAT UTI PRINCIPIO.

Tria ſunt tempora, quibus principio uti non licet: quando cauſa turpis eſt: quando auditor perſuaſus eſt ab his, qui ante contra nos dixerunt: & quum idem defeſſus eſt eos audiendo, qui ante dixerunt. Quando cauſa turpis eſt, utemur inſinuatione. Quum auditor perſuaſus eſt ab his qui contra nos dixerunt, ordiemur à dicto aduerſarij, quod poſtremo loco dixerit: uel ab eo, quod firmißimum ſibi adiumentum fore putauerit. Vt in Vlyßis oratione: Néue mihi noceat, *quod uobis ſemper* Achiui *Profuit ingenium: meaq; hæc facundia, ſi qua eſt, Quæ nunc pro domino, pro uobis ſæpe locuta eſt,* Inuidia *careat.* Hoc loco Vlyſſes *orditur ab eo, quod aduerſarius* Aiax *putauerat ſibi fore firmißimum adiumentum. Quando auditor defeſſus eſt, ordiemur à fabula, apologo, aut aliqua re, quæ riſum moueat.* Cicero *quum diceret, uidit generũ ſuum homunculum prætereuntem magno cinctum gladio.* Dij *boni, inquit, iudices, quis alligauit generum meum gladio?* Poſſet *& hoc narrari inter dicendum.* Roganti *imperito cuidam oratori, num oratio bene mouiſſet ad commiſerationem,* Catulus *reſpondit:* Profecto *nemo tam durus fuit, cui oratio tua non ſit uiſa miſerabilis.*

DE INVOCATIONE.

Oratores aliquando in exordio inuocant more poëtarum. Vt Demoſthenes *in oratione aduerſus* Aeſchinem *pro* Cteſiphonte: Primum *quidem, uiri* Athenienſes, *deos atq; deas omneis precor, ut quantũ beneuolētiæ ipſe ſemper habui & erga hāc urbē & erga uos, tantũ mihi nũc à uobis præſtetur in præſenti certamine.*

De exor

DE EXORDIIS VITIOSIS.

Vitioſa exordia quatuor ſunt: apparatum, cõmune, longum, & contra præcepta. Apparatum nuncupamus, quod nimium ſplẽdide uel adfectate compoſitum eſt. Commune, quod pluribus cauſis poteſt accõmodari. Longum, quod pluribus uerbis cõpoſitum eſt, quàm cauſa requirit. Contra præcepta, quod præcipue dociles facit, quum opus eſt beneuolentia, aut attentione: & quod neque attentos, neque beneuolos, neque dociles efficit auditores.

DE NARRATIONE.

Narratio, eſt rei factæ, aut non factæ utilis ad perſuadendum expoſitio. Narrationum duæ ſpecies ſunt. Altera ipſius cauſæ, quum exponimus rem geſtã, & omnia trahimus ad utilitatem noſtram uincendi cauſa. Id fit quinq; modis: partitione, præparatione, eleuatione, exaggeratione, admonitione. Partitio in narratione tædium leuat: ut dicam iudices, quæ acta ſunt ante rei contractum: quæ in re ipſa, item quæ poſtea: &, audiſtis iudices, quæ acta ſunt ante rei contractum: nunc audietis, quæ in re ipſa. Præparatio, eſt quando quicquam addimus de noſtro, quod faciat ad utilitatem cauſæ. Vt in oratione pro Ligario: Ligarius profectus eſt in Aphricam, quum eſſet adhuc nulla belli ſuſpicio. Hic eum profectum eſſe in Aphricam, ad ueram rei narrationem ſpectat. Cæterũ quod tum nulla ſuſpicio belli fuerit, id Cicero adiecit de ſuo, idq; poſtea approbauit. Iccirco narratio, cõfirmationis propoſitio eſt: & confirmatio, narrationis probatio. Narratio quippe ſæpe ea

proponit, quæ poſtea cōfirmabimus: & confirmatio ea probat quæ ante ſunt narrata. Eleuatio, *eſt rei uel criminis depreßio ſiue dimunutio.* Vt *ſi luxuriam uocemus hilaritatem: auaritiam, parſimoniam: negligentiam, ſimplicitatem.* Exaggeratio *contraria eſt eleuationi.* Admonitio. *Cicero:* Adhuc Ligarius *omni culpa uacat.* Admonet *Cæſarē nondum dictū eſſe aliquid dignū accuſatione.* His *quinq; formis narratio ad uictoriam tendit.*

DE DIGRESSIONE.

A*ltera narrationis ſpecies, eſt rerū ad cauſam pertinentium.* Quæ *à* Græcis παρέκβασις, *à noſtris digreßio nuncupatur.* E*a fit cauſa tranſitionis, exornationis, laudationis, criminationis, & deſcriptionis locorum, quam topographiam nominant.* Tranſitionis: *quo cōmodius tranſeamus ad rem aliam.* Vt *in* Metamorph. Ouidius, *quum narraſſet fabulam* Daphnes, *quo pacto erat mutata in laurum: ut cōmode tranſiret ad fabulam* Ius, *omnia flumina conueniſſe memorat ad patrem* Daphnes *cōſolationis cauſa, præter patrē* Ius, *qui domeſtico erat impeditus luctu, propter filiā, quæ conuerſa erat in iuuencam.* Quod *itaq; dixit cōfluxiſſe illuc fluuios, digreßio eſt: quæ nihil quidem ad inſtitutum, hoc eſt, ad rerum metamorphoſin pertinet, niſi quod fabulas connectit.* Exornationis: *ut apud* Vergilium, *ubi deſcribitur tempeſtas, qua coactus eſt* Aeneas *in* Aphricam. Laudationis, *ut apud* Ciceronem *pro* Cornelio Balbo, *ubi digreditur ad laudes* Pompeij. Criminationis, *quum aliorum crimina eleuamus, quo aduerſarij uideatur grauius.* Locorū *deſcriptionis:* Sic Ouidius *in formarū mutatione*

deſcribit

deſcribit Parnaſum montem, in quo ſeruati erant Deucalion & Pyrrha, his uerbis:

Separat Aonios Actæis Phocis ab aruis,
Terra ferax, dum terra fuit, ſed tempore in illo
Pars maris, & latus ſubitarum campus aquarum,
Mons ibi uerticibus petit arduus aſtra duobus,
Nomine Parnaſus, ſuperatq; cacumine nubes.

DE CIRCVNSTANTIIS.

AD narrationẽ pertinẽt circũſtantiæ, quarũ duo genera ſunt. Aliæ nãq; rerũ ſunt: ut cauſa, locus, occaſio, inſtrumẽtũ, tẽpus, modus. Aliæ perſonarũ: natio, patria, ſexus, ætas, educatio, diſciplina, habitus corporis, fortuna, animi cõditio, ſtudiũ, conſiliũ. Harũ uſus plurimũ cõfert ad amplificãdũ. Vt ſi rem è ſacro loco furatũ eſſe dixeris quenquã, plus eſt, q̃ ſi ſolũ eſſe furatũ dicas.

DE DIVISIONE.

DIuiſio eſt, per quam aperimus quid conueniat nobis cum aduerſarijs, quid ſit in controuerſia, & per quam exponimus quibus de rebus ſimus dicturi. Ita nuncupatur, quod diuidat ſeu diſtinguat cauſam uel orationem. Eius duæ ſunt partes. Altera, qua dicimus quid nobis cum aduerſarijs cõueniat: hac ſolum utimur in genere iudiciali. Vt abſoluta narratione hoc modo cauſam diuidere Oreſtes poteſt. Interfectam eſſe matrem à me conuenit mihi cum aduerſarijs: uerum id factum eſſe iniuſte, pernego. Altera, per quam exponimus, quibus de rebus ſimus uerba facturi. Hac utũtur in omnibus cauſarum generibus. Poſterior pars in duas rurſus ſpecies diducitur enumerationẽ & expoſitionẽ. Enumeratio eſt,

quando res plures ac diuerſas, de quibus dicturi ſumus, enumeramus. Vt dicam primum de prudentiæ ratione: inde de iuſtitiæ dignitate: tum de fortitudine: poſtremo de temperantia. Vergilius:

Quid faciat lætas ſegetes, quo ſidere terram
Vertere Mecœnas, ulmisq; adiungere uites
Conueniat: quæ cura boum, qui cultus habendo
Sit pecori: atq; apibus quanta experientia parcis,
Hinc canere incipiam.

In enumeratione ſeruandum, ut partes omnes eo ordine exponamus, quo uſi fuerimus in diuiſione. Quod ſcite ſeruauit in Andria Terentius. Enumeratio eſt: Eo pacto & Gnati uitam, & conſilium meum cognoſces, & quid facere in hac re te uelim. Tria recenſet de quibus uerba facturus eſt. Ait ſe dicturum eſſe primum de Gnati uita: tum de ſuo conſilio, quare falſas finxerit nuptias: deniq; quid Soſiam uelit facere. Hæc ordine eodem ſic explicat. Primum Panphili memorat uitam: Nam is poſtquam exceßit ex ephebis Soſia. Inde ſuum cõſilium, circa ſcenæ finem. Nunc id operam do: ut per falſas nuptias uera obiurgandi cauſa ſit, ſi deneget. Poſtremo, quid facere uelit Soſiam: Nunc tuum eſt officium has bene ut adſimules nuptias, perterrefacias Dauum. Ad hũc modum, artificium & Dialectices, & Rhetorices in autorum lectione perquirendum. Expoſitio eſt, quando ſine numero breuiter exponimus, qua de re, uel quibus de rebus ſumus uerba facturi, Vt quum de Dei æternitate, de dignitate uirtutis, de apum natura dicturos nos eſſe pollicemur. Diuiſio etiam dociles facit, tametſi ad

exordium

exordium ſolũ id pleriq; putant pertinere. Etenim per totam orationem data occaſione facere licet attẽtos, beneuolos, ac dociles, ſed maxime in exordio. Ita Cicero *in peroratione pro ligario beneuolentiam captat Cæſaris, his uerbis:* Nulla de uirtutibus tuis plurimis, nec gratior, nec admirabilior miſericordia eſt. Nihil habet nec *fortuna tua maius, quàm ut poßis, nec natura tua melius, quàm ut uelis conſeruare quàm plurimos.* Quidam *diuiſionem inter orationis partes non numerant, quod paucißimis ſemper uerbis abſoluatur.* Horum *ſi quis uelit iudicium ſequi, non repugno.* Diuiſio *duplex eſt.* Orationis:*ut dicam de iuſtitia, & quid ſit, & quot habeat partes.* Et *thematis:ut partes iuſtitiæ ſunt natura, conſuetudo, lex.*

DE CONFIRMATIONE ET CONFVTATIONE.

C*Onfirmatio, eſt oratio qua noſtras probationes exponimus cum aſſeueratione, hoc eſt, cum inſtantia uocis & uultus.* Vt *quis tam cæcus eſt, qui hoc non uideat?* Quis *tam impudens, ut neget?* Itẽ: *ſtultius eſt, quàm ut refelli debeat.* Et: *perfrica faciẽ, aude negare.* Quoniam *pleriq; adeo tepide dicũt, ut res etiam uera, uix uideatur uerisimilis.* Confutatio *eſt contrariarum argumentationũ diſſolutio.* Cõfirmare *aũt & cõfutare facile poterimus, ſi cauſæ conſtitutionẽ cognouerimus.* Ergo *de ſtatuũ natura atq; generibus nõnihil dicendũ.*

DE STATV.

S*Tatus uel conſtitutio, aut, ut Græci inquiũt,* ςάσις *eſt cauſæ uel rei ſumma, ad quã omnia orationis ar=*

gumenta referuntur. Neq; *ſolum in iudiciali genere, ſed in alijs quoq; cauſis ſtatus eſt.* In *deliberatiuo conſtitu tio eſt, ſit ne utile, honeſtum, licitum: aut ex* Stoicorum *ſententia, expediat ne.* Hi *enim negabant quicquam eſſe utile, quod non ſimul eſſet honeſtum.* In *gratulatione, An illius præſenti commodo lætemur.* In *gratiarũ acti= one:* Sit *ne hic illi huius meriti cauſa gratus.* In *conſola tione:* Sit *ne huic dolendũ huius rei amiſſæ cauſa.* Hiſto= *riæ etiam & poëmata quæſtionẽ habent & ſtatum.* Vt *apud* Salluſtium *in bello* Iugurthino, *quo modo pugna tum ſit cũ* Iugurtha. Apud Homerum *in* Iliade: *quomo do* Graecia *ad* Troiam *bellauerit.* In Odyſſea: *quo pacto* Vlyſſes *in patriam redierit.* In Aeneide Vergilij: *quo modo* Aeneas *in* Italiam *uenerit.*

QVID SIT STATVS IN GE NERE IVDICIALI.

STatus *in iudiciali genere eſt prima deprecatio de= fenſoris cũ accuſatoris inſimulatione cõiuncta:* Vel *eſt quæſtio aut oratio, quæ oritur ex intentione accuſa toris, & reſpõſione defenſoris.* Vt *occidiſti* Aiacem: *nõ occidi: unde exiſtit quæſtio, occiderit ne* Vliſſes Aia= *cẽ.* De *hac cõſtitutione eiusq; ſpeciebus ac partibus, eo tam accurate* Cicero *perſcripſit, quod uerſabatur in iu dicio.* Sic *uidemus oẽs penè* Cicer. *de* Rhetorica *arte præ ceptiones accõmodatas eſſe iudiciali generi.* Hæc *in for mas treis diuiditur: coniecturalẽ, legitimã iuridicialem.* Tria *etenim ſunt, quæ in omni diſceptatione quærũtur: an ſit, qd ſit, quale ſit.* An *ſit.* Vt *fecerit ne* Clodius *inſi dias* Miloni. Sit *ne interfectus* Aiax *ab* Vlyſſe. Quid *ſit,*

ut ſit

ut ſit ne ſacrilegium an ſimplex furtũ, ſi res ſacra è loco priuato ablata ſit. Quale ſit, iuſtum an iniuſtũ. Iure ne Oreſtes occiderit matrẽ, an iniuria. Quo circa hac ratione diſcernuntur. Vt ſi controuerſia de facto ſit, cõiecturalis appelletur: ſi de nomine facti, legitima, ſi iure an iniuria factum ſit quæratur, iuridicialis.

DE STATV CONIECTVRALI EIVSQVE LOCIS.

Coniecturalis ſtatus eſt, quũ coniecturis ueritas exquiritur. Exemplũ ſit huiuſmodi. Duo quidã ſimul in tabernã diuertũt. Caupo alterum eorũ, quẽ grandem pecuniam ſecum adferre deprehenderat gladio alterius nocte interfecit, pecunias abſtulit, gladium in uagina recondidit. Ille cuius gladio alter occiſus erat, mane gladium, & cætera quæ ſecum attulerat, ſuſtulit, ſolus profectus eſt. Non multo poſt caupo clamitat eſſe hominẽ occiſum. Et cum quibuſdam diuerſoribus eum, qui ante exierat, conſequitur atq; comprehendit. Gladium è uagina educit, reperit cruentum, peregrinus cædis accuſatur. Hæc cauſa coniecturalis eſt, quoniam factum negatur, & coniecturis multis ueritas indaganda eſt. Coniectura peti ſolet à perſona, re, cauſa, loco, modo, materia, tempore, occaſione, facultate. Perſona triplex eſt, loquentis, audientis, aduerſarij. In perſona ſpectanda nomen, natura, educatio, fortuna, adfectio animi, habitus corporis, ſtudium, conſilia.

Nomen. Vt ſi quis dicatur candidus, dicemus male appellari candidum, quum præter nomen nihil habeat candidi. Si Innocentius, quod nihil ſit eo nocentius.

centius. Ad naturam referuntur ſexus, natio, patria, ætas. Sexus: ut uir ſit an mulier. Latrocinium enim facilius in uiro: ueneficium in muliere. Natio: Sit ne Latinus, Germanus, Hiſpanus. Patria: ut Romanus, Atheniẽſis. Aetas: Sit ne puer, adoleſcens, iuuenis, uir an ſenex: & quomodo in hiſce uitæ partibus ſe geſſerit. Quoniã ſingulis ſua natura eſt. Educatio, qua ratione, & à quibus ſit educatus: Nam mollis educatio, indulgentia parentum, & licentia præceptorum efficit quoſq; natura bonos deteriores. Fortuna: ſeruus ne ſit, an liber: pecunioſus, an tenuis: priuatus, an cum poteſtate, fortunatus, an infortunatus. Adfectio animi: iracundus, petulans, frugi: auarus an liberalis. Habitus corporis. Corporis enim robur, pulchritudoq́; & ueſtium cultus, plerunq; libidinis & petulantiæ indicia ſunt. Studium eſt uehemens animi ad rem quampiam applicatio. Vt ſit ne orator, poëta, medicus, uenator, ſutor. Conſiliũ eſt faciendi excogitata ratio. Videndum quæ conſilia ante rem ſint habita. Hactenus dicta ad perſonas referuntur. Sequuntur reliqua: res, cauſa, locus, modus, materia, tempus, occaſio, facultas. Res eſt negotiũ ipſum, de quo agitur: ut paricidium, ſacrilegium, peculatus.

Cauſæ duæ ſunt partes, impulſio & ratiocinatio. Impulſio eſt temerarius animi impetus ad faciendũ aliquid, aut non faciendum: ut timor, furor, ira. Ratiocinatio eſt, quæ commodorum comparatione aut incommodorũ uitatione ad rem hortatur. Vt ſi interfectum eſſe dicamus, gratia lucri aut hæreditatis. Locus, opportunus an importunus: anguſtus, amplus, nemoroſus: longinquus

quus an propinquus:celebris an deſertus: ſacer an pro phanus:publicus an priuatus. Modus:*Clam an ui: pa lam an occulte: inſciens an prudens: amore an odio.*

Materia:*fuſte an gladio:arcu,ueneno,incantatione.*

Tempus:*nocte,an die.* Occaſio,*eſt temporis commo ditas, quæ ad rem aliquam hominem trahit inuitatq́;.*

Facultas,*qua facile quicquam eſſe factu docemus.* Vt *occidi à pluribus pauciores: à uigilantibus dormientes: à præparatis inopinantes.* Ex *hiſce locis coniecturas uel materiã captabimus,qua uel nos defendemus,uel ad uerſarios accuſabimus.* Vt *ad hunc modum ſe defendere* Catilina *poteſt.* A *perſona ſua:* Ea *ſum nobilitate,iiſq́; parentibus iudices,ut talia de me ſine teſtibus ſuſpicari non debeatis.* A *perſona audientis.* Nam *ueſtræ pruden tiæ iudices eſt, eam poteſtatẽ talibus hominibus non cõ cedere:ne fictis argumentis nobiles homines circunue= niant.* Ab *aduerſarij perſona.* Atq; *eo magis expellen dus* Cicero,*quod mihi ſemper inimicus, infeſtusq́; nobi litati fuerit.* Ab *re.* Non *enim tanti ſceleris ſuſpicionem ſine teſtibus approbare debetis.* A *loco.* Præ*ſertim in hac rep.in qua ſanctiſſimæ leges ſummo ſtudio ſemper conſeruatæ ſunt.* A *cauſa.* Idcirco *etiam magis* Cicero *ex pellendus, ne ſi fictis argumentis locus dabitur, multos noſtrum hi noui homines inuadere conentur.* A *tempo re.* His *præſertim temporibus, quibus ignobilium animi in nobilitatem ſunt accenſi.* Ea *etenim licentia uiuitur, ut nemo falſa crimina non excogitet.*

DE LEGITIMA CONSTI= TVTIONE.

Conſti

COnſtitutio legitima eſt, quum ex legibus & ſcriptis aliquid controuerſiæ naſcitur. Sic dicta eſt, qđ ſæpenumero è legibus oriatur. Ea ſex partibus abſoluitur: ſcripto & ſententia: contrarijs legibus, ambiguo, definitione, tralatione, ratiocinatiõe. Ex ſcripto & ſententia controuerſia oritur, quum inter litigantes unus ſcripto: alter ſcripti ſententia utitur. Eiuſmodi cauſæ cõſtitutio eſt, ubi in Philippicis Cicero probat ſtatuam deberi Seruio Sulpitio, qui legatus miſſus ad Antonium in legatione mortuus erat. Lex legatis ferro interemptis ſtatuam decernebat. Hunc honorem Cicero uolebat Seruio Sulpitio decerni: qui non ferro, ſed legationis labore occubuit. Ex cõtrarijs legibus, quando altera lex iubet aut permittit, altera uetat quicquam fieri, hoc eſt, quum accuſator & defenſor ſuam uterq; legẽ habet, qua ſeſe tueatur. Ex ambiguo, quum ſcriptum duas aut plures res ſignificat. Hoc ſæpenumero fit multiplici poteſtate uerborum, & accentu, & genere, & numero, & aſpiratione, & contextu orationis, & quibuſcunq; modis ſignificatio uerborum commutatur. Vt paterfamiliâs amico taurum legauit. Poſt mortem eius, amicus ſeruum petit nomine Taurum. Hæres ſe bouem debere dicit. Teſtamento quidam poni iuſſit ſtatuam auream haſtam tenentẽ. Vbi ambigitur utrã eſſe aureã uoluerit, ſtatuámne an haſtã. Ex definitione cauſa cõſtat, quũ controuerſia eſt, quo nomine factum appelletur. Quidã furatus eſt rẽ ſacrã ex ædibus priuatis. Accuſator ſacrilegiũ eſſe adfirmat: reus, ſimplex furtũ qđ ignorauerit rem eſſe ſacrã. Hic definiri debent ſacrilegium

gium & ſimplex furtum. In *tralatione ſeu tranſmutatione ſtatus cōſiſtit, quoties ab alio nos accuſari debere dicimus: aut nō nos ſed alios: aut nō apud hos iudices, ſed apud illos: nō hac lege, ſed illa: non hoc crimine, ſed illo: non hac pœna, ſed illa: non hoc modo, nō hoc loco, non hoc quærente, aut agente, ſed alio.* Ex *ratiocinatione controuerſia conſtat, quum res ſine propria lege uenit in iudicium, quæ tamen ab alijs legibus ſimilitudinem quandam aucupatur.* Hæc *in quinq; parteis diſtribui poteſt.* Prima. *An quod ſemel ius eſt, idem & ſæpius.* Vt *furti damnatus adfixus eſt cruci, ſed rupto fune delapſus, repetitur ad ſupplicium. Secunda. An quod in uno ius eſt, idē & in pluribus. Qui duos uno tē pore tyrannos occidit, duo præmia petit. Qui* Romæ *tres liberos habebat, certa priuilegia, & immunitates habuit. Quidam ſex aut nouem habuit: dubitatio exiſtit utrum duplum aut triplum habebit priuilegium.* Tertia. *An quod ante ius fuit, etiam poſt ſit.* Mulier *rapta habet optionem, ut uel caput raptoris petat, uel connubium.* Raptor *fugit, interim rapta nupſit alij, reuerſo raptore petit optionem mulier. Quarta. An quod in toto ius eſt, idem & in parte. Aratrum accipere pignori non licet, uomerem accepit. Quinta. An quod in parte, idem & in toto.* Lanas *euehere* T*arēto non licet, oues uexit.*

DE IVRIDICIALI CONSTITVTIONE.

IVridicialis *conſtitutio eſt, quum iure an iniuria factum aliquid ſit, quæritur.* In *hac reus aut fatetur*

quid

quidpiam feciſſe ſe, quod uetitum ſit, aut non. Illud adſumptiuam: hoc, abſolutam nominamus. Abſoluta iuridicialis eſt, quum recte aliquid factũ eſſe dicimus. Vt quidam abdicare filiũ uult, quod philoſophiæ operam dederit. Filius ſe recte id facere ait. Aſſumptiua eſt, in qua quum reus rem per ſe turpem feciſſe confiteatur, re tamen aſſumpta extranea iure factum defendit. Huius ſpecies quatuor ſunt: criminis conceſſio, relatio, remotio, comparatio. Conceſſio eſt, quum reus petit ſibi ignoſci. Eius partes duæ, purgatio & deprecatio. Purgatio eſt, per quã eius, qui accuſatur, non factum ipſum, ſed uoluntas defenditur. Ea habet partes tres: imprudentiam, caſum, neceſſitudinem. Imprudentia dicitur, quum ſciſſe ſe aliquid reus negat. Lege Cornelia de ſicarijs punitur, qui occiderit hominem. Quidam dũ auibus ruri inſidiatur, miſſa ſagitta hominem in uirgultis dormientem interfecit: per imprudentiam ſe excuſat. Simile eſt, ſi quis accuſetur, quod ciuem Romanum occiderit. Caſus eſt, quum demonſtramus aliquam fortunæ uim uoluntati obſtitiſſe. Vt in hac: Aliquis pecuniã certo die Epheſi ſoluere promiſit, adiecta pœna, niſi tunc ſoluta fuerit. Is profectus eſt domo id temporis, quod uideretur ſatis ad eam profectionem futurum. Aduerſis tempeſtatibus uſq; uſus ad conſtitutum diem non uenit. Excuſat ſe per caſum aut fortunam. Dux Romanus miſſus aduerſus Cymbros, exercitum temere duxit in locum iniquum. Circumuentus ab hoſtibus amiſit militum octoginta milia. Reuerſus Romam accuſatur læſæ maieſtatis. Confert culpam in caſum & fortunam. Ne-

ceſſitudo

ceſſitudo eſt, quum ui quadam reus id, quod fecerit, fe=ciſſe ſe ait. Lex *eſt apud* Rhodios, *ut ſi qua roſtrata in portu nauis deprehenſa ſit, publicetur.* Magna *exorta tempeſtate uis uentorum inuitis nautis* Rhodiorum *in portum nauim coegit.* Deprecatio *eſt, quum ſe pec=caſſe conſulto reus confitetur, tamen petit ſibi ignoſci.* Hoc *genus uix in iudicium uenire poteſt, ideo quod cõ ceſſa culpa difficile ſit ab eo, qui peccatorum eſſe uin=dex debet, ut ignoſcat, impetrare.* Fit *tamen ſi pro eo di xeris, qui ſæpe fuerit de rep. bene meritus, qui ob ſalu=tem populi quandoq; ſeſe in pericula coniecerit,* Rela=*tio criminis eſt, quum aliquid nos aliorum peccatis coa ctos feciſſe dicimus.* Ea *eſt huiuſmodi.* Horatius *occiſis tribus hoſtibus, & duobus amiſſis fratribus domum ſe uictor recepit.* Is *animaduertit ſororem ſuam de fratrũ morte non laborantem: ſponſi autem nomen appellantẽ identidem, qui unus ex hoſtibus fuerat.* Indigne *id paſ=ſus uirginem occidit.* Ait *ſe coactum eſſe iniquitate ſoro ris, quod illa hoſtium mortem lugebat, fratrum negli=gebat: deniq; ſe & populum* Romanum *uiciſſe, mole=ſte ferebat.* Remotio *criminis eſt, quum culpam uel in hominem, uel in rem aliquam reijcimus.* In *hominem.* Vt *ſi accuſetur is, qui conſulum iuſſu Seruium Sulpitiũ ſeditioſum hominem occiderat.* In *rem:* Paterfamiliâs *moriens ſeruo donauit libertatem ea conditione, ut mor tuo ſibi poneret æream ſtatuam in foro.* Quum *mor=tuus eſſet paterfamiliâs, ſeruus ponere ſtatuam uoluit.* Sed *plebiſcitum erat, nulli poſſe ſtatuam poni, niſi con ſenſu plebis.* Seruus *liberum eſſe ſe adfirmat, & quod*

iactarentur, uouerunt: ſi eo portu, quem conſpiciebant, potiti eſſent, ei Deo qui ibi eſſet, ſe uitulum immolaturos. Caſu erat in eo portu fanum Dianæ eius, cui uitulum immolari non licebat. Imprudentes legis quum exiſſent, uitulum immolauerunt. Accuſantur. Intentio eſt: uitulum immolaſtis ei Deo, cui non licebat. Depulſio eſt in conceſſione poſita. Ratio: neſciuimus non licere. Infirmatio: tamen quoniam factum eſt, quod non licebat, ex lege ſupplicio digni eſtis. Iudicatio: quum id fecerint, quod non oportuerit, & id non oportere neſcierint, ſint ne ſupplicio digni. In coniecturali cauſa iudicatio nihil differt à conſtitutione. Vt repertus eſt Vlyſſes apud Aiacem interfectum in ſylua, cuius capitalis ante inimicus fuerat. Accuſatio: occidiſti Aiacem. Depulſio: non occidi. Coniecturalis conſtitutio uel iudicatio: occiderit ne.

Quid θέσις *ac* ὑπόθεσις.

QVoniam de ſtatuum ſiue thematum natura mentionem fecimus, prius quàm ad alia tranſeamus, dicendum quid Rhetores uocent θέσιν καὶ ὑπόθεσιν. *Quæſtionum formæ duæ ſunt. Aliæ quæ remotis perſonis, & temporibus, & locis in utranq; partem tractantur. Hæ nominantur & theſes, & quæſtiones infinitæ. Vt an ducẽda ſit uxor. Aliæ quæ perſonarũ, temporum locorũ ue complexu conſtant. Sit ne ducẽda uxor Catoni. Quæ nũc hypotheſes, nũc quæſtiones finitæ uocãtur.*

DE CONCLVSIONE.

Concluſionem ſiue perorationem appellant artifi=cioſum terminum orationis:uel poſtremam orati=onis partem,quæ breui argumentatione ex ijs quæ di=cta ſunt aut facta conficit,quod neceſſario conſequitur. Diſtat ab epilogo,quod concluſio orationis: enumera=tio uero perorationis,interim etiam narrationis mem=brum ſit. Concluſionis tres partes ſunt:epilogus,ampli ficatio adfectus: uel, quod idem eſt, enumeratio, indi=gnatio,conqueſtio aut commiſeratio.

DE ENVMERATIONE.

Epilogus eſt breuis ante dictorũ repetitio. Vt apud Ciceronẽ pro Pompeio: Quare uidete iudices num dubitandum uobis ſit,omni ſtudio ad id bellum incum=bere,in quo gloria nominis ueſtri,ſalus ſociorum,uecti galia maxima,fortunæ plurimorum ciuium cum repub. defenduntur. Et pro Archia poëta: Quare conſeruate iudices hominem pudore eo, quem amicorum ſtudijs ui detis comprobari,tum dignitate, tum etiam uenuſtate: ingenio autem tanto,quãto id conuenit exiſtimari. Cau ſa uero eiuſmodi,quæ beneficio legis, autoritate munici pij,teſtimonio Luculli,tabulis Metelli comprobetur.

DE INDIGNATIONE.

Amplificatio eſt quoties rem aliquam grauiorem ſeu maiorem,quàm eſt,efficimus. Vt apud Cicero=nem pro A. Cluentio: Quod hoc portentum dij immor tales,quod tantum monſtrum ullis locis,quod tam infe=ſtum ſcelus & immane, aut unde natum eſſe dicamus?

Amplifi

Amplificamus quandoque commutato rei nomine. Vt quum occiſum eum dicimus, qui cæſus eſt: latronem qui eſt improbus: occidiſſe, cui res acerbior acciderit: exanimatum, dolore adfectum: mutum, qui nihil reſpondet: reuixiſſe, qui ſpem recepit: carnificem immitem: ſacrilegum ſceleſtũ: ueneficam malam: ſcelus, monſtrum, peſtem, labem, ſceleratum. Huc pertinent Atreus pro crudeli, Sardanapalus pro effœminato. Aut quum per collationem efferũtur quæ amplificant. Cice. in Verrẽ: Non enim furem, ſed raptorem: non adulterum ſed expugnatorem pudicitiæ: non ſacrilegum, ſed hoſtem ſacrorum, religionumq́; non ſicarium, ſed crudeliſſimum carnificem ciuium ſociorumq́; in ueſtrum iudicium adduximus. Plin. in Panegyrico de Traiano: Non enim de tyranno, ſed de ciue: non de domino, ſed de parente loquimur. Tertius amplificandi modus incrementum dicitur, quum per gradus peruenitur interdum ad ſummum, interdum quodammodo ſupra ſummum. Facinus eſt uincire ciuem Romanum, ſcelus uerberare, propè parricidium necare, quid dicam in crucẽ tollere? Quartus, cum curſu quodam grauius grauiusq́; ſemper aliquid inſequitur. Vt de uomitu in Antonium Cicero: In cœtu populi Romani, negotium publicum gerens, magiſter equitum. Quintum genus σωαθροισμὸν, id eſt, congeriem uocãt, qua rem eandem alijs atq; alijs modis efferimus. Vt quid tuus ille Tubero diſtrictus in acie Pharſalica gladius agebat? cuius latus ille mucro petebat? qui ſenſus erat armorum tuorum? quæ tua mens, oculi, manus, ardor animi? quid cupiebas? quid optabas?

Amplificatio quoque alia ratione in duas formas diſtinguitur: Aut enim rem alteram eleuamus, alteram extollimus. Aut alterius partis laudes ſic amplificamus, ut præferamus tamen id, quod laudandum ſuſcepimus. Μείωσις *contraria eſt amplificationi, quoties attigiſſe dicimus eum, qui pulſauit: læſiſſe qui uulnerauit. Vtraq; interdũ hyperbolen ſapit: ut pice nigrior, cæcitate cæcior: breuior pygmæo, minus habet, quàm nihil.*

DE ADFECTIBVS.

ADfectus eſt commotio quædam uel perturbatio animi. Adfectuum genera his uerbis enumerat Fabius: Neq; miſeratione ſolum mens iudicum permouenda eſt, ſed etiam faciendum ut iraſcatur, mitigetur: inuideat, faueat: contemnat, admiretur: oderit, diligat: cupiat, ſatietate adficiatur: ſperet, metuat: lætetur, doleat. Creberrima eſt commiſeratio. Cicero pro Milone: Sed finis ſit, neq; enim præ lachrymis loqui poßum, & hic ſe lachrymis defendi uetat. Commiſerationem captamus his ferè modis. Ab habitu perſonæ. Vt apud Vergilium: Obſtupui ſteteruntq́; comæ, & uox faucibus hæſit. Ab ætate. Apud eundem: Infelix puer atque impar cõgreßus Achilli. A fortuna. Auſonijsq́; olim ditißimus aruis. Hinc quoque indignationem excitamus. Dido apud Vergilium: Et noſtris illuſerit aduena regnis. A loco. Quum uitam in ſyluis inter deſerta ferarum Luſtra domosq́; traho. Eodem pertinent figuræ quædam. Ἀπόρησις *uel dubitatio: En quid ago, rurſus ne procos*

procos irriſa priores Experiar? Εκφώνησις *aut exclamatio:* Dij *talem terris auertite peſtem.* Αποσιώπησις. Quos *ego:ſed motos præſtat componere fluctus.* Permiſsio:Præter *miſeram animam, & hoc corpus nihil relictum eſt, his utere atque abutere ut libet.* Epimone *uel epizeuxis.* O *Myſis Myſis.* Vos *uos appello fortiſsimi uiri.* Criminis *ſeu delicti confeſsio.* Cicero *pro* Ligario: Erraui,*temere feci, pœnitet, ad clementiam tuam confugio, delicti ueniam peto, ut ignoſcas oro.* Duplex *eſt adfectus:* πάθος, *quando auditorum animi uehementer concitantur: &* ἦθος, *quum leniter ſolum permouentur.* Hoc *comœdijs, illud tragœdijs familiare.* De *ijs hæc* Ciceronis *uerba:* Duo *ſunt, quæ bene tractata ab oratore admirabilem eloquentiam faciunt.* Quorum *alterum eſt* ἠθικὸν *ad naturam, & ad mores, & ad omnem uitæ conſuetudinem accommodatum.* Alterum παθητικὸν, *quo perturbantur animi, & concitantur: in quo uno regnat oratio.* Illud *ſuperius come, iucundum, ad beneuolentiam conciliandam paratum.* Hoc *uehemens, incenſum, incitatum, quo cauſæ eripiuntur.* Quod *quum rapide fertur, ſuſtineri nullo pacto poteſt.* Poſſunt *& alia ratione adfectus diſtingui.* In *lætos, qui gaudium conciliant audientis animo, ut in gratulatione.* Et *triſtes, quum iram, indignationem, aut miſericordiam mouemus.* In *adfectuum ratione ſeruandum, ut ipſi uideamur tales, quales cupimus auditores.* Nam *ut* Quintilianus *ait, nō incendit niſi ignis: nec madeſcimus niſi humore, nec res ulla dat alteri colorem quem ipſa non habet.*

Idem Fabius refert ſe uidiſſe hiſtriones, qui adhuc flẽtes è ſpectaculo deſcendebant, tantopere conati erant commouere populum.

DE DISPOSITIONE.

ABſoluta *inuentione, tradendæ diſpoſitio, elocutio, memoria, pronuntiatio. Membra orationis ſic diſponenda. Primo loco exordium ponetur, ſecundo narratio, tertio diuiſio, quarto confirmatio, quinto confutatio, ſexto concluſio. Exigente tamen cauſa ordinẽ hũc quandoq; commutamus. Probationes firmiores primo & ultimo loco: aliæ medio proferendæ ſunt. Naturalis rerum ordo in compoſitione quoque uerborum ſeruari debet: ut uiros ac fœminas, diem & noctem, ortum atq; occaſum dicas: non fœminas & uiros, non noctem ac diem, non occaſum & exortum. Cauendum etiam ne decreſcat oratio, & fortiori ſubiungatur aliquid infirmius: ut ſacrilego fur, aut latroni petulans. Vt diſpoſitio, ita & ordo duplex eſt. Naturalis, quo rem ut geſta eſt narramus. Artificioſus, quo naturalem ordinem conſulto perturbamus. Superior ille ad hiſtoricos & oratores: hic ad poëtas pertinet. Poëtæ enim plerunq; à medijs ordiuntur rebus. Sic Homerus Odiſſeam à tempore, quo Vlyſſes erat in Calipſus inſula auſpicatur. Quæ uero præceſſerant, quomodo ad Cyclopes, ad inferos uenerat, in inſula Phæacum poſtea recitantur. Quemadmodum inſtructio exercitus in aciem imperatori: ita hæc pars oratori ſumme neceſſaria eſt. Etenim*

ſicut illa in pugnando: ſic in dicendo diſpoſitio facile ui ctoriam parit. Quippe diſponere aliud nihil eſt, niſi ar gumenta ſuo quæque loco collocare, & uelut in aciem producere.

DE ELOQVVTIONE, *memoria, & actione.*

ELocutio tribus conſtat partibus: elegantia, compoſi tione, dignitate. Elegantia ſermonem purum ac La tinum reddit: & uerba requirit propria, uſitata, Lati= na. Compoſitio continet ordinem, iuncturam, nume= rum. Ordinem: ſi ſenſus uerbo claudatur: ſi diem & no ctem dicamus, ortum & occaſum, non contra. Iunctu= ram, ſi crebri uocalium concurſus uitentur, qui uaſtam atque hiantem reddunt orationem. Numerum, ſi eun= dem multorum uerborum exitum uitabimus, & longam uerborum continuationem, quæ tum auditoris aures, tum ſpiritum orantis lædit. Dignitas conſtat exorna= tionibus uerborum ac ſententiarum, quas alio loco de= ſcribemus. Memoria duplex eſt. Naturalis, uis quædam animi ſedem habens in poſteriore cerebri parte. Et ar= tificioſa, quæ eſt eadem ipſa naturalis præceptionibus quibuſdam firmata. Hæc conſtat locis & imaginibus. Loci ſunt ueluti tabulæ, in quibus rerum ſimulachra col locatur. Quod genus ædes, intercolumnia, anguli, parie tes. Imagines ſunt ſimilitudines earum rerum, quas me= miniſſe uolumus: ut equus, leo, canis, domus. Quæ ſi or dine libeat ediſcere, collocabimus in primo loco equum

aliquem,in ſecundo leonem, in tertio canem, in quarto domum. Pari *forma oratio in parteis aliquot diuidi,ac per imaginum excogitationem ediſci poteſt.*Nam *artificioſa memoria duplex eſt.*Verborum,*quum ſingulis dictionibus imaginem tribuimus.* Rerum,*quando res aliqua ſeu particula orationis,una duntaxat effigie ſignatur.* Pronuntiatio *uel actio eſt moderatio uocis,uultus, & geſtus cum gratia & uenuſtate.* Hæc *tria præſtare debet:ut conciliet, perſuadeat, moueat: quibus natura non deeſt,ut etiam delectet.* Conciliatio *commendatione morum, & orationis ſuauitate conſtat: perſuadendi uis,aſſeueratione: mouendi ratio, adfectibus.* Ad *actionem chironomia ſpectat, quæ plerunque negotium futuro exhibet oratori.*

IOACHIMI
FORTII RINGELBERGII Andouerpiani Schemata.

FIGVRA *ſiue ſchema, eſt inſignis forma loquendi.* Quippe *antequam dicendi ars inuenta erat,non deerant fæcundi homines, in quorum oratione multa erant obſeruatione digna.*Videbant *primi illi* Rhetores *ac eloquentiæ ſtudioſi repetitiones,& traductiones,& metaphoras multum habere gratiæ,*

gratiæ, adnotauerunt ergo eas inter præceptiones, quas de ratione dicendi cœperant colligere, uocaueruntq́; σχήματα λέξεως. Videbant quoque uehementer commouere auditores, & non mediocriter facere ad perſuadendum exclamationes ſiue uociferationes illas, quibus aſtantes omnes perturbabantur: cenſuerunt igitur eas eſſe imitandas, & aliquando clamandum eſſe exigente cauſa. Sed quia clamores non habebant neque requirebant certum aliquem ordinem uerborum, & quia nihil faciebant ad uocum ſeu compoſitionis elegantiam, huiuſmodi uociferationē appellauerunt figuram διανοίας. Schema ergo nominabant omnem modum loquendi, qui multum faciebat uel ad uenuſtatem orationis, uel ad res ſeu probationes quaſdam, quibus facile aliquid auditoribus uidebant perſuaderi, quales ſunt exclamatio, demonſtratio, contentio. Qua ratione ſchematum genera diſtinguamus, ſequens tabula indicabit.

Con

- **Schema** *ſeu figura duplex eſt,*
  - Διανοίας, — *Contentio, demonſtratio, dubitatio, epiphonema, exclamatio, expolitio, hyperbole, interrogatio, occupatio, ſententia, ſubiectio.*
  - Λέξεως *aut ſermonis, cuius duæ ſpecies,*
    - Figura, *in qua uerbi ſignificatio manet, quæ triplex eſt,*
      - Dictionis, — Πρόθεσις, ἀφαίρεσις, ἐπένθεσις, συγκοπή, *paragoge, apocope,* ἔκτασις, συστολή, διαίρεσις, συναίρεσις, συναλοιφή, ἔκθλιψις, ἀντίστοιχον, μετάθεσις, *tmeſis.*
      - Orationis — Ἀναδίπλωσις, ἀποσιώπησις, ἀσύνδετον, *complexio, conuerſio,* ἔκλειψις, *epimone, gradatio, hypallage, interpretatio,* ἰσόκωλον, παρονομασία, περίφρασις, πολυσύνδετον, *repetitio, traductio.*
      - Conſtructionis
        - Πρόληψις.
        - *Zeugma.*
        - Σύλληψις.
        - Σύνθεσις.
        - Ἀντίπτωσις.
    - Figura *in qua uerbi ſignificatio mutatur. Hæc dicitur tropus*
      - Dictionis
        - *Metaphora.*
        - Συνεκδοχή.
        - Ἀντονομασία.
      - Orationis
        - *Aenigma.*
        - *Parœmia.*
        - *Ironeia.*

SCHEMATA ΔΙΑΝΟΙΑΣ
aut ſententiarum.

Ἀποςροφὴ, *uel auerſio eſt, quum aliò conuertimus ſermonem: ut in exordio* Faſtorum Ouidij: *Scilicet arma magis, quàm ſidera* Romule *noras*. Contentio, *eſt rerum contrariarum uel diuerſarum comparatio:* Cæ*ſar aduerſum libertatem populi* Romani *bellum geßit: Sylla ne ea tolleretur, totis uiribus adnixus eſt. Cæſar euertit* Rempub. *Sylla eam conſeruauit. Cæſar tyrannidem arripuit: Sylla urbem à tyrannide liberauit.* Ouidius *in Triſtibus:* Apoſtrophe. Contentio.

Ille habuit fidamq́; manum, ſociosq́; fideles:
Me profugum comites deſeruere mei.
Ille ſuam lætus patriam uictorq́; petebat:
A patria fugio uictus & exul ego.

Et infra:

Illi corpus erat durum, patiensq́; laborum:
Inualidæ uires, ingeniumq́; mihi.
Ille erat aßidue ſæuis agitatus in armis:
Aßuetus ſtudijs mollibus ipſe fui.

Duplex *eſt contentio. Altera eſt figura uerborum: ut inimicis te placabilem, amicis inexorabilem præbes.* Al*tera ad ſententiarum colores pertinet.* Contentio *dicendi forma inſignis eſt, & mire conducit ad perſuadendum, ſed in uerbis non conſiſtit, quia indoctißimus quiſque, qui uix duas uoces connecteret apte, ea poſſet uti.* Idem *dictum ſit de omnibus figuris* διανοίας, *ſi quis dubitauerit, quamobrem ſic appellentur, aut qua ratione*

à uerborum

à uerborum figuris differant. Eſt & hoc diſcrimen, quod uerborum ſchema tollitur, ſi uerba mutaris: ſententiarum permanet, quibuſcunque uerbis uti uelis.

Correctio. *Correctio, quum tollitur id, quod dictum eſt, & ponitur magis idoneum:* Theologus, *imò nugator. Crudelis homo, imò ne homo quidem.*

Demõſtratio *Demonſtratio eſt, quum ita res uerbis exprimitur, ut geri ante oculos uideatur.* Hæc *crebra eſt apud* Homerum. Is *enim ſæpenumero rem ita deſcribit circunſtantijs, ut ſemel lecta uix unquam poſſit è memoria labi. Vt primo libro* Iliados, *de deſcenſu* Apollinis:

ſuit ab Olympi uerticibus irato animo, arcũ humeris geſtãs, & bene munitã in circuitu pharetram. Clangebantq; ſagittæ ſuper humeros iraſcentis dum per uiam incederet.

Βῆ δὲ κατ᾽ οὐλύμποιο καρήνων χωόμενος κῆρ,
τόξ᾽ ὤμοισιν ἔχων, ἀμφηρεφέα τε φαρέτρην.
Ἔκλαγξαν δ᾽ ἄρ᾽ ὀϊστοὶ ἐπ᾽ ὤμων χωομένοιο,
Αὐτοῦ κινηθέντος.

Cicero pro Milone: Quum alter ueheretur in rheda penulatus, unà ſederet uxor. Vergil. de ſeditione: Ignes *& ſaxa uolant, furor arma miniſtrat. Cælius in Antonium:* Ipſum *offendunt temulento ſopore profligatum, totis præcordijs ſtertentem ructuoſos ſpiritus geminare, præclaraſq; cõtubernales ab omnibus ſpondis tranſuerſis incubare, & reliquas circumiacere paſſim. Quæ tamen exanimatæ terrore, hoſtium aduentu percepto excitare Antonium conabantur. Nomen inclamabant, fruſtra ceruicibus tollebant, blandius alia ad aurem inuocabat, uehementius etiam nonnulla feriebat. Quarum quum omnium uocem tactumq; noſcitaret, proximæ cuiuſque collum amplexu petebat, nec dormire excitatus, nec uigilare ebrius poterat: ſed ſemiſomno ſopore inter*

manus

manus Centurionum, concubinarumq́; iactabatur. Dubitatio. *Dubitatio dicitur, quum dubitare nos ſignificamus uel unde ſumamus exordium, propter rerum multitudinem: ſiue quid potiſsimum agamus dolore aliquo adfecti.* Cicero pro Roſcio: *Quid primum querar, aut unde potiſsimum exordiar iudices, aut quod, aut à quibus auxilium petam? Deorúm ne immortalium? populi ne Romani, ueſtrám ne, qui ſummam poteſtatem habetis, hoc tempore fidem implorem?* Emphaſis *eſt, quando plus innuitur, quàm per uerba ſignificatur.* Emphaſis. Ἐπιφώνημα Græci, *Fabius adclamationem uocat. Ea eſt rei narratæ, uel probatæ ſumma adclamatio.* Narratæ, *ut apud* Vergilium: *Tantæ molis erat* Romanam *cōdere gentem. Adeò à teneris conſueſcere multum eſt.* Probatæ, *apud* Marcum Tullium *pro* Ligario: *Quorum igitur impunitas Cæſar tuæ clementiæ laus eſt, eorum te ipſorum ad crudelitatem acuet oratio?* Apud Martialem *ſæpenumero carmen epiphonemate clauditur.* Exclamatio, *uel* Epiphonema ἐκφώνησις: *O tempora, ô mores, ô miſerum me: &,* O *cœlum, ô terra, ô maria* Neptuni. Expolitio, *quoties eodem in loco diutius commoramur, & ſententiam eandem alijs atq; alijs modis uariamus.* Quod *bifariam fit: Commutatione uerborum, cum res eadem alijs atque alijs uerbis, ac figuris ſæpius effertur. Commutatione pronunciationis, quum alio atque alio uultu, geſtu, uoce, adfectu.* Hyperbole, *eſt oratio quæ ſuperat fidem, ut ocyor fulmine.* Interrogationum *duæ formæ ſunt.* Simplex: *ut,* Vos *qui tandem, quibus aut ueniſtis ab oris?* Figurata *multas habet ſpecies.* Interrogamus *enim quan*

Exclamatio. Expolitio. Hyperbole. Interrogatio

doque

doque non ſciſcitandi gratia, ſed inſtandi. Cicero: Quid tuus ille Tubero diſtrictus in acie Pharſalica gladius agebat? Quouſque tandem abutere Catilina patientia noſtra? Aut miſerationis cauſa: Sinon apud Vergilium: Heu quæ me tellus, quæ me æquora poſſunt Accipere? Aut indignationis: & quiſquam numen Iunonis adoret? Aut admirationis: Dij boni quot illic homines litigant? Aut acrius imperandi gratia: Non arma expedient, totaq; ex urbe ſequentur.

Ironica permiſſio. Ironica permiſſio eſt, cum permitten do deterrere conamur: Pete regna per undas. Accede ad ignem hunc, iam caleſces plus ſatis.

Occupatio. Occupatio, quum dicimus nos præterire, aut nolle dicere, id quod maxime dicimus. Prætereo quod adoleſcentiam omni ſcelere contaminaueris. Nolim dicere quàm turpiter antea geſſeris magiſtratum.

Parentheſis. Παρένθεσις, quum orationi aliquid inſeritur. Hæc raro adfert ornatum, imò licentia quædam oratorum eſt, ſicut πρόσθεσις, ἐπένθεσις, paragoge poëtarum.

Permiſſio. Permiſſio, quum aliqua iudici, uel aduerſario permittimus. Præter miſeram animam & hoc corpus nihil relictum eſt, his utere atque abutere ut libet.

Proſopopœia. Proſopopœia, eſt perſonarum fictio, quum aut urbes, aut defunctos, aut res inanimatas loquentes inducimus. Ouidius: Qui modo Naſonis fueramus quinque libelli.

Sententia. Sententia, uel γνώμη, eſt dictum ad mores uel res communes pertinens. Obſequium amicos, ueritas odium parit.

Subiectio. Subiectio eſt, quum ipſi reſpondemus noſtræ interrogationi. Ideo literas deſeremus, quod grandi labore comparantur? Nihil minus.

Tranſitio Tranſitus uel tranſitio, quum paucis monemus quid dictum ſit, & quid

& quid poſtea ſimus dicturi. Hactenus de turpitudine belli, nunc de incommodis dicemus.

FIGVRAE DICTIONVM, IN *quibus ſignificatio non mutatur.*

Λέξεως, figuras nunc deſcribemus, & primum eas, in quibus uerborū ſignificatio eadem permanet. Quando dictionis initio litera, ſeu ſyllaba additur, uocatur πρόθεσις, ut gnatus pro natus, tetuli pro tuli. Quum medio, epentheſis: ut relligio, induperator, pro religio, imperator. Quando fini, paragoge: ut dicier, huiuſce, ἔλθῃσι, ἔχῃσιν, pro dici, huius, ἔλθῃ, ἔχῃ. Sin principio aliquid adimatur, nominatur ἀφαίρεσις, ut ruit omnia late, temnere, πάθεν, τέρπετο, κεῖνος, pro eruit, contemnere ἔπαθεν, ἐτέρπετο, ἐκεῖνος. Si medio, συγκοπὴ: ut agreſtum, dixti, acceſtis, ἑτάρους, pro agreſtium, dixiſti, acceßiſtis, ἑταίρους. Si fini, apocopen: ut peculi pro peculij, δῶ pro δῶμα apud Homerum. Ἔκτασις, extenſio ſyllabæ eſt natura contractæ: ut exercet Diana choros. Dianа prima producta dixit. Συστολὴ, contractio natura protenſæ. Obſtupui, ſteteruntq́; comæ, & uox faucibus hæſit. Homerus: ἴδε κρέα πόλλα δ'ατεῦντο, quum uerbi κρέα ſyllaba poſterior eſſe deberet longa.

Πρόθεσις. Epentheſis. Paragoge. Aphæreſis. Syncope. Apocope. Ectaſis. Syſtole.

Διαίρεσις, diuiſio unius ſyllabæ in duas: Aulai in medio. Συναίρεσις, contractio duarum ſyllabarum in unam: ut Phæton pro Phaëton. Συναλοιφὴ, abiectio uocalis propter aliam ſequentem. Carthag' Italiam

Diæreſis. Synæreſis. Synalœphe.

Ecthlipſis. *contra: pro Carthago.* Ἔκθλιψις, *uocalium cum conſonantibus eliſio. Mult' ille & terris: pro multum*
Antiſtichon. *ille.* Ἀντίςοιχον, *literæ pro litera poſitio.* Olli *ſub=*
Metathcſis. *ridens: pro illi.* Metathcſis, *literarum tranſpoſitio.*
Tmeſis. *Tymbre pro tymber.* *Tmeſin appellant quando ſe=parantur partes dictionis compoſitæ. Cicero:* Nunc *ra=tionem quo ea me cunque ducet ſequar.*

SCHEMATA ORATIONIS.

Anadiploſis. Ἀναδίπλωσις, *eſt finis uerſus in principio alte=rius repetitio.* Vrbs *Hetruſa ſolo ſequitur pulcher=rimus Aſtur: Aſtur equo fidens, & uerſicoloribus ar=*
Antitheton. *mis.* Ἀντίθετον, *aliud nihil, quàm contentio in uer=bis eſt, quum uerba pugnantia inter ſe paria paribus opponuntur.* In *pace ad uexandos ciues, acerrimus: in*
Apoſiopeſis. *bello, ad expugnandos hoſtes, inertiſsimus.* Ἀποσιώπησις, *uel reticentia, quam & Cicero præciſionem uocat, eſt oratio propter uehementiam imperfecta.* Quos *ego, ſed motos præſtat componere fluctus.* Reti=*centia triplex.* Quando *tacemus interuētu alterius per=ſonæ: quum ſermonem finimus: & quando tranſimus ad*
Articulus. *alia.* Articulus, *quum multa ſine coniunctione proſe=runtur: ut ueni, uidi, uici: dum ætas, metus, magiſter, prohibebant.* Nuncupatur *etiam* ἀσύνδετον, ἀσύνδετον, διάλυτον, *diſſolutum, diſsolutio, &* βραχυλογία. *Apud Ciceronem id inter aſyndeton & articulum uidetur intereſſe, quod in articulo ſingula uerba inter=uallis diſtinguuntur: in diſſolutione uero non uerba, ſed*

partes

partes & membra efferuntur ſine coniunctione. Con*duplicatio, eſt cum ratione amplificationis, ſeu commiſerationis unius, aut plurium uerborum iteratio.* Nunc *etiam audes in horum conſpectum uenire proditor patriæ? proditor inquam patriæ uenire audes in horum conſpectum?* Complexio, συμπλοκή, *eiuſdem dictionis in principio ac fine repetitio. Quis legem tulit?* Rullus. *Quis decemuiros creauit?* Rullus. *Conuerſio,* ἀντιστροφή, *quando membra aliquot, ſiue orationes in uerbum idem deſinunt. Frumenti maximus numerus è* Gallia: *peditatus ampliſſimæ copiæ è* Gallia. Ἔκλειψις, *pleonaſmo eſt contraria, quum uerbum aliquod deeſt.* Vt, *quæ me? quæ non?* Epanalepſis, *quum eadem dictio in principio & fine uerſus ponitur. Multa ſuper* Priamo *rogitans, ſuper* Hectore *multa.* Epimone, *uel epizeuxis, eiuſdem dictionis ſine medio geminatio cum impetu pronuntiationis. Meme adſum qui feci, in me conuertite ferrum.* Terentius: O Myſis Myſis. Cicero: *Vos uos appello fortiſſimi uiri.* Epitheton, *eſt dictio adiecta nomini perpetuam rei ſignificans naturam: ut celeres horæ, aureus Sol, mutabilis Luna. Sumitur uel ab animo, ut pius Aeneas: uel à corpore, ut pulcher* Iulus: *uel à rebus extraneis, ut* Vlyſſes Ithacus. Conduplicatio. Complexio. Conuerſio. Eclipſis. Epanalepſis. Epimone. Epitheton.

Gradatio, *ſiue* κλίμαξ, *quum cõſequentia membra ab iiſdem oriuntur uerbis, quibus antecedentia clauduntur. Aphricano uirtutem induſtria: uirtus gloriam: gloria æmulos comparauit. Quæ reliqua ſpes eſt libertatis, ſi illis & quod libet, licet: & quod licet, poßunt: & quod poßunt, audent: & quod audent, faciunt: & quod* Gradatio.

*faciunt,uobis non eſt moleſtum?Ouidius:*Viderat *hanc,*
Hypallage. *uiſamq; cupit,potiturq; cupita.* Hypallage, *quoties*
oratio conuerſo rerum ordine effertur. Dare *claßibus*
Interpre= *auſtros.* Interpretatio, *quum eadem res alijs expri*
tatio. *mutur uerbis.*Rempublicam *euertiſti,ciuitatem deieciſti,*
*patrem uerberaſti,parenti manus ſcelerate intuliſti.*Te=
rentius: Hanc *tibi committo, & tuæ mando fidei.* Ne=
ceſſe eſt eius qui audit animum commoueri,quum gra=
uitas prioris dicti renouatur interpretatione uerborum.
Iſocolon. Ἰσόκωλον, *quoties pari uerborum numero mem=*
*bra duo conſtant.*Claſſem *ſpecioſißimam inſtruxit:exer*
*citum pulcherrimum,& fortißimum elegit.*In *fuga,fœ*
da mors:in uictoria, glorioſa. Ego *te conſilio, nummis*
& ſanguine iuui:tu me dolo,arte, & gladijs inuaſiſti.
Poſteriora *duo non iſcoli modo , ſed antitheti quoque*
Ὁμοιόπτω= *colorem habent.* Ὁμοιόπτωτον, *ſimiliter cadens,*
τον. *quum idem plurium uocum finis eſt.* Egentem *uirtutis,*
Ὁμοιοτέλευ *abundantem felicitatis.* Ὁμοιοτέλευτον, *ſimiliter*
τον. *deſinens.*T*urpiter audes facere,nequiter ſtudes dicere.*
Similiter cadens in nominum caſibus eſt, ſimiliter deſi=
Paronomaſia *nens,in quibuſcunque uocibus.* Παρονομασία, *agno*
minatio,quum literarum ſimilitudine uocem in contra=
rium deflectimus . Inceptio *eſt amentium non aman=*
Periphraſis. *tium.* Periphraſis *, eſt quando ſignificari breuius*
poteſt , quod cum ornatu latius oſtenditur. Si ora=
Periſſologia *tioni uitium adferat* περισσολογία *dicitur.*Periphra=
ſis interdum neceſſaria eſt,quando dictu deformia ope=
rit. Salluſtius:ad requiſita naturæ. Nominum,*quæ pe=*
riphraſin efficiunt , alia diſciplinis omnibus communia
ſunt,

ſunt: ut ratio, natura. Dicimus enim de natura deorum, de mundi natura, de ratione elementorum, morborum, enthymematum: hoc eſt, de deo, de mundo, de elementis, de morbis, de enthymematis. Alia non niſi paucis in rebus uſurpantur. Vt ſidus, ſignum, aſtron, ſtella, in Aſtronomia duntaxat faciunt periphraſin, hoc modo: ſidus Saturni, ſignum Leonis, Virginis aſtron, ſtella Iouis: pro Saturno, Leone, Virgine, Ioue. Homerus: τότε σθένος ὠρίωνος. Cicero: Docet ratio Mathematicorum, quanta humilitate Luna feratur terram penè contingens. Idem: Vnum genus eſt aduerſum infeſtumq; nobis, eorum quos P. Clodij furor, rapinis & incendijs, & omnibus exitijs publicis pauit. Plinius: Varijs de cauſis, quas ingeniorum acumen excogitat. Idem: Leonum feritas inter ſe non dimicat, ſerpentum morſus non petit ſerpentes. Idem de ſole: Hic uices temporum, annumq; ſemper renaſcentem ex uſu naturæ temperat. Ouidius: Vitæ ſumma breuis ſpem nos uetat inchoare longam.. Quintilianus: De pueris inter quos educabitur ille huic ſpei deſtinatus. Hic periphraſis materia ſunt robur, ratio, furor, acumen, feritas, morſus, uices, ſpei. Pleonaſmus, eſt quum uoces ali- Pleonaſmus.
quot orationi perfectæ adijciuntur, quo rei aut dignitas aut magnitudo apertius exprimatur. Vt ipſe meis oculis uidi. Πολυσύνδετον, uel πολυσύνθετον, Polyſyndequum oratio multis coniunctionibus cohæret. Et ueni, ton. & uidi, & uici. Repetitio ſeu anaphora, eſt eiuſ- Repetitio.
dem dictionis per principia commatum, membrorum aut orationum diuerſarum iteratio. Scipio Numantiam

ſuſtulit. Scipio Carthaginem deleuit. Ille ille Iuppiter reſtitit, ille Capitolium, ille hæc templa, ille hāc urbem, ille uos omnes ſaluos eſſe uoluit. Item: Illa inquam, illa uita eſt tua Cæſar, quæ uigebit memoria ſeculorum omnium, quam poſteritas alet, quam ipſa æternitas ſemper intuebitnr. Aliud eſt epiſtolam, aliud hiſtoriam: aliud amico, aliud omnibus ſcribere. Traductio. *Traductio, quum idem uerbum ſæpius poſitum non modo tædium nullum adfert, uerum concinniorem quoque orationem reddit. Eum tu hominem appellas, qui ſi fuiſſet homo, non tam inique humanitatis ſtudioſos perſequeretur. Qui nihil habent in uita iucundius uita, ij cum uirtute uitam non poſſunt colere.*

CONSTRVCTIONIS FIGVRAE.

Πρόληψις: *homines pallent, alius timore, alius ira, alius amore.* Zeugma, *formæ dignitas aut morbo defloreſcit, aut uetuſtate.* Σύλληψις, Vlyßes & Penelope ſunt laudati. Σύνθεσις, *turba ruunt.* Συνεκδοχή, *nuda genu.* Αντίπτωσις, Vrbem *quam ſtatuo ueſtra eſt, pro urbs.*

TROPI DICTIONVM.

TRopus, *eſt uerbi, uel ſermonis in aliam ſignificationem à propria deflexio. Dictionum tropi hi ſunt.* Metaphora. Metaphora, *quando uocabulum ex proprio ſignificato transfertur in aliud propter ſimilitudinem, ut ardor*

*ardor pro amore. Ab allegoria & ſimilitudine ſiue ex=
emplorum ſimilium collatione differt, quòd allegoria
perpetua translatio ſit:* ὁμοίωσις *oratio, in qua allego
ria cõfertur rei quam tractamus: ut ſi dicas, uaſcula oris
anguſti nimiam humoris copiam reſpuere, allegoria
erit: ſimilitudo ſi addideris, ſic tenera puerorum inge=
nia grandia non percipere.* Triplex *metaphoræ cauſa:
Aut quia neceſſaria eſt, quum uerbum proprium deeſt.
Sic gemmam in uitibus dicunt, ſitire ſegetes, fructus la=
borare, hominem durum uel aſperum. Aut quia ſignifi=
cantius rem exprimit: ut quum dicimus, lumẽ orationis,
generis claritatem, concionum procellas, eloquentiæ flu
mina, fontem, ſegetẽ aut materiam gloriæ.* Deniq; *quum
parum ſpecioſa dictu per eam explicantur.* Vergil. Hoc *faciunt nimio ne luxu obtuſior uſus Sit genitali aruo, &
ſulcos oblimet inertes. Synecdoche, quum intelligi=* Synecdoche.
mus ex uno plures, ut Romanus *prælio uictor.* Ex *parte
totum, tectum pro domo.* E *ſpecie ſeu indiuiduo genus,
iracundior* Adria, *pro quouis mari.* Ex *materia rem con
fectam, ferrum pro gladio.* E *præcedẽtibus ſequẽtia, uir=
gineã ſoluit zonam, pro deuirginauit.* Quatuor *uocum
genera accuſatiuum per ſynecdochen habẽt. Adiectiua,*
Vergil. *Nuda genu.* Idem: *Omnia Mercurio ſimilis, uo=
cemq; coloremq;. Verba neutra cum participijs, ut dolẽs
pedes, caluet frontẽ. Paſsiua eorumq; participia.* Verg.
*Expleri mentem nequit. Oculos ſuffuſa nitẽtes. Nomina
patria.* Idem: *Cætera Graius. His loquendi formis poëtæ
utuntur: Oratores nõ niſi hoc exẽplo, id genus, pro eius
generis. Endyadis eſt, quãdo adiectiuũ in ſubſtãtiuum* Endyadis.

 reſoluitur.

reſoluitur. Vergil. *Chalybem frenoſq́; momordit, pro Chalybeos frenos.* Idem: *Pateris libamus & auro.*

Tranſnominatio. Μετωνυμία, *uel tranſnominatio, quum nomen inuentoris, pro re inuenta ponimus: Sine Cerere & Baccho friget Venus.* Vel *effectum pro efficiente: triſtis lex, pallida mors.* Vel *continens pro contento: Cados epotos.* Vel *autorem pro opere,* Terentius *ſemper in manibus habendus.* Vel *ducem pro exercitu: Cæſus Hannibal.*

Antonomaſia. Αντωνομασία, *quum nomen proprium mutatur, ut pro Iunone, Saturnia: pro Homero, poëta.*

TROPI ORATIONVM.

Allegoria. A*llegoria, eſt perpetua metaphora, uel oratio, in qua omnium uocum ſignificatio mutatur, cuius genera hæc ſunt.*

Aenigma. *Aenigma oratio, è qua propter obſcuritatem nihil certi colligitur. Vt mater me genuit, eadem mox gignitur ex me: de glacie ex humore concreta, & in eundem rurſum ſoluta. Heſiodus:* πλέον ἥμισυ παντός, *quo ſignificatur in omnibus rebus ſeruandam eſſe mediocritatem.*

Parœmia. *Parœmia, celebre dictum eſt: hodie nullam lineam duxi.*

Ironeia. *Ironeia, illuſio eſt.* Vergilius: *Egregiam uero laudem.* Ideo *tropos inter figuras poſuimus, quod omnis tropus inſignis forma uel ſpecies orationis ſit. Quam ſententiam non improbabunt, qui ratione magis, quàm maiorum autoritate nitentur.*

FINIS.

Ioachimi

IOACHIMI FORTII RINGELBERGII Andouerpiani Sententiæ.

FORTITVDINIS.

FORTIVM *uirorum eſt magis mortem contemnere, quàm amare uitam.* Vireſcit uulnere uirtus. Virtus fortunabit. Leo ad nullius occurſum expaueſcit. Vt ualeas multa ferenda tibi. Strenua ingenia, quò plus receſsus ſumũt, hoc maiores impetus ædunt. Nihil tam alte natura conſtituit, quò uirtus non poſsit eniti. Omnis ſpes in uirtute ponenda. Iulius Cæſar dixiſſe fertur, præſtantiſsimos habitos eſſe omnes, qui ſuas cogitationes altiſsimis in rebus defixas tenuere: imperiumq́; quod animo cõcepiſſent, ortu ſolis & occaſu terminauerunt. Non capit regnum duos. Fortunæ muneribus utendum, non fidendum eſt. Fortuna quum blanditur, tunc uel maxime metuenda. Nihil uirtus inexpertum relinquit. Patria eſt, ubicunque uirtus ſedem ſibi elegerit.

Alexander ſuæ demptum gloriæ exiſtimabat, quicquid ceſsiſset alienæ. Eneruos animos uirtus odiſſe ſolet. Vt ſecundæ res, felicem: ita magnum faciunt aduerſæ. In ſuo quiſque periculo magnum habet animum. Nihil eſt, quod non aſsidua meditatio facillimum

mum reddat. Aequa laus eſt à laudatis laudari, & improbari ab improbis. Tu ne cede malis, ſed contra audentior ito. Scitum eſt profecto quiddam, & in medijs malis ea quenquam ſapere, quæ ſapere eſt opus.

Vtrāq; fortunam proſperam & aduerſam iuxta ferre diſcat, qui animo eſſe tranquillo cupit. Facile ſupplicium perpeti, ſupplicio ſe liberare eſt. Poſteriora ad patientiam referuntur, quæ fortitudinis ſpecies eſt.

Animos demittunt, atq; in contrarios adfectus pertrahunt ſequentes. Arbores magnæ diu creſcunt, una hora extirpantur. Leo nonnunquam & minimarum auium pabulum fuit, & ferrum rubigo conſumit.

Nihil tam firmum, cui periculum non ſit, etiam ab inualido. Stultum eſt eorum meminiſſe, propter quæ tui obliuiſceris.

ARTIVM ET DOCTRINAE.

Honos alit artes: omnesq; incenduntur ad ſtudia gloria: iacentq; ea ſemper, quæ apud quoſq; improbantur. Dignum laude uirum Muſa uetat mori.

Vt medicina corpus, ita animum curat philoſophia.

Opes eiuſmodi parandæ, quæ naui fracta ſimul cum domino queant enatare.

LABORANDVM ESSE.

i. laborare debēt uolētes eſſe felices.

Μοχθεῖν ἀνάγκη τοὺς θέλοντας εὐτυχεῖν. *Mala mille moleſtant affliguntq; hominem, cui ſegne & inutile corpus.* δύσκολα τὰ καλά. *difficilia quæ pulchra.* τῷ πόνῳ ἀποκρίνεται τύχη. *Par eſt Fortuna labori. Nihil tam facile, quin difficile fiat, ſi inuitus facias.*

Adole

ADOLESCENTIAE FLOREM CITO EVANESCERE.

Μέμνησο νέος ὢν, ὡς γέρων ἔσῃ ποτέ. Cogita iuuenta nihil eſſe fugacius, quæ ubi auolarit ſemel, redit nunquam. Οὐκ ἀεὶ θέρος ἐσσεῖται, ποιεῖσθε καλιάς, Aeſtas non ſemper fuerit, componite nidos. Philoſtratus in epiſtola quadam cauendum eſſe præcipit, ne tempus ullum ſine fructu abeat, his uerbis: Ἔστιν ἔαρ καὶ κάλλος ῥόδων, ὁ δὲ μὴ χρησάμενος τοῖς παροῦσιν, ἀνόητος, ὢν οὐ μέλλουσι μέλλων, καὶ βραδύνων ἐπ' ἀπιοῦσι. φθονερὸς γὰρ ὁ χρόνος, καὶ τὴν ἄνθους ὥραν ἀφανίζει, καὶ τὴν κάλλους ἀκμὴν ἀπάγει.

Id eſt, Memineris iuuenis, q aliquãdo ſenex eris.

Eſt uer & pulchritudo roſarũ. Stultus eſt, qui non utitur præſentibus, & qui tardus eſt ĩ rebus abeuntibus. Inuidum enim tempus cito occaſionem, & formæ uigorem abducit.

DE VOLVPTATE.

Nemo ſimul ſeruire poteſt uoluptatibus, & uirtuti. Vbi uoluptatis regnum adeſt, ibi difficile eſt uirtutẽ cõſiſtere. Sicut in extrema inopia poſitis haud facile eſt emergere: ita omnium rerum copia affluẽtes, ad uoluptatem facillime alliciuntur. Minus timet mortem, qui minus delitiarum nouit in uita.

Licentia, ignauia, cupido.

Cui plus licet, quàm par eſt: plus uult, q̃ licet. Immodicus libertatis uſus, ſeruitutis quãdoq; occaſio fuit. Vt mũdo natura curſum, Soli lumen ignemq;, Lunæ μεταμόρφωσιν, aquæ fluxum, leoni impetum, gratiã auro: ſic homini uidetur ignauiam dediſſe ac torporẽ. Tametſi præditus eſt ratione, ea tñ aĩal nõ utitur. Deſuetudo pigritiã, pigritia ueternũ parit. Solius tẽporis auaritia honeſta. Diuitiarũ cupido ibi eſt, ubi & uſus.

RELIQVA SINE ORDINE.

Adfectibus male uti, uitium: bene uti, uirtus. Pauore carent, qui nihil commiſerunt: & pœnam ſemper ante oculos uerſari putant, qui peccarunt. Lento gradu ad uindictã ſui diuina procedit ira, tarditatemq́; ſupplicij grauitate compenſat. Multos timeat oportet, qui timetur ab omnibus. Et tutus eſſe non poteſt, quem maxima pars hominum eſſe extinctum cupiat.

Miſerrimum eſt timere, quom ſperes nihil. Læta omnia raro ſine infelicitate aliqua eueniunt. Miſer eſt, quiſquis felicitatem ſperat à miſeris. Odia qui nimium timet, regnare neſcit. Κρεῖττον εἰς κόρακας, ἢ εἰς κόλακας ἐμπεσεῖν. οἱ μὲν γὰρ νεκρούς, οἱ δὲ ζῶντας ἐσθίουσι. Serò beneficiũ dedit, qui roganti dedit. Aliquando gratius eſt, quod facili, quàm quod plena manu datur. Ingratus qui beneficium accepiſſe ſe negat, quod accepit. Ingratus eſt qui diſſimulat. Ingratus, qui non reddit. Ingratiſſimus omnium, qui oblitus eſt. Reddit beneficium, qui libenter debet. Nemo libenter debet reddere, quod nõ accepit, ſed extorſit. Eodem animo debetur beneficiũ, quo datur. Nec aurum, nec argentum, nec quicquam eorum quæ accipiuntur, beneficium eſt, ſed uoluntas tribuentis. Græcis prouerbium eſt, beneficium non eſſe conferendum nec in puerum, nec in ſenem. In hunc, quia perit antequàm gratiæ referendæ detur oportunitas: in illum, quia non meminit. Priuſquam initium recte conſtitueris, ſtultum eſt de exitu cõſilium capere.

Id eſt, Melius eſt in coruos, q̃ in adulatores incidere; hi enim uiuẽtes, illi mortuos edunt.

Vita humana ſimilis eſt ferro: quod ſi exerceas, atteritur

ritur: ſi non exerceas, rubigo conſumit. Τοὺς δὲ σώφρονας θεοὶ φιλοῦσι, καὶ στυγοῦσι τοὺς κακούς.

Id eſt, Prudētes dij amant, & oderunt malos.

Laudis cupiditas & timor ignominiæ ad uirtutem excitant. κούφως φέρειν χρὴ θνητὸν ὄντα συμφοράς. *Naturam plerunq; fortuna corrumpit. Facile ingenia adoleſcentium ab honeſta diſciplina ad luxum delabuntur. Virtuti fortuna cedit. Laudare ſe, uani: uituperare, ſtulti eſt. Ea rerum humanarum natura eſt, ut nihil ſit ex omni parte beatum. Fortunam citius reperias, quàm retineas. Hoc deterius habet reſpublica, quo magis florent res priuatæ. Inopiæ pauca deſunt, auaritiæ omnia. Volenti non fit iniuria.*

Id eſt, Aequo animo ferendæ calamitates mortalibus.

Vtilia iucundis præferenda ſunt, quū obtineri utrūq; nō poteſt. Regū pernicies adulatio. Virtutis præmium honor. Copia faſtidium parit. Reip. nerui uectigalia. Laboris condimentum eſt ocium. Ea demum tuta eſt potentia, quæ uiribus ſuis modū imponit.

Ab alio expectes, alteri quod feceris. Opes ſunt ſarcinæ mentis. Præterita reprehendi poßunt, corrigi non poßunt. Ἡ φροντὶς οὐκ ἀτερπὴς ἔχουσά τινα διατριβήν. *In deorum cultu non ſpectandæ uictimæ, ſed pia ac recta uoluntas uenerantium.* Οὐδὲν ἀγαθὸν ἀμάρτυρον, ἢ κτῆμα, ἢ ποίημα, ὃ μηδεὶς ὄψεται. *Vacandum non modo omni crimine, ſed etiā criminis cuiuſcunq; ſuſpicione. Domat omnia uirtus.*

Id eſt, Cura nō iniucunda eſt, aliquod habēs exercitium.

Id eſt, Nihil iucundum quod nemo uidet, neq; opes, neque opera.

Virtus fortunæ non indiget. Βούλου τὰς εἰκόνας τῆς ἀρετῆς ὑπόμνημα μᾶλλον, ἢ τοῦ σώματος καταλιπεῖν. *Statuas relinque, quæ uirtutis ſint monumentum magis, quàm ſtaturæ corporis. Omnes quibus*

res ſunt

res ſunt minus ſecundæ, magis ſunt neſcio quo pacto ſuſpicioſi, & ad contumeliam omnia accipiunt magis. Imago animi ſermo eſt. Qualis uir, talis oratio. Coniunctio animorum, maxima cognatio eſt. Μελέτη πάντα δύναται. Omne opus difficile apparet, antequàm tentaueris. Plus uſus ſine doctrina, quàm citra uſum doctrina ualet. Nihil præcepta atq; artes ualent, niſi adiuuante natura. Πάτρις ἐστὶ πᾶσα, ἵν᾽ ἂν πράττῃ τις εὖ. Omne ſolum forti patria. Muſonij ſententiam commemorat Aulus Gellius libro decimo ſexto: Ἐάν τι πράξῃς καλὸν μετὰ πόνου, ὁ μὲν πόνος οἴχεται, τὸ δὲ καλὸν μένει. ἐάν τι ποιήσῃς αἰσχρὸν μετὰ ἡδονῆς, τὸ μὲν ἡδὺ οἴχεται, τὸ δὲ αἰσχρὸν μένει. Si quid feceris honeſtum cum labore, labor abit, honeſtum manet. Si quid turpe feceris cum uoluptate, uoluptas abit, turpitudo manet. Omnia prius uerbis, quàm armis experiri ſapientem decet. Sicut aues ad uolatum, equi ad curſum, ad ſæuitiam feræ gignuntur: ſic homini propria eſt mentis agitatio atq; ſolertia. Omnes homines, qui de rebus dubijs cõſultãt, ab odio, amicitia, ira atq; miſericordia uacuos eſſe decet. Haud facile animus uerum prouidet, ubi illa officiunt. Per beati ſunt, qui eũ tenent uitæ curſum, ut uel in negotio ſine periculo, uel in otio cum dignitate uerſentur. Maiore gloria pauca recte aguntur, quàm multa leuiter & perperam. Φοβοῦ δῆμον παρ᾽ ᾧ πολλὰ δύνασαι. Nemini crede. Euentus ſtultorum magiſter eſt. Prudentis eſt multa diſsimulare. Quatuor nobilium genera ſunt. Nobiles enim dicuntur, qui claris, bo

Id eſt, Exercitiũ poteſt omnia.

Id eſt, Time populũ apud quẽ multa potes.

ris, bonis, iuſtisq; maioribus nati ſunt. Nobiles etiam uocantur, quorum parentes potentes uel principes fuere. Item quorum ſunt maiores fama & exiſtimatione celebres, quam uel ex bellicis rebus præclare geſtis, uel ex certaminum coronis reportarunt. Vltima ac maxima nobilitas eſt, quum quis per ſe animi magnitudine excellit. De qua Cicero in Salluſtium: Satius eſt me meis rebus geſtis florere, quam maiorum opinione niti, & ita uiuere, ut ego ſim poſteris meis nobilitatis initiũ & uirtutis exemplum. Duplicia ſunt, quæ delectant, quorum alia ſenſu, alia mente percipiuntur. Qui ſenſibus magis uiuunt, & corporis tenentur uoluptatibus, quorumq; animus corpori ſeruit, hi magis eam ſequuntur delectationem, quæ ſenſibus obijcitur. Contrà quorum generoſior & erectior animus curam omnem poſuit in mente, hi uelut inimicas & infeſtas corporis aſpernantur uoluptates, & ſolum quæ mentem delectant, ſequuntur. In libris de homine, de ratione ſtudij alijsq; complura ſunt, quæ hic noluimus repetere, ne rem eandem bis proferre uideremur. Forſitan non inutile foret haſce ſententias altius infigere pectori, ſiue ad uerbum ediſcere. Nã & orationem, ſi ſcribere uelis, mire exornant, & animos mouent non ſine uoluptate incredibili, & ueluti normæ quædam uiuendi ſunt.

FINIS.

IOACHIMI FORTII RENGELBERGII Andouerpiani liber de for= mis dicendi.

EPISTOLA AD LECTOREM.

SCribendi rationem trifariam diſtinguemus. Primum in Atticam, Aſianam, Rhodiam. Tum in ſublimem, tenuem, moderatum. Deniq; *in Poëticam, hiſtoricã, ora= toriam. Poſt quæ & aliæ nonnullæ orationis ſpecies adijcientur. Vale. Andouerpiæ, tertio* Nonas Iunias. *Anno* M. D. XXIX.

DE TRIPLICI DICENDI GENE= re Attico, Aſiano, Rhodio.

VETERIBVS *triplex erat dicendi genus:* Atticum, *Aſianum,* Rhodiũ. *Atticum erat preſſum, ſubtile, limatũ, emunctum, uenuſtum, nihil inane, nihil redundans, nihil ocioſum proferens. Si quidẽ in cauſis iudicialibus apud* Athenienſes *ſic preco dicturos euocabat. Si quis dicere uelit, ſurgat, ſed* ἄνευ προοιμίων καὶ παθῶν, *hoc eſt, ſine procemio, & adfectibus uel peroratione: quo factum eſt, ut in illorum oratione nihil eſſet ſuperuacuum. Aſianum uero genus inane erat, tumidum, inflatum, redundans uerbis atq;*

adfecti

adfectibus immodicis. Huic & modus,& iudiciũ deerat. Tertium erat Rhodium *ex utroque mixtum, neq; Aſiano more abundans:neq; Attice preßum.*

ALIA DISTINCTIO.

T*Res ſunt aliæ ſcribendi formæ,quæ è ſuperioribus ortæ uidentur:prima grauis,ſublimis, magnifica, grandis: ſecunda mediocris uel moderata:tertia tenuis, ſubtilis,humilis.* Quæ *eadem* Cicero *in libris de* Oratore *recenſet his uerbis :* Hinc *naſcitur triplex habitus,ſpecies,idea,uel forma orationis.*Quorum *primum genus eſt plenum, & tamen teres, ſublime,graue.* Secundum *tenue,humile,non ſine neruis ac uiribus.* Tertium *mediocre,moderatum dicitur,quod laudabili mediocritate conſtat.*Dicẽdi *genus graue eſt,quod conſtat uerborũ grauium magna & ornata conſtructione.*Mediocre, *quod magnifica illa orationis ſpecie paulo eſt humilius,neque tamen ad infimam formam deſcendit.*

Humile, *quod quotidiano ſermoni ſimillimum eſt.*

Vberi *dignitas atq; amplitudo: gracili uenuſtas, & ſubtilitas:moderatum utriuſq; particeps eſt. Sublime in* Pacuuio *: gracile in* Lucilio *: mediocre in* Terentio. Apud Homerum,*magnificum in* Vlyße*:ſubtile in* Menelao*: moderatum in* Neſtore. Et Vergilij Bucolica *tenui ſtilo ſcripta ſunt:*Georgica *mediocri:*Aeneis *ſublimi.*Tragœdiæ *graues ſunt:mediocres comœdiæ:* Bucolica *humilia.*De *tragœdia* Ouidij *carmen eſt in triſtibus:*

Omne *genus ſcripti grauitate tragœdia uincit.*

Hæc *quoq; materiam ſemper amoris habet.*

In *comœdia quandoq; ſublimitas quædam commiſcetur.*

V Sic apud

Sic apud Terentiũ in Adelphis tragica eſt exclamatio: O cælum,ò terra,ò maria Neptuni. In *Eunucho* Thra*ſo magnifica,& militaria uerba habet.*Prima Plauti co*mœdia cæteris eſt ſublimior,quia perſonas deorum & ducum deſcribit.*De *hac re* Horatius:

Interdum tamen & uocem comœdia tollit,

*Iratusq́; Chremes tumido delitigat ore, hoc eſt,more tragico.Alius comicus alio eſt ſublimior.Quemadmodum tria ſunt officia oratoris ut probet,ut delectet, ut flectat:ſic totidem dicendi genera ſunt, ſubtile in probando,modicum in delectando, uehemens in flectendo. In docendo acumen,in delectando lenitas, in mouendo grauitas requiritur. Exordium dicendi genus modeſtũ requirit:narratio,confirmatio & confutatio pro rerũ natura aliud ac aliud:peroratio uero amplum,magnificum,acre,ardens,uehemens,concitatum.*Cicero *rationẽ reddit quur tam diuerſæ ſcribendi formæ extiterint. Cum oratio,inquit,mollis eſt & tenera,& ita flexibilis,ut ſequatur,quocunq; torqueas, tum uariæ & naturæ & uoluntates multum inter ſe diſtantia effecerunt genera dicendi. Flumen alijs uerborum & uolubilitas cordi eſt,qui ponunt in orationis celeritate eloquentiã: alios interualla,moræ ac reſpirationes delectant.*

DE GRAVI ORATIONE.

GRaue dicendi genus,quũ res magnas,ampla, graui,& magnifica uerborũ cõpoſitione deſcribimus. Vt *quis eſt ueſtrũ iudices qui ſatis idoneã poſsit in eũ pœnam excogitare,qui prodere hoſtibus patriam cogitarit? Quod huic ſceleri dignũ ſupplicium poteſt inueniri*

niri? In ijs qui uiolaſſent ingenuã, matrẽfamilias conſtu praſſent, pulſaßent aliquẽ, aut poſtremo necaſſent, maxi ma ſupplicia maiores noſtri conſumpſerũt. Huic *trucu lẽtißimo, ac nefario facinori ſingularẽ pœnã nõ relique rũt.* Atq; *in alijs maleficijs ad ſingulos, aut ad paucos ex alieno peccato iniuria peruenit.* Huius *ſceleris qui ſunt affines, uno cõſilio, uniuerſis ciuibus, atrocißimas cala- mitates machinãtur.* O *feros animos.* O *crudeles cogita tiones.* O *derelictos ab humanitate hoĩes, q̃ id agere auſi ſunt, aut cogitare potuerunt, quo pacto hoſtes reuulſis maiorũ ſepulchris, deiectis mœnibus, ouãtes irruerẽt in ciuitatẽ.* Quo *modo deũ ſpoliatis tẽplis, optimatibus tru cidatis, alijs arreptis in ſeruitutẽ, matribusfamilias & ingenuis hoſtiũ libidini ſubiectis, urbs acerbißimo conci dat incẽdio cõflagrata.* Qui *ſe nõ putãt id, quod uolue rint ad exitũ perduxiſſe, niſi ſanctißimæ patriæ miſerã- dũ ſcelerati uiderint cinerẽ.* Hæc *oratio eſt acris, uehe- mens, cõcitata.* Res *tractat grãdes, nẽpe pericula ac pro ditionẽ patriæ, & cõmunẽ reip. metũ.* Graues *habet am- plificationes, interrogationes, exclamationes: etiã con- tentiones, ubi ſcelus de quo ſermo eſt, maleficijs alijs cõ paratur.* Huiuſmodi *forma eſt heroici carminis, aliquot orationũ Ciceronis ac* Demoſthenis. Velut apud Vergil.

Arma, uirumq; cano Troiæ *qui primus ab oris*
Italiam, *fato profugus, lauinia uenit*
Littora *multum ille & terris iactatus, & alto*
Vi *ſuperũ ſæuæ memorẽ* Iunonis *ob irã.* Hor. in Odis:
I*uſtum & tenacem propoſiti uirum*
N*on ciuium ardor praua iubentium*

 Nõ uul

Non uultus inſtantis tyranni
Mente quatit ſolida: neq; Hauſter
Dux inquieti turbidus Adriæ.
Si fractus illabatur orbis,
Impauidum ferient ruinæ.

Vtrobiq; ampla, grauis, ſplendida, ac magnifica uerborum conſtructio eſt. Hoc genus dicendi ad mouendos ac perturbandos animos eſt accommodatum. Et, ut Fabio placet, hoc ſaxa deuoluit, & pontem indignatur, hoc ripas ſibi facit: hoc iudicem uel nitentem contra feret, cogetq́; ire, qua rapit. Sublimitas conſiſtit in rebus & contextu orationis. In rebus, quum terræ motus, res deorum, regum, ducum, patriæ deſcribimus. In contextu orationis, quando grauis, ampla, & magnifica uerborum compoſitio crebras habet metaphoras, exclamationes, indignationes, atq; id genus exornationes alias. Figuræ ad grauitatem pertinentes ſunt mẽbra, articuli repetitiones, interrogationes, dubitationes, amplificationes, exclamationes, cõtentiones, cõmorationes, metaphoræ, proſopopœiæ, apoſtrophæ, & demonſtrationes, quæ rẽ oculis ſubijciunt cũ exaggeratione.

QVAE ORATIONI GRAVITATEM ADFERANT.

Oratio grandis quinq; formis continetur: dignitate, increpatione maiorũ uel iudicũ, increpatione minorum aut æqualiũ, uehementia, cõmoratione. Dignitas eſt, quũ de rebus magnis, magna & ornata conſtructione conficitur oratio. Vt quum de deo, ac diuinis rebus, nõ fabuloſè, neq; ut hominibus, ſed uere, & ut dijs quadã

quadam cum religione loquimur. Quippe quæ ut hominibus dijs pleriq; accommodant, ut amores, complexus, connubia, ea longe abſunt à dignitate. Dignitatem itaq; habent quæ dicuntur de deo, de religione, de iuſtitia, de pietate, de fortitudine. Item quæſtiones. Sint ne plures mundi, an unus. Quæ ſit ſolis magnitudo. Qua ratione creſcat decreſcatq́; luna. Vnde naſcantur fulmina, ac tonitrua. Quid uentos inducat. Quid procellas, nimbos, grandines, tempeſtatesq́; inferat. Increpatio maiorũ eſt, quum ſine correctione ſuperiores uel iudices increpamus. Sine correctione tamen id rarius fit. Correctio enim mitigat ea, quæ apertius dicta ſunt, hoc modo, hic ego ueſtram prudentiam requiro, priſcam conſuetudinẽ expoſtulo, patrum ueſtrorum ueſtigia imitanda cenſeo. Increpationis exemplum eſt apud Ciceronem in Philippicis: Legatos ad Antonium mittere, de quo grauiſsimum iudicium feciſtis, non leuitatis eſt, ſed ut quod ſentiam dicam, dementiæ. Minorum uero uel æqualium increpatio eſt, quum æquales, uel inferiores aperte carpimus. Cicero in Verrem: Hæc eſt iſtius præclara tutela. En cui tuos liberos committas? en memoria mortui ſodalis, en metus uiuorum. Quum tibi ſe tota Aſia ſpoliandam ac uexandam tradidiſſet, quum tibi expoſita eſſet ad prædandũ omnis Pamphylia, contentus his tam opimis rebus eius non fuiſti. Manus à tutela, manus à populo, manus à ſodalis filio abſtinere nõ potuiſti. Idẽ: Homo auariſsime & ſpurciſsime redde bona ſodalis filio, ſiue quæ abſtuliſti, atq; confeſſus es. Ad hunc locum pertinent ſchemata apoſtrophe, interrogatio, demonſtratio

ſtratio. Auerſio. Vt *apud Ciceronem in Catilinam:* O *dij immortales ubinam gentiũ ſumus?* Interrogatio. *Cicero in* Verrem:*Hæc tu omnium mortalium profliga tiſsime ac perditiſsime, quum ſcires, quum audires quoti die, quum uideres, ſi ſine tuo maximo quæſtu fierẽt, cũ tanto periculo tuo fieri paterere, atq; cõcederes?* De‑monſtratio. Vt *apud* Ciceronem, *ubi ait* Antonium *fru ſtis eſculentis uinum redolentibus & ſinum ſuum, & to tum tribunal impleuiſſe.* Hæc *increpatio requirit mem‑bra breuia, commata crebra, & cæſam orationem.* Ve *hementia eſt quædam in loquendo commotio ſiue per‑turbatio.* Vnde *oratores, qui hac dicendi forma gaudẽt uehementes & acres appellamus.* Hæc *figuras requirit reticentiam, exclamationes, interrogationes, aſyndeta, crebra commata & cæſam orationem.* Vergilius:

Quos *ego, ſed motos præſtat componere fluctus.* Et
Heu *fuge nate dea, teq́; his, ait, eripe flammis,*
Hoſtis *habet muros, ruit alto culmine* Troia.

Cicero *in* Verrem : Putáſne *te poſſe de maximis acer‑biſsimiſq́; rebus, quum cauſas ſociorum fortunasq́; pro‑uinciæ, ius populi, & grauitatem iudicij, legumq́; ſuſce peris, tot res, tam graues, tam uarias, uoce memoria, cõ ſilio, ingenio ſuſtinere?* Putáſne *te poſſe, quæ* C. Verres *in quæſtura, quæ in legatione, quæ in prætura, quæ* Ro *mæ, quæ in* Italia, *quæ in* Achaia, Aſia, Pamphyliaq́; *peccauerit, ea quemadmodum locis temporibusq́; diuiſa ſint, ſic criminibus, & oratione diſtinguere ?* Putáſne *te poſſe, id quod in eiuſmodi reo maxime neceſſarium eſt, facere, ut quæ ille libidinoſe, quæ nefariæ, quæ cru‑*

deliter fecerit, ea æque acerba uideantur eſſe his, qui au dient, atq; illis uiſa ſunt, qui ſenſerunt? Ad uehementiã *etiam ſpectat epimone, hoc eſt, eiuſdẽ uerbi ſine medio geminatio cũ impetu pronũtiationis.* Terẽtius. O Thais Thais. *Cicero pro Milone:* Vos, uos appello *fortißimi uiri, qui multum pro rep. ſanguinem effudiſtis.* Com*moratio eſt, quum in loco aliquo commoramur: & unã eandemq́; rem alijs atq; alijs uerbis exprimimus. Cice*ro in Verrem: *Quod ſi hanc cauſam tam idoneam, tam illuſtrem, tam grauem non haberem. Si aut hoc à me Si culi non petijſſent, aut mihi cum Siculis cauſæ, tantæ ne ceßitudinis non intercederent, & hoc quod facio, reip. cauſa facere profiterer, ut homo ſingulari cupiditate, audacia, ſcelere præditus, cuius furta, atq; flagitia non in Sicilia ſolum: ſed in Achaia, Aſia, Cilicia, Pamphy-lia, Romæ deniq; ante oculos omnium maxima turpißi maq́; noſſemus, me agente in iudicium uocaretur, quis tandem eſſet, qui meum factum aut conſilium poſſet re-prehendere? Quæ hoc loco Cicero copioſißime ex-poſuit, minorem haberent uim, ſi ſic dixiſſet: Quamuis hæc cauſa tam grauis, tam illuſtris non eſſet. Et quam-uis id Siculi à me non petijſſent, ſed ſolum hic à me reipub. cauſa in iudicium uocaretur, quis me poſſet re-prehendere?* Idem in Catilinam: Rempub. Quirites, *uitamq́; omnium ueſtrum, bona, fortunas coniuges, libe roſq́; ueſtros, atq; hoc domicilium clarißimi imperij, fortunatißimã pulcherrimamq́; urbẽ, hodierno die deo-rum immortalium erga uos ſummo amore, laboribus, cõſilijs, periculiſq́; meis, ex flãma atq; ferro, ac penè ex*

faucibus fati ereptam, & uobis cõſeruatam, ac reſtitutã uidetis. Ad *commorationem referendæ periphraſis & interpretatio, quæ etiã grauiorem efficiunt orationẽ.*

DE MEDIOCRI FORMA.

M*Oderatum dicendi genus eſt, quod ſubtili plenius, & uehementi remißius eſt, hoc eſt, in quo mediocres ſententiæ, uerba propria, ac decentia, & cõpoſitio plana eſt: ſic ut tam uerba, quàm compoſitio paulum ultra quotidiani ſermonis uſum adſurgant.* Vt *quibus cum bellum gerimus iudices uidetis. Cum ſocijs qui pro nobis pugnare, & imperium noſtrum nobiſcũ ſimul uirtute, & induſtria cõſeruare ſoliti ſunt.* Hi *quũ deliberaſſent nobiſcum bellum gerere, quæſo quæ res erat, qua freti bellum ſuſcipere conarẽtur. Quum multo maximam ſociorum partem in officio manere intelligerent. Quum ſibi non militum multitudinem, non idoneos imperatores, non pecuniam publicam præſto eſſe uiderent, non deniq; ullam rem, quæ pertinet ad bellum adminiſtrandum?* Adde *quod rerum imperiti, qui uniuſcuiuſq; rei, de rebus ante geſtis exempla petere nõ poſſunt, per imprudentiam facile deducuntur in fraudẽ.* At *ij, qui ſciunt, quid alijs acciderit, facile ex aliorũ euentibus ſuis rationibus poßunt prouidere.* Nulla *igitur re inducti, nulla ſpe freti arma ſuſtulerũt? Quis hoc credat tantã amentiam quenquã tenuiſſe, ut imperiũ populi* Ro*mani tentare auderet, nullis copijs fretus?* Hæc *oratio quanq̃ res magnas cõtinet, tamẽ ſedatior eſt, & minus acris, q̃ graue illud dicẽdi genus, de quo ſupra mentionẽ fecimus.* Hoc modo Cicero *ferè de philoſophia ſcripſit.*

DE SVBTILI ORAtionis genere.

ORatio humilis eſt, quæ ſimplicem rei expoſitionem complectitur, & uſq; ad uſitatiſsimam puri ſermonis conſuetudinem deſcendit. Hoc genus uerba habet ornata, non exquiſita, & ad docendum eſt accõmodatum, hoc modo: Nam ut forte hic in balneas uenit, cœpit poſtquam perfuſus eſt, defricari. Deinde, ubi uiſum ut in alueum deſcenderet, ecce ibi iſte de tranſuerſo, heus inquit adoleſcens, pueri tui modo me pulſauerunt, ſatisfacias oportet. Hic quod ab ignoto præter conſuetudinem appellatus eſſet, erubuit. Hanc loquendi formam tenuem nuncupamus, quoniam balnea, contentiones, negotia puerorum, ac res humiles tractat, & humili conſtat uerborum contextu.

QVOD VITIVM VITANdum ſit in figura graui.

IN tribus his dicendi generibus uitanda ſunt propinqua uitia, in quæ nonnunquam incidunt ſcriptores, qui ſæpenumero pro uberibus ſufflati, atq; tumidi ſunt: pro mediocribus, incerti & ambigui: pro gracilibus, ſqualentes & ieiuni. Hac de re Horatius:

Decipimur ſpecie recti, breuis eſſe laboro,
Obſcurus fio, ſectantem leuia, nerui
deficiunt, animiq;, profeſsus grandia, turget.
Serpit humi tutus nimium, timiduſq; procellæ.

Idem infra:

In uitium ducit culpæ fuga, ſi caret arte.

Grauitati affine eſt uitioſum genus, quod inflatum,

aut tumidum appellamus. Nam *ut corporis bonam habi tudinem tumor imitatur ſæpe: ita grandis oratio ſæpe imperitis uidetur ea, quæ turget, & inflata eſt, quum aut nouis, aut priſcis uerbis, aut duriter aliunde transla tis, aut grauioribus, quàm res poſtulat, aliquid dicitur, hoc modo:* Nam *qui perduellionibus uenditat patriam, non ſatis ſupplicij dederit, ſi præceps in* Neptunias *de- pulſus erit lacunas.* Pœnitet *igitur iſtum, qui mõtes belli cõpoſuit, campos ſuſtulit pacis.* Hic *de periculo patriæ, hoc eſt, re graui, ſermo eſt: uerum oratio ipſa tumida ac inflata eſt.* In *hoc dicendi genere pleriq; ſpecie grauita tis falluntur, nec proſpicere poßunt orationis tumorem.*

VITIA VITANDA IN
genere moderato.

QVi *in mediocri forma conſiſtere nequeunt, decide re ſolent in confine genus, quod appellatur dißo lutum, incertum, ambiguum.* Id *eſt huiuſmodi: Socij no- ſtri, quum belligerare nobiſcum uellent, profecto ratioci nati eſſent etiam atq; etiam, quid poſſent facere. Siqui- dem ſua ſponte facerent, & non haberent hinc adiuto- res multos, & malos homines, & audaces. Solent enim diu cogitare omnes, qui magna negotia uolunt agere.* Hic *bellum aduerſus ſocios res mediocris deſcribitur. Cæterum oratio diffluit, neque quicquam exprimit apto contextu uerborum.*

QVID FVGIENDVM IN
ſubtili ratione loquendi.

QVi *in tenui orationis ductu uerſari non poßunt, ueniunt ad genus ſqualens, aridum, ieiunum, exan*

gue.

gue. Cuiuſmodi eſt hoc : Nam iſtic ad balneas acceſsit, ad hunc poſtea dixit, hic tuus ſeruus me pulſauit. Poſtea dixit hic illi, cõſiderabo. Poſt ille cõuitiũ fecit, & magis ac magis præſentibus multis clamauit. Hic res humiles ari do, ſqualente, ac ieiuno orationis contextu exponuntur.

QVID SERVANDVM, CAuendumq; in omnibus formis.

IN *uniuerſum cauendum eſt, ne in mutanda figura è ſublimi repente ad ima decidamus. Néue ſubito prorumpamus è gracili genere, ad uehemens, ac incitatum: id enim furori uideretur ſimile. Sed grauem orationem, mediocris: mediocrem excipiat attenuata: contra è tenui charactere per medium eamus ad ſublimem. Deinde iden tidem commutentur quo tædium leues uarietate.*

TERTIA DIVISIO.

D*iximus de genere dicendi Attico, Aſiano, Rhodio. Inde de graui, moderato, ſubtili. Porrò ſcribendi modum alia ratione diſtinguimus in poëticum, orato rium, hiſtoricum. Poëtis maior ſermonis licentia eſt. Oratori nihil diſſonum aut incongruum proferre licet. Hiſtoria medium ſeruat modum.*

ALIAE DIVERSAE FORMAE LOQVENDI.

I*Vcunda eſt oratio, qua fabulas, res, ſeu luſus puerorum, hortorum amœnitatem, pulchritudinem florum, ſonorum harmoniam, aquas fluentes aut umbroſa nemora deſcribimus.* (Oratio iucunda.) *Floridum elocutionis genus eſt, quod crebris figuris compoſitum eſt, quæ perinde atque ipſi flores pulchritudine & gratia animum delectant.* (Florida.)

Obſcura

Obſcura. *Obſcura eſt oratio, quæ ita contexta eſt, ut ſenſus haud facile percipi poßit.*

Modeſta. *Modeſtum dicendi genus eſt, in quo humanitas eius, qui dicit, adeo apparet: ut uel minoris & ſe & ſua quàm oporteat: uel maioris aduerſarium & rem eius, quàm ſit, facere uideatur. Vt ſi neminem nos unquam læſiſſe aut accuſaſſe dicamus, nunc coactos uenire in defenſionem proborum contra improbos. Huc pertinet permißio, quum rem aliquam alterius poteſtati cõcedimus.*

Varia. *Varietas orationis conſiſtit in rebus & uerbis. In rebus, ſi diuerſis artium generibus opus exornes. Eiuſmodi ſunt Georgica Vergilij, & maxime circa initium. Ibi enim uix uocem unam inuenias, quæ non pertineat uel ad Aſtronomiam, uel ad Geographiam, uel ad Coſmographiam, uel ad Phyſicen, uel ad hiſtoriam, uel ad fabulas. In uerbis, quum uarijs uocum caſibus, generibus, ſpecie, figura, tempore, coniugationibus, modis, perſonis, numeris: item multiplici numero ſyllabarum, exitu, productione, accentu, aſpiratione, & quæ huiuſmodi ſunt, utimur. Quum polyſyllabæ dictiones ſequuntur eas, quæ paucioribus ſyllabis conſtant: & quum breuiores uel tempore, uel numero, longioribus interponuntur. Deniq; quando ab hoc caſu ad illum: ab illo uerborũ modo ad alium tranſuolat oratio: neque modos ſolum & tempora, ſed coniugationes quoq; commutat. Omne genus orationis aut quietum eſt, aut forenſe. Cicero in Officijs ad Marcum filium: Quamobrem magnopere te hortor mi Cicero, ut non ſolum orationes meas, ſed hos etiam de philoſophia libros, qui ſe iam illis ferè æquarunt, ſtudioſe legas. Vis*

enim dicendi maior eſt in illis, ſed hoc quoq; colendum eſt æquabile & temperatum orationis genus. Et id qui*dem nemini Græcorum uideo adhuc contigiſſe, ut idem utroq; in genere laboraret: ſequereturq́; & illud forenſe dicendi, & quietum hoc diſputandi genus.* Iterum: Equidem *& Platonem exiſtimo, ſi genus id forenſe dicendi tractare uoluiſſet, grauiſſime & copioſiſſime potuiſſe dicere.* Quietũ, *in quo non tanta nobis acrimonia, uel ui dicẽdi opus eſt.* Id *duplex eſt.* Philoſophicum, *quo in rerum natura peruestiganda, aut moribus inſtruendis philoſophi utuntur: & hiſtoricum, quo res geſtæ exponuntur.* In *philoſophis minus concinna elocutio haudquaquam eſt contemnenda.* Illorum *enim eſt, componere mentem potius, quàm dictionem: curare ne quid aberret ratio non oratio: & muſas habere non in labris, ſed in animo.* Cicero *in* Oratore: Mollis *eſt oratio philoſophorum, & umbratilis, nec ſententijs, nec uerbis inſtructa, nec iuncta numeris, ſed ſoluta liberius, nihil iratum habet, nihil inuidum, nihil atrox, nihil mirabile, nihil aſtutum: caſta, uerecunda, uirgo incorrupta quodammodo: itaque ſermo potius, quàm oratio dicitur.* Forenſe *nominamus, quod circunſtantijs conſtat.* Eius *tria genera ſunt: demonſtratiuum, deliberatiuuum, iudiciale,*

Ioachimi

IOACHIMI FORTII RINGELBERGII Andouerpiani Synonyma.

SYnonymorum rationem diſtinguemus tum per partes orationis, tum literarum ordine. Prima *ſemper ponetur uox maxime uſitata. Iſtæc eo conſilio ædidimus, quo ſcripturi è dictionibus multis pro dignitatis, ac numerorum, ſeu pedum ratione commodiſsimam eligant. Abutuntur his, qui rem eandem uerbis pluribus idem ſignificantibus exprimunt. Quale eſt in* Plinij Panegyri*co circa initium. Abeant, ac recedant uoces illæ.*

NOMINA SVBSTANTIVA.

ACADEMIA, *gymnaſium, pedagogium, aſylum bonarum artium, palæſtra.* Amicitia, *familiaritas, neceſsitudo.* Antiſtites, *primates, optimates, proceres, principes, præſides.* Augmentum, *incrementum, acceſsio, additio, appendix.* Autor, *dux, impulſor, auſpex, ductor, hortator.* Autoritas, *exiſtimatio, fama, nomen.* Auxilium, *præſidium, opem, ſubſidium, patrocinium, ſuppetiæ.* Bellum, *pugna, arma, prælium.* Cantus, *carmen, concentus, accentus, cantilena, cantio, cantiuncula.* Crimen, *dedecus, probrum, opprobrium, turpitudo, labes, ignominia,*

*nia,macula. Crines,comæ,capilli,pili,cæſaries. Cu
piditas, cupido, auiditas, concupiſcentia, auaritia,ar=
dor,amor. Currus,plauſtrum,uehiculum,quadrigæ.*

*Damnum,iactura,incommodum, incommoditas,de=
trimentum. Deceptio,aſtus, dolus, aſtutia, inſidiæ,
fallaciæ, fraus, præſtigiæ, fucus, impoſtura, illecebræ.*

*Diligentia,ſtudium,labor,cura,opera,niſus, cona=
tus,ſedulitas,aſſiduitas,exercitatio,meditatio. Diſcor
dia,lis,controuerſia, contentio,altercatio, conuitium,
concertatio,diſſidium,tumultus, perturbatio,factio,ſedi
tio. Ea lege,ea conditione,ea uia,eo conſilio. Effi
gies,aſpectus,ſpecies,ſimulacrum,imago,forma,ſimili=
tudo. Exitium,peſtis,pernicies, excidium. Fami
lia,genus,propago,ſanguis,ſemen,ſtirps,progenies,do
mus,origo. Fines, cardines,limites, metæ, termini,
exitus,euentus. Fluuius, flumen, amnis, riuus, tor=
rens,fluentum. Fouea,baratrum,gurges,ſcrobs,an=
trum,latebræ,latibulum,ſpecus,ſpelunca, lacus,lacuna,
foſſa. Frumenta, fruges,ſeges,Ceres,meſſes. Ia=
ctatio,oſtentatio,arrogantia. Lætitia,gaudium,uo=
luptas,alacritas, hilaritas. Lucrum,emolumentum,
fructus,commoditas,quæſtus,utilitas,merces. Luna,
Lucina,Proſerpina,Phœbe,Diana,Cynthia. Mora,
interuallum,ſpatium,intercapedo,interſtitium. Mo=
re, conſuetudine, ritu, modo, exemplo. Motus,
commotio, perturbatio, concitatio, turba. No=
bilitas, ſtemma, claritas, claritudo. Nomen, co=
gnomen, cognomentum, nomenclatura, appellatio,
uox, uocabulum. Paupertas, inopia, penuria, ege=
ſtas,*

ſtas,inedia,ærumna,calamitas,indigentia. Poculum, *crater,calix,patera,cyathus, ſcyphus.* Principium, *initium,exordium,origo,primordium.* Signa, *indicia,argumenta, coniecturæ,ueſtigia,notæ.* Similitudo,*forma, effigies,ſpecies, ſimulacrum,imago.* Socius,*ſodalis,comes, collega.* Sonus,*crepitus,fragor, ſtrepitus,ſonitus.* Sordes,*illuuies, ſqualor, putredo.* Stulti,*fatui,mori,inſipientes.* Stultitia,*dementia; inſania,cæcitas,ueſania,ſtoliditas.* Triſtitia,*mœror, mœſtitia, ſolicitudo,cura, angor, cruciatus, ægritudo.* Turba,*concio,cohors,cœtus, multitudo, frequentia,concilium.* Ventus.*flatus,aura,ſpiritus.*

ADIECTIVA.

ADuerſæ res,*afflictæ,dubiæ,lapſæ, triſtes,inualidæ, languidæ.* Alia,*reliqua, cætera.* Altum,*arduum,ſublime,æditum.* Aptum, *idoneum, utile, accommodatum, accommodum, non abſurdum.* Aſtutum,*callidum,fallax,captioſum.* Auarus,*auidus,inſatiabilis,inexplebilis,cupidus.* Bonus,*probus,innocens,integer,inſons.* Caducum,*fluxum,inconſtans, inſtabile, uolubile,mobile.* Curuum, *incuruum, flexuoſum , conuexum, obliquum, ſinuoſum , ſinuatum.* Debilis,*imbecillis,effœtus,eneruatus,infirmus.* Doctus,*literatus,eruditus,peritus,doctrina præditus.* Dubium,*ambiguum,incertum,anceps.* Durus, *ſaxeus, lapideus,inexorabilis,ferreus,immitis.* Elegans, *politum,uenuſtum,pulchrum,ſpecioſum, ornatum,decorum,*

rum, operoſum, iucundum, blandum, formoſum, comptum, cultum, elaboratum, nitidum, clarum, candidum, illuſtre, ſplendidum, lepidum, præclarum, expolitum, exquiſitum, terſum, limatum, luculentum, artificioſum, haud illepidum, egregium, excellens, eximium, inſigne. Facetus, *urbanus, comis, ciuilis, lepidus.* Felix, *beatus, fortunatus, ſecundus, proſper, fauſtus.* Frequens, *crebrum, non rarum, uſitatum, uulgare, familiare, tritum, protritum, inuulgatum, ſolitum, commune, quotidianum.*

Gratius, *acceptius, charius, antiquius.* Hæc, *iſta, iſtæc.* Hirſutum, *ſetoſum, hirtum, piloſum, hiſpidum.*

Humanus, *amicus, comis, familiaris, facilis, lepidus, tractabilis, charus, beneuolus.* Inane, *uanum, otioſum.* Nihil *habens præter otioſam oſtentationem.* Inhumanus, *ferus, ferox, auſterus, improbus, intractabilis, durus, tetricus, barbarus, indomitus, agreſtis, ſæuus, atrox, implacabilis, moroſus.* Iucundum, *amœnum, delectabile, lepidum, feſtiuum.* Libidinoſus, *adulter, impudicus, diſſolutus, effœminatus, laſciuus, mollis.* Loquaces, *uerboſi, garruli, linguaces, dicaces.* Magnum, *ingens, grande, immane, immenſum, immodicum.* Natus, *genitus, procreatus, ſatus, ortus, æditus.* Nobilis, *generoſus, clarus, celebris, inſignis, ingenuus, inclytus, illuſtris, præclarus, ſplendidus, egregius, præſtans, magnificus.* Obſcurum, *tenebroſum, atrum, cæcum, nigrum, umbroſum, opacum, caliginoſum, piceum, tetrum.* Paruum, *exiguum, humile, abiectum, uile, tenue, exile,* Pauper, *inops, egens, mendicus.* Piger, *iners, ſegnis, deſes, deſidioſus, ignauus.*

Probabile, credibile, uериſimile. Propenſus, pronus, procliuis, facilis. Ruſticus, indoctus, inurbanus, rudis, obtuſus, ſtolidus, horridus, incultus, ſordidus, abiectus, uulgaris, humilis, barbarus, difficilis, illiberalis, hebes, obtuſus. Saluum, incolume, integrum, ſoſpes, ſuperſtes. Superbus, arrogans, glorioſus, elatus, inflatus, tumidus, ambitioſus, petulans. Temerarius, leuis, præceps, imprudens, inconſultus. Turpe, fœdum, deforme, obſcœnum, ſpurcum. Varius, diuerſus, multiformis, multiplex. Vehemens, ardens, æſtuans, feruens, flagrans.

VERBA.

Accuſare, incuſare, culpare, criminari, inſimulare, uituperare, increpare. Adſcribere, tribuere, aſſignare, attribuere, uendicare. Arare terram, uertere, proſcindere, inuertere, colere, excolere, terram. Auferre, demere, decerpere, diminuere. Bellare, pugnare, bellum gerere, dimicare. Careo, uaco, expers ſum.

Caſtigare, reſtituere, corrigere, emendare, recognoſcere, limare epiſtolam. Cogere, compellere, impellere, urgere. Confutare, refutare, diluere. Concluſio refutari, ac dilui ſic poteſt. Conſumere, dilapidare, decoquere, perdere, dilacerare, prodigere, deuorare, profundere. Contingere, accidere, euenire, uſuuenire, obtingere. Contemnere, faſtidire, aſpernere, deſpicere, aſpernari. Cupere, deſiderare, optare, petere, expetere, geſtire, concupiſcere, adſectare, appetere, captare,

captare, expectare, ſperare. Dare, *tribuere, præſtare, largiri, concedere, offerre, conferre, præbere, donare, ſuppeditare, impartiri.* Decipere, *fallere, ludere, uerba dare.* Depellere, *propellere, expellere, explodere, abigere, eijcere, extrudere, exterminare, abdicare, amouere, remouere, pellere, amoliri.* Deſipere, *delirare.* Deſiſtere, *deſinere, ceſſare, miſſum facere.*

Deſtruere, *frangere, demoliri.* Dicunt, *ferunt, fama eſt, fertur, perhibent, aiunt, rumor eſt, inquiunt, adfirmant, uolunt, cenſent.* Diſtare, *abeſſe, abſiſtere.*

Diuidere, *ſeparare, diſtribuere, ſegregare, ſeiungere, diſiungere, diſtrahere, diſcriminare, diſſoluere, ſoluere, diſijcere, diſturbare, ſcindere, partiri, ſecare, diſſecare, diſſipare, diſtinguere, ſemouere, dimouere, diſpergere, diffundere, diſcutere, diuellere, diducere, diſcernere, ſecernere.* Errare, *aberrare, hallucinari.* Faue, *annue, aſpira.* Fingere, *excogitare, comminiſci.*

Finire, *terminare, perficere, complere, conficere, abſoluere, finem imponere, canere receptui, extremam manum imponere, conſummare.* Fugere, *euadere, effugere, erumpere, emergere, abſcedere, terga dare, terga uertere, arripere fugam, in fugam ſe conuertere, in fugam ſe conijcere, fugam capere.* Gignere, *generare, procreare, ædere, parere.* Hortari, *adhortari, inſtigare, allicere, inflammare, excitare.* Ignoſcere, *parcere, ueniam dare, remittere culpam.* Immiſcere, *inſerere, interponere, inijcere, ingerere.*

Incipere, *ordiri, exordiri, aggredi, adoriri, inchoare, auſpicari, exordium ſumere.*

Inquirere, exquirere, perſcrutari, ueſtigare, inueſtigare, ſciſcitari, rogare, quærere, rimari, expiſcari. In*telligo, diſco, percipio, ſentio, uideo, capio, accipio, cognoſco.* I*nuenire, reperire, eruere.* I*uuare, ſuppetias ferre, auxiliari, auxilio uenire, adiuuare, opem ferre, adiumento eſſe, auxilio eſſe, præſidio eſſe, ſuccurrere.* L*aborare, conari, niti, eniti, moliri, contendere.*

L*audare, probare, commendare.* L*iberare, eripere, libertate donare, manumittere.* L*icet, ius eſt, honeſtum eſt, decet, liberum eſt, integrum eſt, fas eſt.*

M*aculare, uitiare, fœdare, uiolare, inficere, contaminare.* M*irari, admirari, demirari, admirationi eſſe, in quorum poſtremo ſignificatio mutatur.* M*ori, uitam finire, agere animam, expirare.* N*egare, inficiari, inficias ire.* N*ocere, obeſſe, officere, incommodare.* N*utrire, educare, paſcere, alere, ſuſtentare.*

O*ccidere, necare, interficere, trucidare, iugulare, tollere, interimere, perimere, mactare, extinguere, uitam eripere.* O*ccultare, tegere, cælare, abdere, abſcondere.* O*mitto, relinquo, ſuperſedeo, taceo, miſſum facio, prætermitto, dimitto.* O*ritur, fluit, proficiſcitur, manat, naſcitur, prouenit, exoritur, originem ducit.*

O*rnare, exornare, adornare, comere, limare, polire, illuſtrare.* P*ati, ferre, tolerare, perpeti.* P*lacare, ſedare, mitigare, mollire, lenire, pacare.* P*lacet, delectat, iuuat, cordi eſt, uoluptati eſt, gratum eſt, acceptum eſt.* P*ræuenire, anteuertere.* P*uto, reor, exiſtimo, iudico, opinor, arbitror, cenſeo, credo, auguror, Futurum, iam tum augurabamur.* R*ecreare, reficere,*

cere,reſocillare,reſtaurare,inſtaurare. Rogare,*ora re,obſecrare, obteſtari, poſcere, precari,quæſo, flagitare, efflagitare.* Scis, *non ignoras, haud te latet, non te fugit, non te præterit, probe noſti.* Sequitur,*conſequitur, efficitur,colligitur, relinquitur, ex his nihil eſſe imbecillius homine.* Terrere, *deterrere, perterrefacere, terrorem incutere, attonitum reddere.*

Vado,*eo,incedo,gradior,ambulo,luſtro, meo, permeo,tranſeo,peragro, ambio.* Venit *in mentem,occurrit,ſuccurrit.* Videre, *ſpectare,cernere, contueri, intueri, conſpicere,inſpicere.* Viuere, *uiuere uitam,degere uitam, fungi uita,ueſci aura, tranſigere uitam.* Vocare,*appellare,dicere, nominare,cognominare, nomen indere. Pomponius:*Cui *cœli nomen indidimus.* Nomen *uſurpare,pro uocari.* Idem:Quæ *nomen Aphricæ uſurpat. Luciferi nomen accipit, frequens apud* Plinium,*compellare,nomen dedit.* Vti,*frui,potiri,poßidere, tenere,occupare.*

ADVERBIA.

AEquo *animo,moderate, benigne,placide,bono animo, forti animo, conſtanter, fortiter, conſtanti animo, tranquilla mente, ſine moleſtia.* Age, *ageſis, agedum.* Aliquando,*quandoque,nonnunquam, interim, interdum.* Apertius, *uberius, planius, copioſius.* Bene, *recte, rite, commode, probe.*

Breuiter, *paucis, ſummatim.* Clàm, *occulte, latenter, clanculum, furtim.* Clarius, *manifeſtius, profuſius, latius, auctius,plenius, uberius, cumulatius, amplius, apertius, dilucidius, ſubtilius.* Delicate,

laute,ſplendide,magnifice. Diligenter,*impenſe,ſtudioſe, ſedulò,accurate,gnauiter, perfecte,exquiſite,ad perpendiculum,ad amuſsim,ad regulam, exacte,elaborate.* Feliciter, *proſpere,bonis auibus, læto omine.*

Fermè,*ferè,penè, propè,propemodum,* Italia *tantum non uniuerſa.* Imprimis,*cum primis, apprime, præ cæteris,præter cæteros.* Inuicem,*uicißim,mutuo.* Iterum,*rurſus,denuo,de integro.* Merito, *iure, non temere, non ſine cauſa, non ab re, haud iniuria, haud immerito.* Multum, *impendio.* Terentius: *Animus impendio gaudebat.Summopere,non mediocriter, non parum,admodum, mire,mirum in modum,oppidoquàm,perquàm mediocre ingenium,abunde pulchrum.* Nunc,*in præſentia,in præſentiarum, hoc tempore, hac tempeſtate, hodie.* Omnino, *penitus,prorſus.* Optime,*artificioſe,graphice,eleganter.* Poſtquam,*ubi,ut,ſimul atque.* Poſtea,*poſtmodum,poſtmodo,poſt,poſterius.* Quamuis,*quanquam,licet,etſi,tametſi,etiamſi,ut.* Quo modo,*quo pacto,qua ratione,qua uia,ſolertia, qua induſtria,quo nomine.* Sæpe,*non ſemel,crebro,frequenter,perſæpe , non raro , ſæpenumero , plerunque , identidem.*

Statim, *confeſtim, protinus,continuo, propediem, ilico,extemplo, quàmprimum, ſubito,repente, ocyus, cito,actutum,mox,mature, celeriter,euestigio.* Solum, *modo, tantum,tantummodo, duntaxat.* Tandem,*demum,denique,poſtremo.*

CONIVNCTIONES.

Quia,

QVia, quando, enim, etenim, quippe qui, utpote qui, ut quippe quum, utpote quum, ut qui, nanque. Sed, uerum, uero, cæterum, at, atqui, ueruntamen. Quòd, quia, quoniam. Amo iuuenem, quòd, quia, uel quoniam comis ac eruditus ſit. Plinius ſæpe pro quòd, ponit quia uel quoniam. Quare, quamobrem, igitur, ideo, ergo, iccirco, quapropter, quas ob res, eam ob rem, propterea, qua de re, itaque, proin, proinde, quocirca, unde, inde.

IOACHIMI FORTII RINGELBERGII Andouerpiani opuſculum de periodis.

ORATIONEM omnem diuidi conſtat in periodos, membra, commata, uerba, ſyllabas, literas. Quippe è literis, ſyllaba fit: è ſyllabis, uerbum: è uerbis, cōma: è commatibus, colon: è colis, periodos: è periodis, oratio. Quintilianus libro nono: At illa connexa ſeries tres habet formas: inciſa, quæ κόμματα dicuntur: membra, quæ κῶλα: καὶ περίοδον, quæ eſt uel ambitus, uel circunductum, uel continuatio, uel concluſio. Periodon orationem uocamus abſolutam, in qua nihil deſideratur. De illa uerba Fabij. Periodos ſenſum concludat: ſit aperta, ut intelligi queat: non immodica,

 ut memoria

ut memoria contineri. Comma uel incisum pars membri eſt, uel ut Græci inquiunt: κόμμα ἐστὶ τοῦ κώλου ἔλαττον. κῶλον (ait Ariſtoteles) ἐστὶ τὸ ἕτερον μέρος περιόδου. De bimembri oratione loquitur, quæ eſſe ſolet crebrior. Porrò membra in longa circunductione orationes ſæpenumero perfectæ ſunt. Vt in hac periodo: Quemadmodum horologij umbram progreſſam ſentimus, progredientem non cernimus: & fruticem, aut herbam creuiſſe apparet, non apparet creſcere: ita & ingeniorum profectus, quoniam minutis conſtat auctibus, ex interuallo ſentitur. Sententia hæc tribus conſtat membris. Quorum primum: Quemadmodum horologij umbram progreſſam ſentimus, progredientem non cernimus. Secundum: Et fruticem, aut herbam creuiſſe apparet, non apparet creſcere. Tertium: Ita & ingeniorum profectus, quoniam minutis conſtat auctibus, ex interuallo ſentitur. Primum colon duo habet inciſa: ſecundum tria: tertium totidem. Fit nonnunquam ut dictio eadem ſimul ſit & litera, & ſyllaba, & uerbum, & inciſum. Vt heic: Caſum ablatiuum poſcunt à, ab, è, ex. Pari forma eadem oratio comma, membrum, ac periodos eſt. Homini nihil arduum.

DE NOTIS COMMATIS, *membri, periodi.*

INciſum notamus dextera ſemicirculi parte: membrum duobus punctis: periodon, uno. Sed cauendum ne aliquando nimium exacta diſtinctio obſcuritatem pariat.

In citatione

In citatione autorum duo puncta, hoc eſt, nota membri ponenda ante ſcriptoris uerba hoc modo. Vergilius primo Georgicorum libro: Labor omnia uincit Improbus. Nam maior quies eſt, quàm ut ponatur figura inciſi: & minor, quàm ut character periodi ſit. Senſus nanq; relinquitur imperfectus, & aliud quidpiam expectatur. Eadem puncta ante ſic, uel ita in ſimilitudine ponuntur, ad hanc formam. Vt in arboribus robuſtiores ſunt partes Aquiloni oppoſitæ, quàm quæ Auſtrum, aut Zephyrum ſpectant: ita fortiores ac firmiores ſumus in his in quibus nos aut aduerſa fortuna, aut labor magnus exercuit. Ante ſimilitudines, ac interrogationes ponitur punctus.

DE NOTA INTERROGATIONIS.

INterrogationis nota pro orationis uehementia aliũ atq; alium locum ſortitur. Etenim eam quandoq; ad ſingula propè uerba, quandoq; ad finem ſolum periodi ponunt. Quomodo ſignari debeat interrogatio, ſequentia exempla demonſtrabunt. Terentius: Vbi quæram? ubi inueſtigẽ? quem perconter? qua inſiſtam uia? Idem: Quid igitur faciam? non eam? ne nunc quidem? Cice. pro Milone: Quid iam reſtat? quid habeo? quid dicam? quid faciam pro tuis in me meritis? Idem pro eodem: Hæc tanta uirtus ex hac urbe expelletur? exterminabitur? eijcietur? Fabius: Quid? Herculis acta non bene Piſandros? Quid? Nicandrum fruſtra ſequuti Macer, atq; Vergilius? Quid? Euphorionem tranſibimus? Plinius de terra: Quæ coacta generat? quæ ſponte fundit?

*quos odores ſaporesq́;? quos ſuccos? quos tactus? quos colores?*Plinius Iunior: *Quæ tanta grauitas? quæ tanta ſapiētia? quæ imò pigritia, arrogātia, ac potius amētia?* Idem: *Studes? an piſcaris? an uenaris? an ſimul omnia?*

DE NOTA VOCIS IMPERFECTAE.

IN *fine uerſus duo quandoq; puncta ponuntur indicantia uocem non eſſe abſolutam. Quæ tamen notæ ponendæ ſolum, quū id, cui annectuntur, poſsit eſſe uox perfecta.* Vt *ſi uelim in fine uerſus dictionis in uia ſyllabam primā ſcribere, pūcta adijcienda ſunt ſic in=, ne lectores præpoſitionē in eſſe arbitrentur.* In *uocabulo* Homerus *nihil huiuſmodi punctis opus eſt.* Siquidē *eius uerbi nulla ſyllaba perfectam facit dictionem.*

PERIODI VNIMEMBRES, *uel μονόκωλοι.*

PEriodi *à membrorum numero dicuntur unimembres uel μονόκωλοι, bimembres aut δίκωλοι, trimembres ſeu τρίκωλοι, quadrimembres, & quinq;, ſex, ſeptem, octo membrorum.*Periodi *unimembres hæ ſunt. Nibil tam alte natura conſtituit, quò uirtus non poſsit eniti. Omnis noſtra uis in animo & corpore ſita eſt. Harum utraque membris ſingulis, ac duobus inciſis continetur.*

PERIODI ΔΊΚΩΛΟΙ, VEL BIMEMBRES.

EQuidem *ego regnum uobis trado firmum, ſi boni eritis: ſin mali, imbecillum.* Non *enim de tyranno, ſed de ciue: non de domino, ſed de parente loquimur.*

Ante

Ante focum, ſi frigus erit: ſi meſſis, in umbrā. In fugā, fœda mors: in uictoria, glorioſa. Ego te conſilio opibus, & ſanguine iuui: tu me dolo, arte, & gladijs inuaſiſti. Poſteriores duæ periodi nominantur δίκωλοι, ἰσόκωλοι, & cola habentes antitheta, quia membris conſtent pugnantibus.

PERIODI TRIMEMBRES.

SVnt qui in rebus contrarijs parū ſibi conſtent: uoluptatē ſeueriſſime cōtemnant in dolore ſint molliores: gloriā negligant, frangātur infamia. Periodos ſenſum cōcludat: ſit aperta, ut intelligi queat: nō immodica: ut memoria cōtineri. Ex uerbis, fit comma: ex cōmatibus, colon: ex colis, periodos. Diligentia, in nautis: in gubernatoribus, prudentia: in remigibus, uirtus exquiritur. In Aegypto, Anubis: in cœlo, Sirius: apud inferos, Cerberus.

PERIODOS QVADRIMEMBRIS.

NOn enim furē, ſed raptorē: nō adulterū, ſed expugnatorē pudicitiæ: nō ſacrilegū, ſed hoſtē ſacrorū, religionumq́; non ſicarium, ſed crudeliſſimū carnificem ciuium, ſociorumq́; in ueſtrum iudiciū adduximus.

MEMBRORVM QVINQVE PERIODOS.

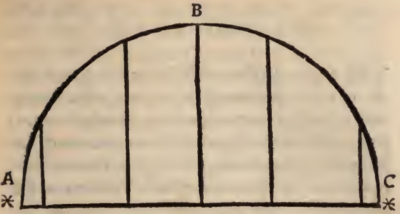
E Literis, ſyllaba fit: è ſyllabis, uerbū: è uerbis, cōma: è cōmatibus, colon: è colis periodos. Sex membrorū ſentētia erit, ſi addas: è periodis oratio. In Horoſcopo, ubi lunæ māſiones deſcribūtur, periodos una octo & uiginti membra habet: inciſa quinquagintaſex citra obſcuritatē. Proxima mēbris tribus cōſtat, inciſis uiginti.

IOACHIMI
FORTII RINGELBERGII Andouerpiani Sphæra.

Conſcripſimus breuiter aliquot de Sphæra præceptiones, quò facilius Inſtitutiones noſtras Aſtronomicas animi adhuc rudes capiant. Hic nihil omnino poſuimus, quod uideri difficile queat primum auſpicantibus. Siquidem pleriq; aiebant, libros treis, quos de mundo ædidimus, ab adoleſcentibus non percipi, niſi artis elementa aliunde didiciſſent.

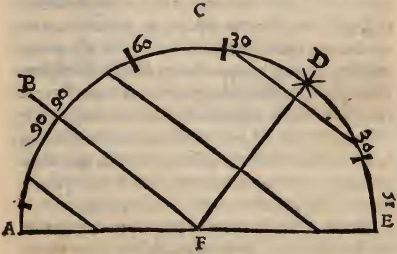
DESCRIPTIO SPHAERAE.

SPHAERA, *globus eſt mundi effigiẽ, circulosq́; cõtinens. Ideo de Sphæra Græci, & Latini autores principio ſcribunt, quod inter omnia artis iſtius inſtrumẽta, nullũ propius, aut apertius mundi naturam, formam, motum, circulos exprimat. Quanquam in ſphæris non inueniuntur orbes Saturni, Iouis, Martis, Solis, Lunæ: tamen illi, ſi commode fieri queat, imponi etiam poſſunt. Nam quanto ſphæra plures complectitur mundi parteis, tanto eſt perfectior. Sphæra duplex eſt. Recta ubi polus uterq; horizonta contingit: & obliqua, in qua alter mundi polus altero ſublimior eſt. Quæ ſic depingi poterunt.*

A C *horizon, finitor uel finiens eſt.* B *æquator & polus horizontis.* A *Auſtrinus mundi polus:* C *ar=ctous.*

SPHAERA OBLIQVA.

A E *horizon eſt.* B F *æquatuor.* C *polus hori zontis, ſiue uertex capitis.* D *polus arcticus.*

Par

DE ORBIBVS.

PArtes ſphæræ, ſiue mundi ſunt præter quatuor elementa, orbis decimus, ſiue extremus, orbis nonus, orbis octauus, qui & firmamentum, & cælum nuncupatur: deinde orbes ſeptem ſtellarum errantium, ſeu planetarum, Saturni, Iouis, Martis, Solis, Veneris, Mercurij, Lunæ. Cæterum æuo Ariſtotelis, Ciceronis, ac Plinij non plures quàm octo inuenti erant. Quorum ſupremus proprie dictus eſt cælum, à cælando, quod uarijs ſit cælatus rerum figuris. In eo ſunt omnes ſtellæ, præter ſeptem, quæ obliquo motu ſub ipſo feruntur. Sol terram, terra Lunam magnitudine uincit. Solis magnitudinem defectus Lunæ indicant. Nam ſi minor eſſet quàm terra, umbra in tantam creſceret amplitudinem, ut ſingulis menſibus per quinque aut ſex dies Lunam occultaret. Quum igitur certum ſit Solem eſſe maiorem terra, certum quoque eſt incredibilem eſſe diſtantiam, quæ ſidus facit tam paruum uideri. Rurſus certum eſt maximum naturæ miraculum tantam eſſe poſſe celeritatem ſideris, ut intra diei ſpatium uniuerſum orbem luſtret. Indidem alia admiratio exiſtit, qua ratione cælum, quod non minore interſtitio à Sole quàm à terra Sol abeſt, intra tempus idem circumagatur.

Decimus orbis quotidie ab exortu per meridiem in occaſum decurrit, & circulum abſoluit horis uiginti quatuor. Hoc motu extremus orbis alios omneis interiores ſecum quotidie circunducit. Proinde motus idem

etiam

etiam motus mundi cognominatur, quod eo omnia circumagantur, præter quatuor elementa. Orbes interiores motum habent obliquum & contrarium huic, ab occidente, per Auſtrum in Orientem. Quem non iiſdem temporum ſpacijs omnes abſoluunt. Nonus nanque orbis quadraginta nouem milium annorum intercapedine circuitum perficit: octauus ſeptem milium: Saturni orbis, annis tricenis: Iouis duodecim: Martis binis: Solis, Veneris, Mercurij ſingulis, Lunæ menſe.

AXES ET POLI.

Axis eſt dimetiens, circum quam orbis aliquis conuertitur. Licet in omnibus circulis demonſtrari poſſit axis, tamen tres ſolum axes ſunt, quibus in Aſtronomia utimur. Primus eſt axis mundi, qui eſt diametros mundi circum quàm ipſe decurrit. Huius duo fines dicuntur duo poli uel uertices mundi, quorum alter nobis conſpicuus à duabus arctis nominatur arcticus: alter huic oppoſitus ſub terra latens antarcticus uel auſtrinus. Secundus eſt axis ſigniferi circum quam ſignifer conuertitur, cuius poli à mundi polis uiginti tribus gradibus & quinquaginta minutis diſtant.

Tertius eſt axis horizontis, cuius duo ſunt poli, alter ſupra caput noſtrum, alter ſub pedibus noſtris ſupra caput antichthonum.

Deſcri

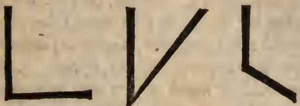
DESCRIPTIONES ALIQVOT *uocum, quibus & Geometræ & Aſtronomi utuntur.*

Qvatuor Geometriæ principia ſunt: punctus, linea, ſuperficies, corpus. Punctus magnitudinis principium eſt, quod in nullas diuidi parteis poteſt. Linea lõgitudo ſine latitudine. Vel, ut Græcis utar uerbis: γραμμή ἐστι μῆκος ἀπλατές. *Duplex eſt recta & curua. Linea recta, à puncto ad pũctum protractio breuiſsima eſt. Huius ſpecies ſunt: Axis, linea circa quã orbis uertitur: & diametros, recta linea figuram qua longiſsime patet ex æquo ſecans. Superficies latitudo citra profunditatem eſt. Hæc formas treis complectitur: concauam, planam, conuexam. Vnde etiam ſpecula in genera totidem diducuntur. Corpus latitudo cum profunditate. Circulus forma plana eſt, quæ una in orbẽ ambiente linea comprehenditur. Lineam circunductam, & ambitum circuli, &* περιφέρειαν *uulgo nominant. Circuli omnes in portiones duodecim diuiduntur, quæ ſigna uocantur. Signum deinde in triginta gradus. Gradus, in ſexaginta minuta. Minutum in ſexaginta ſecunda. Secundum in ſexaginta tertia, Sic deinceps uſq; ad decima. Item gradus alio nomine pars dicitur. Sic dicimus Solem eſſe in tertia parte Tauri, in quarta Leonis: id eſt, in tertio gradu Tauri, in quarto gradu Leonis. Centrum circuli uel globi medium eſt. Orbis à globo differt, quòd hic ſolidus, ille concauus ſit: huic una ſuperficies, illi duæ. Angulus eſt duarum linearum*

mutuus

mutuus contactus eſt. Triplex eſt angulus. Rectus, quãdo linea recta in rectam demiſſa, anguli utrinq; æquales ſunt. Acutus recto minor. Obtuſus recto maior, hoc modo:

Angulus rectus, acutus, obtuſus.

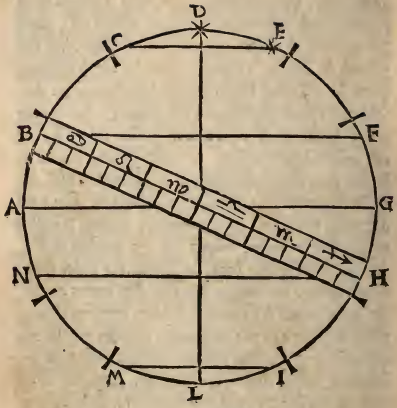

DE CIRCVLIS.

Circulorum ſphæræ duo ſunt genera. Maiores dicuntur, qui mundum ſecant in parteis æquales, uel quibus idem cum mundo eſt centrum. Minores, qui mundum non diuidunt in parteis æquas, uel quibus nõ idem centrum cum mundo eſt. Maiores ſeptem à Græcis traduntur: æquator, ſignifer, duo coluri, horizon, meridianus, lacteus. Aequator, aut æquinoctialis, eſt circulus, cuius partes omnes æquo ſpatio ab utroq; polo diſtant. Signifer, ſiue zodiacus eſt, uia ſeptem ſtellarum errantium, uel ſub quo ſeptem ſtellæ errantes feruntur. Huius latitudo duodecim continet gradus, quia tanta ferè planetarum à medio, ſiue à Solis ſemita euagatio eſt. Partes ſigniferi ſunt duodecim ſigna: Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo, Libra, Scorpio, Sagittarius, Capricornus, Aquarius, Piſces. Ex his oppoſita, ſiue diametro diſtãtia ſunt: Aries & Libra: Taurus & Scorpio: Gemini, & Sagittarius: Cancer & Capri-

cornus:Leo & Aquarius:Virgo & Piſces. Quãdo Sol eſt in Arietis initio, æquinoctium uernum habemus. In libræ, æquinoctium autumni. In Cancri, ſolſtitium, ſiue longißimum anni diẽ. In Capricorni, brumam, uel breuißimum anni diem. Quũ Sol mouetur ſub Ariete, Tauro ac Geminis, nobis & omnibus, qui citra torridam zonam ſunt uer eſt: quando ſub Cancro, Leone, Virgine, æſtas: ſub Libra, Scorpione, Sagittario, autumnus: ſub Capricorno, Aquario, Piſcibus, hyems. Coluri, duo ſunt circuli per mundi uertices ducti, quorum alter æquinoctia: alter brumam & ſolſtitium contingit. Ita dicuntur, quod ſint mutili, & imperfecti. Quoniã partes auſtrino polo uicinæ, nobis nunquam exoriuntur. Tametſi ſignifer, æquator, ac tropicus uterq; nullo tẽpore toti apparent: paulatim tamen aliæ atq; aliæ partes ſurſum nituntur: ſic ut intra horas uigintiquatuor circuitus perficiatur. Horizon eſt circulus, qui conſpectam mundi partem ab inconſpecta dirimit. Latine finientem & finitorem nominamus. Hic obliquus dicitur, ubi alter polus eſt altero ſublimior. Rectus ubi polus uterq; cernitur, ut ſub æquatore. Meridianus eſt circulus, qui per mundi ac horizontis polos ducitur: in quo Sol medios dies, mediasq; noctes efficit. Hi duo circuli finitor & meridianus mundum totum in parteis quatuor æquas diſſecant. Lacteus circulus eſt, qui cælo ſereno ſolus cernitur. Quatuor circuli minores ſunt: circulus arcticus, circulus antarcticus, tropicus æſtiuus & tropicus brumalis. Circulus arcticus eſt, quem deſcribit polus ſigniferi circa polum mundi arcticum. Circulus

antarcticus, quem deſcribit alter polus ſigniferi circa polum mundi auſtrinum. Tropicus æſtiuus eſt, quem Sol deſcribit ab oriente in occidentem ſolſtitio, ſiue lon giſsimo die æſtatis. Tropicus brumalis aut hybernus, quem Sol deſcribit bruma: id eſt, breuiſsimo anni die. Vterq; tropicus gradibus uiginti tribus & quinquagin ta ferè minutis abeſt ab æquatore. Eodem interſtitio cir culi arctici à polis diſtāt. Circulos ſphæræ omneis in formas duas diduximus, maiores ac minores. Eoſdē alio modo in genera tria diuidunt: παραλλήλους ſiue æqui diſtantes, obliquos, & per uertices ductos. Paralleli quinq; ſunt: æquator, tropici duo, & totidem arctici. Obliqui tres: ſignifer, horizon, lacteus. Per polos ducti, coluri duo, & meridianus. Paralleli ſunt omnes circuli, qui motu mundi deſcribuntur, ſed non omnibus utimur. Nulli in ſphæra circuli pinguntur, quorum non ſit ali-quis uſus, præter orbem lacteum. Signifer enim uiam de-monſtrat ſeptem ſtellarum errantium. Aequator diſtin guit æquinoctia. Tropici extremas metas Solis compre hendunt. Arctici zonas frigidas & periſcios. Coluri annum & ſigniferum in quatuor partes diuidunt. Ho-rizon & meridianus ad ortus ſignorum & ad Co ſmographiam pertinent. Ea quæ de circu-lorum, axium, polorumq; ratione di-cta ſunt apertius demonſtra-bit pictura ſphæræ, quæ ſequi-tur.

Linea D L *axis mundi uel ſperæ eſt.* D *Polus arcticus.* L *antarcticus, ſiue auſtrinus.* C E *circulus arcticus.* B F *tropicus Cancri, ſiue tropicus æſtiuus, uel tropicus ſolſtitialis, quæ tria idem ſunt.* A G *æquator, aut æquinoctialis.* N H *tropicus Capricorni, ſiue tropicus hybernus, uel tropicus brumalis, quæ tria quoq; idem ſunt.* B H *zodiacus, uel ſignifer.* M I *circulus antarcticus.*

IOACHIMI FORTII RINGELBERGII ANdouerpiani in tres libros Inſtitutionum Aſtronomicarum præfatio.

QVVM in ſtellarum cognitione, quæ ad aliarum artium perfectionem maximè neceſſaria eſt, non niſi barbaros quoſdã ſcriptores eſſe uideremus, tres libros de mundo ſiue de Inſtitutionibus Aſtronomicis ædidimus. In quorum primo, de toto mundo, in ſecundo de partibus, in tertio de circulis loquimur. Ordine naturali orbes ante circulos poſuimus, quod dignitate quadam partes circulis præſtent. Scripſerũt quoq; de aſtrorũ natura docti uiri, ſed qui parũ aut nihil profuerint iuuenibus. Plinius multa habet in libro ſecundo, uerum ea pertinent ſolum ad ſummam artis, & non niſi à doctiſsimis percipi queunt. Cicero ad ea ſæpe alludit, ſed artem non docet. Manilius carmine quædam ſcripſit ad Auguſtum Cæſarem, ſed quæ nõ intelligas, niſi artem aliunde didiceris. Higinius penè nihil præter fabulas habet, & ita deprauatus eſt negligẽtia typographorum, ut iam fermè perierit. Inter Græcos Proclus optime circulos docet, præterea nihil. Aratus ſolum ſcribit de ortu & occaſu ſtellarum in Græcia. Cæterum ſi quis artem didicerit, innumeros autores intelliget. Proclum de ſphæra totum capiet: bonam

partem Ciceronis, Plinij, Vergilij, Ouidij, Arati, Ariſtotelis, Ptolemæi, ac aliorum omnium, qui uel Græce uel Latine aut alia lingua his de rebus quicquam prodiderunt. Non *pauca uidi apud Germanos, Gallos,* I*talos, Hebræos, quæ multos ſanè ad hæc diſcenda allicere poſſint.* Null*as puto nationes eſſe in orbe, quæ non aliquid de cælo, Sole, Luna & mari, quorum adeo mirabilem curſum quotidie uident, cupiant perdiſcere.* Do*ctiſſimi quiq; oratores & poëtæ nonnihil ſemper de ſtellis ornatus & uarietatis gratia ſuis operibus inſerere conati ſunt, quos hi nec intelligere, nec alijs prælegere poßunt, qui paruum laborem fugientes iſta ignorant: nec quum ſcribere quicquam uolunt, audent harum rerum mentionem ullam facere.* Hi *ſunt qui tepidè laborantes, in rebus quæ exornant mentem, ſemper in ore hæc uerba habent, pluribus intentum minorem ad ſingula ſenſum eſſe. Qui ſi benè ſibi conſulere uelint, caueant bene ne ſeſe nimio labore conſumant etiam in rebus minimis, ſpretoq; decore immortalis animi ſequãtur pocula, luxus, fabulas, hiſce ſtudijs tranſigunt æuũ, & fallant tædium temporis monſtra hominum, qui non ſunt digni hominis uocabulo.* Pecudum *more nihil ſequantur niſi pabulum & turpißimas libidines, huc omnia conſilia referant, his duabus uoluptatibus inuigilent.* Diem *corporis alimento, noctem ſomno &* Veneri *dedant.* V*tinam uerbis exprimere poſſem ea quæ animo ipſo cogito, quantum ſplendoris, quantum lætitiæ hæc contemplatio mihi adferat, quantum ea mihi profuerit.* Nihil *me pertraxit ad altiora, niſi ſola*

cœle

cœleſtium rerum cognitio. Alios qui tantas res non capiunt, quorum cogitatio non latius uagatur, quàm in ædibus, ubi habitant, ſolum mouent, quæ exigua ſunt, illi magni faciunt humilia, & neſcio quàm autoritatem cũ ſumma grauitate captant uel apud unum puerum: me nihil huiuſmodi res mouere poſſunt, has nihili facio, eas res uulgares aſpernari didici, & longe arcere ab animo meo. Non *poteſt curare tam uilia, qui omni momento cœlum totum, oceanum totum, terram mente comprehendit.* Hæc *magna me docuerunt comtemnere parua, & aliquid magni quærendum eſſe. Alij anxie ſcire deſiderant quid agatur in proximis ædibus, & omnem uitam deterunt in augenda familia, in extruendis ædificijs, non uidentes quàm exiguam poſſideant partem terræ, quæ cum oceano toto non niſi centrum ac punctus mundi eſt. Alij literarum ſtudioſi uanis gaudent colloquijs, & laudem apud paucos uenantur, & ſui memoriam in illis reponunt, qui breui cum ipſis laudibus perituri ſint: me nihil delectat, niſi quod æternum eſt, niſi quod non unus aut alter, ſed uniuerſus orbis uideat, quod nulla uetuſtas delere poſſit, quod cum ætate augeatur, ea eſt ſtili laus, ad quam ſiderum cognitio mire conducit: excitat enim ad laborem, & uelut gemmis quibuſdam orationem illuſtrat, quando uarietatis cauſa, quæ in omnibus rebus grata eſt, ſtellarum mentionem facimus.* Qui *parua ſemper ante oculos habent, parua ſolum imitantur, & omnia magna exiſtimant, quia nihil maius uident.* De *cœlo non ſemel cogitant,*

oceani motus non mirantur, non perpendunt, quo modo una ſtella tam longe diſtans ſic poßit aquas ducere. Interdum per horam unam nunc Lunam & nubes, nũc Helicen, nunc Pleiades immoto corpore perſpicio, nũc admiror curſum mundi, uentos, fulmina, tonitrua: nunc gemitus ædo, doleoq́; tam breue tempus datum eſſe homini: tandem cogitans ante mortem etiam aliquid mihi agendum eſſe poſteritatis memoria dignum, aliquid efficiendum eſſe, quo ſignificare poßim futuris ſeculis aliquando me uixiſſe cum incredibili impetu ruo in labores. Sic cœlum excitat mentem meam, nec id ſolum quum ſub Ioue ipſum intueor, ſed etiam quum uel alios doceo naturam mundi, uel quum in cubiculo cogitabundus deambulo. Hoc dulci gaudio utinam per fata diu frui liceret. Multi forſitan iiſdem ſtudijs ſunt dediti, qui tantum gaudium non ſentiunt, ſed fortaſſe cœli motus & pulchritudo non ſimiliter illis impreſſa eſt ac mihi, qui eam ſemper in pectore ſeruo, qui per multos annos in ijs rebus uerſatus ſum. Id uere poßum dicere me hãc artem plus centies & quinquagies docuiſſe, nec eam dimittam quoad uiuam.

QVID INTER ASTRONOmiam Aſtrologiamq́; interſit.

MVndi naturam motumq́; tractaturus uelut è cælo terrã aſpiciens optimo iure admirari uideor, qđ in tã exigua ſphæra deſcribendũ cæteri inuenerint.

Plinius

Plinius formicas extollit, memorátque uermium induſtriam. Maro apes traditurus, duces ſtrenuos pollicetur, prælia, mores gentium populorumq́;. Tanquam magni aliquid in eo ſit, quod antiquitas omnis punctum ac centrum nuncupauit. Hic cœli uaſtitas aperitur. Hic ea luſtrabimus, quibus maius nihil excogitari queat. Hic contemptis terreni puncti anguſtijs, per aëra ſpatioſum, inter aureos ſoles, mutabilesq́; lunas, ac lucida ſidera mira animorum dulcedine uagabimur. Quem iſta non mouent, hunc ſtupidum uoco, indignum uita, ignauam molem, nihil differentem à cæteris animantibus. Exiſtimauere nonnulli haud ſanæ eſſe mentis uel ſemel animo hæc agitare. Verum hanc audaciam, tantarumq́; contextum rerum fortuna adiuuabit. Quo igitur à nominum ratione exordiar, inter Aſtrologiam Aſtronomiamq́; id intereſt, quòd hæc ſcrutetur ſtellarum ſitum, ortum, occaſum, defectiones, ſtationes & progreſſus: illa ex his omnibus res futuras præuideat. Vt quòd Cicero neminem cum Sirio ortum aqua interiturum ait, ad Aſtrologiæ coniectationem pertinet. Eodem ſpectant, quæ circa libri primi finem Lucanus perſcripſit, unde armorum rabies colligitur.

Vt Plin. lib. 2. cap. 1.

DE SPAERA.

Qvia plerique artis initio de ſphæra ſcribere conſueuerunt, hic quoque de ipſa nonnihil dicam: inde ſolum traditurus, quæ ad mundi intellectum pertinent. Ea tamen omnia, ad ſphæram referri poterunt, eſt

enim orbis effigies. Sphæra, globus eſt mundi effigiem circuloſq; continens. Quod Theodoſij finitio, qua autor bene, noſtri male uſi ſunt, haud exprimit. Nam quum deſcriptio id explicare proprie debet, de quo agitur, ea de mundi, circulorum, ſignorúmue natura planè nihil habet: ſed duntaxat ſphæram corpus eſſe ſolidum, cuius omnes in circuitu partes æquis à medio uel centro ſpatijs abſiſtant. Iſtiuſmodi finitio cuiuſque globi uel pilæ eſt: non huius organi, in quo ſtellæ, orbes, ac circuli pinguntur. Hanc noſtri operibus ſuis paßim præfigunt commendantq́;, quum tamen poſtea ſphæran gemina diuiſione diſtinguant in rectam & obliquam: in orbes lunæ, Mercurij, Veneris, ſolis, Martis, Iouis, quæ omnibus ſphæris non cõgruunt. Dubitare ſolet uulgus num etiam errantes ſtellas aliquas in ſphæra oporteat collocare: equidem optimam puto, quæ quàm plurimas orbis partes complectitur, eius nanq;, ut diximus ſimulacrum eſt. Archimedes uitream habebat, ubi ſponte ſol & luna in plagas diuerſas ferebantur. De qua Claudiani uerſus:

Iuppiter in paruo cum cerneret æthera uitro,
Riſit, & ad ſuperos talia dicta dedit:
Huccine mortalis progreſſa potentia curæ,
Iam meus in fragili luditur orbe labor.
Iura poli, rerumq́; fidem, legeſq́; deorum,
Ecce Syracuſius tranſtulit arte ſenex.
Incluſus uarijs famulatur ſpiritus aſtris,
Et uiuum certis motibus urget opus.
Percurrit proprium mentitus ſignifer annum,
Et ſimulata nouo Cynthia menſe redit.

Iamq; ſuum uoluens audax induſtria mundum
Gaudet, & humana ſidera mente regit.

Sphæra duplex eſt. Recta, ubi polus uterq; horizonta contingit. Vt in tractu longo Aphricæ ac Aſiæ, nuſquam in Europa. Obliqua, in qua alter altero ſublimior eſt: quẽadmodum apud Hiſpanos, Græcos, Scythas: breuiter apud omnes, qui ultra citraq; æquinoctium habitant. Nomen ſumptum eſt ab obliquo inceſſu ſiderum. Sol enim oblique per aëra fertur ab exortu in occaſum, & Tauri ſidus obliquo meatu per plagam auſtrinam decurrit. Eadem ratio reliquarum cœli partium. Vel, quo aliter eadem hæc deſcribam, mundum habere dicuntur rectum, ubi æquinoctialis ita diuidit finitorem, ut quaterni anguli recti atque æquales efficiantur. Obliquum, quibus æquator finientem ad angulos acutos obtuſosq; uel inæqualeis diſſecat. Vt ſphæram, ita & orbem, & mundum, & horizonta, & finitorem, & finientem, ſeu terminum uiſus rectum & obliquum appellamus. Sic Hiſpanos in orbe obliquo eſſe dicimus, finitorem aut mundum obliquum habere.

DE MVNDI AETERNITATE, de formarum mutatione, an plures mundi ſint, quæ mundi ſit forma, & quo differant ideæ notiones, imagines.

MVndum, cui à perfecta elegantia nomen dederunt Græci noſtriq;, quiq; circuitu ſuo ſe & cuncta

cuncta complectitur, alij dixerunt æternum eſſe, nunquam initium habuiſſe, neq; unquam habiturum finem. Alij conditum principio temporis. Alij orta omnia putant ex congerie quadam confuſa, quam ab hiando nominant chaos. Id uocabatur quædam rerum omnium ſine forma ulla confuſio, à Phyſicis materia prima. Fingunt nanq;, & cœlum & terram mixta fuiſſe, atque ex illis ſeparatis generatas eſſe, arbores, uolucres, feras, ac mortalium genus. De hoc Ouidius:

Ante mare & terras, & quod tegit omnia cœlum.
Vnus erat toto naturæ uultus in orbe,
Quem dixere chaos rudis indigeſtaq; moles.

Hanc congeriem diſcuſſam eſſe diſsipatamq; à Clementia Claudianus tradit. Eius uerba hæc:

Principio magni cuſtos Clementia mundi,
Quæ Iouis incoluit zonam, quæ temperat æthram
Frigoris & flammæ mediam, quæ maxima natu
Cœlicolum, nam prima chaos Clementia ſoluit
Congeriem miſerata rudem, uultuq; ſereno
Diſcuſsis tenebris in lucem ſecula fudit.

In mundo nihil interit, nihil exoritur, tantum rerum mutatur facies: ut in cera quæ alba in uiridem, uiridis in nigram tranſit, cui aliæ atq; aliæ imprimuntur effigies. Eiuſmodi & Ouidij ſententia eſt:

Nec ſpecies ſua cuique manet, rerumq; nouatrix
Ex alijs alias reparat natura figuras.
Nec perit in toto quicquam mihi credite mundo,
Sed uariat, faciemq; nouat. Naſciq; uocatur
Incipere eſſe aliud quàm quod fuit ante. Moriq;

Deſinere

Deſinere illud idem.

Eadem opinio Heracliti, *quam* Plato *uerbis his in* Cratylo *refert:* λέγει πȣ ἡράκλειτος, ὅτι πάντα χωρεῖ, καὶ οὐδὲν μένει. Καὶ ποταμοῦ ῥοῇ ἀπεικάζων τὰ ὄντα, λέγει, ὡς δὶς ἐς τὸν αὐτὸν ποταμὸν οὐκ ἂν ἐμβαίης. *Memorat Heraclitus, inquit, tranſire omnia, neq; quicquam permanere: fluuiorumq́; fluctibus rerum uiciſsitudinem comparans ait nemunem flumen idem ingredi bis poſſe, quod aſsidue prætereat.* Icciro *mundum* Plinius *ait rerum omnium certum eſſe, & ſimilem incerto.* Hinc *admiratio non parua proficiſcitur.* Quippe *ſi animo concipiamus, quot ab exordio mundi homines extiterint: quot interierint pace, bello, peſte, fateri debebimus uix ullam eſſe particulam terræ, lignorum, herbarum, frugum, quæ non crebro fuerit pars humani corporis.* Adeo *ut mirum uideatur, qua nam ratione, quando corpora reuiuiſcent, quiſque ſua habere poterit membra: quum res eadem, quæ tunc fortaſſe lignum erit aut herba, unius hominis fuerit auris, alterius oculus, tertij cor, quarti cerebrum ſiue pulmones.* Veruntamen *hæc naturalis ratio, quæ di uina ui ſemper eſt inferior.* Democritus *innumerabiles eſſe mundos exiſtimabat quaſi pilas alios extra alios.* Anaxarchus *diſcipulus, quum regi* Alexandro *id referret orbes eſſe innumeros,* Heu, *inquit, me miſerum, qui ne uno quidem potitus ſum.* Hoc *male habebat generoſum hominis animum, quod tanto labore, ne unius quidem mundi imperium eſſet conſequutus.* Nunc *cuiuſmodi orbis forma ſit, dicemus: quidq́; interſit inter ideas*

uel exem

uel exemplaria, notiones, ac imagines ſeu formas. Mun*dum habere globi figuram, imprimis uocabuli ſignificatio docet: orbem enim nominant.* Præter *eam, quod forma hæc perfectiſsima ſit, principio & fine carens.* Dein*de quod capaciſsima ſit.* Poſtremo, *quod alioqui cõuerti non poſſet. Cauſis igitur quatuor eius figuram demõſtramus: uocabulo, perfectione, capacitate, ac motu. Quod orbis dicatur, & abſolutiſsima forma ſit, quæ principio fineq́; careat: quod maxime ſit capax, & alio pacto in diuerſas plagas uolui non poſsit. Quintam cauſam adijcere licet, quod parte quacunq; medius cernatur. Oua enim resq́; aliæ medium duntaxat inter fines habent: orbis figura, quæ ijs caret, in quauis parte.* Mundi for*ma ac pulchritudo in deo & animis lucet expreſsior.* In *illis effigies elementorum, lapidum, arborum, animalium. Saturni, ſolis, lunæ & ſiderum reliquorum. Quæ rerum ſpecies in deo, ideæ & exemplaria: in animis rationes & notiones: in orbis materia, formæ atque imagines à* Platonicis *nominãtur. Claræ quidem in orbe ſiue rebus: clariores in animo (quis enim cognitionem lapidis lapidi præſtare negauerit?) in dei mente clariſsimæ.*

DE CONCENTV MVNDI, *& nouem* Muſis.

QVemadmodum ab aëre uirga percuſſo ſtrepitus *quidam audiri ſolet: ita ex uelociſsimo ſingularum orbis partium curſu, ſingulos ædi concentus uel ſonitus antiquitas putauit, quas muſas appellamus. Sunt igitur*

muſæ concentus, qui æduntur à circumactu ſiderum. Veteres tamen ex orbibus octo nouem finxerunt deas, quæ eius rei cauſa ſit aperiam. Tradidere ex horum circulorum motu nonum quendam alium concentum, qui ex reliquis conſtaret, effici: ſicut apud nos pueris octo canentibus, ubi præter ſingulorum uoces nonum quendam cõcentum ex omnibus habemus. Heſiodus Muſarum ordinem uerſibus tribus complectitur.

κλειώ τ᾽ εὐτέρπη τε θάλειά τε μελπομένη τε,
τερψιχόρη τ᾽ ἐρατώ τε πολυμνιά τ᾽ οὐρανίη τε
καλλιόπη θ᾽ ἣ δὲ προφερεστάτη ἐσθ᾽ ἁπασάων.

Prima ob rerum geſtarum quas canit, & gloriam & celebritatem Clio nuncupatur. Secunda ab oblectando, Euterpe. Tertia θάλεια, uel à laſciuia cantus, uel à uirendo germinandóq;, quod Veneris natura, Plinio autore, cuncta in terris generentur. Quarta Melpomene à canendo dicta. Quinta Terpſichore à delectandis choreis. Sexta Erato, uel ab amoribus canendis, uel quod Iouis ſidus benignum ac ſalutare ſit. Ouidius amatoriam appellat. Vilis, inquit, amatoriæ uilis mihi candida Clio. Septima Polymnia ab hymnorum multitudine. Octaua οὐρανία, à firmamenti uel cœli uertigine. Hic Latini ſcriptores nonnulli hallucinantur, qui hanc ſecundam aut tertiam eſſe exiſtimant, quum cœlum ſemper octauum ſit, ſupráq; orbem Saturni. Nonam à uocis ſuauitate atque dulcedine Calliopen dixere, ὠς καλλὼ ὄπα. κλειοῦς concentum Lunæ curſus efficiunt. Vnde Ouidius eam in uerſu, quem modo adſcripſimus à ſideris colore candidam nominat.

Euterpen

Euterpen Mercurij, Thalian Veneris, Melpomenen ſolis, Terpſicoren Martis, Erato Iouis, Saturni Polymniam, Vraniam cœli. Qui ex omnibus ijs conſtat, Calliope eſt. Hæc numine ſuo Orpheum uatem afflauit, Muſæum Vrania, Homerum Clio, Polymnia Pindarum, Erato Sappho, Melpomene Thamyram, Terpſichore Heſiodum, Thalcia Maronem, Naſonem Euterpe. Sunt & communia quædam muſarum uocabula. Camœnæ nuncupantur quaſi canentes amœnè. Heliconiades, ab Helicone βοιωτίας *monte. Parnaſides, à monte Parnaſo. Aonides, ab Aonijs montibus Bœotiæ. Cytheriades, à Cythero monte uel ſaltu. Pierides, à Pieria Bœotiæ monte, ubi ex Ioue & Mnemoſyne natæ ſunt. Pegaſides, à fonte, quem Pegaſus ungulæ ictu aperuit, unde itidem Hippocrenæ & Aganippides appellantur. Theſpiades, à Theſpijs oppido Bœotiæ. Libethrides à Magneſiæ fonte muſis ſacro. Pimpleiades, à fonte uel uico Macedoniæ. Caſtalides, à fonte Parnaſi Caſtalio. Theocritus:* Νύμφαι κασάλιδες παρνάσιον αἶπος ἔχοισαι. *Mnemoſynides, à matre Mnemoſyne. Quam ideo muſarum parentem uocant, quòd eruditio ſine memoriæ ui comparari nequeat. Olympiades, à monte Macedoniæ Olympo. Hæc de muſis.* *Ratio triplex redditur, quamobrem mundi ſonitum auditu non percipiamus. Prima, quod tanta eius magnitudo ſit, ut aurium anguſtiæ non capiant. Quemadmodum gentes, quæ Nili* καταράκτας *ſiue* καταδοῦπα *accolunt, ſenſu audiendi propter ſonitus magnitudinem carent. Secunda cauſa eſt, concentus ſuauitas incredibilis, qua aurium*

ſenſus ſopitus eſt. Tertia, quòd à natali die adſuefacti ſimus, ac ideo non audiamus. Sicut enim in ædibus horologia principio uicinos turbare ſolent, poſtea uix exaudiri: ita conſuetudine perpetua ſentiendi uim extingui putant.

DE MVNDI PRINCIPIIS, *mundum pendentem uolui in ſe, & quot eius ætates ſint.*

NVnc mundi rerumq́; principia, propter aßiduam de illis quæſtionem oſtendemus. Turpe ea neſcire eſt, quæ paßim uel pueris obuia ſunt. Principia ipſius eſſe dixerunt: Pythagoras, numeros: Epicurus, atomos: Diodorus anere, in quibus partes non ſunt: Aſclepiades oncos tumores: Geometræ fines: Democritus ideas: Thales aquam: Parmenides terram: Zenon Empedocles & Plato, ignem, aëra, aquam, terram. Ariſtotelici duo duntaxat memoriæ prodiderunt, materiam ac formam: quæ ſententia ſola in ſcholis probatur. Diſtant elementa & principia, quod hæc informia ſint, & non corrumpantur: illa formata & corrumpantur: hæc duo, illa quaterna ſint. Mundum pendentem uolui in ſeſe haud dubium eſt: licet opiniones uarias poëtarum turba recenſeat. Quid etenim molem tam uaſtam poßit comprehendere? Homerus, cui fingere iſtæc facile fuit, Atlantem habuiſſe columnas ait, quibus cœlum terramq́; ſuſtineret. Huius uerſus ex ὀδυσσείας principio adſcribam.

Ἄτλαντος θυγάτηρ ὀλοόφρονος, ὅσε θαλάσσης
πάσης βένθεα οἶδεν, ἔχει δέ τε κίονας αὐτὸς
Μακρὰς, αἱ γαῖάν τε καὶ οὐρανὸν ἀμφὶς ἔχουσι.

Idem de Hercule tradunt. Credo excogitatum ob eximiam animorum in uiris illis fortitudinem, qua cæteris mortalium antecellebant. Remotis igitur fabulis mundum pendentem uerti in ſe, neque Atlantis columnis figi, neque Herculis humeris contineri adfirmabimus. Quæ tamen de illis retuli, perdiſcenda, ut poëtas capere queamus. Quidam extra mundum uacuum eſſe, perq; id mundum ſuſtineri putant, nihil habentem ubi poſſit conſiſtere. Aetates eius ſex traduntur. Prima à parente primo uſque ad Noam nauigij memorabilis aduerſus aquarum uim fabricatorem. Beroſus autor eſt tempore illo gigantes in Aſiæ finibus immani fuiſſe corpore, qui contemptis & dijs & hominibus proxima quæque deuaſtabant, inter quos Noa erat cæteris tum iuſtior, tum humanior, & futurum exitium præuidens. Secunda ad Abrahamum, à quo pueros circuncidendi mos habuit initium. Is enim primus & ſibi & familiæ eodem, quo deus id præcepiſſet, die ἀκροβυστίαν præciderat. Tertia ad Dauid regem primum: ſiquidem antea iudices ſolum, & prophetas habebant. Quarta ad Iudææ in Babyloniam commigrationem. Quinta ad Chriſti aduentum. Sexta, quæ nunc agitur, ad mundi finem. Poëtæ uero ex mortalium uita multiformi ætates finxere quatuor, eaſq; metallis compararunt. Primam auream nominabant, quod moribus optimis Saturni ſeculo homines floruerint. Secundam argenteam, quoniam ſub Ioue ad uitia inclinare cœperunt. Tertiam æream, quam bella occuparũt. Quartam ferream, quod in ea à nullo crudelitatis genere mortales abſtinuerint. Has deſcripſerunt,

runt, in Agricultura Vergilius, *Ouidius primo de mutatione formarum uolumine , & Aratus in phænomenis. Aetatem utrobique quendam inter duas inſignes rerum mutationes , & quaſi commotiones peregrinas mundi ſtatum nuncupamus.*

QVAE MVNDI PARTES *dextræ ac ſiniſtræ uocentur.*

IN tota ſiderum contemplatione nihil eſſe conducibilius arbitror, quàm id, quod nunc abſoluemus, quæ mundi partes dextræ ac ſiniſtræ nuncupentur, quæ diſtinctio nuſquam ante tradita eſt, quod equidem ſciam. Hac in re triplex autorum ſententia eſt. Quippe aſtronomi partem mundi coam ſiniſtram , occiduam dexteram uocant. Plinius *de mundo in occaſum currente:* Semper illo in dexteram præcipiti. *Geographi contrà orientem dexterum appellant, occidentem ſiniſtrum. Poëtæ uero totum hemiſphærium ab æquatore ad aquilonem nominant dextrum, alterum ſiniſtrum. Proinde Lucanus Arabum, qui auxilio uenerunt Pompeio, umbras auſtrinas in arctoas ſiue noſtras repente mutatas eſſe memorat :* Ignotum uobis Arabes ueniſtis in orbem, Vmbras mirati nemorum non ire ſiniſtras. *Hos enim prius quàm egreſſi erant torridam zonam, umbræ ſequebantur, poſt egreßum præcedebant. Maro de zonis:* Quam circum extremæ dextra leuaq; trahuntur Cœrulea glacie concretæ atq; imbribus atris. *Et Ouidius:* Vtq; duæ

dextra cœlum totidemq; ſiniſtra, Parte ſecant zonæ, quinta eſt ardentior illis. Quo rem *expeditius memoria teneas, finge pectus uertere* Aſtronomos *ad meridiem, ubi uelociſsimus ſiderum curſus eſt, nam circa polum uix ſtellæ mouentur:* Geographos *ad polum, cuius altitudinem quærunt: poëtas ad occaſum.* Tum *facile cernas, quo cuiuſq; dextera ac leua tendat.*

Intonuit læuum

IOACHIMI

FORTII RINGELBERGII Andouerpiani Inſtitutionum Aſtronomicarum Liber ſecundus.

DE PARTIBVS MVNDI.

HACTENVS *ſphæræ mundiq; totius faciem oſtēdimus, ſine ulla partium diſtinctione.* De *his in præſentia diſſeremus, & quæ ſint, & in quas ferantur oras, & quanto temporis ſpatio circumagantur.* Partes *mundi decem orbes ac elementa quatuor ſunt.* Verum *antiquitas tantum octo eſſe arbitrabatur, ut ex* Ciceronis *ſecundo de diuinatione libro colligimus, ubi hæc ſunt uerba:* Docet ratio Mathematicorum, *quanta humilitate luna feratur terram penè contingens, quantum abſit à proxima* Mer

ma Mercurij ſtella, multo autem longius à Veneris: deinde alio interuallo diſtat à ſole, cuius lumine colluſtrari putatur. Reliqua uero tria interualla, infinita & immenſa: à ſole ad Martis, inde ad Iouis, ab eo ad Saturni ſtellam: inde ad cœlum ipſum, quod extremum atq; ultimum mundi eſt. Hic uides unum tantum cœlum eſſe, & quàm loquantur apte, qui Saturni aut Iouis aëra cœlum appellant. Arati interpres ſic parteis eaſdem refert:
Ἔχει γὰρ ὁ οὐρανὸς ἑπτὰ ζώνας οὐκ ἐπιφανούσας τοῦ ζωδιακοῦ, ὧν τὴν μὲν πρώτην ἔχει ὁ κρόνος. τὴν δὲ δευτέραν, ὁ ζεύς. τὴν δὲ τρίτην ὁ ἄρης. τὴν δὲ τετάρτην ὁ ἥλιος. τὴν δὲ πέμπτην, ἡ ἀφροδίτη. τὴν δὲ ἕκτην, ὁ ἑρμῆς. τὴν δὲ ἑβδόμην ἡ σελήνη. ὁ μὲν δὴ ζωδιακὸς κύκλος ἀνώτερός ἐστι πάντων.

Poſt Ciceronem orbes alij duo reperti ſunt, hoc modo. Viderunt longo temporis ſpatio, ac frequenti ſtellarum reditu, alijs eas motibus ferri, atque annis centenis ſidera inceſſu obliquo ab occaſu in exortum ſingulas ferè peragrare parteis. Deinde ſigna quoque eadem ab auſtro in aquilonem meare, ac rurſus in auſtrum digredi. Collegerunt itaque duos alios ſtellarum eſſe motus, ac orbes totidem, quando ſinguli orbes ſingulos ſolum meatus habere proprios poſſunt. Eosq; eſſe ſupra firmamenti locum, non infra, ijdem tradidere. Quoniam ſtellæ ab illis circumagi non poſſent, niſi illi ampliore ſpatio eas complecterentur. Sunt qui mundum in partes quinq; diſtribuant, terram, aquam, aëra, ignem æthereum & cœleſtem: poſteriorem ignem rurſus in erraticum & non erraticum. Alij inter quaterna elementa

mundum diuidunt. Quorũ primus ordo terram, aquam, aëra, ignem continet. Secundus lunam, quæ à Phyſicis ætherea terra dicitur, Mercurium, Venerem, ſolem. Tertius firmamentum, quod à firmitate terræ ſimile uidetur, Saturnum, Iouem, & Martem.

DE DECIMO ORBE.

DEcimus extremusq́; orbis ab exortu in occaſum ruit, curſumq́; peragit horis quatuor & uiginti. Eo impetu lunæ, ſolis, Martis, Saturni, cœliq́; ſidera intra diei noctisq́; ſpatium circumaguntur. Cauſa eadem lunæ globum, lunaq́; oceanum immenſam aquarum uim quotidie circum terram rapit. Axis huius dimetiens eſt, circum quam ipſe uel mundus uoluitur. Proclus: Ἄξων τοῦ κόσμου ἐστὶν ἡ διάμετρος αὐτοῦ, περὶ ἣν στρέφεται. Diſtare axem & diametrum conſtat, quod linea quæuis per orbis medium ducta dimetiens ſit: axis ſolum, circum quam uertitur. Eo ueteres finxerunt cœlum terramq́; contineri. Inde Cicero ait: Terra, quæ tranſiecto axe ſuſtinetur. Prudentius: Et ſciſſus axis cardinem mundi ruentis ſolucrit. Idem quoq; Lucanus ſentit, ubi fore ſedem Cæſari accommodam demonſtrat, inter æſtum auſtrinum & rigorem Aquilonis. Aetheris, immenſi, inquit, partem ſi preſſeris unam, Sentiet axis onus. Maiores ut in ſphæris quas nos conficimus, ita in mundo axem partes omneis connectere prodiderunt. Polum proprie in ambitu globi uocamus punctũ, qui æquo ſpatio ab omnibus circuli partibus, cuius polus dicitur, diſtat. Differt à centro, quod id in globi medio eſt, polus in circuitu. Hoc modo ſigniferi uerticem, punctum

in cœli

in cœli circumflexu eſſe dicimus, paribus undiq; interuallis ab orbe eo abſiſtens. Et *qui mundi polus eſt, eundem & æquatoris eſſe, tropicorum, arcticorumq; orbium.* Polis *à* πλέω, *uel uertendo inditum nomen eſt, quod circum illos mundi ſtructura uertatur.* Eadem *ratione* Vergilius *nuncupauit uertices:* Hic, inquit, uertex *nobis ſemper ſublimis, at illum ſub pedibus* Styx *atra uidet, manesq; profundi, hoc eſt, antichthones, quos è cœlo noſtro uelut in profundo aëre habitantes aſpicere uidemur.* Mundi *uertices duo ſunt, arcticus & auſtrinus, ſiue quod alteri oppoſitus ſit, antarcticus.* Dicti *ab* Ar*ctis, quæ circa hunc noſtrũ polum feruntur, unde & nos quoq; gentes arctoæ dicimur.* Alter *auſtrinus uocitatus, quod in ea regione ſit, unde Auſter uel* Notus *ſpirat.* Alij *ſigniferi ſunt ab his diſtãtes propè uicenis quaternis partibus.* Hoc *loco naturæ uis immenſa apparet.* Quippe *nulla admirabilior ſpecies, nulla pulchrior, quàm quod fabrica mũdi circũ metas ſemper eaſdẽ decurrat, quum nullũ uſquã ferrũ firmarit, qđ polos fulciat, cõtineátue motũ.*

DE NONO ORBE.

Nonus *orbis duos habet motus, alterum cõmunem cum decimo: alterum ab occidẽte in orientem, qui quadragintanouem miliũ annorum ſpatio perficitur.* Hu*ius axis mundi axem medium ſecat, & poli à polis mundi diſtant uigintitribus partibus minutiſq; quinquaginta.* Inter *axium fines periſcij & zonæ frigidæ ſunt.*

DE COELO.

F*irmamentum orbis octauus eſt, in quo omnes quas cernimus ſtellæ, præter ſeptem errantes cõtinentur.*

Veteres hunc eſſe extremum putabant, ſolumq́; perpetuo curſu ab ortu in occaſum ferri, atque ideo à firmitate & conſtantia motus firmamentum uocauerunt. Cœlum maiores à cælando dixerunt, quòd uarijs ſit cælatum rerum figuris. Quinetiam nonnulli exiſtimauerunt orbium attritu aſsiduo particulas quaſdam, & rerum omnium ſemina decidere: è quibus plerunq; in deſcenſu confuſis, monſtra ac prodigioſæ animantium formæ naſcantur. Aut à concauitate, κοιλὸν enim Græcis concauum eſt. Porrò cœli uox res duas ſignat. Creberrime octauum orbem, in quo fixæ ſtellæ ſunt. Sic Cicero ait: A Saturno ad cœlum ipſum, quod extremum atque ultimum mundi eſt. Nonnunquam aëra: hoc pacto & uolucres cœli, & ſerenum cœlum dicimus. Plinius: Nanque & hoc cœlum appellauere maiores quod alio nomine aëra, omne quod inani ſimile uitalem hunc ſpiritum fundit. Diogenes Laërtius cœlum ait σφαῖραν uolubilem eſſe, & tectum immenſum. Id tres habet motus, primum ab oriente in occidentem, ſecundum à nono orbe ab occaſu in ortum, tertium proprium, quem acceſsus receſſusq́; motum, aut trepidationis nuncupant. Hic ab æquinoctiorum notis in orbe octauo, circum æquinoctia noni fit. Dimetiens circuli parui, quem æquinoctiorum interualla deſcribunt, partium ferè nouem eſt, minor ſigniferi latitudine, quæ duodenas cõtinet. Circuitus iſte ſtellas ab auſtro in aquilonem, atque à ſeptentrionibus in meridiem pertrahit. Motus primus uicenis quaternis horis perficitur: ſecundus annorum quadraginta nouem milium ſpatio; tertius ſeptem milium. Tametſi hic cœ-

lum depingitur, de ſignifero tamen nihil, niſi inter circulos ſcripturus ſum.

SIDERVM FIXORVM DESCRIPTIO.

QVatuor ſtellarum genera ſunt. Fixæ quæ in cælo hærent, ita dictæ quod ſemper ſeruēt eandem inter ſe diſtantiam. Hæ à Græcis nūcupantur ἀπλανεῖς. Arati interpres: οἱ ἀπλανεῖς ὁμοίως ἕλκονται. Iterū: οἱ δὲ ἄλλοι πέντε πλάνητες ἀναμεμιγμένως δινεύονται, οὐκ ὄντες ὅμοιοι τοῖς προτέροις ἀπλανέσι. Erraticæ ſunt ſeptem ſtellæ, quæ ſub cælo feruntur. Deciduæ ſunt, quas nocte uidemus decidere, quum per nubem incenſam flamma diſcurrit. Crinitæ ſtellæ ſunt incendia magna hærentia in aëre, quas Græci à coma cometas uocant. Stellas fixas nonnulli in arctoas, ſigniferi, atq; auſtrinas diuidūt, ſed hi plures, quàm huius inſtituti eſt, enumerant. Proinde hic fructum magis, quàm multitudinem ſpectare uolumus: eaq; ſolum tradere, quæ in Poëtarum libris nuſquam non ſunt obuia. Naturæ ductu ab aquilone in Auſtrum progrediemur. Helice maior urſa eſt: Cynoſura minor, quæ in multis Europæ partibus non occidunt. Maiorem Græci in mari obſeruant, quod ſtellas habeat inſigniores: Phœnices minorem, quoniam ipſa propior polo ſit, minuſq; moueatur. Quod ita Aratus prodidit:

Οἳ τὴν μὲν, κυνόσουραν ἐπίκλησιν καλέουσι,
Τὴν δ᾽ ἑτέρην ἑλίκην, ἑλίκῃ γε μὲν ἄνδρες ἀχαιοὶ
Εἰν ἁλὶ τεκμαίρονται ἵνα χρὴ νῆας ἀγινεῖν.
Τῇ δ᾽ ἄρα φοίνικες πίσυνοι περόωσι θάλασσαν.

Ea de cauſa Homerus Græcis inde nomen dedit, cuius hæc uerba in primo Iliados libro: τὴν μὲν γὰρ σὺν νηὶ θοῇ ἑλίκωπες ἀχαιοὶ ἐς χρύσην πέμπουσιν.

Septẽtriones Septentriones ſtellæ ſeptem ſunt in Helice ſiue Cynoſura. Vnde Vergilius: Arcturũ, Pleiadasq́; , Hyadas, geminosq́; Triones. Et Victruuius: Quæ ſtella elucet circum caput maioris Septentrionis. Sæpius id nomen Helicæ ſoli, ob ſideris magnitudinem tribuitur. Plinius: Booten, qui ſequitur Septentriones. Hos uulgus etiam

Plauſtrum. Plauſtrum ab equorũ, rotarumq́; ſpecie nominat. Stellã

Polus. extremam, quæ in Cynoſuræ cauda eſt, nautæ polũ nuncupant, quod proxima ſit axi. Abeſt tamen à uertice uero quatuor propè partibus, ſic ut axis cũ termino cau-

Bootes. dæ efficiat triangulum. Bootes ſidus eſt, quod Helicen, ſiue maiorem urſam ſequitur. Alio nomine Arctophy-

Arcturus. lax dictus, & cuſtos Erimanthidos urſæ. Arcturus ſtella magna inter Bootæ pedes eſt. Hanc urſæ caudam dixeris, unde & uocis ratio ſumpta. Vergilius: Sub ipſum Arcturũ tenui ſat erit ſuſpendere ſulco, hoc eſt, ſub Arcturi exortum matutinum. Lucidum ſidus leuo Heniochi humero inſidens Capra nuncupatur Olenĩa, ab Oleno Arcadiæ urbe, ubi ipſam eſſe nutritan arbitrantur.

Hœdi. Ouidius: Naſcitur Oleniæ ſignũ pluuiale Capellæ. Hœdi duæ ſtellæ in Aurigæ, uel Erichthonij manu ſiniſtra ſunt, de quorum exortu pleriq; ſcripſere. Circa Cycnũ

Pegaſus. alatus equus, quem Pegaſum uocant. Hũc Ouidius è ſanguine, qui ab exciſo Meduſæ capite defluxit, genitum eſſe ait, in Faſtis. Creditur hic cæſæ grauido ceruice Meduſæ Sanguine reſperſis proſiluiſſe comis. Eundem & uolu

uolucrem fuiſſe idem teſtatur:Huic ſupra nubes & ſubter ſidera lapſo Cælum pro terra,pro pede penna fuit. Ipſumq́; inter ſidera relatū eſſe refert:Iamq́; indignāti noua frena receperat ore, Quum leuis Aonias ungula fecit aquas. Nunc fruitur cælo quod pennis ante petebat, Et nitidis ſtellis quinque decemq́; micat. Pleiades, Pleiades.
ſtellæ ſeptem in dorſo Tauri, ſeptimam tamen uix cernimus. De his Germanicus Cæſar in Arati interpretatione:Septem traduntur numero, ſed carpitur una Deficiente oculo diſtinguere corpora parua. Nomen habent ἀπὸ τοῦ πλεῖν, *hoc eſt, nauigando, quod ortu ſuo nauigationis tempus oſtendant. Hæ uerno tempore exoriuntur, & autumno occidunt. Vocantur & Atlantides,quod ſeptem Atlantis filiæ ſint, inter quas eſt Maia Mercurij mater.Vergilius: Multi ante occaſum Maiæ cœpere. Vergiliæ quoque uocitatæ ſunt,* Vergiliæ.
quod uere oriantur.Pleiades ergo, Atlantides aut Vergiliæ ſeptem ſtellæ in Tauri dorſo ſunt.Hyades, ſtellæ Hyades.
quinque in ſigni eiuſdem capite, ita dictæ, quod non ſine pluuia exoriantur. Eaſdem Plinius Succulas uocat,his uerbis : Qualiter in ſucculis ſentimus accidere, Succulæ.
quas Græci ob id pluuio nomine Hyadas appellant. De utroque ſidere, atque alijs modo dictis Homerus in Iliade:

Πληιάδας θ' ὑάδας τε τότε σθένος ὠρίωνος.
Ἄρκτον θ' ἣν καὶ ἅμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν.
Ἥ τ' αὐτοῦ στρέφεται, καί τ' ὠρίωνα δοκεύει.
Οἴη δ' ἄμμορός ἐστι λοετρῶν ὠκεανοῖο.

Idem in Odyſſea:

Αὐτὰρ

Αὐτὰρ ὁ πηδαλίῳ ἰθύνετο τεχνηέντως
ἥμενος, οὐδέ οἱ ὕπνος ἐπὶ βλεφάροισιν ἔπιπτε,
Πληϊάδας δ' ἐσορῶντι καὶ ὀψὲ δύοντα βοώτην,
Ἀρκτόν θ' ἣν καὶ ἄμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν.

Stellæ arctoæ ægre occidunt, auſtrinæ ægre oriuntur, idcirco ait: ὀψὲ δύοντα βοώτην. *Vergilius:*Pleiadas, Hyadas, claramq; Lycaonis Arcton. *Sub pedibus* Leporem *habet* Orion,*appellatus ita, quod ex urina* Iouis,Neptuni, *ac* Mercurij *ſit genitus.*

Sirius. *Sirius ingens ſidus eſt,in ore maioris canis,unde,& Canicula uulgo dici conſueuit.Cernitur in ſpeculo etiam medio die, impoſito aquis contra ſolem.*Hæc *ſtella, quum horis matutinis exoritur, ſolis calorem mire adauget.* Eo *tempore* Eteſiæ *ad dierum quadraginta ſpacium ſpirare dicuntur,ut flatus æſtum utrunq; leniat.* Ideo *à ſiccitate nomen dedere.* Quidam *falſò putant eandem ſtellam* Caniculam *&* Canem *minorem dici, decepti fortaſſe nominum ſimilitudine.* Quò *igitur ſideris naturam & locum inter ſtellas uicinas apertius* cognoſcamus, *Arati de eo uerſus adnotabimus:*

Ποσσὶν δ' ὠρίωνος ὑπ' ἀμφοτέροισι λαγωὸς
Ἔμμενες ἤματα πάντα διώκεται,αὐτὰρ ὅ γ' αἰεὶ
Σείριος ἐξόπιθεν φέρεται μετιόντι ἐοικὼς,
Καὶ οἱ ἐπαντέλλει. καί μιν κατιόντα διώκει.

De *eodem apud interpretem Arati legimus:*
Νοτιώτερός ἐστιν ὁ κύων ὁ σείριος καλούμενος. ὃν ὠρίωνος κύνα λέγουσι κατ' ἐπίκλησιν. ὥς φησιν ὅμηρος. ὅντε κύν' ὠρίωνος ἐπίκλησιν καλέουσιν.
Et Varro *in libris de* Agricultura *ſcripſit à ſolſtitio*

ad Ca

ad Caniculam dies quadraginta eſſe: ubi certum eſt eũ de Sirio, non de Cane minore loqui. Procyon ſiue Anticanis Canis minor eſt, ſic nominatus, quod ante Sirium oriatur. Cicer. Anticanem Procyon Graio, qui nomine fertur. Canopus, ſidus eſt in ſummo Argus gubernaculo. Hic errorem inſignem apud Pliniũ ac Proclum, qui lectorem remorari ſolet, oſtendemus. Plinij uerba hæc ſunt: Canopus, à Rhodo abſconditur, magisq; Alexandriæ. Proclus circa libri finem, quem de ſphæra cõſcripſit: ὁ δὲ ἐν ἄκρῳ τῷ πηδαλίῳ τῆς ἀργοῦς κείμενος λαμπρὸς ἀστὴρ, κάνωβος ὀνομάζεται. οὗτος μὲν ἐμ ῥόδῳ μόλις θεώρητός ἐστιν, ἢ παντελῶς ἀφ' ὑψηλῶν τόπων ὁρατός. ἐν ἀλεξανδρείᾳ δὲ ἐστὶ παντελῶς ἀφανής. σχεδὸν γὰρ τέταρτον μέρος ζωδίου ἀπὸ τοῦ ὁρίζοντος μετεωρισμένος φαίνεται. *Canopum in Rhodo ægre conſpici ait, & Alexandriæ non cerni. Equidem Plinium atq; Proclũ eruditiores fuiſſe ſcio, quàm ut tam humili in re erraſſe cenſeantur. Sed uel mathematici cuiuſpiam autoritatem ſequuti ſunt, quemadmodum Solinus circa operis initium de horoſcopo Romano, ubi Veneris ſidus ſoli fuiſſe aduerſum ait: uel ipſi negotio non ſatis perſpecto, & cogitatione grauiore impediti, hæc prodidere. Error manifeſtus eſt. Nam ſidera omnia auſtrina, inter quæ Canopum numerant, cõmodius Alexandriæ, quàm in Rhodo inſula cernuntur, Alexandria nanq; in auſtrum magis quàm Rhodos procedit. Nemo tamen leuitate tanta ſit, ut autores iſthæc ignoraſſe exiſtimet, maiora non ignorauerunt. Nos quoq; nonnunquam in ædendo nomine*

Procyon.

Canopus.

mine noſtro, aliud agentes erramus, neq; ob id neſcire dicimur. Quid quod in Plinio multa leguntur, quæ caſtigatorum inſcitia atq; audacia deprauata ſunt? Meo equidem iudicio emendatiſsimū opus prodiret, ſi quiſq; quod ſuæ profeſsionis eſt, reſtitueret. Quotieſcunq; æditur Plinius nouæ caſtigationis titulum præfixū habet. Veruntamen ſecundi uoluminis octauo capite ſcriptum eſt: Signiferi autem ambitum peragit tricenis & duodequinquagenis diebus. Item nono: Ideo & inæquali lumine aſpici, quia ex aduerſo demum plena, reliquis diebus tantum ex ſe terris oſtendat, quantum ex Sole ipſa concipiat. Et decimoſexto: Sol Arietis uiceſima nona, atq; alia permulta. Quum legendum ſit trecenis, non tantum ex ſe, & decima nona.

DE TRIPLICI CAELESTIVM ſiderum ortu ac occaſu.

Siderum horum poëtæ exortum triplicem fecerunt. Matutinum, quem Græci κοσμικόν uocant, quando ſidus mane cum ſole oritur. De quo Vergilius: Candidus auratis aperit cum cornibus annum Taurus, & aduerſo cedens canis occidit aſtro. Heſiodus in opere cui titulus, ἔργα καὶ ἡμέραι de Arcturi emerſu:

Εὖτ' ἂν δ' ὠρίων καὶ σείριος ἐς μέσον ἔλθῃ
Οὐρανόν, ἀρκτοῦρον δ' ἐσίδῃ ῥοδοδάκτυλος ἠώς.
Ω πέρση, τότε πάντας ἀπόδρεπε οἴκαδε βότρυς.

Veſpertinum, ſiue χρονικόν, quom ſtella ueſperi ſole occidente exoritur. Velut apud Ouidiū uidere eſt: Quatuor autumnos Pleias orta facit. Vbi per quatuor Vergiliarum reditus annos totidem intelligit. Et heliacum,

quādo

quando ἄστρον poſt Solis tranſitum, tanto ab eo ſpatio abeſt, ut cerni poßit. De hoc ortu Vergilius. Cnoſiaq́; ardentis decedat ſtella Coronæ. Triplicem quoq; occaſum cognominibus iiſdem deſcribũt. Matutinum, quom ſtellæ ſolis ortu occidũt. Vergilius: Ante tibi eoæ Atlãtides abſcondantur, Debita quàm ſulcis committas ſemina. Iterum: Multi ante occaſum Maiæ cœpere: ſed illos Expectata ſeges uanis eluſit ariſtis. Veſpertinũ, quãdo ueſperi cũ ſole abeunt, quẽadmodũ tẽpore uerno Atlãtides. Deniq; Heliacũ, quom propter ſolis acceßum ſidus uideri deſinit. Hoc modo Arietis ſignũ circa uernũ æquinoctiũ occidit: Libræ autumno: Cãcri, ſolſtitio: bruma Capricorni. Nõ omnia ſigna, quæ ſimul oriũtur, etiã ſimul occidũt, propter horizontis obliquitatem.

QVO DISTENT ASTRVM, *Signum, Sidus, & Stella.*

QVod ἄστρον Græci, nos ſidus & ſignũ uocamus. Nihilq́; eſt aliud aſtrum, ſidus uel ſignum, quàm animalium aliarúmue rerum in cælo effigies, ex pluribus conſtans ſtellis. Stella ſingularis eſt. Ad eundem modum Græci: ἀστὴρ ἄστρου διαφέρει, ὁ μὲν ἀστὴρ ἑνὸς ἐστι, τὸ δὲ ἄστρον ἐκ πολλῶν συνέστηκεν. Vt Aſtræa, Scorpio, Helice, Argo proprie aſtra, ſigna, aut ſydera dicenda. At Arcturus, Hœdi, Sirius, Canopus, & planetæ ſtellæ nõ ſidera uocantur. Verum ſermonis ornatioris, & tædij leuandi cauſa, ueteres crebro, licet minus proprie, ſideris nomen pro ſtella poſuere.

QVID SIT STELLARVM LON *gitudo, latitudo, & declinatio.*

Stella

STellarũ tũ fixarũ tũ errãtiũ lõgitudo, earũ;ab Arietis initio diſtãtia eſt. Vt partiũ quinquaginta duarũ interuallũ, Vergiliarũ longitudo dicitur, eæ enim ſeculo noſtro in Tauri parte uigeſimaſecũda ſunt. Latitudo à zodiaci medio diſceſſus eſt. Hic duplex arctous auſtrinusq;. Declinatio ſtellarum, diſtantia ab æquatore. Hæc quoq; duplex, auſtrina & arctoa. Terrarum uerò aut urbium longitudo, earum diſtantia eſt à Fortunatis inſulis. Latitudo eſt diſtantia loci ab æquinoctio ſeu æquatore, uel axis ab horizonte. Vt Capræ polum Arctoũ ſpectantis longitudinem eſſe dicimus partium circiter ſeptuaginta: latitudinem tricenum: declinationem quinquaginta. Et Crateris eſſe longitudinem partium centum ſeptuaginta: unde uiginti latitudinem : declinationem quindecim. Smyrnæ longitudo gradibus ſeptẽ atq; quinquaginta conſtat: latitudo triginta ſex. Hæc de cælo eiusq; ſideribus.

DE STELLIS ERRATICIS.

ANtequam planetarum motus aggrediar, quædam in uniuerſum de illis dicẽda. Saturni ſtella φαίνωρ nuncupatur, ut Cicero autor eſt: Iouis φαέθωρ. Martem ab ardore ϖυρόεντα dicunt, Gradiuum quum ſæuit, & Quirinum quom tranquillus eſt. Inde Romani, quod gens Martia atque bellicoſa ſit, Quirites dicti. Vel, ut alijs placet, nomen à Romulo acceperunt, qui itidem Quirinus uocitatus eſt ab haſta, quæ Sabinorũ lingua quiris nominatur: qua crebrò utebatur. Medium nomen Lucanus circa primi libri finem uſurpat. Quid tantum, inquit, Gradiue paras? Veneris ſtella à Græcis φωσφο

φωσφόρος & ἕσπερος, à noſtris Lucifer ac ueſper uel Veſperugo nuncupatur. Plautus: Neq; Veſperugo, neq; Vergiliæ occidunt. Mercurius, ϛίλϐων & Cyllenius. Poſteriore, eodem loco Lucanus uſus eſt: Motuq; celer Cyllenius hæret. Prius à radiando ſiue coruſcādo ſumptum. Platonici Planetas metallis cōparant. Tribuūt enim ſoli aurum, Lunæ argentum, Saturno plumbum, Ioui ἤλεκτρον, Marti ferrum, Veneri ὀρείχαλκον, Mercurio ſtannum. At enim qui paßim de metallorum Metamorphoſi ſcribunt, plumbum Saturnum nuncupant: ſtannum Iouem: ferrum Martem: aurum Solem: æs Venerem: uiuum argentum Mercurium: argentū Lunam. Arabes Soli, cerebrum, & cor adſcribunt, Lunæ ſtomachum, Saturno ſplenem, Ioui hepar, Marti ſanguinē, Veneri renes & genitale ſemē, Mercurio, linguam & os. Color Saturno candidus, Ioui clarus, quod inter ſtellæ ſuperioris rigorē ardoremq; inferioris medius feratur: Marti igneus, Lucifero candens, Veſperi refulgēs, Mercurio radians, unde & ϛίλϐοντα appellauerūt: Lunæ blandus, Soli, quum oritur ardēs, poſtea radians. Deniq; Saturni Martiſq; ſtellæ pernicioſæ dicūtur: Iouis ac Veneris, ſalutares: naturæ utriuſq; Sol, Mercurius, Luna. Septem homini munera à planetis totidem tribui ſeu roborari uidentur: contemplationis acumē, gubernandi poteſtas, animi robur, claritas ſenſuū, amoris ardor, interpretandi ſubtilitas, fœcunditas generandi. Contemplationis donum, Saturnus miniſtrat: imperandi potentiā, Iuppiter: magnitudinē animi, Mars: Sol, ſenſuum opinioniſq; claritatem: amorē, Venus inſpirat: pronuntiandi & in-

terpretandi ſolertiam, Mercurius adiuuat: generationis officium, Luna. Tres in mundo globi ſunt omnibus gentibus conſpicui, Sol, Luna, terra. Sol diſtinguit tẽpora, Luna ducit aquas, terra continet mortalium genus.

DE MOTV PLANETARVM.

Stellæ errantes quotidie cum mundo uertuntur ab ortu in occaſum, præter quem motum alium habent aduerſum huic per duodecim ſigna, quẽ Saturnus perficit annis triginta, Iuppiter annis duodecim, Mars duobus: Sol, Venus, Mercurius ſingulis, Luna menſe. Quo pacto eædem ſtellæ in diuerſas mundi plagas ferantur, quo modo Solis ſidus curſum peragat quotidie ab ortu in occaſum, & quotannis ab occaſu in exortum hac ſimilitudine poterit demonſtrari. Si in rota inter axem & circuitum formicæ ſeptem per totidem circulos moueantur à dextra manu per ſuperiorem partem ad manum ſiniſtram, uoluaturq; rota à leuo latere in dexterum, neceſſe erit eas cõtra rotæ uerſationem incedere, & illam quæ proximum centrum habuerit, ocyus motum abſoluere: quæq; extremum orbem rotæ peraget, etiam ſi æque celeriter ambulet, propter magnitudinem circuli multò tardius perficere curſum. Communis autorum ſententia eſt ſtellas orbibus infixas eſſe, & nõ niſi cum illis uerti, quam nec probare, nec refutare audeã. Etenim quum aër ille, per quem ſol incedit, tenuior eſſe appareat, quàm iſte qui infra Lunam eſt, mirum uideatur ſic ſtellam in orbe fixam eſſe, ut nodus eſt in ligno: mirũ item Solis, Lunæ, Veneris ſidera moueri nõ poſſe, niſi una cum orbe in quo hærent. Fortaſſe nõ abſurdũ

foret

ſoret dicere, ſtellas ita circuire mundum ut nos per terram circũfuſum ſecantes aëra incedimus. Cæterum ſiue planetæ ſoli, ſiue cũ orbibus moueantur, quando utrũq; incertum eſt, haud magno conatu ſeu temporis diſpendio reor indagandum. Id unũ conſtat & Solem & Lunam incredibili celeritate intra quatuor & uiginti horas ambire terram: ac motu contrario Solem anno, Lunam menſe ſignorum zonam percurrere, hoc oculis noſtris nos uidemus. Orbes cũ mũdo in occaſum uolui facilius crediderim: eoſdẽ cũ ſtellis niti in exortũ, dubiũ magis. Duos Solis motus hunc in modũ Ouidius docet:

Ardua prima uia eſt, & qua uix mane recentes
Enituntur equi: medio eſt altiſſima cælo,
Vnde mare & terras ipſi mihi ſæpe uidere
Fit timor, & pauida trepidat formidine pectus.
Vltima prona uia eſt, & egent moderamine certo,
Tunc etiam quæ me ſubiectis excipit undis
Ne ferar in præceps Thetis ſolet ipſa uereri.

Mox de altero:

Nitor in aduerſum, nec me qui cætera uincit
Impetus, & rapido contrarius euehor orbi.

Hic uides ſolẽ nõ retroire, ſed cõſtanti inceſſu aduerſus orbis extremi celeritatẽ niti. Hoc loco poëta motus duos deſcripſit, quorum prior quotidie perficitur, poſterior anni ſpatio, hoc eſt, dierũ tercentũ ſexagintaquinq; & quadrãtis unius. Quia ſolus cernitur Sol dictus eſt. Homerus eum cuncta intueri atq; audire adfirmat

Ἠέλιός θ᾽ ὃς πάντα ἐφορᾷς, καὶ πάντ᾽ ἐπακούεις.

Hanc lucem ideo nubila magna temporis intercapedine

condunt, ne ſideris pulcherrimi, quemadmodum & rerum aliarum, ex uſu aſsiduo ſatietas ſit. In Sole tria cernuntur: *radius ſingulis oculis propius: lumen per aëra fuſum, ac omnibus cõmune: & lux, quæ lumini præeſt, atq; in ſtella ipſa conſpicitur. Solem medio ſpatio inter cælum terramq; ferri Ouidij uerſus memoriæ prodidērũt: Altius egreſsus cœleſtia ſigna cremabis, Inferius terras, medio tutiſsimus ibis. Voluit nanq; rerum parens deus, ignem hunc non inter ſidera, elementorúmue mutabilem materiam, ſed per aëra inanem, ubi nihil adurere poſſit uagari. Stellæ tamen aliquot utrinq; uicinæ quandoq; uruntur, unde & exuſtas conſuetudo appellat. Sol ab oriente in occidentem celerrime rapitur alterutro æquinoctio: tardiſsime, ſolſtitio brumaq;. Quanto enim ſtellæ polis uiciniores ſunt, tanto tardius mundi circuitu feruntur. Circa axem enim & motus & circulos æquidiſtantes aſsidue minui neceſſe eſt: & ſtellas arctoas uix aut tarde moueri. Manifeſtũ eſt ergo, quo Saturni, Iouis, Soliſq; ſidera uerticibus propiora ſint eo ſegnius ipſa in oras occiduas decurrere. Nazianzenus Solem menti diuinæ comparat, his uerbis:* τοῦτο ἐν αἰσθητοῖς ἥλιος, ὅπερ ἐν νοητοῖς θεός, *id Sol oculis, quod menti deus.*

DE VMBRA TERRAE.

T*Erræ umbra ſemper à Sole diametro diſtat. Illo enim oriente ipſa occidit, & occidente exoritur, media nocte in auſtro eſt, meridie uero antichthonum hemiſphærium implet. Aeſtate humilis, hyeme ſublimis, & Solis altitudinem imitatur conuerſis anni temporibus*

bus. Quoniam Louanij ſolſtitio partibus ferè quindecim ab horizonte abeſt, ſicut medio die in Capricorno ſol: bruma tribus atq; ſexaginta: æquinoctio utroq; triginta nouem. Eadem ſole luſtrante Cancri ſignum, hoc eſt, ſupremam abſida, productior: breuior hyeme circa brumalem circulum, ubi ſidus terræ proximum eſt. Hæc obſeruatio ad defectuum moras pertinet. Siquidem æſtiuis menſibus acutiore umbra Lunam occultari, bruma contractiore ſentimus. Terræ umbra perpetuo circuitu corpora animantium ſternit, componitq; ad quietem. Solis ſidus, umbra terræ & centrum arcus cæleſtis, quem in Chao deſcribemus, eodem motu circūaguntur.

DE DIFFERENTIA INTER *Solem & Lunam, ac eorū magnitudine.*

MAximarum mundi partium Solis Lunæq; ſphæras exactius contemplari lubet, eorumq; diſcrimen propius intueri. Sub ſole omni momento meridies atq; æſtas eſt. Ille ubiq; prādentes cernit, medióſue dies à noctium opacitate dimetiente diſtans: aſſidue cōtuetur frondes, flores, & rerum pulchritudinem amœnitatēq;, comites ſemper duo habens Venerem ac Cyllenīū. Cōtra Luna ſola per triſteis tenebras fertur, pauidasq; umbras: nihil iſta niſi ignauos ſomnos cōſpicit, nullos aſpicit in agris homines, ut etiam mortaleis omneis perijſſe miretur. Ille pocula uidet, conuiuia uidet, uidet quicquid in orbe pulchrum eſt: hæc niue tectos montes & horridam naturæ faciem. Illi rerū imperium, cæli terræ, ſtellarumq; regimen deorū cura dedit: huic nihil præter menſtruos curſus, labores, atq; etiā corporis interitus. Illi

color aureus, argenteus Lunæ. Ille diurnus, nocturna Luna. Huc ſpectat ut eorum terræq; magnitudinem ſubijciam. Hæc tricies nouies Lunæ σφαῖραν continet, Sol amplior terra, centies ſexagies ſexies. Quod admirationi non erit, ſi globi capacitatem ex diametri longitudine quæſieris. Cõtinet enim Solis dimetiens terræ dimetientẽ quinquies & ſemiſſem. Eſtq; proportio diametri Solis ad terræ dimetientem, quæ eſt numeri undecim ad duo quintupla ſeſquialtera. Solis autem cubus mille tercentum unam & triginta parteis tales cõtinet, cuiuſmodi terræ cubus octonas cõplectitur. Cubus enim numeri undecim, eſt mille tercentum unum & triginta. Cubus uero binarij, qui eſt terræ, octo. Subducto quoties id fieri poteſt, minore cubo, qui eſt terræ, à maiore qui eſt Solis, cognoſcitur cubi ad cubum proportio, & quanto Sol maior terra ſit. Inuenimus ergo centies ſexagies ſexies octo, in mille tercentum uno & triginta. Terræ diametros Lunæ dimetientem complectitur ter & duas eius diametri portiones quintas. Eſtq; ea proportio dimetientis terræ ad Lunæ diametrum, quæ eſt ſeptendecim ad quinq; tripla ſuperbipartiens quintas. Cubus numeri ſeptendecim, quater mille nongenta tredecim. Cubus numeri quinque, eſt centum uigintiquinque. Maiore cubo per minorem diſtributo, reperimus numerum centum uiginti quinque tricies nouies in quater mille nongentis tredecim. Thales Mileſius aiebat Solis ſeptingenteſimam partem Lunæ globo eſſe comparandam. Terram eſſe minorem Sole uel hoc argumento eſt, quod tam raro Luna in eius umbram incidat

dat

dat. Si enim adeo eſſet uaſta ad orbem totum, ut appa=ret, uix unquam Luna lumen haberet, niſi omnino pro=pinqua Soli. Hunc eſſe immenſum ſic Plinius demon=ſtrat. Quod Idam montem latitudine exuperet, dextra leuáque large amplectens. Et quia æquinoctio utroque omnibus ſub æquatoris orbe habitantibus ſimul cerna=tur in finientis uertice. Item quia circa æſtiuum circu=lum habitantium iiſdem æquinoctiorum diebus, meri=die, Septentriones umbræ ſpectent, ortu uero occaſum. Et quod luna deficiente terræ umbra in mucronem de=ſinat. Ob duas cauſas Sol maior apparet hyeme, quam æſtate, quod bruma nobis propior ſit: & quod per aëra nubiloſum hyeme cernatur.

DE VENERE, ET MERCVRIO.

INfra Solem Veneris ſtella, quæ (autore Cicerone) à ſole nunquam longius abeſt duorum ſignorum in=teruallo. Quare cum eo quotannis ſigniferi orbem per=currit, & quotidie totum mundi circuitum. Eius lo=cum Sol oſtendit. Quippe mane circa orientē eſt: meri die ſemper ſublimis circa ſolem in auſtro: eo occidente, ipſa, ſiue ſequatur ſiue præterierit, non procul ab occa=ſu eſt: & nocte media ſub pedibus nobis, at antichtho=nibus alta cernitur. Error apud Solinū eſt, circa operis initium, ubi Venerē Soli fuiſſe aduerſam, quando Roma conderetur, ait: quum ipſa uix duobus ſignis abeſſe poſſit à Sole. Eius uerba hæc: Romulus auſpicato muro rū fundamenta iecit duodeuiginti natus annos XI. Cal.

Maias hora poſt ſecundã ante tertiam ſicut L. T*arun-tius prodidit mathematicorum nobiliſſimus* , Ioue *in piſcibus,Saturno,Venere,Marte,Mercurio,in Scorpi-one,Sole in Tauro,Luna in Libra conſtitutis.Halluci-nati ſunt & ueteres in Paridis Troiani geneſi,quã hũc in modum Firmicus prodidit.Eius horoſcopũ in Aqua rio fuiſſe:Solem ac Saturnũ in Leone,Lunam & Mar-tem in Scorpione:Iouem in Aquario:Venerem ac Mer curium in Geminis. Quamuis hic Luciferi ſtellam for-taſſe non male poſuerint,certe Mercurius,quẽ mox de-ſcribemus,tanto interuallo à Sole diſtare nequit.Venus Lucifer aut* φωσφόρος *nuncupatur,quom Solem an-tecedit,aut ante eũ oritur: Heſperos uero aut Veſper, quandò ſolem inſequitur,atq; poſt eum occidit. Quam uocem Vergilius uſurpat,in uerſu iſto:Venit Heſperus ite capellæ,id eſt,cerni incipit, non oritur:nam Heſpe-rus nunquam in oriente conſpicitur,nec Lucifer in oc-cidente.Vitruuius de architectura libro nono: Veneris ſtella,quum Solem ſequitur poſt occaſum eius apparẽs in cælo, clariſſimeq; lucens Veſperugo uocitatur. Alijs autem temporibus eum antecurrens & oriens ante lu cem, appellatur Lucifer. Plinius iudicio ſubtiliore & motum & ſtationes ita memoriæ tradidit.Veneris ſtel-la ſigniferi ambitum peragit trecenis & duodequin-quagenis diebus : ab Sole nunquam abſiſtens partibus ſex atq; quadraginta longius.Mercurij ſidus,ut Vene-ris,Solem quoq; modo antecedit modo ſequitur:nec un-quã ab eo lõgius unius ſigni ſpatio abeſt:& ſingulis an nis cũ eo zodiaci ſigna luſtrat. Plinius: Mercurij ſidus*

infe

inferiore circulo fertur nouem diebus ocyore ambitu, quàm Veneris,modo ante ſolis exortum,modo poſt occaſum ſplendens, nunquam ab eo uigintitribus partibus remotior. Mercurius non lucifer aut Heſperos,ſed matutinus,quum ante ſolem exoritur: & ueſpertinus quando poſt eum occidit, nuncupatur. Sed dubitarit forſitan aliquis,quur duo hæc ſidera non ſint ſole celeriora,cum minore contineantur circulo. Nam eò Saturnum annis tricenis circumagi apparet, Iouem duodenis, Martem binis,ſolem ſingulis, & lunam menſe, quod circa terram circuitus anguſtiores ſint.Hæc explicabimus,oſtendemusq; ocyorem eſſe Venerem ſole,ac Mercurium Venere. Conuenit inter omnes,ſolis radio reliqua impelli, retroire, ac conſiſtere. Solem uero per medium ire ſigniferum, nec in oras diuerſas aliorũ modo diſcurrere. Heſperum autem nonnunquam & ſtare,& ad utranq; zodiaci circuli latitudinem digredi, & retro cum mundo in occidentem referri. Ex his omnibus quis Venerem,cui tot flexus luſtrandi, non ſole uelociorem iudicet? Idem in Mercurio facile demonſtres, eum quoque Lucifero eſſe celeriorem. Nam quo tẽpore ſemel retrogradum eſt Veneris ſidus,quod propè ſingulis annis fit, eo ipſo ſpatio Mercurij ſtella ter graditur per omneis ſtationum progreßionumq; notas. Latitudine quoque ocyßime,à ſolis uia digreditur.Vt non immerito Lucanus ſcripſerit: Motuq; celer Cyllenius hæret. Hic ergo ut Venere inferior,ita & uelocior. Porrò quo propius ſtellarum trium progreßum cernas,ſolem conferre licet uenatori perſequẽti leporem.Venerem canibus magnis,

qui dominũ nunc præcurrunt, nunc ſequuntur. Mercuriũ paruis, qui aſsiduo ſe diſcurſu fatigãt, ueſtigantq́; olfactu feram. Hũc Luciferũ aut Heſperũ non appellãt, propter celerem mutationẽ motus, & minorẽ à ſole diſtantiam.

DE LVNA.

INfima terræq́; proxima luna, cuius mutabilis ſpecies miraculum omne uincit. Nanq; ut Veneris ſidus ſolem modo præcurrens, modo ſequens Luciferum uocant & Heſperum: ita hæc eodem ſeruato cognomine corporis effigiem immutat. Hic uidere iucundum eſt, quanta lunæ uis ſecum maria pertrahat: tantam aquarum molem, ut huius grauitas elementi motum omnem reſpuat: tanta celeritate, ut animantium cunctarũ uelocitatem ſuperet. Cuius portionẽ milleſimam cuncta terræ mariſq́; non traherent animalia, id ſecum rapit lunæ globus. O mira naturæ ſpectacula. Quid ſideri aquas alligauit? Vbi ueſtigia figit currens atque onera trahens numen laborioſum? Nil, niſi cedentes ac inanes ſpiritus premit. Sed ad rem, hæc diebus uicenis ſepteniſq́; & tertia diei parte ſigniferi orbem ambit. Interq́; ſingulos coitus ſigna ferè tredecim propter ſolis diſceßum, quem antecedentem celeriore adſequi curſu debet, permeat. Quare Lactantium ſcripſiſſe miror: Sed Luna, quæ orbem illum ſigniferum triginta dierum ſpatio luſtrat. Iccirco intra uicenos octonoſq́; ferè dies unum mundi circuitum perdit. Quoniam eo tempore extremus orbis uicies octies, ipſa autem duntaxat uicies ſepties circumagitur. Luna ſemper plena eſt præterquàm in defectione. Quom enim pars altera ſoli expoſita ſit, altera tenebris, globi dimidium

dium ſemper illuſtrari neceſſe eſt, ſed uiciſsitudine quadam id cœlo terræq́; oſtendi. Etenim *quando corniculatam intuemur nos inferiore quidem à parte, à ſuperiore pertumeſcit.* Vt *cornua illa inferiora conſpicua nobis, auerſo coniuncta tumori hemiſphærion lunæ integrum efficiant. Contra, quum terræ intumeſcit, cœlo inſinuat cornua. Quumq́; mortalibus dimidiata lucet forma: immortalibus ſeſe figura eadem oſtentat.* Et *quando nobis nulla cernitur, illis eſt plena, utpote quum portio ſolum, quæ cœlum ſpectat, capiat lucem. Quumq́; illis nulla, nobis prorſus plena eſt. Quo fit, ut figurarum uarietas illa, è diſcurſu eius nunc ad oppoſitam ſoli regionem, nunc rurſus ab oris aduerſis ad ſolis congreſsum naſcatur. Septimo die à coitu uel plenilunio luna* διχότομος, *à noſtris diuidua dicitur.* Plinius *autor eſt, eam ſemper auerſis à ſole cornibus, ſi creſcat, ortus ſpectare: ſi minuatur occaſus. Et ab interlunio lucere dodrantes ac ſemuncias horarum, ab ſecunda die adijcientem uſque ad plenum orbem. Cauſæ tres ſunt quur à coitu luna modo maturius modo tardius redit. Quarum prima obliquitatem ſigniferi finientisq́;, ſiue impares ſignorum duodecim occaſus continet. Secunda utriuſque ſpatia latitudinis: quoniam ſegnius auſtrina, arctoa ocyus prodit.* Tertia *ſideris eius ulociorem tardiorémue curſum.* Lunam *æſtate ſemper depreſſam uidemus, hyeme uero ſublimem.* Hebræis *à candore* Leuona *nuncupatur.*

QVAE STELLAE DICANTVR *ſuperiores, Quur luna celerior alijs ſit,* Et *orbium ex* Cicerone *ordo.*

Id *ſcitu*

ID ſcitu dignum eſt, Saturni, Iouis, Martisq́; ſidera, quod ſupra ſolem uoluantur, ſuperiora uocari: Veneris ac Mercurij inferiora, Et lunam inferioresq́; ſegnius trahi cum mundo, uerum celerius in aduerſum. Contra ſuperiores ueIociore curſu in occaſum labi, tardiore in exortum. Duabus de cauſis lunæ ſidus Saturno, Ioue & Marte eſt uelocius: quod minore feratur circulo, & quod longius abſiſtens ab orbe extremo facilius in aduerſum nitatur. Id quoq; non omittendum, lunam intra diei ſpatium ut plurimum partes tredecim percurrere, binisq́; horis ſingulos gradus. Et ſolem quotidie ſingulas parteis, ac horis duabus quina minuta. Libri huius initio mundi partes ex Ciceronis ſecundo de diuinatione uolumine recenſuimus. Eaſdem in Scipionis ſomnio hunc in modum enumerat: Nouem orbibus uel potius globis connexa ſunt omnia, quorum unus eſt cœleſtis extimus, qui reliquos complectitur omneis, ſummus ipſe deus arcens & continens cæteros, in quo ſunt infixi illi qui uoluuntur ſtellarum curſus ſempiterni. Cui ſubiecti ſeptem, qui uerſantur retro contrario motu atque cœlum. Ex quibus unum globum poßidet ille, quem in terris Saturnum nominant. Deinde hominum generi proſper & ſalutaris ille fulgor, qui dicitur Iouis. Tum rutilus horribilisq́; terris, quem Martem dicitis. Deinde ſubtermediam ferè regionem ſol obtinet, dux & princeps & moderator luminum reliquorum, mens mundi & temperatio: tanta magnitudine, ut cuncta ſua luce luſtret & compleat. Hunc ut comites ſubſequuntur Veneris alter, alter Mercurij curſus. In infimoq́; orbe luna radijs

ſolis accenſa conuertitur. Infra autem eam nihil eſt, niſi mortale & caducum, præter animos munere deorum hominum generi datos. Supra lunam ſunt omnia æterna. Nam ea, quæ eſt media & nona tellus, neq; mouetur, & infima eſt, & in eam feruntur omnia nutu ſuo pondera. Plato, ut Plutarchus refert, ſub ſtellarum hærentium ſitu primum Phænonta ſiue Saturnum eſſe aiebat, ſecundum Phaëtonta uel Iouem, tertium Pyroënta, quartum Luciferum, quintum Stilbonta, Solem ſextum, & ſeptimam lunam.

DE INAEQVALIBVS HORIS.

Nunc de horis, quas planetis adſcribunt, nonnihil dicendum. Eas ideo hic deſcribemus, quod ipſe ad errantes ſtellas modo traditas pertineant. Duo horarum genera: Aequales, quas & æquinoctiales nominãt, uigeſimæquartæ diei naturalis partes ſunt. Inæqualesq́; duodecimæ temporis portiones, quod inter ſolis ortum & occaſum, uel inter occaſum & exortum eſt. Ita dictæ, quod diurnæ inæquales nocturnis ſint, & brumales æſtiuis. Eaſdem alijs nominibus tum erraticas, tum planetarum horas nominant. Exortu ſolis initium primæ numeramus, meridie ſextam, ſolis occaſu duodecimam & rurſus initium primæ, nocte medium tenente cœlum ſextam, & ſolis exortu duodecimam. Ideoq́; ad primam horam Chriſtianos canere aiunt: Iam lucis orto ſidere, quod à ſolis exortu horarum ſumatur initium. Prima hora matutina ſtellæ, unde dies nomen accepit, tribuitur, ſecun

tur, ſecunda ſequenti, ſic deinceps ſimili in alijs ſeruato ordine. Vt diei lunæ prima hora à ſolis exortu lunæ eſt, ſecunda Saturni, tertia Iouis, quarta Martis, quinta ſolis, ſexta Veneris, ſeptima Mercurij, octaua lunæ, nona Saturni, decima Iouis, undecima Martis, duodecima ſolis. Vbi ad nocturnas perueneris, duodecim diurnas adijcias oportet, nam perpetuo numero uſq; ad ſequentem ſolis reditum planetæ numerari debent. Decimatertia igitur Veneris, decimaquarta Mercurij. Diei ſequentis prima hora Martis eſt, ſecunda ſolis, tertia Veneris. Reliqua facile adiunxeris.

DE EXALTATIONE ET *natura ſtellarum errantium.*

Sol exaltationem, hoc eſt præcipuum dignitatis locum in Arietis parte decimanona habere traditur: Luna in Tauri tertia: Saturni ſtella in Libræ uigeſima prima: Iouis, in Cancri decimaquinta: Martis, in Capricorni uigeſimaſeptima: Veneris, in Piſcium uigeſimaſeptima: Mercurij, in Virginis decimaquinta: ἀναβιβάζων, in Geminorum parte tertia. Cauda in aduerſo eſt. Horum omnium caſus, in partibus eſt exaltationi oppoſitis. Quemadmodum enim ſolis exaltatio in decimanona Arietis parte ponitur: ita ſolis caſus in gradu undeuigeſimo Libræ. Sic de Saturni, Iouis, Martis, Veneris, Mercurij, Lunæ, ἀναβιβάζοντος καὶ καταβιβάζοντος caſu dicendum. Deinde Saturni & Mercurij ſtellas aridæ ac rigentis eſſe naturæ conſtat: Iouis calidæ & humidæ:

Martis

*Martis ac ſolis calidæ & ſiccæ. Veneris lunæq; gelidæ & humidæ.*Et *Saturni ſidus ſignificare edaces,auaros, cogitationis multæ,memoria tenaci,longa uita, ſed laborioſa.* Iouis,*religioſos,pios,fidos,pontifices,reges,duces. Martis,iracundos, acres,inſidiatores, latronesq;. Solis,auri honorumq; cupidos,fortes ac conſtantes.*Ve*neris,ueſtium ornatus,cantus,amores, conuiuia,luxus. Mercurij,oratores ac artium inuentores. Lunæ,gloriæ adfectationem.*Deniq; *naturam habere inquiunt:in Germania,Martis:in Anglia & Scotia,Saturni: in Gallia,* Iouis:*in Hiſpania,Solis: in Græcia,Veneris. Gandaui, Solis ac Leonis: Brugis,Veneris & Piſcium:Andouerpiæ atque Louanij,Mercurij Geminorumq;: Treueris, Saturni & Capricorni.*In *climate primo Saturni,in ſecundo Iouis,in tertio Martis,in quarto ſolis, in quinto Veneris,in ſexto Mercurij,in ſeptimo Lunæ.* climata ui. fo. 429.

DE PARTIBVS ORBIVM.

HI *ſtellarum errantium circuitus in orbes tres diuiduntur,quorum medius,ſidus uel epicyclum deferens appellatur: reliqui duo abſidas ferentes.* H*æ enim niſi illorum motu,qui tardus eſt,in ſignifero ſitum non mutant.*L*unæ ac Mercurij orbes plures ſunt,uerum tam exquiſita diſtinctio huc non ſpectat. His additur circulus æquans, quo ſol caret , cuius centrum tanto ſpatio, à deferentis circuli medio abeſt : quanto deferentis centrum à medio mundi diſtat .* In *Lunæ tamen orbe hic circulus idem cum mundo centrum ſortitus eſt.*

Aequantem

Aequantem uocant ab æquando, quod æquos ſiderum motus oſtendat. Ex eo quippe facile cernas, ductis per medium diametris, lunam celeriorem eſſe in ſumma aψide, reliquos in ima. Plura quidem hic dici poſſent, ſed ut mediocrem rerum iſtarum cognitionem, quo facilius Ciceronem, Plinium, Lucanum aliosq́; intelligas, quoq́; illorum exemplo uarijs artibus orationem efficias illuſtriorem, uehementer laudo, imò ſtudioſis omnibus neceſſariam eſſe iudico: ita abſolutam maxime damno. Eſt nanque ſtudiorum bonorum peſtis & pernicies, ut pleriſq; Dialectice. Vtrobiq; enim complures uideas ſine emolumēto ullo, reliquas peroſos literas, tanquam apud ſcopulos Sireneos conſeneſcere. Hic in argumentorum, æquationum, mediorumq́; motuum ſpatijs: illic in ſuppoſitionum & ampliationum portentis. Quare in omni doctrinarum genere nugas ſuperuacuas miſſas facere, atq; animum ad meliora transferre ſatius eſt. Hæc quæ de aψidum, ſtationum, progreßionum, draconumq́; notis adferam, adoleſcentibus omnibus ſumme neceſſaria ſcio: plura ſi perſequare inutilia.

QVID SVMMA VEL IMA *abſis, & epicyclus.*

Abſidas duas tradunt: ſummam, quæ eſt longißima ſtellarum à mundi medio diſtantia: & imam, quæ terræ centro proxima eſt. Hæ non modo in circulo deferente ſunt, ſed etiam in epicyclo, qui globus paruus eſt, in cuius circuitu ſidus fixum uoluitur. Longißima

Saturni

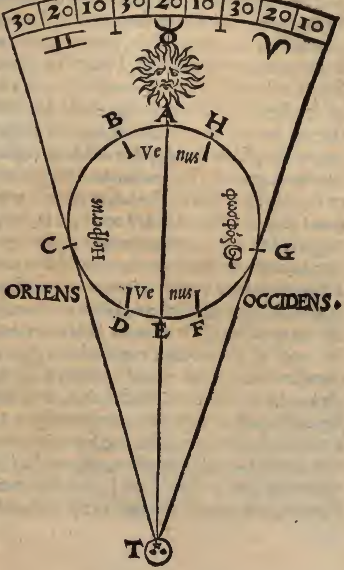
Saturni à terra diſtantia æuo noſtro, in decimaquarta ferè Sagitarij parte eſt: Iouis in uigeſimaquarta Virginis: Martis in decimaſexta Leonis: Solis ac Veneris, in ſecunda Cancri: Mercurij in prima Scorpionis. Lunæ abſis triginta diebus ſigniferum luſtrat, & menſis principio ſub ſole eſt, decimoquarto die in partibus ſoli oppoſitis.

DE STELLARVM ERRANTIVM *ortu, occaſu, ſtatione, progreßu, & epicycli motu.*

Voces aliquot, quæ ad negotium hoc conducunt, exprimendæ. Inde ſubiungam qua nam ratione epicycli orbis circum centrum ſuum uoluatur. Poſtremo, Plinij locum emendatione dignum reſtituam. Matutino ortu ſtellam dicimus exoriri, quando ante ſolis emerſum ipſa cerni incipit: ueſpertino, quum ab occaſu. Et occaſu matutino occultari, quãdo circa aurorã uideri deſinit: ueſpertino, quom à ſolis abitu. Stare ſidus aiunt, quum ſub eadem hærens ſigniferi parte, neq; ad orientem, neq; ad occidentem proficiſcitur. Statio duplex eſt: matutina uel prima, unde retroire ſtella incipit. Veſpertina uel ſecunda, unde progredi. Omnes retrogradæ ſunt, in ima epicycli parte: in ſumma progrediuntur. Sol epicyclo caret. Progredi, ab occaſu in ortum moueri eſt. Retroire, ferri contra ſignorum ordinem. Sic intellige Ouidij uerſus de ſole nunquam retrogrado: Nitor in aduerſum, nec me qui cætera uincit Impetus, & rapido contrarius euehor orbi. Id dignum ſcitu, ſolum lunæ epicyclum circum centrum ſuum ab ortu in occaſum uerti,

hoc eſt, quemadmodum uulgus Solis aut mundi motum manu circumacta oſtendit: uel quomodo curru in occaſum uecto, rotarum claui circũ axem uoluũtur. Hoc pacto Luna *epicycli centrum perpetuo ambit, illo tamen ſemper in ortum currente.* Reliquorum *epicycli motu contrario circumaguntur, ab occidente in orientem. Saturni,* Iouis *ac* Martis *ſtellas, quãdo cũ Sole incedũt, in ſumma abſide epicycli eſſe, & progredi conſtat: quum ab eo mũdi triente diſtant, ſtare uel cõſiſtere: in aduerſo uero, & diametri interuallo (quam oppoſitionem nuncupant) in abſide ima eſſe, atq; retroire ad ſtationes ſecundas.* Quo *tempore tantum cœli* Sol *dimenſus eſt, ut partibus centũ uiginti rurſum ab illis antequã redeant abſit.* Alia *ſiderum inferiorum ratio. Quippe Saturni,* Iouis *ac* Martis *ſtellæ & trium, & quatuor, & ſex ſignorũ ſpatio à Sole abeſſe poſſunt:* Veneris *ac* Mercurij *uix duorũ. Superiores à matutina ſtatione retroire incipiũt: inferiores à ueſpertina.* Reliquum *eſt ut* Plinij *mendum tollamus, qui labor ad ea quæ nunc tractamus non inutilis erit.* In *ſecundi libri decimoſeptimo capite legimus:* Digredi *autẽ latitudine, motumq́; minuere ab exortu matutino: ubi ueſpertino ſcribi debet.* Nã *ut ante matutinos ortus, ſtatiõesq́; docuerat: ita hic ueſpertinos tradit.* Ob *crebram uocũ duarũ matutini, & ueſpertini curſus repetitionẽ, à chalcographis, uel caſtigatoribus, qui rem non intelligunt, locus deprauatus eſt.* Id Plinius *uult:* Heſperum *progreßionem minuere à ueſpertino exortu, quod fit in epicycli parte ſuperiore, inde ad ueſpertinas ſtationes digredi, atq; ab ijs ad Solem retroire.*

re. Sic eſſe legendum, non ſolũ rei natura, uerum etiam omnia Plinij uerba loquũtur. Porrò *ut cõmodius ſtellæ motus percipi queat, rẽ ipſam depingemus.* Epicycli *ad ſigniferum proportionẽ data opera nullam ſeruabimus, quo rudius, & apertius ea pueris exponantur.*

A, C, E, G, *Epicyclus eſt.* A, *abſis ſuprema, ſiue longiſſima ſtellæ à mundi centro diſtantia, ubi progreſsionis medium eſt, & Solis Veneriſq; coitus.* B, *exortus ueſpertinus, unde deſcendit, atq; progreſſum minuit.* C, *ſtatio ueſpertina, à qua incipit retroire.* D, *occaſus ueſpertinus.* E, *medium regreſsionis, ac ima circuli abſis, ſub Tauri ſigno, ubi ſidus rurſum cum Sole eſt.* F, *exortus matutinus.* G, *matutina ſtatio, unde progredi Lucifer incipit.* H, *occaſus matutinus, à quo Solem celerrime ſignorũ ordine inſequitur.* T, *centrũ mũdi. Supra Solis effigiem ſigniferi quadrantem poſui. Nam ſub eo circulo epicycli centrum ab occidente in orientem perpetuo progreditur, ſidere quandoque in ambitu retrogrado. Duæ lineæ, quæ à* T, *ſiue centro mundi per literas* C, *&* G, *ad ſigniferum protrahuntur, in epicyclo utrinq; notant ſtationes. Donec ſtella à nota* B, *ad* D, *pergit, Heſperos ſiue ueſper, nuncupatur: inter* F, *uero &* H, *figurã, Lucifer. Spacijs alijs duobus circa abſidas utroq; amiſſo cognomine Veneris duntaxat nomen uſurpat. Quo accuratius rem deſcribam, eadem repetere, ſiue interpretari uiſum eſt. Pro ueneris ſtella ceræ particulam accipe ad grani triticei magnitudinem, quæ tum circunferri poterit, tum chartæ, ubicunq; poſueris, facile hærebit. Si itaq; ceram traxeris ab* A, *ad* B, *ibique figas: ſtellam cernes ueſpertino exortu emergere. Inde ſi ad* C, *ſenſim dimoueas, deſcendere, ſegniuſq; progredi: ab ea retro ad Solem recurrere, atq; occultari, qui ueſpertinus occaſus dicitur. Ab* F, *exortu matutino, ſcandere. A ſtatione uero matutina, ubi* G, *charactera poſui*

poſuimus, ad Solem meare, & progredi: in H, *autem puncto rurſum occultari: ac inde per ſummas ferri abſi- das ad exortum ueſpertinum. Si autoris uolumen ipſum nunc in manus arripias, nulla amplius dubitatio appare bit. Quanquam epicyclorum uſus Plinij æuo excogita- tus forte nondum erat, & docendi forma alia fuerit, rem tamen, id eſt, ſtellæ conuerſionem eandem perma- nere certum eſt.*

DE LVNAE DRACONE *& motu circa abſidas.*

*D*Raconem figuram eſſe conſtat, quam Solis ac Lu- næ meatus efficiũt. Eius caput, ſectionem eſſe unde Luna ad ſeptentriones ſcandit, quam Græci ἀναβιβάζοντα à ſurſum enitendo uocant. Caudam uero notam, unde ad auſtrum ipſa deſcendit, quæ ab iiſdem καταβιβάζων, nuncupatur. Duo hæc puncta quotidie ab ex- ortu in occaſum tria minuta tranſeunt. Plinius ipſa cir- culorum commißuras uocat: Sol, inquit, atq; commiſſu- ræ abſidum, extremæq; orbitæ à terra, in obſcuritatem. E quibus uerbis colligimus tria eſſe, quæ ſtellas obſcu- riores reddant ſiue occultent. Solem, qui in quacunque mundi parte fuerit, ſolus ſemper cernitur. Deinde dra- conis fines dictos, in quibus Sol & Luna deficiunt. Poſtremo circulorum abſidas ſupremas, quæ quamuis omnino ſtellas non occultent, ob diſtantiam tamen red- dunt obſcuriores. Prætereundum non eſt Lunam inter- lunio atque plenilunio ſemper eſſe in circuli deferentis ſumma abſide, mediiſq; temporũ horum ſpatiis, in ima. Et celeriorem in ſumma eſſe, in ima tardiorem. Nam

donec ſidus in exortum meat, aſides pari celeritate in occaſum nitũtur. Ita fit ut ipſum mẽſibus ſingulis bis eas percurrat. Sol ſemp̃ medius inter illas Lunæq́; globũ eſt.

DE DVPLICI RERVM ALTITVDINE.

DVæ altitudinum ſpecies: quarum altera diſtantia à terra, uel medio mundi eſt: altera ab horizontis circulo. Priore modo Sol nubibus, Luna, Mercurio, Venere ſublimior. Poſteriore fieri poteſt, ut Sole altior Luna ſit, ſi oriente eo ipſa in medio cælo cernatur. Ex his manifeſtum eſt errantia ſidera quinq; modis ſcandere ac deſcendere. Namq́; à terra ſurſum eunt, quom in circuli deferentis abſida ſuperiorem pelluntur: & quãdo in ſupremam epicycli partem abeunt. Ab horizonte ad uerticem ſcandunt, mundi ab oriente ad meridianum circulum motu, obliquo ſigniferi poſitu, atq; eius latitudine. Vt Saturni ſidus ſcandere dicitur quum ad ſummã deferẽtis ſeu epicycli abſida tendit, quũ ab oriẽte attollitur in ſublime, qñ ab Ariete ad Cãcri ſignũ graditur, et quom ab auſtrina latitudine ſurſum in arctoã trãſit. Idẽ de planetis alijs iudiciũ eſto, excepto Sole, q epicyclo ac latitudine caret. Hactenus orbiũ ratio dicta, extremi, noni, cæli, ſeptenumq́; ſiderum errantium, Saturni, Iouis, Martis, Solis, Veneris, Mercurij, Lunæ. Volumine ſequenti circulos trademus, ſigniferum, æquatorem, coluros, finientem, meridianum, lacteum, quos maiores nuncupamus. Inde tropicos duos arcticosq́; quatuor minores. Poſtremo παραλλήλους ſiue æquidiſtanteis, obliquos & per axem ductos.

Ioachi

IOACHIMI FORTII RINGELBERGII Andouerpiani Inſtitutionum Aſtronomicarum Liber tertius.

DE PARTIBVS CIRCVLORVM.

LIBROS *duos abſoluimus:quorum prior ſphæræ,ac mundi leges declarat: poſterior orbium,ſtellarum,abſidum. Hic circulorum ratio tradetur, tam ſtudioſis neceſſaria, ut ſi ea deſit, uix ullum autorem intelligas. Quid circulus ſit,ante in orbium deſcriptione admonuimus. Eum in ſigna duodena partiuntur. Signum deinde in tricenas portiones, quas tum partes,tum à Solis greſſu gradus nominant, quod quotidie tantum ferè cæli percurrat. Gradum ſiue partem in ſexagena minuta, quæ in tertia, quarta atque id genus ſectiones deinceps diuidunt. Totus ergo circuitus parteis tercentum & ſexaginta continet:ſemicirculus, centum & octoginta : eiuſdem quadrans nonagenas. Quos numeros ob uſum frequētem,diligenter memoria repetere,ac tenere debemus.*

DE MINVTIS HORARVM.

DE æquatoris aut circulorum minutis dictum. Verum alia horarum ſunt, quas in portiones itidem ſexagenas partimur. Nam *quum quotidie totus æquinoctialis, uel mundus exoriatur, ſingulis horis quindecim æquatoris partes oriantur, ſeu meridianum orbem prætereant neceſſe eſt, & quaternis horarum minutis ſinguli gradus. Quare horarum minuta maiora, quàm æquatoris ſunt. Singulæ enim æquinoctialis partes ſexagena circulorum, uel mundi minuta complectuntur: ſed horarum duntaxat quaterna.*

DE AEQVATORE.

CIrculorum alij maiores, qui mundum in parteis æquáleis ſecant, uel quibus idem cum mundo centrum eſt: alij minores, qui orbem in parteis inæquales diuidũt. Eſt & alia in παραλλήλους, *ſiue æquidiſtãtes, obliquos & per axẽ ductos diſtinctio, de qua poſterius agemus.* Maiores *ſeptem à Græcis traduntur: æquator, ſignifer,* κόλουροι *duo,* ὁρίζων, *meridianus, lacteus. Aequator, quem & æquinoctialem appellant, eſt cuius partes omnes æquo ſpatio ab utroque polo diſtant.* Ita *duabus de cauſis nominant: quod ſub eo, in quacunque cæli parte ſol fuerit, ſemper æquinoctium ſit: & quo Sole meante ſub illo, dies noctesq́; pares in omnibus terræ oris ſint. Qua de re Vergilij uerſus:* Libra die *ſomniq́; pares ubi fecerit horas,* Et *medium luci atque umbris iam diuidet orbem,* Exercete *uiri tauros.* Hoc *ideo fit, quod gentium omnium finitores, inter parallelos æquatorem ſolum in parteis æquáleis diuidant, tropicos uero in portiones impares.*

Quare

QVARE SVB AEQVATORE *bis æſtas ſit, quatuor ſolſtitia, & duæ umbræ.*

GEntes arctoæ æſtatem in tropico ſolſtitiali habēt, auſtrinæ in hyberno, & quibus latitudo nulla eſt, in æquatore. Verum quia circulum æſtiuum Cancri ſidus ſolum contingit, æſtatem in regione noſtra habere conſueuerunt, quum Sol in Cancro fuerit. Et quoniam orbem brumalem tantum Capricorni ſignum deſcribit, plagis auſtrinis æſtas ſolum erit, quum Sol in Capricorni ſidere fuerit. Atqui æquatorē ſigna duo tenēt Aries ac libra, quæ in media mundi parte altiſsima ſunt, & per utrunq; horizontis recti polum, id eſt, capitis uerticem, & punctū huic aduerſum feruntur. Proinde quū in Arietis principio Sol fuerit, æſtatem habebunt, quando nobis æquinoctium erit, Solisq; globus illis conſiſtere uidebitur. Vnde & in eo ſigno ſolſtitium ijs eſſe dicimus, ita appellatum, quod Sol in reditu, cum altius ſcādere nequit, uideatur ſtare. In Libræ quoque initio, & æſtatem, & ſolſtitium gentibus ijſdem eſſe. In æſtiuo uero tropico, ac hyberno brumam atque ſolis ſtationem. Itaq; ſub æquatore bis æſtum, totiesq; brumam, & ſolſtitia quatuor haberi manifeſtum eſt. Duas quoq; in eo cælo umbras cerni, dextram ac ſiniſtram, hoc eſt, arctoam auſtrinamq;. Sole enim meante per Cancri ſidus umbras iaci contingit, quæ in Auſtros procurrunt, has uocamus ſiniſtras. Per Capricorni, pergentes ad ἄρκτους quæ appellantur dexteræ. Aequinoctio utroque plane nullas haberi. Hæc umbrarum in medio mundi

ratio eſt, ſed meridianas itelligi uelim. Matutinas enim ueſpertinasq;, quas pleriq; tradidere, & aliarũ diei partium umbras, cum oris alijs cõmunes habent. Nec quẽquam adeo ſtupidum reperiri puto, qui mane eas in occaſum, ueſperi in exortum iaci ignoret. Quorſum igitur tradimus quæ quiſq; ante oculos ſine præceptionũ ambage uidet ac intelligit? At non omnes nouere, quas medio die plagas in unoquoq; terræ ſitu ſpectẽt, nã hæ modo in Septẽtriones, modo in Auſtrũ procedũt, matutinæ uero ſolum ad occaſum. Ad ſigniferũ tranſeo.

DE SIGNIFERO, AC STELlarum defectibus.

HVnc Græci ab animalibus zodiacum appellant, nos autem à ſignis in quæ diuiditur, ſigniferum, atque ab obliquitate orbem obliquum, ſub quo ſeptem ſtellæ errantes feruntur. Duæ obliquitatis cauſæ apparent. Altera, ut erraticæ ſtellæ facilius nitantur aduerſus motum extremi orbis. Altera, ut eædem nunc in auſtrũ nunc in aquilonem proficiſci queant, & omnes terræ incolas inuiſere: alioqui enim nulla rerum eſſet uiciſsitudo, nulla æſtatis hyemisq; cõmutatio. Longitudo huic partium tercentum & ſexaginta eſt: latitudo, quæ alijs nulla, duodecim, intra fines enim hos ſiderum euagatio ferè continetur. Vtranq; Manilius ſic definit:

Sed nitet ingenti ſtellatus baltheus orbe
Inſignemq; facit cælato lumine mundum.
Et ter uicenas parteis patet atq; trecentas
In longum, bis ſex lateſcit faſcia parteis.

Orbem hunc in octo & uiginti ſectiones inæquales diui

dunt

dunt, quas Lunæ *manſiones appellant: quarũ prima initium in Arietis parte nona habet. Quũ in ea Luna eſt, & aëra eſſe temperatiorem ferunt, & tutius aut fortunatius iter uiatoribus. Secundam aridæ eſſe naturæ arbitrantur, & nauigantibus pericula portendere.* Longum *eſſet earum omnium naturas proferre, reliqua in* Horo*ſcopo dicetur.* Per *media ſigna linea ducitur, quàm* Græ*ci à defectu* ἐκλειπτικὴν *uocant: nos* Solis *uiam, quia nunquam ab ea digreditur.* Hic *commode ſtellarũ defectiones ſiue* ἐκλείψεις *tractabuntur: & primũ* Solis *dignioris rerum naturæ partis.* Hunc *occultari conſtat, quum in coitu aut interlunio tres, de quibus ante ſcripſimus, globi in una dimetiente fuerint, mediaq́; Luna.* Priusq́; *tegi partem Solis, quæ ſpectat occidentem, inde medium globi, poſtremo portionem, quæ orientem proſpicit.* Ex *his colligitur Solem prius auferri eois mundi plagis, atq; inde paulatim defectũ tranſire in occidentẽ propter mundi motũ, qui ocyor eſt, quàm* Lunæ *curſus per orbẽ ſignorũ.* Hanc *porrò deficere, quãdo diametro à Sole abſiſtit, circa ſigniferi mediũ decurrens.* Id *nunquã fieri poteſt niſi plenilunio, quũ terræ interpoſitu* Sol Lunæ *aufertur.* Neq; *ſemper tota latet, ſed aliâs dextera ſiue arctoa, aliâs ſiniſtra globi portio, tantoq́; amplior, quãto lõgius à ſigniferi polis abfuerit.* Quod *quia non niſi nocte cernitur, eas ſolum defectiones prædicere conſueuere, quæ ſupra terram conſpici queant.* De *utroq; hæc* Plinius: Manifeſtũ *eſt Solẽ interuẽtu* Lu*næ occultari, Lunãq́; terræ obiectu, ac uices reddi: eoſdẽ* Solis *radios* Luna *interpoſitu ſuo auferente terræ, ter=*

raq́;

raq́; Lunæ. Hac uero ſubeunte repentinas obduci tenebras, rurſumq́; illius umbra ſidus hebetari. Neq; aliud eſſe noctem, quàm terræ umbram. Hactenus Plinius. Atqui Sol rarius deficit, quàm Luna, ut Ciceronis ſententia demonſtrat: Solis eclipſis magis mirantur quàm Lunæ, quoniam hæ crebriores ſunt, ideo quod paruum Lunæ ſidus ignem tam uaſtum non niſi raro, atq; terris paucis auferre poßit. Si enim magnum eſſet corpus Lunæ, Solem ſæpißimè tegeret. Quocirca Lunæ defectus ubiq; locorum conſpicuus eſt, ſolis autem minime. Id intellectu haud difficile erit, ſi in tabula ſeu pariete ἐκλείψεως utriuſq; typum rubrica depinxeris. Videbis nanq; in Lunæ pictura id terris omnibus conſpici. Solem uero in anguſto orbis ſpatio ſolum, & ueluti pũcto deficere. Nunc quia nunquã niſi terræ tenebris Luna occultatur: quonam modo hoc fiat exactius cognoſcetur, ſi umbrarum genera tradiderimus. Tres earum figuræ ſunt. Nam ſi res, quæ mittit umbram, par lumini ſit, columnæ effigies ſine fine iacitur: ſi maior, turbinis recti, creſcens in latitudinem: ſi minor umbra ſpeciem metæ habet, & in mucronem deſinit. Stellæ ſole ſuperiores deficere non queunt propter altitudinem: nec inferiores, quoniam hæ cum Sole meantes ad umbram nõ perueniunt. Vncias Lunæ, ſiue duodecimas diametri partes puncta appellant.

QVO DIFFERANT SOLIS & Lunæ defectiones.

TRibus modis defectus diſtant. Primum, quod in Lunæ defectu extinguitur lumen: in Solis, duntaxat occul

occultatur. Vnde fit ut Lunæ defectus uniuerſo orbis appareat hemiſphærio: Solis autem illis, inter quos & ipſum Luna interponitur. Deinde Lunæ defectio omnibus eodem momẽto uidetur: Solis uero minime. Etenim prius eois, poſt occiduis plagis Sol aufertur, quanquã Luna ſub Solis globo graditur ab occidente in orientem. Poſtremo, quod Lunæ defectus tempore omnibus æquo duret: Solis, quoniam maior alijs, alijs minor portio tegitur, nequaquam.

DE ZODIACI SIGNIS.

Obliquitatis ſigniferi, ac defectuum cauſas tradidimus. Reliquum eſt, ut circuli parteis exequamur. Signa in quæ diuiditur duodecim ſunt. Quorum Aries, Taurus, gemini uerno tempori adſcribuntur: Cancer, Leo, Virgo, æſtati: Libra, Scorpio, Sagittarius autũno: Capricornus, Aquarius, atq; Piſces, hyemi. Taurus ab Ouidio auerſus nominatur, quod eo modo per aëra incedat: Per tamen auerſi gradieris cornua Tauri. Virgo ab Arato Aſtræa: à Vergilio Erigone: Qua locus Erigonen inter chelaſq; ſequentes Panditur. Scorpionem duo occupare ſigna ueteres dixere, & Libram priorẽ aſtri eius partem eſſe. Ouidius:

Eſt locus in geminos ubi brachia concauat arcus,
Scorpius, & cauda flexiſq; utrinq; lacertis,
Porrigit in ſpatium ſignorum membra duorum.

Signorũ nomina aliquãdo pro duodecim ſigniferi partibus æqualibus accipiuntur, ut quum Solem eſſe dicimus in tertia ſeu quarta parte Tauri. Interdum pro picturis ſiue ſimulacris, quæ in ipſis collocantur, quorum

aliqua

aliqua minorē zodiaci partē occupāt, ut Piſces, Aries, Gemini: aliqua maiorem, ut Leo, & uirgo. Ea de cauſa Vergilius in his uerſibus, An ne nouum tardis ſidus te menſibus addas, Qua locus Erigonen inter Chelasq; ſequentes Panditur, Leonem & Virginem menſes tardos, id eſt, ſigna longa nuncupat. Arietis ſidus, quum in ipſo Luna eſt, capiti aßignatur: Tauri collo: Geminorum humeris, brachijs, manibus: Cancri, pectori, ſtomacho, pulmoni: Leonis, dorſo ac lateribus: Virginis, uētri, uiſceribusq;: Libræ, lumbis: Scorpij pudendis: Sagittarij coxis: Capricorni genibus: cruribus Aquarij: Piſciū pedibus. Eadem quoq;, ſtellarum errātium domus ſunt: Leo Solis, Cancer Lunæ, Gemini ac Virgo Mercurij, Taurus & Libra Veneris, Aries atque Scorpius Martis: Iouis Piſces & Sagittarius: Capricornus cum Aquario Saturni. Nam ut ueteres tradidere, īnitio mundi ſol in Leonis ſigno erat: Luna in Cancro: Saturnus in Capricorno: Iuppiter in Sagittario: Mars in Scorpione: Venus in Libra: Mercurius in uirgine.

RADIORVM SIVE ASPE*ctuum deſcriptio.*

IN *hoc circulo interualla quædam errantium ſtellarum aſpectus ſiue radios uocant. Vt ſi Sol in Arietis principio & Luna in Cancri prima parte fuerit, Sol aſpectu uel radio tetragono eam dicetur contueri.*

Quatuor

Quatuor radiorum genera : trigωnus ſignorum quatuor diſtantia eſt: tetragωnus trium, quæ cæli quadrantem efficiunt : hexagωnus duorum : & oppoſitus ſex. Primus trianguli forma notatur : ſecundus quadrati: tertius aſteriſci : quartus eo charactere , quo ſignamus numerum octonarium. Sic Aries Geminos ac Aquarium aſpectu hexagωno conſpicit : Cancrum & Capricornum tetragono: Leonem & Sagittarium trigono:ex diametro Libram. Pari modo de ſideribus alijs loquendum. Taurus enim proximus huic radijs hexagonis Cancrum atque Piſces uidet : tetragonis Leonem & Aquarium: Virginem ac Capricornum trigonis, ex aduerſo Scorpionem. Vnius aut quinque ſignorum interſtitium aſpectus non uocatur. ▽ □ ✶ ☍

IN QVIBVS SIGNIFERI *locis maiores quatuor anni mutationes collocauerint: Quæq; ſuper ea re recentiorum ſententia ſit.*

PLinius hiſtoriæ naturalis ſecundo libro, quatuor temporum mutationes: ſolſtitiũ, brumam atq; æquinoctium utrunque in ſignorum partibus octauis eſſe adfirmat, his uerbis: Sol quatuor differentias habet, bis

æquata

æquata nocte diei. Vere & autumno, & in cẽtrum incidens terræ octauis in partibus Arietis ac Libræ: bis permutatis ſpatijs: in auctum diei, bruma octaua in parte Capricorni: noctis uero ſolſtitio in totidẽ partibus Cancri. Ait æquinoctio Solem in mundi centrum incidere, quod Sola æquatoris planicies terræ centrum attingat, tropicus enim uterq; ab eo partibus propè quatuor & uiginti abeſt. Huius opinioni Arati interpres *ſuffragatur, his uerbis:* ἡ δὲ σκιὰ τοῦ γνώμονος μετὰ τοῦ παραλλάξαι τὸν ἥλιον τὴν ὀγδόην μοῖραν τοῦ καρκίνου, οὐκέτι ἐπεκτείνεται, ἀλλ᾽ ἀναστᾶται, *hoc eſt,* Gnomonis *umbra poſtquam octauam* Cancri *partem Sol præterierit, non amplius extendi, ſed contrahi uidetur. De gnomonibus parieti adfixis ſermo eſt, ubi umbra Sole deſcendente minuitur.* Nos *ſigna quidem eadem ſeruamus: uerum æquinoctia duo, brumam ac ſolſtitium in eorum exordio ponimus.* Nunc *quomodo ocyus, modo ſegnius aſcendit deſcẽditq; ſigniferque inæqualitatis cauſa ſit, cognoſcendum.*

DE ORTV ZODIACI.

E*Xortuum, de quibus identidem ſcriptores uerba faciunt, duo ſunt genera: ſtellarũ & ſigniferi: quorũ prior in matutinum, ueſpertinum, atq;* ἡλιακὸν *diuiditur: poſterior in rectum & obliquum. Aſcenſio recta eſt, quum maior æquatoris arcus, quàm ſigniferi exurgit, cuiuſmodi eſt* Libræ, Virginis, Leonis, Scorpionis. Etenim oriente Libra, *quadraginta æquatoris gradus cum tricenis zodiaci partibus emergunt.* Obliquus *uero ortus eſt, quando pauciores æquinoctialis, quàm ſigniferi*

gniferi partes finientis circulum prætereunt.

DE SIGNORVM ORTV in orbe recto.

IN medio mundi quędã ſigniferi partes ocyore inceſſu, quædam tardiore ſcandũt. Quippe ſigna octo æquinoctijs utrinq; proxima obliqua oriuntur: reliqua brumæ ac ſolſtitio uicina, recta. Cum Ariete, Libra, Piſcibus ac Virgine partes uiginti ſeptem & minuta quinquaginta quatuor exoriuntur: cum Tauro, Scorpione, Leone & Aquario undetriginta & quinquaginta quatuor graduum minuta: cum reliquis, partes triginta duæ additis duodenis minutorum interuallis. Ex his manifeſtum eſt, illic quatuor zodiaci quadrantes duobus diſtinctos coluris pari temporis ſpatio aſcendere, & omnia ſigna diametro diſtantia æquis tẽporibus prodire atq; occultari. Quod & Lucanus uerſibus his tradit: Nõ obliqua meant nec Tauro rectior exit Scorpius, aut Aries donat ſua tẽpora Libræ. Aut Aſtræa iubet lentos deſcẽdere piſces. Par geminis Chiron, & idem quod Carcinos ardens, Humidus Aegoceros: nec plus Leo tollitur urna. Quemadmodum enim cum Geminis partes triginta duæ ac minuta duodena quotidie exurgunt, ita cum Sagittarij ſigno Geminis aduerſo interualla eadem ſurſum nituntur.

DE ORTV SIGNORVM in obliquo orbe.

IN noſtro autem cælo alia ratione ſignifer conuertitur. Nam quanto ab æquatore, ſeu medio mũdi longius abſceſſeris, quantoq; axis fuerit erectior, tãto quæ-

dam zodiaci partes tardius, quædam ocyus, quàm in medio orbe ſurſum feruntur. Illic enim Arietis ſidus duarum paulominus horarum interſtitio emergit: in Gallia, unius: ſub arcticis circulis, momento. Apud nos ergo recta oriuntur ſigna omnia à Geminorum fine ad finẽ Sagittarij: nam amplior æquatoris, quàm ſigniferi portio exurgit. Obliqua ab initio Capricorni ad Cãcri initium, ut breuiter exprimunt uerſus:

Recta meant obliqua cadunt à ſidere Cancri
Donec finitur Chiron, ſed cætera ſigna
Naſcuntur prono, deſcendunt tramite recto.

Verum hæc exortuum occultationumq; citra æquatorẽ ratio non eadem in omnibus latitudinis noſtræ partibus manet. Quoniam Arietis ſignum quibuſdam in locis uigintiquatuor æquinoctialis gradus ſecũ trahit, in alijs uiginti, ſic ſe, dum ad ſigniferi uerticem peruentũ ſit, minuente numero. Eadem in ſideribus alijs Arieti utrinq; proximis obſeruatio eſt: quorum exortus tanto celerior, quanto propinquior polus eſt. Reliquarum autem zodiaci partium circa Libræ æquinoctiũ, ſi axem attollas, aſcenſus aßidue tardior fit. In orbe recto dictũ, quanta temporis intercapedine ſingula ſigniferi aſtra emergerent: idem & hic faciundum. Sed quia in zona noſtra multiformis uariatio eſt, neq; ſimili modo ſurgũt in Hiſpania, Gallia, Germania: iſthæc Lutetiæ urbi, cuius latitudinem partium octo & quadraginta eſſe accipimus adaptare libet. In ea donec Arietis ac Piſcium ſigna aſcendunt, mundi quatuordecim partes & quinquagena minuta exoriuntur. Cum Tauro atq; Aquario

duode

duodeuiginti partes,unum & quinquaginta minuta.Cũ Geminis & Capricorno,uicenæ ſeptenæ partes,ac uiginti ſex minutorũ interualla.Cũ Cãcro & Sagittario, partes triginta ſex & quinquagintaocto minuta. Cum Leone & Scorpio gradus quadraginta,ac minuta quinquagena ſeptena. Cum Virgine & Libra,quadraginta partes,& quinquagintaocto minutorum ſpatia.

QVO PACTO EX SIGNOrum *aſcẽſione in obliquo finitore exortuũ ſpatia orbis recti inueniantur.*

EX *ſiderum ortu in noſtro ſitu hoc modo aſcenſionum moras finientis recti inuenias.Duorum ſignorum diametro diſtantium gradus connectunt, eiuſq; numeri coniuncti dimidium,partes quæ cum ſignis iiſdem ſub æquatore oriuntur,comprehendere adfirmant.Cum Tauro gradus duodeuiginti,unum & quinquaginta minuta exoriuntur: cum Scorpione, quadraginta partes ac minuta quinquagena ſeptena:quibus numeris compoſitis,quinquagintanouem partium,& quadragintaocto minutorum ſpatia prodeunt: quæ ſi in partes duas diuiſeris,ſub æquinoctiali circulo cũ Tauro, undetriginta partes, & minuta quinquaginta quatuor exoriri cernes: totidemq́; cum Scorpione. Cum Ariete quatuordecim partes & quinquagena minuta oriri dictum: cum Libræ ſigno,quadraginta gradus,& quinquagintaocto minuta: quibus iunctis, partes quinquagintaquinque ac quadragintaocto minuta colliguntur. Quæ ſi in duas portiones ſeiunxeris, cum Arietis ac Libræ ſignis uicenas ſeptenas parteis & minuta quinqua-*

CC 2 gena

gena quaterna in medio orbe oriri reperies. In *recto orbe ſignorum ortus inæquales efficit obliquitas ſigniferi:in obliquo uero,zodiaci ac horizontis.*

DE SIGNIFERI ORTV *ſub circulo arctico.*

SVb *zodiaci polo, ubi maior quàm ante habuimus rerũ iſtarũ uariatio eſt,ita ſignorũ zona uertitur.* Quũ *in Arietis parte prima ſol fuerit,ſigna tria* Arietem,T*aurum,Geminos, uelociſsime eum ſequi conſtat:* Cancrum,Leonem *ac uirginem,tardiſsime,diemq; hora rum duodecim haberi.* N*octe tarde aſcendere* Libram, Scorpionem,*Sagittariũ:at celeriter* Capricornũ, A*qua rium,*Piſces.Q*uando in cãcri initio* Sol *eſt, mane hoc eſt media nocte ſigna omnia cum ſeptem ſideribus erra ticis in finitoris orbe deliteſcere:circumactuq; mũdi repente, & momento propè temporis ſimul ſurſum* tolli Capricornum,Aquarium,Piſces,Arietem,T*aurum, ac* Geminos*: quod temporis punctum pro nocte habuere.* Horis *uiginti quatuor ſequentibus reliqua emergere.* Q*uom igitur ſol in æſtiuo tropico meaurit,horarũ ui ginti quatuor diem haberi,nullamq; noctem,aut ſi ma= uis momentum,quo ſex ſignorum ſpatia prodiere, pro nocte manifeſtum eſt.* Q*uippe in omnibus terræ locis nocturno tempore ſex ſigna, & totidem diurno oriri debent.*In Libra *rurſus æquinoctium eſſe, atq; à ſexta hora orientem Solem* Libram,Scorpionem,*atq; Sagitta rium gradu lento inſequi:ocyus* Capricornum, A*qua=*

rium Piſces. Occidentem celerrime Libram, Scorpionem, Sagittarium: tardiſſime Capricornum, Aquarium, Piſces. In hyberno circulo (ubi nobis bruma, atque breuiſſimus dies eſt) poſito Sole, meridie ſeu mane ſigna omnia rurſum cum ſtellis errantibus in termino uiſus conſiſtere. Deinde mundi abitu ſex repente attolli Capricornum, Aquarium, Piſces, Arietem, Taurum, Geminos: quod momentum illis dies eſt. Horis uicenis quaternis, quas nox perpetua occupat, reliqua exurgere. Iſthæc dierum noctiumq; uiciſſitudo ſub arctici circuli ſitu eſt, qui ab æquinoctio partibus ſex atq; ſexaginta abſiſtit, ab axe uigintiquatuor. Verum quum eò uentum ſit, altius progredi iuuat, quæq; iſtiuſmodi rerum facies inter hunc quem modo deſcripſimus locum, & mundi uerticem ſit, contemplari. Hæc ab alijs minore cura prodita ſunt, remq; pulcherrimam in qua poëtæ ſummi ſummo conatu elaborarunt, uix attigere. Proinde nobis accurratius tractanda.

DE SIGNORVM ORTV INter *arcticum circulũ & polum mundi.*

IN *hoc ſitu ſigniferi partes æſtiuo tropico uicinas ſemp eſſe cõſpicuas cõſtat, æquatori ꝓpinquas exurgere atq; occidere: circa brumalẽ tropicũ tractus lõgos ſub finitore perpetuo occultari. In Arietis principio Sole conſtituto, orientem eum præpoſtere ſiue conuerſo greſſu ſequi Piſces ac Aquariũ: inde aliter Leonem & Virginem. Vbi ad occidentem ille deuenerit, ſigna ſex*

quorum aliqua nunquam occidunt, reliqua eo die exorta ſunt, ſupra terram cerni. Circa æſtiuum tropicū donec ſigna, quæ nunquam occultantur, ſol peragrat, lucē perpetuam ſine nocte haberi. Si portio partibus tricenis conſtet, menſis unius effici diem: ſi ſexagenis, duorū: ſi nonagenis, trium. Autumni æquinoctio, mane Libram atq; Scorpionem ordine recto ſurgere: inde Taurū & Arietem conuerſo: diemq́; horarum duodecim eſſe. Brumalem circulum luſtrante Sole ſpatia eadem noctium eſſe, quæ in Cancro dierum. Si ſigna duo ſub finitore lateant, menſium duorum effici noctem: ſic deinceps, ſicuti in ſolſtitiali tropico de dierū ratione narrauimus. Quare fieri poteſt, ut Luna oriatur ante Solē, & multò poſt eum occidat, ſi illa in Tauri, hic in Piſcium ſiue Arietis initio fuerit. Hinc ad mundi uerticē uenimus.

DE SIGNIFERI CIRCVMACTV SVB POLO.

Hic nulla mundi pars exoritur nullaq́; occidit, præter ſeptē ſtellas quos planetas uocauimus, æquatorem nanq; in horizonte habent. Lunæ ſidus menſibus ſingulis non niſi ſemel oritur: Saturni, tricenis annorū ſpatijs: Iouis duodenis: Martis, binis: Solis, Veneris ac Mercurij ſingulis. Hi enim ſemper cum Sole cæli conuexitatem, quo rerum naturæ domino nuſquam comites deſint, peragrant. Peruulgatum quidem id eſt, à uerno æquinoctio ad autumnum diem haberi: reliquis anni mēſibus noctem: ijsq́; annos dies naturales eſſe. Non niſi in Arietis ſigno planetas ijs oriri poſſe; nec niſi in Libra

bra occidere. Solis altitudinem nunquam maiorem partibus quatuor & uiginti etiam in Cancro cerni. Atq; in eo ſigno Lunæ ſidus propter utrunq; latitudinis deflexum: aliâs eſſe quinis Sole partibus ſublimius, aliâs totidem depreßius. Hæc terræ pars, ſi terra ſit, latitudinis nomen non amittit, eamq; amplißimam ſortita eſt: longitudinem, ſiue à fortunatis inſulis diſtantiam planè nullam habet, propter orbium meridianorum in uertice concurſum.

DIERVM AC NOCTIVM *longitudinem bifariam poſſe deprehendi.*

DVobus modis diurna nocturnaq; ſpatia inueniri poſſe haud dubium eſt: ſignorum ortu, & parallelorum, de quibus infra loquemur, ſectione. Singulis diebus noctibusq; ſigna ſex zodiaci oriri, atque occidere diximus. Proinde ſi partes diurnæ tarde emergant, longiora dierum ſpatia eſſe: ſi celeriter, breuiora neceſſe eſt. Nam, autore Plinio, quæ recta in exortu ſuo conſurgunt ſigna longiore tractu tenent lucem: quæ uero obliqua, ocyore tranſeunt ſpatio. Quapropter ſolſtitio dies longißimos haberi apparet, quod eo tempore Solem ſequantur omnia ſidera, quæ in obliquo orbe tarde incedunt: bruma breuißimos, quod cito oriantur, inſequanturq; eum reliqua. Aequatoris ergo partes omnes, quæ cũ ſignis ſex Solem ſequentibus oriuntur, colligēdæ, numerusq; totus in portiones quindecim

diſtribuendus, ad hunc modum. Solſtitio à ſolis ortu ad eius occaſum ſidera ſex oriuntur: Cancer, Leo, Virgo, *Libra, Scorpio, Sagittarius, cumq́; ijs mũdi ſeu æquatoris partes bis centum triginta ſeptem ac minuta quadragintaſex: qui numerus ferè ſex atq; decem horas efficit.* Aequinoctio *utroq; cum ſignis diurnis nocturnisq; partes centum octoginta emergunt: quæ æqua dierum noctiumq́; ſpatia complectuntur.* Bruma *eo modo horarũ octo diem eſſe comperies.* Eadem *ex circulis ſic deprehendas. Sol anno tercentum ſexaginta quinq; παραλλήλους ſiue æquidiſtantes orbes depingit, interq́; tropicos centum octoginta duos.* Horum *arcus qui ſupra terram uiſuntur dierum moras continent: qui infra, noctium.* Quo *circa utroq; tropico in horas uiginti quatuor deſcripto, facile quot in circulis his horarum ſectiones ſupra infraq́; finientem conſiſtant, uideris.* Ante *tamen ſphæræ axem ad latitudinis gradum attollas oportet. Cũ ea quippe orbiũ horũ in finitore diſſectio mutatur.*

DE ORTV MVNDI.

D*Iximus capite ſuperiori per uniuerſum orbem, & totum anni circuitũ ſingulis diebus noctibusq́; ſex oriri zodiaci ſigna, & totidem occidere: uerum de ſigniferi partibus non æquatoris loquebamur, de quibus hic dicendum nonnihil.* Baſileæ *æquinoctio ſex mundi ſigna inter* Solis *emerſum occaſumq́; oriuntur: bruma. uix quatuor: ſolſtitio ferè octona.* Quod *hac ratione colligimus.* Singulis *horis quindecim æquatoris ſiue mũdi partes exurgunt: binis tricenæ: quaternis, ſigna duo.* Quando *igitur dies ſex atq; decem horis conſtat, quod*

ſolſti

ſolſtitio fit, neceſſe eſt, ut inter Solis ortum & occaſum ſigna octo oriantur: bruma quatuor: æquinoctio ſex, hoc eſt, dimidium mundi.

DE COLVRIS.

SEptem circuli ſunt, quos Græci noſtriq; maiores appellant, duos illorum abſoluimus. Coluri, circuli duo ſunt per mundi uertices ducti, quorum alter æquinoctia, alter brumam & ſolſtitium contingit. Nomen ab imperfectione inditum, quod nunquam integri nobis exoriantur. Partes enim auſtrino polo propinquæ ſemper occultæ ſub terra deliteſcunt. Hi duo ſigniferum, æquatorem, atq; adeo cælum totum in parteis quatuor ſecant. Inq; horum altero alterni Solis reditus longiſſimiq; ab æquatore diſceſſus omni æuo hærent: in altero æquinoctia. Quotidie bis uterq; ſub meridiano cõſiſtit. Hi temporum ſiue annorum mutationes quatuor in ſignifero ſignant: æquinoctia duo, ſolſtitium ac brumam.

DE FINIENTE, MERIDIANO, ac duodecim mundi domicilijs.

QVem Græci horizonta, eundem haud abſimili modo, & finientem & finitorem nominamus, circulum, qui conſpectam mundi partem ab inconſpecta dirimit. Hic ſub æquatore rectus, alibi obliquus dicitur. Finitores inter ortum & occaſum, Auſtrum ac ſeptentriones, & quaſcunque mundi oras mutantur, neque urbes plures eundem finientem habent. Alia orbium meridianorum ratio, qui non niſi inter uertices ijdem ſeruantur. Meridianus circulus eſt, qui per mundi atque horizontis polos ducitur: in quem cum Sol inciderit ſu=

pra terras, medios dies efficit: infra, medias noctes. Hic *& finitor mundum uniuerſum, quemadmodũ* κόλουροι *in quatuor parteis diuidunt, uerum non mouentur.* Me*ridiani non niſi inter ortum atque occaſum mutantur: & ob id eodem tẽporis momento medios dies mediasq; noctes habẽt illi, quibus æqua longitudo eſt.* In ortu So*lis eſt uarietas.* Q*uum enim hic per ſigna arctoa graditur, polo uicinioribus dies productior, quàm circa æquatorem eſt: igitur & prius orientem cernũt Solem.* Vt Corſicam *&* Sardiniam *inſulas meridianum eundẽ habere neminem latet: illamq; quæ ampliore latitudine eſt, dies longiores.* Q*uamobrem prius in* Corſica *quàm* Sardinia *menſibus æſtiuis Sol uiſitur, tardius uero hybernis. Circuli duo finitor ac meridianus, de quibus modo uerba fecimus, orbem totum in parteis quatuor diſſecant, quas in alias tres æquas portiones, ut duodecim habeantur, nos partimur.* Hæ *cæli domus nominantur.* Q*uarum primæ initium, finientis pars eoa eſt: quartæ, meridiani arcus, qui ſub terra latet: ſeptimæ, finitoris portio occidua: decimæ, meridiani pars auſtrina, quæ ſupra terram cernitur.* Domorum *tres formæ: anguli, ſuccedentes, & cadentes.* Anguli *ſunt, domus prima, quarta, ſeptima, ac decima.* Succedentes, *quæ angulos ſequuntur: ſecunda, quinta, octaua, undecima.* Reliquæ *cadentes appellantur.* Itaq; *ſexta domus, ut poëtæ, inquiunt, cadens eſt.* Prima *uitæ rationem ſignificat, ſecunda opum, tertia fratrum, quarta parentum, quinta ſobolis, ſexta morborum, ſeptima nuptiarum, octaua mortis, nona itineris, decima actionum, úndecima amicorum*

corum, duodecima inimicorum. Quo domorum uſum intelligas, Platonis geneſim adſcribam. Aiunt in domo prima Martem Mercuriũ ac Venerem fuiſſe: in ſecunda, Solem: in quinta Lunam: Iouem in ſeptima, ſiue occaſu: in nona Saturnum. Hic Libræ ſignum luſtrabat, Iouis ſtella, Leonem, πυρόεισ, Lucifer, στίλβων Aquarij ſidus, Sol Piſcium, Luna Geminorum, horoſcopus in Aquario erat. Eam cæli faciem ſignificare exiſtimant uirum, qui eloquentia admirabili polleat. Hinc ad inſtitutum referat ſe oratio.

DE LACTEO ORBE, ET *quatuor minoribus circulis.*

POſtremus orbium maiorum, & ſolus inter alios conſpicuus eſt lacteus, de quo ueterum aliquot ſententias non iniucundas recenſebo. Theophraſtus hunc eſſe compagem aiebat, qua de duobus hemiſphærijs cæli ſphæra ſolidata ſit. Et Ouidius in libris Metamorphoſeon ſemitam uocat, quæ ad ædes Iouis ducit. Eſt uia ſublimis, inquit, cælo manifeſta ſereno Lactea nomen habet cãdore notabilis ipſo. Hac iter eſt ſuperis ad magni tecta Tonantis. In eo ſidera hæc ſunt: Telum, Aquila, Sagittarij arcus, Ara, pedes quatuor Centauri, Argo nauis, Canis caput, ὠρίωνος manus dextera, Erichthonius uel Auriga cũ Capra humero inſidente, περσεὺς, κασιέπεια & Cycnus. Idẽ in coluro, qui ꝑ æquinoctia trahitur, utrinq; ferè arcticos circulos attigit. Maiores orbes, aut (ut alij uolũt) maximos abſoluimus. Minores dicũtur, qui mũdũ in portiões impares ſecãt: aut quibus non

non idem eſt cum mundo centrum. Sũt autem quatuor: arctici duo ac totidem tropici. Veteres præſertim Græci arcticum uocant circulum, qui ſidera omnia nunquã occidentia continet, quem Proclus in Græciæ regione à priore Helices pede deſcribi adfirmat. Alterum huic aduerſum, antarcticum, qui tractus mundi nobis occultos complectitur. Vtrunq; aiunt puncto ſolum horizonta contingere: & , ſi ad æquatorem procedas, minui: ſi ad Aquilonem, augeri. Verum recentiores arcticos appellant orbes, quos ſigniferi poli circum mundi uertices efficiunt. Tropici circuli duo: æſtiuus uel ſolſtitialis, quem die longiſſimo: & brumalis uel hybernus, quem bruma Sol mundi circumactu peragit. Nomen uterque habet à conuerſione, quod ab illis Solis ſidus ad alteras terrarum plagas ſe uertat. Aeſtiuum orbem Aratus in Græcia ita diuidi à finitore ait, ut circulo toto diſſecto in octo partes, quinq; ſupra terram uiſantur, infra terram reliquæ ſint, Eius Verſus à Germanico Cæſare Latini facti hi ſunt:

Hunc octo in parteis ſi quis diuiſerit orbem,
Quinq; ſuper terras ſemper fulgere notabit,
At tres ſub terris breuibusq́; latere ſub umbris.

Hoc Cancrũ tetigit quum Titan orbe, timete Aeſtatẽ rapidam, & ſoluentes corpora morbos. Qui numeri horarum quindecim lõgiſſimum in eo tractu diem eſſe, noctem uero nouem demonſtrãt: quoniã partes ſingulæ horas ternas cõplectuntur. Arati interpres Helleſponto iſthæc eſſe accommodata ait, hiſce uerbis: πρὸς τὸ κλίμα τοῦ ἑλλησπόντου καὶ λακεδαίμονος δοκεῖ τὰ

Ad Helleſponti ac Lacedæmonis clima

τῶν

τῶν φαινομένων πραγματείαν συνθεῖναι. Brumalem tropicum Prudentius arctum nominat, quod partem in finiente noſtro anguſtam relinquat: Quid eſt, inquit, quod arctum circulum Sol iam recurrens deſerit?

Phænomena uidetur compoſuiſſe.

ALTERA CIRCVLORVM DIVIſio, ac eorumdem diſtantia.

Circuli omnes alio modo diuiduntur in parallelos ſiue æquidiſtantes, obliquos, & per uertices ductos. Aequidiſtantes circuli dicuntur æquator, tropici duo, ac totidem arctici: quibus ijdem cum mundo poli ſunt. Obliqui, ſignifer, finiens, & orbis lacteus, qui oblique inter uertices trahuntur. Per polos ducti, reliqui. Itaq; apud Græcos Latinosq; ſcriptores duplex circulorum partitio eſt. Prior in maiores uel maximos ſeptē, & quatuor minores. Poſterior in parallelos quinque, obliquos treis, totidemq; per uertices ſiue axem ductos. In medio mundi paralleli omnes, æquatores ſunt. Circulorum autem diſtantiam non omnes eandem tradidere. Proclus qui arcticos orbes creſcere atq; minui ait, ita eam in Græcorum climate depingit. Diſſecto in parteis ſexaginta meridiano quouis circulo, arctici orbes utrinque à uertice ſexageſimarum partium ſex: & ab utroq; tropico quinq; interuallo abſiſtent. Aequator uero à ſolſtitio brumaq; partibus quatuor. Vnde Manilius ad Auguſtum Cæſarem:

Circulus ad Boream fulgentem ſuſtinet Arcton,
Sexq; fugit ſolidas à cæli uertice parteis,
Alter ad extremi decurrens ſidera Cancri,
In quo conſumit Phœbus lucemq; moramq;,

Tardaq;

Tardaq́; per longos circumfert lumina flexus,
Aeſtiuum medio nomen ſibi ſumit ab æſtu,
Temporis & titulo potitur,metaq́; uolantis
Solis & extremos deſignat feruidus actus.
Et quinq; in parteis Aquilonis diſtat ab orbe.
Tertius in media mundi regione locatus
Quatuor & gradibus ſua fila reducit ab æſtu.

Nos utrunq; tropicum ab æquatore partibus uigin tiquatuor abeſſe dicimus:& ab eodem arcticos diſtare gradibus ſexagintaſex,à polis quatuor & uiginti.

QVOMODO IN QVAVIS RE*gione circulorum diſtantiã ueterum more in ſphæra depingamus.*

MAiores Græci quemadmodum ex Arato,Proclo & Manilio diſcimus, in ſuo orbe cæli aut mundi poſitum,quo temporum uiciſsitudines perſpicerent, obſeruauere. Prodendum ergo qua ſolertia etiã nos in quouis tractu naturæ ipſius indicio eadem eruamus. Ex Ptolemæi aliorumúe autorum, qui terræ partes deſcripſere pictura,urbis,promontorij,aut loci cuiuſpiam latitudinem ſumptam in ſphæra eodem à uertice interſtitio,puncto ſignabimus. Inde circini pede altero poſito in uertice mundi,altero in horizonte ſiue nota latitudinis circulum deſcribemus arcticum,ſed ueterum iudicio,qui ipſum ſidera omnia nunquam occidentia aiunt continere. Eius à cæli axe interuallum , non aliud eſt, quàm polorum altitudo:nec aliud , quàm loci diſtantia ab

ab æquatore. Iccirco Louanij ἀρκτικὸν *orbem una atque quinquaginta à uertice partibus abeſſe dicimus: quoniam tanta in ea ciuitate & polorum à finiente: & urbis ab æquatore diſtantia eſt, quæ ſpatia ſemper æqua ſunt. In Creta circulus idem à polo abeſt partibus triginta quinq;. In Andro una Cycladum inſula, quæ fabulæ Terentianæ nomen dedit, triginta octo. In Phæacum ſitu, & Epiro, totidem. Carthagine Aphricæ urbe Siciliam contuente, duabus, & triginta.* Ανταρκτικὸν *haud magno labore depinxeris: æquis enim ſpatijs uterque à ſuo uertice abeſſe debet, ac ſemper capacitate æquali mundum cingere. Si hos graduum numeros in ſexageſimas partes uertere lubet, arcticus circulus Louanij ab axe diſtabit octo partibus cum ſextante, à Cancro duabus & ſemiſſe, id eſt, gradibus quindecim. Quæ ſidera his circulis contineantur, facile inuenias. Andouerpiæ, cuius latitudo eſt partium circiter duarum & quinquaginta, intra arcticum circulum ſunt Cynoſura, Draco, de quo Vergilius: Maximus hic flexu ſinuoſo elabitur anguis, Circum perq; duas in morem fluminis arctos.* κηφεὺς, κασσιέπεια, *maior Perſei atq; Cycni portio, manus ac pedes cadētis Andromadæ, Erichthonij ſiue Heniochi humeri cum Capra ijs inſidente, Helice prope tota,* βοώτου *caput cum leua manu ſolum, nam Arcturus occidit: Herculis pedes, ac Lyræ uertex. Intra circulum antarcticum pars notij Piſcis, Sagittarij pedes, Corona auſtrina, quoniam & altera Cnoſia ſiue Arctoa eſt, Ara, Fera penè tota, Centaurus capite excepto: Argo præter malum.*

Reli

Reliqua oriuntur & occidunt quotidie. Tradidi qua uia circulorum intercapedinem in ſua quiſque regione deprehendat. Quippe non ſatis eſſe arbitrabar aliorum ſcripta nos perdiſcere, niſi & ipſi præceptionum adiumẽto ſimilia ſcrutemur. Sed finis ſit. Libros tres abſoluimus, quorum primus ſphæræ, mundi, atq; muſarum rationem docet: ſecundus orbium, ſtellarum, abſidum: tertius circulorum, defectuũ & dierum. Hæc omnia quantum ad literas politiores conducant, apparebit, ſi in manus ſumas Ciceronis libros de uniuerſitate, de natura deorum, de diuinatione ac Somnium Scipionis: Vergilij Georgica, Ouidij Faſtos, Metamorphoſin, Triſtia, Pontum, Epiſtolas: Plinium, Lucanum, Aratum, Proclum, Manilium, Ptolemæum, Pontanum, atque id genus autores innumeros. Præterea ſi quis omnia, quæ in his libris ſunt lõgo uſu atq; meditatione intellexerit (dicam id quod certò ſcio, quod omnibus horis experior) etiãſi ſtipes, ſaxum, aut plumbum fuerit, tot rerum miraculis mouebitur ad altiora, & dulciſſimo gaudio ad mortem uſq; perfruetur. Iudicium hoc principio inane uidebitur illi, qui hæc non guſtauerit: uerum ubi cæleſte illud & dulce nectar imbiberit, cenſebit non ſolum me nihil nimium huic cognitioni tribuere, ſed etiam fieri non poſſe, ut omnia ſecula & omnes regiões, etiamſi omnes ſimul nitantur, magnitudinem rei exprimãt. Terra punctus ac orbis centrum eſt, quid igitur homo, qui ad terram non eſt, quod formica ad hominẽ, de mundo queat proloqui? Pectus meum adeo impleuit hoc gaudium, ut plerunq; aut ubi ſim, aut quid agam prorſus ignorem.

Sæpe

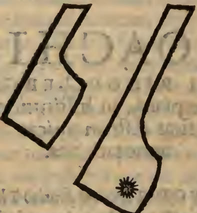
Sæpe præ lætitia totus intus ardeo, rubent oculi, lachrymæ excidunt, deinde animus ad cælũ proficiſcitur, ibiq́; manet per ſpatium penè duarum horarum: poſt reuerſus corpus rigidum, & tantum non exanimatum reperit. Labores multos perfero, ſed laboranti hæc magna conſolatio eſt. Eodem impetu cor meum mundus concitat, quo Solem & Lunam ſecum uehit per aëra, quo Oceani exanime corpus nunquam ſinit quieſcere. Intra pectus mundi molem agitari ſentio, oriri Solem, creſcere Lunam, omnia circum axem uerti, deniq; lucidiſsimas aquas per terræ pilam currere, & ſecum ferre nauigantes. Felices illi, quibus in hac mortali uita cælo frui datum eſt.

IOACHIMI FORTII RINGELBERGII ANdouerpiani, in Inſtitutiones ſuas Aſtronomicas annotationes.

QVOD Theodoſij finitio) *Theodoſius autor Græcus libros aliquot de ſphæris conſcripſit, in quibus huiuſcemodi præceptiones ſunt. Si ſphæram plana ſuperficies contingat, id puncto duntaxat fieri. Item multis in ſphæra circulis ductis, maximum ex ijs eſſe, qui centrum attingit. Et circulos ſphæræ maiores omneis ſeſe non niſi in portiones æquales diuidere. Iſthæc Theodoſius ſcriptu-*

*rus, optime eam corpus eſſe ait, cuius omnes in circuitu
partes ſpatio æquali à cētro abſiſtant. Deſcriptionem
hanc noſtri negotium longe aliud tractantes, operibus
ſuis præfixerunt.* Περίσκιοι) *Periſcij nominantur o=
mnes, qui in zonis frigidis, uel intra arcticos circulos
ſunt. Sic uocati quod illorum umbræ in orbem circum=
agantur. Ab æquinoctiorū notis) Aequinoctiū hic ca=
cipitur pro initio Arietis uel libræ octaui ac noni orbis.*

χεδὸν γὰρ τέταρτον μέρος ζωδίου) *Ait uix quartā
Argus partem ſupra terram apparere, atque ideo Ca=
nopum cerni non poſſe, utpote qui in infima ſigni por
tione ſit, hoc modo:*

*Ita ut axis cum termino caudæ) hoc eſt, cum duabus
ſtellis, quæ ſunt in fine caudæ Vrſæ minoris.*

Side

- Siderũ tã errãtiũ quã fixorum
  - Longitudo
  - Latitudo
  - Declinatio
  - *eſt earum diſtantia ab*
    - *Initio arietis.*
    - *Medio ſigniferi.*
    - *Aequatore.*

- Terrarũ
  - Longitudo
  - Latitudo
  - *eſt earũ diſtantia ab*
    - *Inſulis fortunatis.*
    - *Aequatore.*

- Exortus, *de quo paßim autores ſcribunt, duplex,*
  - Stellarum
    - Fixarum
      - *Matutinus.*
      - *Veſpertinus.*
      - ἡλιακός.
    - Errantium
      - *Matutinus.*
      - *Veſpertinus.*
  - Lineæ eclei pticæ
    - Rectus, *ſiue tardus*
      - *Cancri.*
      - *Leonis.*
      - *Virginis.*
      - *Libræ.*
      - *Scorpionis.*
      - *Sagittarij.*
    - Obliquus *ſeu uelox*
      - *Capricorni.*
      - *Aquarij.*
      - *Piſcium.*
      - *Arietis.*
      - *Tauri.*
      - *Geminorum*

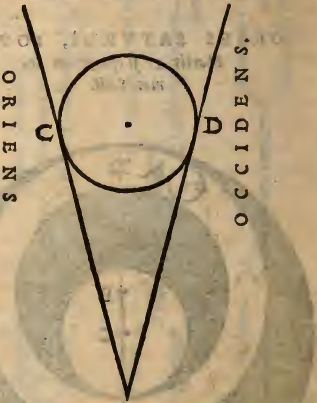
- Stellas fixas
  - Oriri ortu
    - Matutino
    - Veſpertino
    - Heliaco
    - eſt oriri
      - Mane cum Sole.
      - Veſperi Sole occidente.
      - E radijs Solis.
  - Occidere occaſu
    - Matutino
    - Veſpertino
    - Heliaco
    - eſt occidere
      - Mane ſole oriente.
      - Veſperi cum Sole.
      - Propter acceſſum & fulgorem Solis.

- Erraticæ ſtellæ dicuntur
  - Oriri ortu
    - Matutino
    - Veſpertino
    - Quãdo incipiũt uideri
      - Mane ante ortum Solis.
      - Paulò poſt Solis occaſum.
  - Occidere occaſu
    - Matutino
    - Veſpertino
    - Qñ incipiunt occultari
      - Mane ante ortũ Solis.
      - Ab occaſu Solis.

ORBES SATVRNI, IOVIS, *Martis, & ſi epicyclum de=mas, Solis.*

A *epicyclus,* B *centrum deferentis,* C *centrum mundi,* D *ſumma deferentis ab=ſis,* E *ima.*

C eſt ſtatio matutina Saturni, Iouis & Martis: ueſpertina uerò Veneris ac Mercurij. D ſuperiorum ſtellarum ueſpertina ſtatio eſt, inferiorũ matutina. Lunã ſtare non dicimus, propter celerẽ epicycli motum.

Græcorum interpretationes.

κλειώτ᾽ εὐτέρπητε θάλειάτε μελπομένητε·
τερψιχόρητ᾽ ἐρατώτε πολύμνιάτ᾽ οὐρανίητε
καλλιόπηθ᾽, ἣδὲ προφερεστάτη ἐστὶν ἁπασάων.
Clioq́;, Euterpeq́;, Thaliaq́;, Melpomeneq́;,
Terpſichoreq́;, Eratoq́;, Polymniaq́;, Vraniceq́;,
Calliopeq́: hæc longe alias præponderat omneis.

νύμφαι

Νύμφαι κασάλιδες παρνάσιον αἶπος ἔχουσαι.
Nymphæ Caſtalides Parnaſi culmen habentes.
Ἄτλαντος θυγάτηρ ὀλοόφρονος, ὅσε θαλάσσης
πάσης βένθεα οἶδεν, ἔχει δέ τε κίονας αὐτὸς
μακρὰς, αἳ γαῖάν τε καὶ οὐρανὸν ἀμφὶς ἔχουσι.
Magnanimi Atlantis proles, quem nulla profundi
Ponti abrupta latent. longas habet ipſe columnas
Queis terram, & pariter cælum ſuſtentat utrinq;.
Ἔχει γὰρ ὁ οὐρανὸς ζ΄. ζώνας οὐκ ἐπιψαυούσας τῶ
ζωδιακῶ, ὧν τὴν μὲν πρώτην ἔχει ὁ κρόνος. τὴν
δὲ δευτέραν, ὁ ζεύς. τὴν δὲ τρίτην ὁ ἄρης. τὴν δὲ
τετάρτην ὁ ἥλιος. τὴν δὲ πέμπτην, ἡ ἀφροδίτη.
τὴν δὲ ἕκτην, ὁ ἑρμῆς. τὴν δὲ ἑβδόμην ἡ σελήνη.
ὁ μὲν δὴ ζωδιακὸς κύκλος ἀνώτερός ἐστι πάντων.
Quippe cælum ſeptem habet zonas non attingentes ſi gniferũ. Quarũ primã poßidet Saturnus, ſecundã Iuppi ter, tertiam Mars, quartã Sol, quintã Venus, ſextã Mer curius, ſeptimã Luna. Supra hos omneis Zodiacus.
Οἱ ἀπλανεῖς ὁμοίως ἕλκονται: *Inerraticæ ſtellæ pari curſu feruntur.*
Οἱ δὲ ἄλλοι πέντε πλάνητες ἀναμεμιγμένως δι=νεύονται, οὐκ ὄντες ὅμοιοι τοῖς προτέροις ἀπλα=νέσι. *Aliæ quinque erraticæ impari motu conuertun=tur, cæteris diſsimiles.*
Οἳ τὴν μὲν, κυνόσουραν ἐπίκλησιν καλέουσι,
τὴν δ' ἑτέρην ἑλίκην, ἑλίκῃ γε μὲν ἄνδρες ἀχαιοὶ
εἰν ἁλὶ τεκμαίρονται ἵνα χρὴ νῆας ἀγινεῖν.
τῇ δ' ἄρα φοίνικες πίσυνοι περόωσι θάλασσαν.
Hæc aliis Cynoſura quidem cognomine dicta eſt.

Altera uero Helice. Helice nam per mare Graij
Obſeruant,curuas liceat qua ducere puppes.
Illa Phœnices fiſi magna æquora ſulcant.
Πληϊάδας θ' ὑάδας τε, τό τε σθένος ὠρίωνος,
Ἄρκτον θ' ἣν καὶ ἄμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν.
Ἥ τ' αὐτοῦ στρέφεται καί τ' ὠρίωνα δοκεύει.
Οἴη δ' ἄμμορός ἐστι λοετρῶν ὠκεανοῖο.
Pleiadasq́;,hyadas,roburq́; ipſum Orionis,
Atq; urſam,quàm currum alij cognomine dicunt.
Vertitur hæc illic,atq; Oriona tuetur,
Ac ſola Oceani gelidis non mergitur undis.

Idem in Odyſſea:

Αὐτὰρ ὁ πηδαλίῳ ἰθύνετο τεχνηέντως
Ἥμενος, οὐδέ οἱ ὕπνος ἐπὶ βλεφάροισιν ἔπιπτε,
Πληϊάδας τ' ἐσορῶντι καὶ ὀψὲ δύοντα βοώτην,
Ἄρκτον θ' ἣν καὶ ἄμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν.
At clauo ille ſedens nauim mira arte regebat,
Nunquam corripuit nutantia lumina ſomnus.
Verum Pleiadas ſpectat, ſeriq́; Booten
Occaſus,Vrſamq́; alio cognomine currum.
Ποσσὶν δ' ὠρίωνος ὑπ' ἀμφοτέροισι λαγωὸς
Ἔμμενες ἤματα πάντα διώκεται, αὐτὰρ ὅγ' αἰεὶ
Σείριος ἐξόπιθεν φέρεται μετιόντι ἐοικώς,
Καί οἱ ἐπαντέλλει. καί μιν κατιόντα διώκει.
Illius at pedibus lepus inceſſanter utriſq;
Subiacet,ac pulſus cunctis fugit iſte diebus.
Sirius à tergo ſimilis ruit uſq; ſequenti,
Et ſimul exoritur,ſimul inſectatur euntem.
Εὖτ' ἂν δ' ὠρίων καὶ σείριος ἐς μέσον ἔλθῃ

Οὐρα

Ουρανὸν, ἀρκτοῦρον δ' ἐσίδῃ ῥοδοδάκτυλος ἠὼς
ὦ πέρση, τότε πάντας ἀπόδρεπε οἴκαδε βότρυς.
Cum cane ſi medium teneat nimboſus Orion
Cælum, atq; Arcturi cernit Pallantias aſtrum,
Ferre domum dulces tempus tum poſtulat uuas.
Ἠέλιος θ' ὃς πάντα ἐφορᾷς, καὶ πάντ' ἐπακούεις.
Sol qui cuncta uides, atque auribus omnia captas. uel
Sol qui cuncta audis, radijs quiq; omnia luſtras.

IOA. FORTIVS IOANNI TARTESIO, S.

QVo noſtrum erga te amorem inuicem cognoſcas uir doctiſſime, has de coſmographia præceptiones nomini tuo dedicamus, quæ hoc ordine abſoluentur. Circa initium nonnulla exponemus quæ ad terræ diſtinctionem, ac menſuram pertinent. Ea erunt huiuſmodi. Quid ſint zonæ, quid climata. Qui dicantur amphiſcij, periſcij, heteroſcij. Qui antœci, periœci, antichthones. Mox ſequetur terrarum, marium, fluminum atq; uentorum deſcriptio. Quæ ad legendos non Geographos modo, uerum autores omneis, qui ullam zonarum, climatum, longitudinis, latitudinis mentionem faciunt, mire conducent. Crebrius ad te humaniſſime Tarteſi ſcripturus ſum, & longiore, quam nunc, epiſtola. Vale. Lutetiæ quarto Calendas Octobres. Anno M.D.Vigeſimonono.

IOACHIMI FORTII RINGELBERGII Andouerpiani Coſmographia.

Quo diſtent κοσμογραφία, γεωγραφία, τοπογραφία καὶ χορογραφία.

CÓSMOGRAPHIAM *mundi uocamus deſcriptionem. Hæc tradit polos,* παραλλήλους, *meridianosq́; circulos: atq; ex ipſorum interuallis terram ſuppoſitam ijs in zonas & climata diuidit: è polorum ſiue axis altitudine ſpatia dierum ac noctium diſcernit: ſolis exortus occaſusq́; demõſtrat. Geographia uero terram diſtinguit per mõtes, fluuios, maria, nulla adhibita circulorum cœleſtium ratione. Quamobrem Coſmographicos globos appellare conſueuerunt, in quibus circuli meridiani, atq; paralleli pingũtur: geographicos, ubi circuli deſunt. Topographia loci deſcriptio eſt, quando Poëtæ locum aliquem definiunt. Vt apud Ouidium de monte Parnaſo: Mons ibi uerticibus petit arduus aſtra duobus Nomine Parnaſus, ſuperatq́; cacumine nubes. Chorographia eſt loci pictura, ut quum urbs aliqua à pictoribus depingitur. Hæc ad pictores pertinet: quemadmodum topographia ad poëtas oratoresq́;. Vnde Coſmographia totum depingit mundum, Geographia terram, terræ partẽ Topogra*

pographia ſiue Chorographia: ut pictor idem nunc hominem totum, nunc caput, nunc aures deliniat.

TERRAM IN MEDIO *fixam eſſe.*

TErram in orbis medio cōſiſtere experimētis haud dubijs conſtat. Cæterum quid ita globum fixerit admiramur, ut ne ſemel quidē ſe moueat. Quod ſi fiat, qui circa mundi axem uerſamur, genteſq; arctoæ ab urſis duabus dicimur, ſub Solis orbitam repente uolueremur. Aethiopes contra ad zonas extremas deſcenderent. Forſitan terram parens natura quieſcere iußit, ne repentina & aëris, & æſtus, & rigoris commutatio mortalium genus, quo nihil eſt fragilius interimat. Miraculum longe maximum reor tantum eſſe pectoris hu mani ſtuporem, ut neminem admiratio iſta rapiat.

DE TERRAE AC *aquæ forma.*

TErræ forma non alia quàm mundo eſt. Nam ab æquinoctio ad Aquilonem euntes paulatim attolli polum uident, ſideraq; auſtrina occultari, eò ſolum, quod ſpatia media intumeſcant. Diſcedentes uero ad Auſtrum ſigna auſtrina pari modo exurgere, arctoaq; deprimi conſpiciunt. Inter ortum atq; occaſum nō ſtellarum altitudo, ſed defectio formā indicat. Quippe lunæ defectus alijs quarta hora, alijs quinta, ſiue ſexta, quum eodem

eodem omnibus tempore fiat, cernitur. Proinde quod non uno momēto uniuerſo orbi meridies ſit, media nox, cæteræq; dierum horæ, id globi tumor efficit. Quoniā Solem non ſimul omnes exorientem cernunt: ſed prius Perſæ, inde Græci, & Itali, poſtremo Hiſpani. Vnde fit, ut ſingulis horis omnes dierum horæ ſimul ſint, ſed in locis diuerſis. Quando enim nobis eſt meridies, alijs hora prima eſt, alijs ſecunda, alijs tertia, quarta, media nox. Aquæ tumorē duæ docent rationes. Altera, quod nauigio abeunte ſigna in littore poſita uideantur deſcē dere, & tandem occultari. Quodq; in oceano nihil appareat præter aquam: quum tamen æditiores arbores, ſi plana ea eſſet, facile cernerentur. Altera, quod guttæ, ac minimæ partes globi protinus recipiant formam. Eſt enim natura homogenij corporis, ut partes cum toto uim eandem habeant.

DE ZONIS.

ZOnæ ſpatia ſunt inter circulos minores compre= henſa. Sunt autem quinq;, frigidæ duæ ſub mundi uerticibus, temperatæ totidem, & media torrida ſub ſi= gnifero. De his Ouidius:

Vtq; duæ dextra cælum totidemq; ſiniſtra
Parte ſecant zonæ, quinta eſt ardentior illis:
Sic onus incluſum numero diſtinxit eodem
Cura dei, totidemq; plagæ tellure premuntur.
Quarum quæ media eſt, non eſt habitabilis æſtu.
Nix tegit alta duas, totidem inter utraſq; locauit.
Temperiemq; dedit miſta cum frigore flamma.

Et Vergilius,

Quinq;

Quinq; tenent cælum zonæ: quarum una coruſco
Semper ſole rubens, & torrida ſemper ab igni.
Quam circum extremæ dextra leuáq; trahuntur
Cœrulea glacie concretæ, atq; imbribus atris.
Has inter mediamq; duæ mortalibus ægris
Munere conceßæ diuum.

DE CLIMATVM RATIONE.

Clima ſpatium eſt inter auſtrum ac Septentriones notabilem exortus Solis mutationem continens. Veteres ſeptem climata tradiderunt: in quorum primo eſt Meroë, in ſecūdo Syene, in tertio Alexandria, in quarto Rhodos, in quinto Roma, in ſexto Boriſthenes, in ſeptimo Riphei mōtes. Primi circa mediū ſitum latitudo partiū decem & ſex: ſecundi uiginti quatuor cū gradus unius quadrante, tertij triginta & dodrātis, quarti triginta ſex cum uiginti tribus minutis, quinti quadraginta unius & triētis, ſexti quadraginta quinq; atq; minutorū uigintitriū, ſeptimi quadraginta nouem dempto triente.

DE VMBRIS GNOMONVM.

Terra quoq; diſtinguitur umbrarum ratione, quæ cum latitudine mutātur. De quibus Strabo: In Carthagine urbe gnomon rationem habet ad æquatoris umbram eam, quàm habent undecim ad ſeptem. Plinius: In Mauritania æquinoctij die media, umbilicus, quem gnomonem uocant ſeptē pedes lōgus, umbrā nō amplius quatuor pedes lōgā reddit. In Arabia & Perſide umbilicus æquinoctio triginta quinq; pedum, umbram uiginti quatuor pedes longam facit. Infra de Rhodo & Cypro inſulis: Gnomonis centū unciæ, umbrā ſeptuaginta ſeptē

unciarū

unciarũ faciunt. Et de Lydia Gnomini unius & uiginti pedum reſpõdent umbræ ſeptẽdecim pedũ. Victruuius: Gnomon Romæ nouẽ partiũ, umbrã habet octo. Athenis quatuor, umbram triũ habet. Alexandriæ ſtilus partes habens quinq;, umbram mittit partium trium.

DE AMPHISCIIS, PERISCIIS, *heteroſcijs.*

TErræ totius incolas triplici umbrarũ genere diſcernimus. Amphiſcij uocantur, quibus meridiana umbra nunc ad Septẽtriones, nũc ad Auſtrũ procedit. quod fit in zona torrida. Sole enim meante per Cãcri ſidus umbras illic auſtrinas, ſiue ſiniſtras habẽt: bruma, dexteras, uel arctoas. Periſcij ſunt, quos ſigniferi axis circuitu ſuo cõprehẽdit: ita dicti, quod illorũ umbræ molarum modo circũagantur. Heteroſcij uero nũcupãtur, qui alterã ſolum umbram habẽt, arctoam, uel auſtrinã: quales nos, & Antichthones noſtri. Ergo ἀμφίσκιοι in zona torrida dicũtur: περίσκιοι in frigidis: ἑτερόσκιοι in temperatis. Hæc omnia ſatis indicat uocũ cõpoſitio. Amphiſcijs ſolſtitia quatuor, heteroſcijs duo, periſcijs unum. Qui enim ſub Arctis habitant periſcij, ſolſtitiũ in Cancro habent. In Capricorno autem ſicuti Sole carẽt, ita & eius ſtatione. Simile de auſtrinis iudicium.

QVID SINT ANTOECI, *Periœci, Antichthones.*

EST & alia quædam diſtinctio in Antœcos, Periœcos, Antichthonas. Antœci ſunt qui habitant in diuerſis

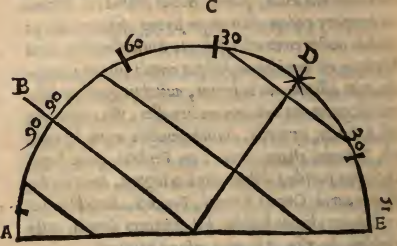
uerſis parallelis ſub eodem meridiano æquo ſpatio diſtã tes ab aliqua æquatoris parte. Periœci qui ſub uno parallelo & meridiano ſunt in partibus oppoſitis. Antichthones, ſeu antipodes, qui mundi diametro diſtant. Antœcis eodem momento medius dies, mediaq; nox: uerum auſtrinis æſtas, quando arctois bruma eſt. Periœcis tempore eodem æſtas atque hyems, ſed meridies ac medias noctes contrarias habent. Antichthonibus idem horizon & meridianus, reliqua omnia cõtraria. Quãdo enim æſtatem nos habemus, auſtrinis gentibus bruma eſt: quum nos habemus medios dies, illis media nox eſt. Antœcis, Periœcis, Antichthonibus æqua latitudo eſt, Periœcis etiam eadem. Tam Periœci, quàm Antichthones partibus diſtant centũ octoginta, Antœcis diſtantia uaria. Omnes Antœci, Periœci, Antichthones eoſdem meridianos habent, ſed finitores demptis antipodibus, diuerſos, ut ſequens pictura exprimit.

Quid

QVID LATITVDO.

EOdem pertinent latitudo longitudoq́;. His enim & urbes, & montes, & flumina diſcernimus. Latitudinem loci ab æquatore, uel axis ab horizonte diſtantiam nominamus, hoc modo.

A E horizon eſt. B æquator. C polus horizontis. D polus mundi. Spatium quod eſt inter D & E eſt altitudo poli. Id æquale eſt alteri ſpatio, quod eſt inter B & C. Vtrunq; loci latitudo uocatur.

QVA RATIONE LATITVDO locorum inueniatur

SI altitudo Solis meridiana tempore æquinoctij ſubducatur à partibus nonaginta, relinquitur latitudo. Si Sol ad Aquilonem declinauerit, ab altitudine meridiana ſubtrahi debet eius declinatio, idq́; quod remanſerit, auferri à nonaginta partibus. Verum ſi in ſignis auſtrinis fuerit, altitudini adijci declinatio debet, numerusq́; colle

collectus à circuli quadrante ſubtrahi.

QVOMODO EX ARCV DIurno ſtellarum, urbium latitudo reperiatur.

STellæ arcum diurnum uocant tempus, quo ipſa ſupra horizonta fertur, uel æquatoris partē quæ oritur dum ſidus ab Oriente in Occidentem decurrit. Ex quo urbis latitudinē hac ratione inuenias. Obſerua quot horæ, ſiue æquatoris partes prætereant cum ſtella inter ortum & occaſum. Inde accipe ſphæram, atque in illius finitore, ſeu alueo axem aut attolle, aut deprime, donec eandem ſtellæ in horizonte moram deprehenderis. Tum facile uideas ſic poſita ſphæra, quot meridiani partibus polus à finiente uel urbs ab æquatore abſiſtat, nam diſtantia ea, ut diximus, latitudo eſt.

DE PARALLELIS.

TRiplices hic paralleli notantur. Alij enim latitudines definiunt, qui denis plerunq; gradibus diſtāt. Alij dierum indicant longitudinē. Alij & zonas quinque, & metas Solis, & anni quatuor mutationes continent, qui ſunt æquator, tropici duo, ac totidem arctici circuli.

QVID LONGITVDO, ET bifariam accipi nomen occidentis.

LOngitudo diſtantia urbis ab occidente eſt. Id breuius quidem dictum, ſed ad hunc modum intelligi debet, diſtantiam eſſe meridiani loci alicuius à meridiano inſularum Fortunatarum. Duplex eſt occidens. Alter totius terræ, quem in inſulis Fortunatis collocaue-

runt, quod ubi ſolis ſidus eò peruenerit, nō amplius ſub ſe terras, ſed aquas habeat. Alter ſingularum urbiū, quē uocamus partem finitoris, ubi mundi pars aliqua occidit. Idem iudicium de oriente.

QVID SIT APVD SCRIptores urbem diſtare tribus, aut quatuor horis ab occaſu.

INter ortum, & occaſum, hoc eſt, ſtationem Sinarū & fortunatas inſulas ſingulæ horæ quindecim partes continent. Tot enim gradus eo tempore meridianū circulum prætereunt. Sic Ptolemæus Chaoniam ab occidente horarum trium ſpatio, ſiue gradibus quadraginta quinq; abeſſe ait. Inter auſtrum uero & Septentriones horæ uocabulo diei longiſsimi notatur incrementum, quod circa æquatorem gradus plures, quàm alibi comprehendit. Proinde diſtare urbem duabus horis ab æquinoctio, æquatore, uel medio mundi, eſt eam habere longiſsimum diem horarum quatuordecim: tribus, quindecim: ſex octodecim: ſeptem, undeuiginti. Quibus uerbis uti licebit in deſcribenda latitudine & ſitu locorū, hoc modo: Duabus horis ab occaſu, tribus ab æquinoctio, id eſt, in ea urbe eſſe ſcriptum librum uel epiſtolam, quæ ab occidente abeſt partibus tricenis, & tribus horis ab æquatore, uel ubi dies ſolſtitio quindecim horas continet.

TERRAE REGIONES.

Terrā

TErram mari non opertam in partes tres diuidimus Europam, Aphricam, Aſiam. Europa uergit ad occidentem, Aphrica ad meridiem, Aſia ad orientem. In Europa regiones præcipuæ ſunt Britannia, Hiſpania, Gallia, Germania, Rhetia, Vindelicia, Noricū, Pannonia, Illyria, Dalmatia, Italia, Cyrnus ſiue Corſica, Sardinia, Sicilia, Sarmatia Europæa, Taurica cherſoneſus, Dacia, Myſiæ duæ ſuperior & inferior, Thracia, Cherſoneſus, Macedonia, Epirus, Achaia, Pelopōneſus, Euboia, & Creta, quàm nūc appellamus Candiam. In Aphrica, quæ Libya olim dicebatur, Mauritania, Numidia, Aphrica proprie dicta, in qua Carthago è regione Siciliæ, Cyrenaica, Aethiopia. Aphricam uocant quaſi ſine horrore, uel frigore: eſt enim φρίκη horror, quem ex frigore contrahimus. In hac Nilus flumen, cuius ortum Ouidius eo latere exiſtimat, quod incenſo à Phaëtonte orbe caput contraxerit, atque occultarit. In Aſia Pontus, Bithynia, Phrygia, Lycia, Galatia, Paphlagonia, Pamphylia, Cappadocia, Armenia minor, Cilicia, Sarmatia Aſiatica, Colchis, Iberia, Albania, Armenia maior, Cyprus, Syria, Phœnicia, Palæſtina Iudæa, Arabia, Meſopotamia, ita dicta, quod Tigris & Euphrates incluſerint eam, quodq; inter duo flumina conſtituta ſit, Babylonia, Aßyria, Media, Perſia, Parthia, Carmania, Margiana, Bactriana, Scythia, Aria, Arachoſia, Gedroſia, India, Taprobana.

VRBIVM ATQVE REGIOnum nomina mutata.

Boeotia ante appellata fuit Aonia: unde & muſæ Aonides dicuntur. Aegyptus Aeria dicta erat. Creta itidem Aeria nomine eodē. Attica ἀκτή. *Corinthus, Ephyre. Macedonia,* ἠμαθία. *Qua uoce Lucanus uſus eſt in operis exordio: Bella per Emathios plusquam ciuilia campos, Iusq́; datum ſceleri canimus. Theſſalia* αἱμόνια, *quod nomen in Sagittarij ſigno Ouidius uſurpat. Per tamen auerſi gradieris cornua Tauri, Aemonioſq́; arcus, uiolentaq́; ora Leonis. Tyrus Aſiæ urbs olim Sarra uocitata eſt.*

AQVARVM NOMINA.

Nomina aquarum uaria. Oceanum uocamus aquā ſeu mare, quod totam penè circuit terram: cuius tanta eſt celeritas, ut in naui emiſſa ſagitta ſupra nauim maneat atq; in eam decidat. Mare proprie, quod terrā influit, uel quod intra terram continetur. Cuiuſmodi Ionium, Aegæum, Perſicum, Caſpium. Portus à portando dictus, quod illuc merces uehendæ portentur, tutior maris pars eſt circa littus. Sinus inter littora curua eſt, & mare quaſi brachijs amplectentia. Fretū ſiue πορθμός *locus anguſtior maris inter duo littora: ſicut iſthmus terra anguſta inter duo maria. Flumen aqua perennis, ac perpetuo fluens. Lacus locus profundus aquas habēs perpetuas. Stagnum, aqua ſtagnans, uel quieſcens, quæ hyeme colligi ſolet & æſtate ſiccari. Torrens aqua quæ ex alto fertur in ualles. Hæc magno æſtu torret, & bruma augetur imbribus. Lacunæ foſſæ nuncupantur, in quibus collecta aqua ſtare conſueuit. Fons aqua*

eſt, quæ è terra manat, & hauriri poteſt manibus. Palus aqua eſt in altitudinem latius diffuſa. Ad dexteram Siciliæ partem Scylla eſt rupes, ſaxum, aut locus cauernis plenus, q percußus à fluctibus latratus uidetur ædere, Ad ſiniſtram Charybdis, quæ contrarijs fluctuũ curſibus colliſionẽ facit, & rapta abſorbet. De his Verg. Dextrũ Scylla latus, leuũ implacata Charybdis Obſidet. Syrtes à trahendo dictæ, duo loca maris periculoſa ſunt propter arenæ copiam in finibus Aphricæ.

DE MARIS ACCESSV, ET RECESSV.

DOnec Lunæ ſidus ab oriente ad Auſtrum, ſiue medium cœlum ſcandit, in proximo littore decreſcere maria haud dubium eſt. Inde ad occaſum ipſa deſcẽdente augeri. Rurſum ab occidente ad meridianum minui, atq; ab eo augeſcere, dum ſtella oriatur. Ergo quibus Luna in ortu uel occaſu apparet, his plenum mare, & tempus nauigandi. Quibus uero in circulo meridiano conſiſtit, ſupra aut infra horizonta, ab illis longißime abeſt mare. In acceßu quandoq; tardior mora ob impedimenta littorum. Deinde aquæ multæ propriam aliquam naturam habent, ut Euripus in Græcia ſepties quotidie refluens.

DE TRIPLICI ORIENTE, *atque occidente.*

ANtequam uentorum rationem aggrediar, dicendũ quid exortus ſolſtitialis, uernus, brumalis, quid itidem occaſus æſtiuus, æquinoctialis, hybernus. Citra

æquatorem finientis circulus plagis quatuor diſtinguitur Aquilone, meridie, ortu & occaſu. Gentibus auſtrinis, ſiue antœcis meridie Sol aquilonem ſpectat, nobis polum alterum: Nobis leua manus ad ortum uergit, illis ad occaſum. Porrò quia non indidem æſtate, uere, ac bruma Sol exoritur, orientem triplicem ponimus. Solſtitialem, uel æſtiuum finitoris partem eam, ubi ſolſtitio Sol exurgit. Vernum ſiue æquinoctialem, in qua oritur alterutro æquinoctio. Et brumalem ſeu hybernum, qua bruma, aut die breuiſſimo oritur. Pari forma de occaſu loquendum. Nam æſtiuus uel ſolſtitialis dicitur ὀξίζοντος ſectio, ubi occidit Sol in Cancri ſigno. Vernus aut æquinoctialis, qua ueris initio deſcendit. Brumalis aut hybernus, ubi bruma occidit.

BIFARIAM INVENIRI QVATUOR *plagas mundi.*

QVatuor mũdi plagas deprehendũt gnomone in circuli centro erecto ad angulos æquales. Quotidie enim tum ante meridiem, tum à meridie ſeſe umbra uel contrahit, uel extendit ad circuitum circuli. Inter quos contactus medius punctus Septentrionem indicat. Idem quoq; cœlo nubiloſo ex arborum contactu in ſylua cognoſcunt. Quoniam cortices ſpectantes Aquilonem duriores ſunt plerunq;, atq; rimas altiores agunt. Ob id Columella arbores prius quàm transferantur, rubrica notandas præcipit, ut eaſdem cæli partes aſpiciant. Ne aut inſolitus calor priſtinũ diſſoluat rigorẽ: aut molliciem

ciem auſtrinam Septentrionis horror lædat.

DE VENTIS COMMVNIBVS.

DVo uentorum genera cõmunes, & repentini. Cõmunes nuncupamus, qui ex certis ſpirant mũdi plagis. Hi in *formas quatuor diducuntur arctoas, auſtrinas, eoas, occiduas. Arctoi tres ſunt. Quorum primus à parte circuli arctici ſpirat, quæ proſpicit occidentem,* Thraſcias *dictus. Secundus Septentrio uel Aparctias à uertice.* Tertius Aquilo, *uel* Boreas *à dextero latere circuli eiuſdem.* Eoi *totidem, à ſolſtitiali ortu* Cæcias: *à uerno Subſolanus uel Apeliotes,* Eurus *aut* Vulturnus *à brumali. Auſtrini Phœnicias, uel* Euronotus: *Auſter uel* Notus: & Libonotus. *Occidui tres quoque.* Li*ψ uel Aphricus ab occaſu hyberno: ab æquinoctiali zephyrus, aut* Fauonius: *ab æſtiuo* Corus, *uel* Argeſtes. Homerus *quatuor duntaxat enumerat.*

Σὺν δ' εὖρός τ' ἔπεσε, ζέφυρός τε, νότος τε δυσαῆς,
Καὶ βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων.

Simul ícciderũt uel ſpirauerunt Eurus & zephyrus, & Notus, & ſerenus Boreas magnã maris commotionẽ excitãs.

Cõmunibus uentis addi poßunt Prodromi *atq;* Eteſiæ, *quos etiam temporibus certis flare conſtat.* Prodromi *ſunt* Aquilones, *qui* Caniculares *dies præcedunt.* Eteſiæ Aquilones *dicuntur, qui* Caniculæ *ortu ad dierum quadraginta intercapedinem ſpirant. Ab annuo flatu inditum nomen.* Eteſiæ *noctu ſopiuntur, utpote quum ſidus ſub terra ſit.*

NOMINVM ORIGO.

SEptentrio nuncupatus eſt, quod ſpiret à Septentrionibus. Aparctias, quod ab arctis aut urſis. Aquilo à ſublimi uolatu aquilæ, quod ex alto ſpiret. Bo-

 reas

reas ἀπὸ τοῦ βοᾶν, hoc eſt, ſonitu quem edit. Subſolanus quod ſub Sole ſpiret. Apeliotes, quod à Sole. Vulturnus à uulturis uolatu, quoniam alte reſonat. Auſter quaſi hauſter, ab hauriendis aquis, uel humida natura uenti : ob eandem cauſam à Græcis Notus *dictus eſt.* Li[illegible] *quod ex* Libya *ueniat. Aphricus, quod ex Aphrica. Apud ueteres enim regio eadẽ & Libya, & Aphrica uocabatur.*

NATVRA VENTORVM.

C*Aecias ad ſe nubes trahit. Vnde Græcis prouerbiũ, κακὰ ἐφ᾽ ἑαυτὸν ἕλκων, ὡς καικίας νέφος, mala ad ſe trahens, ut Cæcias nubem. Zephyrus tempore uerno ſpirat. Ideo Verg.*

Vere nouo gelidus canis quum montibus humor
Liquitur & zephyro putris ſe gleba reſoluit,
Depreſſo incipiat iam tunc mihi taurus aratro
Ingemere. *Huius flatu armenta quibuſdam in locis concipiunt] fœtum, atq; inde zephyrus, hoc eſt, ζωὴν φέρων appellatus. Verg.*

Ore omnes uerſæ in zephyrum ſtant rupibus altis
Exceptantq; leueis auras, & ſæpe ſine ullis
Coniugijs uento grauidæ.

Venti à Septentrione flantes frigidiores ſunt, eo quod ueniant per montes, niues, & terras ſeu zonas frigidas. Sũt itẽ ſicci, quod per terras, & maria cõgelata ſpirent. Occidui eois humidiores, quoniã in aduẽtu hi plus terræ habẽt, illi plus aquarũ. Auſtrini à Sole ueniũt, & maria multa permeant, ideo & calidi, & humidi.

DE VENTIS REPENTINIS.

Repen

REpentinos uocamus,qui neq; è certa plaga aliqua neq; ſtatis anni temporibus ſpirant,quiq; impetu ſuo euertunt turres & nauigia frangunt. Sic appellati ſunt,quod repente oriantur, & repente deſinant. Horum quatuor genera. Procella, uel ecnephias, quando halitus erumpens late diſpergit nubem. Vortex, uel Typhon,quum arctiori erumpit ſpatio, & impetu magno uoluitur in circulum. Vnde in agris crebro uidemus arenas in orbem uolitantes. Turbo nuncupatur, quando halitus erumpens nubem late ſpargit, ut procella,ſed minus alte. Dictus à turbando, quod proxima quæque perturbet. Preſter quum idem flatus per aëra fertur ardens & accenſus, ἀπὸ τοῦ πρήθειν ſiue ardendo cognominatus.

IOACHIMI FORTII RINGELBERGII Andouerpiani Liber de tempore.

TEMPVS proprie mundi motuſq; interuallum, ſeu duratio nuncupatur. Quoniam ante hos tempus nullum fuit, nec poſt eoſdem futurum eſt. Nonnulli certam dimenſionem uocãt, quæ ex cæli conuerſione colligitur: uel ex cæli Soliſq; uertigine deductum ſpatium,quo rerum omnium agitationem uiciſſitudinemq; metimur. Alij id imaginẽ æter-

nitatis appellant. Huic affinis occaſio, flos ipſe temporis rebus agendis cõferens. Diſtant tẽpus, æuum, ac æternitas. Quod tẽpus principiũ ac finẽ habet: unde hiſtorici temporis initio cælum & terram condita eſſe memoriæ mandarunt. Aeuum, ſolũ principium. Iccirco Iouem & Iunonem æuiternos ac æuintegros deos uocitabãt: quod geniti quidem eſſent, ſed finem nunquam ſint habituri. Aeternitas & principio, & fine caret. Temporis partes, quibus omnes penè nationes utuntur, quatuor ſunt, annus mẽſis, dies, hora. Bienniũ, trienniũ, luſtrũ, ſeculũ ad annorum rationem: ad dierum, ſeptimana ſpectat.

DE ANNO MAGNO.

Annus à pleriſq; in formas treis diuiditur magnũ, ſolſtitialem, & à reditu Lunæ Lunarem. Verum quoniam poſtremus aliud nihil, quàm menſis eſt, nos annorum duo ſolum genera ponemus magnũ, & uertentem. Vtrunq; hic explicabimus, & in partes, ac genera alia diſtinguemus. Magnum annum ſpatium uocamus, quo ſidera omnia ad eundem redeunt locum. Hic quadragintanouem uertentiũ annorum milibus conſtat. De quo iſtiuſmodi uerſus in uolumine quodam inueni:

An nouus mundi rediјt Platonis
Annus: & quicquid fuerat peractis
Omnibus cæli ſpatiјs refertur
Ad rude corpus.

Eius partes, ſiue mutationes duæ ſunt. Aeſtas, quum incendio, uel igne mundi ſtructura conflagrabit. Sunt qui ideo rerum mutationem hanc exiſtere, atq; omnia

uel

uel flammis, uel aqua interire arbitrantur, ut alumnus terræ & innocens & nouus contingat: licet innocentiam eam ſpatio perbreui conſuetudo inuertat. Cito *enim ſurrepunt uitia, & ſcelera ſine præceptore diſcuntur.* Bruma, *quando diluuium, quem Græci* κατακλυσμὸν *appellant, orbem infeſtat. Quod natura euenire aiunt ex longa temporis huius intercapedine. Nam quemadmodum uulgares, ſiue uertentes anni hyemes, ac æſtates paruas habēt: ita magnus ille annus, ingentes. Igitur alterna uiciſsitudine mūdum tum igneſcere, tum aquarum redundantia obrui ratio docet. Huc Ciceronis ſententia ſpectare uidetur, ubi ignium genera enumerat: Additur & ſtellarum natura flammea, ideòque futurum exiſtimant, ut quoniam humido uapore aſtra, ut pabulo foueantur, abſumptis magis magiſq; humoribus, & augeſcente ſiccitate, mundus olim ſit igne periturus.*

DE ANNO VERTENTE.

V*Ertens annus, tempus eſt dierum tercentum & ſexaginta quinque cum quarta diei parte: uel ſpatium, quo Sol ſigniferum ambit. Arcades & Chaldæi interuallum eſſe trium menſium uoluerunt. Quale ſpatium eſt ab æquinoctijs ad brumam, uel ſolſtitium. Romulus uerò intercapedinem uocabat ab hominis conceptione ad diem natalem. Ouidius primo faſtorum:*

Tempora digereret quum conditor urbis, in anno
Conſtituit menſes quinq; bis eſſe ſuo.

Scilicet

Scilicet arma magis, quàm ſidera Romule noras,
Curaq́; finitimos uincere maior erat.
Eſt tamen & ratio cæſar quæ mouerat illum,
Erroremq́; ſuum quo tueatur habet.
Quod ſatis eſt utero matris dum prodeat infans,
Hoc anno ſtatuit temporis eſſe ſatis.

Idem alio loco:

Annus erat decimum quum Luna receperat orbem.
Hic numerus magno tunc in honore fuit:
Seu quia tot digiti, per quos numerare ſolemus:
Seu quia bis quino fœmina menſe parit,
Seu quod adusq; decem numero creſcente,
Principium ſpatijs ſumitur inde nouis.

Annus hic à Martio initium habebat, conſtabatq́; diebus trecentis & quatuor. Vt ſex quidem menſes Aprilis, Iunius, Sextilis, September, Nouember, December tricenûm eſſent dierum: quatuor uero reliqui Martius, Maius, Quintilis, October tricenis & ſingulis perficerẽtur. Sed ſequutus mox Numa Pompilius quinquaginta dies addidit: ut in dies trecentos quinquaginta quatuor annus extenderetur. Atq; diebus ijs quinquaginta à ſe additis, alios ſex adiecit, ablatos à ſex menſibus, qui triginta dies habebãt. Factosq́; dies ſex & quinquaginta, in menſeis duos ratione pari diuiſit. Et alterũ Ianuæ iũ nuncupauit, primumq́; eſſe uoluit, tanquam bicipitis dei menſem reſpicientem ac proſpicientem tranſacti anni finem, & principium futuri, Alterum Februo deo dicauit, quem præeſſe luſtrationibus ferunt. Poſt alias uerò immutationes complures, Iulius Cæſar temporum incõ-

ſtantiam

ſtantiam hanc in ordinem coēgit: attribuitq́; annis ſingulis dies tercentum ſexaginta quinq;, atq; diei unius quadrantem. Ouidius tertio faſtorum:

Ille moras Solis quibus in ſua ſigna rediret,
Traditur exactis diſpoſuiſſe notis.
Is decies ſenis tercentum & quinque diebus
Iunxit & è pleno tempora quinta die.

Ex his biſextus fit, quaſi bis dies ſextus Etenim annis quaternis bis circa Februarij finem ſexto Calēdas Martias ſcribere conſueuerunt. Initium anni ſumunt Romani à bruma. Athenienſis à ſolſtitio: à ueris æquinoctio, Arabes & Damaſceni: ab autumni, Aſia. Quod teſtantur Simplicij uerba hæc: ἀς δὲ ἡμεῖς ποιοῦμεθα ἀρχὰς ἐνιαυτοῦ μὲμ περὶ θερινὰς τροπὰς, ὡς ἀθηναῖοι. ἢ περὶ μετοπωρινὰς, ὡς οἱ περὶ τὴν νῦν καλουμένην ἀσίαν. ἢ περὶ χειμερινὰς, ὡς ῥωμαῖοι. ἢ περὶ ἐαρινὰς, ὡς ἄραβες, καὶ δαμασκηνοί.

Principiū anni quod ſumimus uel ab æſtiuo ſolſtitio, ut Atheniēſes; uel ab autumno ut in Aſia; uel a bruma, ut Romani; uel a ueris initio, ut Arabes et Damaſceni.

Partes anni quator uer, autumnus, æſtas, hyems. Veris tēpore Sol in Ariete, Tauro, & Geminis eſt: autūno in Libra, Scorpione, Sagittario: æſtate, in Cancro, Leone, Virgine: hyeme in Capricorno, Aquario, Piſcibus. Quoniam ſingulæ partes anni quadrantē, aut mēſcis ternos, aut quod idē eſt, ſigna tria cōtinent. Mutationes uerò, quas mox deſcribemus, dies ſinguli duntaxat, ſiue potius momēta ſunt. Hoc mutatiōes à partibus diſtāt. Has Boētius flatu uentorū, ſtellarūq́; ortu exprimit, his uerbis:

Tua uis uarium temperat annum,
Vt quas Boreæ ſpiritus aufert
Reuehat mitis Zephyrus frondes.

Quæq; arcturus ſemina uidit,
Sirius altas urat ſegetes.

Duæ ſunt cauſæ, quamobrem hyeme Solis calor remiſſior quàm æſtate ſit. Altera, quòd ocyus ille tum occidat, neq; poßit aër ob temporis anguſtiam caleſcere. Altera, quòd radij obliquè in terrã conijciantur, & minor ſit reflexio. Quatuor itidẽ anni mutationes ſunt: æquinoctiũ uernũ, æqnoctiũ autũni, ſolſtitiũ, bruma: qñ Sol ingreditur principium Arietis, Libræ, Cancri, Capricorni. Cæterum Plinius, & Græci nonnulli in ſignorum eorundem partibus octauis hæc annorum momenta quatuor eſſe uoluerunt. Temporibus his Arietis initium Sol attingit die decimo Martij. Verum Ouidij ſeculo, ſicut ex eius Faſtis apparet, decimoquinto Calendas Aprileis. Non tamen eodem die æquinoctium eſſe dicebant, ſed octauo ſeu ſeptimo Calend. Apriles. Putabant enim æquinoctium eſſe non in prima, ſed octaua ſigni parte: & decimoquinto Cal. Apriles, Solem Arietem luſtrare: poſtea uerò, ubi ad gradũ octauum ſidus perueniſſet, dies nocteſq; pares eſſe. Victruuius de architectura libro nono: Sol quum Arietis ſignum init, & partem octauam peruagatur, perficit æquinoctium uernum. Ex hac annorum in parteis quatuor, & mutationes totidem diductione, manifeſtum eſt aliud æſtatem & hyemem, aliud ſolſtitium, ac brumam eſſe.

IN QVAS PARTEIS ANNVM
rei ruſticæ ſcriptores diuidant.

V*Eteribus ijs maxime qui de agricultura ſcripſere, alia ſpatium idem diuidendi ratio fuit, ut ex Mar*

ci Var

ci Varronis de re ruſtica libris colligimus: fortaſſe quod diſtinctio huiuſcemodi illis ad rem eam fuerit cõmodior. Etenim capite octauo atque uigeſimo annum uniuerſum in partes octo diuidit: earumq; initia in cæli ſignis alijs quàm ſupra memorauimus, collocat. Eius uerba hæc. Dies primus ueris eſt in Aquario: æſtatis in Tauro: autumni in Leone: hyemis in Scorpione. Quum uniuſcuiuſque horum quatuor ſignorum dies tertius & uiceſimus, quatuor temporum ſit primus, efficitur ut uer dies habeat nonagintaunum, æſtas nonagintaquatuor, autumnus nonaginta duos, hyems octogintaocto. Qua diuiſione redacta ad dies ciuiles noſtros, qui nunc ſunt primi uerni temporis, extant ad ſeptimum Idus Februarij, æſtiui ad ſeptimum Idus Maij, autumnales ad tertium Idus Sextilis, hyberni ad tertium Idus Nouembris. Idem: A Fauonio ad æquinoctium uernum dies qudragintaduo. Hinc ad Vergiliarum exortum, dies quadragintaquatuor. Ab hoc ad ſolſtitium dies quadragintanouem. Inde ad Caniculæ ſignum dies uigintinouem. Deinde ad æquinoctium autumnale dies ſexagintaſeptem. Exinde ad Vergiliarum occaſum dies trigintaduo. Ab hoc ad brumam dies quinquagintaſeptem. Inde ad Fauonium dies quadragintaquinque, Hactenus Varro. Hoc loco ueris initium in Aquario poſuit: æſtatis in Tauro: autumni in Leone: hyemis in Scorpione. Quom eadem hæc nos in primis Arietis, Cancri, Libræ ac Capricorni eſſe partibus dicamus. Cæterum eam rerum ruſticarum præceptionibus accõmodauit, annumq; rectius quàm nos uidetur diuiſiſſe.

Nos

Nos enim ſolſtitium æſtatis initium uocamus, & brumam hyemis principium, quom utrunque utriusq; medium ſit. Adde quòd uulgari ſermone annum totum in parteis duas, æſtatem ac hyemem ſæpenumero ſecamus: quæ partitio quoq; multum ab Aſtronomica ſectione diſcrepat.

DE ANNIS CLIMACTERICIS.

EX *uertentibus colliguntur anni ſcanſiles, ſiue* κλιμακτηρικοὶ, *ita dicti, quòd è ſeptenarijs numeris, aut nouenarijs gradatim ſint collecti. De quibus uerba hæc in libro quodam inuenimus: Mortuus eſt, annum agens circiter quartum & quinquageſimum: quē, quia è ſexto nouenario conficitur, ſcanſilem uocant annum, mala generi mortalium minitantem. Climactericorum annorum genera duo ſunt.* Ἑβδομαδικοί *qui numeris ſeptenarijs conficiuntur. Cuiuſmodi à natali die annus ſeptimus, decimuſquartus, uigeſimuſprimus.* Ἐννεατικοὶ *quos nouenarij componunt numeri. Qualis eſt nonus, decimuſoctauus, uigeſimuſeptimus. Annis hebdomaticis, enneaticisq́; imminere nobis, aut morbos, aut pericula opinantur. Tempora ipſa* κλιμακτῆρας *uocant, & annos inde climactericos. Inter omnes pernicioſiſſimus eſt ſexageſimuſtertius, quoniam ex utroq; numero conſtat. De quo D. Auguſti ad C. nepotem ſuum epiſtola apud Gellium: Aue mi Cai meus ocellus iucundiſſimus, quem ſemper mediusfidius deſidero quum à me abes. Sed præcipue diebus talibus, qualis eſt hodiernus, oculi mei requirunt meum Caium: quem ubicūq; hoc die fuiſti, ſpero lætum & bene ualentem celebraſſe quartum*

& ſexage

& ſexageſimum natalem meum: nam ut uides κλιμακ=κτῆρα communem ſeniorum omnium tertium & ſexa=geſimum annum euaſimus.

DE MENSIVM RATIONE.

M*Enſis duplex eſt, naturalis & ciuilis.* Naturalē *in menſem Solis, & mēſem Lunæ diuidunt.* Prior *tempus eſt, quo Sol duodecimam cæli partem luſtrat.* Poſterior, *ſpatium inter duos Solis, Lunæq; coitus, uel quo Luna tredecim ferè ſigna percurrit.* Ciuilis *mēſis eſt numerus quidam dierum, quem unaquæq; ciuitas conſueuit obſeruare.* Vt Martius, *qui apud Romanos diebus uno & triginta conſtat, apud Albanos trigintaſex.* Menſes *ciuiles duodecim ſunt.* Ianuarius *appellatus ab* Iano, *quem bifrontem depingunt.* Voluit *nanq;* Numa Pompilius *primum anni menſem dei bicipitis ſimilitudinem habere, ſimulq́; proſpicere, & anni ſequentis initium, & tranſacti finem.* Dies *huius quintus atq; uigeſimus ſi ſe=renus fuerit, frugum portendi aiunt fertilitatem. Si nix cadat, uel pluuia, caritatem rerum. Sin exiſtant nebulæ, animalium multorum interitū. Sin uenti, arma.* Februa=*rius nomen à uerbo priſco februo, quod eſt luſtro, uel purgo accepit.* Per *duodecim enim* Februarij *dies perpetuos populus omnis intentus erat ſacrificijs, & cæreis, & facibus circa ſepulchra accenſis, pro impetrāda mortuorum animabus quiete.* Quæcunq; *purgamenti cauſa in ſacrificijs adhibebantur, februa nominari ſolent.* Pli=nius: Vulgata *priſcis tēporibus opinio obtinuit, februa eſſe omnia, quibus delerentur peccata, aut manes ani=mabus defunctorum placidi redderentur.* Martius *quem*

FF Romu

Romulus primum eſſe uoluit, dicauitq; genitori ſuo Marti, & ab eo Martium appellauit. Aprilis ſecundus menſis quaſi aphrilis uocitatus eſt, à ſpuma quàm Græci ἀφρὸν uocant, unde orta Venus putabatur. Vt quemadmodum primus menſis à patre Romuli Marte, ita ſecũdus ab Aeneæ matre, unde Romulus originẽ duxit, Veneris nomen uſurparet. Et ij menſes annũ auſpicarẽtur, à quibus Romani nominis origo proceſſiſſet. Maius à maioribus dictus eſt, quibus conſecratus erat, quòd cõſilio & autoritate Remp. adminiſtrarent. Iunius à iunioribus, qui rẽ armis gerebant. Poſtquã enim Romulus populũ Romanũ in maiores minoresq; diuiſit, ut pars altera cõſilio, altera armis Remp. tueretur, in honorẽ partis utriuſq;, ſuperiorẽ Maium, hunc Iuniũ nũcupauit. Iulius ante Quintilis appellatus, qđ à primo mẽſe Martio quintus eſſet. Sed poſtea in honorẽ Iulij Cæſaris Dictatoris M. Antonio Marci filio cõſule legẽ ferente, Iulius nominatus eſt: qđ hoc mẽſe ad quartũ Idus Quintileis Iulius procreatus fuiſſet. Auguſtus antea Sextilis dictus, donec honori Auguſti ex ſenatuſcõſulto cõſecratus eſt. Cuius hæc uerba fuerũt: Quom imperator Cæſar Auguſtus mẽſe Sextili & primũ conſulatũ inierit, & triũphos treis in urbẽ intulerit, & ex Ianiculo legiões deductæ, ſequutæq; ſint eius auſpicia ac fidẽ. Et Aegyptus in poteſtatẽ populi Romani redacta eſt. Finiſq; bellis ciuilibus impoſitus ſit. Atq; ob has cauſas mẽſis iſte imperio feliciſſimus ſit ac fuerit, placere ſenatui, ut hic menſis Auguſtus appelletur. Septẽber, October, Nouẽber, Decẽber ob ſequentiũ principũ tyrãnidẽ, nomina priſca ſeruauerunt

runt. Sep̃tẽber, quòd à Martio ſeptimus ſit, dicitur. Octo ber, quia octauus ſit. Nouember, *quòd nonus.* Decẽber, *quoniã decimus. Menſiũ quatuor, qui* Februariũ *ſequun tur, alij rationes iſtiuſmodi tradunt.* Martium *à* Marte *quidem appellatum eſſe, non quòd* Romuli *pater fuerit, ſed quia gens* Latina, *armis ac bello potens ſit.* Aprilem *ab aperiendo, quod terræ meatus tũc aperiãtur,* Maium *à* Maia, *quoniam eo menſe tam* Romæ, *quàm antea in* Latio, *res diuina* Maiæ *&* Mercurio *fiat.* Iunium *à* Iu none, *quod tempore illo* Iunoni *honores maximi habe-bantur.* Ianuarius Iunoni *ſacer erat,* Februarius Neptu-no, *Martius* Mineruæ, *Aprilis* Veneri, *Maius* Apollini, Iunius *Mercurio,* Iulius Ioui, *Auguſtus* Cereri, *Septem-ber* Vulcano, *October* Marti, Nouẽber Dianæ, Decem ber Veſtæ. Ianuarius, *Martius, Maius,* Iulius, *Auguſtus,* October, *& December dies ſingulos & tricenos habẽt. Aprilis uerò,* Iunius, *September,* Nouember *tantum tri-cenos. Solus Februarius, duodetriginta.* Attici *mẽſes ad* Lunæ *curſum computantur, ideoq́; noſtris menſibus nõ reſpondent. Sed partem* Iunij *primus menſis occupat. Et primus eſt, qui ſolſtitio æſtiuo proximus eſt. Sunt autem hi.* ἑκατομβαιὼν, *ab hecatombis* Iouis. Μεταγειτνιὼν, *à* Metagitnijs Apollinis *ſacris.* Βοηδρομιὼν, *à* Boëdromijs *ſacris, de quibus* Plutarchus *in* Theſeo. Μαιμακτηριὼν, *à* Mæmacta Iouis *appellatiõe.* Πυανεψιὼν, *à pyanis fabis in* Apollinis *ſacris.* Ανθεστηριὼν, *quod campi floribus priuati ſint.* Ποσειδεὼν, *à* Neptu ni *&* Palladis *certamine.* Γαμηλιὼν, *à* Iunone, *quæ nuptijs præeſt.* Ελαφηβολιὼν, *à uenatione.* Μουνυ-

FF 2 χιὼν

χιὼν, à Munychijs Dianæ ſacris, de quibus Plutarchus in Theſeo. θαργηλιὼν, quòd terra caleſcat. θαργήλια quoq; Apollinis ſacra ſunt. Σκιῤῥοφοριὼν, à ſciris umbraculis. Ἑκατομβαιὼν igitur opponi poteſt Iunio: μεταγειτνιὼν Iulio: βοηδρομιὼν Auguſto: μαιμακτηριὼν Septembri: πυανεψιὼν Octobri: ἀνθεστηριὼν Nouembri: ποσειδεὼν Decembri: γαμηλιὼν Ianuario: ἐλαφηβολιὼν Februario: μουνυχιὼν Martio: θαργηλιὼν Aprili: σκιῤῥοφοριὼν Maio. Ariſtoteles de piſcibus ait: τοὺς πλείστους τίκτειν ἐν τρισὶ μησὶ, μουνυχιῶνι, θαργηλιῶνι, σκιῤῥοφοριῶνι, quod Plinius tranſtulit Aprili, Maio, Iunio.

QVID SINT CALENDAE, NONAE, IDVS.

Menſis cuiusq; portiones, ſeu dierum formæ tres: Calendæ, Nonæ, Idus. Calendæ dicuntur ἀπὸ τοῦ καλεῖν, quod his diebus calentur, ſiue recitentur eius menſis Nonæ à põtificibus. Pontifex enim calata uel uocata in capitolium plebe, quot dies à Calendis ad Nonas ſupereſſent, pronuntiabat. Mos hic erat antequàm faſti à Cn. Flauio inuitis patribus, in omnium notitiam prodierant. Nonæ quia ab his ad Idus dies ſemper nouem ſint. Idus quod Nonas à Calendis diuidant. Iduare Hetruſcum uocabulum diuidere eſt. Theodorus Gaza alias uocum rationes è Plutarcho reddit uerba eius in libello περὶ μηνῶν hæc ſunt: ῥωμαῖοι, ὡς πλούταρχος ἱστορεῖ τὴν εἰς τρία διαίρεσιν τοῦ μηνὸς πρὸς τὰς μεγίστας τρεῖς διαφορὰς τῆς σελήνης τυγχάνουσι πρότερον πεποιηκότες. καλένδας μὲν τὴν

νουμ

νουμηνίαν καλέσαντες, ὅτι περὶ τὴν σύνοδον οὖσα τόθ' ἡ σελήνη ὥσπερ λέληθεν ἐπιλελοιπότος δὴ παντελῶς τοῦ φωτὸς. τὸ γὰρ κλὰν ῥωμαίοις τὸ λάθρα διασημαίνει, ὅθεν τὰς καλένδας ὠνομάσθαι φησί. Νώνας δὲ, ὅταν καταφανὴς πρῶτον ἐπὶ δυσμῶν γίνηται νέα. εἰδοὺς δὲ, ὅταν πανσέληνος οὖσα εὐειδεστέρα τὴν ὄψιν ᾖ. De Calendis, Idibus, Nonis Ouidius primo Faſtorum:

Vendicat Auſonias Iunonis cura Calendas,
Idibus alba Ioui grandior agna cadit,
Nonarum tutela deo caret, omnibus iſtis
Ne fallare caue, proximus ater erit.

QVID DIES CIVILIS, *ac naturalis.*

Recentiores diem in naturalem, ac artificialem diuidunt. Vt prior tempus horarũ uigintiquatuor ſit: alter ſpatium ab ortu ſolis ad occaſum. Veteres autem ratione commutata in ciuilem & naturalem. Ciuilis dies interuallum eſt, quo mũdus circumagitur, uel horarum uigintiquatuor. Cuius initiũ Aſtrologi à meridie ſumũt: Græci à Solis exortu, Romani & nos à media nocte, Iudæi ab occaſu. Idcirco eodẽ Veneris die & typicum פֶּסַח*, & uerum celebraſſe Chriſtum dicimus. Et quoniam lex erat id fieri horis nocturnis debere, bis lucem dies ille, & toties tenebras habuit. Gellius: Quæri ſolitum eſt, qui noctis hora tertia, quartáue ſiue qua alia nati ſunt uter dies natalis haberi appellariq́; debeat, is'ne quem nox ea conſecuta eſt, an qui dies noctem conſecutus eſt. M. Varro in libro rerum humanarum, quem de*

diebus ſcripſit, homines inquit, qa media nocte ad proximam mediam noctem in his horis. xxiiij. nati ſunt, una die nati dicuntur. Quibus uerbis ita uidetur dierũ obſeruationẽ diuiſiſſe ut qui poſt Solis occaſum ante mediam noctem natus ſit, is ei dies natalis ſit, à quo die ea nox cœperit. Contra uero qui in ſex horis poſterioribus naſcatur, eo die uideri natum, qui poſt eam noctem diluxerit. Athenienſes autem aliter obſeruare idem Varro in eodem libro ſcripſit, eosq; à Solis occaſu, ad ſolem iterum occidentem, omne id mediũ tempus unum diem eſſe dicere. Babylonios, porro aliter: à ſole enim exorto, ad exortum eiuſdem incipientem, totum id ſpatium unius diei nomine appellare. Hactenus Gellius. Naturalis dies, ſpatium inter Solis exortũ & occaſum eſt. Hic quanto ab æquinoctio lõgius diſceſſeris, tanto bruma breuior, & ſolſtitio longior fit.

QVAMOBREM DIES AB AEquinoctio celerius creſcant, quàm à bruma, uel ante ſolſtitium.

CIrca æquatorem celerius creſcunt Solis, ſignorũq; declinationes, quæ cauſa efficit, ut uere & autũno ocyus augeſcant dierum, noctium'ue ſpatia, tardius uerò ſolſtitio, ac bruma.

DE PARTIBVS DIEI ciuilis, ſeu naturalis.

DEcem diei partes ſunt, quibus paßim utimur. Media nox, quum Sol in circulo meridiano eſt infra horizonta. Gallicinium ſiue Gallicantus. Horatius, Sub Galli cantum cõſultor ubi oſtia pulſat. Diluculum quaſi

parua

parua diei lux. Vel Aurora ab auri colore ſic uocitata, quòd ab igne Solis, uelut ab auro aër aureſcit. Aut crepuſculum matutinum, quod tempus eſt ante ortum Solis inter tenebras & lucem. Mane quom Solis ſidus exoritur. Perſius: Iam clarum mane feneſtras intrat. Deinde antemeridianum tempus. Poſt meridies, quaſi medius dies. Pomeridianũ tempus. Occaſus Solis: qui inter oriẽtem & occidentem, Auſtrũ & Aquilonem uariatur aßiduè: meridiei dißimilis, quem latitudo eundem ſeruat. Veſper, aut ueſpertinum tempus, ſiue crepuſculum ueſpertinum, quando Heſperi ſtella cerni incipit. Salluſtius: Et iam diei ueſper aderat. Intempeſta nox, ſpatiũ eſt inter Veſperuginem & Luciferum, quum tempus agẽdi nullũ eſt. Salluſt. Nocte intempeſta cũ paucis in Manliana caſtra profectus eſt. Idem: Rurſus intempeſta nocte coniurationis principes conuocat. Idem tempus con cubium uocant, quòd ferè omnes tũc cubent. Et nomine alio conticinium, quoniam omnia tum ſileant.

DE NOCTIVM QVAtuor uigilijs.

AD dierũ ordinem noctis deſcriptio pertinet; quæ nihil aliud niſi terræ umbra eſt: eoq; aliquando pro umbra terræ accipitur. Luca. Nec terra celſior ulla Nox cadit in cælũ, Lunæq; meatibus obſtat. Quoniã militibus longũ erat per noctẽ totã excubias agere, in uigilias eã quatuor diuiſerũt. Quarũ prima à noctis principio, uſq; ad initium quartæ horæ inæqualis producitur. Plinius ſecundi libri. 70. capite: Canopus in Arabia Nouembri menſe prima uigilia occultus, ſecunda ſe oſtendit. Hoc

tempus alij primam facem appellant: quæ eſt noctis, ſiue tenebrarum initium: ſic nuncupatum, quod tum primum uti face incipiãt. Gellius: Sed quum iam prima fax noctis, & denſiores eſſe tenebræ cœpiſſent, diſceſſimus. Verũ inter uoces iſtas id diſcriminis eſſe apparet, quòd prima fax tum ſpatio breuiore conſtet, tum primæ uigiliæ pars ſit, ac exordium. Tamen ſæpenumero idem utriuſq; uocabuli uſus eſt. Dicimus enim ſtellas circa uigiliam primam, ſiue primam facem prodire atq; occultari. Secunda uigilia à fine tertiæ horæ ad mediam noctem durat. Tertia inde ad nonæ horæ terminũ. Quarta ad auroram uel ortum Solis. Cicero in epiſtolis: Quum puer tuus ad me ſecunda ferè uigilia ueniſſet.

DIERVM GENERA.

Diuiſio dicta in parteis fuit. Eſt & alia dierum in formas ſeu genera, quibus Romani uti ſolent, diductio. Feſti dicuntur, qui ad deorum cultum inſtituti ſunt. Huc pertinent feriarum ſpecies duæ. Repentinæ quæ nõ ſeruantur ſtatis anni temporibus, has princeps quãdoq; ob uictoriam, uxorem ductam, uel cauſam ſimilem inducit. Et ſolennes, quæ diebus certis ſeruari conſueuerunt, aut in honorem dei, uel diui alicuius, aut in principis laudem, aut in ciuitatum honorem, aut ob publicam utilitatem, ueluti meſſis ſeu uindemiæ gratia. Feriæ aliæ ſine feſto erant, ut nundinæ: aliæ cum feſto, quemadmodum Saturnalia. Erant præterea propriæ familiarum feriæ, ſicut feriæ Claudiæ, ac Aemiliæ: & hominum ſingulorum, ut natalium dierum. Profeſti, qui integri totiq; negotijs dantur. Hos Horatius ſolidos

lidos uocat : Nec partem ſolido demere de die. Faſti, *quādo prætoribus uerba omnia ſine piaculo licebat fari.* Nefaſti, *quibus prætori uerba hæc* Do, Dico, Addico, *fari non licebat.* Ouidius in Faſtis:

Ille nefaſtus erit, per quem tria uerba ſilentur.
Faſtus *erit, per quem lege licebit agi.*

Comitiales, *quibus comitia habebātur.* Præliares, *quando fas erat hoſtem bello laceſſere.* Intercisi, *qui dijs hominibusq; communes erant, id eſt, partim feſti, partim profeſti, cuiuſmodi apud nos animarum dies.* Et medici, *dies decretorios nominant ſeptimū, decimumquartum, uigeſimum, uigeſimumſeptimum : quòd illis ferè diebus morborum initia* Lunæ *ſydus à ſignis tribus atque ſex coitu excepto uideat.* Et Indicatiuos *quartū, undecimū, decimumſeptimū, uigeſimumquartum. De quibus hæc* Hippocrates : τῶν ἑπτὰ ἡ τετάρτη ἐπίδηλος. ἑτέρης ἑβδομάδος ἡ ογδόη ἀρχή. θεωρητὴ δὲ ἡ ἑνδεκάτη. αὐτὴ γάρ ἐστι τετάρτη τῆς δευτέρας ἑβδομάδος. θεωρητὴ δὲ πάλιν ἡ ἑπτακαιδεκάτη. αὐτὴ γάρ ἐστι τετάρτη μὲν ἀπὸ τῆς τεσσαρεσκαιδεκάτης, ἑπτὰ δὲ ἀπὸ τῆς ἑνδεκάτης. *In quem locum Galenus :* ἐπιδήλους καὶ θεωρητὰς εἴωθεν ὁ Ἱπποκράτης ὀνομάζειν ἡμέρας, ἐν αἷς τι σημεῖον φαίνεται δηλωτικὸν τῆς ἐσομένης κρίσεως ἐν ἑτέρᾳ τινὶ τῶν κρινουσῶν ἡμερῶν.

HORAE AEQVALES,
ac erraticæ.

HOrarum *ſpecies duas fecerunt, æquales & inæquales. Priore genere utuntur, qui à meridie ſiue me-*

dia nocte:poſteriore,qui uel à Solis ortu, uel ab occaſu earum numerum auſpicantur. Aequalis hora ſiue æquinoctialis uigeſimaquarta diei pars eſt, uel tempus quo mundi ſemuncia exoritur. Nanque horis ſingulis quindecim æquinoctialis partes meridianum, aut finientis circulum prætereunt. Hæc ergo quindecim æquatoris partes ſiue quindecies ſexaginta circulorum minuta cõplectitur, temporis uero duntaxat ſexaginta. Quatuor temporis, aut horarum minutis, unus æquatoris gradus oritur, aut ſexaginta circuli eiuſdem minuta. Inæqualis aut erratica temporis pars duodecima appellatur, quod inter Solis ortum & occaſum eſt: uel inter occaſum & exortum. Horas impares eò nominãt, quod diurnæ inæquales nocturnis: & brumales, æſtiuis ſint.

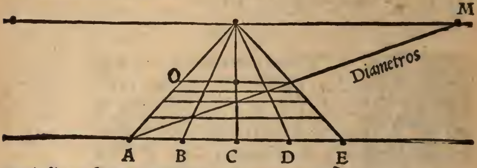
FINIS.

IOACHIMI
FORTII RINGELBERGII
Andouerpiani Optice.

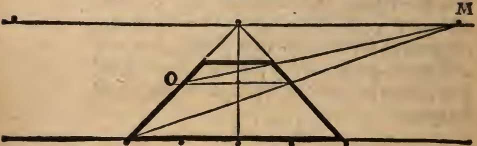
ANTE omnia ducenda eſt linea ab A ad B, quæ linea terræ dicitur. Deinde alia à C ad D, in cuius medio E oculus uidentis eſt, & inde linea uiſus, uel oculi nominatur. C & D tertia puncta nuncupant, quæ ſemper æquo interſtitio ab oculi nota diſtare debent. Spatium, quod eſt inter C & E, uel inter E & D diſtantia uidentis à re uiſa eſt. Hæc elegantiorem ferè picturam reddit, ſi dupla ſit ad oculi altitudinem: quæ ſex aut ſeptem pedum eſſe poteſt, uel ſi ab æditiori loco deorſum ſpectes, decem, uiginti, aut ſexaginta.

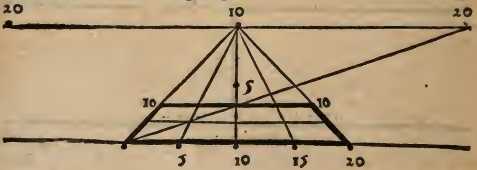
Tum ut habeatur area, ducẽdæ lineæ à literis A B C D E *ad oculum. Inde loci dimetiens ab* A *ſeu* B *ad tertium punctũ, ſiue notam diſtantiæ. Deniq; per diametrum trahendæ lineæ parallelæ in ijs locis, ubi ea alias lineas diſſecat.*

Ducta linea ab O *ad* M *aream geminaueris.*

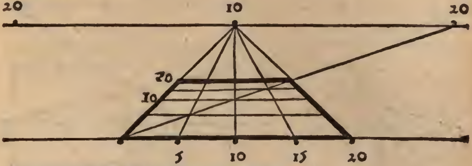

Area lata decem pedes, longa uiginti.

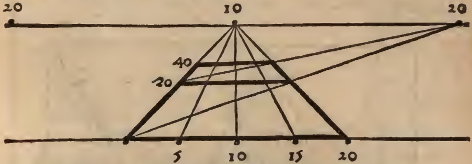

Area qua

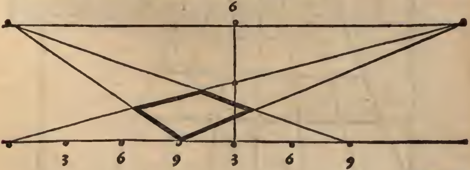
Area quadrata intus continens quater centum pedes, in circuitu octoginta.

Area lata uiginti pedes, longa quadraginta.

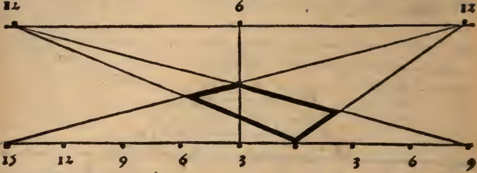

Area quadrata obliquè uiſa in circuitu continens pedes trigintaſex, intus unum & octoginta. Altitudo oculi pedum ſex.

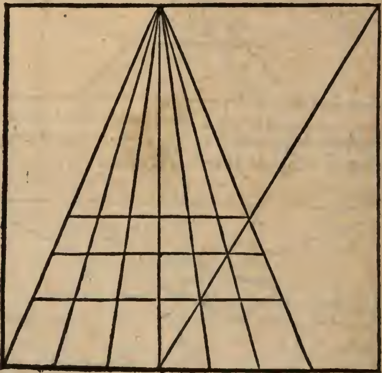

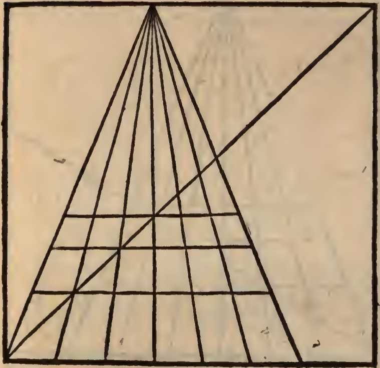
Area la

Area lata nouem pedes, longa quindecim.

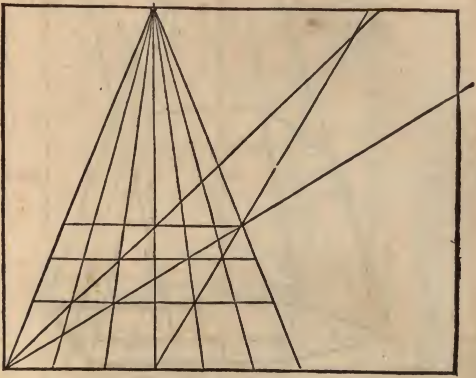

Latera areæ triplici uia in tres ſeu quatuor portiones æquas diuiduntur mutato tertio puncto, ſiue aſpicientis diſtantia.

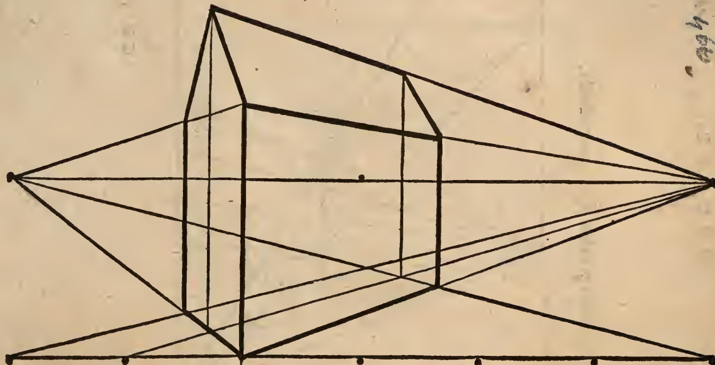

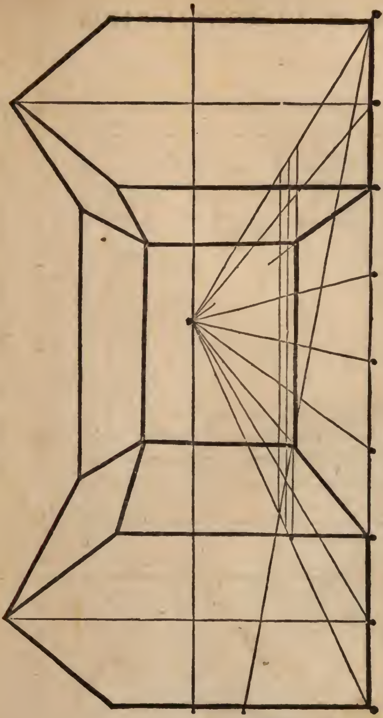
Hoſce tres modos proxima figura comprehendit.

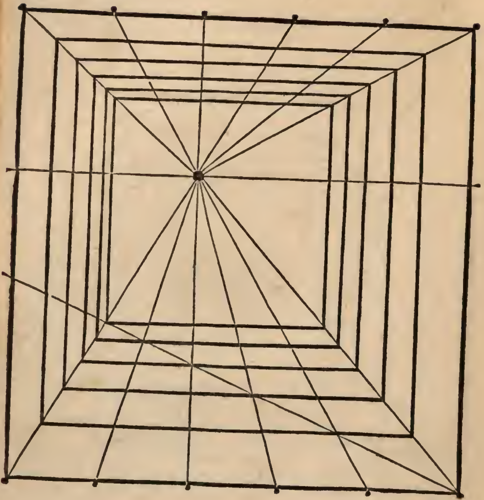

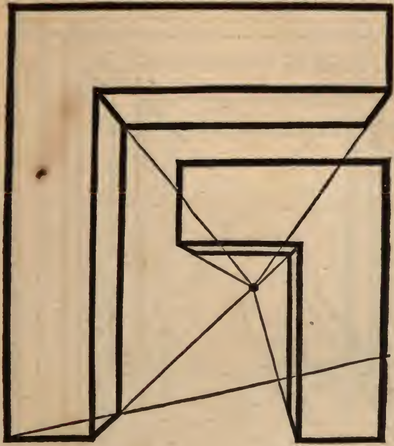
 Aedifi

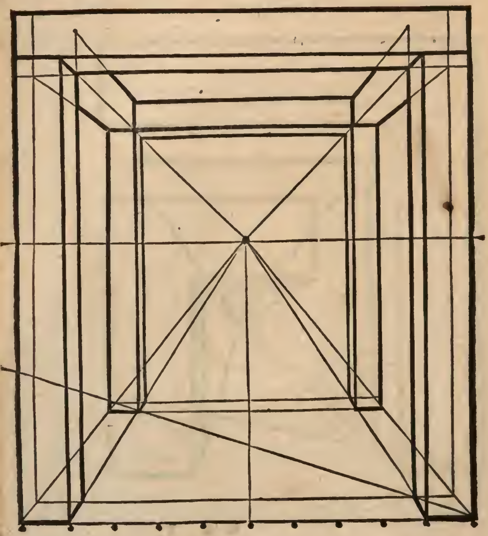
Aedificiorum formæ.

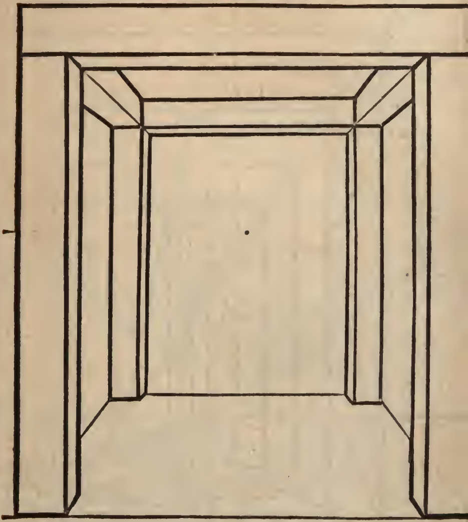

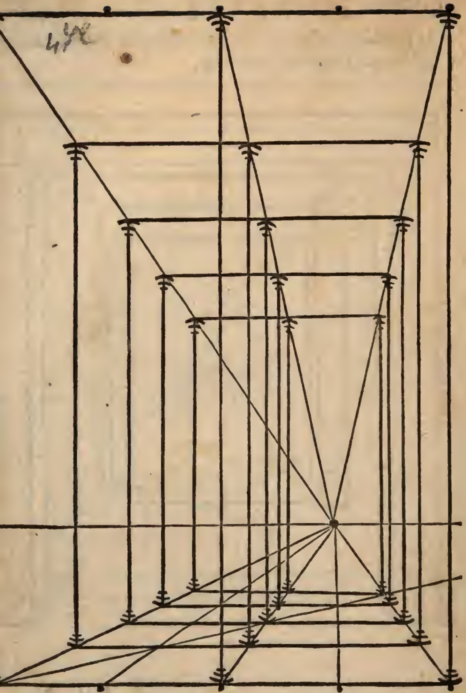

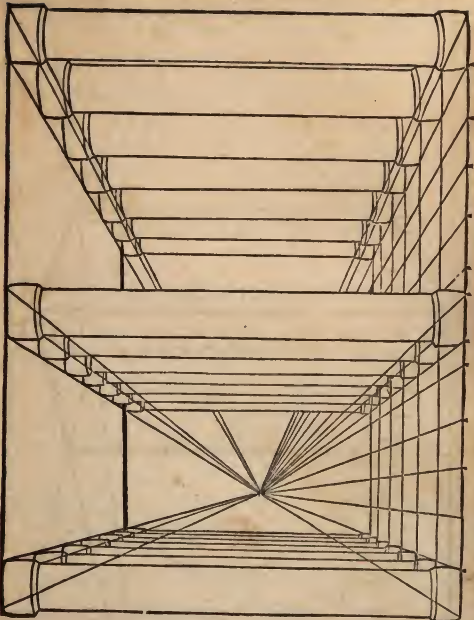

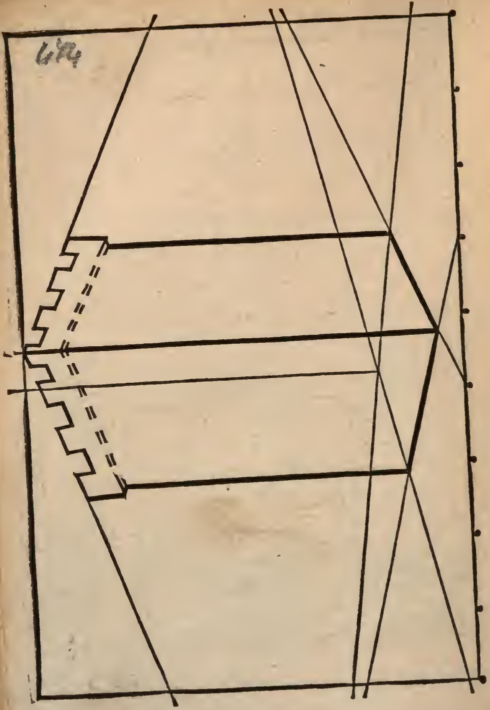

In præcedenti pictura multæ lineæ poſitæ ſunt docendi duntaxat gratia, quæ in ſequenti omittentur.

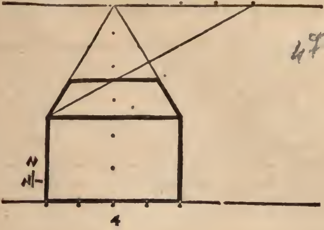

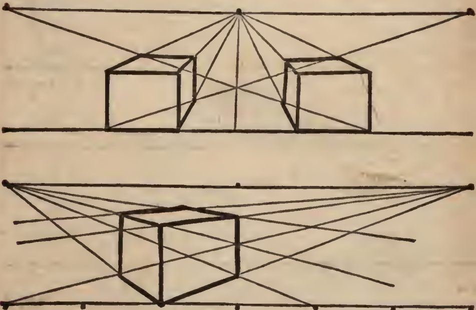

Quadrangulares formæ.

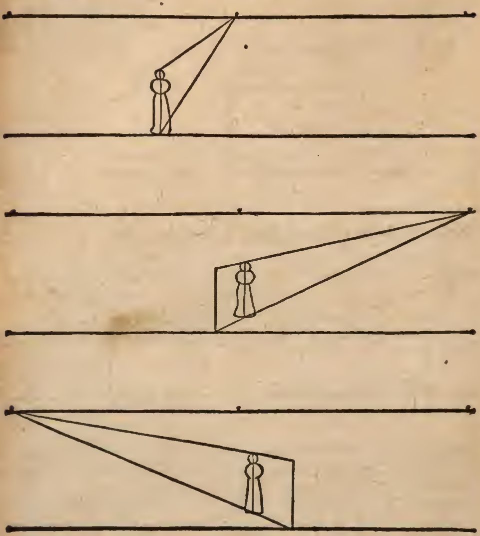

Oculi altitudo ſex pedum, diſtantia à re uiſa quatuor

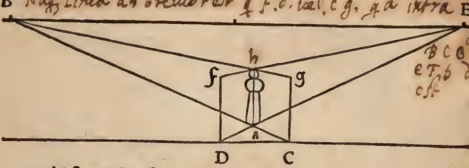
Hominum

Hominum, arborum, aliarum'ue rerum erectarum menſura tri= bus modis in quauis parte tabulæ ſignatur.

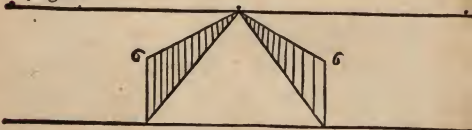

Vel ſi

Vel ſi ponere uelis hominem ſex pedes longum in puncto A, *trahe lineam rectam à* B *per* A *ad* C: *Deinde aliam ab* E *per* A *ad* D. *Super* C & D *erige perpendiculares lineas longitudine ſex pedum. Poſtremò duc lineas ab* E *ad* F, & *à* B *ad* G, *in quarum contactu erit uertex capitis.*

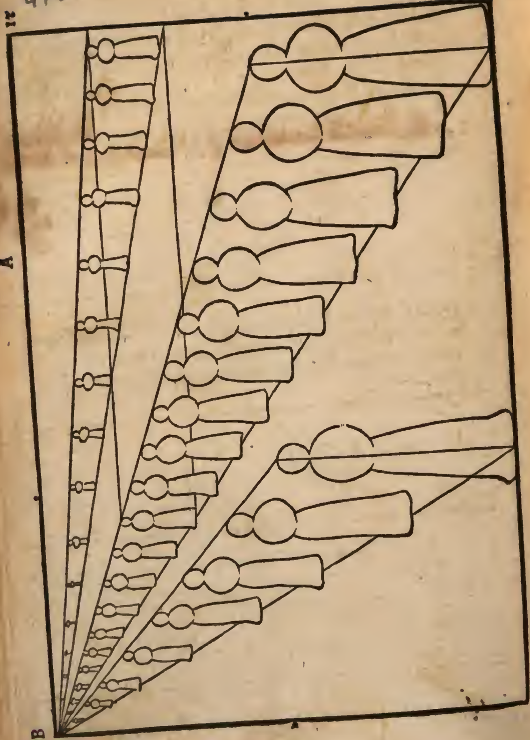

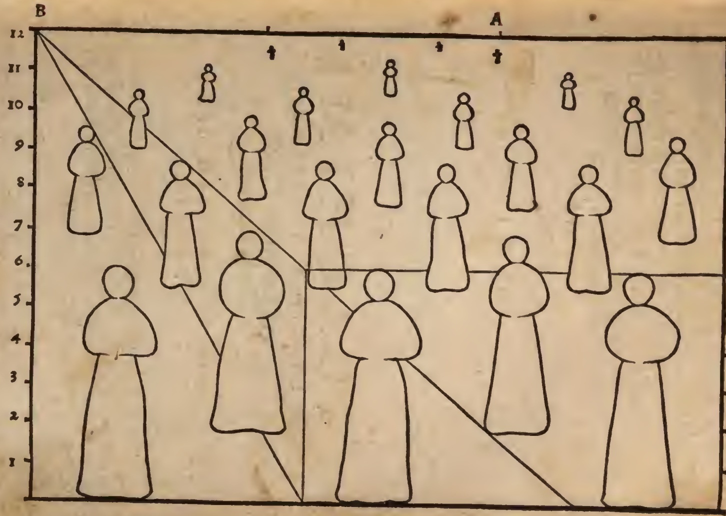
Quòd ſi omnibus ſimul utare, uidebis tres lineas in puncto uno concurrere. Quando oculi altitudo ſex aut ſeptem pedum eſt, omnes hominum effigies attingunt lineam uiſus. Plures ſic depinguntur.

478

B
A
12
11
10
9
8
7
6
5
4
3
2
1

A punctus oculi: B diſtantia duodecim pedum uidentis à proximis hominibus in utraq; pictura.

Quanta uniuſcuiuſq; horum ſtatura ſit explores deſcriptis duabus lineis ab aliquo trium punctorum per uerticem & pedes ad lineam terræ, erectáq; tertia ab inferioris fine ad contactum ſuperioris.

FINIS.

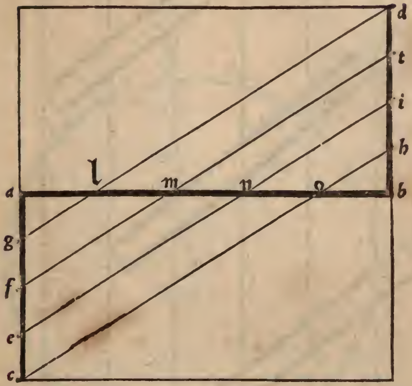
IOACHIMI FORTII RINGELBERGII Andouerpiani Chaos Mathematicum.

AD GEOMETRIAM SPECTANTIA.

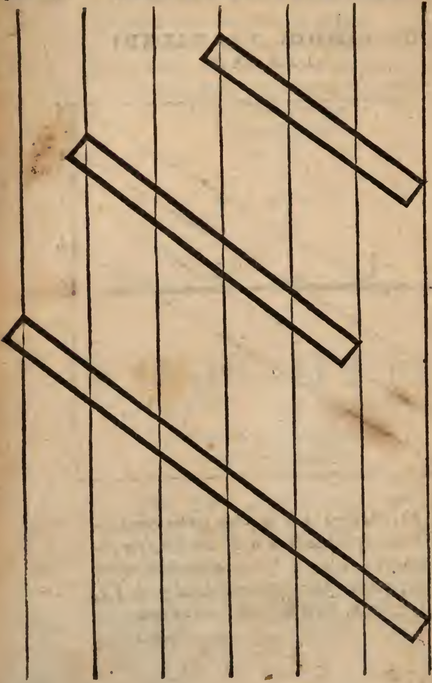
SI *ab æqualibus æqualia demantur, uel idem commune, ea quæ relinquentur, æqualia erũt. Quæcunque æqualia ſunt uni tertio, ſunt æqualia inter ſe.* Parua pars *magni circuli uidetur linea recta.*

Duo in

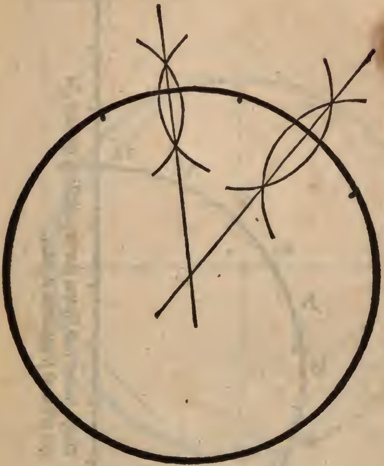
DVO MODI PARTIENDI LINEAM.

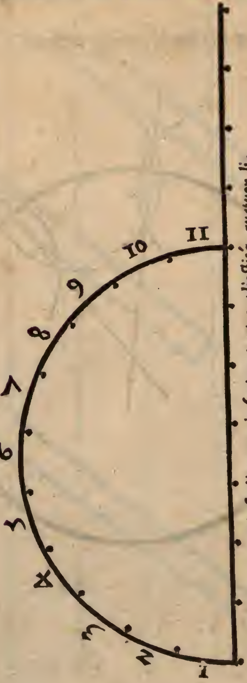

Sit recta linea a b in quinq; partes æquas diuidenda. Super puncta a b ducãtur lineæ per pẽdiculares a c & d b. Vtraq; diuidatur in portiones quatuor. Deniq; ducantur lineæ g d, f t, e i, & c h. Idem fieri poteſt hac ratione.

Sic inter tria puncta inuenias centrum.

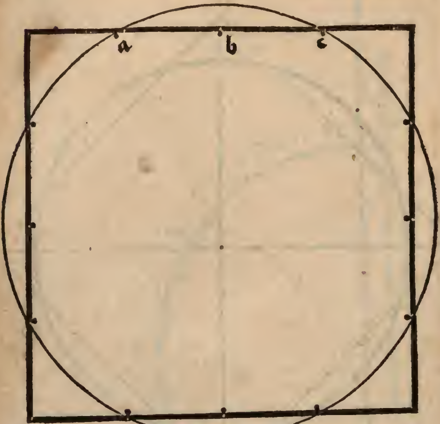

Diuiſa diametro in ſeptem partes, adiectiſq; quatuor, linea prouenit ſemicirculo æqualis.

Diuiſa diametro in octo partes utrinq; unam adijce, ſic æquale quadratum circulo efficies.

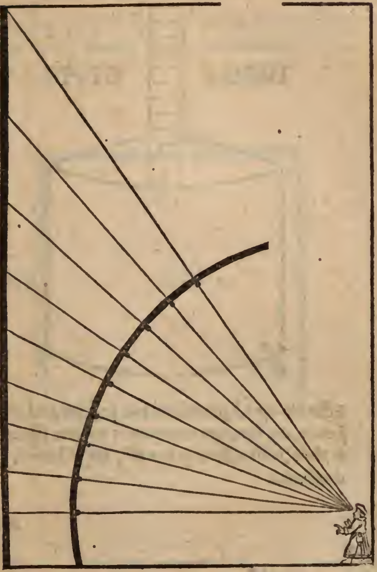
Diuide latus quadrati per A B C in parteis quatuor. Tum extenſo circino ad centrum & literam C circulum pinges quadrato æqualem.

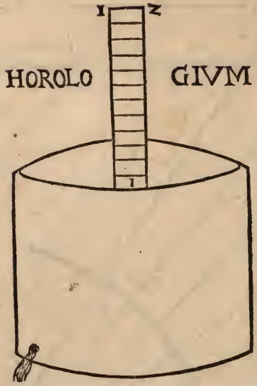

Sit capacitas circuli ſexdecim pedum, huius numeri radix quadrata eſt quaternarius, quo multiplicato per decem & ſex, habetur cubus æqualis ſphæræ.

Vt lite

Vt literæ ſeu picturæ in turri pari magnitudine appareant.

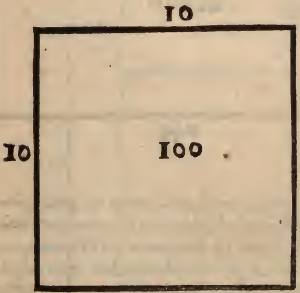

Effluente aqua, lignum ſuper eam poſitum paulatim deſcendit, atq; horarum numerum in margine ſignat. Vaſe pleno, initium horæ primæ eſt, amiſſo humore, finis duodecimæ.

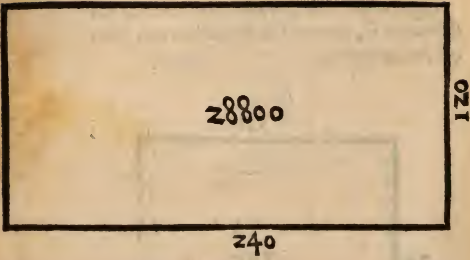
Modus

MODVS METIENDI AGROS.

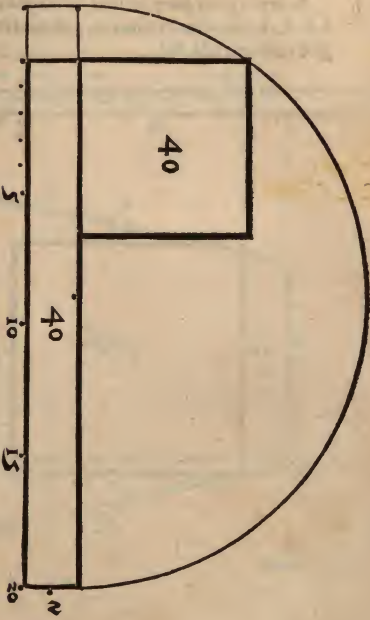
Quadrati ſeu quadrãguli agri duobus lateribus multiplicatis in ſe, numerus pedum quadratorum, qui in ipſo ſunt, proueniet.

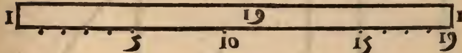
IVGERVM.

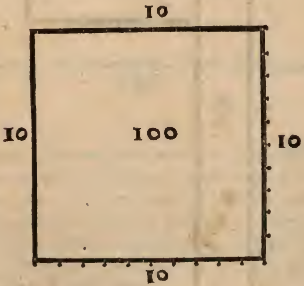

Quintilianus: Iugeri menſuram ducentos & quadraginta longitudinis pedes eſſe, dimidioq́; in latitudinem patere, non ferè quiſquam eſt, qui ignoret. Vt habeatur quadratum æquale huic quadrangulo lato duos pedes, longo uiginti, latitudo addenda longitudini deinde linea recta deſcendat in punctum coniunctionis, & ubi attinget ſemicirculum, ibi erit latus quadrati.

40
40
5
10
15
20

Sequentes formæ pares circuitus,ſed inæquales areas habent. In priori enim centum: in poſteriori undeuiginti duntaxat pedes ſunt.

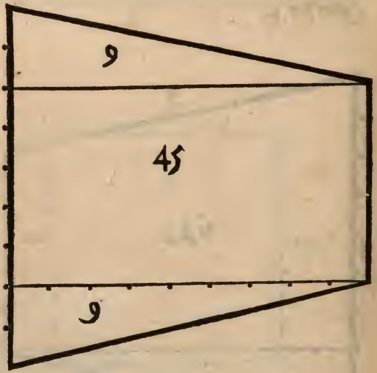
Repre

Reprehendendi itaq; hiſtorici, qui magnitudinem inſularũ ſolo nauigationis ambitu definiunt. Sequentis formæ latera 5 & 9 colligenda ſunt, atque numeri iuncti dimidium multiplicandum per 9.

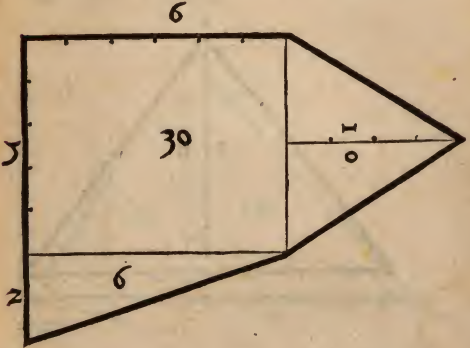
Idem

Idem numerus proueniet diuiſo agro in partes tres.

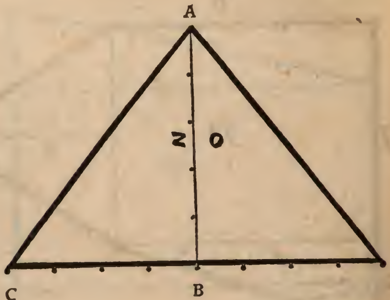
Quan

Quandoq; ager in duas tres'ue partes diuidendus eſt, ſingu larumq; portionum capacitas deſcribenda.

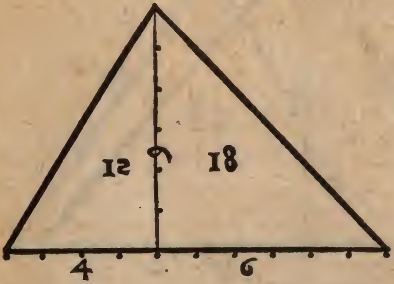
Trianguli

Trianguli habentis duo latera æqualia capacitatem inuenias, multiplicata linea A B *per lineam* C B.

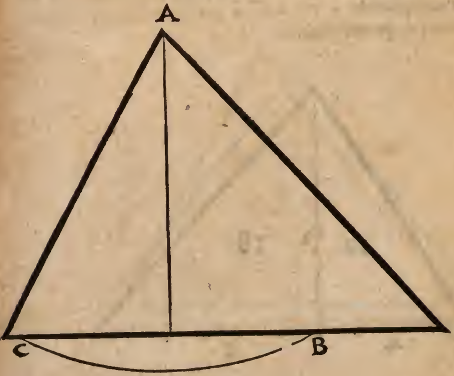

Inæqua

Inæqualium laterum triangulum ſequentem metiaris multiplicando 4 per 6 & 6 per 6, ac utriuſq; numeri accipiendo dimidium.

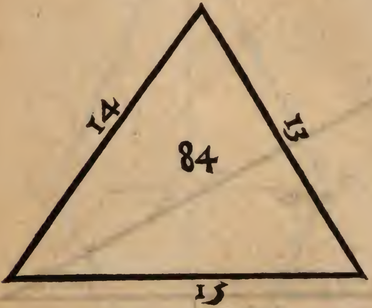

Linea perpendi ularis inuenitur, ductu ſunis inſixi puncto A *à* B *ad* C.

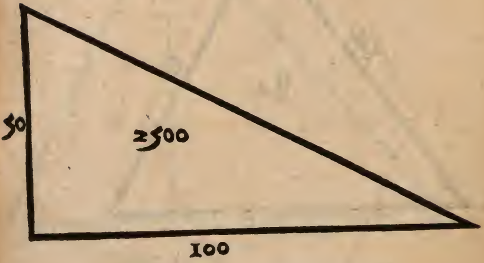
Vel inæqualis trianguli latera ſint A B *tredecim pedũ:* B C *quindecim :* C A *quatuordecim. His collectis proueniunt quadraginta duo. Cuius numeri dimidium unũ & uiginti:unde ablatis lateribus ſuperſunt* 6, 7, 8. *Geminatis ſex per ſeptem prodeunt duo & quadragin= ta : iiſdemq; per octo colligitur ſumma tercentum tri= ginta*

ginta ſex. Iſthæc ſi geminaueris per unum & uiginti, quadratum efficies numerum ſepties mille quinquaginta ſex: cuius radix octoginta quatuor agri menſuram continebit.

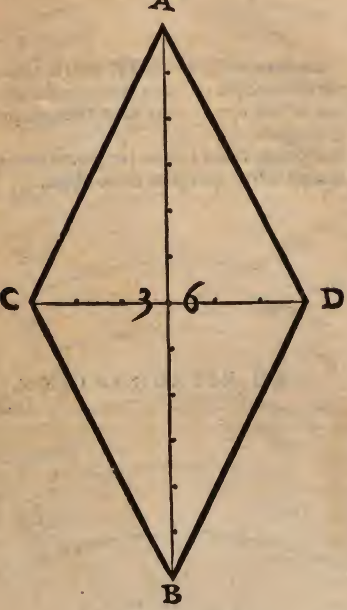

II 2 Trian

Trianguli orthogonij unum latus per alterum multiplicandum, ſumendumq́; collecti numeri dimidium.

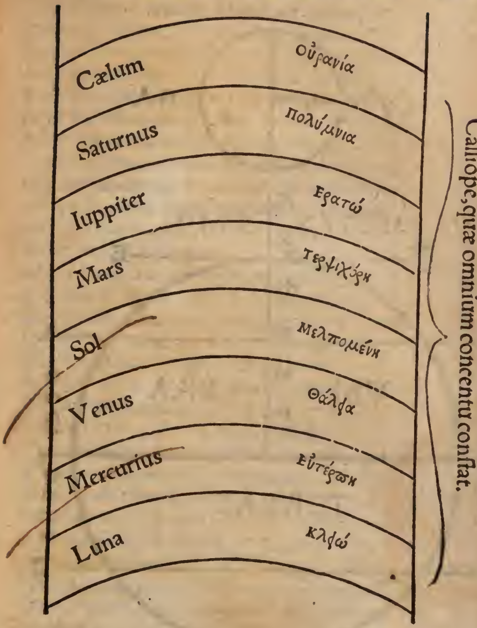
Huius

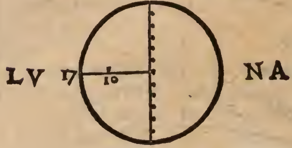
Huius formæ A B duodecim pedum ſit, C D ſex, multiplicatis duodecim per 3 habetur area.

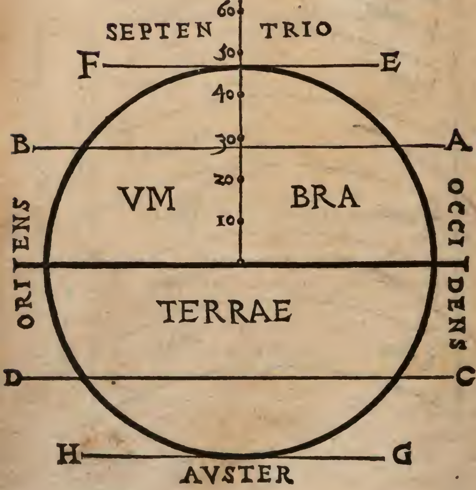
Latera corporis cubici multiplicanda in numerum cubicum: quare ſi latera fuerint quatuor pedum in toto corpore pedes cubici erunt quatuor & ſexaginta.
Multiplicata diametro circuli per quartam partem circuitus, habetur quadratum circulo æquale.

AD ASTRONOMIAM.

Cælum
οὐρανία
Saturnus
πολύμνια
Iuppiter
ἐρατώ
Mars
τερψιχόρη
Sol
μελπομένη
Venus
θάλεια
Mercurius
εὐτέρπη
Luna
κλειώ
Calliope, quæ omnium concentu conſtat.

Proportio Lunæ ad umbram terræ.

Semidiameter umbræ ut plurimum minuta continet quadragintaquinq; & ſecunda quinquagintaſex: ſemidiameter Lunæ minuta ſeptemdecim, ſecunda quadraginta. Centro Lunæ eunte ab A ad B, uel à C ad D, tota occultatur, ſed confeſtim emergit. Inter E & F auſtrina ſiue inferior portio tegitur: inter G & H ſuperior. Vmbram uariat Solis per aſpida utranq; motus.

Deficientibus Lunæ tredecim punctis, ipſa tota occultatur per quadragintaſex horarum minuta: quatuordecim, tota in tenebris manet ſpatio unius horæ: quindecim, hora cum dimidiata: ſexdecim, hora cum minutis uno & triginta: ſeptemdecim hora ac undetriginta minutis: octodecim, hora & trigintatribus minutis: undeuiginti, hora & trigintaquinq; minutis: uiginti, hora atque trigintaſeptem minutis: uno & uiginti, hora cum trigintanouem minutis: punctis denique uigintiuno & quinquaginta puncti unius partibus latentibus in umbra, Luna tota tenebris immergitur per horam cũ uno & quadraginta minutis.

DE ASTROLABO.

AΣτρόλαβον ἀπὸ τῶ ἄστρα λαμβάνειν, quòd aſtrorum ſitum comprehendat, maiores haud dubie uocitarunt. Cuius uſus adeò multiplex, adeò neceſſarius ad literas, ut aliquando cum ſtupore ceu fixis oculis admirer hominum inertiam, qui perpetuò uel in ſophiſmatum labyrinthis, uel in diſciplina quapiã alia morantur, tot rebus pulcherrimis prætermiſſis. Horũ antè uita extinguetur, quàm è cẽtenis eruditionis ſummæ partibus duas tres'ue attigerint. Quanto amœnius non in

tenebris tabeſcere domi, uerum expatiari per campos omneis, Solis luce perfrui, atq; rerum cunctarum intueri uarietatẽ ac miracula. Animalium, ſi ſolertiæ rationem ſpectes, genera præcipue tria apparent. In primo ſunt quæ bruta uocamus: inter quæ multa uidentur non poſt habenda pleriſque noſtrum: ut leones impetu uiribusq́; atq; uictoria nobiles. In ſecundo hominum turba, in quibus nihil præter ignauiam cernas. In tertio diuinos animos pono, qui nihil intactum relinquere, omnia peruolare, & rerum uariarum cognitione exornare mentem ſtudent. Hos uerè nobiles nomino, hi uerè homines, hi utuntur ratione. Medium illud genus craßum, pingue, hebes, tardum, balbutiens, natum fruges conſumere, affine brutis, hominum monſtra appellauerim, non homines. Sed relicta mentione illorum, quorum pectus ſemper ſordibus gaudet, inſtitutum aggrediamur. Animus erat hiſce de rebus nihil unquam emittere, quòd materia facundiæ minimè capax, & opera maior, quàm honos uidebatur. Verum coactus ſum tot magnorum uirorum precibus, ut laborem detrectare inuerecundum cenſeatur. Aiunt ſolam Aſtronomiæ artem perſcriptam hactenus eſſe non niſi à barbaris, qui uix longa ambage uerborum, idq́; obſcurè mentis concepta exprimunt. Inſtrumenti commoditates, ut diximus innumeræ ſunt. Proinde eæ ſolum exponentur, quas ad poëtarum lectionem neceſſarias eſſe arbitrabor.

Partes ipſius duæ, dorſum & facies. In dorſo duodecim ſigna & totidem menſes, è quibus Solis locus deprehenditur. In medio tabula, qua turrium, arborum,

aliarum'ue rerum altitudinem exploramus. Hæc diuiſa eſt duodecim pũctis, quæ duodecimæ partes ſunt umbræ uel rei. Quandocunq; & ubicunque Solis altitudo eſt quadragintaquinq; graduum, quod circa medium mundi ſingulis diebus bis contingit, omnes umbræ pares rebus ſunt. Si altitudo Solis fuerit minor quadragintaquinq; gradibus, umbra maior erit altitudine rei: eritq; proportio rei ad umbram, quam habet numerus punctorum contactorum à regula ſeu diaugio ad duodecim. Vt ſi puncta ſignata à radio Solis ſex ſint, umbraq; paſſuum centum altitudo turris paſſuum erit quinquaginta. Si uerò Solis altitudo exceſſerit quadragintaquinq; partes, rei altitudo uincet longitudinem umbræ. Extremus circuitus dorſi numeros continet altitudinum, quæ à finitore ad uerticem tendunt. In facie ſub zodiaco horizon eſt, & orbes παράλληλοι cingentes uerticem loci, ad cuius latitudinem aſtrolabum factum eſt, qui circuli altitudinum poſſunt nominari, quia per eos ſtellæ ſcandũt deſcenduntq;, uel quia ſtellarũ monſtrant altitudinem. Hos ſecant ſemicirculi deſcendentes à uertice utrinq; ad terminum uiſus, qui ſiderum diſtantiam notant à quatuor plagis mũdi ortu, occaſu, auſtro, Aquilone. Ad leuam manum finientis pars attingens circulum Cancri ſolſtitialis ſiue æſtiuus oriens nũcupatur: quæ æquatorem ſecat, æquinoctialis aut uernus: quæ Capricorni tropicum, hybernus ſeu brumalis. Pari forma horizontis aduerſum punctum in Cancro, occaſum æſtiuum aut ſolſtitialem: in æquatore, uernum ſeu æquinoctialem: in Capricorno brumalem ſiue hybernum uocamus

mus

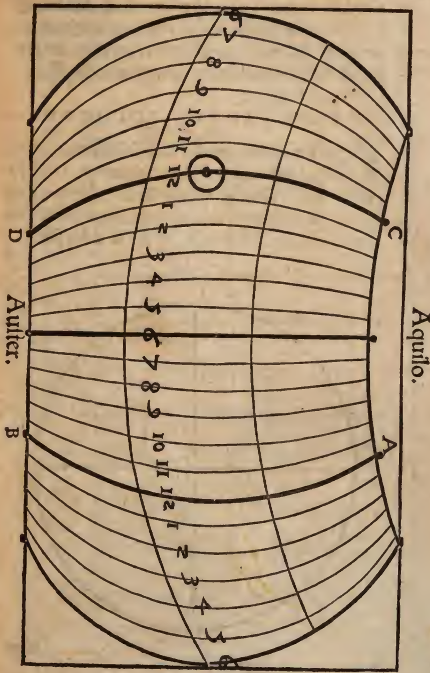
mus.Per locum Solis in oriente ſeu occidente poſitum fi lum trahe,uidebiſq; in circuitu quota hora ipſe oriatur aut occidat. Diurno tempore altitudinem Solis per dorſum ueſtiga, eamq; pone in facie inter circulos altitudinum,deinde ad eam moue ſigniferi gradum, in quo Sol eſt,per quem filum deductum indicabit diei horam. Noctu ſtellæ cuiuſpiam altitudinem nota,hac inter circulos ad eundem modum collocata,Sol noctis horam demonſtrabit.Solis gradus lineam meridianam attingens inter circulos altitudinum, Solis altitudinem meridianam notat. Stella fixa poſita in oriente uel occidente, ductoq; filo per locum Solis,in circulo horarum uidebis, quando ipſa eo die oriatur aut occidat, qui quotidianus ortus uel occaſus eſt.Porrò fixa ſtella matutino ortu emergit,quando Solis ſidus in ea ſigniferi parte eſt, quæ cũ ipſa oritur:ueſpertino,quum Sol eſt in zodiaci gradu, qui occidit ſtella oriente. Ducto Sole ad horam æquinoctialem tempore diurno pars Soli oppoſita erraticã horam indicat:nocturno Sol ipſe. Rurſus eodem ducto ad horam diei uel noctis apparebit,quid eo tempore oriatur aut occidat,& quæ ſigniferi partes ſingularũ domorum initia attingãt.Declinationem Solis arctoam uel auſtrinam,hoc eſt, diſtantiam eius ab æquatore altitudinũ circuli in linea meridiana indicant.Spatium quod eſt in meridiano inter æquatorem ac uerticem, uel inter finientem & polum mundi , latitudo aſtrolabi eſt. Ortus ſignorum tardos ſeu ueloces,hoc modo inuenias. Filum à centro per principium ſigni poſiti in horizonte recto ſiue obliquo horarum orbem ſignet : tum admoto fine

fine eiuſdem ſigni ad finitoris circulum, rurſus filũ per ſigni initium ductum marginem notet, graduumq́; numerus inter duas notas pars eſt æquatoris, quæ cum ſigno oritur aut occidit.

AD COSMOGRAPHIAM.

GNomon eſt ſtilus umbra ſua indicans horas. Hic in horologijs parieti adfixis ſic cõſtitui debet, ut ſuperior finis arcticum polum, inferior auſtrinum ſpectet, hoc eſt, ut totus ſit in axi mundi. Terræ tumorem eſſe inter auſtrum & Aquilonem demonſtrari poteſt bifariam, per Solem atq; per mundi axem. Sol enim meridiano tempore ob terræ tumorem ſublimior amphiſcijs, quàm heteroſcijs eſt, & his quoque altior, quàm periſcijs. Axis uerò æquatoris eadem de cauſa rigẽtibus plagis arduus, temperatis obliquus, medijs depreſſus cernitur. Inter ortum quoque & occaſum totidem cauſis ſe forma prodit, Solis ac Lunæ contemplatione. Ille nanq; ſenſim alijs atq; alijs, non ſimul omnibus hominibus oritur. Hæc eodem quidem temporis momento uniuerſo orbi deficit, ſed non iiſdem horis propter tumorem terræ.

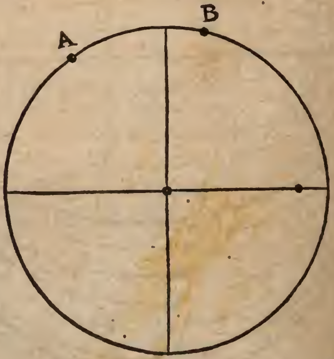

SEPTENTRIO
OCCIDENS
ORIENS
MERIDIES
Europa
Tanais
Mare
Aſia
Aphrica
Nilus

Aquilo.
Auster.
A
B
C
D
7 8 9 10 11 12 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 1 2 3 4 5 6

Linea A B *oriens & media nox:* C D *occidens & meridies. Hæ quatuor & uiginti horæ perpetuo circuitu cum* Sole *mouentur ab ortu in occaſum.* Sol *ſemper medium diem: umbra terræ mediam noctē efficit.*

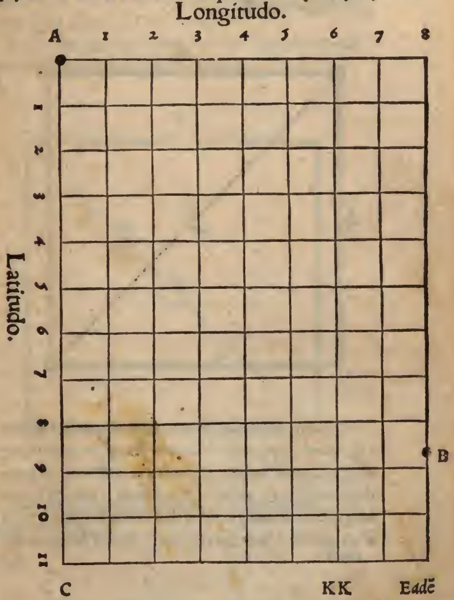
DE DISTANTIA LOCORVM.

DVarum urbium, quarum diuerſa longitudo latitudoq́;, diſtantiam tribus modis inuenias. In globo *extende circini pedes ad utrunq; locum : deinde eos ad æquatorem tranſmoue, ibi enim interuallum uidebis, ut proxima pictura demonſtrat.* A & B *urbes ſunt.*

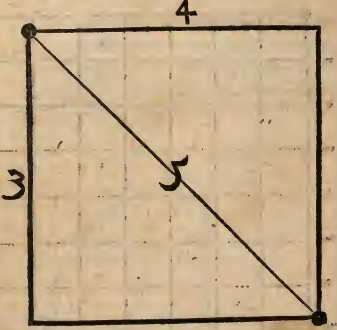

Hanc

Hanc alio modo reperias per figurā, quàm adponemus. Diffē-*rētia lōgitudinis ſit octo graduū: latitudinis totidē cū dodrāte. Sint urbes* A, B. *In* A *poſito altero pede circini, alterū prius ad* B, *poſt ad* C *literā moueas: inter quam & A earū eſt diſtantia.*

Eadem fiunt per radicum extractionem, hoc modo. Duæ urbes diſtant longitudine quatuor graduum, latitudine trium. Vtriuſq; numerũ quadratũ coniunge, prouenientq́; quinq; & uiginti: cuius radix, hoc eſt, quinq; gradus diſtantia eſt.

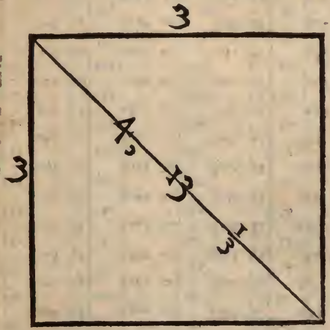

Quòd ſi aliquid ſuperauerit minoris quadrati, numeriq́;, quem habes, differẽtiam per ſexaginta multiplica: deinde id quod collegeris, diuide per differentiã quadrati maioris, & minoris, hac ratione. Sit differentia longitudinis trium graduum, latitudinis totidem. Quadrati collecti octodecim efficiunt. Habita proxima ra-

dice ſupereſt binarius. Quamobrem hac ſerie poni poßunt quadrati numeri.

Minor *quadratus* 16 — *Differētia* 9, *diuiſor.*
Maior 25 — *Differentia* 2 *multiplicanda per* 60.
Propoſitus numerus 18

Radix ſiue diſtantia harum urbium quatuor gradus tredecim mi uta cum triente continet.

Quadratos numeros eorumq́; radices inuenies per ſequentem tabulam.

Radices.	Numeri quadrati.	Differẽtiæ.	Radices.	Numeri quadrati.	Differẽtiæ.	Radices.	Numeri quadrati.	Differẽtiæ.	Radices.	Numeri quadrati.	Differẽtiæ.	Radices.	Numeri quadrati.	Differẽtiæ.
					45			85			125			165
2	4	5	23	529	47	43	1849	87	63	3969	127	83	6889	167
3	9	7	24	576	49	44	1936	89	64	4096	129	84	7056	169
4	16	9	25	625	51	45	2025	91	65	4225	131	85	7225	171
5	25	11	26	676	53	46	2116	93	66	4356	133	86	7396	173
6	36	13	27	729	55	47	2209	95	67	4489	135	87	7569	175
7	49	15	28	784	57	48	2304	97	68	4624	137	88	7744	177
8	64	17	29	841	59	49	2401	99	69	4761	139	89	7921	179
9	81	19	30	900	61	50	2500	101	70	4900	141	90	8100	181
10	100	21	31	961	63	51	2601	103	71	5041	143	91	8281	183
11	121	23	32	1024	65	52	2704	105	72	5184	145	92	8464	185
12	114	25	33	1089	67	53	2809	107	73	5329	147	93	8679	187
13	169	27	34	1156	69	54	2916	109	74	5476	149	94	8836	189
14	196	29	35	1225	71	55	3025	111	75	5625	151	95	9025	191
15	225	31	36	1296	73	56	3136	113	76	5776	153	96	9216	193
16	256	33	37	1369	75	57	3249	115	77	5929	155	97	9409	195
17	289	35	38	1444	77	58	3364	117	78	6084	157	98	9604	197
18	324	37	39	1521	79	59	3481	119	79	9241	159	99	9801	199
19	361	39	40	1600	81	60	3600	121	80	6400	161	100	10000	201
20	400	41	41	1681	83	61	3721	123	81	6561	163	101	10203	103
21	441	43	42	1764	85	62	3844	125	82	6714	165	102	10408	105
22	484	45												

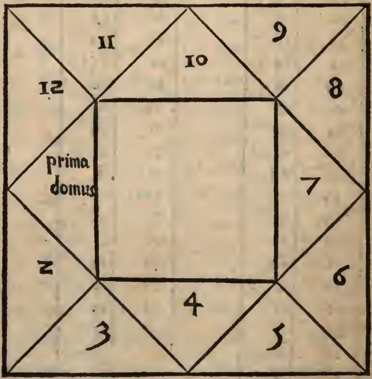
Hæc tabula fit adyciendo differentiā ſuperiori quadrato. Oẽs differentiæ binario diſtant. Extra torridam zonam longitudi-

nis gradus conuertendi in partes æquatoris, quod fieri poteſt per tabellam ſequentem.

Lati.	Minu.	Lati.	Minu.
1	60	57	34
12	59	58	33
19	58	59	32
23	57	60	31
26	56	61	30
28	55	62	29
30	54	63	28
32	53	64	27
34	52	65	26
36	51	66	25
37	50	67	24
39	49	68	[illegible]
40	48	69	[illegible]
41	47	70	21
43	46	71	20
44	45	72	19
45	44	73	18
47	43	74	17
49	42	75	16
50	41	76	15
51	40	77	14
52	39	78	13
53	38	79	12
54	37	80	11
55	36		
56	35		

IOACHIMI FORTII RING. ANDOVER- piani Horoſcopus.

Horoſcopum ſigniferi partem uocamus, quæ principio rei alicuius exoritur. Aliquando accipitur pro toto cælo in forma plana depicto. Mundus uniuerſus duodecim partibus ſeu domicilijs diſtinguitur, quæ ſic pingi conſueuerunt.

Amico

INter domos quatuor anguli ſunt ἀνατολὴ, δύσις, μεσουράνιον, ὑπόγειον, ſiue horoſcopus, occaſus, meridies,media nox. Totidem ſuccedentes ſecunda, quinta, octaua, undecima. Cæteræ cadentes nominantur .Domus eædem permanent per omne æuum,ſed non per omnes terræ oras. Nam quæ nobis eſt prima,alijs ſecũda eſt,alijs tertia,quarta,quinta:& ibi nobis occa-

ſus eſt, ubi nonnullis gentibus medium cælum: quæq; hic eſt domus uitæ, alibi domus mortis eſt. Quæ ſigniferi partes in ſingularum domorum initijs ſint, ita inuenias. Quære in ephemeridibus locum Solis, eundemq; ueſtiga in tabulis, que ſequuntur, ſub titulo decimæ domus, uidebisq; ſitum cæli ad tempus meridianum. Quòd ſi primam uel ſecundam horam à meridie deſideres, uide in proxima linea ad leuam manum minutorum numerum, quem ubi deſcendendo inueneris, horam habebis primam, ſecundo ſecundam, ſic deinceps alias.

♈

Tēp. à merid.		10 ♈	11 ♉	12 ♊	1 ♋	2 ♌	3 ♍
H	mi	G	G	G	G	G	G
0	0	0	10	23	22	13	3
0	4	1	11	24	23	14	4
0	7	2	12	24	23	14	5
0	11	3	13	25	24	15	6
0	15	4	14	26	25	16	7
0	18	5	15	27	25	17	7
0	22	6	16	28	26	17	8
0	26	7	17	29	27	18	9
0	29	8	18	♋	28	19	10
0	33	9	19	0	28	19	10
0	37	10	20	1	29	20	11
0	40	11	21	2	♌	21	12
0	44	12	23	3	0	21	13
0	48	13	24	4	1	22	14
0	51	14	25	5	2	23	15
0	55	15	26	5	3	24	16
0	59	16	27	6	3	24	16
1	3	17	28	7	4	25	17
1	6	18	29	8	5	26	18
1	10	19	♊	9	6	27	19
1	14	20	1	10	6	27	19
1	18	21	2	10	7	28	20
1	21	22	3	11	8	28	21
1	25	23	4	12	8	29	22
1	29	24	5	13	9	♍	23

♈

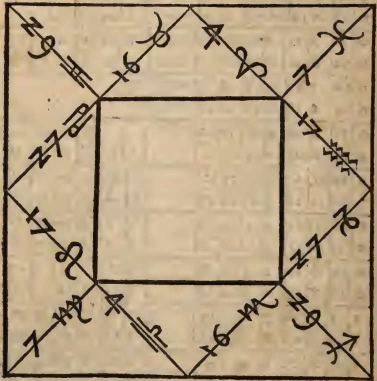
Tēp. à merid.		10 ♈	11 ♊	12 ♋	1 ♌	2 ♍	3 ♍
H	mi	G	G	G	G	G	G
1	29	24	5	13	9	♍	23
1	33	25	6	13	10	1	24
1	36	26	7	14	10	1	25
1	40	27	8	15	11	2	26
1	44	28	9	16	12	3	27
1	48	29	10	17	12	4	27
1	52	30	11	17	13	5	28

♉

		♉	♊	♋	♌	♍	♍
1	52	0	11	17	13	5	28
1	55	1	12	18	14	5	29
1	59	2	13	19	15	6	♎
2	3	3	14	20	15	7	1
2	7	4	15	21	16	8	2
2	11	5	15	21	17	8	3
2	15	6	16	22	18	9	3
2	19	7	17	23	18	10	4
2	22	8	18	24	19	11	5
2	26	9	19	24	20	12	6
2	30	10	20	25	20	12	7
2	34	11	21	26	21	13	8
2	38	12	22	27	22	14	9
2	42	13	23	27	23	15	10
2	46	14	24	28	23	15	10

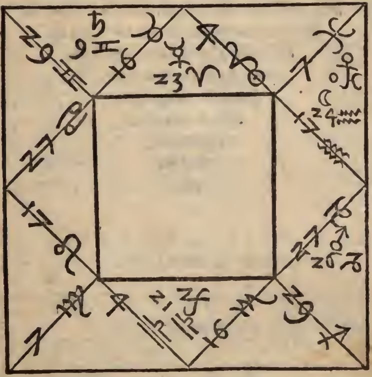
Hic duntaxat cæli hemiſphærium deſcribitur : reliquæ domus ex oppoſitis ſignis cognoſcuntur.

SITVS COELI DIE QVINTO *Martij ad horam meridianam.*

Deſcri

Deſcripto ſignifero notandæ ſunt erraticæ ſtellæ è tabulis Ephemeridum.

In ephe

IN Ephemeridum libris planetarum loca deſcribuntur ad meridiem alicuius ciuitatis. Quare ſi quis ijs uti uelit, neceſſe erit eos ad urbem, in qua quis natus fuerit, accommodari. Quum enim in una regione medius dies eſt, alijs hora undecima uel decima, alijs prima uel ſecunda eſt. Ephemerides, quos nunc habemus, compoſiti ſunt ad meridianum Vlmæ ciuitatis in Germania, à cuius meridie Lutetia aufert horæ partes uigintiſeptem, Lugdunum duodetriginta, Maſſilia uigintiſex, Andouerpia uigintitres, Baſilea octo.

MARTIVS ANNI M. D. XXXI.

			M A	S A	M D	S A	S A	
	☉ ♓	☾ ♌	♄ ♊	♃ ♎	♂ ♉	♀ ♈	☿ ♈	☊ ♎
1	20 18	28 9	8 50	23 14	16 9	7 37	6 8	12 21
2	21 18	11 ♍ 41	8 53	23 9	16 53	7 15	7 40	12 18
3	22 18	25 3	8 56	23 4	17 36	6 53	9 12	12 15
4	23 17	8 ♎ 9	9 0	22 59	18 20	6 23	10 43	12 12
Latitudo	1		1 32	7 58	0 24	5 37	0 47	
	20		1 29	2 1	0 30	7 1	1 55	
	20		1 25	2 3	0 39	6 28	2 32	

ASPECTVS, SIVE RADII
inter Lunam & alios plančtas.

	☉	♄ Veſp.	♃ Matu.	♂ Matu.	♀ Veſp.	☿ Veſp.	
1		□ 19					
2 8	18 44			△ 10			☌ ♀ & ☿
3					S 21		✶ ♄ & ☿
4		△ 2		□ 20		8 5	☽ & ☊

Primo

PRimo die huius menſis, quando in Vlma urbe meridies eſt, uel Lugduni hora undecima cum triginta duobus minutis, uel Romæ duodecima cum triente unius horæ, Sol eſt in duodeuigeſimo minuto uigeſimiprimi gradus Piſcium. Eodem momento Luna ultimum Leonis gradum luſtrat, Saturnus nonum Geminorum, Iuppiter uigeſimumquartum Libræ, Mars decimumſeptimum Capricorni, Heſperus octauum Arietis, Mercurius ſeptimum eiuſdem ſigni, draconis caput decimamtertiam partem Libræ. Progrediuntur Saturnus, Mars, Mercurius: retrogradi ſunt Iuppiter, & Venus. Saturnus ad ſummam epicycli abſida tendit, propter aduenientem Solem: Mars contrà deſcendit, atq; progreſſum minuit. Latitudo Saturni auſtrina eſt unius gradus & trigintaduorũ minutorũ: decimo die unius partis atq; unde triginta minutorũ: uigeſimo unius gradus ac minutorum uigintiquinq;. Decimanona hora à meridie primi diei Luna in Saturni tetragonum radium incidit, quare tum incidere uenas non licet, & criſis morborũ periculoſa. Secundo die à meridie Vlmenſi hora decima à Marte Luna zodiaci triente abeſt. Vigeſima hora à meridie quarti diei radio tetragono Mars aſpicit Lunã, inutilis φλεβοτομία, atq; ſi is dies decretorius fuerit periculum ægro denuntiatur. Hæc tabella ex diurno motu cognito, quantum cæli intra horam ſidus aliquod percurrat, elicit.

1	0	2	30	21	0	52	30	41	1	42	30
2	0	5	0	22	0	55	0	42	1	45	0
3	0	7	30	23	0	57	30	43	1	47	30
4	0	10	0	24	1	0	0	44	1	50	0
5	0	12	30	25	1	2	30	45	1	52	30
6	0	15	0	26	1	5	0	46	1	55	0
7	0	17	30	27	1	7	30	47	1	57	30
8	0	20	0	28	1	10	0	48	2	0	0
9	0	22	30	29	1	12	30	49	2	2	30
10	0	25	0	30	1	15	0	50	2	5	0
11	0	72	30	31	1	17	30	51	2	7	30
12	0	30	0	32	1	20	0	52	2	10	0
13	0	32	30	33	1	22	30	53	2	12	30
14	0	35	0	34	1	25	0	54	2	15	0
15	0	37	30	35	1	27	30	55	2	17	30
16	0	40	0	36	1	30	0	56	1	20	0
17	0	42	30	37	1	32	30	57	2	22	30
18	0	45	0	38	1	35	0	58	2	25	0
19	0	47	30	39	1	37	30	59	2	27	30
20	0	50	0	40	1	40	0	60	2	30	0
gra. mi. 1	gra. mi. 1	mi. 2 3	2 3 4	gra. mi. 1	gra. mi. 1	mi. 2 3	2 3 4	gra. mi. 1	gra. mi. 1	mi. 2 3	2 3 4

Quatuor characterum genera. Signorum ♈ ♉, ♊ ♋ ♌ ♍ ♎ ♏ ♐ ♑ ♒ ♓. *Planetarum,* ♄ ♃ ♂ ☉ ♀ ☿ ☾. *Radiorum,* ☌ □ △ ⚹ ☍. *Et tres aliæ notæ,* ☊ ☋ ⊕. *Quibus ſic in ſcribendo utimur,* ☌ ♂ & ☿ *in* 3 ♉, *coitus Martis ac Mercurij in tertio gradu Tauri.*

FORMA VESTIGANDI
Fortunam.

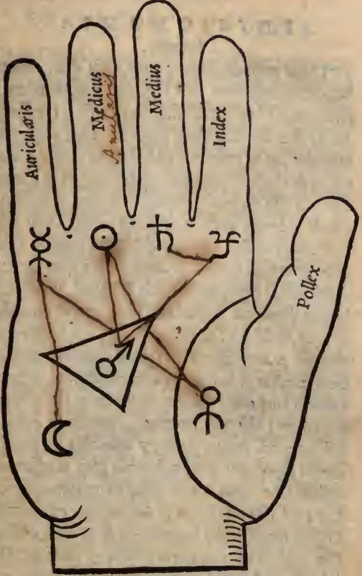
PArtu diurno tot gradus ordine ſignorũ ab horoſcopo abijciendi, quot à Sole Luna diſtat, ubiq; numeri finis eſt, ibi ſedes eſt Fortunæ. Nocturnis horis à Luna ad Solem ſupputandũ eſt. Partes commodè numerentur ſignis ordine poſitis in circulo hac forma.

tis eſſe perſpectũ. Inuẽtio noſtra, nemini adhuc cognita mortalium, quod ſciam, quáq; olim res dignas admiratione, & prodigio ſimiles deprehendimus, modo dicta.

DIVINATIONVM GENERA.

Diuinationis ſpecies nouem ſunt. Αστρολογία *diuinatio è ſyderum motu atq; radijs.* Hydromanteia *ex aqua.* Catoptromanteia, *è ſpeculo.* Lecanomantia, *ex peluibus.* Pyromantia *ex igni.* Geomantia *è terra.* Chiromantia *ex inciſuris manuum.* Necromantia *uel* necyomantia, *qua umbrarum euocationes fiunt, & inferorum colloquia.* Capnomantia *ex fumo. Hæ omnes in formas duas diuiduntur.* Naturales, *quando non ratione aliqua, ſed concitatione quadam animi futura præſentiunt: ut ſæpe in ſomniantibus & uaticinantibus per furorem contingit.* Artificioſas, *quæ ex ueterum euentuum ſignorumq; obſeruatione futuros euentus colligunt.* Diuinationum genera aliquot Cicero enumerat, *cuius hæc ſunt uerba:* Nec uero quicquam aliud adfertur, quur ea quæ dico diuinandi genera nulla ſunt, niſi quòd difficile dictu uidetur, quæ cuiuſq; diuinationis ratio, quæ cauſa ſit. Quid enim habet aruſpex, quur pulmo inciſus etiam in bonis extis dirimat tempus & proferat diem? Quid augur? quur à dextra coruus à ſiniſtra cornix faciat ratum? Quid aſtrologus? quur ſtella Iouis aut Veneris coniuncta cum Luna ad ortus puerorum ſalutaris ſit: Saturni Martiſue contraria? Quur autem deus dormientes nos moneat, uigilantes negli-

gat? Quid deinde cauſæ ſit, quur Caſſandra furens futura proſpiciat, Priamus ſapiens hoc idem facere non queat? Reperi *uolumina, quæ modum tradebant alloquendi planetas, & ab ijs petendi quaſuis res.* Præſcri*bebant id fieri debere in ueſtibus mundis, quæ eundem cum ſtellis colorem haberent.* Sic Lunæ *loquuturi ueſte ſeſe ornant candida, ac prælonga.* Exquiruntur *alia, quæ longum eſſet hic recenſere.* Obſeruatio *uulgi eſt, ſi tredecim in conuiuio ſint, unum ex illis ante annum moriturum.* Vidi *nonnullos, qui ob id ad conuiuantes duodecim nunquam accedebant, ne numerum dictum complerent.* Vanitatis *mihi narratum eſt exemplum, in celebri quodam conuiuio tredecim numero eiuſdem penè familiæ extitiſſe conuiuas, atque ex ijs unum ante undecimum ab eo tempore menſem obijſſe.*

Auricularis
Medicus
Medius
Index
Pollex

PHYSIONOMIA
hominis.

Caput magnum hebetes notat, ut in aſinis: minutum fatuos: mediocre felix ingenium: cacuminatum inuerecundos. Plani *capilli ſimplices: erecti uel criſpi timidos, ut in æthiopibus: denſi prauos.* Frons *ualde parua indociles, ut in ſuibus: rotunda hebetes: longa adulatores, ut in canibus: quadrata magnanimos, ut in leonibus.* Aures *craſſæ magnæq; aſtutum, callidum, fraudulētum: tenues ac breues docilem & bonæ indolis.* Oculi *ſubrubentes uerecundos: parui puſillanimes: magni tardos: eminentes fatuos: ocyus circumuolubiles ganeonem: tardioris motus pigrum inertemq; denotant.* N*aſus rectus, linguæ ſignificat intemperantiam: acutus, iracundiam: obtuſus, molliciem: aduncus, qui & aquilinus, regalem animum ac magnificentiam: ſimus immodeſtiam, ſcortationem: minor, fraudem, rapacitatem: apertus, animi uim, roburq; corporis: rotundus obſtructusq;, ſtoliditatem ac ſecordiam: obliquus intortusq;, mentis & animorum obliquitatem.* Dentes *parui & imbecilles, & pauci hominem ſignificant debilem, ingenio felici, manſuetum, timidum, uit^ breuis.* Facies *fuſca fortes ſignat, impendiò nigra uel alba timidos, ut in Aethiopibus & mulieribus.* Collum *longū, pedes longos, gracile graciles indicat.* Pe*ctus amplum aut prominens fortem & audacem.* Motus *uelox inconſtantes: ſegnis hebetes: tardus graues & magnanimos.* In *hominibus magnæ ſtaturæ plus roboris eſt corpori, in paruæ animo.* Quippe *quanto uirtus magis*

gis eſt diſperſa, tanto eſt imbecillior.

DE VRINA NON VISA.

DIe Solis ſi quis ægrotare incipiat, ſiue petat remedium, dicito morbum eſſe calidum ex flaua bile, cor angi dolore, & membra omnia grauari ægritudine. Hora Solis, corpus nimio adfici ardore, & membra ueluti incendi, dolorem in corde, ac renibus eſſe. Die Veneris, languorem & uelut contractionem eſſe circa lumbos, renes, teſticulos, ſpinam, umbilicum. Hora Veneris, dolorem iuxta renes eſſe è frigore ortum, & ægrum multiplici cura, ac ſolicitudine torqueri. Die Mercurij, adfectum eſſe pulmonem, ægrè ſpirare, & inde corporis totius ægritudinem, ſenſuum uires perturbatas, graues cogitationes. Hora Mercurij, tumores in corpore, dolorem in lumbis, qui ortus eſt ex æſtu nimio & frigore ſequenti, aut è uento aliquo. Die Lunæ phlegmata caput infeſtare, dolorem eſſe in lumbis, facile poſſe in ἀποπληξίαν incidere. Hora Lunæ morbum eſſe ortum è frigore & humore adfirmes, atque dextrum latus malè habere, & niſi cito ſuccurrāt periculum fore de uita. Adde penè eſſe ſublatum ueneno ab eo, qui quondam fuerat amicus, & circa occipitium quoq; eſſe dolorem. Die Saturni, morbum eſſe frigidum & ſiccum, & diuturnum, ortum in liene, membra omnia grauari, & maximè ſtomachum. Hora Saturni, morbū eſſe natū è uentis ac frigore, lumbos & ſplenem infeſtari. Die Iouis redundare ſanguinem ob hepatis calorem nimium, dolorem eſſe ſub pulmone circa

dextrum latus, febribus ægrum laborare. Hora Iouis, *adfectum eſſe hepar: tremore ac frigore corpus commo ueri, ſed morbum non eſſe diuturnum.* Die Martis, *morbum eſſe calidum & ſiccum, laborare febri, anxias cogitationes habere, languorem eſſe in renibus.* Hora Martis, *febres & tremores eſſe in corpore, redundare flauam bilem, imminere morbum regium: huic ne detur medicamentum, niſi hora* Martis. *Iſthæc communis natura planetarum eſt: quam ob aſpectus uarios, & ſingulares hominum ortus contingit immutari: quod addo, ne quis obijciat complures eodem die ægrotare, non tamen eodem laborare morbo.* Aliquam *certè adhibendam eſſe rebus iſtiuſmodi fidem, Aſtrologorum experientia docet, qui ex inæqualium horarum dominis, ſæpe uitæ genus colligunt.* Et *mea equidẽ ſententia tam dies quàm horæ quandam è ſideribus naturam trahunt.* Verum *hic nihil efficiet prorſus, qui horoſcopi ſigna, atq; quæſtionum uim, ut uocant, ignorauerit, in quibus iudicium omne è radijs pẽdet.* Ex *his maiora cognoſcũtur, quàm ſi hac ratione intelligas morbum.* Dies Saturni, Io*uis, aliorumq́; ſiderum errantium initium ſumunt, non à media nocte, ſed ab ortu Solis.*

DE SOMNIIS.

S*Omniorum interpretationem adponemus, mire frugiferam, tum ad cognoſcendum ſeruandumq́; corporis ſtatum, tum ad rerum futurarum metus inanes fugiendos.* Fit *enim non raro, ut poſt fatigationem, ſiue*

immo

inmodicum uini uſum accenſo corpore per ſomnium ui deantur ignes, gladij, pugnæ, uulnera. Vnde plerunque cauſæ ignari & timidi, ſi aliquo proficiſci uelint, quales ego quoſdam noui, portendi arbitrantur, ſeſe in latronum manus incaſuros. Atq; ideo cœptum quandoq; iter dimittunt. Quod ſi tales ea quæ hic ſcribentur tenerent, ſcirent & à cibis calidioribus, ſeu nimio labore eſſe abſtinendum, & nullum ſubeſſe periculum. Eadem dici poßunt de tenebris horrore, aquis, rebusq́; alijs apparentibus, quæ miſeros homines perſæpe deterrent. Somnia triplicia ſunt. Naturalia, quæ ex corporis habitudine, ſiue natura aliqua proueniunt: ut quum uidere ſe putant aut aquas, aut arma, aut res horrendas: quæ indicant redundare φλέγμα, choleram uel atrabilem. Fatalia, quæ futurum aliquid portendunt: cuiuſmodi ſunt, quando in ſomno nuptiæ apparent, quũ ex affinibus quiſquam mortuus eſt. Vana, quæ nihil omnino ſignificant. Talia dici poßunt, quæ inde proueniunt, quod præcedenti die ſimile quicquam uiderint. Ea nanq; ſæpenumero occurrere dormientibus ſolent, quæ uigilantes diurna luce tractamus.

SOMNIA NATVRALIA.

CHolericis arma, pugnæ, lites, ac res igneæ per ſomnũ apparent. Melancholicis res horrendæ. Phlegmaticis aquæ, pueri ſeu ranæ natantes. Sanguineis eximiæ formæ puellarum, atq; colores rubri. Sanitatem indicant uidere per ſomnum acute, ſine metu iterfacere, facile & ſine impedimento currere, terram planam, & cultam uidere, pullulantes arbores multis pomis onuſtas

aſpicere, pura aqua fluentes riuos intueri. Si autem uiſus & auditus lædatur, morbū capitis indicat. Sterilitas arborum, & cæterorum, ſeminis corruptionem notat. Mare per ſomnum perturbatum morbū uentris ſignificat, qui purgandus eſt. Quum terra uel domus moueri uidetur: id ſano morbū prænuntiat: languenti ſanitatem, ſtatusq́; præſentis mutationem. Sano uictus tum mutandus, uomendumq́; paulatim. Veſtem albam calceamentaq́; pulchra induiſſe per ſomnum optimum eſt. Mihi contigit poſt balneum in ſomno, ut in cubiculum ubi ſodales aliquot mei ludentes ſedebant, quidam intraret qui ſummo artificio per caput, per dorſum, per genua, & brachia ſeſe diu uolutabat. Quæ expedita membrorum flexio relicto ſomno, ſummopere placebat. Ex his etiam prædicere poteris aliorum ſomnia, quod mirum uidebitur imperitis. Quoniam ſi uideris per totum diem hominē fatigatum eſſe labore, bibiſſe uinum, cibum ſumpſiſſe calidum, certum habe ea nocte per ſomnum uiſum iri illi enſes, uulnera, cædes, ac res igneas. Quòd ſi præter laborem plus quàm ſatis eſt ſumpſerit alimenti, apparebunt præter pugnas eadem nocte tenebræ receſſus profundi aut res horrendæ. Porrò ſi uideris quenquam, qui per diem totum otioſus deſederit, quiq́; res comederit, ac biberit frigidas, cura ut is ante ſomnum multū hauriat aquæ. Sic prædicere poteris futurum, ut dormiens ſe putet, uel uidere aquas, uel cum ranis ludere, uel natare inter naues. Quum primum ueniſſem Lutetiam, die quodam non parum me fatigaueram tum ambulando, tum alijs modis. Cibum & potum calidum ſumpſeram

pſeram idq́; plus æquo, uel plus quàm commode ſtomachus quiuit concoquere. Grauis ac firmus ſomnus erat ob fatigationem. Circa medium noctis iſta apparebant. Eram in uilla quadam extra urbem, ubi puella nunciabat in proximo campo cædi nebulones, ſeu milites, qui uim intulerāt ruſticis. Non multo poſt ipſe uidi uenientes duos cum gladijs cruentis, qui peracto prælio ueſtes mutabant, ac ſeſe purgabant ſanguine. Tum ego timidus fugiebam ad urbem: uerum antè quàm ad medium itineris perueneram, nox ſeu tenebræ oriebantur, ita ut coactus ſim redire, unde exieram. Sed in reditu tot ualles profundas, tot antra, tot res horrendas offendi, ut ægre ſim reuerſus. Dimiſſo ſomno redūdare colligebam flauam atq; atram bilem. Alias per totum diē magno labore ſum fatigatus, adeo quod in cœna ſiti coactus multum aquæ hauſerim. Nocte media complures truncatos capite uidi, & ipſe quoq; in magno fui periculo ad duas tres'ue horas. Tum enim ſcribere cœpi quædam de ſiderum natura, quæ mihi in mentem ueniebant. Poſtea rurſus uictus ſomno natatu longo nauem, quæ me anteuorterat, ſequutus ſum uſq; ad ſomni ſatietatem. Sicut labor, potum: ſic pugnæ aquas præceſſerunt.

SOMNIA FATALIA ET VANA.

AQuilæ per ſomnum ſupra caput uolantes, infortunia portendunt. Speculum contueri, ſobolem. Contemplari in aqua faciem, itē mortuos uidere fratres, uel ſorores, uitam longam. Motus terræ, fraudem. Apes captare, lucrum. Nuptiæ, aliquem ex affinibus è uita mi-

graſſe.Pontem fractum tranſire,timorem.Gaudium,tri ſtitiam denuntiat.Deum adorare lætitiam.Capillitio pri uari caput,mortem amicorum.Domorum incendia,in= famiam.Leporem uidere,mortem. Manus mundare,mo= leſtiam. Manus uidere immundas,damnum & periculũ. Manus attollere,honores. Ferrum tractare,longam ui= tam. Agnos paſcere,dolorem. Plumbum tractare, mor= bum.Duas uidere lunas,honorem. Monachum uidere, mortem,uel calamitatem. Muſcas uidere, iniuriam. Pin= gues uidere boues,rerum abundantiam. Boues errare, lucrum.Boues aquam ingredi,malum. Fornaces arden= tes,peregrinationem. Amittere dentem uel oculum,mor tem alicuius amici.Oleo perfundi,felicitatem. Muſicorũ inſtrumentorum tinnitum audire,iram.Zizaniam ſere= re,infamiam. Nummos tractare, iram. Mortuos uidere equos,felices rerum euentus. Mutum eſſe, celerem læti= tiam.Flere per ſomnum,gaudium. Serpẽtes interimere, uictoriam.Vela uidere, malum. Dentes habere ſangui= nolentos,mortem ſomniantis. Dentes extrahi, mortem alterius.Teſtamẽtum condere,malum eſt. Aues intrare domum,iacturam. Somnia uana pendent è naturalibus. Nam licet ignes aut pugnas præcedenti die uideris, ea tamen dormienti non apparebunt, ſi phlegma ſiue atra bilis magis quàm flaua in corpore redundet : niſi prius uiſum tam ſit inſigne, ut uſque animo inhæreat. Qua= le fuerit, ſi pridiano meridie quiſpiam dimicauerit,aut in magno fuerit periculo uitæ:tum enim ſponte eorum mens meminerit, tametſi à cholerico uapore non ad= moneatur.

IOACHIMI FORTII RING. ANDOVERpiani Chaos.

IOACHIMVS FORT. PETRO AEGIDIO, S.

IN *hunc libellum res uarias congeßimus, titulumq́; fecimus Chaos, quod olim erat quædam rerum omniũ ſine ulla forma confuſio. Quare ſi quis miretur hic uaria connecti, neq; ea cohærere, illi ante oculos uerſentur Ouidij uerſus:*

Rudis indigeſtaq́; moles,
Nec quicquam niſi pondus iners, congeſtaq́; eodem
Non bene iunctarum diſcordia ſemina rerum.

Speramus tamen Chaos noſtrum neq; inutile, neque iniucundum fore, quanquam ea luce, quam requirit communis ſcribendi ratio caret. Diuerſæ etenim formæ coloriſq́; floſculi ſine lege per agrum ſparſi nõnihil habere gratiæ ſolent, ac uarietate quadam contuentium oculos detinere. Hoc opuſculum doctißime Petre, nomini tuo inſcribimus, nec id ſine ratione. Nam quemadmodum hic maximè uaria in corpus unum coëunt, ita uix ullam artem reperiri exiſtimo, in qua non feliciter ſis uerſatus. Vale. Andouerpiæ decimoſexto Calend. Maias, ANNO M. D. XXIX.

De deo

DE DEO.

TRIPLEX *uocis ratio. A'ij dictum eſſe* Deum *aiunt à currendo ſiue mentis celeritate, quod mente nihil ſit celerius. Cui opinioni & Plato adſtipulatur in Cratylo uel nominum origine:* φαίνονται μοι οἱ πρῶτοι τῶν ἀνθρώπων τῶν περὶ τὴν Ἑλλάδα τούτους μόνους θεοὺς ἡγεῖσθαι, οὕσπερ νῦν πολλοὶ τῶν βαρβάρων ἥλιον καὶ σελήνην, καὶ γῆν, καὶ ἄστρα, καὶ οὐρανόν. ἅτε γοῦν αὐτὰ ὁρῶντες πάντα ἀεὶ ἰόντα δρόμῳ καὶ θέοντα, ἀπὸ ταύτης τῆς φύσεως τῆς τοῦ θεῖν, θεοὺς αὐτοὺς ἐπονομάσαι. *Alij appellatū eſſe* Deum *putant à uerbo* θεῶμαι, *quod omnia conſpiciat, totus enim uiſus eſt. Alij* ἀπὸ τοῦ δέους, *id eſt, timore, quod illo nihil ſit maius, quod ab omnibus timeatur, & neminem ipſe timeat.* Tres de *deo opiniones fuerunt: quarū prima, nullum deum, nulla dei imperium: ſecūda deos multos, & cuiq; ſuum imperium: tertia unum ſolum eiuſq; unicū imperium ſtatuit.* Tantum *eſſe unum deum, hunc in modum* Lactantius *docet.* Quemadmodum *in re militari, ubi tot ſunt imperatores, quot legiones, cohortes, alæ, non facile inſtruitur acies: ita in mundo uniuerſa corruent, niſi ſit unus, qui omnia gubernet.* Roganti regi cuidam num quis ſe *uiueret felicior, barbarus reſpondit:* Πρῶτα θεός, μετέπειτα λόγος, καὶ πνεῦμα σὺν αὐτοῖς: σύμφυτα δὲ τρία πάντα, καὶ εἰς ἓν ἰόντα. *Qui uerſus perſo*

Id eſt, Apparet primū circa Grę ciæ oram Deos appellatos eſſe, quos nunc Barbari complures Solem & Lunā & terrā & aſtra & cœlū nuncupāt. Atq; ea cur ſu æterno eūtia currētiaq;, a natura iſtiuſmodi Deos nomiaſſe.

Id eſt, Primum deus, deinde ſermo & ſpiritꝰ cū ipſis, qui unius ſunt naturæ, & in unū cōfluūt.

perſonas treis, ac deum unum exprimunt. Deo *nomen non eſt, quia ſolus eſt: nec opus eſt proprio uocabulo, niſi quum diſcrimen exigit multitudo.* Hoc *intereſt inter naturam dei & noſtram, quod noſtri melior pars animus ſit, in illo nihil extra animum, totus eſt ratio. Quod in trireme gubernator eſt, dux in urbe, imperator in exercitu, hoc in mundo deus.* Nazianzenus, *ſic eum deſcribit:* τοῦτο ἐν αἰσθητοῖς ἥλιος. ὅπερ ἐν νοητοῖς θεός. *Id eſt,* Hoc *menti deus, quod ſenſibus ſplendor Solis.* Huius *uultus tribus per ordinem poſitis lucet in ſpeculis, angelo, animo, corpore mundi.* In *illo propinquiore, clariſſime: in hoc remotiore obſcurius: in hoc remotiſſimo, ſi cæteris compares, obſcuriſſime.* Proinde *ſancta mens angeli nullo impedita corporis miniſterio, in ſeipſam reflectitur, ubi* Dei *uultum illum ſinu ſuo inſculptum introſpicit, inſpectum ilico admiratur: auidiſſime illi ſemper inhæret.* Vultus *illius diuini gratiã pulchritudinem dicimus.* Auiditatem *angeli dei uultui penitus inhærentem proprie uocamus amorem.*

DE CHRISTO, ET MAVMETHE.

CHriſti *nomina ſunt: uerbum, lumen,* Ieſus, *ac ſacerdos.* Verbum *nominatur, quia per illud pater dixit atq; creauit omnia.* Etenim *ſicut ſenſus in animo noſtro conceptus, qui prius* διάνοια *dicebatur, ipſa pronuntiatione fit* λόγος: *ſic ſermo dei ante conditum mundum ſemper naſcens ex corde patris, nec inde recedens ſapientia erat.* Ea *deprompta per mundum conditum ſermo eſſe cœpit, per quẽ pater nobis loquutus eſt.* Lumen, *nam quemadmodum* Solis *ſydus nunquam ſine*

lumine

lumine conſpicitur: ita & deus nũquam ſine filio. Ieſus, quia ſeruator ac inſtaurator generis humani eſt. Et *ſacerdos, quoniam ſacrificium obtulit ſcipſum pro hominibus. Sicut apud* Romanos *Cæſar*, *apud* Aegyptios Pharao, *ita apud* Iudæos Chriſtus *communi nomine rex appellatur.* Dictus *eſt* ἀμήτωρ, *quod genitus ſit ex deo ſine matre:* ἀπάτωρ, *quia natus ſit ex uirgine ſine patre. Chriſtus reuixit ſexto Calendas* Aprileis, *in cœlum aſcendit tertio* Nonas Maij, *ſacrumſpiritum diſcipulis miſit* Idibus Maij. *Maumethes aſſerebat ſe à Chriſto uerbis manifeſtis promiſſum fuiſſe, ſcriptumq́; eſſe in euangelio:* Prædico *uobis poſt me uenturũ eſſe dei nuncium nomine Maumethem, ſpiritum ueritatis, qui docebit uos omnia. Cæterum ea machinatio & callida erat, & ridicula. Quippe ante Maumethis aduentum cauſa nulla erat, quare potius Maumethis, quàm Pilati, uel Iudæ, uel Antichriſti nomen euangelio ſubtraheretur. Falſo igitur nomen ſuum poſuit, ubi apud Ioannem dei ſpiritus promittitur.*

DE DIIS AC THEOLOGIA GENTILIVM.

ANte *omnia Chaos fuiſſe dicunt, atq; illud per longum tempus fines ſibi & fundum quendã feciſſe, tanquam in oui immanis forman collectum.* Ex *quo diſrupto ſpecies quædam hominis eſt orta duplicis formæ, quàm maſculofœminam & Phanetam uocant.* Ex *hac prodierunt cœlum & terra.* E *cœlo ſex geniti mares, quos* Titanas *appellant,* Oceanus, Cœus, Crios, Hyperion, Iapetus, Cronos, *qui Saturnus dicitur.* E *terra ſex*

fœmi

ſœminæ, quæ Titanides *uocantur:* Thya, Rhea, Themis, Mnemoſyne, Thetis, Hebe. *Ex his omnibus, qui primus fuerat è cœlo natus, primam terræ filiam accepit uxorem: ſecundus ſecundam: & cæteri ſimili ordine.* Saturnus *itaq; in coniugium accepit* Rheam. *Is reſponſo commonitus erat ſe quendam geniturum filium, qui patrem pelleret regno. Quam ob cauſam omnes, quos habiturus eſſet liberos deuorare inſtituit. Vorauit ergo* Aiden *ſiue* Orcum, *&* Neptunum. *Tertium* Iouem *mater* Rhea *patri arte ſubtraxit. Atq; ne uagitus pueri audiretur,* Corybantas *quoſdam cymbala fecit ac tympana percutere, ut obſtrepente ſonitu, infantis uagitus nō audiretur. Sed quum ex uteri imminutione intellexiſſet pater æditum partum, expetebat ad deuorandum. Tum* Rhea *lapidem ei offerens magnum, hunc genui, inquit. At ille ſaxum abſorbuit. Cuius caſu ac grauitate uoratos alios expulſos eſſe memorant. Maiores non unum tantum* Saturnum *eſſe aiebant, nec unū* Iouem, *aut* Herculem, *ſed uetuſtiſſimos gentium ſingularum reges* Saturnos *dictos: illorum filios,* Ioues *ac* Iunones: *nepotes* Hercules. Cicero *tertio de natura deorum:* Ioues *plures in priſcis* Græcorum *literis inuenimus. Vnde apud* Babylonios Nymbrotus *Saturnus eſt: cuius filius* Belus Iuppiter Babylonius *nuncupatur: quemadmodum in tertio libro* Diodorus *adfirmat. Pari modo* Cameſes *apud* Aegyptios *primus* Saturnus *fuit: cuius filij* Oſiris *atq;* Iſis Iuppiter *&* Iuno Aegyptij *appellantur: &* Oſiridis *filius* Libyus *nomine corporis robore admirabili uir* Aegyptius Hercules *uocatus eſt. Sic &* Alcæus *ex* Ioue

& Alcme

& Alcmena Græcus Hercules fuit. Ex his manifeſtum eſt unum eundemq; uirum & Saturnum & Iouem & Herculem eſſe poſſe ratione diuerſa. Saturnorum patres cœli uocantur, quod uiderentur antiquiſsimi è cœlo ſiue ſuperis delapſi eſſe. Qua de re Xenophontis in libello, quem de æquiuocorum ratione conſcripſit, hæc uerba ſunt: Saturni dicuntur familiarum nobilium regum, qui urbes condiderunt ſeniſsimi. Primogeniti eorum Ioues & Iunones. Hercules uero nepotes eorũ fortiſsimi. Patres Saturnorum cæli, uxores Rheæ, & cælorum Veſtæ. Quot ergo Saturni, tot Cœli, Veſtæ, Rheæ, Iunones, Ioues, Hercules. Idem quoq; qui unis populis eſt Hercules, alteris Iuppiter eſt. Nanq; Ninus & Chaldæis Hercules fuit, & Aſſyrijs, quibus oppidum paternum tetrapolim & caput imperij ſtatuit, Iuppiter. Hæc Xenophon. Ideo & Semyramis eius coniunx ita de Nino in columna quadam ſcripſit: Mihi pater Iuppiter Belus: auus Saturnus Babylonicus: pauus Saturnus Aethiops: abauus Saturnus Aegyptius: attauus, Cœlus Phœnix Ogyges. Ab Ogyge ad meum auum Sol orbem ſuum luſtrauit ſemel ac tricies & centies. Ab auo ad patrem ſexies & quinquies. A patre ad me bis & ſexagies. Beroſus quarto libro de regnorũ antiquitate: Itaq; Nymbrotus Babyloniæ Saturnus primus creatus eſt. Iouis quatuor præcipue nomina fuerunt. Stator, quod Romulum precantem, ut fugam ſuorum ſiſteret, audiuit. Tonans à tonitruo, ſicut & fulminans à fulmine. Vnde in ſacris Romanorum: Ioue tonante aut fulminante comitia ne ſunto. Feretrius, quod pacem ferre putaretur.

Quoniam ex templo eius,quod Romæ primum à Romulo ædificatum erat,ſumebant ſceptrum per quod iurarent,& ſilicem quo fœdus ferirent. Elicius ab eliciendo,quod ſacris quibuſdam & precationibus eum cogebant è cœlo deſcendere.Ouidius in Faſtis:Eliciunt cœlo te Iuppiter,unde minores Nunc quoq; te celebrant,Eliciumq́; uocant. Conſtat Auentinæ tremuiſſe cacumina ſyluæ, Terraq́; ſubſedit pondere preſſa Iouis.Quatuor has uoces in naturali hiſtoria Plinius ſic enumerat: Inter Statores,& Tonantes,& Feretrios,Eliciũ quoq; accepimus Iouem. Homerus Martem ἀλλοπρόσαλλον uocat,hoc eſt,ad alium atq; alium eũtem ac inſtabilem.

Treis animi eſſe adfectus conſtat,qui homines in omnia facinora præcipites agunt:iram,cupiditatem,libidinem. Ira ultionem deſiderat,cupiditas opes,libido uoluptates. Hæ apud ueteres Furiæ nuncupatæ ſunt,id eſt,deæ furoris, Noctis & Acherontis filiæ. Eaſdem finxerunt Poëtæ loca inferna inhabitare. Cicero eas uocat tormẽta ſiue cruciatus ſceleſtæ mentis. Nolite,inquit,putare, quemadmodum in fabulis ſæpenumero uidemus,eos qui aliquid impie ſceleratéq; commiſerunt, agitari & perterreri tedis ardentibus. Sua quenq; fraus & ſuus terror maxime uexat. Suum ſcelus exagitat,amentiaq́; afficit.Suæ malæ cogitationes,cõſcientiæq́; animi terreni. Hæ ſunt impijs aſsiduæ domeſticæq́; Furiæ.Quæ dies nocteſq́; parentum pœnas à ſceleratiſsimis filijs repetant.

Tres parcæ temporibus diuiſæ eſſe traduntur, ac penſi filum partim iam eſſe deductum, partim deducendum, partim nunc torqueri dicitur.Quarum quæ præteritum

reſpicit, Atropos nūcupatur, hoc eſt, inexorabilis, quoniam quæ præterierunt, mutari non poſſunt. Quæ futurum Lacheſis, quaſi ſortilega, quia ſua rem quanq; ſors per naturam manet. Quæ præſens Clotho, quaſi torquens, quod ſua cuiq; torquendo perficiat. Lactantius interpretatur Parcas triplicem rerum omnium ſtatum: ortum qui præbet initiū uitæ, naturæ uigorem, & mortem ſiue occaſum. Genius eſt deus, cuius in tutela, ut quiſque natus eſt, uiuit, à gignendo ita appellatus, ſiue quòd ut generemur curet, ſiue quòd unà gignatur nobiſcum, ſiue quòd genitos nos ſuſcipiat ac tueatur. Cupido pingitur aliger, quia chameleonte mutabilior: nudus, quia pudore uacat. Iuno alias Lucina uocatur, quòd præſit parturientibus: alias Pronuba, quòd antiſtes ſit matrimonij. Diana in ſyluis, Luna in cælo, apud inferos Proſerpina dicitur. Fortuna cæca nūcupatur, quia nihil cernat, quo ſeſe applicet. Inſana, quod ſit atrox, incerta, inſtabilis. Et bruta, quoniam dignū aut indignū nequeat internoſcere. Metellus qui primus Corſos ſubegit, in mari tempeſtatem magnam paſſus, ædem deæ Tempeſtatis erexit. Ouidius in Faſtis:

Te quoq; Tempeſtas meritam delubra fatemur,
Quum penè eſt Corſis obruta claſſis aquis.

In Aegypto Anubis, in cælo Sirius, apud inferos Cerberus. Flumina inferorum ſunt Styx, Acheron, Lethe, Cocytus, Phlegeton: per quæ ſignificantur odium, triſtitia, obliuio, luctus, ardor. Numa ſacerdotum ordinem diuiſit in ſeptē genera. Curiones qui pro Curijs hoſtias immolabant. Flamines, qui pileū aſſiduè geſtabant, quaſi

filami

ſilamines. Nam quũ nudo capite incedere nephas eſſet, & propter æſtum pileum geſtare non poterant, filo ca pita religare cœperunt. Flamines tres erant: Dialis, Martialis & Quirinalis. Celerum duces, qui reges cuſtodiebant. Augures, qui futura prædicebant. Veſtales uirgines, quæ deos precarentur. Fœciales, qui belli paciſq; autores erant. Et pontificem maximum, cui ſacra omnia excripta dedit. Corybantes ſacerdotes Cybeles erant, ſiue Rheæ qui in ſacrificijs matris deorum armati ſaltabãt. Sic appellati, quod inter ſaltãdũ capita iactent.

AD IVS PERTINENTIA.

IVs in parteis duas diducitur: diuinum, quod euangelij atq; ſacrarum literarum præceptis conſtat: & humanum, quod moribus legibusq; conſcriptis continetur. Poſterius in duo itidem genera diſtrahitur: pontificium ſiue canonicum, & ciuile. In diuina lege, quædam præcepti ſunt, quæ ſcribuntur de fœnore, ac adulterijs. Quædam conſilij: ut ſi quis percuſſerit maxillam dexteram, præbe ſiniſtram. Romani iuris partes quinq;. Lex, populi conſtitutio, qua natu maiores ſimul cum plebe aliquid ſanxerunt. Plebiſcitum quod plebs ſola conſtituit. Senatuſconſultum, quod ſoli ſenatores populo cõſulentes decreuere. Conſtitutio ſiue edictum, quod rex aut imperator ſolus conſtituerit. Et prudentum dicta, quæ iurecõſulti conſultori reſponderunt. Diſſident ius & fas, quod fas dicatur lex diuina: ius lex humana. Vt per agrum alienum tranſire fas eſt, ius nõ eſt. Quoniã id leges ſa-

cræ permittunt, humanæ uero prohibent. Tres maximi fuerunt legumlatores : in Iudæa Chriſtus : in Arabia, Maumethes: in Aegypto Moſes. Veteres in iudicijs, quando ſignificare uolebant abſoluendum eſſe hominẽ, ſubſcribebant literam Taf. Quando uero indicabant cauſam accuratius eſſe cognoſcendam, ponebant λ, hoc erat, non liquere, neq; iudicium manifeſtum eſſe. Quum autem damnabant, ſcribebant Thita literam, quæ non abſimilis eſt cordi transfixo. Inde Perſius in quarta Satyra: Et potis es nigrum uitio præfigere Theta, id eſt, iudicare uel diſcernere potes quid bonum, quid malum. Omnes homines aut liberi ſunt, aut ſerui. Liberi rurſus aut ingenui, qui ſtatim ut nati ſunt, liberi ſunt: aut libertini, qui ex iuſta ſeruitute manumiſſi ſunt, hi & liberti uocantur. Terentius: Feci è ſeruo, ut eſſes libertus mihi, propterea quod ſeruiebas liberaliter. Manumiſſio datio libertatis eſt. Ariſtoteles iudicẽ uocat ἔμψυχον νόμον, id eſt, legem animatam. Aequitas ius naturale eſt. Capitis diminutio prioris uitæ commutatio eſt. Ea multiplex eſt. Si amittant libertatem, ciuitatem, ac familiam, maxima capitis diminutio dicitur: ſi ciuitatem duntaxat, media. Cenſus, recognitio populi, ac uiriũ ciuitatis, facta per cenſores. Dolus malus, machinatio quædam alterius decipiendi cauſa, quum aliud agitur, aliud ſimulatur. Quæſtio, ueritatis per tormenta inquiſitio. Vſuſfructus, ius alienis rebus utendi fruendiq; ſalua rerum ſubſtantia. Hæreditas, ſucceſſio in uniuerſum ius quod ſupereſt, deducto ære alieno. Affines uiri & uxoris cognati. Calumnia, falſa criminis impoſitio. Auctio, publica

blica uenditio bonorum. Cicero pro Deiotaro: ille iterū, ille tertio auctionibus factis pecuniam dedit.

DE RE MILITARI.

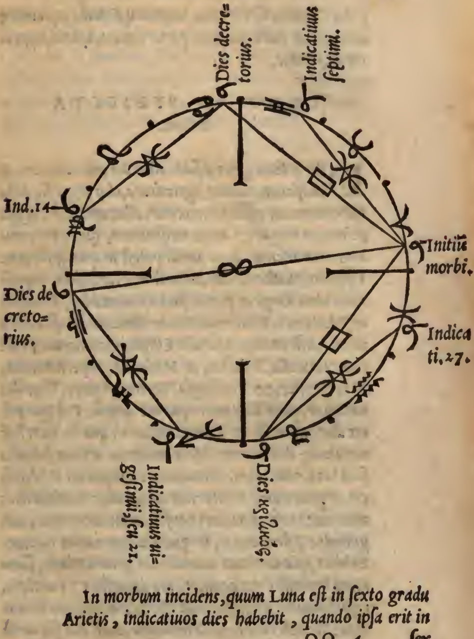
IN ſummo imperatore ſeu duce quatuor neceſſaria: rei militaris ſcientia, autoritas, felicitas, uirtus. Duo *bellorum genera.* Alterum *quod ſola imperatorum libidine, ac petulantia quadam ferocientium animorum leuibus de cauſis concitari ſolet.* Alterum *quod pro patriæ tuitione, pro liberis, pro fortunis ac rep. tuenda geritur.* Lituus, *genus buccinæ curuæ eſt, ſono acutiore ac proprie equitum.* Tuba, *genus buccinæ directæ grauiore ſono, & peditum.* Buccina *uox generalis eſt, accipitur etiam pro cornu quodam aut ſimili inſtrumento quod inflatur.* Columella *ſeptimo libro:* Ad *ſonum buccinæ pecus, ſi quod in ſyluis ſubſtiterit, ſepta repetere conſueſcat.* Claßicum *cornu retortum eſt, atq; etiam ſonus ipſe.* Horatius:

Nec excitatur claßico miles truci.

Hoſtes ſunt quibus nos, aut qui nobis bellum publicę conſtituerunt. Signorum genera, tria ſunt: Vocalia, *quæ uoce humana pronuntiantur. Semiuocalia, quæ cornibus aut tuba dantur.* Et *muta, cuiuſmodi ſunt* Aquilæ, Dracones. *Peſcennius* Niger *uetuit, ne milites zonam ſecum deferrent in bellum: ſed ſi quid haberent pecuniæ in ærario relinquerent, recepturi poſt prælium quò & ipſis luxuriei materiam eriperet, & hoſti prædam, ſi quid aduerſi eueniſſet.*

AD MEDICAM ARTEM ſpectantia.

MEdici herbarum gradus quatuor enumerant. Primum qui uix ſentitur. Secundum, qui manifeſte ſentitur, ſed non offendit. Tertium, qui ſenſum lædit. Quartum, qui breui interimit. Chelidonia naturam habet calidam & ſiccam in tertio gradu. Argentum uiuũ humidum eſt in quarto. Aurum temperatæ naturæ eſt, calidum tamen & ſiccum, ſed ad gradum nullum peruenit. Datur aduerſus lepram ac debilitatem ſtomachi. Decretorij dies nuncupantur, quando Luna conſiſtit in gradibus qui uel quadrante, uel diametro mundi, à ſigniferi parte diſtant, in qua ipſa erat initio morbi. Cæterum ad radios hos nũc ocyus, nunc ſegnius ipſa peruenit, ob uelociorem tardiorem'ue curſum. Criſis non omnibus eadem, propter naturas diuerſas corporũ, ætatum, temporum anni, & radiorum, qui à planetis alijs, ad Lunam iaciuntur. Hæc ſi decretorio die ſit in domo ſua, ſiue exaltatione, uel cum Ioue aut Venere, bonam criſin futuram indicat. Si morbus oriatur ex repletione, bonum eſt ipſam in radijs tetragonis, ſeu oppoſitis decreſcere. Si temporibus ijſdem iungatur Soli, uel Saturno, malum: & ex cauſa poſteriore morbus longus ſignificatur. Si ea decreſcens Saturno adiungatur ægritudinis initio, aut morbum id diuturnum portendit, aut mortem. Sin creſcente idem ſidere eueniat, ualetudinem meliorem.

In morbum incidens, quum Luna eſt in ſexto gradu Arietis, indicatiuos dies habebit, quando ipſa erit in

ſexto Geminorũ, Virginis, Sagittarij, Piſciũ: κειτικοὺς uero, quum fuerit in ſexta parte Cancri, Libræ, Capricorni, Arietis.

ORDO, ET SVBIECTA *artium.*

DVo *artium genera ſunt. Alterum mechanicum, ut lanificium, nautice, agricultura, chirurgia ſic dicta quod manuum officio exerceatur. Alterum, quod præceptionibus magis & animi meditatione, quàm corporis exercitio diſcitur. Hoc diuidi poteſt in quinq; formas: Logicen, Mathematicen, Moralem, Naturalem, Supernaturalem. Logices partes ſunt: Grammatice, Dialectice, Rhetorice. Mathematices: Arithmetice, Muſice, Geometria, Aſtronomia. Moralis Ethice, Oeconomice, Politice. Naturalis, Phyſice, ac Medicina. Supernaturalis, Metaphyſice, & Theologia. Septem priores, liberales uocantur, quod liberum requirunt animũ. Politicæ partes duæ, ius ciuile & ſcientia militaris: quæ in terreſtrẽ naualemq; diſtribuitur. Mechanicarum artium ſubiecta ſunt lana, nauis, agri. Grammatices, loquutio: Dialectices, argumentatio: Rhetorices eloquentia: Arithmetices numerus: Muſices, numeri conſonantia: Geometriæ, magnitudo: Aſtronomiæ, magnitudo cum motus ratione: Ethices, quæ uirtutum ac uitiorum genera tradit, ſummum bonum: Oeconomices, res domeſtica: Politices, reſpublica: Phyſices, corpus: Medicinæ, corpus humanum: Metaphyſices, ens: Theologiæ, deus. Rurſus artiũ gene*

genera tria ſunt. Animi tantũ, ut Poëtice, Muſice, Aſtrologia, Grãmatice, Rhetorice, iuris ſcientia, philoſophia. Corporis, ut iaculatio, ſaltatio, uelocitas. Animi & corporis: ut ruris cultus, palæſtra, chirurgice. Deniq; omne artium genus aut eſt inſpiratum, ut theologia: aut inuẽtum, ut philoſophia: aut mixtum, ut diuinatio.

DE PHILOSOPHIA.

PHiloſophiæ tres partes ſunt, Phyſice, quæ rerum naturas ſcrutatur: Ethice, quæ mores & uiuendi leges docet: Logice, quæ ſermonis ratiõe complectitur. Hac continentur Grammatice, rectè loquendi ſcribendiq; ſcientia, uſu, ratione, autoritateq; conſtans: Dialectice, ars diſſerendi uel docendi: Rhetorice, quæ docet modum loquendi aptè, copioſè & diſtinctè. Autor Stoicæ ſectæ Zeno fuit: Epicureæ Epicurus: Cynicæ Antiſthenes: Achademicorum Plato: Peripateticorum Ariſtoteles. Philoſophi nomen habent à ciuitatibus, ut Megarenſes, Elienſes, Eretici, Cyrenaici. A locis, ut Academici, Stoici: Stoa enim porticus erat, in qua diſceptare ſolebant. Ab ignominia, ut Cynici. A faſtu, ut qui ſe φιλαλήθεις ueritatis ſtudioſos uocabant. A præceptoribus: ut Socratici, Epicurei. Qui de rerum natura ſcripſerunt, Phyſici uocantur. Qui de moribus, Ethici. Cæteri à diſſerendo, Dialectici. Duo philoſophorum in diſſerẽdo genera. Vnum eorum, qui certum quæſtionis partem defendunt, ut Stoici, & Peripatetici. Alterũ qui ad quæſtionẽ diuerſas rationes conferunt, è quibus ueritas col-

colligi poteſt: ut Academici & Socratici. Triplex *fuit academia.*Vetus *à* Platone,*Speuſippo &* Zenocrate *inſtituta.*Media,*quàm* Arceſilas *inſtituit.*Hic *aiebat nihil adfirmari,aut comprehendi poſſe.*Tertia *quàm conſtituit* Carneades.Philoſophia *iuuenibus ſobrietas: ſenioribus ſolatium:pauperibus diuitiæ:diuitibus ornatus.* Syneſius *ait eam legum natura præſtantiorem eſſe : quod hæ ut recte uiuas cogunt,illa docet.* Quantoq; *deterius eſt coactum facere aliquid quàm ſponte,tanto legẽ inferiorem eſſe philoſophia.* Eius *uerba hæc ſunt:* καλὸν νόμος ἀλλ' οὐ κρείττων φιλοσοφίας. ὁ μὲν γὰρ βιάζεται μὴ ἀδικεῖν, ἡ δὲ διδάσκει. ὅσω δὲ χεῖρον ἐστὶν ἀνάγκῃ τι ποιεῖν τοῦ ἑκουσίως, τοσούτω καὶ νόμος φιλοσοφίας. ὥστε διὰ ταῦτα φιλοσοφεῖτε καὶ μὴ πολιτεύεσθε. κρεῖττον γὰρ δι' οὗ διδάσκονται ἄνθρωποι δικαιοπραγεῖν ἐπίστασθαι, ἢ δι' οὗ ἀναγκάζονται μὴ ἀδικεῖν.

DE STVDENDI RATIONE.

TRia *ſunt,quæ breuiſsimo temporis ſpatio rudiſsimos quoſque homines ad maximan eruditionem prouehere poſsint,audire,docere,ſcribere.* Ad *audiendos profeſſores his uerbis* Iſocrates Rhetor *adoleſcentes hortatur :* μὴ κατόκνει μακρὰν ὁδὸν πορεύεσθαι πρὸς τοὺς διδάσκειν τι χρήσιμον ἐπαγγελλομένους, αἰσχρὸν γὰρ μὲν τοὺς ἐμπόρους τηλικαῦτα πελάγη διαπεραῖν ἕνεκα τοῦ πλείω ποιῆσαι τὴν ὑπάρχουσαν οὐσίαν, τοὺς δὲ νεωτέρους μηδὲ τὰς κατὰ

γῶν

γλὼ πορείας ὑπομένειν ἐπὶ τῷ βελτίω καταστῆσαι τὴν ἑαυτῶν διάνοιαν, Id eſt, Ne pigeat longam uiam ire ad utile aliquid docere profitentes. Turpe eſt enim mercatores longinqua maria pertranſire cauſa diuitiarum: iuniores uero neq; per terram iter tolerare ad mentem meliorem conſtituendam. Secundum eſt, ut unuſquiſq; quàm primum poßit doceat. Siquidem facile artes euaneſcunt, niſi exercitatione confirmes: & in omnibus rebus ferè minus ualent præcepta, quàm experimenta. Plus utilitatis cõſequeris, ſi per horam unam docueris, aut enarraueris doctum autorem, quàm ſi horis decem ſolitario te ſtudio confeceris. Nuſquam cõmodius deprehenderis quid intelligas, quid te lateat, quàm ſi alios doceas.

PHYSICA.

Ignis calidus eſt, aër humidus, aqua frigida, terra ſicca. Aër humidior aqua eſt. Quoniam quũ duplex ſit humor, aërius ut oleũ: aqueus ut aqua ipſa, poſterior facilius ſicceſcit: & ſicut aër ſuperior aqua eſt, ita oleũ aëris humor admixtus aquæ, ſuperiorem locum petit. Aquam colorem habere aiunt album, ſaporem dulcem: terram fuſcum colorem, ſaporem amarum: ignem colorem rubrum, ſaporem incertum: aëra coloris ſaporiſq; expertem eſſe. Aër & ignis mouendi uim habent aqua & terra patiendi. Triplex ignis eſt: communis, quo quotidie utimur: in corporibus animantium, quem medici calorem naturalẽ uocant: & Solis ignis quo omnia

florent

florent, & qui radix ſiue cauſa eſt aliorum ignium. Adhuc triplex ignis eſt: carbo, flamma, & ſplendor à flamma per aëra fuſus. Rerum *principia duo ſunt materia & forma.* Materia *uelut mater eſt, deus pater, forma proles.* Deus *dat, ſylua recipit, forma naſcitur.* Differunt *creatio & generatio.* Nam *creatio prior eſt generatiõe.* Creatio *dei eſt, generatio naturæ.* Creatur, *quod ſuapte natura ſimplex eſt, partibusq; carens: ut anima capax rationis, materia, forma: generatio compoſitorũ eſt.* Quicquid *generatur ſingulare eſt, ſpecies enim generari non poſſunt.* Eorum *quæ ſunt, quædam ſunt diuidua, hoc eſt, ex aliquo compoſita: quædam indiuidua, ſeu ſimplicia.* Rurſus *diuidua aut ſunt ſimiliũ partium, quæ ex ſimilibus componuntur, ut aurum, aqua, uinum.* Aut *diſsimilium, quæ ex diſsimilibus partibus conſtant, ut domus, equus, piſcis, omniaq; animantia.* Natura *eſt uis inſita rebus, ſimilia de ſimilibus procreans.* Vmbra, *aër carens ſole.* Vmbræ *etiam uocãtur inferorum imagines.* Phyſici *aiunt inter elementa proportionem eſſe decuplam.* Vt *aqua, inquiunt, decuplo plus ſpacij conitinet, quàm terra.* Et *aër decuplo plus loci, quàm aqua: ſic in alijs.* Ex *quo colligimus ignem mullecuplo eſſe ampliorẽ terra.* Quũ *ergo in bombardis ex puluere repente ignis fiat, neceſſe eſt temporis momento ignis ſuum habeat locum.* Hæc *cauſa globum eijcit, nam proxima quæque cedere debent flamma exoriente.* Mirantur *quur non idem efficiat ſtupa: certe idem ageret, ſi tota ſimul incẽdi poſſet, quemadmodum puluis ille aridiſsimus.* In *quibuſdam libris hãc inueni deſcriptionem:* Mulier *hominis*

confu

confuſio eſt, cõtinua ſolicitudo, indeficiens pugna, quotidianum damnum, ſolitudinis impedimentum, adoleſcentiæ naufragium, animal peßimum, pondus grauißimum, aſpis inſanabilis, humanum mancipium. Nonnulli *fœminas monſtra eſſe hominum aiunt, & propter calorem deficientem naſci.* In *rebus omnibus natura genuit aliquid, quod inter cætera principatum obtineret.* Inter *ſidera* Sol *princeps eſt: inter ſpiritus ſeu potius res cunctas deus: inter animantia homo: inter feras leo: inter metalla aurum: inter potus genera uinum.*

TEMPESTATVM DESCRIptio *ad* Phyſicen *quoq; referenda.*

FVlmen, *flamma uel ignis repentinus eſt, qui ex nubium colliſione, aut ruptura naſcitur.* Tonitruum *ſonitus, qui æditur, quando halitus nubem rumpit.* Imber *pluuia ſenſim cadens.* Pluuia *uocabulum generale.* Nimbus *pluuia præceps & repentina.* Grando *pluuia in deſcenſu congelata.* Nix *humor modice concretus, à grandine differens, quod hæc poſtquàm nubes in guttas ſoluatur, concreſcit: illa antequàm in pluuiam cogitur nubes.* Niuis *quadruplex natura: uiſum diſpergit, per flocculos cadit, meſſem auget, & ſemper in altis manet montibus.* Floccus *exigua lanæ portio eſt quæ dumetis adhæret, quom per illa tranſeunt oues.* Diſtant *ros & pruina, quod ros æſtate ſit, pruina hyeme.* Nihil *aliud in terra tremor, quàm in nube tonitruum.* Nebula *eſt halitus è terra, atq; aquis ſurgẽs, qui uel ſtatim euaneſcit,*

uel in

uel in altum ſublatus conuertitur in nubem. Nubes uapor humidus in ſublime egreſſus, qui ui uentorum cogitur per aëra. Differt nubes à nebula, quod nubes quocunq; tempore cerni poſſint: nebulæ nec æſtate calida, nec nimio frigore. Fulminum antiquitas tria genera obſeruabat. Poſtularia, quæ uotorum, uel ſacrificiorum omiſſam, aut ſpretam religionem repoſcebant. Peſtifera quibus interitus, exiliũ, uel aliqua clades denuntiabatur. Et peremptalia, quæ ſuperiorum fulgurum, ac prodigiorum oſtenta & ſignificationes perimebant. Huc alludũt Plinij uerba: Quando in fulgurum quoq; interpretatione eo profecit ſcientia, ut uentura alia finito die præcinat, & an peremptura ſint fatum, aut apertura potius alia fata, quæ lateant. In magna tempeſtate apparent duæ ſtellæ uelo inſidentes, Pollucis & Caſtoris numina, quibus ſe adiuuari periclitantes exiſtimant. Solitarium ſidus Helenam uocant, dirum nauigantibus. Ideo Propertius, inquit: Candida felici ſoluite uela choro: non ſtellam unam, ſed geminas intelligens. Ouidius:

Vos quoq; Tyndaridæ, quos hæc colit inſula, fratres
Mite precor duplici numen adeſte rati.

DE COMETIS.

Cometas uocant nubium incendia magna, hærentia in aëre, quorum octo genera ſunt. Pogonias, quãdo ſcintillæ deorſum promittuntur in ſpeciem barbæ. De quo ſidere ſic Græci ſcripſere: πωγωνίας ἐκ τῶν κάτωθεν δίκην πώγωνος ἔχων τὰς κόμας. *Acontias, quum nubes incenſæ effigiem iaculi faciunt. De quo Græci:* ἀκοντίας ὅμοιος ἀκοντίῳ. *Xiphias quum*

enſis ſimilitudo apparet. Græci: ξιφίας βραχύπτερος μὲν ὠχρὸς δὲ, καὶ ξιφήρεις ἔχων τὰς ἀκτῖνας. *Diſceus, quando diſci habet ſpeciem. Græci:* ὁ δισκεὺς δίσκῳ περιφερὴς, ἐν τῷ εἴδει ὡς ἤλεκτρον. *Pithus, quum forma uidetur dolij. Græci:* ὁ πίθος καπνώδης μὲν φωτὸς πλήρης, τὸ δὲ σχῆμα ὁμοίως πίθῳ. *Ceratias, quando effigiem cornu habet. Græci ſic:* ὁ κεράστης κερατοειδεῖς ἔχων πλοκάμους. *Lampadias, quũ ignis, facis habet ſpeciẽ. Græci:* ὁ λαμπαδίας ὅμοιος λαμπάδος καιομένης. *Hippus, quando equi ſimilitudo eſt. Græci:* ὁ ἵππος ὁ καὶ ἱππεὺς καλούμενος δίκην λοφιᾶς ἵππου διαῤῥαίνων τὰς ἀκτῖνας. *Hæc ad uigeſimumquintum Plinij caput in ſecundo naturalis hiſtoriæ libro conducent, ubi cometarum deſcriptiones ex his Græcorum uerbis deſumptæ uidentur.*

DE ARCV CAELESTI.

ARcuum ſemidiameter ſemper eſt quadraginta duarum partium: ſed quanto Sol depreſſior, tanto arcus altior. Obſeruatum eſt centrum oculi cernentis, centrum arcus, & eius polos, in eadem eſſe linea recta: atq; ſub æquatore, tribus horis ante meridiẽ, totidemq; poſt nunquam cerni propter Solis altitudinem. Quãdo ſidus in oriente horizonta contingit: arcus centrum in occidente finitorem eundẽ premit: eiusq; in ſummo circuitu altitudo quadragintaduarum partium eſt. Quum uero Sol ab oriente ad auſtrum aſcendens, altitudinem habet graduum decem: arcus centrum ab occaſu ad aquilonis plagam deſcendens, altitudinem habet trigintaduarum partium. Et quando Sol in auſtro ſublimis eſt: arcus ſub aquilo

aquilone depreſſus apparet. Si Sol à finitore partibus triginta abſuerit: arcus altitudo parteis duodecim continebit. Si Solis ſidus altitudinem habuerit partium quinquaginta aut ſexaginta, arcus omnino non cernetur. Ex his intelligi poterunt hæc Plinij uerba: Arcus niſi Sole aduerſo non fiunt, nec unquam niſi dimidia circuli forma, nec noctu, quamuis Ariſtoteles prodat aliquando uiſum, quod tamen fatetur idem non niſi quartadecima Luna poſſe. Fiunt autem hyeme, maxime ab æquinoctio autumnali die deſcreſcente. Quo rurſus creſcente ab æquinoctio uerno non exiſtunt: nec circa ſolſtitium longiſſimis diebus: bruma uero, hoc eſt, breuiſſimis diebus, frequenter. Iidem ſublimes, humili Sole: humilesq; ſublimi. Ait eos æſtate raro cerni: bruma uero frequenter propter Solis altitudinem.

DE ANIMALIBVS.

Bos conſtans eſt, aſinus piger, equus libidine incenditur petitq; impetuoſe fœmellam, lupus miteſcere nequit, ulpes inſidioſa, aſtuta, callida: ceruus timidus, formica laborioſa, apis parca, canis gratioſus, ad amicitiam propenſus: leo ſolitarius, expers ſocietatis, nunquam pabulum heſternum admittẽs, tanta uocis magnitudine aut ſonitu, ut ſolo rugitu celerrima animantia proſternat: urſa pigerrima, ſolitaria, corpore graui, compacto indiſtincto: panthera uehemens, & ad impetus faciendos propenſa pernixq;, ita dicta, quaſi tota fera. Anguis fœniculi paſtu oculorum lippitudinem curat. Formica temporis hyberni pabulum æſtate condit. Item fides in canibus, in elephantis manſuetudo, ſtudium ornatus in pauone

uone,cura uocis amœnæ ſuauiſq; in luſcinia.Canis Dianæ ſacer eſt, aquila Ioui, tygris Baccho,pauo Iunoni, leo Cybeli, equus Neptuno, cycnus Apollini, anguis Aeſculapio,coruus Phœbo, aſinus libero patri, gallus Marti,columba Veneri,noctua Mineruæ,lupus Marti, anſer Iunoni,Soli phœnix. Animantia omnia in formas treis Plato diſtinguit:uolatile,aquatile,terreſtre.Catuli nuncupantur quadrupedum omnium, quorum ungues recurui ſunt:ut leonis,lupi,canum & ſimiliũ.Pulli,equi aſini omniumq; auium. Vituli bouis & elephanti.Agni ouium Hinnuli ceruorum.Hœdi teneri fœtus caprarũ. Fœtus nomen omnibus his commune eſt,& non ſolum ad animantia, ſed etiam ad arborum fructus refertur. Vergilius: Arborei fœtus alibi. Oua etiam fœtus appellãtur. Armenta equorum & boum ſunt:greges,caprarum & ouium.Oua oblonga & faſtigio cacuminata fœminam ædunt,rotunda uero,& parte acutiore obtuſa,marem.

AD REM RVSTICAM, ſpectantia.

SOlum probatur,quod pingue eſt & dulce,utrunq; ita deprehendas. Glebam paruam dulci aqua conſperge & ſubige:ſi glutinoſa eſt,& adhæret,cõſtat illi ineſſe pinguedinem. Scrobe effoſſa & rurſus impleta,ſi ſuperauerit terra pinguis eſt,ſi defuerit tenuis. Dulcedo autem cognoſcitur,ſi ex ea parte agri,quæ diſplicet magis glebam in fictili uaſe aqua dulci maceratam iudicio ſaporis explores.A Fauonio ad æquinoctium uernũ purgari debent fruges,ac ſalicta ſeri.Inter æquinoctium

& Pleiadum exortum ſegetes runcari, herba è frugibus expurgari, bobus terra proſcindi, ſalices cædi, prata deſendi, quæ ad arborum culturam pertinent, antequam gemmas agant, ac florere incipiãt, abſolui. A Vergiliarum ortu ad ſolſtitium uineæ nouellæ fodi atq; occari, uites pampinari. Inter hoc & Caniculam, meßis fieri, arationes abſolui, legumina ſeri, uineæ ueteres iterum occari, nouellæ etiam tertio, ſi glebæ ſint. A Sirij ortu ad autumni æquinoctium frondes cædi, prata irrigua iterum ſecari. Ab æquinoctio ad Pleiadum occaſum frumenta & fabæ ſeri, legi uuæ, uites putari & propagari ac ſeri poma. Inter Vergiliarum occultationem & brumam, ſeri lilium & crocum, ac roſæ concidi. A bruma ad zephyrum aqua ex agris, ſi qua eſt, deduci, uineæ et arbuſta putari. Noualis terra eſt, in qua alternis annis ſeritur, aut quæ per ſingulos annos renouatur ſeminibus. Ariſtæ ſunt quaſi tela, ſiue aculei ſpicarum, quibus à morſu auium minorum ſeges defendatur. Ante coïtum habẽda cura equorum, à coitu equarũ, à partu pullorũ.

DE PLANTIS.

OLea Mineruæ ſacra erat, populus Herculi, laurus Apollini, myrtus Veneri, quercus & eſculus Ioui, uitis & hedera Baccho, Plutoni cupreſſus, pinus matri deum, palma Victoriæ. Quinq; ſuccorum genera ſunt: Vinoſus, ut uitis, mori, myrti: pinguis, ut oleæ, lauri, nucis: dulcis, ut glandis, glycyrrhizæ: acer ut naſturtij: amarus, ut abſynthij. Duæ fructuum ſpecies. Induſtriales, qui ſine hominis induſtria non proueniunt, quod genus uinum, frumẽta, legumina. Et naturales, qui natura ſua,

ac ſine

ac ſine cultoris ope naſcuntur, ut mala, pyra, ceraſa, nuces. Vitem ſi maturius putes, plura ſarmenta: ſi ſerius, fructus plures conſequentur. Poſt uindemiam bonam ſtrictius: poſt exiguam latius putandum. In locis frigidis à meridie uineta ponantur, in calidis ab aquilone, in tẽperatis ab oriente, uel (ſi neceſſe ſit) ab occidente. Græci inquiunt Aegyptios hoc pacto prouentum futurum cuiuſq; ſeminis experiri. In area aliqua diuiſis ſpatijs diuerſa frumenti uel leguminum ſemina ſpargunt: deinde ortu Caniculæ explorant, quæ exurantur, quæ illæſa permaneant. Quibus annis in quercuum pomo reperitur muſca, bellum futurum eſſe iudicãt: quibus araneus, peſtem: quibus uermis, caritatem.

TEMPESTATVM SIGNA.

IMminere pluuiam ſignificant mergorum è flumine celer uolatus, ac clamor. Fulicæ, quũ in ſicco ludũt. Ardea, ſi ſupra nubẽ euolet. Plumæ in ſumma aqua colludentes. Iuuenca cælum aſpiciens, & naribus auras captans. Ranæ in limo querulæ. Formicæ oua efferentes. Arcus cæleſtis. Cornix impendiò garrula, caput undis ſi immergit & obiectat. Fungi in oleo creſcentes, nam quum aër humidus eſſe cœperit, fauilla quæ cum fumo egredi ſolet, aëre craſſo prohibita in lucernis reſidet. Imbres quoq; expectandi, quum homini manus areſcũt, quoniam tũc ſiderum uis liquores undiq; colligit. Quãdo Sol & aſtra maiora apparent, tum enim humore medius craſſeſcit aër. Quum pulli plus ſolito pipiunt. Quum ſues multum grunniunt. Quando pauones uociferantur. Quum Luna rubicunda uidetur, non modo

rubor ille aëris prope ſtellam eſt, ſed per magnam cæli partem ſpargitur. Verum iuxta eam duntaxat apparet, propter lumen, quod aëra illuſtrat, ruboremq́; qui in eo eſt, oſtendit. In anatibus pectoris os, quod prominet, ſi rubeat, hyemis nondum eſſe finem aiunt: ſin colore appareat albo, rationem contrariam.

NONNVLLAE HISTORIAE *ac fabulæ.*

QVatuor mundi maxima imperia fuerunt. Principio Babylonicum ab oriente: deinde Macedonicum ab Aquilone: pòſt Aphricanum à meridie: poſtremò ab occidente Romanum. Septem orbis miracula à ueteribus tradita ſunt. Aegyptiæ Thebæ centũ portas habentes. Muri Babylonis coctis lateribus & bitumine conſtructi circuitu ſtadiorũ tercentum, latitudine cubitorum octoginta. Mauſoli ſepulchrum in Caria ab Arthemiſia uxore ædificatum. Pyramides in Aegypto altitudine incredibili. Inter quas una à trecentis ſexaginta hominum millibus annorum uiginti ſpatio conſtructa eſt: & in raphanos, allium ac cepas, quibus operarij ueſcebantur, mille octoginta talenta erogata. Coloſſus in Rhodo εἴδωλον *Apollini ſacrum, quæ erat columna ærea ſexcentos cubitos alta. Capitolium Romanorum. Hadriani templum in Cyzico. Alexander adhuc puer, cum & leuitate corporis, & pedum uelocitate plurimũ ualeret, hortatus à patre, ut in Olympiacis ludis ſtadium curreret, ait, facerem id quidem, ſi cum regibus mihi certamẽ futurum eſſet. Pompeius Magnus trophæis ſuis, quæ ſtatuebat in Pyrenæo octingenta ſexagintaſex oppida ab*

Alpi

Alpibus ad fines Hiſpaniæ ulterioris in ditionem à ſe re
dacta teſtatus eſt. Veteribus *quinque magiſtratuum ge-*
nera erant. Legitimus*, quum eligebantur à ciuibus.*
Naturalis*, quemadmodũ natura mares inter omnia ani*
mantia fœminis præſunt, & parentes liberis. Per genus*,*
ut Lacedæmoniorum *reges imperabant.* Ex conſuetudi-
ne, ſicut pueris pædagogi præſunt. Et tyrannicus*, quũ*
coactis per uim ciuibus inuitis regnant. Cæſares *dicti*
ſunt ab Aphricano Scipione*, qui primus* Cæſar *à cæſo*
matris utero uocatus eſt. Errant *qui* Iulium *Cæſarẽ pu*
tant inde nuncupatũ. Nam *quo tempore ſubiugaret* Gal
lias matrẽ ipſam amiſit, Aureliam *nomine, quæ ſuperui-*
uere nequiuiſſet, ſi cæſo eiuſdem utero natus fuiſſet. De-
cemuiri erant decẽ uiri qui leges in decẽ tabulis à Græ-
cis Romam *portauere, & eas in foro parieti affixerũt.*
Qui *decemuiri poſtea has leges interpretando duas ta-*
bulas addiderunt. Catonem *ſeniorem penitebat mulie-*
ri quicquam arcanum credidiſſe, aliquò naui trãſiuiſſe,
quò pedeſtri itinere proficiſci licuiſſet, & unquam diem
ſibi per negligentiã inanem effluxiſſe. Διογένης ἐρω-
τηθεὶς τί γῆ βαρὺ βαστάζει, ἄνθρωπον ἔφη ἀπαί-
δευτον. Quum Alexander *urbem cuidam donaſſet,*
diceretq́; ille cui ea donabatur ſe tanto munere indi-
gnum eſſe, non quæro, inquit, quid te accipere de-
ceat, ſed quid me dare. Artaxerxes *centum & quin-*
decim filios habuit. E Proculo *cæſare centum uir-*
gines intra quindecim dies fœtum conceperunt. Ado-
leſcens temerarius Socratem *calce percuſſit.* Quod *quũ*
philoſophus moleſtè ferentes comites uideret, adeò ut

hominem uellent perſequi: ſi me aſinus, inquit, calce pulſaßet, dignum me, ut mutuò illi calces incuterentur, exiſtimaretis? Effigies *maiorum cum titulis adfixis in prima ædium parte poni ſolebant: quo eorum uirtutem poſteri non ſolum legerent, ſed etiam imitarentur.* Qui*dam rogatus, quur claudus ad bellum ueniſſet, reſpondit ſe pugnare uelle, non fugere.* Quum *quidam ante urbẽ, quàm obſidebant, in bombardam tantæ amplitudinis, ut facile hominem caperet, inijcerent globũ, lapillus propè puluerem ſphæræ caſu fractus incenſusq́;, multos eorũ, qui ante os machinæ ſtabant mirãtes molem inſtrumẽti, reddito globo interemit, docuitq́; alios accuratius machinas debere purgari.* Faber *quum ex altißimo templo decidiſſet, caſuq́; ſuo ipſe illæſus occidißet alium, à filio mortui ſenis in iudicium uocatus eſt: cui reſpondebat, aſcende tu in eum locum, è quo cadebam, ego ſedebo ubi pater erat, & me quoq; ruendo interficias.* Satyrus, *quum uehementer algeret hyberno gelu ſupra modum ſæuiente, ab agricola inductus eſt in hoſpitium.* Hic *uidens ruſticum inflantem in manus, rogauit quur id faceret: ut eas calefaciam inquit.* Mox *appoſita menſa, quum idem inflaret in feruidam offam, iterum rogauit, quur id faceret: ut eam refrigerẽ reſpõdebat.* Quid? *ait ſatyrus, ex eodem ore calidum & frigidum? quod mõſtri genus hoc eſt? & cõfeſtim ex ædibus fugit.* Ruſticus *empturus aliquid in domo fabri, uiſa ante pedes parte ferri arreptaq́;, manum adußit, nihil de igni cogitans.* Is *commotus alterũ enſe petit.* Faber *accito puero iubet ut ferrũ auferat.* Hic *ſuper id prius expuebat: auditoq́; ſtrepitu*

dixit

callida reſſponſa

dixit eſſe calidum. Ruſticus reuerſus domum, in calidiſſimum cibum ex aqua, herbis, & modico pane paratum ſibi ab uxore ſimili modo expuebat, nullumq; ſentiens ſtrepitum, bonam partem ilico hauſit.

SIMILITVDINES POETICAE.

ADſcribendum non parum conferunt ὁμοιώσεις. *Sæpenumero enim res ita magna eſt, ut alioqui uehementiam haud ſatis cõmode exprimas.* Nos exempla *aliquot ponemus è quibus intelligant adoleſcentes & qua ratione autores ijs uſi ſint, & quo nam pacto ſcripturi id genus figuras apte poßint uſurpare.*

Bellare.

Fulminei ſic dente ſues, ſic hiſpida turpes
Prælia uilloſis ineunt complexibus urſi. Et:
Vt notus & boreas gemino de cardine mundi
Hic niue Riphea: Libycis *hic paſtus arenis*
Bella cient, clamant amnes, freta, nubila ſyluæ
Iamq; patent ſtrages, plangunt ſua damna coloni.

Conqueri. Verg. quarto Georg.

Qualis populea mœrens philomena ſub umbra
Amißos queritur fœtus, quos durus arator
Obſeruans nido implumes detraxit.

Conſuetudo. *Propertius.*

At ueluti primo taurus detrectat aratra,
Poſt uenit aſſueto mollis ad arua iugo.

Dubium. Ouidius:

Saucia trabs ingens ubi plaga nouißima reſtat,

Quo cadat in dubio eſt, omniáq; à parte timetur:
Sic animus uario labefactus uulnere nutat

Durum. Vergilius:

Nec magis incœpto uultum ſermone mouetur,
Quàm ſi dura ſilex, aut ſtet marpeſia cautes.

Errare. Ouidius:

Errat ut à uentis diſcordibus acta phaſelus.

Euadere. Verg.

Qualis ubi abruptis fugit præſepia uinclis
Tandem liber equus, campoq́; potitus aperto,
Aut ille impaſtus armentaq́; tendit equarum,
Aut aſſuetus aqua perfundi in flumine noto
Emicat, arrectusq́; fremit ceruicibus altè
Luxurians. luduntq́; iubæ per colla per armos.

Ferire. Ouidius:

Nec leuius laterum tabulæ feriuntur ab undis
Quam graue baliſtæ mœnia pulſat onus.

Fides. Ouidius:

Scilicet ut fuluum ſpectatur in ignibus aurum,
Tempore ſic duro eſt inſpicienda fides.

Fortuna. Ouidius in triſtibus:

Vtq́; comes radios per ſolis euntibus umbra eſt,
Quum latet hic preſſus nubibus illa fugit:
Mobile ſic ſequitur fortunæ lumina uulgus,
Quæ ſimul inducta nube teguntur, abit.

Frequentia, uel concurſus. Ouidius:

Vt redit itq́; frequens longum formica per agmen
Granifero ſolitum dum uehit ore cibum
Aut ut apes ſaltusq́; ſuos, & olentia nactæ

Paſcua per flores, & thyma ſumma uolant:
Sic ruit ad celebres cultiſſima fœmina ludos.

Fruſtra. Claudianus:

Attonitus ſtabulo ceu paſtor inani
Quem lupus aut rabies Pœnorum inopina leonum,
Aut populatrices infeſtauere cateruæ,
Serus ad illa redit, uaſtaq́; paſcua luſtrans,
Non reſponſuros ciet imploratq́; iuuencos.

Fugere. Ouidius:

Sic aquilam penna fugiunt trepidante columbæ,
Sic agna lupum, ſic cerua leonem.

Furere. Ouidius:

Vtq́; furit catulo lactante orbata leæna,
Signaq́; nacta pedum ſequitur quem non uidet hoſtem.

Horrere. Idem.

Horruit equoris inſtar
Quod fremit exigua quum ſummum ſtringitur aura.

Impetus. Verg.

Vt fera quæ denſa uenantum ſepta corona,
Contra tela furit, ſeſeq́; haud neſcia morti
Inijcit, & ſaltu ſupra uenabula fertur. Idem.
Vtq́; leo ſpecula quum uidit ab alta
Stare procul campis meditantem in prælia taurum
Aduolat.

Impoſſibilia. Ouidius:

Scire meos caſus ſi quis deſiderat omnes,
Pluſquam quod fieri res ſinit ille petit.
Tot mala ſum paſſus, quot in æthere ſidera lucent,
Paruaq́; quot ſiccus corpora puluis habet. Idem.

In caput alta ſuum labentur ab equore retro
Flumina, conuerſis Solq́; recurret equis,
Terra dabit ſtellas, cælum findetur aratro,
Vnda dabit flammas, & dabit ignis aquas,
Omnia naturæ præpoſtera legibus ibunt. Proptius:
Terra prius falſo partu deludet arantes,
Et citius nigros Sol agitabit equos,
Fluminaq́; ad caput incipient reuocare liquores,
Aridus & ſicco gurgite piſcis erit,
Quam poßim noſtros aliò transferre dolores. Oui.
Nam prius incipient turres uitare columbæ,
Antra feræ, pecudes gramina, mergus aquas.

Infectio. *Claudianus:*

Ac uelut infecto morbus crudeſcere cœlo
Incipiens, primos pecudum depaſcitur artus,
Mox populos urbesq́; rapit, membrisq́; peruſtis
Corruptos Stygiam peſtem diffundit in amnes.

Lætitia. *Vergilius:*

Ceu preſſæ quum iam portum tetigere carinæ:
Puppibus, & læti nautæ impoſuere coronas.

Leuitas. *Idem:*

Par leuibus uentis, uolucriq́; ſimillima ſomno.

Natura. *Claudianus:*

Vt leo quem fulua matris ſpelunca tegebat
Vberibus ſolitum paſci, quum creſcere ſenſit
Vngue pedes & terga iubis, & dentibus ora,
Iam negat imbelles epulas, & rupe relicta
Getulo comes ire patri, ſtabulisq́; minari
Aeſtuat, & cæſi terga abſorbere iuuenci.

Præci

Præcipitatio. Vergilius.
Non aliter, quàm qui aduerſo uix flumine lembum
Remigijs ſubigit, ſi brachia forte remiſit,
Atq; illum in præ.ceps paruo rapit alueus amne.

Sæuire. Idem:
Ac ueluti pleno lupus inſidiatus ouili,
Quum fremit ad caulas uentos perpeſſus & imbres,
Nocte ſuper media tuti ſub matribus agni.
Balatum exercent: ille aſper & improbus ira
Sæuit.

Sæuitia. Ouidius:
Sæuior illa freto ſurgente cadentibus auſtris.
Durior & ferro, quod Noricus excoquit ignis.

Timor. Ouidius:
Vtq; fugax auidis ceruus deprehenſus ab urſis
Cinctaq; montanis ut pauet agna lupis.

Tremor. Idem:
Sed tremit ut quondam ſtabulis deprenſa relictis.
Parua ſub infeſto dum iacet agna lupo. Idem:
Illa tremit uelut agna pauens, quæ ſaucia cani
Ore excuſſa lupi nondum ſibi tuta uidetur.

Triſtitia. Idem:
Sparſis ſedet illa capillis,
Vt ſolet ad nati mater adire rogum.

ALIA AD POETICEN ſpectantia.

POëtæ Græci ſimul proponunt & inuocant. Quēadmodū in Odiſſea Homerus: Ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα πολύτροπον, ὃς μάλα πόλλα πλάγχθη, ἐπεὶ

ἐπεὶ Τροίης ἱερὸν πτολίεθρον ἔπερσε. Et in Iliade: Μῆνιν ἄειδε θεὰ πηληϊάδεω ἀχιλῆος. Latini antè *proponunt, atq; poſtea inuocant, ut* Vergilius: *Quid faciat lætas ſegetes, quo ſidere terram* Vertere Mecœ*nas, ulmiſq; adiungere uites* Conueniat. Deinde: Vos ò *clariſſima mundi* Lumina. Tria poëmatū genera ſunt. Dramaticon, *in quo perſonæ ſolæ loquuntur: ut comœdiæ, tragœdiæ.* Exegeticon, *ubi ſolus poëta: cuiuſmodi ſunt* Vergilij Georgica. Et κοινόν, *commune, uel miſtum, in quo ſimul & poëta & perſonæ loquuntur, ut* Homeri Odyſſea, Iliaſq;. T*rifariam differunt tragœdia & comœdia. Siquidem in tragœdia res magnæ tractantur, & pericula magna: in comœdia res humiles, & pericula parua.* In *tragœdia exitus triſtes ſunt: in comœdia læti.* In *tragœdia utuntur cothurnis: in comœdia ſoccis. Comici ſeruos & humiles deſcribunt: Satyrici, ruſticos: tragici, diuites ac potentes.* Comœdiarū no*mina ſumuntur, à perſona, ut* Amphitryo: *à loco, ut* An*dria: ab euentu, ut* ἑαυτὸν τιμωρούμενος. *Scenarum tria genera ſunt.* Tragicæ, *quæ conficiuntur columnis, & faſtigijs, & regum ſignis. Comicæ, quæ ædificiorū priuatorum ſpeciem habent.* Satyricæ, *quæ arboribus, ſpeluncis, & montium ſimilitudine ornantur. Quatuor ludorum formæ erant.* Megalenſes, *magnis dijs conſecrati.* Funebres, *ad retinendum populum inſtituti dum pompa funeri decreta in honorem patricij uiri inſtruebatur.* Plebei *pro ſalute plebis inſtituti.* Et Apollinares, Appollini *conſecrati.* Homerus *in* Iliade *corporis robur: in* Odyſſea *animi fortitudinem expreſſit, & hominem*

nem totum artificio miro complexus eſt. Quod admiratus Maro, *in prioribus ſex Aeneidos libris* Ὀδυσσείαν, *id eſt, animi uirtutes: in poſterioribus ſex* Iliada *ſiue corporis præſtantiam æmulatus eſt.* Homerus *floruiſſe dicitur olympiade uigeſimatertia, annis poſt* Troiam *captam quingentis, poſt* Romam *conditam ſexagintaſeptem, quo tempore regnabant apud* Romanos Numa Pompilius, *apud* Medos Diocles, *apud* Lydos Gyges. *Ab* Homeri *ætate ad tempora noſtra bis mille & quadringentos ferè annos fluxiſſe colligunt.* Circumiens *urbes poëmata canebat, quæ poſtea* Piſiſtratus *congregaſse fertur:*

Επτὰ πόλεις διερίζουσι περὶ ῥίζαν ὁμήρου,
Σμύρνα, ῥόδος, κολοφὼν, σαλαμὶν, ἴος, ἄργος, ἀθῆναι.
Septem urbes certant de ſtirpe inſignis Homeri,
Smyrna, Rhodos, Colophō, *Salamin,* Ius, Argos, *Athenæ*

De *eius morte illud legimus, quod quum in* Io *inſula piſcatorum quæſtionem propoſitam ſibi ſoluere nequiuiſſet, triſtitia uictus uitam finiuerit.* Ille *enim adſtans interrogauerat:* ἄνδρες ἀπ᾽ ἀρκαδίης ἁλιήτορες ἦῤ ἔχομέν τι; Ipſi *ueſtes pediculis purgantes reſponderant:* ὅσσ᾽ ἕλομεν, λιπόμεσθ᾽, ὅσα δ᾽ οὐχ ἕλομεν φερόμεσθα. Homerus *aiebat numerorum alium eſſe parem, alium imparem: & parem quidem imperfectū eſſe, imparem uerò perfectū & plenum, quòd additus pari ſemper ſeipſum ſeruet, atque impar permaneat.*

Ioachi

IOACHIMI
FORTII RING. ANDOVER-piani Experimenta.

IOA. FORT. IOANNI TARTESIO, S.

NVGAS heic tràdemus Tarteſi iucundiſſime, quas inter proficiſcendum ad academias diuerſas à uulgo didicimus, ſcitu non iniucundas, neq; planè inutiles, præſertim ſi tædium leuare à ſtudio, ac labore libeat. Equidem nõ aliam ob cauſam cognitionem Muſices literatis uiris conferre putem, niſi ut interim triſtitiam illam, quam adferunt perpetuæ meditationes ex animo pellat. Quis nanq; adeò patiens eſt ſudorum, ut tempore nullo fatigetur? Ergo quando huiuſcemodi dabitur occaſio, licebit & nugas, quæ heic proferẽtur, inſpicere. Nec feres indigne, quòd tibi eas inſcripſerim tanta grauitate, ac eruditione uiro: tibi quippe non frugiferas modo, uerùm neceſſarias fore arbitrabar, ut quem ſciam cura ſemper nimia præpediri. Rationem naturæ frequenter heic admiraberis. Mitto quod plerịq; nihil ardẽtius deſiderẽt, quàm id genus experimẽta. Parua ſcilicet hæc ſunt, quibus mutuam inter nos neceſsitudinem firmari uelim, ſed & maximarum rerum nõ maiora plerunq; initia extitere runt. Meliora præſtabimus, quũ dabitur opportunitas. Vale, Lutetiæ Cal. Nouemb. An. M. D. XXIX.

Si è na

Si è nare dextro ſanguinem miſeris, digitum dextrum auricularem incurua, ac uiribus totis preme: ſin è ſiniſtro, læuum. Hoc etenim compreſſu fluxum protinus reſtingui arbitrantur, atque meatus quoſdã impediri. Experimentũ eſt, ut uideo non paucis familiare quanquam mihi ſuperſtitio primum uidebatur. Si à coitu frigus ſentiat mulier, & dolores in renibus; ſi color in facie uehemẽter immutatus ſit, & ſi nouus aliquis appetitus exiſtat, ueluti terræ, aut carbonum, indicium eſt eam cõcepiſſe. Vẽter in parte ſiniſtra magis extumeſcens, fœminam eſſe conceptam ſignat: in dextra marem. Si ante coitum fœmina equarum lac potarit, protinus fœtum (ut inquiunt) concipiet. Veſtimenta ne tineæ tangant, amurcam decoquito ad dimidium, hac unguito fundum arcæ, & extrinſecus pedes ac angulos. Vbi adaruerit, ueſtes in ea condito. Fumus è ſulphure in ignem coniecto, proueniens, purpureas roſas, ilico reddit albas. Vino exuſto, linum ſi immerſeris, concipere quidem poterit flammam, ſed non aduri. Duobus poculis repletis, unum fundere in alterum potes, ſi cineribus unum, alterum humore impleueris. Si ſummos iuglandium cortices uirentes & confractos in aquam è puteo hauſtam miſeris, eoq; liquore perfundas ſolum, confeſtim lumbricorum ingens prodibit copia. Idem eueniet, ſi pede pauliſper terram contundas. Metallis uiridis color inducitur, ſi humectentur aceto ſalſo.

Quidam (ut ipſe uidi) coruorum oua è nidis eijciunt, reponuntq; gallinarum. Inde poſt hebdomadas treis

aut quatuor, pullos excluſos caporum cuſtodiæ tradũt, ad hunc modum. Pectori extrahunt plumas omnes, urticis diu perfricant, pullosq́; ſub eo decem uel duodecim ponunt, quorum molli attritu dolor leuatur. Poſtmodo ſemper eoſdem capus per diem ducit, uerrit terram, gallinarum uoce conuocat, defendit à cornicibus. Nocte in nido ipſos ad hoc parato, non ſecus atq; matres fouet. Id faciunt, quò interea illæ parere queant oua. Salis genus eſt, quod armoniacum nuncupant: hoc contuſum miſtumq́; aquæ, literas quidem albas reddit, nihil diſtantes à colore papyri: ſed ſi igni admoueris, nigras. Ad eundem modum aluminis puluere ſcripta non apparent, niſi chartam cũ legere uoles, merſeris in aquam. Hirci aut bouis pinguedine liquefacta ouum uel ſilicem pinge, atq; in acetum ad horas ferè ſeptem pone. Poſt eo extracto, corroſum & cælatum erit, quicquid ſeuum non defenderit: tanta uis aceto. ineſt proxima quæq; corrodendi. Si gallinacij galli allium prius comederint, ferociſſimi fore dicuntur ad pugnam: atq; alias omnes ſuperaturi. Ideo & uiatores eo ueſcũtur, quod animoſum reddat hominem. Datur & equis eandem ob cauſam ferocioris animi. Si uoles ſcire in uinum aqua addita ſit, nec ne, uaſculum facito de materia hæderacea, uinum quod habere aquam putabis, in id mittito. Si habebit aquam, uinum quia acrius eſt, modo lignum non ſit nimis denſum effluet, aqua manebit. In auellana nuce uermis eſt. Vidi nonnullos, qui adfirmarint ſeſe ſerpentem ex eo educaſſe. Nucem ferro ſecant uſque ad uermem, ipſo tamen illæſo. Hunc cum nuce ouium lacti

imponunt, exponuntq́; Soli, uaſculo prius, cui lac in=eſt, maiore ex parte tecto. Id ad multos dies faciunt. Tandem uidẽt ſerpentẽ iuſtæ magnitudinis excreſcere. Hunc ſi ſeruare uelis, alere potes lacte, quo præcipuè id genus animantia gaudent. Armoniaci ſalis unciæ dimi=dium accipito, tantũdem uitrioli Romani albi: ſalis pe=træ, atq; uiridis æris utriuſq; drachmas tres, quæ in pul uerem omnia redigantur. Huic annulum compoſitũ ex auro ac argento pallidiſsimum immerge, atq; igni appo ne. Poſt horæ unciam exime, recentiq́; ablue urina. Tũ etiam in lapide auri colorem optimum inuenies. Si po=culo omnino repleto addatur liquor, effluet: ſin nummi, humor attolletur. Si magnetem allio unxeris, uirtutem attrahendi ferrum amittet. Rurſus ſi in arietis ſanguine pauliſper ponatur, eandem recuperabit. Dentes albe=ſcunt attritu aquæ fortis. Quidam ſcripſit μελαγχο=λίαν pelli, ſi corpus perfricetur urticis. Mirum eſt, quod ipſe ego ſæpenumero deprehendi, magna adſtan=tium admiratione, fuſtem frangi duobus impoſitum po=culis uitreis, idq́; illis haudquaquam commotis. Pocula duo uitrea plena humore ſuper ſedes duas ponito, ad pe=dum quatuor aut quinq; diſtantiam. Inde baculum fra=gilem totidem longitudine pedum ſuper uaſcula eadem collocato, ita ut cyathorum margines uix attingat. De=niq; fuſte alio robuſtiore impoſitum poculis baculũ ui=ribus totis medium percutio. Sic frangetur poculis im=motis, modo lignũ ſit, ut ante diximus, fragile. Incidi in aulicum quendam, qui ſe multa noſſe iactitabat. Con cipe, inquit, mente numerũ aliquem. Id feci, accepi duo.

Tum ille, hic (adſtabat enim alter quidam) dat tibi numerum parem tuo, collige utrunq;. Id quoq; feci. Et ego ait, addo quatuordecim. Hæc itidē eius iuſſu priori ſummæ coniunxi. Iam collegerā duodeuiginti. Age, inquit, ſummæ totius dimidiū reijce. Id feci ac ſeruaui nouem. Et redde huic ſuū. Reddidi nempe binarium. Tum ille nouit mihi ſupereſſe ſeptem, quum tamen ei non dixeram, cuiuſmodi numerum initio concepiſſem. Ego protinus rem admirans, rogare cœpi, ut artem me doceret. Memoria tene, inquit, quo ordine ſum progreſſus, ſemper dimidium numeri relinquetur, quem ipſe dederis cogitanti. Si etenim quatuordecim tu adieceris, ſeptem retinebit: ſi uiginti, decem: ſi undecim, quinq; cum ſemiſſe. Illi rurſus reſpondi hoc modo. Concipe mente numerū: dixit ſe habere. Ei adde dimidiū: feci ait. Rogabam num haberet numerum imperfectum, ueluti quū dicimus tria cum ſemiſſe, quatuor aut quinq; cum ſemiſſe: aiebat ſe habere. Fac integrum, hoc eſt, pro ſemiſſe repone unitatem: repoſuit. Age, inquam, totius numeri, quem modò collegiſti, rurſus adijce dimidium: id itidem fecit. Interrogabam num, ut antè, numerum haberet imperfectum: habeo ait. Iuſſi ut faceret integrum, quod fecit. Remoue inquam, de ſumma collecta nouem: dicebat ſe remouiſſe. Agedum adhuc nouem abijce: nō poſſum ait. Tum ego ſciui ipſum accepiſſe ſeptenarium. Nam è priore additione imperfectio ꝓueniēs unū notat: è poſteriore duo. Ad hæc quoties nouem abiecerit, toties eum quatuor habere manifeſtū eſt. Idem rogauit, quidnam ſit quod augetur, ſi adimas; minuitur, ſi addas quicquam. Demum

hæſi

hæſitanti negantiq́; tale aliquid reperiri, foramen reſpō dit, in ueſte aut re alia. Alius quidā contendebat me imi tari nō poſſe tria uerba, ſeu treis oratiūculas, quas prior ipſe pronuntiaret. Prima erat, Noſce teipſum: ſecunda, Ne quid nimis: tertia, Iam te uici. Et reuera uicerat, quo niam tertiam orationem non ſum imitatus, rogabam enim quare me uiciſſet. Dixiſſem itaque & ego: Iam te uici. Faba creſcēs è corde felis efficit, ut homo cuius cor pus tangit, nō cernatur. Nonnulli aurium ſordes digito nummis admouent, quo iuſtum pondus habeat aurum. Mulieres grauidæ, ſi terreantur, manum per faciem de= ducunt, ne fœtus ſignum aliquod habeat in facie. Si bō= bardis aues cōficere uoles, impoſito globo plumbeo ſeu charta, iniice minutos ſilices, aut clauos ferreos in par= tes conciſos: deinde adde chartā contuſam, ne excidant: ſic uno ictu alites fortè nouem ſeu decem habueris. Idem cōferret aduerſus latronum inſidias. Actis occultè cuni= culis ſub arcem, impoſitoq́; & accenſo puluere uſq; ad centum uaſa, etiamſi munitiſsima ſit euertitur. In dulci aqua oua merguntur ad fundum, in ſalſa natant. Firma= to arcu in camino, ſagitta ſemper decidet in eundē horti locum. In amphora magna ſtupa incenſa, & ore celeri= ter impoſito aquis, ingens liquoris copia ſurſum repēte influet. Aerea fiſtula continens argentum uiuum ſuper menſam ſalit, ſi antè fuerit impoſita igni. Submerſam a= quis uel uino muſcam in farina aut cineribus uolue: de= inde ipſam incluſam inter manus halitu tuo pauliſper foue donec reuiuiſcat. Haſta obliqua in quāuis formam flectitur, ſi prius partē, quæ curua eſt, leui flamma aduſ=

ſeris.In uinum ſolent œnopoli inijcere calcem,unde & urina impeditur,& calculus generatur.Proinde literarum candidati, quibus minus eſt corporis exercitium, id in uitreum uas, quale uſurpant medici in iudicanda urina,infundant:tum enim & pulueres,ſi qui ſint, uidebunt:& per digitos quàm denſæ ſit ſubſtantiæ uinum perſpicient.Clauum ferreum ceræ modo quaquauerſus flectes, ſi caput & aciem tenui lino ita circunuoluas,ut commodè utraque manu ipſa poßis comprehendere. Campana maxima ſi pulſetur,uel tenuißimo filo circundata, finditur. Mulieres ut ob mariti mortem ploraſſe uideantur,cepam admouēt oculis.Imple poculum aqua, & accipe particulam lanei panni longitudine duorum palmorum:hanc totam humectes ac impone poculo,ſic ut altera pars immerſa ſit aquis, altera extra poculum dependeat,tum extemplò liquorem omnem effluere cernes.Commixtum ſali uinum & appoſitum igni recepta flamma aſtantis formam cadaueri ſimilem efficit.Sæpenumero per nigri equi collum manum ſurſum ac deorſum in tenebris duxi,uidiq́; ignium ſcintillas erumpere.Ipſe expertus ſum uillos ſalamandræ non cōſumi igne.E radice,hominis imago facta infoſſaq́; rurſum terræ,fibras emittet,uidebiturq́; ſic creuiße.Abſente igni oua coques, impoſitis ijs calci ſupfuſaq́; aqua.Supra cādelā in laterna hominum,leonū,ceruorumq́; effigies ſuſpēdunt,quæ ui uel ſpiritu ignis, ac admirabili naturæ induſtria circumaguntur.Infuſa aqua uaſi alicui,à quo procul abes, in eius fundo nummum cernes,quem antè non uidebas. Etenim ſi in aquam aſpexeris,propinquiora facilius appare

parebunt:ſi ex aqua remotiora. Nemo non nouit ignē ſeruari etiam per horas undeuiginti, cooperta teda cineribus. Mirum experimentum omnibus notū, pondus magnum adfixum medio baculo facilius portari à duobus hominibus,ſi impendiò longus ſit,quàm ſi eſſet breuior, quum tamen ipſa longitudo oneris nonnihil adferat. Muſici organi ſonus mutatur infixo gladiolo partibus illis, quibus anneċtuntur fides. Vergilius autor eſt è boue putrefaċto magnam apum copiam erumpere. Inflato per fiſtulam uiſcoſo humore, grandes continuò bullæ apparent,euolantq; oui inſtar per aëra. In horologijs ferri pars, quam magnes lapis attigit,ſemper petit aquilonem. Cape longum & tenue filum,huic inſere lumbricos multos, ut filum occultetur. Id conuolutum atq; adfixum longæ uirgæ eſca erit ad capiēdas anguillas. Nam incurui dentes piſcium uermibus hauſtis filo adhærebunt. Effigies rerum obieċtarū in ſpeculo cerni, nemo miratur ob crebrum experimentum. Putribus lignis præcipuè ſalicum tantum lucis ineſt, ut etiā media noċte res propinquas diſcernere poßis. Abſoluta cœna uel prandio nummos accipe quatuor & uiginti. Ex ijs ante unum conuiuarum unum pone, ante alterum duos, ante tertium tres: uocenturq; inde menſæ aßidentes primus, ſecundus, tertius: reliquos cuiquam illorum trade. Tum in medio menſæ poſitis, ſi lubet, libro, nuce, ſpeculo, ſiue rebus alijs, atq; ab ijs paululum digreſſus, dic ut aliquis eorum, qui uolet, ſumat librum, alter nucem, tertius quiſpiam ſpeculum. Vbi reſponderint ſe recepiſſe, iube ei, cui nummos undeuiginti dederas, ut de illis tot

ex manu ſua remoueat, quot habet ante ſe is qui accepit librum: ad hæc ut nucem habẽtis geminatum numerum, habentis ſpeculum, quadruplum abijciat, reliquos reddat tibi. Nã ex ijs uidebis, quid quiſq; ſibi elegerit. Quippe ſi unus ſuperat, primus librum habet, ſecundus nucem, tertius ſpeculum. Si duo, primus nucem, ſecundus librũ, tertius ſpeculum. Si tres, primus librum, ſecundus ſpeculum, tertius nucem. Si quinq;, primus nucem, ſecundus ſpeculum, tertius librum. Si ſex, primus ſpeculum, ſecundus librum, tertius nucem. Si ſeptem, primus ſpeculum, ſecundus nucem, tertius librũ. Gallinaceo gallo & igni *terrentur leones. Si uel tenebris nocturnis, & ſine ponderis ratione ſtannum ac plumbum diſcernere uelis, dentibus utrunq; mordeas, nam in ſtanno ſenties ſtrepitum. Fama eſt funus occiſi hominis ſtillare ſanguine, ſi adfuerit interfector.* Et *naues mergi ni mortuorum corpora confeſtim eijciantur. Aduerſus ebrietatem præſens remedium abſynthij eſus. Albumina ouorum mixta croco intra menſem ſic indureſcunt, ut topatium gemmam exiſtimes. Maximè mirum eſt, quod equidem uidi in poculo uitreo immerſo aquis chartam ſiccã permanere, etiamſi per multas horas in humore teneatur.* Pari *modo ſcio quoſdam cum uaſe aperto, conuerſo ore in altiſſima flumina deſcendiſſe, ſumptis ſecum cibo ac potu & face ardente, ibiq; ſic uerſatos eſſe à medio die ad occaſum Solis, & aridos demum exiuiſſe.* Puteum *fodere uolentes, proni reſpicere ſolent in campis, unde plures uapores exeant.* Occultè *ſcribas trãſpoſitis ſyllabis, ut terma pro mater.* Id *aliquãdo facimus in ſignandis nominibus herbarum*

barum aut lapidum, quibus in re quapiam utimur. Lacedæmonij ſurculos duos teretes habebant pari magnitudine, quorum unus in bellum proficiſcenti duci dabatur, alterum magiſtratus ſeruabant. Circum hunc lorum lõgum plicabant, ita ut oræ cohærerent. Literas deinde ſuper commiſſuras ſcribebant, mittebantq; imperatori. Seuo ſcripta leguntur, ſuper literas ſparſis pulueribus. Fit aliquando præſertim, quũ rex in manibus hoſtium eſt, ut nulla ſcripta ad principem perueniant. Tum ſic agendum. Ex alio quopiam loco, qui regis cubiculum proſpicit, quum ipſum in feneſtra uideris, ſex faces ardentes pro literis oſtẽde. Vna erit pro ſeptem: a, b, c, d, e, f, g: duæ pro totidem: h, i, k, l, m, n, o: pro reliquis, tres: p, q, r, s, t, u, x, y, z. Sed uarietas in earum oſtentatione. Nam una ſemel prolata, a indicabit: bis b: ter c: quater d: quinquies e: ſexies f: ſepties g. Sic duæ ſemel, h: bis i: ter k: quater l: quinquies m: ſexies n: ſepties o. Pari forma faciendum in illis, quæ ſuperſunt. Vt ſi uelimus ſignificare adeſſe fratrem eius, qui ab hoſtibus captus eſt. Proferamus unam ſexies pro f: tres ter: unam ſemel: tres quinquies: toties unam: ter tres: ſemel unam: eandem poſtea quater: deinde quinquies: tum quater tres: denique eaſdem quinquies. Hoc erit, frater adeſt.

IOACHIMI FORTII RING. ANDOVERpiani Epiſtolæ aliquot.

IOA. FORT. ANDREAE HYPERIO, S. D.

VT aliquid ſcribam poſt tantum temporis interuallum chariſſime Andrea, breuiter peregrinationis meæ formam exponam, teq; ut eam imiteris cohortabor. Egreſſus Lutetia Aureliam ueni *cum* Hadriano *Amerotio uiro utriuſq; linguæ peritiſſimo.* Vbi *ſatis magnam habui auditorum copiam, interq; illos* Ludouicum Stellam *quindecim annorum adoleſcentem, tam eruditum Græce, ut omne genus autorum ſuo* i. ingenio *Marte queat interpretari, qui in ea urbe* Lucianum *&* Theodori *grāmaticen publicè docebat.* Huius *pater* Petrus Stella *iureconſultus noſtra ætate, ut libri ab eo cōſcripti teſtantur clariſſimus, tot in me beneficia cōtulit, tam ampla dedit ſtipendia, etſi id genus muneribus non ſoleo detineri, ut per duos menſes perpetuos, quod ſanè non deſtinaueram, illic manſerim.* Ibi *quoque mihi amiciſſimus fuit* Nicolaus Beraldus, *cuius eruditio non modo nobis, ſed uniuerſæ* Galliæ *ac* Germaniæ *nota eſt.* Profectus *ſum inde* Biturigas, *unà cum aliquot uiris & mei & literarum amantiſſimis, ubi uarias artes per mēſem unum profeſſus ſum.* Aegrè *illinc potui diſcedere,*

ita

ita nunc precibus nunc muneribus ſolicitabant animum meum ut manerem. Pluuia maxima durauerat octo diebus, maiorem nobis imprecabantur, ſed reſpondebã me floccipendere & imbres, & niues, & omnia tempeſtatum genera, neque ob cauſam iſtiuſmodi me uel horam uelle perdere. Nõnulli hoc timore detinebantur: qui pectore erant animoſiore & ardẽtiore ad literas, me ſunt comitati. Ageſis nunc Andrea uel nomen tuum ſequere, hoc eſt, uirum te præſta. Cogita, quod quum ex libro noſtro de ſtudendi ratione legiſti, tum ex meipſo ſæpe audiuiſti, uix fieri poſſe, ut quiſpiam peritus euadat, ſi ſemper in eodem loco deſederit. Dic obſecro per Muſas, quibus nos noſtraq; ſtudia dedicauimus, penituit́ne unquam literarum gratia te mutaſſe locum? An quiſquã eſt, qui manſiſſe ſe optarit in urbe, unde abſceſſerit? Certè niſi te mutuo amore cõplecterer, non te tam ſtudioſe ad rem adeò frugiferam incitarem. Vale amicorũ integerrime. Lugduni emergente Scorpione die Solis hora Saturni.

IOA. FORT. ANDREAE HYPERIO, S.

MIrum in modum literas tuas deſidero, ſed eo forſitan non ſcribis, quod mihi nuſquam firma ſedes ſit. Fac aliquãdo, quod te facturum eſſe ſperabas, quum Lutetia diſcederem. Ne inſequaris ueſtigia plebis, quæ ſemper optima conſilia damnat: ſed Ciceronem potius, qui in omni artium genere laudat exercitationẽ. Quid

profuerit alijs,qui omnes autores in tenebris legũt,qui librorum ornatu & multitudine gaudent,ſi nihil doce=re aut ſcribere poßint. Tu *omnibus horis,omnibus locis exercendi quære occaſionem. Salutari cupio* Ioannem Tarteſium *literarum parentem, & uirum dignum,ut ab omnibus uiris literatis certatim collaudetur.* Is *enim prorſus nihil aliud curat,quàm ut promoueat literas.* Si *te contigerit ad* Deſiderium ~~Eraſmum~~ *proficiſci, illi quoq; meo nomine ſalutem dicito,* Vale.

IVVENIS QVIDAM LITE=*ratus* Ioachimo Fortio, S. D.

QVonam *pacto fieri dicam uir eruditißime, ut ne prouocatus quidem literis,ſi nõ uenuſtis at certe amantißimis,quicquam reſponderis?* An *ita nos contem=nis,ut culicem elephantus* Indicus? Equidem *fateor me præter nugas effutire nihil:at tuæ forſitan humanitatis erat,ne infimi quidem beneuolẽtiam reſpuere,meminiſ=ſeq́; & muſcæ eſſe ſplenem.* Te *noctes ac dies ſomnio, emoriarq́;,ni te æque ac me diligam, ardentius amatu=rus,ſi animi in nos beneuoli ſpecimen aliqd' præbueris.*

IOA. FORTIVS ADOLE=*ſcenti cuidam,* S. D.

ACcepi *denuo abs te epiſtolam, qua ſignificas te uelle me inuiſere, ſi id mihi placere ſcires.* Mihi *ſumme placet cum literatis hominibus, idq́; de literis*

colloqui, ſed uanas quorundam fabulas, quæ nihil ad ſcopum noſtrum conferunt, non ſecus ac peſtem fugio. Aduentus tuus pergratus erit: ad nos accede, quando libitum erit animo tuo, Vale. Sole luſtrante medium cœlum, & horoſcopum Scorpione.

IOAC. FORTIVS RING.
Guilielmo Cambraico, S.

ABeunti mihi iubebas, ut ſi quos Mathematicos libros Lugduni inuenirem, eos ad te mitterem. Sed perpaucos hic reperio: plures uidi in ædibus tuis, quàm ſint, opinor, in tota iſta ciuitate. Michaël bibliopola habet inſtrumẽtum magnæ amplitudinis recens æditum in Germania, in quo depicta ſunt ſidera omnia uſq; ad Capricornum. Id mire conducit ad intellectum Poëtarum, ubi de ſignorum ortu atq; occaſu mentionem faciunt. Verum tamen eadem, & plura habes in globo tuo, cui circuli ærei, quom apud te Biturigibus eram, parabantur. Mirabuntur multi, & ingratum me uocabunt, quod de te tanto uiro, tam bene de me merito non aliter ſcribam: quos admoneo te mihi uetuiſſe, ne quicquam laudum epiſtolis inſererem. Vale.

IOACHIMI

FORTII RING. ANDOVER-piani, Liber de Homine.

SPLENDIDISS. MAGISTRATVI *Andouerpienſi* Ioa. *Fortius* Ring. *Ando.* S.

QVVM anno ſuperiori Germaniæ partes luſtrarem ornatiſsimi uiri, gratia exercitij, quò & artes nonnullas in locis diuerſis profiterer, & noui aliquid addiſcerem, cōplures uidi præclaras urbes, quæ & opibus, & literis, & rerum multiformi florent uarietate. Cæterum quum captus deſiderio patriæ (abſueram enim propemodum biennio) Andouerpiam rediiſſem, ceu apertis iam oculis perpendere cœpi, quantum hæc ciuitas cæteris antecellat: utpote in quam congeſtum ſit, quicquid nationum, quicquid linguarum, quicquid rerum omnium per oras alias latè natura diſperſit, adeò ut ipſam non immeritò dixeris horreum, uillam, ſeu potius theſaurum mundi, quò quicquid terræ totius agri paſsim proferunt, aquarum ocyſsimo perpetuoq; curſu deuehitur. Sic terras alias agros: Andouerpiam, uillam uel theſaurum orbis: occanum ipſum ac flumina appellare plauſtra poſsumus. Quanquam iam olim patria mihi nota eſt, ſæpe tamen res magnæ maiores apparent, ubi minores uideris: & paruæ mino-

res

*res,ſi maioribus conferantur.*Id *nimirum omnium iudi-cio conſtat,uix eſſe in* Europa *emporium,ubi tanta per uniuerſum annum rerum uenaliũ copia ſit.*Habent *quæ-dam oppida celebres nundinas,ſed extra eas exiguã ho minum frequẽtiam.Admirabar in eadem urbe magiſtra-tuum ſplendorem, autoritatem,multitudinem:tot tamq; ſtrenuos uiros tum pace,tum armis eximios , qui* Reip. *præſunt.*Deinde *magis, ac magis contemplans & urbis opulentiam,& magiſtratuum nobilitatem, grauitatem, tum etiam eruditionem,contemnere cœpi,ac pro nihilo habere,quæ cũ tanta laude ac oſtentatione ſcriptorũ de* Roma, *deq; eius magiſtratibus ſunt prodita. Si etenim* Romam *admiramur , ac caput mundi dicimus,ubi per bella,per cædes,per fas,per nefas,tot interemptis uiris, tot deletis urbibus opes auxerunt ſuas, & inuitos bello ad ſeſe pertraxerũt.*Quanto *maior,quanto felicior* An-*douerpia,quæ nec crudelitate, nec rapinis, nec furore, nec armis:ſed pace,prudentia,concordia, ac ope deorũ ad ſummam excreuit potentiam.*Quò *tot gentes,tot na tiones,non compulſæ,ſed etiam ultro cõfluunt.Summus rerum opifex ei tribuat ut hac gloria ad finem uſq; æui fruatur:ſemperq; uti hactenus fecit,enitatur ad altiora.* Nec *uerear eloqui tantum accreſcere laudi diuinæ,quã-tum urbi acceßerit.Siquidem quum elemẽta uocẽt mun di fecem,terramq; centrum, quo ſtupore admiremur cẽ trum id appellari, cuius circuitum tanti populi amplitu do incolat.*Non *hæc eò dicta ſunt,quòd è ſplendore na talis ſoli mihi quicquam laudis adſcribi uelim, ſed quòd ingratus uiderer,ſi res alias minores lõgè, extollere co narer*

*narer patriæ oblitus : ſi eius ciuitatis quæ me in lucem
ædidit, atq; educauit, ne ſemel quidem mentionem face=
rem. Cœpit itaque patriæ amor, & tantorum uirorum
ſplendor, autoritas, eruditio animum meum incitare, ut
hunc libellum de homine reip. magiſtratibus dedicarē,
qui non humana ſolum, ſed diuina quadam prouidentia
nobiliſſimam urbem exornant, gubernant, tuentur. Quo
circa clariſſimi uiri optamus, ut munuſculum ciuis &
alumni ueſtri animo grato accipere uelitis, olim plura
& fortaſſe maiora, ſi uita ſuperſit, dabimus.* Libri *iſtius
principium conceptionis, uitæq́; humanæ coniecturas,
atq; alia nonnulla, quæ ad hominem totum pertinent,
demōſtrabit.* Inde *ipſo in partes duas diuiſo, ea explica=
būtur, quæ ad animum priorē hominis portionem ſpe=
ctant. Quæ animi ſedes ſit. Quid inter animam, animū,
ac mentem interſit.* Senſuum *quinq; internorum, exter=
norumq́; totidem natura.* Colorum, *ſaporum, uirtutum,
ac uitiorum genera: quæ quatuor ad animum non cor=
pus pertinēt.* Ille *enim è cerebri medulla per oculos, lin
guam, nares ueluti feneſtras quaſdam apertas, rerum co
lores, ſapores, odoresq́; diſcernit.* Et *in animo non
corpore, prudentiæ, & iuſtitiæ, & fortitudinis, & tem
perantiæ & adfectuum ſedes ſunt.* Poſtremo *corporis,
& membra, & morbi aliquot, atq; his affinia deſcribē
tur. Quatuor alimenti concoctiones ac excrementa to=
tidem.* Humorum *quatuor indicia. Quomodo ex ſangui
ne ſpiritus fiat. Quæ urinæ obſeruatio.* In *morborum
mentione, quid peſtis,* φθίσις ληθαργία. *Quo diffe=
rant* ἀποπληξία ἐπιληψία, παράλυσις *ſtupor,*

σπάσ

ϖάσμος. Iſthæc breuiter tractabimus, omiſsis ijs, quæ paſsim apud ſcriptores alios ſunt obuia. Ex his itaq; adoleſcentes ac liberi ueſtri diſcent diſcrimina ſenſuum, colorum, ſaporum: genera uirtutum, uitiorumq́; : quæ omnia & pueris frugifera erunt, & iiſdem ad ſublimiora prouectis non iniucunda. Valete. Andouerpiæ tertio Nonas Iunias. ANNO M. D. XXIX.

DE HOMINIS CONCEptione ac horoſcopo.

SVMMO ſtudio diligentiáq; prodendus, cui terræ, ac maris imperiũ mundi fabricator Deus indulſit homo. Nanq; numinis gratia huius, ſimul res omneis condidiſſe naturam apparet: ſimul ſiderum palantiũ circumflexus, cum ſignorũ orbe obliquo ad uerticẽ utrũq; deductos eſſe. Quam rerum faciem ſic ideo æditam dijudicamus, uti alterno ſolſtitiorum reditu heteroſcios, zonasq; ſtellæ periſcias inuiſerent. Hic labor frugem multo ampliſsimam oſtentat, pollicetúrq;. Quid etenim referat mundi polos draconum'ue fines in queis ipſa Solis, Lunæq; ſidera deficiunt, atq; id genus ſpectacula cõprehẽdere, & ueluti oculis corám intueri, ſi ſeipſum homo non norit. Demẽtiæ extremæ eſt enſiferos Oriônas, auerſos Tauros, Coruos, Angues, Craterâs anxie perquirere, atq; quo in loco corporis proprij hepatis, lienis, cordis, pulmonumq́; uiſcera ſint ignorare. Ergo tot conie-

ctatio

ſtationum leges indepti, tot rerum ſcitu dignarum pulchritudine cognita, noſmet nos diſcamus. Næ mortalibus nihil arduũ. Neq; quicquam tam ſublime opifex natura conſtituit, quo uirtus non poßit eniti. Hominis cura quo non aſpirauit? Terrarum oræ luſtratæ omnes. Et ne portio aliqua rationis humanæ captum præterire queat, receßum interiorem cupiditatis furor peragraſti. Vnde nullos uſquã inueniri manes Plinius memoriæ tradidit. Si, ait, ulli eſſent inferi, iam profecto illos auaritiæ, atq; luxuxiæ cuniculi refodiſſent. Oceani curſus, tumoresq́; explorati. Grandinum pruinæ, uentorum, fulminũ uim ſolertia indagauit. Ignium errantium circuitus, ſtationes, progreßus, ac uiolẽtos radios perdidicit. Ab his flãmas cœlo adfixas penetrauit. Inde mũdo mens egreſſa moles operoſæ rerum naturæ binas adſtruxit, atque ex octo denas fecit. Deſcendat magnus nunc iam imperator animus, gaudeat domito orbe uictor, ad ſe redeat, ſeq́; ipſum contempletur, ſe noſcat. Ad inſtitutum itaq; uertat ſe oratio. Cõceptus humani momẽto (unde aptius enim quàm ab initio extremo ordiamur) partem mũdi eandem ſurſum iuiſſe, in qua puero naſcente Luna conſiſtit, haud dubium eſt. Contrà natali die ſigniferi flexus, quos ſidus idem in uterum ſe recipiente ſemine luſtrabat, exoriri. Sic opera mutua horoſcopum (quàm in ſignorum circulo notam appello, quæ rei principio cuiuſpiam oritur) priorem, naſcendi tempus: poſteriorem, concipiendi indicare. Experimentum mirũ haud unquã fallax, quodq́; deorũ munere uerius, quàm ingenio mortali repertum iure cenſeatur, ſi cui altius obſeruationem

De inferis.

per

perueſtigare libeat. O miraculi genus, & ingens, & inuſitatum. Quum innumeræ gentium plagæ ſint, inq́; ijs tot coëundi libidines: quo pacto ad ſingulos adeo multorum cõceptuum horoſcopos partu urgente ſidus menſtruum ſe conferat? Quid ipſum fœtu prodeunte in orbis zodiaci tractum ducit, qui quando conciperetur, orientem premebat? Hæc cœli ſolicitudo, cura, labor in uagientis, & plerunq; ad ignauiam geniti animalis aduentu. Hæc eius origo, cuius rationem dicere aggredimur. Quæ huc pertinere arbitrabor, accurate & paucis abſoluentur. Ordo iſtiuſmodi erit. Primum hominis totius natura, ſine partium mentione exponetur: inde animi: poſtremio corporis. Ordo libri.

QVID PRIMVM IN utero abſoluatur.

QVid à conceptione primum perficiatur, uariæ autorum ſententiæ fuerunt. Alij ante omnia lumbos abſolui carinæ nauium inſtar adfirmant. Alij caput, in quo principatus, ac mentis ſedes eſt. Alij cor, arteriarum, atq; ſpiritus principium. Cor primum abſolui.

DE CALAMITATE, BREVItate, ſignis, ac fine humanæ uitæ.

DE naturæ noſtræ fragilitate, de multis tam breuis momenti incõmodis complura proferre haudquaquam eſſe difficile puto, quando aliud nihil in luce hac tam crebro experimur. Eam plinius in ſeptimi libri præfatione graphice depinxit his uerbis: Hominem tantum nudum, & in nuda humo natali die abijcit ad uagitus ſtatim & ploratum, nullumq́; tot animalium aliud ad De calamitate humanæ uitæ.

lachrymas, & has protinus uitæ principio. Et : *Nulli uita fragilior, nulli rerum omnium libido maior, nulli pauor confuſior, nulli rabies acrior.* Homerus.

Οὐδὲν ἀκιδνότερον γαῖα τρέφει ἀνθρώποιο
Πάντων ὅσατε γαῖαν ἐπιπνείειτε καὶ ἕρπει. *id eſt,*
Nihil imbecillius terra nutrit homine
Omnium quæcunq; in ea ſpirant, & ſerpunt.

Et *Euripedes inquit:*

οὐ βίος ἀληθῶς ὁ βίος ἀλλὰ ξυμφορά.

Vergilius tam celerem æui decurſum perpulchre mehercules in Mecœnatis fato deplorat.

De breuitate humanæ uitæ.

Redditur arboribus florens reuirentibus ætas,
Ergo non homini, quod fuit ante, redit?
Viuaceſq; magis ceruos decet eſſe pauentes,
Si quorum in torua cornua fronte rigent.
Viuere cornices multos dicuntur in annos,
Quur nos anguſta conditione ſumus?

Huc & Theocritus per ἀλληγορίας *ſcite alluſit, roſarum, liliorum, florumq; gratiæ mutationem hanc comparans. Quos uerſus ob elegantiam non mediocrē huic loco adſcribam:*

Καὶ τὸ ῥόδον καλόν ἐστι, καὶ ὁ χρόνος αὐτὸ μαραίνει
καὶ τὸ ἴον καλόν ἐστιν ἐν εἴαρι, καὶ ταχὺ γηρᾷ.
Λευκὸν τὸ κρίνον ἐστὶ, μαραίνεται ἁνίκα πίπτει.
Α δὲ χιὼν λευκὰ, καὶ τάκεται ἁνίκα παχθῇ.
Καὶ κάλλος καλόν ἐστι τὸ παιδικὸν, ἀλλ᾽ ὀλίγον ζῇ.

Signa breuis et lōgæ uitæ.

Hominis uita pomo uidetur perſimilis, quod aut maturum decidit ſponte, aut ante iniuria tempeſtatum, uento rum'ue impetu deijcitur. Vitæ *breuis ſigna colligunt,*

raros dentes, prælongos digitos, ac plumbeum colorẽ. Contrà, longæ, incuruos humeros, nares amplas, & tria ſignis dictis contraria : multos dentes, digitos breues craſſosq́;, atq; colorem clarum. Hominis uitam trifariã finiri putant, aut natura, aut fato ſiue ictu ſtellarum, aut caſu. Natura, cui nullum ultra centum & uiginti annos ſpatium conceſſum eſt. Fato, quum tres Saturni circuitus, & quandoq; ſinguli, exitium adferunt. Et quum ſideris eiuſdẽ, Martis'ue radij uel tetragoni, uel aduerſi in horoſcopi gradum iaciuntur. Caſu ſeu fortuna, quæ ad cauſas diuerſas pertinet. Sic dicuntur expirare, qui uel gladio, uel ueneno, aut bello pereunt. Finis uitæ.

VITAE HVMANAE IN INfantiam, pueritiam, parteisq́; huiuſcemodi diſtinctio.

Dictum quo Lunæ poſitu, & qua nam ratione in uterum concipi, atq; inde in lucem prodire eum, de quo agimus, arbitrantur. Deinde nonnulla adiecimus de uitæ mortalium imbecillitate, breuitate, indicijs, ac fine. Proximum uidetur, ut eam in parteis diſtinguamus. Huiuſce rei uſus frequens in poëtarũ, oratorumq́; ſcriptis, ubi de infantiæ, pueritiæ atq; adoleſcentiæ iudicio loquuntur, futurus eſt. Rhetores quoq; parteis eaſdem locos appellant, quibus in perſonarum demonſtratione utantur. Et medici omnium uitæ partiũ naturam accurate ad temperandas pharmacorum miſtiones cognoſcendam præcipiunt. Græci portiones ſeptem tradidere. Transitus.

Infantiam, quæ nutrit alitq́; genitos. Quæ in hac ætate uel uidemus uel audimus, ideo fixius hærere memoriæ Infantia.

dicuntur,quod tum omnia noua ſint. Res *enim raras, ac inuſitatas meminiße facilius ſolemus.Quicquid uero quotidianum eſt,& conſuetudine aut uſu firmatum,minus mouere ſenſum conſueuit.Pueritiam, quando literarum cytharæ,luctæ, ac ludorum ſimilium ſtudia exercemus.* Adole*ſcentiam,quum ad* V*eneris illecebras incitamur.*Iuuentam,*quādo regnat in corpore uigor,& ætatis perfectio properat.*Virilem *ætatem,quum potentias ac uictorias affectamus.Senectutem, quæ prudentiā deſiderat.*Poſtremo *ſenium,quando decrepiti nūcupamur, atque à generatione deſiſtimus , quæ ætas frigida eſt.* In*fantiam* Lun*æ comparant:pueritiam* M*ercurio:adoleſcentiam* V*eneri:iuuentam ſoli,uirile robur,*M*arti:ſenectutem* I*oui:ſenium Saturno.Quæ ſiderum horū natura ſit,abunde in libris,quos de inſtitutionibus Aſtronomicis,ſiue de mūdi ratione conſcripſimus, demonſtratum eſt.*Horatius *ex his parteis ſolum quatuor præcipuas recenſet:pueritiam,iuuentam,uirorum tempus, ac ſenectutem:ipſarumq́; quum ſeriem, tum mores uere ac diſerte depingit.*Eius *uerſus, quo perfectior rei huiuſce cognitio haberi poßit,adponam:*

Aetatis cuiuſq; notandi ſunt tibi mores,
M*obilibusq́; decor naturis dandus,& annis.*
Reddere *qui uoces iam ſcit puer:& pede certo*
Signat humum,geſtit paribus colludere,& iram
Colligit & ponit temere,& mutatur in horas.
I*mberbis iuuenis tandem cuſtode remoto,*
Iuuenta. *Gaudet equis canibusq́;,& aprici gramine campi.*
Cæreus in uitium flecti,monitoribus aſper,

Vtiliū

Vtilium tardus prouiſor, prodigus æris.
Sublimis, cupiduſq;, & amata relinquere pernix.
Conuerſis ſtudijs ætas, animuſq; uirilis, Aetas uirilis.
Quærit opes, & amicitias, inſeruit honori,
Commiſiſſe cauet, quod mox mutare laboret.
Multa ſenem circumueniunt incommoda, uel quod Senectus.
Quærit, & inuentis miſer abſtinet, ac timet uti,
Vel quod res omnes gelide, timideq; miniſtret,
Dilator, ſpe longus, iners, auiduſq; futuri,
Difficilis, querulus, laudator temporis acti
Se puero, caſtigator, cenſorq; minorum.

Varro à natali die uitam omnem in gradus quinque partitur: atq; unicuiq;, præter extremum annos quindecim tribuit. In quibus nomenclaturæ tales. Gradu primo uſq; ad annum quintumdecimum pueri dicuntur, quod ſint puri, id eſt impubes. Secundo ad trigeſimum annum adoleſcentes, ab adoleſcendo ſic appellati. In tertio, qui producitur uſq; ad annos quinq; & quadraginta, iuuenes cognominantur: eo quod rempubl. in re militari iuuare poßint. In quarto ad ſexageſimum annũ ſeniores: quoniam tunc primum ſeneſcere corpus incipiat. Inde uſque ad uitæ finem gradus quintus dicitur: in quo qui ſunt ſenes appellantur, quia ætate ea corpus ſenio laboret. Hippocrates quemadmodum ante de Græcis nemo rauimus, in portiones ſeptem uitam diuidit. Quarum primæ finem eſſe annum ſeptimum exiſtimat: ſecundæ, decimumquartum: tertiæ duodetrigeſimum: quartæ, trigeſimumquintum: quintæ, quadrageſimumſecundum: ſextæ, quinquageſimumſextũ: ſeptimæ, nouißimum annũ

Vnde dicti ſint iuuenes.

Spatia ſeptẽ uitæ partiũ.

uitæ humanæ. Partium naturam in mundi domicilijs quatuor, quos angulos uocant, contemplantur. Siquidem cœli ſignum partus momento exoriens, qui ὡροσκόπος Græcis dicitur, primam nati ætatē indicat, id eſt, qualis ipſa futura ſit: quibus malis, morbis, periculis obnoxia: quos honores, quas opes ille qui natus eſt conſequetur. Culmen, ſiue cœli medium, ætatem hominis mediam. Vltimam occaſus. Imum, mortem, ac uitæ exitum, quæq; à morte futuræ ſint laudes, aut opprobria.

Rationes ætatum è cælo uideri.

QVO DIFFERANT ANIMA, *animus, ac mens.*

HAc*tenus de homine toto uerba fecimus, Nūc partes exequemur, atq; ab animo priore parte præceptionū exordiū ſumemus. Ab eo ad corporis mēbra, morbosq; trāſibimus. Quæri ſolitum eſt à plerisq;, quid animæ uox proprie ſignet, quid animi, qđ mētis, quodq; uerborū diſcrimen ſit. Non deſunt, qui differētiam tradiderint, ſed ita obſcure, ut cōplures ignorare rem perpetuo malint, quàm ex tanta ambage, quæ certi nihil aſſerit, eruere. Nos itaq; paucis ea exprimemus. Inter animam, animum, ac mentem id intereſt, quod anima uiuimus, animo ſapimus, & mēte diuina contēplamur. Eſtq; animo mens præſtantior. Idcirco ſcriptores omnes, quū de deorum cultu loquuntur, mentis uocabulo uti malūt, quàm animi. Vt Mente deos adijt. Auſonius:*

Differentia inter animā, animum, ac mentem.

Omnipotens quem mente colo pater unice rerum.

Et Plinius de Sole ſcribit: Hunc mundi eſſe totius animum, ac potius mētem. Item animam morte ſopitam eſſe neminem latet: animum ſomno. Et in furioſis mentem

extingui

extingui, non animam. Anima igitur uiuere: animo ſapere: mente deorum naturam ſcrutari dicimur. Anima haud eſt abſimilis lumini, quæ ſanguinis humore, ut oleo lumen alitur. Hãc alij ſanguinẽ eſſe dixerũt, alij ignem, alij uentum ſiue ſpiritum, unde & nominis origo, ἄνεμος nanque uentus eſt. Anima eſt imago mentis. Deus menti, mens animæ, anima corpori præeſt.

ANIMI SEDEM IN CAPITE eſſe: & aures, oculos, nares, linguam, ac neruos, eius eſſe feneſtras.

ANimum alij in corde poſuerunt, unde loquendi forma frequẽs inoleuit, in corde ſuo, pro animo ſuo: è pectore meo, ſiquidem in hoc cõceptaculo cor eſt, pro animo meo, rei continentis uſu pro contenta, & in præcordijs noſtris ſemper uerſabere. Alij eum haud dubie in capitis arce habitare adfirmãt. Ac ideo, aurium, oculorum, narium, linguæq; organa, & neruorum originẽ naturam hic collocaſſe, ut per ea, ueluti feneſtras, è ſpecula ſua audire, uidere, olfacere, guſtare, atq; tactu res percipere poſſit. Quo tamen aliud agente, & cogitatione grauiore impedito etiam feneſtris, id eſt, oculis, auribus, naribus patentibus, neq; uidet aliquid, neque audit, neq; olfacit, neq; guſtu, aut tactu percipit quicquã. Niſi id, quod commouet ſenſum, ita ſit, aut nouum, aut inſigne, uti uehementia animum cogitantem perturbet. Eadem & Ciceronis in Quæſtionibus Tuſculanis, ubi de ipſo diſſerit, ſentẽtia eſt, quàm adponam: Senſus nullus in corpore. Sed (ut non ſolum Phyſici docent, uerũ etiam medici, qui iſta aperta, & patefacta uiderũt) uiæ

Caput animi ſpecula.

quaſi quædã ſunt ad oculos, ad nareis, ad aureis à ſede animi perforatæ. Itaq; *ſæpe, aut cogitatione, aut aliqua ui morbi impediti, apertis, atque integris & oculis, & auribus, nec uidemus, nec audimus.* Vt *facile intelligi poßit animum, & uidere, & audire, non eas parteis, quæ quaſi feneſtræ ſunt animi, quibus tamen ſentire nihil queat mens, niſi id agat, & adſit.* Eã *ob cauſam* Lu*cianus* Pallada *eſſe genitam ait è cerebro* Iouis. Eadẽq; *ratione* Homerus *ſæpe* ἐν φρεσὶ, *pro in animo dicit.* φρένας *enim nominant* Græci *membranam, quæ operit cerebrum, quàm* Lucianus μλώιγκα *uocat, unde in ipſa apoſtema* φρενίτις *dictũ.* In *ſentiendi ratione officia animi duo ſunt: iudicare, & perſequi uel fugere,* Prius *ad intellectum pertinet & prudentiam arteſq; omneis complectitur.* Poſterius, *ad uoluntatem: quod iuſtitiæ, fortitudinis, ac temperantiæ genera continet.*

Duo animi officia.

ANIMI VIRES.

Octo animi potentiæ.

M*Arcus* Varro *hominum animas in parteis, ſeu uires octonas diuidit.* Harum *eſſe quinq; ait, quibus ſentimus, ſextam, qua cogitamus: ſeptimam qua progeneramus: octauam, qua uocem mittimus.* Et Plato *in* Timæo *tripartitam eſſe uoluit. primam rationalem partem, capitis arcem tenere: ſecundam, excandeſcentiam in cordis conceptaculo eſſe: tertia cupiditatem in iecore.* Vt *pleriſq; placet, mẽs ſiue animus pro officijs diuerſis alia atq; alia nomina ſortitur.* Anima *nũcupatur, dũ uegetat: ſpiritus, qñ cõtẽplatur: ſenſus, quũ ſentit: animus, quũ ſapit: quũ diſcernit, ratio: quũ recordatur, memoria: quando uult, uoluntas,* Nonnulli *arbitrantur ſapere & recor*

Animæ partes tres.

recordari animum in cerebro, metuere in corde, concupiſcere in hepate, audire in auribus, cernere in oculis, olfacere in naribus, guſtare ī palato & lingua, in omnibus deniq; corporis partibus, per quas nerui diffundun tur, ſentire. Magna inter corpus & animum diſcrepan tia eſt. Nam corpore nihil niſi præſens, & quod adeſt ſentire poſſumus: animo autem & præterita & futura. Hic momento cuncta percurrit: corpus tardum atq; hebes teſtudinis more graditur, quod tamen ipſum facere non poſſet, niſi animi ui atq; impulſu moueretur. Corpus quum ſeneſcit indies fit deformius: animus contrà uetuſtate fit illuſtrior. Nunc ſenſuum genera, quorum non infrequens uſus eſt exponentur.

QVINQVE INTERIORVM
ſenſuum deſcriptio.

Senſus cōis. — *Imaginandi uis.* — *Φαντασία.* — *Ratio uel cogitatio.* — *Memoria.*

INteriores quinq; tradiderunt. Senſum communem, unde nerui ad exteriorum ſenſuum organa protenduntur, quiq; ab exteriore ſenſu percepta cognoſcit uniuerſa, atq; in locum unum contrahit. Imaginandi uim, quæ formas à communi ſenſu recipit, ac diſcernit. Φαντασίαν, *quæ interim è ſpecierum diuerſarum compoſitione monſtra fingit, quorum fortaſſe ſimilia nunquam uiderit. Rationem, ſiue cogitationem, quæ ex formis ſenſu cognitis, aut futurū aliquid: aut præſens, aut præteritum colligit. Et memoriam, quæ tum percepta à ſenſu, tum à cogitatione collecta ſeruat, ad ceræ modum cui effigies aliqua imprimitur. Quam Græci ita depingūt:* Μνήμη ἐστὶν ἡ τῶν πάλαι ἐγνωσμένων κατοχή Et: ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ μὲν προσδοκωμένου ἐστὶν ἐλπὶς τοῦ

δὲ παρόντος, αἴσθησις: τοῦ δὲ ἀπόντος μνήμη.
Non inutilis illorum diſtinctio uidetur, qui treis dunta=
xat parteis poſuere. Communem *ſenſum, quo undiq;, ue*
luti ad fontem ſenſa cõfluunt. Rationẽ, *cogitationem'ue,*
Memoria. *qua aliquid inde colligimus, ſeu ratiocinamur.* Et memo
riam, quæ utrunq; ſeruat. Interni *ſenſus, ergo aliorũ iu=*
dicio quinq; ſunt. Senſus *communis, quo omnia quæ uel*
uiſu, uel auditu cognita ſunt, conueniunt. Imaginandi *fa*
cultas, quæ à communi ſenſu tradita ſibi, comtemplatur,
ac dignoſcit. φαντασία, *quæ res fictas, & cuiuſmodi*
nuſquam reperiuntur, quandoq; componit, ut Centau=
ros, Chimæras. Cogitatio, *quæ ex uiſis rebus uel audi=*
tis præteritum aliquid, aut poſtmodo futurum ratioci=
natur. Et *memoria, quæ omnia dicta modo ſeruat.* Alio=
rum ſententia tres tantum. Communis *ſenſus, in prima*
cerebri parte: cogitatio in media: in poſtrema memo=
ria. Quibus quinarius numerus placet, hi ſenſus treis
priores in primo cerebri conceptaculo ponunt: in me=
dio rationem: in poſtrema memoriam.

DISCERE ESSE *recordari.*

IN *animi notione diſſentiunt autores.* Plinius *eũ in=*
terire putauit cum corpore. Sic enim ſeptimo libro
ſcribit: Omnibus *à ſuprema die eadem, quæ ante primũ,*
nec magis à morte ſenſus ullus aut corpori, aut animæ,
quàm ante natalem. Quo in loco Democritum *ridet, qui*
futurum eſſe prædixerat, ut defunctorum corpora reſur
gerent

gerent. Similis, inquit, & de ſeruandis corporibus hominum, ac reuiuiſcendis promiſſa à Democrito uanitas, qui non reuixit ipſe. Adiecit & hoc: Quæ, malum, iſta dementia, iterari uitam morte? Alij uero animũ & ſemper fuiſſe, & æuo nullo moriturum eſſe exiſtimauere: ſed ipſum tum decedere, quod quidem mori uocant: tum iterum redire, perire nunquam. Sic enim Plato in dialogo quodam, cui titulus Menon, ſiue de uirtute, ea de re diſſerit. Cuius uerba hæc: Quum animus immortalis ſit, ac ſæpius in uitam hanc redierit, uideritq́; crebro, & quæ in hac, & quæ in alia uita ſunt: omniaq́; perceperit: nihil utiq; reſtat quin didicerit. Quamobrem nihil mirum eſt, ſi eorum quæ ad uirtutem, & ad alia pertinent, reminiſci poſſit, quippe quum olim illa cognouerit. Ex his effici Plato uult, noui nihil cognoſci, ſed ea ſolum, quæ ante in corpus aduentum cognita erant, in memoriam reuocari, ac ideo diſcere aliud nihil, niſi reminiſci eſſe. A Cicerone ratio redditur, quur adeò multarum rerum cognitio protinus tollatur, & quam ob cauſam, prima ætate doctrinarum omniũ ignari uideamur, ac rudes. Quoniam, ait, mens in tam inſolitum, tamq́; perturbatum domicilium repente immigrauit. Sed quum ſe colligit, tum ea agnoſcit reminiſcẽdo. Idcirco apud Platonem puſionem quendam Socrates interrogat Geometrica quædam de quadrati dimenſione. Ad quæ ſic ille gradatim perductus reſpondet, quaſi Geometrica didiciſſet. Vnde Socrates diſcere, uitæ ſuperioris recordari uocat. Hæc ad memoriæ rationem pertinent, ideo hic ſubiecimus.

De animi æternitate.

Diſcere quid ſit.

QVID SOMNVS.

Somnus, inquit Ariſtoteles, quies eſt animalium uirtutum, cum intentione naturalium. Vires animales, mouendi ac ſentiendi facultates nuncupantur: naturales nutriendi. Cicero ſomnum imaginem mortis nominari ait: ac inde colligi, nullum in mortuis, aut morte ſenſum eſſe: quum eius ſimulachrum, ſiue umbra ſenſu careat.

SENSVS EXTERNI.

Exteriores ſenſus ſunt, auditus, uiſus, olfactus, guſtus, tactus. Ideo eſſe quinq; putant, quod partes totidem ſint, quibus mundi corpus conſtat: elementa quatuor, & ætherea forma. Siquidem tactus, terræ rationẽ habet. Guſtus aquæ, quoniam humectatione ſenſus hic perficitur. Aëris percuſſio ſonum ædit, quem audiendi facultas percipit. Olfactus, uim igneã poſſidet: ex calore nanq; odores proueniunt. Videndi ratio, ex ætheris materia & lumine temperatur. Sonus itaq; motu & colliſione excitatur: lumine color: igne odor: ſapor humore: & rebus ſolidis tactus. Horum inſtrumenta ſunt aures, oculi, nares, lingua, & manus in quibus tangendi facultas perfectiſſima eſt. His obijciuntur ſonus, color, odor, ſapor: tactus obiecta calor, rigor, humidum, aridũ, aſperum, læue: & quæ horum miſtura componuntur. Obſeruatum eſt ſenſus omneis, qui in animalis capite locantur, inuerſam efficere Pyramidem. Latiſſime enim ſparguntur aures, arctius coëunt oculi, adhuc arctius nares, partem infimam lingua occupat. Inter ſenſus, perfectiſſimus homini ac araneis tactus: aquilæ uiſus: uulturibus ca nibusq; odoratus: talpis auditus, quæ ſi de ijs loquare intel

intelligere dicuntur & profugere. Nunc *colorum, ſapo rumq́; genera tractabimus.*

COLORVM NOMINA.

R*Vfus color eſt nō planè ruber.* Huius *genera ſunt flauus, fuluus, luteus, rutilus, ſpadix. phœniceus.* Fla*uus fuluo clarior eſt.* Sic *flauam ſegetem aut* Cererem *dicimus ab ariſtarum maturitate.* Et *flaua mella.* Vergil.

Flauaq́; *de uiridi ſtillabant ilice mella.*

Et *comam flauam uocamus.* Ouidius:

Forma *placet niueusq́; color flauiq́; capilli.*

Fuluus, *inquit* Plato, *ex flaui fuſciq́; miſtura conſtat.* Fuluum *enim aurum, fuluum æs, fuluam aquilam, & fuluam arenam nominamus.* Hæ *loquendi formæ diligenter obſeruandæ.* Quippe *non apte aurum flauum dixeris: nec mella fulua.* Luteus *dicitur, cuiuſmodi uitelli in ouo color eſt.* Rutilus, *ſpadix, ac phœnineus, exuberantiam atq; ſplendorem ruboris ſignant, qualis in palmæ arboris fructu eſt.* Sunt *& alia colorū uocabula, quæ ordine exponentur.* Liuidus *nuncupatur cuiuſmodi eſt color carnis percuſſæ, ſine effluxu ſanguinis.* Purpureus *eſt, qui nigricantis roſæ ſplendore ſublucet.* Vel (*uti* Plato *ait*) *rubeum cum albo nigroq́; purpureum generat.* Fuſcus, *qui ex albi nigriq́; temperatione producitur.* Pila *enim aut papyrus, qua diu uſi ſumus, fuſca apellatur.* Pallidus *ex albi flauiq́; miſtura prouenit.* His *addūtur cœruleus, glaucus, cæſius, thalaßicus, ferrugineus,* κυάνεος *& cumatilis à fluctibus uocitatus, quæ pro eodem accipiuntur, coloremq́; ſubnigrum, qualis cœli, uel maris eſt, ſignificant.* Quo *nomine* Proteus *cœruleus, & nymphæ*

cœru

cœruleæ, & ſaxa, quæ in mari prominent, cyanea nomi nantur. Cœruleus dictus quaſi cœluleus: unde & mare, quod cœlo ſubiectum eundem colorẽ accipit, cœruleum uocamus. Cæſium quoq; uocitatum opinantur, quaſi cæ- lium. A cœruleo nonnihil differre uidetur ſententia Ci- ceronis, qui primo de natura deorum cæſios oculos Mi nerua, cœruleos eſſe Neptuni ſcribit. Eſt cucumis cœru leus, qui mundi ipſius imaginem & colore & interio- ribus partibus refert. Veteres non quaslibet res, ſed ocu los duntaxat cæſios uocabant, quibus ineſt fulgor quidã uiſu horrendus. Vnde ſicut Cæſares dicti à cædendo, ſic cæſius nũcupatus, quòd cædem quodammodo oculis mi- nari uideatur, qualis prælio & cæde gaudens Minerua fuiſſe dicitur. Cæſius Græcè glaucus uocatur, unde Pal- las γλαυκῶπις *dicta. Glaucus etiam color pro uiridi ponitur, qui admiſtum uirori alborem habet, Vnde Ver gilius glaucas ſalices dixit. Sumuntur quandoq; à rebus uoces hæ, ut roſeus, flãmeus, igneus, ſanguineus, croceus, aureus. Differt ater à nigro, quòd ille ſit propriè carbo nis extincti, horrendus, triſtis, uiſu iniucundus, unde & mors atra, & dies ater dicitur: hic uero nonnunquam lepidus & uenuſtus eſt. Contraria dicuntur album, & nigrum, flauum & liuidum, puniceum & purpureum, uiride & cœruleum. Color in facie niger alias indicat immoderatum frigus, ut hyeme in frigentibus, qui liue- ſcunt: alias immodicum calorem, ut in hominibus chole- ricis & Aethiopibus. Medici colorum rationem habent in cute, capillitio, urina, excrementis, & uomitu.*

Medicorum obſeruatio.

Saporum genera, & naturæ.

Sapo

Saporum formæ ſeptem tradũtur: dulcis, ϛυπ]ικὸς, acetoſus, amarus, acutus, inſipidus, ſalſus. Dulcem habent ſaporem ficus, mel, glycyrrhiza. Stypticum, uuæ imnaturæ, & mala immatura. Ea uim obturandi habẽt, inde nomen inditum, ϛύφω nanq; Græcis obturo eſt. Acetoſum, acetum, quod ſapori nomen dedit, & uinum uetus. Amarum, abſynthium. Acutum, piper. Inſipidum, aqua, & herbæ, quæ aquæ ſaporem habent. Et ſalſum, res omnes ſale conditæ. Saporum diuerſa natura eſt. Nã id quod dulce eſt, corpus humectat, & lenit. Stypticon uiſcerum meatus comprimit. Acetoſum, neruos infeſtat, humoresq; ſiccat. Amarum, membra confortat, ſed pectus lædit. Acutum ſenſum mordet, & adurit. Inſipidũ penetrandi habet facultatem, atq; aduerſus febris morbũ præſidio eſt. Contraria ſunt dulce & amarum: pingue & ſalſum. In herbis alijs'ue rebus ſapor ſalſus, amarus, acutus eas calidas eſſe indicant: acetoſus & ſtypticus, frigidas: pinguis, inſipidus, dulcis, tẽperatas. Odor acutus, calidas & ſiccas, ut allij: grauis ſeu obtuſus, frigidas & humidas, ut uiolarum: mediocris, frigidas & ſiccas. Senſuum rationem abſoluimus. Reliqua, quæ ad animi naturam ſpectant, exponentur. Primum eloquemur, quid ſummum bonum, quot bonorum genera ſint, quo differant pulchrum & honeſtum. Deinde uirtutum ſpecies tractabimus: deniq; uitiorum.

DE SVMMO BONO.

Summum eſſe bonum uel beatitudinem aiunt, in quo totius ſapientiæ cardo uerſatur, aut ſummam felicitatem humanæ naturæ. Epicurus id in animi uoluptate poſuit.

ſuit. Ariſtippus in uoluptate corporis. Peripatetici in animi, corporis, ac fortunæ bonis. Lactantius uero bonum ſummum nuncupauit cæleſtem uitam, uel colere Deum: noſq́; ideo generatos eſſe, ut deo ſeruiamus. Hæc ergo de ſummo bono cognoſcenda. Ipſum eſſe ſcopum, quo omnes noſtri conatus, aut labores tendere debent. Inde, quoniam his de rebus crebrò eſſe diſceptatio ſolet, Epicuri, Ariſtippi, Ariſtotelis ſententiæ perdiſcendæ. Hi enim autores in hac mentione perſæpe apud ſcriptores uerſantur. Poſſent & philoſophorum aliorum cōiectationes innumeræ depromi: ſed in cognitione omni, optima quæq; excerpenda cenſeo, ac ad alia animum tranſferendum, ſeruãdumq́; Terentij dictum: Ne quid nimis. Præſertim quum tam multa, tamq́; præclara nobis peragranda ſint. Dementis eſſet hic anxie omnia, quæ ad ſummum bonum ſpectant, perſequi: ac interim arteis alias pulcherrimas negligere. Idem & in locis alijs dictũ uelim, ubi fortaſſe nimiũ eſſe breuis uidebor. Poſtremò, ſummum illud naturæ humanæ bonum diuinum eſſe cultum adfirmabimus, ſeu beatitudinẽ æternã, aut (quod idem eſt) diuini luminis conſequutionẽ. Id lumen in mẽtẽ primo, in uoluntatẽ deinde deſcendit. In mente ueritas, in uoluntate gaudiũ: in mente ἀμβροσία, in uoluntate νέκταρ à Platone in Philebo & Phædro appellatur. Triplex boni ſummi conditio, ut ſummopere perfectũ ſit, ut ſufficiens, ut expetendum. Perfectum dicitur, quoniam nihil ſibi deeſt. Sufficiens, quippe nihil deeſt illi, quod ipſum adipiſcitur. Expetendum, quando in illo, & ex illo eſt, quicquid appeti poteſt. Vnde quia perfectũ,

Summum bonum quid ſit.

ſuffi

ſufficiens: quia ſufficiens, expetendum. Apud ſcriptores idem ſunt ſummũ bonũ, beatitudo, ac ſumma fœlicitas.

TRIPLICIA BONA, ET rerum expetendarum tria genera.

BOnorum formæ tres ſunt. Animi, quæcunq; conſilio & cogitatione fiunt: ut prudentia, iuſtitia, fortitudo, temperãtia. Corporis, quæ natura corpori attribuit. Quod genus: uelocitas, robur, dignitas, ualetudo. Et fortunæ, quæ externa dicuntur. Huiuſmodi ſunt: genus, educatio, diuitiæ, poteſtas, gloria. Rurſus rerum expetendarũ tria genera ſunt. Alia quippe expetuntur propter ſuam uim & dignitatem, quales ſunt uirtus, doctrina, ueritas. Alia propter fructum & utilitatem, ut pecunia. Alia ſuæ quidem naturæ gratia, ſed quæ commoditatem quandam præ ſe gerunt, quo magis expetantur: ut amicitia, bona exiſtimatio. Eſt diſtinctio alia tum laude, tum admiratione digna, quam Platonicorum ratio ſubtilis prodidit, bonorum genera duo eſſe: unum finẽ: ad finem alterum. Illud propter ſeipſum: hoc propter aliud expetendum. Illius appetitio uoluntas: huius electio. Illud uenerandũ: hoc utile. Illo fruimur, hoc utimur. Illius adeptio, beatitudo: huius, lucrum uocatur. Lucrum igitur boni utilis acquiſitio eſt, quod ad boni uenerandi conſequutionem conducere poteſt. Quod uero ad hoc non confert, nec ipſum utile eſt: nec eius adeptio lucrum. Hactenus bonorum ratio dicta. Reliquum eſt, ut decori, honeſtiq; diſcrimen, ſeu potius affinitas exponatur.

QVID INTER PVLCHRVM & honeſtum interſit.

DEcorum ſiue pulchrum ita cum honeſto iungitur, ut ſeparari ab ipſo non queat. Honeſtas nanq; uelut bona ualetudo eſt, & quædam ſalubritas corporis. Decus uero, tanquam uenuſtas & pulchritudo. Forma ualetudini bonæ uidetur antecellere, tamen ſine ea eſſe non poteſt: ſicuti nec flos ſine radice. Quid autem uera pulchritudo ſit incredibile quàm eleganter, ac diſerte in Platonem Marſilius ſcriptitarit, ad hunc fermè modum. Pulchritudo nihil aliud quàm ſummi boni ſplendor eſt, fulgens in ijs, quæ oculis, auribus, mente percipiuntur: perq; illa ad bonum ipſum, uiſum, auditum, mentemq; conuertens. Quo fit, ut pulchritudo circulus quidã lucis diuinæ ſit, à bono manans, in bono reſidẽs: per bonum: & ad bonum perpetuò reflexus. Verum hic alio modo pulchri nomen quàm ante ubi illud honeſto comparauimus accipitur. Priore enim forma opes & artes pulchras: honores, magiſtratus, imperia, eaq; quæ hominis induſtria, aut effici, aut comparari poſſunt, pulchra nũcupamus. Poſteriore, quicquid natura, aut Deus ipſe cõdidit. Sic Solem pulchrum, Lunam pulchram, mundum pulchrum, arborum deniq; fœtus & flores pulchros appellamus. Illic memorantur, quæ uulgus humanum pulchra putat cupiditatibus ſuis deditum: hic undiq; dei fulgorem uniuerſitas rerum ſpectãtium oculis obijcit. Item pulchritudinem ſuperiorem, artificioſam: hanc uero naturalem uocare non incommode poßumus.

Pulchritudo quid ſit.

QVATVOR VIRTVTVM GENERA.

Virtu

VIrtutem eſſe aiunt animi habitum, rationi rectæ conſentaneũ. Recta ratio cognitio eſt tum legum, tum ſententiarum, quæ natura omnium animis inditæ ſunt. Quales hæ apud Phocylidem:

Πτωχῷ δ' εὐθὺς δίδου μηδ' αὔριον ἐλθέμεν εἴπῃς
Πρῶτα θεὸν τίμα, μετέπειτα δὲ σεῖο γονῆας
Πλοῦτον ἔχων, σὴν χεῖρα πενητεύουσιν ὄρεξον
Λαῷ μὴ πίστευε, πολύτροπός ἐστιν ὅμιλος.

Virtutem mediam eſſe, atq; extrema utrinq; uitioſa cõſtat. Sic fortitudo media inter temeritatem & ignauiam eſt: ueritas, inter arrogantiam atq; diſsimulationem: uerecundia inter impudentiam ac ſtuporem: Ex his temeritas, arrogantia, impudentia uitia dicuntur, modumq́; excedunt: ignauia, diſsimulatio ac ſtupor defectu notantur, nec ad medium perueniunt. Propoſitæ ſunt mortalibus uiæ duæ. Virtutum altera, quæ primo ingreſſu eſt ardua, confragoſa: poſtea plana, lucida, amœna. Quod Heſiodi uerſus elegantiſsimè exprimunt:

Τῆς ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν
Ἀθάνατοι, μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτήν.

Idem poſt hunc à Luciano perſcriptũ eſt ita: ὁ οἶμος ἐπὶ ἀρετὴν ἐστι μακρός τε, καὶ ὄρθιος, καὶ τραχὺς, ἱδρῶτα οὐκ ὀλίγον ἔχων τοῖς ὁδοιπόροις. Altera uitiorum, quæ principio amœna eſt, multoq́; tritior: poſtea præceps, ſaxis aſpera, obducta ſentibus. Virtutes omnes in formas quatuor diuidũt, quæ ordine deſcribẽtur. Prudentia eſt rerum multarum memoria, & complurium negotiorum uſus. A ſapientia diſtat. Nam prudentia uerſatur circa res humanas, & in quibus habet

conſultatio locum. Sapientia uero circa primas cauſas, & prima rerum principia, eáq; quæ à nobis nec fieri, nec immutari queunt. Quamobrem aſtrologum, qui ſiderum motus ac naturas contemplatur, ſapientem non prudentem nominamus. Iuſtitia, quæ unicuiq; rei ſuum tribuit. Fortitudo rerum magnarũ expetitio, & rerum humilium contemptio, & laboris cum utilitatis ratione perpeßio. Vel (ut Macrobius ait) Fortitudinis eſt animum ſuper periculi metum agere, nihilq́; niſi turpia timere, tolerare fortiter uel aduerſa uel proſpera. Aut: Fortitudo cum ratione honeſta cõtemptus eſt periculi. Temperantia, eſt rationis in libidinem, atq; alios nõ rectos impetus animi firma ac moderata dominatio.

PRVDENTIAE SPECIES.

PRudentiæ genera tria ſunt: Memoria per quam præterita perſpiciuntur: intelligentia, qua præſentia cognoſcimus: & prouidentia, quæ poſtmodo futura perſcrutatur. Prudentis etenim hominis eſt tempora hæc tria accurate obſeruare. Hic memineris memoriam non pro animi ui, quam in cerebri conceptaculo poſteriore ſitã eſſe diximus accipi, ſed pro actiõe ſeu recordatione ipſa, qua memoriam res præteritas intueri ſentimus.

IVSTITIAE GENERA.

REligionem uim inſitam eſſe aiunt, quæ deorũ metu & ceremonijs hominem ducit: uel quæ deo ſuum tribuit. Pietatem eſſe in deos, aut in patriam, aut in parentes, aut in alios ſanguine iunctos officium. Gratiam ſiue gratitudinẽ officiorum, honorum, & amicitiarum memoriam & remunerationẽ eſſe: uel quæ bene merentibus

tibus

tibus ſuum tribuit. Obſeruantiam per quam ætate & ſapientia aut dignitate aliqua antecedentes ueneramur. Veritatē, quæ monet nos, ut rem ſicuti eſt, & ſicuti ſcimus dicamus. Beneficētiam qua gratis de alijs bene meremur. Amicitiam, quæ mutuam alijs beneuolētiam reddit. Vel duorum animorū ſummam in Deo colendo concordiam. De qua exemplum dignum memoratu recitabo. Tartarorum rex quidam moriens filijs duodecim ſagittas totidē in faſcem ligatas tradidit ut frangerēt. Illis autem fruſtra conantibus, ſolui eas iuſſit atq; frangi ſingulas. Ita ueſtrū, inquit, imperiū ſi eritis cōcordes, firmū fuerit ac ſtabile: at ſoluto animorū cōſenſu hoſtiū iniuriæ obnoxium. Cōſuetudinē ius eſſe, quod ſine lege propter uetuſtatē, æque ac ſi legitimū ſit, uſitatū eſt. Legem ius dici, quod aut populi aut imperatoris iuſſu ſancitum ſit. Quā ita exprimit Demoſthenes: ὁ νόμος τῆς πόλεώς ἐστὶ ψυχὴ, ὥσπερ δὲ τὸ σῶμα στερηθὲν ψυχῆς πίπτει. οὕτω καὶ πόλις μὴ ὄντων νόμων καταλύεται. *Id eſt, Lex urbis anima eſt. Nam quēadmodum corpus decedente anima concidit, ita ſublatis legibus actum eſt de repub. Plato ut ex Timæo, Phædro, & Gorgia colligitur, quatuor legis ſpecies ponit: diuinam, quam prouidentiam uocat: cœleſtē, quam fatum: tertiam mouentem, quæ natura eſt: quartam humanam, quæ prudētium ſit. Sunt itaq; legis genera Platoni hæc: prouidentia, fatum, natura, & conſtitutio humana.*

FORTITVDINIS GENERA.

M*Agnificentia, eſt rerum magnarum cum ampla animi cogitatione adminiſtratio. Fidētia eſt, per*

quam animus in magnis & honeſtis rebus multũ in ſe fiduciæ certa cum ſpe collocauit. Perſeuerantia, *quã & conſtantiam nũcupant, eſt in ratione bene conſiderata, ſtabilis & perpetua permanſio.* Patientia, *eſt rerum ar duarum, atq; difficiliũ, honeſtatis ac utilitatis cauſa, diu turna perpeßio.* Vel (*ut* Lactantius *libro quinto inquit*) *patientia malorum, quæ inferuntur, aut accidunt, cum æquanimitate perlatio eſt.*

TEMPERANTIAE PARTES.

TRia *temperantiæ genera.* Continentia, *per quam cupiditas conſilij gubernatione regitur.* Clemẽtia, *quæ animos in odiũ concitatos comitate retinet.* Et mo deſtia, *per quam pudor honeſtus quandam ſibi autorita tem cõparat.* Vel *continentia moderatio, ſeu temperan tia cupiditatum eſt: clementia iræ: modeſtia morum.*

ANIMI PERTVRBATIONES.

ANimi *uitium, perturbatio, ſeu* πάθος, *eſt auerſa à recta ratione animi commotio.* Perturbationum *formæ quatuor ſunt.* Aegritudo, *animi aduerſante rati one contractio, quæ doloris morſum aliquẽ efficit.* Me tus *opinio impendentis mali, quod intolerabile eſſe ui deatur.* Hic *animi receßum quendam & fugam efficit.* Lætitia *hilaritas profuſa eſt: ſed gaudiũ, moderata.* Hoc *igitur poſterius inter uitia non numerant.* Libido, *cupi ditas effrenata eſt, aduerſus rationem incitata uehemen tius.* Sunt *itaq; uitiorum genera quatuor: ægritudo, me tus, lætitia, libido.* Aegritudinis *cauſa eſt malũ præſens: metus malum futurum: lætitiæ bonum præſens: cupidita tis bonum futurum.* Perturbationum *initia non ſunt in*

noſtra

noſtra poteſtate: progreſſus autem & conſenſiones ut cohibeamus, omnibus nobis in manu eſt. Beati, inquit Cicero, *quos nulli metus terrent, nullæ ægritudines exedunt, nullæ libidines incitant, nullæ futiles lætitiæ languidis liquefaciunt uoluptatibus.*

AEGRITVDINIS GENERA.

INuidentia, *animi ægritudo eſt ſuſcepta propter alterius res ſecundas, quæ nihil noceant inuidēti.* Aemulatio *ægritudo eſt, ſi eo quod quis concupierit, alius potiatur, ipſe careat.* Obtrectatio *uel zelotypia ægritudo dicitur ex eo, quod alter quoq; potiatur eo, quod ille ipſe concupierit.* Vel *ut* Chryſippus *ait:* Zelotypia *animi ægritudo eſt, inde proueniens, quod timeas, ne alteri contingat, quod cū nemine habere commune uelis.* Miſericordia *eſt ægritudo ex miſeria alterius iniuria laborantis.* Angor *ægritudo premens.* Luctus, *ægritudo ex amici cuiuſpiam morte eſt.* Mœror, *ægritudo flebilis.* Aerūna, *ægritudo laborioſa.* Dolor, *ægritudo crucians.* Lamentatio, *ægritudo cum eiulatu.* Solicitudo, *ægritudo cum cogitatione.* Moleſtia *ægritudo permanēs.* Afflictatio, *ægritudo cum corporis uexatione.* Et deſperatio, *ægritudo ſine ulla rerum expectatione meliorum.*

METVS GENERA OCTO.

PIgritia *eſt metus imminentis laboris.* Pudor *metus ignominiæ.* Terror, *metus, cōcutiens.* Timor, *metus mali imminentis.* Pauor, *eſt metus mentem loco mouens.* Ennius: Tum pauor ſapientiam omnem mihi expelleret *ex animo.* Exanimatio *eſt metus ſubſequens, & quaſi comes pauoris.* Conturbatio, *metus excutiens cogitata.*

Formido metus permanens.

LAETITIAE SEV VOLVptatis formæ tres.

MAleuolentia uoluptas eſt, ex malo alterius ſine emolumento ſuo: inuidentiæ contraria. Delectatio uoluptas eſt auditus, uiſus: aliorum'ue ſenſuum ſuauitate animum deliniens. Iactatio uoluptas eſt geſtiens, & ſe efferens inſolentius.

LIBIDINIS PARTES SEX.

IRa libido eſt puniendi eius qui uideatur læſiſſe iniuria. Aut eſt cupiditas ulciſcendæ iniuriæ. Vel (ut Poſſidonius ait) cupiditas puniendi eius, à quo te inique læſum putes. Aut eſt cupiditas doloris rependendi. Excandeſcentia ira eſt cito naſcens, ac deſiſtens à Græcis θύμωσις nuncupatur. Odium ira inueterata eſt. Inimicitia, ira ulciſcendi tempus obſeruans. Diſcordia, ira acerbior eſt, intimo odio & corde concepta. Indigentia ſeu auaritia, libido inexplebilis eſt.

DE ILLICITO COITV.

ILliciti coitus formæ quinq; ſunt, ſimplex fornicatio, adulterium, ſtuprum, inceſtus, raptus. Simplex fornicatio, eſt ſoluti cum ſoluta corrupta. Adulteriū committitur in nuptam. Stuprū in uirginem, quam uocem ſæpenumero Terentius uſurpat. Inceſtus, in eos, qui cognatione aliqua iunguntur. Et raptus cum puella uiolenter de domo patris rapta. Partem ſextam addunt, uitium cōtra naturam, quod hic non deſcribemus.

SEPTEM VITIORVM, QVAE capitalia nominantur, origo.

Animi

ANimi paſsiones duæ: honoris appetitio, & amor uoluptatū. Ex honoris adfectatione homo cum ſupra ſe attollitur in treis propellitur ſcopulos, ſuperbiā, iram, inuidiam. E corporis uero illecebris ab humano faſtigio prolapſus in ternas abyſsos mergitur, gulæ ſiue uentris curam immodicam, libidinem, acediam. Illinc ceu tribus alis hominem homo tranſilire conatur, honores diuinos poſtulans, qui nondum humanis dignus eſt. Hinc uoluptatibus blande mulcētibus illectus, triplici grauatus pondere infra hominem ruit, fitq; lōge homine inferior. Auaritiæ furor utriuſq; particeps, conducit nanq; ad honoris appetitionem, atq; ad corporis illecebras. Itaq; ſuperbia, quam & arrogantiam nō inepte dixeris, ira, inuidia, ex honorum cupiditate nimia proficiſcuntur. Ventris cura, īmoderatus rei uenereæ uſus, ac deſidia, è corporis uoluptate. Ex utroq; habendi libido ſeu pecuniæ ſtudium, auaritia. Hæc uitiorum origo, quæ capitalia religio chriſtiana uocat. De animo ſatis dictum.

DE TRIBVS CORPORIS CONceptaculis. De neruis, arterijs, ac uenis.

TRia in corpore conceptacula ſunt: caput, pectus, & uēter. Caput ſenſuum receptus eſt: pectus aëris, uenter alimenti. In his uiſcera tria ſunt, quæ principalia à medicis membra nominantur. In capite cerebrum, unde nerui oriuntur. In pectore cor, unde arteriæ. In uentre iecur, unde uenæ. Nerui mouendi ac ſentiendi facultatem corpori miniſtrant: arteriæ uitalem uim, uenæ naturalem. Venæ riuuli ſanguinis ſunt: arteriæ ſpiritus.

DE CAPITE AC COLLO.

AD caput ea pertinēt, quæ ante de ſomno, ſenſuum, colorum, ſaporumq́; generibus expoſuimus. Eius nunc parteis aliquot exequemur: & quanā ratione noxij ex eo humores depellantur. Bucca maxillarū ac oris portio eſt, quæ uento inflatur: unde buccinis nomen. Gena membrana dicitur oculum tegens. Plinius: Grauiores alitum inferiore gena conniuent. Mala inter genam & buccam prominens & rotundus tumor eſt inſtar mali. Duo capitis latera tempora nuncupantur, quod temporum ac horologiorum more, quaſi quibuſdā interuallis ſeu uicibus mouētur. Ab hauriendis uocibus aures dictæ: ab occulendo, oculi: à palpitando palpebræ. Cerebrum purgari poteſt: ſternutatione, gargarizatione, quod nomen à uocis ſtrepitu ſumptum eſt, & ſolutione alui. Præter hæc utile crebrò pectere caput, & panno aſperiore illud perfricare. In collo meatus duo ſunt: guttur tranſitus aëris aut ſpiritus: & gula cibi ac potus. Gutturis circuitus carthilagine cōſtat: ut aër qui tenuis eſt, ingreſſum patentem reperiat. Item gutturis fiſtula ad pectus & pulmones ducit: gulæ, ad uentriculum.

DE PECTORE.

PEctus homini latum eſt: reliquis animantibus carinatum, præcipuè uolucribus. Hic ſedem habēt cor, & pulmo, qui ex partibus quatuor cōponitur. Arteria uocali, quæ ex collo deſcendit. Venali arteria, quæ cordis conceptaculo leuo adhæret. Vena (ut inquiunt) arteriali è dextero cordis ſinu exeunte. Et ſpumoſa pulmonis carne quæ in ſtupæ modum, treis quas recenſuimus

partes

partes,implet ac committit. Hic *ſpiritũ ad cor meantem concoquit,& ut iecur ſtumacho calorẽ miniſtrat:ita & pulmo medium amplectitur cor,eiuſq; caloris cuſtos eſt.* Q*uemadmodum uenter alimẽto corpus ſic aëre pulmo animam nutrit.* Re*ſpiratio frequens & magna,inflãmationem pectoris notat: crebra & parua,pectoris dolorem: rara & magna delirium: rara & parua, extinctionem caloris.*

QVA RATIONE EX SANguine ſpiritus fiat.

IN *corde tria conceptacula ſunt:in quorum dextero ac medio ſanguis fit ſubtilior:in ſiniſtro ſpiritus fit.* Ex *iecore enim uena magna ſanguinem in dextrum cordis ſinũ defert.* Q*ui uiſceris illic calore tenuior factus, ex eo in cõcauitatem mediam permeat, quæ nequaquam ſimplex eſt,quemadmodum extremæ, ſed è poris multis conſtat.* In *ſinu eo ſanguis itidem percoquitur magis.* Inde *in conceptaculum leuum tranſit:ibiq; humor calore uictus,in ſpiritum tenuem,qui uitalis eſt, ac ſalutaris uitam corpori miniſtrans,conuertitur.* H*æc ideo ſcripſi,quoniam pleroſq;* Medic*æ artis ſcriptores,in ſpiritus ratione hallucinatos eſſe uideam,cum in cordis parte média naſci ſeu perfici arbitrantes.*

DE ARTERIALI VENA, ARteria uenali,coſtis,ac ſpina.

C*Ordis igitur pars dextera uenam habet magnam, quæ ſanguinem ex hepate pertrahit:ſiniſtra, originem arteriarum .* Pr*æter quas, alia quoque eidem annectun*

annectuntur. Siquidem ex cordis dextero latere uena oritur, quàm appellant arterialem. Hæc ſanguinem pulmoni miniſtrat, quo ipſe nutriatur. Vena dicitur, qa ſanguinem defert. Arterialis, quod duas membranas habeat, quemadmodum arteriæ, uti maior ſit ſanguinis optimi cuſtodia. Ex leuo autem cordis conceptaculo arteria oritur quàm ratione contraria uenalem uocant. Hæc è pulmone aëra defert, qui cordis calorem refrigeret: & uapores inutiles ſi qui cum ſpiritu uitali nati ſint, ſurſum tollit in pulmonem, ut inde per gutturis ductũ eijciantur. Arteria nominatur, quoniam ſpiritus contineat. Venalis, quia ſimplici ſolum membrana conſtet uenarum modo, propter aëris aduentitij, uaporumq; uilitatẽ. Coſtæ aliæ perfectæ ſunt quæ coëunt: aliæ imperfectæ quæ non clauduntur. Spina os oblongum eſt, quod per medium dorſum tendit, in qua tricenæ uertebræ ſunt, ex ſingulis bini oriuntur nerui.

DE PRAECORDIIS.

Διάφραγμα, *membrana lata eſt, quæ pectus à uẽtre ſeparat. Dicitur & cinctus, quoniam corpus ueluti cingit. Et à Columella ſeptũ tranſuerſum: Tranſuerſum, ait, ex ualida membrana ſeptum eſt. Præcordia itidem eam nuncupant, quia cordi ipſa prætenditur. Retento ſpiritu, diaphragma premit inteſtina, coq; modo egeruntur excrementa.*

DE STOMACHO, ET ALI*menti concoctionibus.*

Svb *pectore uentriculus gulæ adhæret, exitus habẽs duos. Ideo bifariam purgari poteſt, uomitu, ac alui ſolu*

ſolutione. Hic cibus percoquitur: qua de re in præſentia nonnihil dicendũ. Quatuor alimenti concoctiones ſunt. Quarum prima in uentriculo fit: ſecũda in hepate: tertia in uenis: quarta in ſingulis mẽbris. Cõcoctionis primæ excrementum eſt: quicquid per inteſtina egeritur: ſecundæ urina: tertiæ inutilior ſanguinis pars, quæ ex uenis in ueſicam refunditur: quartæ ſudor, ſperma, ſordesq́; quæ in cute extrema conſpiciuntur. Cæterum ſemen, licet inde colligatur, purgamentum tamen proprie uocari non debet, quoniam non reijcitur. Hæc breuiter expoſuimus. Verum quò commodius accipi queant, apertius eadẽ explicabo. Cibus potusq́; per uiam eandẽ, quã gulã uocamus, in uentriculũ deſcendũt. Vnde miſti ſimul percoctiq́; ad inteſtinorum flexus pelluntur. Inde quicquid corpori aptũ exiſtit, per tenues uenas in iecur defertur. Quicquid in inteſtinis remanſit, cõcoctionis primæ excremẽtũ appellatur. Succus in hepar delatus in humores cõuertitur, q inde ꝑ uenas ad mẽbra diuerſa abſcedũt. Verũ ſanguis q minus corpori idoneus eſt, in ueſicã per renes eijcitur. Eam ob cauſam urinã ſanguinis colaturam nominamus. Humoris igitur in uenas miſsi concoctio earum calore perfectior fit. Mox id quod natura reijcitur, per renum ſpiramenta ſeu poros in ueſicam deſcendit. Id purgamentum tertium uocauimus. Concoctione poſtrema membris omnibus uenæ alimentum miniſtrant. Ea caro, cutis, ungues, & corporis partes reliquæ nutriuntur. Quod poſt eam ſupereſt, in ſudores ac ſordes effluentes tranſit. Corpora bene concoquentia cibum, minus excrementorum habẽt. Poſt ſumptum

cibum

cibum potumq; in membra extrema nutrimentum penetrat horarum nouem intercapedine.

QVATVOR CORPORIS VIRES.

IN corpore uires ſeu facultates quatuor ſunt: ἑλκτικὴ uis quæ alimentum attrahit: καθεκτικὴ retinendi facultas: ἀλλοιωτικὴ immutandi: & ἀποκριτικὴ uis expellendi. Vt magneti uis ineſt ferrum attrahendi: ſic natura unumquodq; membrum ad ſe trahit alimentum, tractum retinet, retentum in ſuam conuertit ſubſtantiã, expellitq; ſuperuacua.

DE QVATVOR HVMORIBVS, & ratione minuendi ſanguinem.

HVmores quaterni tradũtur: ſanguis, phlegma, quã Cicero pituitam uocat, bilis flaua, ac melancholia, quæ & atra bilis dicitur. Sanguinis humor, aëris naturã refert, & cæteros in ſeſe commiſtos continet: flaua bilis igniũ: phlegma, aquæ: bilis atra, terræ. Sanguis, calidus ac humidus eſt: flaua bilis, calida & ſicca: phlegma, rigens & humectum: melancholiæ fex, & frigida & ſicca. Hi omnes in ſanguine per uenam ſectã emiſſo cernuntur. Quippe flaua bilis ſemper ſpuma, uel tenuior, atq; ſuperior ſanguinis pars eſt. Phlegma, aquoſum illud, quod in ſanguine ueluti riuulis diffluit. Bilis atra, fex groſſior eſt in fundo hærens. Reliquum ſanguis: Quod homines nunc hilares nunc triſtes ſint, cauſa eſt humorum abundantia. Exuberante enim flaua bile, agiles ſumus, ingenij celeris & iracundi: atra, inertes, puſillanimes, timidi: pituita, ſegnes ac frigidi: ſanguine, ala

cres

cres, ad riſum propenſi. Hunc redundantem minuere licet quum Luna Veneri coniungitur: quando ſtella Iouis, Veneris, aut Solis hexagono eam cõſpectu, uel trigono intuetur: & quum Iouis ſiue Veneris ſidus, mundi diametro, uel triente à Lunæ globo diſtat. Omnes inter Mercuriũ Lunamq; radij, ad rem iſtam utiles ſunt. Venas autem pertundere non licet, quando Luna cum Sole, Saturno, Marte, capite, aut cauda draconis eſt, quum ipſa radijs tetragonis à Sole, Saturno, aut Marte abſiſtit, & quando à ſideribus ijſdẽ Sole, Saturno. Marte mundi dimetiente, ſiue ſex ſigniferi ſignis abeſt. Sanguis exiens, cum uomitu è ſtomacho uenit: cum tuſſi ex pulmone: cum ſputo ex gingiuis.

SIGNA HVMORVM.

Signa quædam ſunt, quibus humores abundantes cognoſcamus. Cholericos enim membra habere gracilia peruulgatum eſt, ob calorem res cunctas conſumentem: hirſutos eſſe, capillitio criſpo, colore fuſco, uenis eminentibus, ſiue tumidis: eosq; arma, pugnas, ac res igneas per ſomnum uidere. Melancholicos, pallidos eſſe, triſtes, cogitabundos, uenis ſtrictis uix apparentibus, atq; horrẽda his ſomnia eſſe. Phlegmaticos hirſutos minus, carne molli, ut plurimũ pingues, capillo demiſſo, ac dormientes putare præcipites ſe agi in flumina, aut ſe uidere natãtes, aliaq; quæ ad aquas pertinẽt. Sãguineos in obſeruationibus cũctis, quas memoraui mediocres eſſe, rubicundos, atq; per ſomnum res omnes colore rubro ijs apparere. Quatuor hæc ſomnia certa ratione ſemper

redun

redundantes humores indicant. Sæpenumero uſu uenit, ut etiam antequam dormiamus, dum noſmet ad ſomnum componimus ante oculos uerſentur ignes, pugnæ, gladij, res horrēdæ, receſsus profundi & obſcuri, aquæ, flumina, maria, homines, aut ranæ natantes. Ex *quibus omnibus intelligimus, flauā uel atram bilem aut pituitam redundare.* Manc *ſanguinem: meridie choleram: atram bilem occaſu* Solis *: media nocte phlegma uigere arbitrantur.* Idq; *in ſpatijs ſingulis per tres fieri horas inæqualeis.*

DE LIENE, ET SEDI*bus adfectuum.*

Σπλὼν, *aut lien membrū oblongum eſt, & ſpongioſum, quo facilius feculentam ſanguinis partē ex hepate trahat.* Naturæ *frigidæ eſt, & in corporis latere leuo ſub* διαφράγματος *membrana.* Eam *ob cauſam membra ſiniſtra imbecilliora, dextera uero ualidiora eſſe aiunt: quod hic iecoris calor, robur: illic lienis rigor debilitatem adferat.* In *hoc riſus eſſe locum adfirmant, quod quū ualet, trahat ad ſe fecoſum omnem & melancholicum humorem, quo ſanguis purus ad cerebrum ac cæteras corporis partes permeet.* Occaſione *data, de adfectibus nōnihil dicendum.* Timor *ſedem habet in corde, libido in lumbis, amor in iecore, ira in felle, lætitia in ſplene.* Quæ *eadem penè forma ſic* Ouid.*in* Tri*ſtibus tradit:*

Cor *ſapit, & pulmo loquitur, fel commouet iras,*
Splen *ridere facit, cogit amare iecur.*

Ouidius *hic ueterum more mentem in corde poſuit.* Pla*cidiora*

cidiora quæq; animalia minus fellis, timidiora plus cordis, ſalaciora plus iecoris, lætiora plus ſplenis habent. Inter adfectus, alij cor cõfortãt, ut ira, ſpes, ambitio: alij imbecillius reddunt, ut deſperatio, pœnitentia, timor.

DE VRINA.

INfima ueſica, quæ ſuperiore parte, qua humorem recipit, fiſtula caret, ideoq; in eam urina per meatus occultos percolatur, ac defluit. Hæc repleta inteſtina premit, & aëra in his cohibet ſubinde, nec exire permittit: quæ cauſa efficere uidetur, ut cũ urina interim uenti emittantur. Quemadmodum ex lacte ſerum, ita ex ſanguine urina fit. Egeſtam hanc regionibus, ſeu partibus quatuor diſtinguunt. Suprema circulus nominatur, quem attribuunt cerebro. Secundam arteriæ uocali, pulmoni, cordi. Tertiam hepati, uentriculo, ſpleni, ac inteſtinis. Quarta fundus appellatur: hic membris, quæ ad generandi facultatem pertinent, adſcribitur: lumbis, renibus, teſticulis. In urina res quatuor ſpectari ſolẽt: color, ſubſtantia, quãtitas, atq; cõtentũ, ſiue ὑπόστασις. Colores, ex ijs, quæ de ſenſuum ratione diximus, diſcerni poſſunt. Materiam tenuem, aut ſpiſſam per digitos cognoſcimus manu tenẽtes matulam. Tenuem nanq; uocãt, ſi cõmode per eam digitos cernas. Ingens urinæ copia, frigoris: contrarius euentus, caloris eſt indicium, ac æſtu liquorẽ abſumptum eſſe. Hypoſtaſim nominamus: impurũ illud, in urina ſparſum: quod genus arenæ, pili, nubeculæ. Arenæ ſi albæ ſint, in ueſica calculum ſignificant, ſi rubræ, in renibus. In circulo ſæpenumero ſpumã uidemus, quæ ſi protinus euaneſcat, humores in corpore tenues, ac

probe percoctos indicat. Vt enim in aqua bullæ, ob liquoris tenuitatem ilico ſoluuntur : ita & hic ſubtilis humor erumpentem ſpiritum nequit continere. Sin ſpatio longiore duret, humores in corpore crudos eſſe indicio eſt: ſimilis olei ſpumæ, quæ nō facile diſſoluitur, propter craßum humorem, qui tenuem includit ſpiritū. Granula ſunt quaſi ſpuma interciſa, & ſeiuncta in circulo, atque in particulas uarias diuiſa. Ea ſignificant magnā in capite humorum copiam, ac ipſorum è cerebro defluxū. Qui humores ſi ad nares deſcendant, κορύζαν gignūt. Si ad oculos ophthalmiam. Si ſuper oculos, ſupercilij dolorem. Si ad aures, tinnitum & uentoſitatem, & ſurditatem. Si ad uuam, eius laxationem. Si ad guttur, raucedinem. Si ad os, linguæ ac oris ulcerationem. Si ad maxillarum neruos, gingiuarū & dentium dolorem. Si ad fauces, brāchos & nodos in gula. Si ad tracheam arteriā, tußim. Si ad pulmonē, aſthma. Si ad inteſtina, lyenteriā, quod tum ſpumoſæ egeſtiones indicant.

VNDE MORBORVM NOMINA *ſumantur.*

Corporis parteis aliquot abſoluimus. Supereſt, ut de morbis nonnihil dicamus. Hi quandoq; nomen habent à membro adfecto : ut περιπνευμονία, *à pulmone. Interim à cauſis : ut* μελαγχολία, *eſt enim bilis atra, & humor, & morbi uox, ſi ipſa redundet. Elephas & cancer à ſimilitudine dicuntur. Nonnunquam ab his, qui ijs laborauerunt : ueluti Herculanus, quem nomine alio, tum comitialem, tum* ἐπιληψίαν *nuncupant. Quatuor morborum tempora : principium, augmen*

gmentum, ſtatus, declinatio.

SIGNA FVTVRI MORBI IN capite, pectore, uentre, ueſica.

Caput grauari noxijs humoribus indicant: uertigo, capitis dolor, ſuperciliorũ grauitas, auriũ tinnitus, pũctura temporum, oculorũ matutinis horis & lachrymæ, & caligatio, quũ repentinũ lumẽ ferre nõ poſſint, hebetatio olfactus, ac gingiuæ tumor. Iſthæc huiuſcemodi morbi conſequi ſolent, niſi medicorum cura obſiſtat. Lippitudo, cerebri tabes, capillorum defluxus, ulcera capitis, ac dentium dolor. Protinus itaq; purgandum adiuuandumq; caput, quãdo hoc genus notas ſentimus. Quũ uero pectori morbus imminet, hæc uidentur indicia. Sudor uniuerſum corpus occupat præcipue thoracẽ. Lingua craſſior fit. Spuunt, uel ſalſa, uel amara, uel biliosa. Latera ſcapulasq; dolor ſine occaſione infeſtat. Vigiliæ, ſuffocationes, ſitis, afficiunt. Animus ex ſomno triſtior redditur. Pectus brachiaq; refrigerantur, & tremũt manus. Eiuſmodi ſigna ſequi ſolẽt: πλευρῖτις, περιπνευμονία, μελαγχολια, febres acutæ, phrenitis, λήθαργος, ardor cũ ſingultu. Vomitus hic præcipuum remedium, & prouocatio ſputi. In uentris morbo hæc ſentiũtur ſigna. Venter cõuoluitur, atq; turbatur. Grauantur genua, & lumbi rigẽt, ita ut flecti uix poſſint. Sine cauſa & crura torpẽt, & corpus totũ fatigatur. Morbi, qui hæc indicia ſequi poſſunt, ni medicamẽta ſuccurrãt, ſunt: dyſenteria, lyenteria, ἀποπληξία, articularis morbus. Veſicæ incõmoda præcedũt: corporis totius pallor, ſomni graues, urinæ liuidæ, neq; facile effluentes, ac pudendorũ tumores.

Inde ſequuntur: ὕδρωψ, lienis magnitudo, calculus, renum dolor, urinæ ſtillicidium, & uentriculi plenitudo. Hæc leuantur medicamentis urinam cientibus.

MORBORVM ALIQVOT *deſcriptiones.*

ORthopnœam *uocant, quum tanta oritur ſpirandi difficultas, ut laborantes recti ſedere cogantur. Apnœan, quaſi non ſpirationem, nulla ut aſpicientibus uidetur, facta ſpiratione, φθίσιν, ſeu tabem exiccationem corporis, quando pulmo læſus ad ſimilitudinē follis pertuſi, haud ſatis commode cor refrigerat. Quocirca augeſcente calore, corpus paulatim conſumitur. Morbum ita Ouidius deſcribit:*

Cernis ut è molli ſanguis pulmone remiſſus,
Ad Stygias certo limite ducat aquas.

Eo ſolent laborare, quibus humeri & ſpatulæ eminentes, colla longa, parua capita, guttur item prominens, pectus ſtrictum, deniq; qui facile iraſcuntur, & ſæpenumero tuſſiunt. Lyenteriam appellant inteſtinorum leuitatem, quum cibus egeritur non percoctus. Dyſenteriam uero contrariam huic, quando non facile, neq; ſine dolore excrementa egerūtur. Regium morbum, diffuſionē bilis per totum corpus. πλευρῖτιδα *dolorem pungentē in latere, aut pellicula, quæ operit coſtas. Stranguriam, quum retinetur urina, aut guttatim emittitur. Id plerūq; uſu uenit, quando calculus in ueſicæ collum incidit: qui corporis ſupini concuſſu expellendus eſt. Aut quū adeò repleta ueſica eſt, ut collum comprimatur. Vnicum tunc remedium, ut abſtineatur à diureticis, hoc eſt, prouocā-*

tibus

tibus urinam, atq; ſi opus ſit, fiſſura fiat inter anum & teſticulos, quò urina p fiſtulā educi queat. Febris *omnis eſt uel in ſpiritu, quæ dicitur ephemera.* Vel *in humoribus, quæ triplex eſt.* In *phlegmate, quotidianam: in flaua bile tertianam, in atra quartanam uocant.* Vel *in membris, quæ nuncupatur hectica, eo quod membra ipſa inuaſerit.* Eam *quæ in humoribus eſt, in continuam intermiſſamq; diſtribuunt.* Diſtant *ephemera, quotidiana, cō tinua.* Siquidem *ephemera dicitur, quaſi unius diei, quod uno duntaxat die duret.* Quotidiana, *quoniam quotidie ſemel affligat cum intermiſſione.* Continua, *quod laborent aſſiduè, non intermiſſo morbo.*

QVID ΑΠΟΠΛΗΞΙΑ, ΕΠΙΛΗΨΙΑ *ſeu comitialis morbus, paralyſis, ſtupor, torpor, & ſpaſmus.*

Αποπληξίαν *eſſe haud dubium eſt ſubitā quandam conſternationē, quum pariter nerui tum ſentiendi, tum mouendi, uim amiſerunt.* Επιληψίαν *uero ſeu morbum comitialem, quū facultas non mouendi, ſed ſentiēdi, amittitur.* Eundem *&* Herculanum *nuncupant, quod eo laborabat* Hercules. Item Lunaticū, *quoniam interlunio æditi eo ferè corripiantur.* Et *comitialem, quod propter eum ſoluebantur comitia.* Paralyſin, *neruorū reſolutionem duntaxat in parte aliqua corporis, qua & motus & ſenſus depereūt.* Stuporem *imperfectam neruorū reſolutionem eſſe.* Oritur *ſæpe ex nimia brachiorum ſeu pedum compreſſione.* Imperfecta *dicitur, eò quòd uis cerebri, hoc eſt, facultas mouēdi & ſentiendi mox redeat.* Deniq; *ſpaſmum ſiue cōuulſionem, neruorū cōtractionē*

dici. Huius *duas eſſe cauſas tradunt, repletionem inanitionemq́;. Priore modo contrahi, quũ phlegma craßum circa iuncturas cohæret, quo humore neruus, quẽadmodum membrana liquore infuſo contrahitur.* Poſteriore *quum per uulnus aliquod tantum humorum effluit, ut corpus nutriri nequeat.* Id *tum areſcere membra indicat, & alimentum defluere, ſeu in putidam materiam cõuerti.* Q*ua de re* Hippocrates: Spa*ſmus uulneri accidens, letale.*

QVO DIFFERANT PHRENI*tis, lethargus, melancholia, mania.*

PHrenitis *eſt in pelliculis, quæ cerebrum operiunt circa frontem apoſtema calidum, quod uel ex flaua bile, uel ex cholerico ſanguine natum eſt.* Lethargus *apoſtema eſt frigidum è phlegmate, uel bile atra ortum in parte poſteriore cerebri, nõ membranæ.* De hoc Plautus: Lethargum *patitur, ſui pauliſper oblitus eſt.* Eun*dem alio nomine ueternum, hoc eſt, morbum, qui ex nimio otio ac ſomnolẽtia oritur, nominant.* Verg. de Ioue *qui exacto aureo ſeculo ad laborẽ humanũ genus coëgit:* Nec *torperę graui paßus ſua regna ueterno.*

μελαγχολια *eſt commotio quædam mentis cum timore, propter ſpiritus melancholicos turbãtes ſpiritus animales, & ueluti atro colore inferentes metum.* Q*uemadmodum enim tenebræ nocturnæ, ita iſtiuſmodi cauſæ timorem plerunq; efficiunt.* Inde Græcis μελαγχολάω *eſt atra bile laboro.* Q*uod uerbum* Lucianus *uſurpat, ubi* Polyphemus *apud* Neptunũ *de* Vlyße *conqueritur:* Συνεκάλεσα ὦ πάτερ τοὺς ἄλλους κύκλωπας, καὶ ἧκομ

ἥκον, ἐπεὶ δὲ ἤροντο τοῦ ἐπιβουλεύσαντος τὸ ὄνομα, κἀγὼ ἔφην ὅτι οὔτις ἐστὶ, μελαγχολᾶν οἰηθέντες με, ᾤχοντο ἀπιόντες. οὕτω κατεσοφίσατό με ὁ κατάρατος τῷ ὀνόματι. *Mania, eſt inſania, quæ fit ab atra bile aduſta. Diſtat à melãcholia, nam ea ab atra bile naturali oritur, non exuſta. Poſteriores duo à prioribus differũt: quoniã melãcholia & mania ſine apoſtemate, phrenitis ac lethargus cũ apoſtemate fiunt.*

DE PESTE, ET QVARE *Sol Apollo uocetur.*

PEſtem appellant aëris uenenum, & uaporem quẽdam noxium, quo ſpiritus uitales inficiuntur. Cuius ſigna perquirere difficile. Etenim clara nonnunquã urina, etiam morte inſtante uiſitur, eò quod nondum ad iecur humores peruenerint. Et quandoq; conualuiſſe putantur: utpote quum cordis natura primum robuſtior, à ſeſe uenenum depulerit: quæ poſtmodo tamen ictu crebriore defeſſa, uictaq; ſuccumbit. Itaq; in periculo tanto, anxie perſpicere conuenit, quas potiſſimum cauſas uitare poſſimus. Augeſcit uenenum Solis Lunæq; coitu: ac ſtellis iiſdẽ diametro diſtantibus. Ingraueſcit, quo tẽpore Lunæ ſidus ſub Saturno cõſiſtit, magisq; ſub Marte, aut quũ ſiderũ eorundẽ radios ipſa tetragonos attingit. Graſſatur itidem magis dierum partibus quatuor, quibus aëris uis immutari conſueuit, Solis exortu, occaſu, meridie, media nocte. Vere ſæuit, æſtate magis, plus autumno. In primis calores immodici exitiales ſunt.

Ideo Solem Apollinem ὡς ἀπόλλωντα τὰ ζῶα *uocant. Eámq; ob cauſam* Homerus Apollinem *tela in Græcorum exercitum iaculantem inducit, queis non ſolũ homines, ſed pecora quoque periere. Vnde &* Apollinem *Lindij cognomine* λοίμιον, *hoc eſt, peſtilentem colũt. Morbi remedium præcipuum eſt ſoli cœliq; mutatio: quod non homini modo, uerum animantibus etiam brutis mire conducit.*

FINIS.

PERORATIO OPERIS.

ALIQVAM *naturæ uim expreſſerunt opera mea: uentura ſecula poſt me nonnihil quemadmodum & ego feci, conentur depingere. Quòd ſi celſiore ſpiritu præditi pleroſq; inuenerint, qui contemplatione tam alta, tam uera, tam iucunda non moueantur, ſciant hos non homines eſſe, ſed animantes prodigioſas, quæ ratione, quàm ſibi natura dedit non utuntur, quæ pabula ſolum pecudum more terram ſpectantes quæritant. Hæc poſtrema uerba ſcribebam die quodam feſto, quum Sol means per undecimam domum primamq; faciem Arietis hortos amœniſſimos, in quibus eram ſic illuſtrabat, ut in eis penè ducenti homines ducti ſerenitate aëris expatiarentur. Vites erant ordine ſatæ,*

quas

quas circumuolabat ingens copia auiũ. Decurrebat fluuius aqua nitidiſſima leui murmure per petras: reſonabant grato ſuſurro arbores. Primum colligebam incredibilem eſſe molem Solis ex hoc, quòd tanto amotus interuallo tanta luce orbẽ illuſtret uniuerſum, quòd cuncta æſtu compleat. Mirabar deinde terræ uires effundẽtis tot colores, tot ſapores odoresq́;. Tum uidens florẽtes arbores, admirabar qua ui radicum ſuccus per duriſſimum lignum in ramos ſublimes erumperet, ſecum certas & florum & fructuum formas adferens. Contuebar uiolas & innumera herbarum genera. Conuerſus ad flumen, plura ſunt, inquam, miracula rerũ, non omnia campus unus oſtentat. Hæc aqua in mare defluit, inde ſurſum trahetur feruore Solis, nubesq́; facta decidet in alueos diuerſorũ fluminũ, quò rurſus miſceatur oceano. Quin lucidus mundus tam tenui conſtans materia, qui ſemper implet pectus meum, cuius admiratio mihi multò maior uoluptas eſt, quàm uerbis queã proloqui, certa lege ruit circum eãdem lineam ſecũ trahens ignẽ cauſam ignium cæterorum. Alia ex alijs colligebam, audito concentu auium, ſuccurrebant uirides pſitaci, pauones cauda nobiles, leones, leopardi, elephãti. Demum exclamabam uoce exigua, ne obambulantes me exaudirẽt, ſed magno ſtupore ac gemitu, ò numen mũdi, quã pulchrũ uiuere eſt? uidere Solem, mutabilẽ Lunam, frutices, herbas, gẽmarum uires? Cõtrà quam triſte mori? orbari uita? cæli, ſtellarũ atq; tot uultus, tot formas hominũ derelinquere? O quàm durũ hoc mihi fuerit, qui paulũ ſupra cõmunem hominũ ſenſum in naturæ cognitione ſapere cœpi? O quam bre=

ui cadendum eſt? ſuperſunt forſitan duo anni, ad ſummũ uix tres aut quatuor. Quàm ſæpe hæc cura me cruciat? præſertim quũ ruentia tam certa lege ſidera oculis aſpicio? quum Solis ſplẽdorem, ſiue Lunæ uices intueor, aut quum cogito, quàm incertum tempus hominum uitæ datum ſit? O utinam Phœbe decimumquintũ orbem ageres: tricies te Scorpio uidit ab ortu meo: iã ſingulis annis mors, quum mortalibus cunctis, tum mihi metuenda eſt. O ſi per, fata adeò pura, adeò trãquilla, adeò inſigni lætitia per multos annos frui liceret? O natura parens rerum, terra centrum mundi eſt, orbis magnitudinem ac capacitatem comprehendere nequit homo, qui uix terræ punctus eſt, te tua propago canit, miraturq́; animus in corpore hærens perituro, autorem omniũ immortalem, cauſarũ cauſam, cuncta mouentem, expertem motus. Pauca recenſui, compulſus dulci impetu, quo me plerũq; celer mundus concitat, quæ aliquando de ſiderum curſu, de natura rerum conceperim. Vnde intelligas, quantum gaudij, quantum uoluptatis literarũ ſtudia nobis pariãt. Iſthæc nonnullos, qui manibus pedibusq; per ſentes, & rupes, & mille pericula ſemper ſurſum enituntur, qui nihil nouerunt, quod non præclarum ſit, admittere, ad laborem incitabunt. Alios ſtupidos, & ſenſus nobilioris expertes, qui clariſsimam Solis lucem haud ferũt, qui tenebris gaudent, qui corporis uoluptates quærunt, nõ mouebunt magis, quam elegantiſsimæ picturæ cæcos, quàm ſurdos cantiones ſuauiſsimæ. Proinde illis hæc non ſcribimus, illi hæc ne aſpiciant, alant illi corpus ſuum, & pereant ut pecudes. Magnis ingenijs loquimur, petentibus

tibus alta, quæ ſeruitutem dedignantur, quæ ſocium non patiuntur, quæ apta ſunt ad imperandũ, quæ nemini cedunt, quæ nõ fugiunt ſudores, pulueres, uulnera, quibus charius mori eſt, quàm ſuccũbere. Quẽadmodum cœpi, adoleſcentes ad literarũ decus hortari pergam, & præcipuè ad ſtili uictoriam, qua nihil ſpecioſius, nihil maius, nihil durabilius in orbe eſt, ut operã dent ne ſcriptores ueteres per tantũ æuum primas parteis teneãt, ut oſtẽdant ſe uixiſſe. Meminerint reliquum hominum genus nulla relicta memoria ſui nebularum modo quotidie euaneſcere. Aliquid efficere pulchrum eſt, celebres autores ſuperare pulchrius: quenquam eò euadere, quò nemo cõſequi poßit, pulcherrimum. Hunc tanto maiorem uoco Hercule, Achille, Cæſare, tanto nobiliorem maximarum gentium regibus, quanto animi uirtus corpori præſtat: tantò clariorem omnis æui laude, quantò cæteris mortalibus antecellit. Hic libertate ſumma fruatur, blandimẽta reſpuat, nihil nõ arroget armis: turpe ducat aßentatione aut precibus gloriã quærere uel augere doctrinæ famã, in uiribus ſuis uictoriã ponat. Hic ſedeat celſus in æthere ornatus fulgentibus armis à uertice ad plantã pedũ. Dextra enſem immoto lacerto teneat. Solium ſit ingens non niſi purißimo auro gemmiſq; compoſitum. In cuius latere dextero ſint cælum, φαίνων, Phaëton, πυρόεις, princepsq; Sol, ἕσπερος, στίλβων, Luna cũ dracone. In læuo cælentur κλειὼ, εὐτέρπη, θάλεια, μελπομένη, τερψιχόρη, ἐρατὼ, πολύμνια, οὐρανία, atq; ſuprema Calliope. Supra caput prominenti ſolio affigatur dei ſimulacrum candida ac illuſtri ſpecie manu

ſphæram

ſphæram agitantis ſpectantisq́; imaginem ſui animũ. In ſphæræ circuitu ſint Helice, *Cynoſura*, βοώτης, *Anguis,Erichthonius,Arcturus,Vergiliæ,Sirius,Cetus,Cẽtaurus,Fera,Canopus, & obliqua uia ſiderũ errantiũ. In eodem orbe latitudo arctoa graduũ duorũ & quinquaginta duodecim domos habeat. Mundi pars media, quà ſolis iter eſt, ignea ſit:axis fines frigoris candore niteant. Onus incluſum oppoſita Soli umbra premens ſtellæ motum imitetur.In interiori ac poſteriori planicie ſedis,quæ oppoſita eſt capiti ſedentis,argentea ſcriptura adhæreat:* OMNIS SPES IN VIRTVTE PONENDA. *Infra pedes latè ſedes pateat,ibi oſtentet ſe terra cum oceano & riuis decurrẽtibus.Nubes è mari ad montes humorẽ referant,ut ſemper fluant flumina.Aquas habeant* Neptunus, Proteus, Nymphæ,*delphini,nauigantes.Terra liquore non oppreſſa diſtinguatur* Europa,Aphrica,Aſia.Europa,Hiſpania,Gallia,Germania,Italia,Græcia.*In hac auro elatiore emineant* Olympus,Oſſa,Pelius, Pindus, Parnaſus,& Athenæ *ciuitas.In* Italia,Roma.*In extrema Germaniæ parte ad littus oceani è regione* Britanniæ Andouerpia. *Dextra* Helleſponti *terra* Troiæ *locum habeat.Ab* Aquilone Tanais *in* Mæotin: *ab auſtro* Nilus *in mare fluat.In* Italia *ſtet* Iulius Cæſar *magnarum gẽtium domitor:in* Græcia Alexander Macedo:*in* Germania Carolus, *cui noſtra ætas regimen orbis credidit. A tergo murus aheneus eſto altiſſimus. Vtriq; lateri adſint armati mille,licet illorum defenſione non egeat. Inter quos & cathedram nunc ſuauis concentus muſicorum*

rum

rum, nunc tubarum ſonitus imperatoris aures ſtudeat oblectare. Ante pedes adoleſcentes uaria artium genera diſcant. Alij orandi uim exerceant, alij circulos & triangulos pingant, alij conſtruant ſphæras, cylindros, anulos. Omnes ambiat aurea uitis. Hoc regnũ animi eſt inter omnia regna maximum, hoc per omne æuum durat. Hoc laboris præmium, hic triumphus, hæc gloria, hæc laus literatis uiris propoſita ſit. Si cui non deſit pectus generoſum, ſi quis ad alta natum ſe putet, huc ſumma uirtute enitatur. Næ mens humana potentia pollet, »
ardua petit, diuina eſt, maiorem ſe nouit præter deũ ne »
minem. Quò aliquanto magis iuuenum animos ad lite= »
ras cõmoueam, recitabo quid dudũ uiderim. Equo exibam ciuitate cauſa uiſendi campos, defeſſus nanq; eram ſtudio domeſtico. Circa mœnia occurrit pædagogus quidam doctiſſimus cum ſex aut ſeptem uiris: Saluus ſis, inquit, Ioachime, quò nunc abis? O mi chariſſime amice, tu itidem ſalue, cupiditas inceſſit animo luſtrandi agros, præſertim hoc uerno tempore. Si placet, ait, adoleſcentes adducant equum in ſtabulum, & uidebis mirabilem pugnam. Ingreſſus ſum cum eo in domũ inſtructam uaria ſupellectile. Oportet, inquit, ſumamus aliquid alimẽti, ne belli mora nobis uires deficiant. Poſitis ſuper menſam dapibus, adferebant cyathos aureos, quos implebãt redolente uino. Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἕντο, *uenimus in aulã ampliſſimam, parietes operti erant pictis aulæis, iiſq; adfixi flores, herbæ, & rami uirentes. In circuitu ſtabant circiter trecenti pueri eximia forma & uenuſto rubore, quorum capita redimita*

erant

erant frõdibus:in manibus ſinguli ramos geſtabãt. Multi eorũ gallinaceos gallos certandi ſtudio cõparauerãt. In medio locus erat tectus ſtragulis,ibi nos duo cum aliquot uiris ſedebamus. Mox unus gallum ſuum ante nos demittit,alter ſuum opponit. Illi repente inuicẽ ſe inuadunt:pugna longa eſt & dira, ſanguinem ex roſtro uomunt,criſtæ lacerantur:demum alter ſaucius fugit; illũ auferunt,adponunt alium.Sic factũ uſq; ad triginta gallorum numerum:quorũ rex uocabatur,non poſtremus, ſed qui plures uicerat.Ergo puerũ, cuius auis ſuperior euaſerat,ilico adornant amictu aureo,capiti coronã apponunt auream,diſtinctam ſmaragdis & adamantibus, ipſe ſceptrum tenens equo altiſsimo imponitur.Cũ rege ſplendide compti equis inſidebant alij circiter centũ & quinquaginta. Aureæ torques ingẽti pondere multis de collo pendebant.Ducis equum uelabat argenteũ tegmẽ, in quo miro artificio Hercules Centauros domabat,ſæuosq; leones,ac cælum tollebat humeris. Principem præcedebant ſex equites armati,totidem eum ſequebantur. Hos per urbem ducebant litui regium ac bellicũ quid ſonantes.Incredibile dictu,quàm me hoc ſpectaculum incitarit. Themiſtocles,ſicuti memorant hiſtoriæ,quũ uideret milites non ſatis animatos eſſe ad pugnam, & periculum fore,ne ignauiæ pœnas darent,ad eundem modum gallos produci iuſsit. Hi,aiebat,mutuo ſe cõficiũt, non pro patria,non pro liberis,non pro ſalute ſua,ſed laudis gratia,quia pulchrum uincere eſt, quia turpe apparet ſocium admittere.Quo certamine adeò illos inflãmauit,ut confeſtim ceu furioſi irruerint in hoſtes,ut in

manu

manu non fuerit,etiamſi uoluißet,eos retinere. Animal hoc tam animoſum eſt, ut licet exiguo ſit corpore, uix aliud timeatur à leonibus, nam roſtro & unguibus ocu los fodit, neſcit cedere, uulnera non metuit. Sed dicat quiſpiam quur tantopere alios ad ſumma trahis? nonne ipſe uictoria potiri malis? Breue tempus mihi ſupereſt, ante paucorum annorum finem è ſuauißima luce Solis, quæ ſæpe ſudantē eſt conſolata, ſub umbras longas de=ſcendere cogar.Tum ſi quid forſitan efficere queo, pul chrum duco aperto Marte uincere. Superare imbellem »
turbam haud arduū eſſe arbitror.Strenuos duces antece »
dere,hoc uirtutis opus eſt.Non placet pugna,quæ citra »
cruorem & uulnera peragitur,in qua nō aliquot milia »
armata manu proſtrata iacent uitam cum ſpiritu exhalā »
tia.Magna prælia ſanguine campos, quemadmodū ipſe »
uidi,uſq; ad uictoris genua replēt. Porrò neminē à ſtili labore deterreat fama autorum ueterū, quòd ferè tanto magis aliquid ſit in pretio,quāto eſt antiquius. Magna quippe in iudicādo inſcitia eſt,unuſquiſq; perſuadet ſibi omnia talia eſſe,qualia uulgus prædicat.Pauci ſunt,qui=bus exercitium ueram doctrinam & uerum iudiciū cō=parauit:pauciores qui præter communem famam de ue=terū ſcriptis aliquid auſint iudicare: ſolū ſemper in ore habent,quid de illis ſenſerint alij.Fateor Ciceronē opti mè ſcripſiſſe & multa, ſed ea opinio inſita eſt mentibus hominū,ut nemo par illi futurus ſit unquam,niſi qui eū longè ſuperauerit tum ſplendore orationis,tum rerum cognitione. Apud eum non pauca deſiderabit is, qui ſingulas res & ſingula uerba diligenter excußerit: ta=

men

men nihil eſt apud Ciceronem, quod non ſummè probe-
» tur etiam ab illis, qui ipſum nondum legerint. Vtrunq;
» iniquũ iuxtà cẽſeo, & ueræ laudis quicquã alteri detra
» here, & tribuere aliquid, quod non ſit tribuendum.

FINIS.

ANDREAE
GERARDI HYPERII IN laudem Ioa. Fort. Ring. Andouerpiani, Oratio ad Senatũ Pariſienſem.

NEgotium mehercules arduũ, noſtriſq; humeris impar. P.C. in præſentiarum ſuſcepimus, ſimul quod mihi non ita multum hac in re exercitato in hanc literarum palæſtram rarius deſcendere cõtigerit: ſimul quod Ioachimus iſte noſter Ringelbergius talis tantusq; ſit, ut eius laudes ampliſsimas, de quibus uerba facturus ſum, haud facile æquare poſsim oratione. Nam quum in animo mecum paulo altius reuoluo adeo admirandum hominis ingenium, dum præclaram omnium artium (ad quas uixdum mortalium ullus tam dextro numine aſpirauit) congnitionem ſuſpicio, haud paruã futuræ dictionis poſuit ſpem, noſtra in diſſerendo tenuitas. Attamen hæſitantem me non mediocriter inuitabat, quod ſatis ſuperq; per me factum iri putaui, ſi meam in uirum undequaq; doctiſsimum beneuolẽtiam quoquo pacto oſtenderem. Quanquam enim neq; pro dignitate

eius

eius, neq; pro ueſtra expectatiõe, neq; pro meo officio, eius laudes uberrimas exprimere ualeam: bonam tamen gratitudinis partẽ retuliſſe uidebor, ſi quod ingenij uires ſuppeditant, præſtitero. Quo itaq; tãtarum laudum nonnihil attingã, ordine recenſebo quibus hactenus ſtudijs fuerit deditus & quæ uolumina in cõmunẽ ſtudioſorum utilitatem æddiderit. Neq; uero hanc prouinciam ſuſcepi ob quæſtum ullũ, aut gloriam: ſed ut aperte proferrem in mediũ, quod in pectore delituit, quodq́; diutius diſsimulare nequiuerim. Si qui mirẽtur quæ res me, quis ardor, ad hũc tantopere extollendũ rapuerit: omnia eius opera diligenter euoluant, & deſinẽt mirari. Mitto rerum multarum peritiam de quibus nõdum quicquã ſcri pſerit. Quare iuuat ſane magnopere animũ meum talis uiri aliquam apud patres ſplendidiſsimos mentionẽ face re. Cæterum primo ingreſſu ea rerum copia occurrit, ut non uideã, quo ſermone rem tantã fœliciter aggrediar, Verũtamen uela uentis cõmittã, atq; ad rem ipſam corã celeberrimo cœtu, obeundam iam nunc accingor. Relicta morum, patriæ, parentum, uitæq́; mentione, ſumendum uidetur exordiũ ab hiſce rebus, quas cum primis ad præ ſtantiſsimi uiri laudes pertinere opinor, nimirum quibus artibus diſcendis teneros annos impẽderit. Primũ quum iam tẽpore non paruo imperatoris Maximiliani in aula celeberrima uerſaretur, uaria typorum genera deſcribe re conſueuit: in eo artificio uix paſſurus aliquem ſecundum, nedum parẽ. Tantopere huius nunquam ſatis laudatum ingenium delectabant characteres apte cõpoſiti, pulchri, ac uarij: ut quindecim diuerſas ſcribendi formas

teneret, non ſecus ac in unaquaq; ſola omnes uitæ dies exegiſſet. Quid uero hic iactem artem illam oratoriam, omnium opinione & maxime frugiferam & præſtantiſſimam, in qua tradenda, uiros non modo multos, uerum & longe exercitatiſſimos, imò ſeipſum penè ſuperauit. Ex *ea quãtum ſibi parauerit fructus, quam famã, quam celebre nomẽ, adeptus ſit, uel hinc ſatis arbitror liquere: quod toties tam expolitas, nitidas, tam latinas declamationes peregit*. Deum *immortalem, quod in illis decus? quàm atticus lepos? quot floſculi? quã placidi diſpoſitióq; colores?* Libros *aliquot de artibus diuerſis ædidit, è quarum ordine prima occurrit* Dialectice, *quæ cæteris haud dubie ſi fructum cernas, longe antecellit*. Hanc *partibus omnino quatuor diſtinxit*. In *quarum prima de ſimplicium uocum natura, & quæ ad eaſdem pertinent, de finiendi diuidendióq; ratione diſſerit: in ſecunda axiomatũ genera tractat: in tertia formulas argumẽtorũ: in quarta locos exprimit elegantiſſime*. Omnibus *ſane quæ uel dictat, uel ſcribit, plurimum ſemper inſpargit gratiarũ, nuſquam non moderata addit uerborum põdera*. Si *quo pacto orationis texat modum, componat numeros, diſtribuat elegantias, oculis coram uideas: cæleſte potius quàm humanum ingenium uocaueris*. Exactum *& elimatum eſt quicquid colligit, ſubtilis ubiq; inuentio, acre iudicium, aptum & concinnum quicquid ob oculos ſpectandum ponit*. Quo *ferè effectum eſt ut inimitabilem capitis quoq; periculo, audeam aſſeuerare*. Nemo *eorum qui huius opera candide legerint, dubitat, ſi ſic quemadmodum auidiſſime cœpit, in bonis literis uirtute duce,*

comite fortuna graſſari pergat, futurum: ut non cum huius tēpeſtatis uanis forte aliquot oratorculis, ſed cum priſcæ fidei primiq́; ſeculi Demoſthene *&* Cicerone *uiris illis clariſsimis, de literarum primatu cōtendere poſſit.* Hunc *igitur in modum adoleſcens uirilem animum, cor ſublime, in pectore geſtabat.* Offerūt *ſeſe & reliquæ artes, interq́; eas* Mathematicæ *breuiter hic annectēdæ.* His *ita* Ringelbergius *noſter eſt imbutus, ut certiores ex tot tāq́; præclaris magnæ* Germaniæ *uiris, uix ullus, imo nemo habuiſſe credatur.* Siquidem *in academijs multis, ubi complures uel* Arithmethicam, *uel* Geometriam, *ſiue publice ſiue priuatim profitebantur: neminem eſſe arbitror, ſicuti in omnium ore eſt, qui huic æquari merito potuerit, tantum abeſt, ut dicam aliquo modo præferri.* Nemo, *inquiunt, cæli ſtellarumq́; naturam, tam compendioſe, tam abſolute tradidit, quā* Ioachimus Ringelbergius. Nuſquam *non audias noſtrum* Fortium *rei mathematicæ ſcientiſsimum.* Diſperean *ſi non uera loquor, ut interim paulo agens liberius, cōmune aliorum adferam iudiciū, nuper uiri aliquot probe literati prædicabant omnia quæ ad* Aſtronomiæ *artem faciunt, breuibus inſtitutionibus, quas ædidit ornatiſsimas, exacte deſcribi.* Adde *quod* Geometriæ *uſum iucundiſsimum* Chao *quodam mathematico cōprehenderit,* Sed *hic quis niſi planè fungus aut caudex, nō admiretur ſummoperè tantam ſtili breuitatem?* Quis *in breuitate tantam dictionis claritatem non ſuſpiciat?* O *præclaras animi dotes.* O *fœlix nimium, & ter quaterq́; beatum ingenium.* O *exoſculandum in homine, & illo mortali, diuinū pectus,*

omni

omni doctrina abundantiſſime præditum. Quò nunc ra piar? Quò me diuertam? Pergam'ne an cœptis deſiſtam? Commemorem'ne, *quæ innumera ſunt?* Præſtat *animi cõ ponere motus, & menti priſtinam reſtituere tranquillitatem.* Omnia *profectò quibus, uel Aſtronomi, uel Aſtrologi occupantur diligentiſſime explorauit.* Pertranſeo *in hac parte Coſmographiam, & ſimiles, quæ aſtrologiæ affines ſunt.* De *quibus magis fuſa oratione, & prolixiore ſermonis ambage nonnihil recenſerem, ſi modo ex his gloriam naſci magnam ex æquo perpenderent omnes.* Vtinam *non adeſſent moroſuli aliquot ſuperciliũ contrahentes, quibus hæc parum digna uidentur, ac proinde diſplicent. Cæterũ hos ego lippos* φιλαύτους καὶ παντολάβους *mentisq́; expertes nomino: quum oculis hiſce meis uideam, nõ infimæ ſortis uiros, nec inter poſtremos literarum alumnos numerandos, deſpici, uellicari, morderi, ab homuntionibus huiuſmodi etiam abiectiſſimis, qui humanitatis habẽt tam parum, quàm nihil. Sed ualeant peſtes illæ, ac abeant, longius abſcedant quicunq; ſint, ſuis cũ nænijs propria inuidia conſumẽdi.* Ego *tales per* Iouem *omnibus diris deuouens in ſqualidum carcerem coniectos, tandem ut digni ſunt, ad miſeram crucem rapi, ac male perdi cupiam. Quid ſi nunc* Græcæ *linguæ copioſiſſimæ, cognitas omnes partes ueſtris occinam auribus?* Num *iterum tanti ingenij magna uos ceperit admiratio?* Non *mediocris hercle opinor.* Homerum *illum* Græcorũ *toties iactatum laudibus, nec minus* Latinorum *ore probatum, ad unguem memoriter tantum non recitare ualeret.* Huic *adeò fuit hactenus intentus*

tentus, ut omne ingenij acumen illius lectioni accommo dauerit. Nunc *itaq; quid dicendũ reſtat?* Tam *alacer iſte hominis animus quò nõ aſpirauit? Eſt'ne uiri clariſsimi quod amplius in* Ringelbergio *deſideretis?* Homo *eſt, ita me deus bene amet, cui nihil deeſſe uidemus, quod uel ad morum integritatẽ, uel uitæ candorem poßit adiungi. Qui tam eſt comis, tam humanus in omnes, ut maximi quiq; uiri eius conſuetudinem crebro ſummis uotis ambierint.* Hunc *omnes penè muſarum cultores, uelut præſidium quoddam ſuum & dulce decus, colunt, uenerantur, obſeruant.* Vt *quod uix de aliquo proferre audeam, huic non incommode tribuerim, ingenium ipſis* Gratijs *mediusfidius, non modo dignius, ſed & uenuſtius, & gratius.* Præter *hæc animus generoſus regiones, ut uarias ita & plures luſtrauit, ſiue quo doctorum uirorum frueretur interdum iucundiſsima neceßitudine, ſiue ut reperiret aliquando eũ, ex quo noui aliquid addiſceret, uel ut ipſe ſe uelut clarum iubar omnibus ſuſpiciendum, præberet.* Verũ *non eſt mihi celeberrimus uir ita iactandus, ut omnia quæ de eo mihi certo conſtant expendam: ne dicere uidear, muſarum zelotypo inanis arrogantiæ aliquid ſubrepſiße.* Cuius *ſi animi candorẽ adferre uellem, iterum longe plura quàm quæ iam dicta ſunt nobis eſſent exponenda.* Quàm *ſerios, quàm feſtiuos in uia nonnunquam recreandi animi gratia, & leuandi tædij iocos atq; ſales deprompſit.* Quid *ſi experimenta illa, ſi multiformes diuinandi ſpecies enumerem?* Vociferabuntur *mox omnes dubio procul, me amentem eſſe, rationis oblitum, & ad longiora duci, quàm locus*

poſtu

poſtulabat. Quare nũc quod maxime dictum oportuerat, auditu fortaßis non indignum, animus eſt in medium adferre: Quum Ioachimus iſte tot adeptus pulcherrima literarum ornamenta, ſemper Fortiũ *ſeſe præſtaret, hoc eſt ſui ſimilis eſſe pergeret, cũ iam animus firmior multo, quàm antea, indies maiora conciperet, quod uix aliquis aut ſaltem mortalium paucißimi mente agitarunt, cum gigantibus,* Polyphemis, Briareis, *&* Cyclopibus *de eloquentiæ uictoria certamen cenſuit ineundum. Nam quid non facile audeat* Fortius? *Itaq; ne uel aliqua in re ſeſe* Fortium *præſtare deſineret, animum ad ſtudia diuerſa flectens, quum omnia perpetuæ gloriæ nominisq́; immortalitati poſthabenda exiſtimaret, conatũ omnem, omnes neruos, uires deniq; omnes tum animi tum corporis, toto impetu ad ſtili exercitationem conuertit.* Optimum *ergo ex multis, & nòn niſi ſelectis autoribus ſcribendi modum, ſummo labore, pluribus uigilijs, frequẽti ſudore, ſibi demum comparauit.* Hic *autem, ut nemo non nititur excellentißimus haberi, ita iſte tam inſigniter laborauit, ut ex tot milibus eiuſdem certaminis palæſtritis, uictoriæ ſolus tulerit palmã.* Porrò *ſiue quo ſubobſcuras adhuc literas illuſtraret, ſiue quo nos ad ardua quæq; obeunda negotia, uelut claßicum canens, hortaretur: libros complures in lucem emiſit, quorum nonnullos lubet recenſere. Studuit iuuentuti maiorem in modum prodeſſe, quum ſchemata, elegantias, dicendi uaria genera, & periodos explicaret. Quàm uero modeſte, quàm exacte in peragendo* Dialectico *&* Rhetorico *artificio, ſuo functus ſit munere, iam notum*

eſt omnibus,qui earū aliquid guſtarunt. Aſtronomis,cæ teriſq; mathematicis quomodo fecerit ſatis, libri ea de re conſcripti (quibus Eraſmus *literarum decus,& muſarum delitium honoris permultum tribuit)palam uelut ore loquuntur.* Non *pauci,quos equidem norim, ut interim de me ipſo ſileam,ingenuo quodam pudore quantum per hunc profecerint, fatentur.* Deniq; *plurimum huic debent omnes quicunq; literis bonas horas collocant:utpote quibus omnem ſtudij rationem adeò polite præſcripſit,ut nullo unquam ſeculo tale opuſculum prodierit.Librum de homine ædidit,in quo fatearis oportet* Ioachimum Fortium *nominis immortalitatem ſibi cō ciliaſſe.*In *alijs quidem uicit multos:at hic ſeipſum,*For*tium inquam, ſuperaſſe uidetur. Quis obteſtor uos ego* P.C.*non uideat, quàm uere hominem totum expreſſerit,quàm ſcite eum ſuis depinxerit coloribus?* Nemo *igitur in hunc parum amico eſſe animo debet, cui & nos omnes & tota iuuentus maximam referre gratiam debemus. Sed prolixa oratione opus non eſt efferre,quæ diuinum ingenium quotidie meditatur, quin potius rei euentus & exitus ueſtro deſiderio,abunde ut ſpero,faciet fidem.Virum hunc merito à me eſſe laudatum exiſtimo,qui etiam laudationem omnem facile excedit.* Co*gnoſcitis opinor ſatis quas uirtutes,quas tum animi tum corporis dotes,quas bonas artes,quam probam uitam, parens natura in unum hunc uirum contulerit.Tibi uero ò* Ioachime,*ut ad te ſemel ueniam,hominum cunctorum quos terra ſuſtinet doctiſſime, quis mortalium grates perſoluet labore tuo dignas? Quibus potiſſimum*

xeniolis

xeniolis, animum tuum regium ſalutabimus? Auro'ne? an lucidiſſimis gemmulis? Sed hæc tu tuis delectatus muſis auerſaris. Tute igitur gloriæ immortalitatem, atq; ſummam beatitudinem, pro tot ſudoribus à ſupremo illo opifice rerum ſis precor habiturus. Te colant, ornent, obſeruent omnes, doctrinam, ſi adſequi nequeant, ſuſpiciant, ac imitari conentur.

DIXI.

HYPERIVS RINGELbergio.

Evclidem mirati ſunt plurimum ſui Megarenſes. Ptolemæum ſuum iactauit Aegyptus. Illi geometram inclytum: hæc aſtrologum expertiſſimum. Arpinates mire applaudunt Tullio, Mantuani, Vergilio. Iſti celeberrimo gaudent poëta: oratore illi præſtantiſſimo. Felix aliquod ſeculum laudauit Priſcianum, laudauit & alia ætas inſignes Dialecticos. Te uero Ringelbergi doctiſſime, non ſine cauſa laudibus extulimus, non aſtrologum modo & præclarum grãmaticum: uel geometram aut Dialecticum, ſed oratorem incomparabilem: unicum totius rei literariæ & ornamentum, & lumen ſereniſſimum. Male ſani & infauſto ſydere nati, qui tuis non fauent laudibus, qui te per alios promoueri ægre patiuntur. Tu compendioſiſſime, ut paucis libellis, ita & perpolitis, omnium animos, ad meliora ſtudia amplectenda hortaris. Tu eleganter in tuo gymnaſio, tua in patria pueros docuiſti Plautina, Terentianaq; uerba ſona-

re.Tu ſophiſtarum uitandas probas apodixes.Tu Græcas literas, optime tuo munere fungens,profiteris clariſsime.Boni conſulas quæſo,inuerecundam noſtram laudationem,qua tuum nomẽ plus fortaſse offuſcari ualeat, quàm illuſtrari.Multum ego tibi,plurima debẽt omnes. Sed ualebis,tui Andreæ nõ immemor, qui clientulos inter poſtremos rogat annumerari.

EIVSDEM EPIGRAMMA.

Delitium terræ gens Battaua laudet Eraſmum,
Agricolam Phryſius cantet,in aſtra ferat.
Barlandos referat nunc clara Zelandia doctos,
Dorpius & magnum ſit decus uſq; ſuis.
Longolium ſequitur iam Ringelbergius autor,
Addidit hunc nobis terra Brabanta uirum.
Pierides ueſtrum decus hoc redamate ſorores
Pieridum decus hoc,uos redamate uiri.

[redacted] IN
Inſtitutiones Aſtronomicas.

Si cupis aſtrigeri primordia diſcere mundi,
Ac mox æthereos implexos orbibus orbes,
Deniq; quàm uario cinctu,quæ ducitur arte
Linea,conuexi ſpatium ſecet,hæc age pubes
Perlege,quæ triplici Ioachimi cura libello
Tradidit,ac facilem pateſecit ad ardua callem.
Surrige te,qui repis humi,patriamq; reuiſe.
Aſtra leuis repete aſtra,genus qui ducis ab aſtris.

In eaſdẽ

IN EASDEM IOANNIS
Oporini carmen.

Qui cupis aſtrorum uarios prædiſcere uultus,
Quæ mundi ætates, quæ'ue ſit effigies.
Quem peragat Phœbus, nec non uaga Delia curſum,
Quot ſigna atq; orbes, ſigniferiq; gradus.
Quæ'ue ſit horarum ratio, quæ puncta, diesq;,
Quo pacto exurgant ſidera, quoq; ruant.
Quid'ue ſit Arcturus, nutrixq; Capella, Canopus:
Et muſæ, atq; Helice, Arctophylaxq;, Canis.
Et quæ Pleiades, Hyades, Cynoſura, Triones,
Quem natura ſagax ſeruet ubiq; modum.
Huc properes, nec te moueat quia parua uidentur:
Sæpe ingens paruis gratia rebus ineſt.

Eiuſdem aliud hexaſticon.

Si bene Ioachimi lector ſtudioſe libellum.
Verſes, non dubium, commoda multa feres.
Nam docet æthereos certa ratione meatus,
Quo quæq; exurgat ſtella, cadat'ue loco.
Diſperеam ſi quiſquam eadem tam ſcripſit acute:
Magna ſub exiguo corpore Gaza latet.

Eiuſdem aliud gliconicum,
Aſclepiadeum.

Huc uortat facilem gradum
Si quem celſa iuuat ſidera perſequi.
Qua natura potentia,
Et mundum, & uarias condiderit uices.
Quis muſas uariet modus.

Quæ

Quæ'ue Atlantiades, Vergiliæ, Canes.
Omnino hic mage candido,
Quàm ſi bella legas, ingenio eſt opus.
Sed nec conferat huc pedem
Terrenis animum fractus amoribus.
Sunt hæc libera, liberos
Exquirunt animos, candida pectora.
Summa: hic fungus aget nihil,
Tantum hæc ingenijs nobilibus patent.

Eiuſdem aliud phalecium.

Non magno caret hic breuis libellus
Fructu, quem bene cuncta honeſta doctus
Ringelbergius ædidit refertum
Doctis Pierijsq́;, Gratijsq́;.
Sic nanq; æthereos canit meatus,
Vt non quiſquam alius magis diſerte
Antehac ſcripſerit, hunc tibi parare
Non magno eximium potes libellum.

IOANNIS MORISOTI.

Clio.

Roſida, Lucifero ſtellas cogente, redibat
Tithoni coniunx: dum noſtro in monte ſedebam
Caſtaliam iuxta, Ioachimum amplexa Brabantum,
Oraq́; demulcens pulchro ſuffuſa rubore
Omnia quæ priſci geſſiſſent prælia Reges,
Quæq́; uidebantur memoratu digna, docebam.

Euterpe.

Quis te poſſe leues calamos inflare negaret,

Cum ſe

Cum ferar hos labris inſeruiſſe tuis?

Thalia.

Referre ſocco indutus amores, uirginum
Raptus, & obiurgationes patrias,
Dolosq́; ſeruorum poteſt Ioachimus: hunc
Nanq; aluimus, erudire nec ceſſauimus.

Melpomene.

Indui ego cothurnum, eiq́; docui innitier,
Atq; horrifico uocare boatu numina
Inferna Plutonem, Charontem, Cerberum,
Proſerpinamq́; , inde execrationibus
Vtier atrocibus, omnia demum facinora
Patrare, lachrymasq́; elicere ſpectantibus.

Apollo.

Vultis ſanari ægroti cito?
Callere tu herbas? *Fortius uocetur.*

Terpſichore.

Dum tuas audit cytharas chorea:
Funditur latis numeroſa campis,
Atq; per crebros agitatur orbes
Oſa quietem.

Erato.

Siquando uelit in gramineo ſedens
Campo, ſubq́; nigræ frondibus arboris,
Iam tandem radio depoſito, Deam
Deplorare fugacem: metra præbeo.

Polymnia.

Romanos reddidit attonitos
Cicero, Graios Demoſtenica

Vis, & dicendi maieſtas.
At ſi uel declamas: ſubito
Non Romulidas, non Argiuos,
Sed Cœlicolas facis attonitos.

Vrania.

Fulgida noctiuago uehitur dum Cynthia curru,
Latet, nec orbis Lacteus:
Erigit intentus tacitos ad ſidera uultus,
Diúq; ſecum cogitat.
Tum uidet enſiferum Oriona, Helicenq́; Tonanti
Gratam, miniſtra cum altera,
Necnon Vergilias, Hyadasq́;, pigrumq́; Booten.
Hac arte eum donauimus.

Calliope.

Cum iuuat Heroum laudes, ac fata Deorum
Grandiſona narrare tuba: mox ſpargo liquore
Ora Caballino, capitiq́; impono corollas
Mæonias, ut qui magno ſucceßit Homero.

Mnemoſyne.

Audiſtis iuuenes, uiri, ſenesq́;
Quid proles mea dixerit, deusq́;?
Maxume uideo, ſtupetis omnes.
Hoc addam tamen additura nunquam
Siquid uerius arbitrarer eſſe.
Vllo tempore non fuiſſe quenquàm,
Nec (quod mirius eſt) reor futurum,
Qui uel in minimis, minutulisq́;
Componi tibi poßit ò Brabante.
At dicetis, adeſt, negabo rurſum.

O felicia ſecla ter, quaterq́;,
Diuum munere quæ uirum tuliſtis
Talem. Quin iuuenes, uiri, ſenesq́;,
Conceſſum quibus aureos libellos,
Vel dignos potius manu Mineruæ,
Dignos corde, cerebro, & ore dignos
Attrectare, uidere, lectitare,
Muſæa omnia ſpargitis uirenti
Lauro, & carmina dicitis ſubinde,
Sacrum nempe locum ſacris libellis
Ornantes? Nec id imminuta ueſtra
Reddat gaudia, Gryphius quòd illos
Excudit nitidis typis, labore
Summo. Non ualet eſſe non ſuaue,
Quod tam nobilis officina curat.

LVGDVNI APVD
GRYPHIVM,
ANNO
M. D. XXXI.

